ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ACADÉMIE DES SCIENCES DE L'ARMÉNIE

ՀՐԱՄԱՆԱՒ

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ

Տ. Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ Բ.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

PAR DÉCISION DE

SA SAINTETÉ KARÉKINE II

PATRIARCHE SUPRÊME ET CATHOLICOS
DE TOUS LES ARMÉNIENS

SAINT-SIÈGE D'ETCHMIADZIN

ORDONNANCEMENT DU LIVRE DES CANONS ARMÉNIENS

ÉDITION DU SAINT-SIÈGE D'ETCHMIADZIN
SAINT-SIÈGE D'ETCHMIADZIN
2020

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

668

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
2020

ՊՐԱԿԱՆ
E...ՄՈՏԵՌԱ

ՀՏԴ 27:348
ԳՄԴ 86.37+67.4
Հ 200

Հրատարակում է երաշխաւորութեամբ
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Հրատարակչական խորհրդի
Ouvrage publié avec l'approbation
du Conseil éditorial du Saint-Siège d'Etchmiadzin

Հրատարակութեան պատրաստեց
Արամ Մարտիրոսեան
Իրաւագիտութեան պատմութեան Պրոֆեսոր
Փարիզի Սորբոնի համալսարան, Ուսումնական տնօրէն EPHE-ի
(կրօնական գիտութիւնների բաժին) Արեւելեան քրիստոնէական իրաւունքի
եւ հաստատութեանց ամբիոն

Ouvrage rédigé par
Aram Mardirossian
Professeur d'histoire du droit à l'Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne
Directeur d'études à l'École Pratique des Hautes Études (Section des sciences religieuses) - Chaire de Droits et institutions des chrétientés orientales

Պատասխանատու խմբագիր՝ Շահէ Ծ. Վրդ. Անանեան
Responsable éditorial
Proto-archimandrite Shahé Ananean

ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ/ Կազմ.՝ Արամ Մարտիրոսեան; Խմբ.՝ Շահէ Ծ. Վրդ. Հ 200 Անանեան.– Ս. Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրատարակչութիւն, 2020.– 912 էջ:
ORDONNANCEMENT DU LIVRE DES CANONS ARMÉNIENS/ Auteur: Professeur Aram Mardirossian; Responsable éditorial: Proto-archimandrite Shahé Ananean. - Saint-Siège d'Etchmiadzin: Publication du Saint-Siège d'Etchmiadzin, 2020.- 912 pages.

«Համաբարբառ Կանոնագիրք Հայոց» աշխատութիւնը Կանոնագիրք Հայոց ժողովածոյի Ա. եւ Բ. հատորներում առկայ բոլոր կանոնների թեմատիկ դասակարգուած ներկայացումն է: Ֆրանսերէն զուգադիր թարգմանութեամբ եւ համապատասխան տիտղոսներով ու ենթավերնագրերով տրուած են Ե.-ԺԱ. դարերում միջնադարեան Հայաստանում ստեղծուած բոլոր այն կանոնները, որոնք ներառուել են «Կանոնագիրք Հայոց»-ում: Համաբարբառը նախատեսուած է Հայոց Եկեղեցու կանոնական իրաւունքի, աստուածաբանութեան, հայ միջնադարեան իրաւունքի ոլորտների մասնագէտների, ինչպէս նաեւ Հայ եկեղեցական իրաւունքով հետաքրքրուողների լայն շրջանակի համար:

L'*Ordonnancement du Livre des canons arméniens* propose une classification thématique des canons présents dans les deux volumes (I et II) de l'édition critique du corpus intitulé *Livre des canons arméniens*. L'ouvrage donne le texte en arménien classique accompagné en regard d'une traduction française de la totalité des canons – composés dans l'Arménie médiévale entre le Ve et le XIe siècle – qui ont été intégrés dans le *Livre des canons arméniens*. L'ensemble de ces canons ont été minutieusement distribués dans le cadre d'une classification thématique. Le présent travail s'adresse aux spécialistes du droit canonique et de la théologie de l'Église arménienne, mais aussi à tous ceux qui s'intéressent aux diverses branches du droit médiéval et plus généralement aux autres périodes du droit ecclésiastique arménien.

ՀՏԴ 27:348
ԳՄԴ 86.37+67.4

Տպագրւում է մեկենասութեամբ **«ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ»** ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
Impression réalisée grâce au mécénat du FONDS ***"SARKIS GABRIELEAN"***

ISBN 978-9939-59-245-9

© Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2020
© Saint-Siège d'Etchmiadzin, 2020

ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ
ORDONNANCEMENT DU LIVRE DES CANONS ARMÉNIENS

Ի քսանամեկի գահակալութեանն
Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգնի Երկրորդի,
Կաթողիկոսի եւ Ծայրագոյն Պատրիարքի Ամենայն Հայոց

À l'occasion du 20e anniversaire de l'intronisation
de Sa Sainteté Karékine II,
Patriarche Suprême et Catholicos de tous les Arméniens

Բովանդակութիւն
Table des matières

Համառօտագրութիւնք	7	Abréviations
Կանոնների աղիւսակ	9	Table des canons
Ներածութիւն	20/21	Prolégomènes
Ա. Հայ կանոնական մտքի «Չորս տարեղանակները»	26/27	**I. Les «quatre saisons» du droit canonique arménien**
1. Գարնան շեմին: Շահապիվանի կանոնախումբը (Ե. դար)		1. Un printemps fragile: le *Corpus de Šahapivan* (Ve siècle)
2. Տօթ ամառ: Յովհաննէս Մայրագոմեցու ժողովածուն (Է. դար)	28/29	2. Un été incandescent: le recueil de Yovhannēs Mayragomec'i (VIIe siècle)
3. Աշնանահաս: Ս. Յովհաննէս Օձնեցու «Կանոնագիրք Հայոց»-ը (Ը. դար)	36/37	3. Un automne mature: le *Kanonagirk' Hayoc'* de Yovhannēs Awjnec'i (VIIIe siècle)
4. Ձմռան մթնշաղին: ԿՀ-ի վերջնական խմբագրումը (Ժ.-ԺԱ. դդ.)	40/41	4. Un hiver crépusculaire: la finalisation du *Kanonagirk' Hayoc'* (Xe-XIe siècles)
Բ. Գիրն ու հոգին	40/41	**II.** L'esprit et la lettre
Կանոնների համաբարբառ	54/55	**Ordonnancement des canons**

Համառօտագրութիւնք – Abréviations

Կանոնագիրք Հայոց I – Kanonagirk' Hayoc' I

ԿԱՌ – Կանոնք Առաքելական – գլուխք ԼԴ.	**CAP** – *Canons apostoliques* – 34 canons (1)
ԵԱԿ – Կանոնք Առաքելական ի ձեռն Կղեմայ – գլուխք ՁԵ.	**CCL** – *Canons apostoliques rédigés par Clément* – 85 canons (2)
ՀԱՑ – Կանոնք Հարցն հետեւողաց – գլուխք ԻԷ.	**CPC** – *Canons des Pères continuateurs* – 27 canons (3)
ՆԻԿ – Կանոնք Նիկիայ մեծ ժողովոյն – գլուխք Ի.	**NIC** – *Canons du grand concile de Nicée* – 20 canons (4)
ԱՆԿ – Կանոնք Անկիւրեայ – գլուխք Ի.	**ACY** – *Canons <du concile> d'Ancyre* – 20 canons (5)
ԿԵՍ – Կանոնք Կեսարեայ – գլուխք Ժ.	**CES** – *Canons <du concile> de Césarée* – 10 canons (6)
ՆԷԿ – Կանոնք Նէոն-Կեսարեայ – գլուխք Ի.	**NEO** – *Canons <du concile> de Néocésarée* – 20 canons (7)
ԳԱՆ – Կանոնք Գանգրայ – գլուխք ԻԳ.	**GNG** – *Canons <du concile> de Gangres* – 23 canons (8)
ԱՆՏ – Կանոնք Անտիոքայ – գլուխք ԻԵ.	**ATC** – *Canons <du concile> d'Antioche* – 25 canons (9)
ԼԱԻ – Կանոնք Ղաւոդիկեայ – գլուխք ԾԵ.	**LAO** – *Canons <du concile> de Laodicée* – 55 canons (10)
ԳՐԻ – Կանոնք սրբոյն Գրիգորի – գլուխք Լ.	**GLI** – *Canons de saint Grigor <Lusaworič'>* – 30 canons (11)
ՍԱՐ – Կանոնք Սարդիկեայ – գլուխք ԻԱ.	**SAQ** – *Canons <du concile> de Sardique* – 21 canons (12)
ԿՍՊ – Կանոնք Կոստանդնուպաւլսի – գլուխք Գ.	**CTP** – *Canons <du concile> de Constantinople* – 3 canons (13)
ԵՓՍ – Կանոնք Եփեսոսի ժողովոյն – գլուխք Զ.	**EPH** – *Canons du concile d'Éphèse* – 6 canons (14)
ՀԱԹ – Կանոնք Աթանասի՝ Հարցմունք – գլուխք ՁԸ.	**QCA** – *Questions canoniques d'Athanase <d'Alexandrie>* – 88 canons (15)
ԲԱԿ – Կանոնք Բասղի Կեսարացւոյ – գլուխք ԾԱ.	**BAC** – *Canons de Basile de Césarée* – 51 canons (16)
ՍԱՊ – Կանոնք սրբոյն Սահակայ – գլուխք ԾԵ.	**SPT** – *Canons de saint Sahak <Part'ew>* – 55 canons (17)
ՇԱՀ – Կանոնք Շահապիվանի Հայոց – գլուխք Ի.	**SHV** – *Canons des Arméniens <synode> de Šahapivan* – 20 canons (18)
ԹՍՎ – Կանոնք Սեւանտեայ՝ թուղթ – գլուխք ԺԴ.	**SEW** – *Lettre canonique de Sewantos* – 14 canons (19)
ՆԵՆ – Կանոնք Ներսիսի եւ Ներշապհոյ – գլուխք ԼԷ.	**NEN** – *Canons de Nersēs et Neršapuh* – 37 canons (20)
ՅՄՏ – Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ – գլուխք Թ.	**YMD** – *Canons de Yovhannēs Mandakuni* – 9 <11> canons (21)
ԱԲՄ – Կանոնք Աբրահամու Մամիկոնւոյ – գլուխք Գ.	**AMK** – *Canons d'Abraham Mamikonean* – 3 canons (22)

ԿՎՍ - Կանոնք Սահակայ վերջնոյ - գլուխք ԺԵ.	CDS - *Canons du dernier Sahak* - 15 canons (23)
ՅԻԱ - Կանոնք Յովհաննու Իմաստասիրի - գլուխք ԼԲ.	YAP - *Canons de Yovhannēs le Philosophe <Awjnec'i>* - 32 canons (24)

Կանոնագիրք Հայոց II - Kanonagirk' Hayoc' II

ՍԻՈ - Կանոնք Սիոնի Հայոց կաթողիկոսի - գլուխք ԻԲ.	SIO - *Canons de Sion catholicos d'Arménie* - 22 canons (25)
ԹԱՏ - Կանոնք առաքելոյն Թադէոսի - գլուխք ԼԳ.	THD - *Canons de l'apôtre Thaddée* - 33 canons (26)
ՓԻԻ - Կանոնք առաքելոյն Փիլիպպոսի - գլուխք Ը.	PHI - *Canons de l'apôtre Philippe* - 8 canons (27)
ԿԵԱ - Կանոնք Անտիոքայ երկրորդ - գլուխք Թ.	SCA - *Seconds canons d'Antioche* - 9 canons (28)
ԵՓՐ - Կանոնք Եփրեմի Խորին Ասորւոյ - գլուխք Ը.	SEP - *Canons d'Éphrem de Cœlé-Syrie* - 8 canons (29)
ԿԻԻ - Կանոնք Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ - գլուխք Ե.	CYR - *Canons de Cyrille d'Alexandrie* - 5 canons (30)
ԳՏԵ - Կանոնք Եպիփանու Կիպրացւոյ - գլուխք Ե.	CSE - *Canons d'Épiphane de Chypre < Écrit canonique>* - 5 canons (31)
ԵՂԻ - Կանոնք Եղիշէի վարդապետի - գլուխք Ա.	ELI - *Canons du vardapet Elišē* - 1 canon (32)
ԽԺԱ - Կանոնք Անտիոքայ երրորդ - գլուխք Ա.	PFA - *Seconds canons d'Antioche <Profession de foi du concile d'Antioche>* - 1 canon (33)
ԿԵՆ - Կանոնք Նիկիայ երկրորդ - գլուխք ՃԺԴ.	SCN - *Seconds canons de Nicée* - 114 canons (34)
ՎԱՉ - Կանոնք Վաչագանայ Աղուանից - գլուխք ԻԱ.	RVG - *Canons de Vač'agan <roi> des Ałuank'* - 21 canons (35)
ԲԳԿ - Կանոնք Բասղի պէսպէս ախտից - գլուխք ՄՀԲ.	ECB - *Canons de Basile <de Césarée> sur les divers vices < Écrit canonique>* - 272 canons (36)
ԳԱՍ - Կանոնք Աստուածաբանի - գլուխք Լ.	GNT - *Canons du Théologien <Grégoire de Nazianze>* - 30 canons (37)
ԴՍԺ - Կանոնք Դւնայ սուրբ ժողովոյն - գլուխք ԺԲ.	DUN - *Canons du saint synode de Duin* - 12 canons (38)
ՄԱԿ - Կանոնք Մակարայ Երուսաղէմի հայրապետի - գլուխք Թ.	MCJ - *Canons de Macaire patriarche de Jérusalem* - 9 canons (39)
ՍԳԱ - Կանոնք Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի - գլուխք Ա.	ECT - *Canons de Sahak catholicos d'Arménie <Écrit sur la tradition>* - 1 canon (40)
ՄԲԿ - Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ - գլուխք Ա.	PYM - *Canons de Yovhannēs Mandakuni <Parole canonique>* - 1 canon (41)
ԿՐՆ - Կանոնք սուրբ ժողովոյն Կարնոյ - գլուխք Թ.	KAR - *Canons du saint synode de Karin* - 9 canons (42)
ՍԿՆ - Կանոնք սրբոյն Ներսիսի Գ-րդ - գլուխք ԽԳ.	NPT - *Canons de saint Nersēs <Part'ew>* - 43 canons (43)
ԿԿՄ - Կանոնք Յովհաննու Մանդակունւոյ - գլուխք Է.	CYM - *Canons de Yovhannēs Mandakuni <Patriarche d'Arménie>* - 7 canons (44)
ԴԻԱ - Կանոնք սրբոյն Դիոնիսիոսի - գլուխք Ա.	DAT - *Canons de Saint Denys <d'Athènes>* - 1 canon (45)

ԵՊԿ - Կանոնք Եպիփանու Կիպրացւոյ - գլուխք Գ.	CEC - *Canons d'Épiphane de Chypre* - 3 canons (46)
ՅԵԵ - Կանոնք Յովհաննու Երուսաղէմացւոյ - գլուխք Ա.	JEJ - *Canons de Jean de Jérusalem* - 1 canon (47)
ՀԻՊ - Կանոնք Հիպոդիտայ սրբոյ - գլուխք Ա.	HYP - *Canons de saint Hippolyte* - 1 canon (48)
ՆՀԵ - Կանոնք Նեկտառեայ Հռոմայ - գլուխք Ա.	NEC - *Canons de Nectaire de Rome* - 1 canon (49)
ՄԵԼ - Կանոնք Մեղիտոնի եպիսկոպոսի - գլուխք Ա.	MLT - *Canons de l'évêque Méliton* - 1 canon (50)
ՍԱՄ - Կանոնք Աթանասի - գլուխք Ա.	PAG - *Canons d'Athanase <d'Alexandrie>* - 1 canon (51)
ՍԲՆ - Կանոնք սրբոյն Սեբերիանոսի - գլուխք Ա.	SVN - *Canons de saint Sévérianos* - 1 canon (52)
ՍԿՏ - Կանոնք Սոկրատայ - գլուխք Ա.	SOC - *Canons de Socrate <de Constantinople>* - 1 canon (53)
ՍԴԱ - Կանոնք Դիոնիսի Արիպագացւոյ - գլուխք Ա.	SDA - *Canons de Denys l'Aréopagite* - 1 canon (54)
ՄԱՆ - Կանոնք Մանուէղի - գլուխք Ա.	MNL - *Canons de Manuēl* - 1 canon (55)
ԿՂՀ - Կանոնք Կղեմայ Հռոմայ եպիսկոպոսի - գլուխք Ա.	CER - *Canons de Clément évêque de Rome* - 1 canon (56)
ԿՈՉ - Տեառն Յովհաննու Մանդակունւոյ ի կոչումն ապաշխարութեան՝ տունք ՃԽ.	APR - *Appel au repentir du Seigneur Yovhannēs Mandakuni* - 140 strophes (57)

ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԱՂԻՒՍԱԿ - TABLE DES CANONS

ՏԻՏՂՈՍ Ա. ԵԿԵՂԵՑԻՆ - TITRE 1. L'ÉGLISE

Ի. Եկեղեցւոյ իշխանութիւն -
I. Le gouvernement de l'Église

1. Եկեղեցւոյ նուիրապետութիւն եւ կազմակերպութիւն -
1. La hiérarchie et l'organisation de l'Église

Ա. Կաթողիկոսը - A. Le catholicos

1. Միապետութիւն: Եկեղեցւոյ գլուխը -
1. La monarchie: le chef de l'Église 54/55
2. Ժողովականութիւն: Եպիսկոպոսներ -
2. La collégialité: les évêques 72/73

Բ. Պատշաճ կառավարում - B. Le bon gouvernement

1. Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւն -
1. L'organisation ecclésiastique 78/79
2. Նուիրապետական փոխյարաբերութիւններ -
2. Les rapports au sein de la hiérarchie 98/99
3. Աշխարհական-հոգեւորական յարաբերութիւններ -
3. Les rapports clercs-laïcs 106/107

Գ. Կանոնական տարածք - C. Les circonscriptions ecclésiastiques 122/123

2. Եկեղեցական դառնալու պայմաններ -
2. Les conditions d'accès à la cléricature

Ձեռնադրութեան ծէս - Le rituel d'ordination

Ա. Ձեռնադրութեան պայմաններ -
A. Les modalités de l'ordination

1. Եպիսկոպոս - 1. L'évêque 138/139
2. Քահանայ, սարկաւագ եւ դպիր -
2. Le prêtre, le diacre et le clerc mineur 144/145
3. Նորադարձի ձեռնադրութիւն -
3. L'ordination du néophyte 148/149
4. Հերետիկոսութիւնից դարձածների ձեռնադրութիւն -
4. L'ordination des hérétiques repentis 152/153

5. Կոչումն ձեռնադրութեան (երդմնազանցութիւն, ակամայ ձեռնադրութիւն) –
5. La vocation de l'ordination (Le parjure, l'ordination forcée) 158/159

Բ. Անձնական պայմաններ – B. Les conditions personnelles

1. Ընդհանուր – 1. Généralités

ա. Որակ եւ թերութիւն –
a. Les qualités et les défauts 158/159
բ. Մեղաւորներ եւ չարագործներ –
b. Les pécheurs et les malfaiteurs 160/161
գ. Ժառանգականութիւն եւ կաշառակերութիւն –
c. L'hérédité et la corruption 164/165

2. Զանցառութիւններ եւ մարմնական թերութիւններ – 2. Les transgressions et les défauts corporels

ա. Թեկնածուի վարք –
a. Les mœurs du candidat
Կուսութեան ուխտի կանցառում եւ խախտում –
La transgression et la rupture du vœu de virginité *188/189*
Շնացող, պոռնիկ –
Adultère et fornicateur *190/191*
Պոռնկութիւնից կամ կրկնամուսնութիւնից ծնուած կաւակ –
Les enfants adultérins ou nés d'un remariage *190/191*
Անարժան կին առնելու արգելք –
L'interdiction d'épouser une femme indigne *192-193*
Վանական դառնալու համար կնոջից ամուսնալուծուելու արգելք -
L'interdiction de divorcer pour devenir moine *192/193*
Շնացող կնոջ հետ կենակցութիւն –
Demeurer avec une femme adultère *192/193*
Երկրորդ ամուսնութիւն –
Les secondes noces *192/193*
Անասնասէր եւ միասեռական –
Les zoophiles et les homosexuels *194/195*
Գիջութիւն եւ սեռային մոլութիւն –
La masturbation et les déviances sexuelles *194/195*

բ. Մարմին եւ արտաքին տեսք –
b. L'apparence corporelle et extérieure

*Հաշմանդամութիւն – **L'impotence*** *194/195*
*Ներքինիութիւն – **La castration*** *196/197*
*Դիւահար – **La possession** démoniaque* *196/197*

գ. Հասարակական կարգավիճակ – c. La condition sociale

Տարիք – L'âge *198/199*
*Ծառաներ – **Les serviteurs*** *198/199*

*Օտարներ – **Les étrangers*** *198/199*
*Զինուորներ – **Les soldats*** *200/201*

3. Հոգեւոր վիճակ – 3. La dimension spirituelle

ա. Հաւատք – **a. La foi** *202/203*
*Անորոշ հաւատացեալներ – **Les fidèles incertains dans la foi*** *202/203*
*Ուրացողներ – **Les apostats*** *202/203*

բ. Տգիտութիւն եւ գիտութիւն – **b. L'ignorance et le savoir** 206/207
գ. Գինեմոլութիւն – c. L'ivrognerie *212/213*

3. Եկեղեցականի տիպար – 3. Le modèle clérical

Ա. Ընդհանուր – A. Généralités

1. Որակ եւ թերութիւն – 1. Les qualités et les défauts
ա. Եկեղեցական – **a. Les clercs** 214/215
բ. Վանական – **b. Les moines** 216/217

2. Մեղք եւ չարութիւն – 2. Péchés et actes malfaisants 218/219

Բ. «Մի սպաններ» – B. «Tu ne tueras point» 224/225

Գ. «Մի գողանար» – C. «Tu ne voleras point». 226/227

Դ. «Մի շնար» – D. «Ne **commets point l'adultère»**
1. Շնութիւն եւ պոռնկութիւն – 1. L'adultère et la fornication 228/229
2. Քահանայի շնացող կին – 2. La femme adultère du prêtre 234/235
3. Տան մէջ բնակուող կին եւ սպասուհի –
3. Les femmes et les servantes résidant dans la maison du clerc 236/237
4. Կանանց հետ լողանալու արգելք –
4. L'interdiction de se baigner avec des femmes 236/237
5. Քահանայի ընտանիք – 5. La famille du prêtre 236/237
6. Անասնապիղծ եւ արուամոլ – 6. La zoophilie et l'homosexualité. 238/239
7. Երազախաբութիւն – 7. Les pollutions nocturnes 240/241

Ե. Մարմին – E. Le corps
1. Տարիք – 1. L'âge 240/241
2. Ներքինի – 2. Les eunuques 240/241
3. Մարմնական տկարութիւն – 3. Les faiblesses corporelles 242/243
4. Դիւահարութիւն – 4. La possession 244/245

Զ. Ընչասիրութիւն – F. L'amour des biens
1. Տոկոս եւ վաշխ – 1. L'usure et le prêt à intérêt 244/245
2. Ագահութիւն եւ ընչաքաղցութիւն – 2. L'avarice et la cupidité 246/247
3. Աշխարհական գործեր եւ հոգսեր –
3. Les activités et les occupations séculières 254/255

Է. Ժուժկալութիւն եւ զգուշաւորութիւն –
G. La retenue et la réserve

Ը. Պաշտամունք եւ գիտութիւն – H. Le culte et le savoir
1. Տգիտութիւն – 1. L'ignorance 260/2261
2. Ծուլութիւն, անփութութիւն – 2. La paresse, la négligence 266/267

Թ. Աւետարանական մեղմութիւն եւ ներողամտութիւն –
I. La douceur évangélique et l'indulgence
1. Կռուասէր, բարկացկոտ – 1. Le querelleur, le colérique 272/273
2. Ոխապահութիւն եւ վրէժխնդրութիւն –
2. Le rancunier et le revanchard 274/275

Ժ. Խոնարհութիւն – J. L'humilité
1. Զգեստ – 1. Le vêtement ecclésiastique 276/275
2. Համեստութիւն – 2. La modestie 280/281
3. Ստախօս եւ բամբասող – 3. Le menteur et le calomniateur 284/285
4. Երդմնազանցութիւն – 4. Le parjure 284/285

Ի. Իշխանութիւն եւ պարտականութիւն – K. Pouvoir et devoir . 288/289

II. Եկեղեցւոյ իշխանութեան գործադրման միջոցները –
II. Les moyens d'action du gouvernement de l'Église

1. Գոյք – 1. Les biens
«Գոյքն Աստծունն է» – «Les biens appartiennent à Dieu»..... 296/297

Ա. Գոյքի գոյացման միջոցներ – A. Les sources du patrimoine ecclésiastique
1. Երախայրիք – 1. Les prémices 298/299
2. Ագապ եւ մատաղ – 2. L'agape et le *matał* 312/313
3. Տասանորդ – 3. La dîme 324/325
4. Կամաւոր նուիրատուութիւններ – 4. Les donations 328/329

Բ. Ունեցուածքի կառավարում – B. La gestion du patrimoine... 336/337

Գ. Ապահարկում – C. L'immunité fiscale 348/349

Դ. Հոգեւոր դասի եկամուտների բաշխում –
D. La répartition des revenus au sein du clergé 354/355

Ե. «Աղքատների կողոպտիչ» – E. «L'assassin des pauvres» 362/363

2. Արդարութիւն – 2. La justice
*Ընդհանուր – **Généralités*** *372/373*

Ա. Եկեղեցական դատաստան – A. La juridiction ecclésiastique 380/381

Բ. Դատավարութիւն – B. Le procès

1. Եկեղեցական առանձնաշնորհ – 1. Le privilège du for 382/383
2. Վկայութիւն – 2. Le témoignage 384/385
3. Խոստովանութիւն – 3. L'aveu 396/397

Գ. Պատիժներ եւ գործադրութիւն –
C. Les sanctions et leur portée
1. Վճռագիր – 1. Le jugement 402/403
2. Երկրորդ դատ եւ վճռագրի վերատեսութիւն –
2. L'appel du jugement et le second procès 408/409
3. Արգելք հաղորդութեան – 3. L'interdiction de communier 412/413
4. «Լուծեալ ի քահանայութենէ գործէ իբրեւ զքահանայ» –
4. «Le prêtre déposé qui continue d'exercer la prêtrise» 420/421

III. Ծէս – III. Le rituel

1. Վկայ եւ նահատակ – 1. Martyrs et athlètes du Christ
Ա. Վկայութեան պայմաններ –
A. «Comment devient-on martyr ?» 422/423
Բ. Վկաների մասունքների վաւերականութիւն –
B. L'authenticité des reliques des martyrs 426/427
Գ. Վկաների յիշատակի տօնախմբութիւն –
C. La commémoraison des martyrs 428/429

2. Պաշտամունք – 2. Le culte
Ա. Շարժական եւ անշարժ ծիսական ինչքեր եւ պարագաներ –
A. Les objets et les biens cultuels meubles et immeubles
1. Վանքեր, եկեղեցիներ եւ U. Սեղաններ –
1. Les monastères, les églises et les saints autels 432/433
2. Ծիսական պարագաներ – 2. Les objets cultuels 442/443
ա. Իւղեր – a. Les huiles 442/443
բ. Սուրբ Խաչ – b. La sainte Croix 446/447

Բ. «Կանոն աղօթելոյ եւ կանոն հաւատալոյ» –
B. Les prières et la foi canonique
1. Հաւատամք եւ Աստուածաշնչի կանոն –
1. Le canon du credo et de la Bible 448/449
ա. Հաւատամք – a. Le credo 448/449
բ. Աստուածաշնչի կանոն – b. Le canon de la Bible 450/451
2. Աղօթք – 2. Les prières 452/453

Գ. Պատարագ եւ U. Հաղորդութիւն –
C. La Liturgie et la sainte Communion
1. Քահանայական իշխանութիւն – 1. Le monopole sacerdotal 468/469
2. Ծիսակատարութեան վայր – 2. Les lieux de culte 472/473
3. Ծիսակատարութեան ժամանակ – 3. Les temps du culte 472/473

4. Նիւթ. հաց եւ գինի – 4. Les espèces eucharistiques 476/477
5. Սեղան եւ աւազան Ս. Մկրտութեան –
5. L'Autel et le bassin du saint Baptême 482/483
6. Ս. Հաղորդութիւն եւ խորհուրդներ. արգելանքներ եւ արգելառիթներ –
6. Les interdictions et le refus de la sainte Eucharistie
et de la Communion 484/485
7. Թոշակ կամ վերջին Հաղորդութիւն –
7. Le Viatique ou dernière Communion 502/503

Դ. Տօներ եւ տօնախմբութիւն –
D. Les solennités et leur célébration
1. Տօնական օրեր – 1. Les jours de solennité 516/517
ա. Զատկի թուական եւ տօնախմբութիւն –
a. La date et la célébration de Pâques 516/517
բ. Ծնունդ եւ Յայտնութիւն – b. La Nativité et l'Épiphanie 522/523
գ. Այլ տօներ եւ տօնախմբութիւններ –
c. Les autres solennités et célébrations 530/531
դ. Կիրակի՝ օր Յարութեան – d. Le dimanche,
jour de la Résurrection 536/537
2. Պահք – 2. Les jeûnes 542/543
3.Այլ աւանդոյթներ եւ սովորութիւններ –
3. Les autres traditions et coutumes 558/559

Ե. Ս. Մկրտութիւն – E. Le saint Baptême 560/561

Զ. Պիղծ եւ մաքուր կերակուր – F. Les aliments purs et impurs... 584/585

ՏԻՏՂՈՍ Բ. ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ –
TITRE 2. LA SOCIÉTÉ

I. «Կատարեալ քրիստոնեայ» – I. «Le bon chrétien»

1. Մեղքեր – 1. Les péchés 598/599
2. «Մի սպաներ» – 2. «Tu ne tueras point»
Ա. Անձնասպանութիւն – A. Le suicide 604/605
Բ. Մարդասպանութիւն – B. L'homicide 606/607

3. «Մի գողանար» – 3. «Tu ne voleras point»
Ա. Գողութիւն – A. Le vol 628/629
Բ. Գերեզմանի կողոպուտ եւ դիակապտութիւն –
B. Le pillage de tombe et la violation de sépulture 632/633
Գ. Ունեցուածքին հասցուած վնաս (այգի, արջառ, հունձք) –
C. Les déprédations causées aux biens (vigne, bétail, récoltes) 632/633

4. «Մի շնար» – 4. «Ne commets point l'adultère»
Ընդհանուր – Généralités. 636/637

Ա. Շնութիւն, պոռնկութիւն, կանանց հետ լողանալու արգելանք –
A. La fornication, l'adultère et l'interdiction de se baigner
avec des femmes 636/637
Բ. Անասնապիղծ եւ արուազէտ –
B. La zoophilie et l'homosexualité 650/651
Գ. Երազախաբութիւն եւ գիջութիւն –
C. Les pollutions nocturnes et la masturbation 658/659
Դ. Դաշտան, ամսական –
D. Les menstruations, les règles 660/661

5. Այլ մեղքեր – 5. Les autres péchés
Ա. Երդում. երդմնազանց եւ հայհոյիչ –
A. Le serment, le parjure et les blasphémateurs 660/661
Բ. Աւետարանական մեղմութեան եւ ներողամտութեան պահանջ –
B. La douceur évangélique et le devoir d'indulgence 666/667
Գ. Խոնարհութիւն – C. L'humilité 668/669
Դ. Ժուժկալութիւն եւ զգուշաւորութիւն –
D. La retenue et la réserve 668/669
Ե. Աշխատասիրութիւն եւ գիտութիւն –
E. L'amour du travail et le savoir 672/673
Զ. Ընչասիրութիւն – F. L'amour des biens 672/673

II. Ամուսնութիւն եւ ընտանիք – II. Le mariage et la famille

Ընդհանուր – Généralités 678/679
1. Պսակադրութիւն (ընթացք եւ կազմութիւն) –
1. Le «couronnement du mariage (formation et conclusion)»
Ա. Նշանատուութիւն – A. Les fiançailles 678/679
Բ. Ս. Պսակ եւ հարսանեկան տօնախմբութիւն –
B. La sainte Couronne du mariage et la célébration des noces 684/685
Գ. Բռնադատութիւն եւ առեւանգում – C. La contrainte et le rapt 690/691
Դ. Եկեղեցականների ամուսնութիւն – D. Le mariage des clercs 694/695

2. Արգելանք եւ արգելառիթ –
2. Les empêchements et les interdictions
Ա. Ընտանեկան կապ – A. Les liens de parenté 698/699
1. Խնամութիւն – 1. La consanguinité 698/699
2. Ազգակցական կապ – 2. Les liens d'affinité 704/705
Բ. Հաւատ եւ դաւանանք – B. Foi et confession 712/713
1. Կրօնական տարբերութիւն – 1. *Disparitas cultus* 712/713
2. Կուսութեան ուխտ եւ խոստում –
2. Vœu et promesse de virginité 714/715
Գ. Կանոնական ընդունելի պայմաններ –
C. Les conditions personnelles canoniques 718/719
1. Տարիք եւ ազատ ընտրութիւն –
1. L'âge et le libre consentement 718/719
2. Հիւանդութիւն եւ մարմնական պակասութիւն –
2. La maladie et les infirmités corporelles 724/725
Դ. Այլ պայմաններ – D. Les autres conditions 724/725

3. Ս. Պսակի անվաւերականութեան պայմաններ եւ լուծում –
3. Les modalités de l'invalidité de la sainte Couronne
du mariage et le divorce 726/727
4. Երկրորդ կամ աւելի ամուսնութիւն –
4. Les secondes ou multiples noces 744/745

5. Հաս-չհաս միութիւն.
5. Ամուսնական անընդունելի կարգավիճակներ –
Les unions licites-illicites. Les situations maritales prohibées 760/761
Ա. Հարճութիւն – A. Le concubinage 760/761
Բ. Բազմամուսնութիւն – B. La polygamie 760/761

6. Ծնողներ եւ ժառանգներ – 6. Les parents et l'héritage
Ա. Երեխայ եւ ծնողներ – A. L'enfant et les parents 762/763
Բ. Որդեգրութիւն եւ ժառանգութիւն –
B. L'adoption et la succession 766/76

III. Յուղարկաւորութիւն եւ կարգ թաղման –
III. Les funérailles et les modalités d'inhumation

1. Անընդունելի յուղարկաւորութիւն –
1. Les funérailles prohibées 768/769
2. Մահ եւ քրիստոնեայ –
2. Le chrétien face à la mort 772/773
3. Յուղարկաւորութեան արգելառիթ –
3. Les privations de funérailles 778/779

IV. «Չարի տիրապետութիւն» եւ քրիստոնեայ –
IV. Le chrétien face à «l'emprise du Malin»

1. Կախարդութիւն, դիւթութիւն եւն –
1. La sorcellerie, la divination, etc. 784/785
2. Դիւահարութիւն – 2. La possession démoniaque 794/795

ՏԻՏՂՈՍ Գ. «ԱՐՏԱՔԻՆՔ» –
TITRE 3. LES «EXTÉRIEURS»

I. Հերձուածողութիւն – I. Les hérésies

1. Քննութիւն – 1. Décryptage

Ա. Հերետիկոսութեան արմատներ – A. Les racines de l'hérésie 804/805
Բ. Պայքար – B. La lutte <contre l'hérésie> 812/813
Գ. Հերձուածողների հետ ամուսնութեան արգելանք –
C. L'interdiction de mariage avec les hérétiques 814/815

Դ. Հերձուածողների հետ աղօթելու եւ հաղորդուելու արգելանք –
D. L'interdiction de prier et de communier avec les hérétiques 814/815
Ե. Թերահաւատների վկայութիւն ոչ ընդունիլ –
E. Ne pas recevoir les témoignages des gens de peu de foi 816/817
Զ. Հերձուածողների մկրտութիւն – F. Le baptême des hérétiques .. 816/817
Է. Դարձ առ ուղղափառ հաւատ – G. Le retour à l'orthodoxie 818/819

2. «Եղծ աղանդոց» – 2. «Contre les sectes»

Ա. Ուղղափառութիւն եւ չարափառութիւն –
A. Orthodoxie et hétérodoxie 824/825
Բ. Եւստաթեացիք եւ ճգնակեցութեան եւ վանականութեան
ծայրայեղ դրսեւորումներ –
B. Les eustathiens, l'anachorèse et les pratiques
monastiques extrémistes 832/833
1. Ընդհանրութիւններ – 1. Généralités 832/833
2. Թիւր վերաբերմունք եկեղեցու եւ եկեղեցական տօների նկատմամբ –
2. Les comportements déviants envers l'Église
et les solennités ecclésiastiques 834/835
3. Արհամարհական վերաբերմունք ամուսնացեալ քահանայի
նկատմամբ –
3. Les comportements méprisants envers les prêtres mariés 836/837
4. Արհամարհական վերաբերմունք ամուսնութեան նկատմամբ –
4. Les comportements méprisants envers le mariage 838/839
5. Ծնող-զաւակ յարաբերութիւն – 5. Les rapports parents-enfant 838/839
6. Տէր-ստրուկ յարաբերութիւն – 6. Les rapports maître-esclave 840/841
7. Ցուցադրական կեցուածք զգեստի եւ արտաքին
տեսքի փոփոխութեամբ –
7. L'inversion ostentatoire des tenues vestimentaires et
des apparences extérieures masculines et féminines 840/841
8. Ցուցադրական եւ արհամարհական վերաբերմունք կերակուրի
նկատմամբ –
8. L'attitude ouvertement méprisante envers certains aliments 840/841
Գ. Արտեմոն – C. Artémon 842/843
Դ. Մանի – D. Mani 848/849
Ե. Արիոս – E. Arius 848/849
Զ. Հոգեմարտներ (աղանդ Մակեդոնի) –
F. Les pneumatomaques (la secte de Macédonius) 850/851
Է. Նեստորական եւ Քաղկեդոնական –
G. Les dyophysites et les chalcédoniens 852/853
Ը. Մծղնէ – H. Les *mcłnēs* 854/855

II. Անհաւատներ – II. Les infidèles

1. Ուրացող եւ անաւրէն – 1. Les apostats et les mécréants 862/863
2. Հեթանոս եւ Մոգ – 2. Les païens et les zoroastriens 880/881
3. Հրեայ – 3. Les juifs 898/899

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ամէն ասեմ ձեզ, մինչչեւ անցցեն երկինք եւ երկիր,
յոտն մի որ նշանախեց մի է՝ ոչ անցցէ յօրինացն եւ ի մարգարէից
մինչեւ ամենայն եղիցի
Մատթ. Ե. 18

Ա. ՀԱՅ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՄՏՔԻ «ՉՈՐՍ ՏԱՐԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ»

Հայ կանոնական իրաւունքը կարելի է բնութագրել իբրեւ քառասային մի աշխարհ: Հայ հին եւ միջնադարեան գրականութեան ոչ մի ուրիշ ժանրում այդչափ կեղծուած հեղինակային գրութիւններ չեն ստեղծուել, որքան կանոնական իրաւունքի ոլորտում: Այս առումով կարեւոր նշանակութիւն ունի «Կանոնագիրք Հայոց»-ը (այսուհետ՝ ԿՀ)՝ Հայոց եկեղեցու պաշտօնական առաջին կանոնական ժողովածուն, որի հեղինակն է Ս. Յովհաննէս Գ. Օձնեցի կաթողիկոսը (այլուստ յայտնի նաեւ *Իմաստասէր* մականունով, 717-728 թթ.): Կանոնական առաջին այս ժողովածուն ներառում է 24 խմբերի մէջ բաշխուած 705 կանոններ, որոնց յետագայում՝ ընդհուպ մինչեւ ԺԱ. դ., աւելացել են եւս 33 խմբեր՝ 626 կանոններով: Ընդհանուր հաշուով՝ 57 խմբերի մէջ ամփոփուած շուրջ 1331 կանոններ:

Բայցեւ պէտք է անմիջապէս խուսափել ժամանակագրական անհամապատասխանութիւնների (anachronismes) վրայ կենտրոնանալուց: Նախնեաց պատկերացրած «կեղծ հեղինակ» հասկացութիւնն զգալիօրէն տարբեր է այդ մասին մեր ունեցած արդի գաղափարից: «Կեղծ հեղինակը» կամ «կեղծարարը» յաճախ կարող էր այդ քայլին գնալ նաեւ ազնիւ մղումով՝ ոչ թէ խաբելու կամ եղծելու, այլ իր երկն անցեալի պատուելի ու սուրբ անձանց անուան շնորհիւ աւելի արժէքաւոր դարձնելու նպատակով: Բայց, ինչպէս ասում են, ամէն բան ունի իր գինը, եւ նմանատիպ ձեռնարկները կարող էին նաեւ (ինչպէս կտեսնենք իր տեղում) նպաստել, չնայած խմբագրի անհամապատասխան կարգավիճակին, իրականից աւելի բարձր կանոնական-օրէնսդրական արժէքի տարածմանը:

Ինչպէս արդէն նշել էինք ԿՀ-ի պատմաքննական ուսումնասիրութեանը նուիրուած մեր մենագրութեան մէջ[1], Իմաստասէր կաթողիկոսի երկը, նախքան ԺԱ. դարում վերջնականապէս ձեւաւորուելը, ենթարկուել է իրենց ձեւով ու բովանդակութեամբ բացարձակապէս տարբեր (Է. եւ Ը. դարերում) խմբագրում-յաւելումների, որոնք էլ մեծապէս ազդել են ԿՀ-ի ներկայիս կառուցուածքի վրայ[2]: Այսպիսով, ԿՀ-ի համար մենք ունենք չորս խմբագրական շրջան՝ տարուայ չորս եղանակների նման, որոնք էլ հիմք են տալիս խօսելու Հայ եկեղեցական իրաւունքի զարգացման մասին Է.-ԺԱ. դարերում: Այնուամենայնիւ, պայմանականօրէն «չորս եղանակներ» արտայայտութեան գործածութիւնը լուսաբանման կարիք ունի:

Քրիստոսի խօսքի համաձայն՝ «Տուք զկայսերն կայսեր, եւ զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ» (Մատթ. ԻԲ. 21; Մարկ. ԺԲ. 13-17; Ղուկ. Ի. 25) եւ, որ աւելի կարեւոր է մեզ համար այստեղ՝ «արքայութիւն իմ չէ աստի» (Յովհ. ԺԸ. 36),- քրիստոնէական աւանդութիւնը սոյն

1 **A. Mardirossian**, *Le Livre des canons arméniens de Yovhannēs Awjnec'i (Kanonagirk' Hayoc'). Église, droit et société en Arménie du IVe au VIIIe siècle*, Louvain, 2004 (ստորև՝ *Le Livre*): Մեր օրերում հրատարակուած առաւել կամ պակաս համոզիչ փաստարկների համար, որոնք դիտարկւում են առաւելապէս բանասիրական լոյսի ներքոյ, տե՛ս **Գ. Յարութիւնեան**, Յովհաննէս Օձնեցին՝ «Կանոնագիրք Հայոց»-ի խմբագիր, «Վէմ» համահայկական հանդէս, Զ. (Ժ.Բ) տարի, թիւ 2 (46), 2014, էջ 145-152; **Ն. Վարդանեան**, «Կանոնագիրք Հայոց» ժողովածոյի կազմաւորումը եւ զարգացման պատմութիւնը, թեկնածուական ատենախօսութիւն, ԵՊՀ, Երեւան, 2015::

2 Տե՛ս անդ:

PROLÉGOMÈNES

«Car je vous dis en vérité, que le ciel et la terre ne passeront point, que tout ce qui est dans la loi ne soit accompli parfaitement jusqu'à un seul iota et à un seul point»
(Mt 5, 18).

I. LES «QUATRE SAISONS» DU DROIT CANONIQUE ARMÉNIEN

Le droit canonique arménien est incontestablement le royaume du faux. Aucun autre genre au sein de la riche littérature arménienne antique et médiévale ne recèle un si grand nombre de pseudépigraphes. L'œuvre centrale est ici constituée par le *Kanonagirk' Hayoc'*[1], premier corpus officiel de l'Église arménienne composé par le catholicos Yovhannēs III Awjnec'i (717-728) surnommé le «Philosophe» (*Imastasēr*) qui comprend 705 canons répartis en 24 groupes. Par la suite, 33 autres groupes incluant 626 canons seront insérés en plusieurs étapes jusqu'à la fin du XIe siècle. Au total, pas moins de 1331 canons distribués au sein de 57 groupes.

Mais évitons immédiatement l'écueil de l'anachronisme : l'appréhension du faux que possédaient les contemporains divergent profondément de celle qui est actuellement la nôtre. Le faussaire pouvait avoir la conviction, parfois sincère, non seulement de ne pas être un truqueur, mais bien plus de faire œuvre pieuse en restituant les propos ou la pensée des hommes vénérables qu'il convoquait dans ses créations. Mais tout ayant un prix, de tels textes permettaient aussi d'octroyer un surcroît de légitimité à l'action ou aux opinions de leur rédacteur.

Dans la continuité d'un précédent ouvrage consacré à l'examen historico-juridique du *KH* de Yovhannēs Awjnec'i, nous postulons que l'œuvre du catholicos-philosophe avant d'être progressivement augmentée jusqu'à la fin du XIe siècle, a été précédée par deux autres compilations de nature et de volume extrêmement différentes l'une de l'autre – datant respectivement du Ve et du VIIe siècle – auxquelles elle est largement redevable[2]. Ainsi, quatre temps forts, quatre périodes, «quatre saisons» marqués pour chacun d'entre eux par la rédaction d'un nouveau recueil canonique, scandent l'évolution du droit ecclésiastique arménien entre le Ve et le XIe siècle. Mais l'évocation de ces « quatre saisons» nécessite au préalable un bref propos liminaire.

Le Christ a dit «Rendez à César ce qui est à César et à Dieu ce qui est à Dieu», mais aussi, et peut-être surtout, «Mon Royaume n'est pas de ce monde»[3]. La tradition chrétienne en a déduit

1 «*Livre des canons arméniens* », ci-après *KH*.

2 **A. Mardirossian**, *Le Livre des canons arméniens de Yovhannēs Awjnec'i (Kanonagirk' Hayoc'). Église, droit et société en Arménie du IVe au VIIIe siècle*, Louvain, 2004 (désormais *Le Livre*). Parmi les travaux récents – plus ou moins convaincants – qui examinent ce corpus principalement sous un angle philologique et peu juridique, voir **G. A. Harut'yunyan**, «La composition du *'Kanonagirk' Hayoc'*' de Yovhannēs Ōjnec'i», *Hamahaykakan Handēs* 46 (2014), p. 145-152 ; **N. Vardanyan**, *Histoire de la formation et de l'évolution de la compilation du 'Kanonagirk' Hayoc'*', thèse de doctorat d'histoire, Université d'État d'Érévan, 2015 (tous deux en arménien).

3 Respectivement Mt 22, 21 ; Mc 12, 13-17 ; Lc 20, 25 et Jn 18, 36.

պատգամների հիման վրայ զարգացրել է այն մօտեցումը, որ հոգեւորն ու աշխարհիկը եւ դրանց հետ կապուած օրէնսդրական բոլոր ձեռնարկումները չեն կարող նոյնացուել: Բայց սա նաեւ չի նշանակում, որ այս երկու ոլորտները դուրս են Աստուծոյ իշխանութիւնից: Այդ ժամանակից սկսած, ի տարբերութիւն յունահռոմէական բազմաստուածութեան, յուդայականութեան, զրադաշտականութեան եւ աւելի ուշ նաեւ իսլամի՝ քրիստոնէութիւնն առաջադրում է բոլորովին նոր ու յեղափոխական մի գաղափար՝ չնայած քրիստոնէական բոլոր հասարակութիւնների համար էլ բացարձակ հիմք էր կրօնը, այս դէպքում՝ ամէն բանի լրումը՝ Աւետարանը: Աւելին, տուեալ քրիստոնէական հասարակութեան քաղաքական, իրաւաբանական, համակարգային եւ հասարակական կազմակերպումը կարծես փոխւում էր՝ կախուած վերոնշեալ մօտեցման՝ իբրեւ ուղղափառ հաւատ ընկալելու աստիճանից[1]:

* * *

Դ. դարի սկզբին, Տրդատ Գ. (Դ.) Մեծ թագաւորի կողմից քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելուց յետոյ Հայոց թագաւորութիւնը[2], ինչպէս քրիստոնէութիւնն ընդունած բոլոր հասարակութիւնները, աստիճանաբար որդեգրում է երկու իշխանութիւնների՝ հոգեւոր ու աշխարհիկ՝ Եկեղեցի եւ Պետութիւն տարբերակումը, չնայած արդէն մէկ դար անց՝ 428 թ., թուլացած Արշակունեաց պետութիւնը կործանուելու էր Սասանեան Պարսկաստանի կողմից: 884-ին Հայոց թագաւորութիւնը կրկին վերականգնուեց՝ ի դէմս արդէն հզօրացած Բագրատունեաց հարստութեան, բայց այն դեռ այդքան հզօր չէր եւ անընդհատ սասանւում էր կենտրոնախոյս նախարարական տների եւ Բիւզանդական կայսրութեան տիրակալների հարուածներից: Այս երկու, շատ յաճախ իրար հետ դաշնակցող ուժերի գործունէութեան արդիւնքում, յատկապէս 1000 թ. բիւզանդական Բարսեղ Բ. Մակեդոնացի կայսեր արշաւանքներից յետոյ, ի վերջոյ Բագրատունեաց թագաւորութիւնը նոյնպէս դադարեց գոյութիւն ունենալուց մի քանի տասնամյակ անց:

Հետեւաբար, գոյակցում էին աստիճանաբար երկու իշխանութիւն եւ երկու իրաւունք: Եկեղեցին, արդէն բնականաբար իր պահանջներից ելնելով, ստեղծում էր սեփական իրաւունքը, իսկ վերջինս էլ կամայ թէ ակամայ փոխյարաբերութեան մէջ էր տեղում առկայ աշխարհիկ-պետական իրաւունքի հետ: Հայաստանում խօսքը մասնաւորապէս «օրէնքի» մասին է՝ անտիկ շրջանից կիրառուող, բացառապէս բանաւոր սովորութենական իրաւունք, որը բնորոշ էր երեք՝ համապատասխանաբար գոյատեւող դասակարգերում էլ առկայ մեծ նահապետական գերդաստանի շուրջ կառուցուած հեթանոսական հասարակութեանը: Երեք դասակարգերն էին՝ իշխան կամ նախարար, ազատներ ու ռամիկներ եւ շինականներ: Այս հասարակարգը ոչ միայն չփոխուեց պետութեան մէջ պաշտօնապէս գրադաշտականութեանը փոխարինելու եկած քրիստոնէութեամբ, այլ դեռ աւելին՝ առկայ հասարակարգը տարածուեց Եկեղեցու վրայ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ջանքերով եւ Ս. Տրդատի օժանդակութեամբ[3]:

Օրէնքի կողքին հազիւ նշմարելի էր կանոնական իրաւունքը. վերջինս իբրեւ բացառապէս գրաւոր իրողութիւն՝ դրանով իսկ աննկատ էր մնում՝ հայոց այբուբենի ու գրաւոր համակարգի բացակայութեան պատճառով: Կանոնական իրաւունքը, հետեւաբար, արագօրէն զարգացաւ ու հասարակական չափանիշ դարձաւ միայն Ե. դարի սկզբից՝ 405 թ., Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի կողմից ազգային այբուբենն ստեղծելուց յետոյ: Այդ շրջանից սկսած կանոնական աւանդոյթն իսկապէս զարգացաւ մեծ արագութեամբ. շուրջ կէս հազարամեակի ընթացքում Հայոց եկեղեցին, հակառակ պատմական բազմաթիւ դժուարութիւնների ու խոչընդոտների, ստեղծեց պատկառելի թուով կանոնախմբեր: Օտար տիրապետութիւն-

1 Այս մասին տե՛ս նաեւ ստորեւ էջ 31-37:

2 Տե՛ս **G. Dédéyan**, *Histoire du peuple arménien* (dir.), Toulouse, 2007, էջ 161 շրնկ.:

3 Տե՛ս **J.-P. Mahé**, «Norme écrite et droit coutumier en Arménie du Ve au XIIIe siècle », *Travaux et mémoires* 13 (2000), էջ 683-705 (ստորեւ՝ *Norme*).

que le spirituel et le temporel, ainsi que leurs ensembles normatifs respectifs ne doivent pas se confondre. Mais cela ne signifie aucunement que les deux sphères ne restent pas, l'une comme l'autre, *in fine* sous le pouvoir de Dieu. Dès lors si contrairement au polythéisme grec ou romain, au judaïsme, au zoroastrisme ou plus tard à l'islam, le christianisme propose une distinction nouvelle et révolutionnaire, il n'en demeure pas moins que toutes les sociétés chrétiennes possèdent également pour fondement absolu la religion, sachant que l'Évangile représente la norme ultime de toute chose. Bien plus, l'organisation politique, juridique, institutionnelle ou sociale d'une société chrétienne donnée semble varier en fonction de la doctrine que celle-ci adopte comme orthodoxie[1].

* * *

Après sa conversion officielle au christianisme par Trdat (III) IV le Grand au début du IVe siècle, le royaume d'Arménie – comme toutes les sociétés régies par cette religion[2] – va progressivement abriter la distinction entre deux pouvoirs – l'Église et l'État –, même si dès 428, la fragile monarchie arsacide sera abolie par les Perses sassanides. La royauté sera certes restaurée en 884 au profit du prestigieux clan Bagratuni, mais il s'agira alors d'un pouvoir encore plus faible que le précédent, soumis, sur le plan extérieur, à l'influence antinomique des empires byzantins et arabes, et subissant, sur le plan intérieur, les menées centrifuges des grandes familles dynastiques toujours avides d'autonomie. Leurs incessantes intrigues conjuguées à l'éphémère reconquête byzantine réalisée principalement par Basile II le Macédonien autour de l'an mille finiront par entraîner la chute définitive de cette royauté quelques décennies plus tard.

Deux pouvoirs donc désormais, mais aussi, dès lors, deux droits, car partout, logiquement, l'Église ébauche une législation propre qui cohabitera de façon plus ou moins harmonieuse avec le droit séculier déjà en place. En Arménie, il s'agit de l'*awrēn-k'*, l'antique norme coutumière exclusivement orale qui s'applique dans le cadre d'une société *gentilice* articulée autour de la grande famille élargie (*gerdastan*) présente dans les trois classes existantes, à savoir les princes (*išxan*) ou dynastes (*naxarar*), les nobles (*azat*) et les non nobles (*ṙamik* ou *šinakan*). Non seulement ce système sociétal ne va guère être modifié par la conversion du pays au christianisme qui remplace le zoroastrisme officiellement prôné par le pouvoir, mais, bien plus, il va immédiatement s'étendre à l'Église fondée par Grigor l'Illuminateur avec l'appui du roi Trdat IV[3].

Aux côtés de l'*awrēn-k'*, le droit canon – qui constitue une loi écrite – émerge très timidement au cours du IVe siècle en raison d'un handicap majeur : l'absence d'une écriture proprement arménienne. La nouvelle norme et, plus généralement, le christianisme ne seront en mesure de se développer massivement qu'après l'invention de l'alphabet national vers 405 par le moine Maštoc'.

À partir de là, la norme canonique va connaître un intense développement et, durant plus d'un demi-millénaire, l'Église arménienne va forger un nombre considérable de lois dans un contexte presque toujours conflictuel. Plus encore que les pressions exercées périodiquement par les puissances étrangères tutélaires (Byzance, Perse, Califat), c'est l'affrontement entre les différents cou-

1 Voir *infra*, p. **31-37.**

2 Voir **G. Dédéyan**, *Histoire du peuple arménien* (dir.), Toulouse, 2007, p. 161 sq.

3 **J.-P. Mahé**, «Norme écrite et droit coutumier en Arménie du Ve au XIIIe siècle », *Travaux et mémoires* 13 (2000), p. 683-705 (désormais *Norme*).

ների առկայութեանը զուգահեռ (Բիւզանդական կայսրութիւն, Սասանեան տէրութիւն եւ Արաբական խալիֆայութիւն) եկեղեցական իրաւունքի ձեւաւորման վրայ իրենց նկատելի ազդեցութիւնը թողեցին նաեւ դաւանական ամենատարբեր հոսանքները՝ քաղկեդոնականութիւն, կիւրեղեան միաբնակութիւն, ծայրայեղ միաբնակներ եւ երկաբնակներ:

* * *

ԿՀ-ում առկայ կանոնագիտական հարուստ նիւթը մեր օրերում լոյս է տեսել բանասէր Վ. Յակոբեանի՝ երկար տարիների տքնաջան աշխատանքի արդիւնքում՝ կոթողային ու գիտաքննական երկհատոր հրատարակութեամբ[1]: Առաջին հատորում ընդգրկուած է Ս. Յովհաննէս Օձնեցու կազմած կանոնագիրքը, երկրորդում՝ յետագայ դարերում աւելացուած կանոնախմբերը: Հմուտ բանասէրը, իր աշխատութեան շրջանակներում անելով որոշ բացառութիւններ, ուսումնասիրել է շուրջ 200 արժէքաւոր ձեռագրեր, որոնցից նրա՝ հիմք հանդիսացող հնագոյն ՄՄ Հմր 1098 (Նոր Ջուղայ) գրչագիրն է: ԿՀ-ի քննական այս հրատարակութիւնն ըստ այսմ յենւում է Ա. հատորի համար՝ 48, իսկ Բ. հատորի համար՝ 50 գրչագրերի վրայ, որոնք համապատասխանաբար թուագրւում են 1098 թուականից մինչեւ ԺԹ. դար ընկած ժամանակահատուածով[2]: Սակայն Վ. Յակոբեանը համեմատական կարգով նաեւ ներկայացրել է ՄՄ-ի 12 այլ ձեռագրեր, որոնց բովանդակութիւնը տարբեր է քննական հրատարակութեան մէջ եղածից: «Երկրորդական» այս ձեռագրախմբում կան 6 գրչագրեր՝ ԿՀ-ի համառօտ տարբերակով, մնացած 6-ում ամենանշանակալին Հմր 659-ն է (1368 թ., գրիչ՝ Մաղաքիայ), որը որոշ տեղիներում արտացոլում է ԿՀ-ի հնագոյն բնագիրը[3]:

ԿՀ-ի ձեռագրական աւանդոյթը բաւական բարդ է ու խճողուած: Ըստ էութեան, գոյութիւն ունեն ԿՀ-ի երկու խմբագրութիւններ: Առաջինը (Ա.), որը յենւում է Ս. Յովհան Օձնեցու կողմից հաւաքագրուած 24 կանոնախմբերի վրայ, ներառում է նաեւ Ժ. եւ ԺԱ. դարավերջերին աւելացուած 40 եւ 57 կանոնախմբեր[4]: Երկրորդ խմբագրութիւնը (Բ.) ծագում է Ա.-ից. ստեղծուել է ճիշտ այն ժամանակ, երբ ԿՀ-ն արդէն ունէր 40 կանոնախումբ, բայցեւ ներկայացնում է կանոնախմբերի բաշխուածութեան տարբեր համակարգ եւ յետագայ դարերում նոյնպէս ենթարկուել է լրամշակման ու խմբագրման: Այն նախապէս ունէր 65 կանոնախումբ, ԺԷ. դ.՝ արդէն 78, իսկ ԺԸ. դարասկզբին՝ 99 կանոնախումբ: Այնուամենայնիւ, ԺԱ. դարից յետոյ աւելացուած այս կանոնախմբերն ընդհանուր առմամբ չունեն իրաւական որեւէ կարգավիճակ եւ չեն կազմում ԿՀ-ի տրամաբանական շարունակութիւնը[5]:

Բնականաբար, Վ. Յակոբեանի հրատարակած քննական բնագիրը յենւում է Ա. խմբագրութեան վրայ: Անշուշտ, վերջինս այլեւս չի ներկայացնում նախնական՝ այսօր այլեւս գոյութիւն չունեցող Ս. Յովհան Օձնեցու կազմած բնագիրը: Մեր ձեռքի տակ է միայն Ժ.-ԺԱ. դդ. կատարուած յաւելումներով մի բնագիր: Բարեբախտաբար, որոշ յղումների ու տեղիների հիման վրայ կարելի է ենթադրել, որ իմաստասէր կաթողիկոսի երկը մեզ է հասել հիմնականում լաւ պահպանուած վիճակում[6]: Չնայած այս առումով անհրաժեշտ է հարցին մօտենալ մեծ զգուշութեամբ եւ վերապահումով. հէնց վերջինս է այն լաւագոյն միջոցը, որի համաձայն կարելի է դիտարկել հայ կանոնախմբերի զարգացման «չորս տարեղանակները»:

1 **Վ. Յակոբեան**, Կանոնագիրք Հայոց, Երեւան, հտ. Ա.1964, հտ. Բ. 1971 (ստորեւ ԿՀ Ա., ԿՀ Բ.): Մի քանի էական տարրեր ու գործօններ մեզ ստիպում են վերապահութեամբ մօտենալու վերջերս հրատարակուած հետաքրքրաշարժ գործերի, մասնաւորապէս Ա. Յակոբեանի աշխատութիւններին, որոնք կասկածի տակ են առնում Վ. Յակոբեանի քննական հրատարակութիւնը:

2 Ձեռագրերի նկարագրութեան համար տե՛ս **Վ. Յակոբեան**, ԿՀ Ա., էջ LIX-LXXV:

3 Տե՛ս համապատասխանաբար Հմր 648, 649, 650, 651, 2964 եւ Հմր 657, 659, 948, 3369, 8459, 9311, **Վ. Յակոբեան**, ԿՀ Ա., էջ LXXVI-LXXVII, LXXV-LXXVI, LXXVIII-LXXIX:

4 Տե՛ս անդ, էջ XXX-XXXVIII, **Վ. Յակոբեան**, ԿՀ Բ., էջ XV-XLI: ԺԷ.-ԺԸ. դարերում աւելացուել են միայն երեք կանոնախմբեր:

5 Տե՛ս **Վ. Յակոբեան**, ԿՀ Ա., էջ XXXVIII-XXXIX; Նոյնի, ԿՀ Բ., էջ VII-XV, XLIX:

6 Տե՛ս անդ, ԿՀ Ա., էջ X-XI:

rants doctrinaux présents dans le pays (miaphysites classiques, chalcédoniens, miaphysites extrémistes, dyophysites) qui préside et modèle l'élaboration de la législation ecclésiastique.

* * *

Cette abondante production canonique, qui est essentiellement préservée dans le *KH*, bénéficie aujourd'hui de la belle édition critique, fruit du colossal travail philologique accompli par V. Hakobyan qui a publié l'ensemble de ces canons en deux volumes[1]. Le premier comprend le *KH* de Yovhannēs Awjnec'i, tandis que le second englobe les canons ajoutés ultérieurement. Ainsi, le savant philologue a recensé plus de 200 manuscrits pour *in fine* se limiter, à quelques rares exceptions près – mais parmi celles-ci figure son exemplaire le plus ancien copié à Nor-J̌uła en 1098 –, aux manuscrits du *Matenadaran*. Son édition critique se fonde précisément sur 48 manuscrits (50 pour le volume II), qui s'étendent donc de 1098 au XIXe siècle[2].

Mais V. Hakobyan a également employé, à titre comparatif, douze autres manuscrits du *Matenadaran* qui présentent presque toujours un contenu du *KH* nettement différent de celui qui est attesté dans l'édition critique. Parmi ces manuscrits «marginaux», six comprennent une version abrégée du *KH*, alors que parmi les six restants, le plus stimulant est indiscutablement le n° 659, copié par le scribe Małak'ia en 1368, car il semble en divers endroits refléter un texte plus ancien que celui de l'édition critique[3].

La tradition manuscrite du *KH* est complexe : il existe en fait deux recensions du corpus. La première (A), qui se fonde sur le recueil de 24 groupes canoniques compilés par Yovhannēs Awjnec'i, comptera par ajouts successifs 40 groupes à la fin du Xe siècle et 57 groupes un siècle plus tard[4]. La recension B, qui dérive de A et n'apparaît qu'au moment où le *KH* comprend déjà 40 titres, propose une autre distribution des groupes et sera, elle aussi, successivement complétée. Elle contiendra d'abord 65 groupes, puis 78 au XVe siècle, et enfin 99 groupes au début du XVIIe siècle ! Toutefois, ces innombrables titres qui se cumulent après le XIe siècle ne possèdent en général aucun caractère juridique et ne constituent pas à proprement parler une continuation du *KH*[5].

Sans surprise mais non sans pertinence, l'édition critique de V. Hakobyan s'adosse sur la recension A. Bien entendu, cette dernière ne représente pas le texte initial du *KH* composé par Yovhannēs Awjnec'i, qui aujourd'hui n'existe plus, mais seulement sa version tardive qui comprend les ajouts du Xe et du XIe siècle. Fort heureusement, nombre d'indices suggèrent que, pour l'essentiel, l'œuvre du catholicos-philosophe a été plutôt bien conservée[6]. Même s'il faut ici faire preuve d'une extrême prudence, une telle fidélité constitue un atout pour le traitement des «quatre saisons» des collections canoniques arméniennes.

1 **V. Hakobyan**, *Kanonagirk' Hayoc' (Livre des canons arméniens) I-II*, Érévan, 1964, 1971 (désormais *KH I* et *KH II*). Plusieurs éléments de fond nous incitent à rejeter des travaux récents et intéressants – notamment rédigés par A. Hakobyan – qui ont remis en cause l'édition critique de V. Hakobyan.

2 Description des manuscrits par **V. Hakobyan**, *KH I*, p. LIX-LXXV.

3 Respectivement mss n°s 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 et mss n°s 657, 659, 948, 3369, 8459, 9311, voir ***ibid.***, p. LXXVI-LXXVII, LXXV-LXXVI, LXXVIII-LXXIX.

4 ***Ibid.***, p. XXX-XXXVIII ; ***id.***, *KH II*, p. XV-XLI. Seulement trois autres groupes seront ajoutés entre les XVe et XVIIIe siècles.

5 ***Id.***, *KH I*, p. XXXVIII-XXXIX ; ***id.***, *KH II*, p. VII-XV, XLII.

6 ***Ibid.***, p. X-XI.

1. Գարնան շեմին. Շահապիվանի կանոնախումբը (Ե. դ.)

Մաշտոցի կողմից հայոց այբուբենի յայտնագործումից շատ չանցած՝ Ե. դարի կէսին, գումարուեց Շահապիվանի ժողովը 444 թ.[1], որի հիմնական նախաձեռնողներն էին Ս. Սահակի եւ Ս. Մաշտոցի՝ յունական կրթութիւն ստացած աշակերտները: Ժողովի ընթացքում, նախարարների ու իշխանների մասնակցութեամբ, աշակերտներն իրենցից մէկին ընտրում են կաթողիկոս՝ դրանով իսկ հիմք դնելով հայ կանոնական մտքին: Շահապիվանի ժողովի հայրերի օրէնսդրական, ինչ-որ իմաստով յեղափոխական նախաձեռնութիւնը բացատրւում է այն սուր, ճգնաժամային իրավիճակով, որը կապուած էր Սասանեան տէրութեան քրիստոնէահալած քաղաքականութեամբ (հանգուցալուծումը տեղի էր ունենալու 451 թ. Աւարայրի ճակատամարտում, որն էական դերակատարութիւն ունեցաւ յետագայում հայ ինքնութեան ձեւաւորման գործում), ինչպէս նաեւ տարբեր չարափառ շարժումների առկայութեամբ: Ժողովի ձեւն ու բովանդակութիւնը, յատկապէս պատիժների գործադրման առումով, մասամբ կարելի է նաեւ ընկալել նախկինում Հայաստան բերուած ասորական «Վարդապետութիւն առաքելոց» եւ յունական «Կանոնք Անտիոքայ» կանոնախմբերի ազդեցութեամբ:

Եկեղեցական իրաւունքի առաջին ժողովածուն՝ Անտիոքեան կանոնախումբը, ստեղծուել է Արեւելեան Հռոմէական կայսրութիւնում արիոսական հերետիկոսների, մասնաւորապէս Եւզոյոս եպիսկոպոսի կողմից (կիսարիոսական, ժամանակի Վաղէս կայսեր ընտրած դաւանութեան հետեւորդ) Անտիոքում, 370 թ.: Ողջ Դ. դարի ընթացքում քրիստոնէութիւնը երկպառակած վէճերի համատեքստում ստեղծուելով՝ այս ժողովածուն ներառում էր հինգ ժողովների կանոններ (Անկիւրիայ, Նէոկեսարիայ, Անտիոք, Գանգրայ եւ Լաոդիկէ), որոնք գումարուել էին 314-363/364 թթ.: Թէոդոս Ա. Մեծ կայսեր գահ բարձրանալով՝ ուղղափառ հաւատի հետեւորդները 379 թ. վերջնականապէս յաղթանակ տարան եւ, կիսարիոսականների յիշատակն իսպառ ջնջելու նպատակով, Անտիոքի կանոնախմբի մէջ ներմուծեցին Նիկիայի տիեզերական ժողովի (325 թ.) կանոնները՝ կանխելով նաեւ արիոսական ճամբարի որեւէ ոտնձգութիւն այս հարցում: Քաղկեդոնի ժողովն իր հերթին 451 թ. նուիրագործեց կանոնախումբը՝ այստեղ ներառելով իր կանոնները: Սակայն շուտով, նորանոր կանոնախմբերի ի յայտ գալով, որոնք կանոնաստեղծ հմտութեամբ աւելի բարձրորակ էին, այս կանոնախումբը մատնուեց մոռացութեան[2]:

Շահապիվանի ժողովական հայրերի կողմից այս կանոնախմբի համախմբումը եւ իրենց կողմից աւելացուած կանոնների առկայութիւնը ծնունդ տուեցին Հայ եկեղեցու առաջին, ոչ պաշտօնական կանոնախմբին՝ Շահապիվանի կանոններին: Նորոյթը նշանակալից էր, որովհետեւ առաջին անգամ գիտակցւում էր Եկեղեցու օրէնսդրական իշխանութեան եւ սովորութենական իրաւունքի գերիշխանութեան յարաբերութեան արդիւնքում առաջ եկած *իրաւական երկարմատութիւնը* (dualité juridique): Եթէ այս իմաստով Շահապիվանի ժողովը, Ս. Տրդատի եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի օրինակով, փորձում էր յարմարուել, այնուամենայնիւ, նա պէտք է դատապարտէր նաեւ որոշ օրէնքներ ու աւանդական հաստատութիւններ, որոնք չէին համապատասխանում քրիստոնէութեան հիմնական դրոյթներին: Ժողովը, միեւնոյն ժամանակ, նպատակ ունէր ամրացնելու Եկեղեցու կենտրոնաձիգ կառավարումն ու հեղինակութիւնը: Այս ձեռնարկի յաջողութեան համար անհրաժեշտ էր վերացնել նախաքրիստոնէական ժամանակաշրջանից մնացած եկեղեցական պաշտօնների ժառանգութեան աւանդոյթը եւ սահմանել հաւասար իրաւունքներ քահանայութեան թեկնածուների համար: Նմանատիպ համակարգի կիրառութիւնը հնարաւորութիւն կտար կաթողիկոսին ի մօտոյ վերահսկելու եկեղեցու սպասաւորների եւ, յատկապէս, եպիսկոպոսների պատրաստութիւնը:

Իբրեւ Հայ եկեղեցու իրական «Նիկիական ժողով», յամենայն դէպս կանոնական առու-

[1] Տե՛ս **Ն. Ակինեան**, «Շահապիվանի ժողովոյն Կանոնները. հրատար. Հանդերձ ներածութեամբ»- Հանդէս ամսօրեայ, (1949) էջ 79-170:

[2] Տե՛ս **A. Mardirossian**, *La Collection canonique d'Antioche. Droit et hérésie à travers le premier recueil de législation ecclésiastique (IVe siècle)*, Paris, 2010 (désormais *La Collection*).

1. Un printemps fragile : le *Corpus de Šahapivan* (Ve siècle)

Peu de temps après l'invention de l'alphabet national par le moine Maštocʿ au seuil du Ve siècle, le synode de Šahapivan réuni en 444[1] par la frange hellénophile du clergé – menée par les disciples du prestigieux religieux qui en profitèrent pour élire l'un d'eux comme patriarche de leur Église – et des princes constitua le véritable acte fondateur du droit canonique arménien.

Le contexte de crise aiguë, dû à la politique sassanide de déchristianisation de l'Arménie – dont l'acmé sera la bataille d'Awarayr en 451 qui joua un rôle paradigmatique dans la formation de l'identité arménienne – ainsi qu'aux menaces que faisaient peser divers courants hétérodoxes, explique le caractère, pour partie révolutionnaire, de la législation des Pères de Šahapivan. D'une part, le contenu et le ton de celle-ci se distinguaient très nettement – notamment sur le plan des sanctions – des canons d'origine syriaque (*Doctrine des apôtres*) ou grecque (*Collection canonique d'Antioche* ou plus simplement *Collection d'Antioche*) importés précédemment dans le pays.

Première compilation de droit ecclésiastique, la *Collection d'Antioche* a été composée dans l'Empire romain d'Orient par les «hérétiques ariens» et plus précisément par Euzôïos, l'évêque homéen – forme d'arianisme modérée, alors soutenue par l'empereur Valens – d'Antioche vers 370. Élaboré dans le contexte brûlant de la «querelle arienne» qui déchire la chrétienté durant tout le IVe siècle, ce «code» comprend les canons de cinq conciles (Ancyre, Néocésarée, Antioche, Gangres et Laodicée) réunis entre 314 et 363/364. Après leur victoire en 379 consécutif à l'avènement de l'empereur Théodose Ier, les orthodoxes s'approprièrent aussitôt la *Collection d'Antioche* – en y insérant les canons du concile œcuménique de Nicée (325) –, afin d'effacer la mémoire des homéens et prévenir toute possibilité de contre-offensive de leur part. Le concile de Chalcédoine (451) consacra le corpus en y ajoutant ses propres canons, mais bientôt, l'apparition de nouvelles collections, supérieures sur le plan technique, le firent tomber dans l'oubli[2].

Le regroupement, par les Pères de Šahapivan, de l'ensemble de ces textes ajoutés aux dispositions qu'ils composèrent eux-mêmes donna naissance à la première collection canonique – non officielle – de l'Église arménienne : le *Corpus de Šahapivan*. L'innovation était majeure, car pour la première fois, on prit conscience de la dualité juridique qui résultait nécessairement du pouvoir législatif de l'Église et de la persistance de la norme coutumière. Si, dans divers domaines, le synode de Šahapivan – à l'instar de Trdat IV et de Grigor l'Illuminateur – a essayé de s'en accommoder, il dut aussi se résoudre à condamner certaines lois ou institutions traditionnelles qui s'opposaient par trop à leurs visées et plus généralement aux préceptes du christianisme. Dans le même temps, le synode avait pour objectif principal de renforcer la centralisation et l'autorité de l'Église. La réussite de ce projet nécessitait la suppression de l'hérédité des offices ecclésiastiques – pratique héritée de l'époque préchrétienne – en établissant un droit d'accès égal à la cléricature. L'application d'une telle mesure aurait permis au patriarche de contrôler plus étroitement le recrutement des cadres de l'Église et tout particulièrement des évêques.

Véritable concile de Nicée de l'Église arménienne – au moins sur le plan juridique –, le synode

[1] Voir **N. Akinean**, *«Les canons du synode de Šahapivan. Étude littéraire à l'occasion du 1500e anniversaire <du synode>»*, Handēs Amsoreay 63, (1949), p. 79-170 (en arménien).

[2] **A. Mardirossian**, *La Collection canonique d'Antioche. Droit et hérésie à travers le premier recueil de législation ecclésiastique (IVe siècle)*, Paris, 2010 (désormais *La Collection*).

մով, Շահապիվանի ժողովն առանձնանում է երկու հիմնական պատճառով: Պատմութեան հեգնանքով՝ այն, իբրեւ ամենահին ժողով, նաեւ մինչեւ օրս ամենանորարարն ու յեղափոխականն է: Եթէ 444 թ. ցանած սերմերն անմիջապէս պտուղ չտուեցին, յատկապէս մինչեւ Զ. դարավերջ ձգուող համեմատաբար խաւար շրջանից յետոյ, ապա Է. դարի առաջին երեք տասնամեակը նշանաւորուեցին հայ կանոնական իրաւունքի ոսկեդարով, որը, անշուշտ, պայմանաւորուած էր նաեւ տարբեր չարափառ հերետիկոսական պարագլուխների ու շարժումների ի յայտ գալով...

Բ. Տօթ ամառ: Յովհաննէս Մայրագոմեցու ժողովածուն (Է. դար)

Կոմիտաս Ա. Աղցեցի կաթողիկոսի ժամանակ (611-615/628) Յովհաննէս Մայրագոմեցի[1] յուլիանական ազդեցիկ վարդապետը (մահ. մօտ. 650 թ.) ստեղծում է ծաւալուն կանոնական մի ժողովածու (այսօր արդէն կորսուած), որի հիմնական նպատակն էր օգնել վերահաստատելու հասարակութիւնն ըստ իր յուլիանական ծայրայեղ վարդապետութեան: Ձեռնարկն ինքնին բաւական նկրտումային էր ու հեռագնայ, քանի որ այս եռանդուն վանականի նպատակն էր, ոչ աւելի ոչ պակաս, միաձուլել Եկեղեցուն ոչ միայն աշխարհիկ իշխանութեանը, այլ նաեւ աշխարհիկ իրաւունքը՝ կանոնականին: Այս առումով պատմական մի փոքրիկ տարաշեղում անհրաժեշտ է՝ հարցի նրբերանգները հասկանալու համար:

Ի սկզբանէ վերապահումով վերաբերուելով Քաղկեդոնի դաւանութեանը՝ Հայ եկեղեցին ըստ էութեան մերժում է այն 553 թ. Դուինի ժողովում,[2] որտեղ Ներսէս Բ. կաթողիկոսն ու մնացած եպիսկոպոսները եպիսկոպոսական աստիճանի են բարձրացնում ասորի ծայրայեղ յուլիանական Աբդիշոյ երէցին: Այս առիթով հայերը որդեգրում են այդ վարդապետութիւնից բխող հաւատամք ու ծիսական կանոնակարգ՝ միաժամանակ թարգմանելով նաեւ հակաքաղկեդոնական որոշ երկեր: Շուրջ երկու տարի անց՝ 555 թ., Ներսէս Բ.-ն Դուինում մի նոր ժողով է գումարում, որը պաշտօնապէս դատապարտում է երկաբնակութիւնը: Այսպիսով հայերն ընտրում են իրենց ուրոյն ճանապարհը՝ բաժանուելով ինչպէս Բիւզանդական քաղկեդոնական, այնպէս էլ Արեւելքի երկաբնակ ու Ասորի սեւերիանոսադաւան եկեղեցիներից[3]:

Բիւզանդական եկեղեցու հետ խզումը պատմականօրէն կարծես թէ հաստատւում է 572 թուականի իրադարձութիւններով, երբ սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը Կոստանդնուպոլսում հրաժարւում է հաղորդուել յոյների հետ: Եթէ ուժեղ ճնշումներն ազդում են սպարապետի վրայ՝ ընդունելու միութեան առաջին փորձը, նա, այնուամենայնիւ, լիակատար մերժում է ստանում Հայաստանի եկեղեցական ու պետական իշխանութիւնների կողմից: Բիւզանդացիներն ի պատասխան աւելի են ուժեղացնում ճնշումները: Կայսր Մորիկը, ըստ պարսից արքայ Խոսրով Ապրուեզի հետ 591 թ. կնքուած պայմանագրի, որով

[1] Հայ եկեղեցու այս անհամեմատելի կերպարի եւ նրա թողած, հիմնականում կեղծ հեղինակների վերագրուած յայտնի ժառանգութիւնը, որը վերաբերում է ինչպէս եկեղեցական իրաւունքին, այնպէս էլ աստուածաբանութեանը, հովուական-քարոզիչական եւ ծիսական ոլորտներին, ներկայումս բացայայտուել է միայն մասամբ, հմմտ. **A. Mardirossian**, *Le Livre*, էջ 255-268; ֆրանսերէն թարգմանութեան համար տե՛ս **Y. Tabakian,** *Les homélies du Catholicos Hovhan Mandakouni*, Antélias, 2000: Կանոնական բնոյթի երկերից բացի, կարեւոր են նաեւ յուլիանական վարդապետի խրատական ճառերը, որոնք վերագրուել են Յովհաննէս Մանդակունի կաթողիկոսին (478-490), հրատ. Վենետիկ, 1860, հմմտ. նաեւ **Կ. Տէր-Մկրտչեան**, «Յովհան Մանդակունի եւ Յովհան Մայրագոմեցի», *Շողակաթ*, 1913, էջ 84-136: Առկայ է նաեւ նրա կենսագրութեանը նուիրուած քիչ թէ շատ ամբողջական, բայց արդէն ժամանակավրէպ մենագրութիւն՝ **Հ. Քէնդերեան**, Յովհան Մայրագոմեցի, Երեւան, 1973:

[2] Տե՛ս **A. Mardirossian,** *«'Religions des pères' : le christianisme en Arménie des origines à nos jours»*, Istina LXI (2016), էջ 145-167, տե՛ս մասն. էջ 151-154:

[3] Տե՛ս **J. Meyendorff,** «L'aphthartodocétisme en Arménie : un imbroglio doctrinal et politique», *Revue des études arméniennes* n. s. 23 (1992), էջ 27-37, տե՛ս մասնաւորապէս էջ 28-29. Ընդհանուր քննութեան համար տե՛ս **Ե. Պետրոսեան**, Ներածութիւն Հայ եկեղեցու քրիստոնաբանութեան, Երեւան, 2015, էջ 34-37:

de Šahapivan reste unique pour deux autres raisons. Ironie de l'histoire, il est le plus ancien, mais aussi jusqu'à aujourd'hui, le plus novateur des synodes législatifs arméniens. Si les graines semées en 444 ne germèrent pas immédiatement, après une période relativement obscure s'étendant jusqu'à la fin du VIe siècle, une abondante récolte canonique allait voir le jour. Le premier tiers du VIIe siècle marque incontestablement l'âge d'or du droit canon arménien, mais ce sommet est assurément saturé de capiteux effluves hétérodoxes…

2. Un été incandescent : le recueil de Yovhannēs Mayragomec'i (VIIe siècle)

Sous le pontificat du catholicos Komitas (611/615-628), l'influent *vardapet* julianiste Yovhannēs Mayragomec'i[1] († *ca* 650) compose un corpus canonique fleuve – aujourd'hui perdu – dont le principal objet était d'aider à l'instauration d'une société qui serait en accord avec sa doctrine miaphysite extrémiste. L'affaire était grave car l'ambition de cet énergique religieux ne constituait rien de moins qu'une tentative unique dans l'histoire de la chrétienté : la confusion au profit de l'Église, non seulement des pouvoirs temporel et spirituel, mais plus encore des droits canon et séculier ! Un bref retour en arrière est ici impératif afin de comprendre «comment on en est arrivé là».

D'emblée méfiante envers *le credo* chalcédonien, l'Église arménienne va le rejeter *de facto* à l'occasion du synode de Duin de 553 où le catholicos Nersēs II entouré de ses évêques procède avec éclat à la consécration épiscopale du prêtre syrien miaphysite radical ou julianiste Abdišoy. Les Arméniens adoptèrent à cette occasion une profession de foi et des usages liturgiques reflétant cette doctrine[2], non sans traduire dans leur langue divers écrits anti-chalcédoniens. Peu après, Nersēs II convoque à Duin en 555 un second synode qui condamne officiellement les dyophysites. Les Arméniens empruntent ainsi une voie singulière en se séparant aussi bien de l'Église byzantine chalcédonienne, de l'Église d'Orient dyophysite, que des Syriens sévériens[3].

La rupture avec l'Église byzantine paraît être confirmée dès 572, lorsque le *sparapet* Vardan Mamikonean refusa la communion à Constantinople. Si de fortes pressions exercées sur place finirent par le convaincre d'accepter un premier essai de conciliation, il fut fermement désavoué par les autorités ecclésiastiques et séculières restées en Arménie. En retour, les Byzantins accrurent leur pression et, bientôt, l'empereur Maurice à la faveur du traité de 591 signé avec le roi des rois Khousrô II Abharvêz – lui octroyant la quasi-totalité de la Persarménie – installa dans le pays un anti-catholicos – Yovhannēs Bagaranc'i – qui imposa le chalcédonisme dans toutes les églises arméniennes[4]. Il en découla un grave schisme, qui ne prit fin qu'en 610/611, quand les Perses

[1] Sur cette figure inclassable de l'Église arménienne et sa colossale œuvre de faussaire – qui s'étend aussi bien au droit qu'à la théologie, la pastorale, l'homilétique et la liturgie – dont seule une partie a été à ce jour décryptée, voir **A. Mardirossian**, *Le Livre*, p. 255-268. En dehors des textes canoniques, les *Parénèses* (*Xrat varuc'*) – faussement attribuées au patriarche Yovhannēs Mandakuni (478-490) – constituent l'une des créations les plus importantes du docteur julianiste, édition Venise, 1860 ; traduction française par **Y. Tabakian,** *Les homélies du Catholicos Hovhan Mandakouni*, Antélias, 2000. Voir aussi **K. Tēr Mkrtč'ean**, «Yovhan Mandakuni et Yovhan Mayragomec'i», *Šołakat*, 1913, p. 84-136, et la biographie de **H. M. K'enderyan**, *Hovhan Mayragomec'i*, Érévan, 1973, commode mais quelque peu dépassée (tous deux en arménien).

[2] Voir **A. Mardirossian,** *«'Religions des pères' : le christianisme en Arménie des origines à nos jours»*, Istina LXI (2016), p. 145-167, ici p. 151-154.

[3] **J. Meyendorff,** « L'aphthartodocétisme en Arménie : un imbroglio doctrinal et politique», *Revue des études arméniennes* n. s. 23 (1992), p. 27-37, ici p. 28-29. Pour une vue d'ensemble, voir **E. Petrosyan**, *Introduction à la christologie de l'Église arménienne*, Érévan, 2015, p. 34-37 (en arménien).

[4] **K. Maksoudian**, *Chosen of God. The Election of the Catholicos of all Armenians from the Fourth Cen-*

վերջինս Մորիկին էր զիջում Հայաստանի 4/5 մասը, Հայաստանում հաստատում է հակաթոռ կաթողիկոսութիւն՝ Յովհաննէս Բագարանցի գահակալով եւ պարտադրում տարածել քաղկեդոնականութիւնը երկրով մէկ[1]: Առաջանում է մի նոր հերձուած, որը վերանում է միայն 610-611 թթ., երբ յաղթանակած պարսիկները վերացնում են բիւզանդացիների հաստատած հակաթոռ կաթողիկոսութիւնը: Բայց շուրջ 20 տարի տեւած այս բաժանումհերձուածը, աւելի երկպառակելով հայ եկեղեցականութեանը, սրեց նաեւ Կովկասի միւս եկեղեցիների՝ արդէն բաժանման եզրին գտնուող՝ առանց այդ էլ լարուած իրավիճակը: Այդպիսով՝ այն եկեղեցիները, որոնք անցեալում Հայոց եկեղեցու հետ միութեան մէջ էին, բաժանուեցին: 608-609 թթ. տեղի ունեցաւ Վրաց եկեղեցու բաժանումը, եւ վերջինս պաշտօնապէս ընդունեց Քաղկեդոնի ժողովի դաւանանքը[2]:

Մորիկ կայսեր բռնի ու կոպիտ կրօնական քաղաքականութեան արդիւնքում Հայոց եկեղեցուն հասցուած խորը վիրաւորանքն անմիջապէս օգտագործուեց հմուտ դիւանագէտ, պարսից արքայից արքայ Խոսրով Բ.-ի կողմից: Վերջինս վերատեսութեան ենթարկեց քրիստոնեաների հանդէպ Սասանեանների աւանդական վերաբերմունքն իր կայսրութեան սահմաններում՝ պաշտպանելով ոչ թէ երկաբնակներին, այլ կիւրեղեան միաբնակութեան կողմնակիցներին: Այս քաղաքականութիւնն սկսեց կիրառուել ոչ միայն Պարսկահայաստանում. Սասանեաններն աւելի մեծ տեղ սկսեցին տալ միաբնակութեան վարդապետութեան ծայրայեղ դրսեւորումներին (վառ ներկայացուցիչներից մէկն էր Յովհան Մայրագոմեցին)՝ փորձելով աւելի խորացնել հայերի ու բիւզանդացիների դաւանական բաժանումը:

Պարսից նոր քաղաքականութիւնը շատ շուտով տուեց իր պտուղները: Հաւանաբար Տիզբոնում 615 թ. տեղի ունեցած մի ժողովից յետոյ, որին մասնակցել էր նաեւ Կոմիտաս Ա. Աղցեցի կաթողիկոսը, քաղկեդոնական ճամբարին կրկին յարած Աղուանքի ու Սիւնիքի եկեղեցիները նորից ընդունեցին Հայոց եկեղեցու հոգեւոր գերիշխանութիւնը[3]: Այնուամենայնիւ, բացայայտօրէն պայքարելով քաղկեդոնականութեան դէմ՝ Կոմիտաս Ա.-ն կարծես աւելի հաւասարակշիռ միաբնակ-կիւրեղեան վարդապետութեան կողմնակից էր եւ, հաւանաբար, իր մշտական հսկողութեան տակ էր պահում Մայրագոմեցուն ու նրա հետեւորդներին, որոնք յուլիանական դիրքորոշման համոզուած ջատագովներ էին: Կաթողիկոսը, ըմբոստ վարդապետին իր մերձակայքում պահելով իբրեւ խորհրդական, փորձում էր դրանով չէզոքացնել նրան՝ թոյլ տալով վերջինիս ստեղծել ինքնուրոյն եւ թարգմանական երկեր եւ ակնարկելով կաթողիկոսական գահին նրա հաւանական յաջորդականութեան մասին[4]:

Յովհաննէս Մայրագոմեցին զարգացրել էր միաբնադաւան վարդապետութեան մի տեսութիւն, որը յենւում էր Քրիստոսի մարմնի անապականութեան (ընդ որում՝ անապական նաեւ Յարութիւնից առաջ, յուն.՝ aphtarsia) ուսմունքի վրայ: Քրիստոսաբանական նրա մօտեցումը շատ նման էր ծայրայեղ միաբնակութեանը՝ չնայած, մեր ձեռքի տակ առկայ տեղեկութիւններից ելնելով, այսօր այլեւս դժուար է պնդել, որ Մայրագոմեցու հետեւորդները մերժում էին Բանն Աստուծոյ մարդեղացման մէջ մարդկային ցանկացած դրսեւորում[5]: Այնուամենայնիւ, անորոշութիւնն այս հարցում առկայ է, չնայած, միւս կողմից, հնարաւոր է նաեւ, որ Է.-Թ. դդ. հայ հեղինակների տրամադրած հատուկտոր տեղեկութիւնները, որոնք, ի դէպ, Մայրագոմեցու կատաղի թշնամիներն էին, կարող են երեւութականութեանը բնորոշ ինչ-ինչ գծեր գտնելու առիթ տալ: Ընդ որում, աւելի ուշ շրջանի սկզբնաղբիւրները, որոնք փորձում էին արդարացնել Մայրագոմեցուն, յենւում էին այն

1 Տե՛ս **K. Maksoudian**, *Chosen of God. The Election of the Catholicos of all Armenians from the Fourth Century to the Present*, New York, 1995, էջ 24.

2 Տե՛ս **N. Garsoïan**, *L'Église arménienne et le grand schisme d'Orient*, Louvain, 1999.

3 Տե՛ս **B. Flusin**, *Saint Anastase le Perse et l'histoire de la Palestine au début du VIIe siècle*, Paris, 1992, II,, էջ 115-116.

4 Տե՛ս **J.-P. Mahé**, «L'Église arménienne de 615 à 1066 », *Histoire du christianisme, IV. Évêques, moines et empereurs (610-1054)*, Paris, 1993, էջ 465-466.

5 Տե՛ս Կնիք հաւատոյ, 1974:

victorieux des Byzantins supprimèrent le pouvoir de l'anti-catholicos. Mais cette césure de vingt ans, en plus de diviser le clergé arménien, aggrava la sécession des marches frontières et des autres Églises du Caucase, autrefois unies à l'Arménie, et vers 608/609 se produisit la rupture définitive avec les Géorgiens et le rejet *de jure* de Chalcédoine[1].

Le véritable traumatisme provoqué au sein de l'Église arménienne par la politique religieuse brutale menée par Maurice allait être exploitée par l'habile roi des rois Khousrô II qui modifia la position traditionnelle des Sassanides vis-à-vis des chrétiens de son empire en soutenant non plus les dyophysites, mais les miaphysites. Non seulement la même politique fut appliquée en Persarménie, mais désormais, les Sassanides paraissent avoir encouragé les formes radicales de miaphysisme – dont Yovhannēs Mayragomec'i représentait la figure de proue – dans le pays afin d'accroître la séparation confessionnelle entre les Arméniens et les Byzantins.

Rapidement, la nouvelle politique perse porta ses fruits et probablement à la suite d'un synode tenu à Ctésiphon vers 615, auquel Komitas Ier prit part, les Églises d'Ałuank' et de Siwnik' qui s'étaient à nouveau ralliées à Chalcédoine furent contraintes de regagner le giron de l'Église arménienne[2]. Mais, tout en luttant ouvertement contre le chalcédonisme, Komitas Ier, qui paraît être un miaphysite modéré, devait plus discrètement contrôler Mayragomec'i et les siens qui militaient en faveur du julianisme. Le catholicos estima habile de retenir l'impétueux *vardapet* près de lui, comme conseiller, et crut pouvoir le neutraliser en le laissant composer ou traduire divers écrits, tout en lui faisant miroiter sa succession[3].

Yovhannēs Mayragomec'i a développé une forme de miaphysisme julianiste dont la dimension sotériologique s'appuie sur la doctrine de l'*aphtharsia* («incorruptibilité») de la chair du Christ incarné antérieurement à Sa résurrection. Cette christologie voisinait avec le monophysisme, sans que l'on puisse, à ce stade de nos connaissances, déclarer avec certitude que le courant de Mayragomec'i niait toute présence d'humanité au sein du Verbe[4]. Ici, l'incertitude demeure, et certes il est probable que les bribes d'informations que nous rapportent les auteurs arméniens des VIIe-IXe siècles qui lui sont farouchement opposés surévaluent plus ou moins le caractère «hérétique» de son *credo*, notamment s'agissant de l'accusation d'aphthartodocétisme. D'ailleurs, les sources plus tardives qui tentent quelque peu de le réhabiliter insistent sur le fait que ce serait plutôt son disciple

tury to the Present, New York, 1995, p. 24.

1 **N. Garsoïan**, *L'Église arménienne et le grand schisme d'Orient*, Louvain, 1999.

2 **B. Flusin**, *Saint Anastase le Perse et l'histoire de la Palestine au début du VIIe siècle*, Paris, 1992, II, p. 115-116.

3 **J.-P. Mahé**, «L'Église arménienne de 615 à 1066 », *Histoire du christianisme, IV. Évêques, moines et empereurs (610-1054)*, Paris 1993, p. 465-466.

4 *Knik' hawatoy... yawurs Komitas Kat'ołikosi hamahawak'eal* (Sceau de la foi compilé au temps du catholicos Komitas), éd. **K. Tēr Mkrtč'ean**, Ējmiacin, 1914 [La réimpression anastatique (Louvain, 1974) s'intitule de façon peu pertinente : *Catholicos Komitas, Le Sceau de la foi*, laissant croire que Komitas est l'auteur de l'œuvre].

փաստի վրայ, որ վերջինիս աշակերտ Սարգիսն էր հիմնականում զարգացրել ու երեւութականութեան գծեր մտցրել իր ուսուցչի վարդապետութեան մէջ (Սարգիսի մասին մեզ ոչինչ յայտնի չէ)[1]: Բայց, միեւնոյն ժամանակ, կասկած չի յարուցում եւ այն, որ Մայրագոմեցու զարգացրած քրիստոսաբանական սահմանումներն աւելի էին ամրացել Յուլիանոս Հալիկառնասցու որդեգրած մօտեցման շնորհիւ:

Պատմագիտութեան մէջ առաջ եկած նորարարական մի մօտեցում, յենուելով յատկապէս E. Peterson-ի աշխատանքների վրայ, վերջերս առաջ քաշեց այն տեսակէտը, որի համաձայն՝ միաբնակների հաւատամքի քաղաքական արտայայտութիւնը ենթադրում էր իշխանութեան եւ ժողովրդի վերջնական միաձուլում կրօնական հողի վրայ՝ այդպիսով այն տարածելով հանրային ու մասնաւոր բոլոր ոլորտների վրայ[2]: Այսպիսով, հայ իրականութեան մէջ ծնունդ էր առնելու կաթողիկոսական մի նուիրապետութիւն-աստուածպետութիւն, որի ծոցում կուսակրօն քահանայութիւնն անվիճելիօրէն գերակայ էր լինելու ամուսնացեալ հոգեւորականութեան նկատմամբ՝ չնայած վերջինս էլ իր հերթին էր գերակայ աշխարհիկ պետութեան հետ իր յարաբերութեանց մէջ[3]:

Կարող ենք յաւելել նաեւ, որ համապատասխանաբար եկեղեցու և պետության կողմից մշակուած իրաւական ակտերն ի վերջոյ ձուլուելու էին, այլ խօսքով՝ կանոնը ներառելու էր աշխարհիկ օրէնքը: Անկեղծ լինելու համար պէտք է նշել, որ քրիստոնէութեան պատմութեան մէջ նմանատիպ մի օրինակ է Մայրագոմեցու ձեռնարկը: Հէնց այդ նպատակով, աւելի ճիշտ՝ «քրիստոնէական բացարձակ օրէնք» ստեղծելու դիտումնաւորութեամբ է Մայրագոմեցին ստեղծում իր ծաւալուն կանոնական ժողովածուն, որի մէջ ներառում է նաեւ Շահապիվանի ժողովի կանոնախումբը՝ իր կողմից արուած զգալի խմբագրական միջամտութիւններով: Ընդհանուր բնոյթի մի քանի խմբագրութիւններից յետոյ նա իր կանոնական երկը միացնում է նաեւ Տիեզերական Բ. եւ Գ. ժողովների եւ Քաղկեդոնից առաջ եղած հայրաբանական կանոնների, ինչպէս նաեւ օտար կամ զուտ հայկական ծագմամբ որոշումներին, որոնք բացակայում էին Շահապիվանի կանոնախմբից: Եւ վերջապէս, յուլիանական վարդապետութեան հետեւորդ գիտնականն ինքն անձամբ ստեղծում է մի քանի կանոններ, որոնք հեղինակում է Հայ եկեղեցու տարբեր հայրերի ու առաքելական յաջորդների անուններով[4]: Յետագայում Ս. Յովհան Օձնեցի կաթողիկոսն այդ կանոններից ոմանք ներառելու էր իր ժողովածոյի մէջ, մինչ մնացածները ԿՀ-ի մէջ են անցնելու աւելի ուշ՝ յատկապէս Ը.-Թ. դդ.[5]:

Յովհան Մայրագոմեցու՝ տարբեր կեղծանուններով կազմուած այս ժողովածոյն, հետեւաբար, մի բազմաբովանդակ ու բազմաձեւ երկ էր, որի հիմնական նպատակը կենտրոնացած էր երկու կէտի շուրջ. մի կողմից՝ Եկեղեցու եւ հոգեւորականութեան «վանականացում», որով զգալիօրէն աճում էր եկեղեցական հարկը եւ վերանում քահանայութեան ժառանգականութեան երեւոյթը, միւս կողմից՝ կանոնական իրաւունքի ազդեցութեան ոլորտների ընդլայնում երկրի ողջ իրաւական դաշտի վրայ՝ ի հաշիւ սովորութենական իրաւունքի

1 Իբրեւ aphthartodocète-ի մի ձեւ՝ φανταστικοι-ն ուղղակիօրէն համապատասխանում է հայերէն *երեւութականք*-ին: Անկեղծ ասած, տուեալ ժամանակաշրջանի հայերէն սկզբնաղբիւրները լուրջ ուսումնասիրութեան կարիք ունեն՝ բացայայտելու համար յուլիանականութեան այն հնարաւոր հետքերը, որոնք կարող են առկայ լինել Մայրագոմեցու վարդապետութեան մէջ: Խօսքը մասնաւորապէս նրա եւ Յուլիանոս Հալիկառնասցու հայեացքների ու ծայրայեղ մօտեցումների հնարաւոր նոյնութեան մասին է:

2 **E. Peterson**-ի մենագրութեան մէջ արտայայտուած գաղափարները (*Le monothéisme : un problème politique et autres traités*, Paris, 2007 [թրգմն.գերմ. 1935 թ. հրատարակութիւնից]) յետագայում աւելի զարգացրեցին **C. Perrot**-ն («Littérature et chrétienté syriaques», *Revue de l'Institut catholique de Paris* 35 (1990), էջ 139-175, տե՛ս մասն. էջ 156) եւ **J.-P. Mahé**-ն («Confession religieuse et identité nationale dans l'Église arménienne du VIIe au XIe siècle», *Des Parthes au Califat. Quatre leçons sur la formation de l'identité arménienne*, Paris,1997, էջ 59-78, տե՛ս մասն.էջ 74-75):

3 Տե՛ս անդ, էջ 75:

4 Տե՛ս **A. Mardirossian**, *Le Livre*, էջ 533-625:

5 Տե՛ս ստորեւ, էջ 38-41:

Sargis – sur lequel nous ne savons rien – qui aurait franchement basculé dans hérésie phantasiaste[1]. Mais dans le même temps, il ne fait guère de doute que les définitions christologiques élaborées par Mayragomec'i devaient durcir celles de Julien d'Halicarnasse.

Un courant novateur au sein de l'historiographie, adossé sur les travaux précurseurs d'E. Peterson, a récemment développé l'hypothèse selon laquelle la traduction politique des *credos* «monophysites» voudrait que le gouvernement et le peuple finissent par s'absorber dans une foi religieuse vouée à régenter toutes les affaires publiques et privées[2]. Ainsi, dans le contexte arménien aurait émergé une hiérocratie catholicossale au sein de laquelle l'état monastique apparaîtrait comme irrémédiablement supérieur au sacerdoce des clercs séculiers, même si celui-ci vaudra toujours mieux que l'état purement laïc[3].

Nous pourrions ajouter que les systèmes normatifs produits respectivement par l'Église et par l'État connaîtraient une évolution similaire pour finir par fusionner ; plus précisément, le canon absorberait le droit séculier. À vrai dire, l'unique exemple du commencement d'un processus instaurant ce type de dérive dans l'histoire du christianisme paraît justement constitué par la tentative de Yovhannēs Mayragomec'i.

Afin d'instaurer cette sorte de « loi totale chrétienne», le savant julianiste composa un imposant corpus canonique dans lequel il incorpora le *Corpus de Šahapivan*, non sans l'avoir au préalable lourdement interpolé. Il intégra également – après des remaniements en général plus légers – les décisions des IIe et IIIe conciles œcuméniques et de Pères grecs notoires antérieurs au concile de Chalcédoine, ainsi que d'autres canons d'origine étrangère ou arménienne absents du *Corpus de Šahapivan*. Enfin, le savant julianiste rédigea lui-même toute une série de groupes canoniques qu'il plaça sous des noms vénérables, comprenant notamment les continuateurs des apôtres et les Pères arméniens les plus prestigieux[4]. Le catholicos Yovhannēs Awjnec'i insérera certains de ces canons dans sa collection non sans en écarter d'autres qui rentreront toutefois dans le *KH* plus tard entre la seconde moitié du VIIIe et le XIe siècle[5].

Le corpus fleuve de Yovhannēs Mayragomec'i présentait donc une législation canonique polymorphe qui se concentrait prioritairement sur deux points : d'une part, la «monachisation» de l'Église et du clergé qui nécessitait notamment un accroissement sans précédent des taxes ecclésiastiques et l'abolition de l'hérédité du sacerdoce ; d'autre part, l'extension du droit canonique à l'ensemble du champ juridique qui passait prioritairement par l'élimination de la norme coutumière séculière. La réussite de ce second point – qui constitue une tentative unique dans

1 Variante de l'expression aphthartodocète, le vocable φανταστικοί «phantasiastes» fait écho à l'arménien երեւութականք. À vrai dire, un grand nombre de textes arméniens de la période considérée attendent d'être retravaillés afin de décrypter les traces de julianisme qu'ils pourraient éventuellement recéler, mais aussi de déterminer avec précision la doctrine de Mayragomec'i, notamment pour indiquer s'il adopte réellement des positions plus extrêmes que celles qui sont avancées en son temps par Julien d'Halicarnasse.

2 L'ouvrage d'**E. Peterson**, *Le monothéisme : un problème politique et autres traités*, Paris, 2007 [Trad. de l'allemand, éd. initiale 1935], a été repris et affiné, notamment par **C. Perrot**, «Littérature et chrétienté syriaques», *Revue de l'Institut catholique de Paris* 35 (1990), p. 139-175, ici p. 156, et **J.-P. Mahé** «Confession religieuse et identité nationale dans l'Église arménienne du VIIe au XIe siècle», *Des Parthes au Califat. Quatre leçons sur la formation de l'identité arménienne*, Paris, 1997, p. 59-78, ici p. 74-75 (désormais *Confession*).

3 ***Ibid.***, p. 75.

4 **A. Mardirossian** *Le Livre*, p. 533-625.

5 Voir *infra*, p. 38-41.

իսպառ վերացման: Այս երկրորդ կէտի յաջողութեան դէպքում, որը բացառիկ մի ձեռնարկ էր քրիստոնէութեան պատմութեան ողջ ընթացքում, կանոնական իրաւունքը ներթափանցում էր մինչ այդ սովորութենական իրաւունքին պատկանող ոլորտներ, որը հիմնականում ձեւաւորուած էր գործադիր-պատժիչ եւ աշխարհիկ դատաւորի համակարգի շուրջ: Ըստ էութեան, խօսքն այստեղ արդէն մասնաւոր անձանց եւ ունեցուածքի մասին էր, որի վերաբերեալ որեւէ սահմանում չէին նախատեսել Շահապիվանի ժողովի հայրերը:

Պէտք է նշել, որ օրէնքը վերացնելու համար կանոնը չէր կարող մասնաւոր իրաւունքի եւ ունեցուածքի հետ գործ ունենալ միայն կրօնական բնոյթի պատիժներով: Պարզ է, որ եթէ կանոնները հիմնականում ունէին հոգեխնամական բնոյթ եւ նպատակ էին հետապնդում կարգաւորելու Աստուծոյ հետ մեղսագործի յարաբերութիւնները, ապա, միւս կողմից, դրանք բնաւ չէին նախատեսում, սովորութենական օրէնքի հանգոյն, տուժածին եւ նրա իրաւայաջորդներին փոխհատուցելու գործառոյթ: Ըստ էութեան, դրանով կանոնը դառնում էր աշխարհիկ օրէնքի ու իրաւունքի կցորդ, ինչպէս որ էր արդէն Բիւզանդիայում[1]: Հետեւաբար, Մայրագոմեցին ստեղծում է մահապատժի իրաւական որոշմամբ կանոններ՝ գողութեան եւ մարդասպանութեան դէպքում:

Այս ձեռնարկները կանոնական իրաւունքի միջոցով վերարժեւորում էին սովորութենական իրաւունքի մէջ արդէն արձանագրուած օրէնքները, բայց, բնականաբար, յուլիանական վարդապետը, իբրեւ իր տեսական հիմք ներկայացնելով Հին Կտակարանը, փորձում էր դրանց տալ քրիստոնէական երանգ: Եւ այնուամենայնիւ, Մայրագոմեցին գործում էր զգուշօրէն: Մի կողմից՝ նա գրեթէ երբեք ուղղակիօրէն չէր արծարծում «արեան վրէժ» հասկացութեան համակարգը, իսկ միւս կողմից՝ շատ լաւ հասկանում էր, որ, կանոնական իրաւունքի շրջանակներում, մահապատժի՝ իբրեւ բարձրագոյն պատժի ընդունումը չափազանց յեղափոխական էր Հայոց եկեղեցու համար, որը, մեծաւ մասամբ, դեռեւս պատրաստ չէր, Մայրագոմեցու տեսլականի համաձայն, ընդունելու կառավարման աստուածապետական համակարգը: Այսպիսով, կանոնական այս բոլոր ձեռնարկները վերագրուեցին ժամանակով աւելի վաղ բնագրերի՝ ամբողջութեամբ վերափոխելով այն՝ աւելի ուշ շրջանի որոշումներով, որոնք մահապատիժը փոխարինել էին կրօնական պատիժներով: Բայց Մայրագոմեցու համաձայն՝ այս օրէնսդրութիւնը կարելի է մեկնաբանել երկու մօտեցմամբ: Հին կանոնն այս անգամ եւս նախընտրելի է եւ, ուրեմն, նախանձախնդիր դատաւորը, հարկ եղած դէպքում, կարող էր նորը ստորակարգել հնին: Միւս կողմից, այս երկակի ընթերցումը հնարաւորութիւն տուեց Ս. Յովհան Օձնեցուն՝ իր կանոնական ժողովածուի մէջ ամբողջութեամբ ներառելու յուլիանական վարդապետի կանոնները, քանի որ, ըստ նրա, մահապատիժ նախատեսող կանոններն ունէին զուտ պատմական յիշողութեան եւ ոչ թէ կանոնաիրաւական նշանակութիւն ու արժէք:

Եթէ յուլիանականները գտնւում էին պարսից Խոսրով Բ. արքայից արքայի հովանաւորութեան ներքոյ, որը դրանով փորձում էր դաւանական առումով Հայոց եկեղեցին առաւել հեռացնել Բիւզանդական քաղկեդոնականութիւնից, ապա հնարաւոր է նաեւ, որ Յովհան Մայրագոմեցու ուրուագծած «միախառնումը» կարող էր ազդուած լինել զրադաշտական Իրանում կիրառուող դատական համակարգից, որտեղ գերիշխում էր կրօնի ու կրօնականի վրայ յենուած իրաւունքը: Օրէնսդրական ու դատական ողջ համակարգն այստեղ կենտրոնացած էր մազդէական քրմական դասի ձեռքում: Միւս կողմից, սակայն, եւ՛ բիւզանդական կեսարապապականութեան եւ՛ միջնադարեան քահանայապետական-կղերական նկրտումներով մեծապէս առաջնորդուող Մայրագոմեցու ծրագիրը մի բացառութիւն էր «քրիստոնէական բացառիկութիւնից»: Վերջինս, բացի երկու տարբեր իշխանութիւններից, տարանջատում էր նաեւ երկու իրաւունքներ, որոնք բոլորն էլ մարդկային մտքի արդիւնք էին:

[1] Տե՛ս մասնաւորապէս Բարսեղ Կեսարացու կանոնները, որոնք յաճախ բնութագրւում են իբրեւ մարդասպանութեան վերաբերեալ առաջին քրիստոնէական կանոններ, հմմտ. **E. Karabélias**, «La discipline ecclésiastique selon Basile de Césarée», *Nonagesimo anno. Mélanges en hommage à Jean Gaudemet*, Paris, 1999, էջ 127-157:

l'histoire du christianisme – passait par l'extension du droit et de la justice ecclésiastiques à des matières qui jusqu'alors relevaient de la norme coutumière – organisée autour du système vindicatoire – et du juge séculier. Il s'agissait, pour l'essentiel, des atteintes aux personnes et aux biens qui, logiquement, n'étaient pas mentionnées par le synode de Šahapivan.

De fait, pour éliminer l'*awrēn-k'*, le canon ne pouvait se contenter de sanctionner les atteintes aux personnes et aux biens par des peines religieuses. Car si ces dernières étaient utiles pour l'âme du coupable et contribuaient à apaiser Dieu, elles n'épuisaient en aucune façon le droit à la réparation que la justice coutumière accordait à la victime et à ses ayant-droits. En l'occurrence, le droit canonique n'aurait constitué qu'un complément du droit séculier, comme cela était le cas à Byzance[1]. Par conséquent, Mayragomec'i édicte des canons qui condamnent à mort l'homicide ou le voleur.

Ces mesures constituaient une reprise de la législation coutumière par le droit canonique mais, bien évidemment, le théologien julianiste cherchait à donner une teinte chrétienne à celle-ci en présentant très souvent l'Ancien Testament comme son fondement. Toutefois, Mayragomec'i restait lucide. D'une part, il n'osait quasiment jamais attaquer de front le système vindicatoire ; d'autre part, il avait conscience que des canons prononçant la peine capitale présentaient, dans le cadre d'une législation canonique, un caractère trop révolutionnaire pour une Église arménienne qui, dans sa majorité, n'était pas encore prête pour la société théocratique qu'il appelait de ses vœux. Dès lors, ces mesures étaient attribuées aux textes chronologiquement les plus anciens, tout en étant réformées par des règles plus récentes qui remplaçaient la peine capitale par des sanctions religieuses. Mais dans l'esprit de Mayragomec'i, il existait une double lecture de cette législation. L'ancien est plus vénérable que le nouveau et le juge zélé pouvait, le cas échéant, privilégier à bon droit le premier sur le second. *A contrario*, cette double lecture permettait à Yovhannēs Awjnec'i d'intégrer l'ensemble des canons composés par le théologien julianiste, puisque, du point de vue du catholicos, les mesures prévoyant la peine capitale n'étaient là qu'à titre de rappel historique et non pas de règles juridiques en vigueur.

Si les julianistes pouvaient bénéficier du puissant soutien du roi des rois Khousrô II qui espérait ainsi éloigner au maximum l'Église arménienne des Byzantins chalcédoniens sur le plan confessionnel, il est par ailleurs possible que la «fusion» juridique projetée par Yovhannēs Mayragomec'i ait pu être favorisée par le système en vigueur dans l'Iran zoroastrien où prédominait un droit unique fondé sur la religion, et au sein duquel le pouvoir judiciaire et l'administration de la justice étaient aux mains du clergé. À l'inverse, le programme de Mayragomec'i, qui débordait largement aussi bien les ambitions du «césaropapisme» byzantin que celles du sacerdotalisme pontifical médiéval, représente l'«exception» à l'«exception chrétienne», qui, bien plus encore que deux pouvoirs, distingue deux droits, qui sont l'un comme l'autre des créations humaines.

[1] En particulier sur les canons de Basile de Césarée qui est souvent considéré comme le créateur du droit ecclésiastique sur l'homicide, voir **E. Karabélias**, «La discipline ecclésiastique selon Basile de Césarée», *Nonagesimo anno. Mélanges en hommage à Jean Gaudemet*, Paris, 1999, p. 127-157.

Խոսրով Բ.-ն ու Կոմիտաս Ա. Աղցեցին մահացան 628 թ., իսկ Յովհան Մայրագոմեցին այդպէս էլ երբեք կաթողիկոս չդարձաւ: Իրենց կրօնաքաղաքական համընդգրկուն ծրագիրը չկարողացան իրականացնել նաեւ Հայաստանի յուլիանականները. աւելին, մօտ մէկ դար անց նրանք իսպառ հեռացան պատմութեան թատերաբեմից՝ Ս. Յովհան Օձնեցու ջանքերով: Իմաստասէր կաթողիկոսը, չնայած իր յաղթանակին, մնաց իր հակառակորդների ականապատած դաշտում: Օձնեցին ստիպուած էր կազմաքանդել եւ առաւել մեղմացնել յուլիանականների վարդապետական, իրաւական ու գրական ծանր եւ պահպանողական ժառանգութիւնը, որը, ինչ-որ իմաստով, ունէր դանդաղ գործունէութեան ռումբի նշանակութիւն:

3. Աշնանահաս: Ս. Յովհան Օձնեցու «Կանոնագիրք Հայոց»-ը (Ը. դար)

Բիւզանդացիների կողմից դատապարտուած դաւանանքը հայերի ընդունելով բավարարված խալիֆի ռազմական զօրակցութեամբ կաթողիկոս Ս. Յովհան Օձնեցին կարողացաւ վերացնել Հայաստանում տիրող դաւանական խառնաշփոթը: Նա բոլորին պարտադրեց կիւրեղեան միաբնադաւանութեան աւելի միջին մի ճանապարհ, որն արդէն հաստատուել էր Մանազկերտի 726 թ. ժողովում[1], եւ որին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել նաեւ ասորի յակոբիկեան ուղղափառ եկեղեցականները՝ Աթանաս պատրիարքի գլխաւորութեամբ[2]: Չնայած ժողովը պաշտօնապէս նպատակ ունէր գտնելու Սեւերիոս Անտիոքացու եւ Յուլիանոս Հալիկառնասցու վարդապետութիւնների ոսկէ միջինը, այնուամենայնիւ, հայ-ասորական այս ժողովի նզովքները կարծես աւելի նպաստաւոր էին հայերի համար: Ս. Յովհան Օձնեցու գահակալումով իր աւարտին էր հասնում շուրջ երեք դար առաջ սկսած պատմական մի ժամանակաշրջան[3]: Նրանից յետոյ ոչ միայն վերացան հայ-քաղկեդոնական պատմագրութեան հետքերը, որի ամենավերջին ներկայացուցիչն էր «Narratio de rebus Armeniae» երկը (700 թ.), այլ աւելին, հմուտ ու շրջահայեաց կաթողիկոսը կարողացաւ մէկընդմիշտ արմատախիլ անել յուլիանական շարժումը (վերջին զօրաւոր ներկայացուցիչ Ստեփանոս Սիւնեցին մահանում է 735 թ.), որի ազդեցութիւնն զգալի էր Հայաստանում երկու դարից էլ աւելի[4]:

Ս. Յովհան Օձնեցին նոյն մօտեցմամբ եւ մեթոդով նախաձեռնում է նաեւ եկեղեցու

[1] Հայոց եկեղեցու վարդապետական մտքի համար հիմնարար նշանակութիւն ունեցող այս ժողովի մասին տե՛ս **Ե. Տէր-Մինասեանի**՝ դասական եւ իր արժէքը չկորցրած աշխատութիւնը՝ *Հայոց եկեղեցու յարաբերութիւնները ասորւոց եկեղեցիների հետ (հայկական եւ ասորական աղբիւրների համաձայն)*, Սբ. Էջմիածին, 1908, էջ 185 շրնկ. (ստորեւ՝ *Հայոց եկեղեցու*): Հմմտ. նաեւ **P. Cowe**, « Doctrinal Union or Agreement to Disagree? Armenians and Syrians at the Synod of Manazkert (726 CE)», *Bringing Times and Spaces. Papers in Ancient Near Eastern, Mediterranean and Armenian Studies. Honoring Gregory E. Areshian on the occasion of his Sixty-Five Birthday*, Oxford, 2017, էջ 61-84 եւ **H. Mounier**, «L'incorruptibilité à l'épreuve de l'union. Le synode de Manazkert de 726 et l'*aphtharsia* du corps du Christ», *Revue des études arméniennes* n. s. 38 (2018-2019), էջ 133-165:

[2] «Յակոբիկեան» անուանումը ծագում է Զ. դարի Եդեսիայի եպիսկոպոս Յակոբ Բարադէոսից: Անուանումը, մի կողմից, ստորեւ կիրառւում է զուտ նպատակայարմարութիւնից ելնելով՝ բնութագրելու համար կիւրեղեան միաբնակութեան կողմնակից ասորիներին: Որակումն առաւել գործածական դարձաւ Նիկիայի Բ.՝ այսպէս կոչուած տիեզերական ժողովից յետոյ՝ 787 թ., հմմտ. **M. Debié**, «Jacques Baradée et la naissance de l'Église monophysite au VIe siècle», *Les dossiers d'archéologie* 309 (2005), էջ 60-61:

[3] Տե՛ս **Մ. Պապեան**, Յովհան Օձնեցի Իմաստասէր, Երեւան, 1998: Ս. Յովհան Օձնեցու գրչին է պատկանում նաեւ «Ընդդէմ երեւութականաց» ճառը, հմմտ. Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1953, էջ 61-97: «Երեւութականք» որակման ներքոյ այստեղ, անշուշտ, պէտք է հասկանալ Յովհան Մայրագոմեցու՝ ծայրայեղ յուլիանական աշակերտներին, ինչպէս օրինակ՝ Սարգիսը եւ արդէն Օձնեցու ուսուցիչ Թէոդորոս Քռթենաւորի կողմից դատապարտուած հերետիկոսութեան հետեւորդները, որոնք աւելի կողմնակից էին վերբնական քրիստոսաբանութեան ընկալումներին: Չնայած «Ընդդէմ Մայրագոմեցւոյն» խորագրին (էջ 171-183)՝ Քռթենաւորի ճառը գրուած է մի ողջ հերետիկոսութեան եւ ոչ թէ մասնաւոր անձի դէմ:

[4] Տե՛ս **J.-P. Mahé**, *Confession*, էջ 66.

Khousrô et Komitas moururent tous deux en 628, et Yovhannēs Mayragomec'i ne devint jamais catholicos, pas plus que les julianistes ne furent en mesure d'appliquer leur programme politico-religieux «intégriste» en Arménie. Las, moins d'un siècle après, ils seront définitivement liquidés par Yovhannēs Awjnec'i. Le catholicos-philosophe avait triomphé, mais ses adversaires malheureux lui laissèrent un terrain miné. Awjnec'i allait être contraint de désamorcer le lourd héritage doctrinal, juridique et littéraire julianiste, qui constituait en quelque sorte une «bombe à retardement».

3. Un automne mature : le *Kanonagirk' Hayoc'* de Yovhannēs Awjnec'i (VIIIe siècle)

Fort de l'appui militaire du califat arabe, qui se réjouissait que les Arméniens adoptassent une confession condamnée par les Byzantins, le catholicos Yovhannēs Awjnec'i mit fin au pluralisme doctrinal qui régnait jusqu'alors en Arménie en imposant à tous une forme de miaphysisme tempérée à l'occasion du synode de Manazkert de 726[1] auquel prirent également part les jacobites syriens – c'est-à-dire les miaphysites sévériens – dirigés par leur patriarche Athanase[2]. Bien qu'il s'agît, officiellement, de trouver une voie médiane entre les positions de Sévère d'Antioche et de Julien d'Halicarnasse, les anathèmes du concile syro-arménien paraissent pencher, selon nous, sensiblement du côté de ce dernier. Le pontificat de Yovhannēs Awjnec'i représente la fin d'un cycle qui a débuté près de trois siècles plus tôt[3]. Non seulement on ne trouve plus trace après lui de l'historiographie arméno-chalcédonienne, dont la *Narratio de rebus Armeniae* rédigée vers 700 constitue l'ultime témoignage, mais bien plus encore, l'habile catholicos parvient à éliminer définitivement le courant julianiste – son dernier grand docteur Step'anos Siwnec'i disparaît en 735 –, dont le rôle était crucial dans le pays depuis près de deux siècles[4].

Yovhannēs Awjnec'i procéda de façon similaire et méthodique à l'uniformisation de la liturgie et du droit de son Église. Sur ce dernier point, le catholicos promulgua officiellement le *KH*, peut-être à l'occasion du synode de Duin qu'il réunit en 719, ou entre 721 et 723 si l'on se fie aux infor-

[1] Sur ce synode fondateur de la *doxa* de l'Église arménienne, voir l'ouvrage classique et toujours d'actualité rédigé, il y a plus d'un siècle par **E. Tēr Minasyan**, *Les rapports de l'Église arménienne avec les Églises syriennes*, Ēǰmiacin, 1908, p. 185 sq (en arménien, désormais *L'Église*), et plus récemment, **P. Cowe**, « Doctrinal Union or Agreement to Disagree ? Armenians and Syrians at the Synod of Manazkert (726 CE)», *Bringing Times and Spaces. Papers in Ancient Near Eastern, Mediterranean and Armenian Studies. Honoring Gregory E. Areshian on the occasion of his Sixty-Five Birthday*, Oxford, 2017, p. 61-84, et **H. Mounier**, «L'incorruptibilité à l'épreuve de l'union. Le synode de Manazkert de 726 et l'*aphtharsia* du corps du Christ», *Revue des études arméniennes* n. s. 38 (2018-2019), p. 133-165.

[2] L'appellation «jacobite» est tirée du nom de Jacques Baradée, évêque d'Édesse du VIe siècle. Nous employons ici par simple commodité cette désignation des Syriens miaphysites, qui ne devint usuelle qu'après le concile œcuménique de Nicée de 787 ; voir **M. Debié**, « Jacques Baradée et la naissance de l'Église monophysite au VIe siècle », *Les dossiers d'archéologie* 309 (2005), p. 60-61.

[3] **M. Papyan**, *Yovhan Ōjnec'i le Philosophe*, Érévan, 1998 (en arménien). Yovhannēs Awjnec'i écrivit un traité *Contre les docètes* Yovhannēs Awjnec'i, *Œuvres*, éd. Venise, 1953, p. 61-97, en arménien classique) ; les docètes sont ici, en fait, des julianistes réputés disciples de Yovhannēs Mayragomec'i, comme Sargis ou les adeptes d'une hérésie déjà combattue par T'ēodoros K'rt'enawor – le maître d'Awjnec'i –, mais défendant une christologie plus sophistiquée. Bien qu'intitulé *Contre Mayragomec'i*, *ibid.*, p. 171-183, le traité de T'ēodoros K'rt'enawor, condamne une pluralité d'adversaires et non une unique personne.

[4] **J.-P. Mahé**, *Confession*, p. 66.

ծիսակարգն ու իրաւունքը միաձեւութեան բերելու գործը: Այս առումով կաթողիկոսը ԿՀ-ը պաշտօնականացնում է թերեւս 719 թ. Դուինում գումարուած ժողովի ժամանակ, եւ կամ, յենուելով Սամուէլ Անեցու վկայութեանց վրայ, 721-723 թթ[1]: Այստեղ, սակայն, ժողովի կողմից հրապարակուած 32 կանոններից բացի՝ ԿՀ-ում ընդգրկուած 705 կանոնները՝ 24 կանոնախմբով, բոլորն էլ քաղուած էին Մայրագոմեցու կանոնական ժողովածուից: Այդպիսով, Հայոց եկեղեցու պաշտօնական կանոնական ժողովածուն ներառում էր կեղծ առաքելական գրութիւններ, նախաքաղկեդոնեան շրջանի տիեզերական եւ տեղական ժողովների որոշումներ, Ս. Աթանաս Ալեքսանդրացու, Ս. Բարսեղ Կեսարացու, ինչպէս նաեւ Հայոց եկեղեցու հայրերի ու ժողովների կանոնական դրոյթներ:

Ս. Յովհան Օձնեցին, այնուամենայնիւ, իր ԿՀ-ից դուրս թողեց մի քանի գրութիւններ, որոնք խիստ ազդուած էին Մայրագոմեցու գրչից, ինչպէս նաեւ կրճատեց այն կանոնախմբերը, որոնք կարող էին երկիմաստութեան տեղիք տալ: Տեխնիկական իմաստով՝ այս նոր կանոնագիրքը գերազանցում էր յուլիանական վարդապետի հեղինակածին, քանզի Օձնեցին իր հաւաքագրումը կառուցել էր բիւզանդական կանոնական ժողովածուների օրինակի համաձայն[2]: Այստեղ նոյնպէս նա որդեգրեց զգուշաւոր եւ շրջահայեաց մօտեցում: Օձնեցուն յաջողուեց վերագործարկել յուլիանական իր հակառակորդների թողած ժառանգութիւնը՝ առանց, սակայն, պաշտօնապէս ճանաչելու եւ դրանով իսկ վերջ դնելով վերջիններիս հարուցած կրօնական նուիրապետական տարաշեղումներին: Նրա կարծիքով՝ խօսք անգամ չէր կարող լինել այն մասին, որ կրօնական իրաւական նորմը կարող էր ջնջել աշխարհիկ օրէնքը, եւ ընդհանրապէս, որ Եկեղեցին երբեւիցէ իր վրայ վերցնէր նաեւ աշխարհիկ դատաւորի գործառոյթը:

Նոյն կերպ իր նպատակին չհասաւ նաեւ Հայ եկեղեցու հոգեւորականութեան «վանականացման» գործընթացը: Այսուհետ կանոնական իրաւունքի իրաւասութեան շրջանակն էր միայն ու միայն կրօնականը՝ իրաւական դաշտի մնացած մասը թողնելով սովորութենական իրաւունքին: Այսօրինակ մօտեցումը նաեւ հնարաւորութիւն տուեց Օձնեցուն առանձնանալու մուսուլման աշխարհից, որտեղ նոյնպէս, ինչպէս որ էր յուլիանականութեան մէջ, «շարիան» եւ «ֆիքհը» հասարակութեան կեանքը կարգաւորելու բացառիկ մենաշնորհն ունէին:

Յուլիանականներն այսպիսով պարտուեցին, բայց դրանով հարցը չփակուեց: Յովհաննէս Մայրագոմեցին իր խցում փակուած մի տեսաբան չէր: Երբ ի մօտոյ ուսումնասիրում ենք ծայրայեղական դրսեւորումներով կերտուած նրա կանոնները, բնական հարց է ծագում՝ արդեօք դրանք աներեւակայելի դաժանութեամբ լցուած ուտոպիստի մտքի արդիւ՞նք են, թէ՞ այնուամենայնիւ, կրօնական ծայրայեղ այդ օրէնքը կիրառութիւն գտաւ Հայաստանում: Դժբախտաբար, պէտք է նշել, որ, այո՛, դրանք կիրառուել են: Հակառակ դէպքում՝ դժուար թէ Ս. Յովհան Օձնեցու պէս գործնական ու իրատեսական ոգով մի կաթողիկոս շահագրգռուած լինէր դրանք ներառելու իր ԿՀ-ի մէջ՝ արդէն իսկ տեղ գտած ծայրայեղական դրսեւորումներն առանց բախման չէզոքացնելու եւ կազմաքանդելու նպատակով: Մայրագոմեցին պարտուել էր, բայց ամբողջովին չէր վերացել պատմութեան թատերաբեմից, եւ երբ Ժ. դարում վերսկսուեցին յոյների հետ դաւանաբանական բախումները, հայ եկեղեցական նուիրապետներն անմիջապէս վերանորոգեցին Մայրագոմեցու յիշատակը՝ իբրեւ երանելի վարդապետի...

Ս. Յովհան Օձնեցին, իր հերթին, կարողացաւ առանց մեծ դժուարութեան կասեցնել Յովհան Մայրագոմեցու եւ նրա հետեւորդների կանոնաիրաւական տարաշեղումը՝ պահպանելու համար կանոնական իրաւունքի եւ սովորութենական օրէնքի միջեւ իրաւական դաշտում քրիստոնէութեանը բնորոշ հաւասարակշռութիւնը: Այնուամենայնիւ, յուլիանականների իրաւական զինանոցի մեծ մասի առկայութիւնը ԿՀ-ում պարզօրէն մատնանշում է, որ, ի տարբերութիւն քրիստոնէական աշխարհի մնացած մասի, Հայ եկեղեցու ծոցում դեռեւս կենդանի էր իրաւական զօրաւոր ու ծայրայեղ դրսեւորումը: Այս մօտեցումն իր

[1] Տե՛ս **Ն. Վարդանեան**, նշ. աշխ.:

[2] Տե՛ս ստորեւ, էջ 44-47:

mations avancées par Samuēl Anec'i[1]. Or, à l'exception des 32 canons édictés par cette assemblée, les dispositions incorporées par le catholicos dans son *KH* – 705 canons répartis en 24 groupes – étaient toutes empruntées au corpus de Mayragomec'i. Ainsi, le *corpus* officiel de l'Église arménienne comprenait des décrets pseudo-apostoliques, les canons des conciles œcuméniques et locaux antérieurs à celui de Chaédoine (451), les dispositions d'Athanase d'Alexandrie et de Basile de Césarée, mais aussi des synodes et des Pères arméniens.

Yovhannēs Awjnec'i écarta toutefois du KH certains textes qui étaient trop nettement marqués par les excès de leur auteur tout en éliminant également les groupes qui faisaient plus ou moins double emploi. Sur le plan technique, le *KH* était largement supérieur au recueil du savant julianiste, car le catholicos avait construit sa compilation sur le modèle des collections canoniques byzantines[2]. Là encore, le catholicos adopta une position prudente et modérée. Il parvint, en l'occurrence, à réemployer l'héritage juridique de ses adversaires julianistes – sans bien entendu jamais le reconnaître officiellement – tout en mettant fin aux dérives hiérocratiques de ces derniers. Il ne pouvait être question à ses yeux que la norme religieuse supprime le droit séculier, et que, plus généralement, l'Église absorbe le pouvoir séculier.

Similairement, le processus de «monachisation» de l'Église et du clergé fut progressivement gelé. Désormais, le droit canonique devait essentiellement se cantonner aux affaires considérées comme religieuses, le reste du champ juridique continuant à relever de la norme coutumière. Une telle orientation permettait également à Yovhannēs Awjnec'i de se démarquer du monde musulman au sein duquel – comme pour le julianisme – la *sharia* et le *fiqh* avaient vocation à réguler de façon exclusive le fonctionnement de la société.

Les julianistes furent donc défaits, mais l'histoire ne s'arrête pas là. Yovhannēs Mayragomec'i ne fut pas qu'un théoricien en chambre, et quand on réfléchit sur les canons extrémistes qu'il avait forgés, on se demande si l'on a affaire aux élucubrations délirantes d'un maniaque utopiste, ou si cette loi religieuse intégriste a été effectivement appliquée. Malheureusement, la réponse est positive. Dans le cas contraire, un catholicos aussi pragmatique que Yovhannēs Awjnec'i n'aurait pas été contraint de reprendre dans son *KH* une partie des canons élaborés par le julianiste afin de désamorcer, et neutraliser, sans déclencher d'explosion, les ferments d'intolérance et d'intégrisme qu'ils recélaient. Mayragomec'i était un vaincu mais non un réprouvé, et lorsqu'au Xe siècle les affrontements doctrinaux reprendront avec les Grecs, les plus hautes autorités ecclésiastiques arméniennes se souviendront du julianiste comme d'un savant de bienheureuse mémoire.

Yovhannēs Awjnec'i parvint donc non sans d'immenses difficultés à annihiler la dérive normative de Yovhannēs Mayragomec'i et de ses successeurs pour conserver la dualité juridique – naturelle au christianisme – entre droit canonique et norme coutumière. Toutefois, la présence d'une majeure partie de l'arsenal législatif des julianistes dans le *KH* illustre l'existence au sein de l'Église arménienne d'une volonté normative plus forte que dans le reste de la chrétienté. Sur la durée, cette caractéristique a pu faciliter la résurgence du courant anti-chalcédonien virulent incarné notamment par le catholicos Anania Mokac'i. Dès lors, il ne serait pas étonnant que celui-ci

[1] Voir **N. Vardanyan**, *op. cit.*

[2] Voir *infra*, p. 44-47.

հերթին, աստիճանաբար ծնունդ տուեց աննահանջ ու սկզբունքային հակաքաղկեդոնական հոսանքի՝ ի դէմս, օրինակ, Անանիա Մոկացի կաթողիկոսի: Հետեւաբար, պատահական չէ, որ հէնց նա դարձաւ Ս. Յովհան Օձնեցու ԿՀ-ի առաջին համակարգողն ու խմբագիրը՝ ընդ որում ներառելով նաեւ Մայրագոմեցու այն կանոնների մեծագոյն մասը, որոնք ժամանակին ԿՀ-ից դուրս էին թողնուել Օձնեցու կողմից:

4. Ձմռան մթնշաղին: ԿՀ-ի վերջնական խմբագրումը (Ժ.-ԺԱ. դդ.)

719 թ. Ս. Յովհան Օձնեցու կազմած ԿՀ-ի ստեղծման պահից մինչեւ մեզ յայտնի ԿՀ-ի ամենահին ձեռագրի (1098 թ., Նոր Ջուղայ) միջեւ ընկած ժամանակահատուածում ԿՀ-ի մէջ ներառուել են եւս 33 կանոնախմբեր՝ 626 կանոններով: Երկար ու բաւական բարդ այս գործընթացը, սակայն, դեռեւս պատուած է բազմաթիւ մթին ու խրթին հարցերով, չնայած ժամանակին Վ. Յակոբեանը փորձել էր, յաճախ հետաքրքիր տեսակէտներով ու տեսութիւններով, ուրուագծել դրա զարգացման հիմնական փուլերը: Ըստ այսմ, մոռացութեան որոշակի շրջանից յետոյ ԿՀ-ն, ամենայն հաւանականութեամբ, կրկին շրջանառութեան մէջ է դրուում Անանիա Ա. Մոկացի կաթողիկոսի օրօք (943-967 թթ.): Նրա կողմից ամենատարբեր առիթներով գրուած թղթերի ուսումնասիրութիւնը ենթադրել է տալիս, որ կաթողիկոսի ձեռքի տակ եղել է առնուազն 34 եւ կամ՝ 38 կանոնախումբ ընդգրկող մի կանոնագիրք: Խաչիկ Ա. Արշարունու (972-991) եւ նրա յաջորդ Սարգիս կաթողիկոսի օրօք (992-1109) ԿՀ-ն ունէր արդէն 40 կանոնախումբ: Եւ ի վերջոյ, 1098 թ. գրուած գրչագիրը պարունակում է 40+17 կանոնախումբ: Ըստ երեւոյթին, հէնց այս թուականին է ԿՀ-ը ստանում իր վերջնական, ներկայիս տեսքը:

Պատմաբանասիրական տուեալների վրայ իրականացուած այս վերականգնումը, մեր կարծիքով, համոզիչ է: Այն կարող է նաեւ աւելի յստակեցուել ու ճշգրտուել՝ այս անգամ արդէն կանոնների բովանդակութեան ուսումնասիրութեան շնորհիւ: Եւ անմիջապէս էլ պէտք է արձանագրել, որ կանոնախմբերի դասակարգման մէջ բացակայում է ժամանակագրական որեւիցէ մօտեցում: Նշենք նաեւ, որ կանոնների դասաւորութեան մէջ առկայ չէ որեւէ յստակ ժամանակագրական կարգ: Այս իմաստով այն հակասութեան մէջ է Ս. Յովհան Օձնեցու՝ ԿՀ-ի կազմութեան ընթացքում դրսեւորած մանրակրկիտ մօտեցման հետ: Արդեօք նմանատիպ վերաբերմունքը համարուել է չափազանցուած, եթէ հաշուի առնենք, որ բացի չորս խմբից՝ մնացած 29 կանոնախմբերը վերագրուած են կեղծ հեղինակների: Դժուար է ասել: Մանաւանդ եթէ հաշուի առնենք նաեւ, որ կանոնախմբերի մեծագոյն մասը վերագրուած է այս կամ այն եկեղեցական հօրը եւ ոչ թէ՝ ժողովներին, ուրեմն կեղծիքի հնարաւորութիւնն աւելի է մեծանում:

Բ. ԳԻՐՆ ՈՒ ՀՈԳԻՆ

2015 թ. սեպտեմբերի 27-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում Միւռոնօրհնութեան ժամանակ արտասանած իր քարոզում Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Սուրբ Միւռոնը հռչակեց «յաղթութեան Միւռոն»[1]: Այս դիպուկ արտայայտութիւնը բնորոշում է այն օծումը, որն ունի հայ ժողովուրդն արդէն 17 դար շարունակ եւ որի շնորհիւ կարողացաւ յաղթահարել ոչ միայն անհամար դժուարութիւններ, այլ նաեւ կայանալ, ինչպէս յաւիտենական, այնպէս էլ ժամանակաւոր տարածութեան մէջ՝ իբրեւ մշտապէս վերածնուող ժողովուրդ: Անկեղծ լինելու համար պէտք է նշել, որ անհնար է ամենատարբեր հանգամանքների բերումով լինել հայ եւ չլինել քրիստոնեայ...

Պատմութեան արհաւիրքների բերումով Հայաստանում Եկեղեցին միահիւսուեց «Եկեղեցի-ազգ» իրողութեան մէջ, որը, աւանդաբար ներկայացուելով իր կաթողիկոսով, աստիճանաբար դարձաւ ու հաստատուեց իբրեւ ողջ հայոց ազգի անունից հանդէս եկող միակ կառոյց: Նոյնիսկ Հայոց պետականութեան վերականգնման (1991 թ.) պատմական

[1] «Էջմիածին» Թ., 2015, էջ 14:

soit l'auteur du premier grand remaniement du *KH* de Yovhannēs Awjnec'i, marqué notamment par l'intégration de plusieurs groupes canoniques composés par Yovhannēs Mayragomec'i que le catholicos-philosophe avait écartés.

4. Un hiver crépusculaire : la finalisation du *Kanonagirk' Hayoc'* (X^e^-XIe siècles)

Entre la rédaction du *KH* par Yovhannēs Awjnec'i, et la copie du plus ancien manuscrit du corpus – connu actuellement – réalisé en 1098 à Nor-J̌uła, 33 groupes, rassemblant 626 dispositions, ont été insérés, en plusieurs étapes, au sein de celui-ci. Ce processus aussi long que complexe reste entouré de nombreuses zones d'ombre, même si V. Hakobyan a jadis tenté de le reconstituer dans ses grandes lignes avec une série d'hypothèses souvent stimulantes. Après une période d'obscurité, le *KH* semble resurgir sous le pontificat d'Anania Mokac'i (943-967). L'examen des différentes lettres composées par ce catholicos suggérerait qu'il disposait d'un *KH* comprenant au minimum 34 et, très probablement, 38 groupes. Sous le catholicos Xač'ik (972-991) puis son successeur Sargis Sewanc'i (992-1019), le corpus contiendrait 40 groupes. Enfin, l'exemplaire du recueil recopié dans le manuscrit de 1098 bénéficie de la présence de dix-sept groupes supplémentaires. À cette date, le *KH* affiche sa forme définitive.

Cette reconstitution qui se fonde essentiellement sur des données historiques et philologiques nous semble dans l'ensemble pertinente. Elle peut toutefois être affinée et, dans certains cas, corrigée, à partir d'une analyse qui s'appuierait plus fortement sur le contenu même des canons. Précisons que d'une manière générale, aucun effort de classement chronologique n'apparaît dans l'enchaînement de ces groupes. En cela, le contraste est flagrant avec les efforts minutieux qu'avait déployés Yovhannēs Awjnec'i pour composer son *KH*. Un tel effort a-t-il été considéré comme superflu du fait qu'à l'exception de quatre groupes, les 29 autres étaient des pseudépigraphes ? Rien n'est moins sûr. Assez logiquement ce penchant pour le faux fait que la majorité des titres présents est attribuée à un Père et non à un concile, la falsification étant plus aisée à diffuser dans le premier cas.

II. L'esprit et la lettre

Dans son grand discours prononcé le 27 septembre 2015 lors de la cérémonie de bénédiction du saint *miwṙon* à Ēǰmiacin, Sa Sainteté Garegin II, Catholicos de tous les Arméniens a qualifié le saint chrême de «*miwṙon* de la victoire»[1]. L'expression est heureuse : cette onction dont ils bénéficient depuis maintenant plus de dix-sept siècles a permis aux Arméniens non seulement de surmonter victorieusement d'innombrables épreuves, mais aussi de s'affirmer comme un peuple épris de vie, tant sur le plan spirituel que sur le plan temporel. Disons-le tout net, on ne peut être Arménien sans être aussi – d'une façon ou d'une autre – chrétien !

Les vicissitudes de l'histoire ont fait qu'en Arménie, l'Église s'est muée en une «Église-nation» qui, traditionnellement représentée par son catholicos, s'est affirmée progressivement comme la seule instance autorisée à parler au nom de la nation arménienne. Et si fort heureusement un État arménien a été restauré depuis 1991, l'Église continue – en dépit des diverses attaques qu'elle es-

[1] *Ēǰmiacin* 9, 2015, p. 14.

եւ հայ ժողովրդի համար բաղձալի իրողութիւնից յետոյ էլ Եկեղեցին պետութեան հետ համագործակցութեամբ շարունակում է իր ազգապահպան առաքելութիւնը՝ հակառակ ամենատարբեր հարուածների, մասնաւորապէս ներկայ ժամանակներում, երբ թէ՛ Հայաստանում եւ թէ՛ Սփիւռքում ամենատարբեր զօրաւոր ուժեր ճիգ ու ջանք չեն խնայում արմատախիլ անելու Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հաստատած քրիստոնէական ինքնութեան արմատներն ու հիմքերը:

Նշենք այստեղ, որ եթէ ՀՀ Սահմանադրութեան (06.12.2015) յօդ. 17.2-ի համաձայն՝ «կրօնական կազմակերպութիւններն անջատ են պետութիւնից», ապա յօդ. 18.1-ը յստակօրէն արձանագրում է, որ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճանաչում է Հայաստանեայց առաքելական սուրբ եկեղեցու՝ որպէս ազգային եկեղեցու բացառիկ առաքելութիւնը հայ ժողովրդի հոգեւոր կեանքում, նրա ազգային մշակոյթի զարգացման եւ ազգային ինքնութեան պահպանման գործում»: Այսօր, առաւել քան երբեւէ, Հայոց եկեղեցին պէտք է շարունակի իր առաքելութիւնը՝ հայ ժողովրդին առաջնորդելու Քրիստոսի ճանապարհով եւ պաշտպանելու անորոշութեան այս դարաշրջանում տարածուող ամենատարբեր հոսանքներից ու գաղափարախօսութիւններից: Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հիմնած եկեղեցին այսօր լաւագոյն պատուարն է ընդդէմ ծայրայեղական իսլամական դրսեւորումների եւ Արեւմուտքի կողմից մարդու իրաւունքների տեսքով պարտադրուող աշխարհիկայնացման *կրօնի* ծաւալման:

Այնուամենայնիւ, ԻԱ. դարի համաշխարհայնացուող այս աշխարհում, որտեղ համատարած անկումը զուգակցւում է ամենակուլ իրաւական ծայրայեղութեամբ, Հայոց եկեղեցին այս երեւոյթներին դիմակայելու համար իր տրամադրութեան տակ ունի ճկուն մի միջոց՝ իր կանոնական իրաւունքը, որը կարող է դառնալ յաջողութեան բանալին: Դ.-ԺԱ. դարերում հանդէս գալով իբրեւ կենսական ու գործուն իրողութիւն՝ հայ կանոնական իրաւունքը յետագայ դարերում աստիճանաբար մոռացութեան մատնուեց: Դարեր շարունակ օտար նուաճողների կողմից Հայաստանում հարուցած դժուարութիւնների պատճառով, բացառութեամբ կիլիկեան շրջանի մի քանի ժողովների, կանոնաստեղծ աւանդոյթը դարձաւ չափազանց հազուադէպ երեւոյթ[1]:

Չնայած այս ամէնին՝ ԿՀ-ը կիրառուել է մինչեւ Հայոց Մեծ Եղեռնը՝ 1915 թ.: Այդ ժամանակահատուածում եկեղեցականները, Եկեղեցու գործունէութիւնն ապահովելու նպատակով, հիմնականում յենւում էին հայոց կաթողիկոսների կողմից հրապարակուած կանոնական բնագրերի եւ բանաւոր սովորութենական իրաւունքի վրայ: Առանց նոյնիսկ խօսելու կանոնական նորմերի արժէքային համակարգի ու աստիճանակարգման մասին՝ ստորեւ պէտք է նշել, որ այդ կանոնական բնագրերը չունէին, սակայն, առաջին հազարամեակում ստեղծուած կանոնների հեղինակութիւնն ու արժէքը: Հայաստանի՝ Բ. հազարամեակի ողբերգական պատմութիւնն այլեւս ի զօրու չէր կանոնական իրաւունքի համար ապահովելու զարգացման այն հզօր թափը, որով բնորոշւում է հռոմէակաթոլիկ կանոնական իրաւունքը՝ ԺԲ. դարից սկսած[2]:

Հայ կանոնական իրաւունքն այդպիսով մասնակիօրէն լուծարուեց, եւ պատահական չէր, որ այն այդպէս էլ երբեւէ չստացաւ եկեղեցական օրէնսգրքի կարգավիճակ եւ չենթարկուեց վարդապետական-տեսական որեւէ ընդհանրացման: Ճիշտ է, որ սխալ կլինէր այս բացն ամբողջութեամբ վերագրել պատմական այն աղէտալի իրավիճակին, որում ապրում ու գործում էր Հայոց եկեղեցին: Ճիշտ է, որ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հիմնած եկեղեցին ինչ-որ իմաստով վերապրեց պատմական նոյն ճակատագիրը, ինչ արեւելեան միւս եկե-

1 Այս մասին տե՛ս **Ն. Մելիք-Թանգեան**, Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, Ս. Էջմիածին, 2011 [վերահրատ. 1903 թ.Շուշիի առաջին հրատարակութիւնից], էջ 363-376:

2 Ինչպէս սկզբնաղբիւրների (Գրացիանոսի դեկրետի հետ միասին, տե՛ս ստորեւ, էջ 48-49), այնպէս էլ վարդապետական մեկնութիւնների առումով այստեղ պարզապէս անհնար է մէկ առ մէկ թուարկել տասնեակ ու տասնեակ նշանաւոր կանոնագէտ-աստուածաբանների, որոնք կերտեցին հռոմէակաթոլիկ կանոնական իրաւունքի՝ մինչ օրս անգերազանցելի ոսկեդարը ԺԲ.-ԺԵ. դդ., հմմտ. **J. Gaudemet**, *Les sources du droit canonique – VIIIe au XXe siècle*, Paris, 1993, էջ 102-173:

suie – de jouer son rôle séculaire en faveur de la nation, surtout à l'heure où en Arménie, comme en diaspora, de puissantes forces tentent de saper en profondeur les racines et les fondements chrétiens du lot de saint Grigor l'Illuminateur.

Rappelons ici que si d'après l'article 17-2 de la Constitution du 5 juillet 1995 (version du 6 décembre 2015), «les organisations cultuelles sont séparées de l'État en République d'Arménie», l'article 18-1 ajoute non sans lucidité que «la République d'Arménie reconnaît la mission exceptionnelle de la Sainte Église apostolique arménienne en tant qu'Église nationale, dans la vie spirituelle, le développement de la culture nationale et la préservation de l'identité nationale du peuple d'Arménie». Plus que jamais, l'Église arménienne doit œuvrer à remplir sa mission sacrée: guider le peuple arménien dans la voie du Christ afin de le préserver des innombrables dérives qui parsèment notre époque de déréliction. L'Église de Grigor l'Illuminateur constitue à ce jour le meilleur rempart, tant face à la montée de l'islam intégraliste conquérant qu'à l'expansion de la religion séculière des droits de l'homme promue par l'Occident.

Or, dans le monde globalisé du XXIe siècle qui connaît une inflation normative sans précédent couplée à une judiciarisation galopante, l'Église arménienne dispose d'un atout majeur qu'elle se doit d'utiliser au mieux : son droit. Vivace et prégnant entre le IVe et le XIe siècle, le droit canonique arménien s'est ensuite rapidement sclérosé. Les ravages causés au fil des siècles par les différentes puissances occupantes qui ont asservi l'Arménie ont fait qu'à l'exception de quelques rares conciles – essentiellement ciliciens –, la production normative s'est tarie[1].

Dès lors, si le *KH* a continué à s'appliquer jusqu'au génocide de 1915, au fil des siècles, les autorités ecclésiastiques ont dû également s'appuyer sur les différents textes élaborés par les catholicos – notamment pour assurer le fonctionnement de l'Église – et plus généralement sur le droit coutumier. Mais sans même parler d'un principe de hiérarchie des normes, ces textes ne possèdent en aucune façon le prestige, la force et la légitimité des canons élaborés au cours du premier millénaire. L'histoire dramatique de l'Arménie au cours du second millénaire a fait qu'il ne fut guère possible pour son droit ecclésiastique de connaître l'extraordinaire développement enregistré dans ce domaine par l'Église catholique romaine à partir du XIIe siècle[2].

Le droit canonique arménien fut pour partie frappé d'obsolescence et, sans surprise, aucun travail de théorisation doctrinale du système normatif et, plus encore, aucun processus de codification ne virent jamais le jour. Certes, le contexte désastreux au sein duquel évoluait l'Église arménienne ne peut à lui seul expliquer intégralement cette dernière lacune. Certes, l'Église de Grigor l'Illuminateur connaît en l'espèce une situation plus ou moins similaire à celle qui a cours

1 Sur ces synodes, voir **N. Melik' T'angean**, *Le droit ecclésiastique des Arméniens*, Ēǰmiacin, 2011 [Éd. initiale Šuši, 1903], p. 363-376 (en arménien)

2 Tant sur le plan des sources – avec le *Décret* de Gratien, voir *infra*, p. 48-49 – que de l'intense réflexion doctrinale – il est impossible de citer ici les dizaines de grands canonistes et théologiens qui ont contribué à celle-ci –, le droit canonique occidental de la période classique (XIIe-XVe siècle) a atteint un niveau de développement qui reste inégalé, voir **J. Gaudemet**, *Les sources du droit canonique – VIIIe au XXe siècle*, Paris, 1993, p. 102-173.

ղեցիները[1]: Յիշեցման կարգով նշենք նաեւ, որ իրաւունքի ոլորտում Արեւելքում գործում էր համընդհանուր մի սկզբունք՝ բանաւոր աւանդոյթից էր բխում կանոնը, մինչդեռ միայն բացառութիւնների դէպքում էր, այն էլ մեծ զգուշութեամբ, բանաւոր օրէնքը վերածւում գրաւորի[2]: Այսպէս, օրինակ, Հայաստանում «օրէնք»-ը բանաւոր էր ընդհուպ մինչեւ ԺԲ. դարավերջ՝ մինչեւ Մխիթար Գոշի «Գիրք դատաստանի» ստեղծումը: Ճիշտ է, որ ԺԵ. դարից սկսած կաթողիկոսութեան բաժանումը (չնայած Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հոգեւոր գերագահութեանն ու նախամեծարութեանը) մեծապէս դժուարացնում է միասնական եւ ընդհանուր կանոնագիրք ունենալու գործընթացը: Միւս կողմից՝ ճիշտ է նաեւ, որ «քարի վրայ գրուած» օրէնքներով պաշտօնական կանոնագրքի բացակայութիւնը հնարաւորութիւն եւ առաւելութիւն է տալիս եկեղեցական իշխանութիւններին կանոնական իրաւունքի ոլորտում լինելու աւելի ճկուն ու հեռատես: Եւ այնուամենայնիւ, այսօր պաշտօնական կանոնագրքի բացակայութիւնը Հայոց եկեղեցու ամենախոցելի կողմերից մէկն է:

Իրաւական առումով Հայոց եկեղեցու համար օրակարգային է վերազինումը: Ամէն լուրջ իրաւաբան քաջ գիտի, որ օրէնքն առաւելապէս միջոց է, քան նպատակ: Եւ խօսքը շատ յաճախ արդիւնաւէտ, նոյնիսկ սպառնալի միջոցի մասին է. ասուածը յատկապէս ճիշտ է կանոնների պարագային, որոնք, ներկայանալով իբրեւ երկրաւոր օրէնքներ, միաժամանակ ունեն սրբազան բնոյթ[3]: Հայոց եկեղեցու կանոնական գանձարան է ԿՀ-ը, որը, դժբախտաբար, մինչ այսօր իր արժանի գնահատականը չի ստացել:

* * *

Ամէնից աւելի այս իրավիճակին քաջատեղեակ է Նորին Սրբութիւն Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ահա թէ ինչու 2013 թ. նա մեզ յանձնարարեց ԿՀ-ում առկայ կանոնների քննութիւնն ու թեմատիկ դասակարգումը, կանոններ, որոնք, ինչպէս արդէն նշեցինք, յարացուցային նշանակութիւն ունեն Հայոց եկեղեցու կանոնական իրաւունքի համար:

Տեխնիկական իմաստով՝ Ս. Յովհան Օձնեցու ստեղծած ԿՀ-ը հիմնականում պատմական բնոյթի վաւերագիր է: Ըստ այսմ, իրենից մէկ դար առաջ ապրած Յովհան Մայրագոմեցու օրինակով՝ իմաստասէր կաթողիկոսը բաւականանում է կանոնների ժամանակագրական հերթագայութեան դասակարգմամբ: Պատճառը կանոնների «սրբազան բնոյթը» պահպանելու մէջ էր, եւ այս իմաստով՝ ԿՀ-ը ոչ թէ, ժամանակակից մտայնութեամբ արտայայտուելով՝ օրէնսգիրք է, այլ՝ օրէնսդրական ժողովածոյ[4]: Այնուամենայնիւ, ի տարբերութիւն Մայրագոմեցու, որն աւելի շատ նպատակ ունէր հերթականութեամբ դասաւորել կանոնները՝ առանց նոյնիսկ դրանք յօդուածների բաժանելու, Ս. Յովհան Օձնեցին կարեւոր աշխատանք կատարեց՝ ԿՀ-ն առաւել գործնական ու կիրառելի դարձնելու իմաստով: ԿՀ-ի կազմման ընթացքում նա նոյնիսկ օգտուեց իր ժամանակ շրջանառուող բիւզանդական կանոնական ժողովածուներից[5]:

Ս. Յովհան Օձնեցու ԿՀ-ն սկսւում է 24 կանոնախմբերի եւ դրանց բովանդակային նկարագրութեան ցանկերով[6]: Այնուհետեւ, իւրաքանչիւր կանոնախմբի խորագրից յետոյ տրուած է կանոնադրոյթների համարակալուած ցանկը[7]: Ս. Յովհան Օձնեցին ԿՀ-ի կա-

1 Այս իմաստով բացառութիւն է կազմում 1990 թ. Արեւելեան կաթոլիկ եկեղեցիների համար ստեղծուած կանոնագիրքը:

2 Տե՛ս **J.-P. Mahé**, *Norme*, էջ 697:

3 Տե՛ս **P. Erdö**, *Le sacré dans la logique interne d'un système juridique. Les fondements théologiques du droit canonique*, Paris, 2009 [թրգմն. իտալերէնից]:

4 Տե՛ս **Վ. Յակոբեան**, ԿՀ Ա, էջ XI. հեղինակը յստակեցնում է, որ «...կանոնագիրքը ոչ թէ կոդիֆիկացիայ է, այլ ինկորպորացիայ»:

5 Տե՛ս **A. Mardirossian,** *Le Livre,*, էջ 281-287: Հմմտ. նաեւ **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan**, *The Armenian Version of the Greek Ecclesiastical Canons*, Francfort-sur-le-Main, 2010, էջ 14-17:

6 Գիտնական կաթողիկոսն ինքն իր մեթոդի մասին խօսում է ԿՀ-ի յիշտակարանում, տե՛ս **Վ. Յակոբեան**, ԿՀ Ա, էջ 535-537:

7 Բացառութիւն է կազմում «Կանոնք առաքելականք» կանոնախումբը, որտեղ համարակալուած

dans les autres Églises orientales[1]. Rappelons que dans le domaine du droit, l'Orient antique était régi par un principe commun : l'oralité constituait la règle, les exceptions seules nécessitant, avec une grande prudence, le recours à l'écrit[2]. Ainsi, en Arménie, l'*awrēn-k'* restera presque totalement oral jusqu'à la rédaction du *Livre de Jugement* (*Girk' datastani*) de Mxit'ar Goš à la fin du XIIe siècle. Certes, la division du catholicossat depuis le XVe siècle – même si le Saint-Siège d'Ēǰmiacin jouit d'une primauté d'honneur et d'un prestige supérieur – ne favorise guère l'enclenchement d'un processus de codification. Certes, aussi, l'inexistence d'un code formel qui ferait que les canons sont «gravés dans le marbre» peut présenter l'avantage pour les autorités ecclésiastiques de disposer d'un droit bien plus souple et malléable. Il n'empêche, aujourd'hui, l'absence d'un code officiel représente à coup sûr une faiblesse pour l'Église arménienne. Ainsi, ses différents adversaires ne manquent pas, à chaque fois que l'occasion leur en est donnée, d'attaquer ses positions en lui assénant systématiquement l'argument massue: mais où donc se trouve le code de lois qui fonde et légitime vos prétentions ?

Il est urgent pour l'Église arménienne de se réarmer sur le plan juridique. Tout juriste sérieux sait que le droit constitue bien plus un moyen qu'une fin. Mais il s'agit souvent d'un moyen efficace voire redoutable et le constat est particulièrement vrai pour les canons qui représentent un droit certes terrestre mais dans le même temps sacré[3]. L'Église arménienne possède avec le *KH* un véritable trésor normatif qui a été jusqu'ici largement sous-employé.

* * *

Plus que tout autre, Sa Sainteté le Catholicos Garegin II est conscient de cette situation. C'est pourquoi, il nous a chargé en 2013 de procéder au recensement et à l'ordonnancement – c'est-à-dire la classification thématique – de l'intégralité des canons présents dans le *KH* qui représente, répétons-le, la racine paradigmatique du droit de l'Église arménienne.

Sur un plan technique, le *KH* composé par Yovhannēs Awjnec'i constitue pour l'essentiel un corpus de type historique. Ainsi, le catholicos-philosophe se contente – à l'image de Yovhannēs Mayragomec'i un siècle avant lui – de mettre bout à bout les groupes canoniques dans un ordre supposé chronologique. Il s'agissait ici de ne pas «casser le sacré» et c'est pourquoi, le *KH* ne représente aucunement un code, au sens moderne du terme, mais une compilation[4]. Toutefois, contrairement à Mayragomec'i qui s'était borné à ranger les écrits canoniques les uns à la suite des autres, sans même parfois les découper en articles, Awjnec'i a effectué un important travail de présentation au sein du *KH*, afin de rendre son utilisation un peu plus pratique. Pour cela, il n'a pas hésité, en l'occurrence, à s'inspirer plus ou moins fortement des collections canoniques byzantines qui existaient à son époque[5].

Le *KH* de Yovhannēs Awjnec'i débutait avec la liste de ses vingt-quatre groupes canoniques, avec le nombre de dispositions contenues dans chacun de ceux-ci[6]. Ensuite, chaque groupe comprenait à la suite de son titre un sommaire numéroté de ses propres canons[7]. Le catholicos a éga-

1 À l'exception du *Code des canons des Églises orientales catholiques* promulgué en 1990.

2 **J.-P. Mahé**, *Norme*, p. 697.

3 **P. Erdö**, *Le sacré dans la logique interne d'un système juridique. Les fondements théologiques du droit canonique*, Paris, 2009 [Trad. de l'italien].

4 **V. Hakobyan**, *KH I*, p. XI, précise que le *KH* n'est pas une «*kodifikacia*», mais une «*inkorporacia*».

5 **A. Mardirossian,** *Le Livre*, p. 281-287, et les remarques pertinentes **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan**, *The Armenian Version of the Greek Ecclesiastical Canons*, Francfort-sur-le-Main, 2010, p. 14-17.

6 Le savant catholicos explique lui-même sa méthode dans son colophon, voir **V. Hakobyan** *KH I*, p. 535-537.

7 L'unique exception à ce principe est constitué par les *Canons apostoliques*, dans lesquels le sommaire est placé après le préambule. En outre, à deux cas près (*Canons de Gangres* et *Canons de Yovhannēs*

նոններին տուել է ընդհանուր, շարունակական համարակալում՝ Նիկիական կանոնների օրինակով (այսինքն՝ Անտիոքի ժողովածուի, որն սկսւում է Ա.-ով եւ աւարտւում ՉԵ./ՉԶ.-ով)[1]: Յետագայում, երբ ԿՀ-ի կանոնախմբերի թիւը հասաւ 57-ի, դրա սկզբում աւելացաւ նաեւ ամփոփիչ մի ցանկ եւ 288 միաւորից բաղկացած թեմատիկ բաժանում, որը ներառում է միայն որոշ կանոններ՝ ըստ նրանց ընդհանուր, շարունակական թուահամարի: Այս թեմատիկ բաժանման իւրաքանչիւր միաւոր սկսւում է կարճ կամ համեմատաբար երկար բառերով ու բառակապակցութիւններով: Նկատելի է, որ այս թեմատիկ բաժանման առաջին 240 միաւորները վերաբերում են ԿՀ-ի սկզբնական՝ 705 կանոններին: Միայն վերջին 48 միաւորներն են առընչւում Օձնեցու ԿՀ-ին յետագայում աւելացուած կանոններին (ընդհանուր՝ 69 կանոն)[2]:

Գ. Մուրադեանը, Է. Մ. Շիրինեանը եւ Ա. Թօփչեանն իրաւամբ նկատում են , որ երբ Օձնեցին իր կազմած ԿՀ-ի վերջաբանում նշում է՝ «Քանզի գրեցաք ի սմա ոչ միայն զկանոնական սահմանեալն նոցայ շարակարգութիւնս, այլ եւ զժամանակն եւ զպատճառն ի սոյն այս ի ներքս ածեալ յաւելաք, ընդ նմին եւ զգլուխս անցն իւրոց յամառաւտեալ բանիւք ի սկզբան անդ նախակարգեցաք, զի անաշխատաբար անդուստ զբանն յիւրում տեղւոջն գտցէ խնդրողն»,-նա ակնարկում է թէ՛ իւրաքանչիւր կանոնախմբի ամփոփիչ ցանկում դրուած կանոնախմբի խորագրի եւ թէ՛ թեմատիկ ընդհանուր բաժանման ցանկի մասին[3]: Պէտք է նշել, որ թեմատիկ բաժանման շուրջ կենտրոնացած այս կառուցուածքը, որին յաջորդում էին ժամանակագրական կարգով դրուած կանոնները, վկայուած էր արդէն իսկ 580 թ. Բիւզանդիայում շրջանառուող Syntagma canonum-ում[4]: Սակայն, հակառակ այս բոլոր ջանքերին, ԿՀ-ի՝ Օձնեցու եւ Ը.-Թ. դարերում լրամշակուած բնագրում առաւել տիրապետող էր ժամանակագրական մօտեցումը, ինչն զգալիօրէն դժուարացնում էր դրա գործնական կիրառութիւնն ու նուազ հասանելի դարձնում առկայ իրաւական-կանոնական ողջ հարստութիւնը:

Յենուելով ԿՀ-ի մասին մեր պատմահրաւական ուսումնասիրութեան վրայ[5]՝ մենք նախ գրաբարից ֆրանսերէն ենք թարգմանել բոլոր 1331 կանոնները, ինչը չափազանց աշխատատար ու բարդ գործընթաց էր. բնագրերի մի մասի իմաստն անհասկանալի էր, տարբեր տեղերում բառիմաստը պէտք էր կռահել ըստ շարահիւսութեան, մինչդեռ այլ դէպքերում գրուածքի արտայայտած իմաստը չէր ենթարկւում տրամաբանութեան կանոններին: Վաղ միջնադարի հայ կանոնագէտների աչքին պարզ ու ընտանի բանաձեւերն այսօր այլեւս այդպիսին չեն ԻԱ. դարի իրաւագէտի համար: Պէտք է հաշուի առնել նաեւ ձեռագրերի գրիչների թոյլ տուած անհամար սխալներն ու ձեռագրական վնասուած հատուածները, որոնք անընթեռնելի են դարձնում որոշ տեղիներ: Ստորեւ անհրաժեշտ ենք համարում արձանագրել, որ մենք թարգմանել են ԿՀ-ի կանոնների մեծ մասը՝ հաշուի առնելով, որ դրանք բացառապէս իրաւական-կանոնական բնոյթի են: Միւս դէպքերում, երբ ծաւալուն բնագիրն աւելի շատ խրատական է, քան իրաւական-կանոնական, տուել ենք միայն իմաստային՝ կանոնական-իրաւական համառօտումը: Հետեւաբար՝ սոյն աշխատութեան մէջ չենք կատարել ԿՀ-ի կանոնների ամբողջական, բառացի-իմաստային թարգմանութիւն, չենք տուել աստուածաշնչային տեղիների ամբողջական յղումը, որոնցից ոմանք մէջբերուած

ցանկն առկայ է նախաբանից յետոյ: Աւելին, երկու այլ դէպքերում (Կանոնք Գանգրայի եւ Կանոնք Յովհաննու Մանդակունեցւոյ) ամփոփման մէջ դրուած կանոնների համարակալումը համապատասխանում է ընդհանուր ցանկում դրանց ունեցած թուահամարներին:

1 Ընդհանուր, շարունակական այս համարակալումն առկայ է նաեւ յետագայում ԿՀ-ին աւելացուած 33 կանոնախմբերում, որով կանոնների ընդհանուր թիւը հասնում է 1331/1332-ի:

2 Տե՛ս **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan**, նշ. աշխ., էջ 15: Հեղինակները սխալմամբ ենթադրում են, որ թեմատիկ բաժանման այս միաւորները վերաբերում են միայն Ս. Յովհան Օձնեցու կազմած ԿՀ-ի կանոններին:

3 Տե՛ս անդ, էջ, 15-16:

4 Միակ տարբերութիւնն այն է, որ ԿՀ-ում թեմատիկ բաժանումն աւելի ծաւալուն է:

5 Տե՛ս **A. Mardirossian**, *Le Livre*, էջ 286-287:

lement introduit une numérotation continue – à l'image des *Canons nicéens* (*i.e.* la *Collection d'Antioche*) – qui va de 1 (Ա.) à 705/6 (ՉԵ. / ՉԶ.)[1]. Par la suite, lorsque le *KH* compte 57 groupes canoniques, il s'ouvre par une liste qui récapitule ceux-ci et est suivie d'un index thématique divisé en 288 entrées, qui vise seulement certains canons en se référant à leur numérotation générale. Chaque entrée de cet index est constituée d'un groupe de mots ou d'une phrase de longueur variable. On observe que la matière des 240 premières entrées de l'index se fonde uniquement sur les 705 canons du *KH* initial. Seules les 48 dernières entrées visent des dispositions – précisément au nombre de 69–qui n'appartenaient pas au *KH* d'Awjnec'i[2].

M. E. Shirinyan, G. Muradyan et A. Topschyan observent, à juste titre, que quand Yovhannēs Awjnec'i affirme dans son épilogue : «Nous n'avons pas seulement écrit les constitutions canoniques qu'ils (*i.e.* les auteurs des canons) ont définies, mais nous avons aussi inséré l'époque et le contexte (litt. la cause) ; de plus nous avons placé au début, les titres de chaque <groupe canonique> en termes abrégés, de sorte que celui qui cherche une parole la trouve sans effort, immédiatement à sa place», il fait aussi bien référence au titre des canons présents dans le sommaire de chaque groupe qu'à l'index thématique général[3]. On observe que cette organisation qui s'articule autour d'un répertoire thématique, suivi du texte intégral des canons disposés selon un ordre chronologique, existait déjà dans la version initiale du *Syntagma canonum* compilé à Byzance vers 580[4]. Mais en dépit de tous ces efforts, le *KH* de Yovhannēs Awjnec'i et plus encore sa version augmentée entre le VIIIe et le XIe siècle demeuraient un recueil de type chronologique peu aisé à manier sur le plan pratique et qui n'offrait qu'une faible visibilité de son riche contenu juridique.

Prenant appui sur notre précédent travail historico-juridique du *KH*[5], nous avons d'abord traduit les 1331 canons de l'arménien classique en français. Ce travail s'est révélé extrêmement difficile car un certain nombre de textes reste obscur. Ainsi, en divers endroits, la syntaxe laisse à désirer, tandis que d'autres passages offrent un contenu qui résiste à toute compréhension. Des formulations qui paraissaient claires pour les canonistes arméniens du Haut Moyen Âge ne le sont plus pour un juriste du XXIe siècle. Il faut aussi compter avec les fautes des copistes et la corruption irrémédiable de certaines phrases. Précisons que certains canons sont traduits de façon complète, tandis que d'autres – qui présentent un contenu répétitif ou redondant – sont rendus en français sous une forme plus ou moins résumée. Nous ne donnons donc pas ici une traduction intégrale du *KH* ! De même, nous n'avons pas collationné la totalité des références scripturaires – dont certaines sont assez indirectes – qui se trouvent dans les canons, même si, la plupart d'entre elles sont citées. Enfin, nous n'avons pas inséré dans notre ouvrage les titres des canons rédigés par Yovhannēs Awjnec'i ; mais, le cas échéant, nous y avons recouru, pour mieux comprendre les canons qui présentaient un contenu peu clair. Au total, nous avons systématiquement privilégié la restitution de la riche dimension juridique des canons du *KH*, quitte à proposer dans certains cas une traduction peu littérale de ceux-ci.

Mandakuni), la liste des canons intégrés dans le sommaire correspond au corps des canons.

1 Cette numérotation générale se poursuit dans les trente-trois groupes ajoutés au *KH* initial, pour atteindre le chiffre de 1331/1332 (**ՌՅԼԱ. / ՌՅԼԲ.**).

2 De fait, cet index thématique ne concerne que les canons du *KH* de Yovhannēs Awjnec'i *contra* **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan**, *op. cit.*, p. 15.

3 ***Ibid.***, p. 15-16.

4 La seule différence entre le *KH* et ce recueil est que le répertoire présent dans ce dernier est plus développé.

5 **A. Mardirossian**, *Le Livre*, p. 286-287.

են անուղղակիօրէն, չենք ներառել նաեւ Ս. Յովհան Օձնեցու կողմից կանոնախմբերին տրուած խորագրերը՝ չնայած անհրաժեշտութեան դէպքում, երբ կանոնների բովանդակութիւնն այդքան էլ պարզ չէր, օգտուել ենք Օձնեցու խորագրերից: Ընդհանուր առմամբ, համակարգուած կերպով կատարել ենք ԿՀ-ում առկա հարուստ իրաւական-կանոնական նիւթի վերակարգումը՝ որոշ դէպքերում տալով կանոնների իմաստային թարգմանութիւնը:

Թեմատիկ համակարգումը կատարել ենք ըստ երեք մեծ վերնագրերի՝ «Եկեղեցի», «Հասարակութիւն» եւ «Արտաքինք», որոնք, իրենց հերթին, բաժանուած են աւելի քան 150 ընդհանուր ենթավերնագրերի: Զարմանալի չէ, որ դրանց առիւծի բաժինը վերաբերում է Եկեղեցուն՝ կանոնների մօտ կէսը: Ճաւալի առումով երկրորդ տեղում են հասարակութեանը, այսինքն՝ «Աստծոյ ժողովրդին» վերաբերող կանոնները, վերջապէս՝ «արտաքինք», այսինքն՝ ոչ քրիստոնեաներն ու Հայոց եկեղեցու դաւանանքին չպատկանող քրիստոնեաները:

1331 կանոններից իւրաքանչիւրն առնուազն մէկ անգամ առկայ է մեր թեմատիկ բաժանման մէջ, իսկ որոշ կանոններ, իրենց բազմաբնոյթ ու հարուստ բովանդակութեան շնորհիւ, մէջբերուել են տարբեր ենթավերնագրերի ներքոյ[1]: Միաժամանակ, որոշ ենթավերնագրեր ներառում են սակաւ թուով կանոններ, իսկ ահա աւելի մեծ ենթախորագրեր ներառում են տասնեակ կանոններ ու կանոնադրոյթներ:

Մենք կարող էինք մեր աշխատանքը վերնագրել Համաձայնութիւն անհամաձայն կանոնների, որպեսզի ուժեղ հղում անելու համար "Concordia discordantium canonum"-ում եկրի հետ, որն աւելի յայտնի է իբրեւ Գրացիանոսի Դեկրետ (1140 թ.): Բայց մենք, ի հարկէ, շատ հեռու ենք մօտաւորապէս 900 տարի առաջ Բոլոնիայի յայտնի իրաւագէտի եւ նրա համախոհների ստեղծած կոթողային աշխատանքը, որը միջնադարեան քրիստոնէութեան ամենակարեւոր կանոնական-իրաւական յուշարձանն էր, մեր այս ուսումնասիրութեան հետ համեմատելու պարզունակ մտքից: Գրացիանոսի Դեկրետը բաղկացած էր երեք մասից: Ա. մասը բաժանուած էր 101 տարբերակումների (լատ.՝ distinctiones), իսկ Բ. մասը՝ 36 «պատճառք»-ի, որոնք էլ, իրենց հերթին, խմբաւորուած էին ըստ տարբեր «հարցմունք»-ների: Այս խորագրերը հիմնաւորուած էին կանոնական տարբեր ժողովածուներից քաղուած գրեթէ 4000 կանոններով: Այսպէս՝ «պատճառք»-ում առկայ «հարցմունք»-ներն սկսւում էին մասնայատուկ դէպքի բացատրութեամբ, որտեղ Գրացիանոսը թուարկում էր առաւել կամ պակաս չափով հնարաւոր տեսակէտները՝ դժուար խնդիրները լուծելու եւ դրանով իսկ ներկայացնելու իր փաստարկումների համար հեղինակութիւն վայելող հատուածներ: Ինչ վերաբերում է տարբերակումներին, ապա դրանք հիմնամասնասխան բնագրերը: Ինչ վերաբերում է տարբերակումներին, ապա դրանք հիմնամասնասխան բնագրերը: Աւելի կանում առընչւում էին կանոնաստեղծ սկզբնաղբիւրներին եւ սրբազան կարգերին: Աւելի ուշ շրջանում աւելացուած Գ. մասը վերնագրուած էր «Յաղագս սրբազնագործութեանց» (լատ.՝ De Consecrationes) եւ վերաբերում էր գլխաւորապէս Եկեղեցու խորհուրդներին ու պաշտամունքին[2]: Չնայած անհատական հեղինակային բնոյթին՝ Դեկրետը, այնուամենայնիւ, լայնօրէն կիրառւում էր՝ 1582 թ. դառնալով «Ժողովածոյ կանոնական իրաւունքի» (լատ. Corpus iuris canonici) երկի հիմքը: Հսկայական այս ժողովածուն պապական իշխանութեան կողմից պաշտօնական ընդունելութիւն չգտնելով հանդերձ՝ փաստացիօրէն իրաւակիրառական էր ընդհուպ մինչեւ հռոմէական-թոլիկ եկեղեցու կանոնագրքի ստեղծումը՝ 1917 թ.: Վերջինս իր հերթին փոխարինուեց 1983 թ. կազմուած նոր պաշտօնական կանոնագրքով:

Անդրադառնալով մեր աշխատանքին՝ պէտք է նշել, որ մենք կանոններին չենք կցել կանոնական-իրաւական մեկնութիւններ նոյնիսկ այն դէպքում, երբ դրանք միմեանց հակասում են: Մեր ուսումնասիրութեան մէջ բաւարարուել ենք իւրաքանչիւր ենթավերնագրի ներքոյ համապատասխան կանոնները տեղադրելով՝ ըստ ԿՀ-ում առկայ իրենց հերթի:

[1] Որոշ կանոններ այդպիսով մէջբերուել են համարեայ տասն անգամ:

[2] Գրացիանոսի Դեկրետի վերաբերեալ առկայ է հսկայածաւալ գրականութիւն: Համեմատաբար ամփոփ մատենագիտութեան համար տե՛ս **J. Gaudemet**, նշ. աշխ., էջ 103-119, եւ, համեմատաբար վերջերս հրատարակուած՝ **A. Winroth**, *The Making of Gratian's Decretum*, Cambridge, 2000 եւ **W. Hartmann**, **K. Pennington**, *The History of Medieval Canon Law in the Classical Period, 1140-1234. From Gratian to the Decretals of pope Gregory IX*, Washington D.C., 2008:

Notre ordonnancement des canons se divise en trois grands titres – «L'Église», la «société» et les «extérieurs» – qui sont eux-mêmes scindés en de multiples subdivisions, au total plus de 150 rubriques. Sans surprise, la part du lion revient à l'Église, en l'espèce, plus de la moitié des canons. Viennent ensuite les canons relatifs à la société, à savoir le «peuple de Dieu» et enfin, les «extérieurs» c'est-à-dire, d'une part, les chrétiens qui n'appartiennent pas à l'Église arménienne et, d'autre part, les non-chrétiens.

Chacun des 1331 canons apparaît au moins une fois dans notre ordonnancement. Mais certains textes du fait de leur contenu particulièrement riche et diversifié trouvent leur place dans plusieurs rubriques[1]. Parallèlement, certaines rubriques comprennent un très petit nombre de canons, tandis que d'autres – plus vastes – réunissent jusqu'à plusieurs dizaines de canons.

Nous aurions pu intituler notre ouvrage la Concordance des canons discordants afin de faire un clin d'œil appuyé au *Concordia discordantium canonum*, plus connu sous le nom de Décret de Gratien rédigé vers 1140. Mais loin de nous l'idée saugrenue de comparer notre modeste travail à l'œuvre monumentale – qui constitue le plus important corpus canonique de la chrétienté médiévale – composée par le maître de Bologne et son équipe, il y a près de 900 ans ! Le Décret comportait trois parties. La première était scindée en 101 *distinctiones*, tandis que la deuxième comprenait 36 *causae*, elles-mêmes subdivisées en *quaestiones*. Ces différentes rubriques étaient «alimentées» par près de 4000 canons repris dans les collections antérieures. Ainsi, les «questions» présentes dans les «causes» s'ouvraient par l'exposé d'un «cas concret» où Gratien énumérait des hypothèses plus ou moins nombreuses, pour ensuite résoudre les difficultés et, de cette façon, exposer les textes qui lui serviront d'argument d'autorité. Quant aux «distinctions», elles concernaient essentiellement les sources créatrices du droit et les ordres sacrés. La troisième partie dénommée «*De Consecrationes*», qui s'intéressait en priorité aux sacrements et au culte, fut adjointe «après coup»[2]. Le Décret – qui demeurait une œuvre privée mais amplement utilisée – constituera le fondement du *Corpus iuris canonici* élaboré en 1582. Ce gigantesque corpus, bien que non reconnu officiellement par la papauté, restera *de facto* en vigueur jusqu'à la promulgation du *Code de droit canonique de l'Église catholique romaine* de 1917 qui sera lui-même remplacé par le nouveau *Code* de 1983.

S'agissant de notre travail, nous n'avons pas rédigé de commentaires juridiques à la suite des canons, même lorsque ceux-ci se contredisent. Nous nous sommes volontairement limité à ranger dans chacune des rubriques les textes afférents selon leur ordre d'apparition dans le *KH*. Ainsi, ce travail de classification thématique pourrait constituer la toute première pierre d'un vaste édifice…

[1] Quelques canons-fleuves sont ainsi mentionnés près d'une dizaine de fois.

[2] La bibliographie sur le Décret est immense, voir la présentation commode donnée par **J. Gaudemet**, *op. cit.*, p. 103-119, et plus récemment **A. Winroth**, *The Making of Gratian's Decretum*, Cambridge, 2000, et **W. Hartmann**, **K. Pennington**, *The History of Medieval Canon Law in the Classical Period, 1140-1234. From Gratian to the Decretals of pope Gregory IX*, Washington D.C., 2008.

թականութեան: Այս իմաստով, թեմատիկ համակարգման սոյն աշխատութիւնը կարող է համարուել այդ հսկայական կոթողային երկի առաջին ծաւալուն ուսումնասիրութիւնը:

Տրամաբանական է, որ Դ.-ԺԱ. դարերում գրուած այս կանոնների մի մասն այլեւս չի կարող կիրառելի լինել մեր ժամանակաշրջանում: Բայց դրանով վերջիններիս կարեւորութիւնը չի կարող նուազեցուել. ամենատարբեր առումներով՝ դրանք կարող են իրաւական անհամեմատ հիմք ու օրինակ ծառայել ժամանակակից կանոնական-իրաւական դրոյթների ստեղծման համար: Որոշ բնագրեր էլ պահպանել են իրենց արդիականութիւնը եւ կարող են իրաւակիրառական մնալ առանց որեւէ դժուարութեան: Հայոց եկեղեցու բարձրագոյն իշխանութեան իրաւունքի ծիրից ներս է մնում դրանց օգտակար իրաւակիրառութեան ձեւերն ու եղանակները սահմանելը: Ցամենայն դէպս, ԿՀ-ի կանոնները վկայում են ոչ միայն ջերմեռանդ հաւատի, այլ նաեւ անսահման գիտելիքի ու իմացութեան մասին, որով գործում էին Հայոց եկեղեցու անտիկ եւ վաղ միջնադարի իրաւագէտները:

Ընթերցողի սեղանին դնելով մեզանից հազարաւոր ժամեր խլած այս աշխատանքը՝ մաղթում ենք, որ այն առաջին հիմնաքարը դառնայ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մեծ ու աննախադէպ տեսլականի՝ ստեղծել Հայոց եկեղեցու պաշտօնական նոր կանոնագիրք: 2017 թ. տօնուեց Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հիմնած եկեղեցու պաշտօնական առաջին կանոնագրքի կազմող եւ հեղինակ Ս. Յովհան Օձնեցու գահակալութեան 1300-ամեայ յոբելեանը: 13 դար յետոյ կրկին, Նորին Սրբութիւն Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի արժանաւոր ձեռքով է սկիզբ առնում իր լուսաւոր նախորդի բացած ճանապարհով Հայոց եկեղեցու պաշտօնական նոր կանոնագիրք ստեղծելու գործը՝ յենուելով խորն ու նուիրական արմատների վրայ: Նման գործիքակազմով հզօրացած՝ Հայոց եկեղեցին, առաւել քան երբեւէ, կարող է շարունակել հոգեփրկչական իր առաքելութիւնը՝ ըստ Փրկչի պատգամի. «Գնացէք այսուհետեւ, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսայ յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ» (Մատթ. ԻԸ. 19):

* * *

Չենք կարող մեր այս ներածական խօսքը եզրափակել առանց «տուք զկայսերն կայսեր» պարտականութեան: Սոյն աշխատութեան ընթացքին մեզ մեծապէս օգնել եւ մեզ հետ համագործակցել է մեր սիրելի ընկերը՝ Շահէ Ծ. վրդ. Անանեանը: Վերջինս ոչ միայն համակարգել է գրաբար բնագրերն ու կանոնները, այլեւ, շնորհիւ Մոլիէրի լեզուի՝ իր կատարեալ իմացութեան, ընթերցել կանոնների մեր ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, կատարել օգտակար ու դիպուկ բազմաթիւ յաւելումներ եւ սրբագրումներ: Հոգեշնորհ Հայր Սուրբին ենք պարտական նաեւ սոյն ներածութեան՝ ֆրանսերէնից հայերէն թարգմանութեան համար: Նա մեզ մշտապէս օգնել, քաջալերել ու ընկերակցել է ինչպէս նամակագրութեամբ, այնպէս եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում մեր հիւրընկալուելու ժամանակ՝ երկար տարիների գիտական այս ողջ աշխատանքի ընթացքում:

Մեր երախտագիտութիւնն ու շնորհակալութիւն ենք յայտնում նաեւ մեր ընկեր ու գործակից, գրաբարի հեղինակաւոր մասնագէտ Ագնէս Ուզունեանին, որը սիրով ընթերցել ու խմբագրել է մեր թարգմանութիւնը: Ինչպէս միշտ, նա սիրով ու անմացորդ կերպով է մեզ տրամադրել իր թանկագին ժամանակն ու օգնութիւնը:

Մեր երախտագիտութիւնն ենք յայտնում նաեւ մեր ընտանիքի անդամներին, ինչպէս նաեւ բոլոր նրանց, ովքեր այս կամ այն կերպ աջակցել են այս գրքի պատրաստմանն ու հրատարակութեանը:

Bien entendu, une partie de ces canons composés entre le IVe et le XIe siècle n'est plus adaptée aux problématiques de notre époque. Mais leur importance n'est en rien diminuée car ils peuvent servir – à des degrés divers – de fondement et de source à des normes actuelles qui se verraient ainsi dotées d'une légitimité incomparable. D'autres textes, en dépit de leur ancienneté, restent d'actualité et de ce fait pourraient être appliqués sans difficultés. Ici, il appartient uniquement aux autorités ecclésiastiques arméniennes de déterminer la manière dont elles jugeront utile et profitable d'employer les canons du *KH*. En tout état de cause, ces derniers témoignent non seulement de la foi fervente, mais aussi de l'immense savoir que possédait l'élite des juristes de l'Église arménienne antique et médiévale.

Au moment de livrer au lecteur ce travail qui nous a occupé plusieurs milliers d'heures, nous formulons le vœu qu'il puisse constituer l'étape initiale d'un projet, d'une ambition aussi grandiose que complexe, dessinés par Sa Sainteté Garegin II : la rédaction du Code de droit canonique de l'Église arménienne. Il y a peu de temps, nous avons fêté le 1300e anniversaire de l'accession au trône catholicossal, en 717, de Yovhannēs Awjnec'i, l'auteur du premier corpus canonique officiel de l'Église de Grigor l'Illuminateur. Treize siècles plus tard, c'est l'immense mérite de Sa Sainteté Garegin II de se placer dans les pas de son illustre prédécesseur en projetant de doter son Église d'un Code de droit officiel actualisé et efficace en se fondant sur des racines profondes et vénérables. Forte d'un tel atout, la Sainte Église arménienne pourrait plus que jamais travailler au salut des âmes de ses fidèles et suivre la parole du Seigneur qui proclame : «Allez donc, et instruisez tous les peuples, les baptisant au nom du Père, et du Fils, et du Saint-Esprit» (Mt 28,19).

* * *

Il ne saurait être question de terminer ce propos introductif sans rendre «à César ce qui revient à César». Ce travail a bénéficié de l'aide et de la collaboration décisive de notre ami, le *Vardapet accompli* (Proto-archimandrite) Shahé Ananean. Ainsi, celui-ci a non seulement effectué la saisie du texte des canons en arménien classique, mais grâce à sa parfaite maîtrise de la langue de Molière, il a aussi relu l'intégralité de notre traduction française. De fait, il nous a suggéré de nombreux et heureux amendements ou rectifications. Il a également procédé à la traduction de la présente introduction en arménien oriental. Plus encore, il nous a constamment aidé, encouragé et accompagné aussi bien à distance que lors de nos séjours réguliers au Saint-Siège d'Ēǰmiacin durant ces longues années afin d'achever ce travail. Notre dette envers lui est immense.

Nous souhaitons aussi adresser nos plus vifs remerciements à notre amie et habituelle complice, Agnès Ouzounian, éminente spécialiste d'arménien classique, qui a relu et amélioré la totalité de notre traduction. Comme toujours, son aide a été inestimable et sa disponibilité totale.

Nous remercions pareillement les membres de notre famille et plus généralement tous ceux qui, d'une manière ou d'une autre, nous ont apporté leur aide durant la rédaction de ce livre.

* * *

Բայց ամէնից առաւել, մեր խորին երախտագիտութիւնն ենք յայտնում Նորին Սրբութիւն Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որը մեզ արժանի համարեց՝ սոյն աշխատանքը կատարելու եւ աւարտին հասցնելու: Գիտակից ենք այն մեծ պատուին ու պատասխանատուութեանը, որին արժանացանք՝ Հայոց եկեղեցու Ծայրագոյն Պատրիարքի ձեռքից ստանձնելով այս դժուարին, բայց պատուաբեր յանձնառութիւնը: Աւելին՝ Նորին Սրբութիւնը մշտապէս ջերմօրէն հիւրընկալեց մեզ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում՝ արժանացնելով իր ներկայութեանը, խորհուրդներին եւ մեծահոգութեանը: Այս մի քանի տողերով կամենում ենք մեր խորին որդիական երախտագիտութիւնը յայտնել Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի նուիրական աթոռի Գահակալին:

* * *

Mais plus que tout, nous souhaitons exprimer notre infinie gratitude à Sa Sainteté Garegin II, Catholicos de tous les Arméniens, pour nous avoir jugé digne d'accomplir le présent travail. Nous avons conscience de l'insigne honneur dont il nous a gratifié en tant que Patriarche suprême de l'Église arménienne en nous confiant une tâche aussi difficile qu'exaltante. Bien plus, Sa Sainteté a toujours fait preuve à notre égard d'une hospitalité sans faille en nous accueillant au Saint-Siège d'Ēǰmiacin aussi souvent que nous le souhaitions. Enfin, il nous a fait bénéficier à chaque instant de sa disponibilité, de sa proximité et de sa bienveillance. Que ces quelques lignes puissent exprimer notre profond respect filial envers le titulaire du trône de Grigor l'Illuminateur..

ՏԻՏՂՈՍ Ա. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

I. Եկեղեցւոյ իշխանութիւն

1. Եկեղեցւոյ նուիրապետութիւն եւ կազմակերպութիւն

Ա. Կաթողիկոսը[1] – 1. Միապետութիւն : Եկեղեցւոյ գլուխը

ԿԱՌ Զ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ եղիցին երիցունք եւ սարկաւագունք որպէս Մովսէսն եւ Ահարոն, եւ ապա մատիցեն ի պաշտաւն սրբութեանն՝ ի պատարագն եւ ի խորհուրդն տէրունական, եւ զկէսսարկաւագաց ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ, եւ ի տեսչութիւն այրեաց եւ վշտացելոց, որպէս Ղեւտացիքն, որ կրէին զսպասաւորութիւն, եւ զինուորական ձեւով չիշխէր ոք մերձենալ, նոյնպէս եղիցին յեկեղեցւոջ. եւ մի ոք վայրապար ի բեմ սրբութեանն եւ ի սպաս աւրինացն մերձեսցի. եւ սարկաւագունք սպասաւորք երիցանցն կարգեսցին, եւ ընտրեալքն՝ երիցունք: Կաթողիկոսն դէտ եւ գլուխ եւ աւրէնսդիր լիցի ժողովրդեանն, զի ըստ բերանոյ նոցա վճարեսցի ամենայն ինչ, որպէս Մովսէսին եւ Ահարոնին էր:

ԿԱՌ Վերջաբան[2]. (...). Կարգեցան քահանայապետք, գլուխք եւ առաջնորդք՝ քարոզել եւ աւետարանել եւ ուսուցանել զամենայն տիեզերս, որպէս եւ հրամայեաց նոցա Տէր, առաջնորդութեամբ Հոգւոյն սրբոյ:

ԵԱԿ ԼԲ. Զեպիսկոպոսունս իւրաքանչիւր ազգի գիտել պարտ է զիւրեանց առա-

---

1 **607 թ. Դուինի ժողովի որոշում**. Մեծ կամ գլխաւոր վարդապետը (իմա՛ կաթողիկոսը) իրաւունք ունի հերետիկոսութիւնից ուղղափառ հաւատի դառնալ կամեցող եպիսկոպոսին ընդունելու: Սակայն ապաշխարութեան պատիժները տարբեր են՝ կախուած այն փաստից, թէ եպիսկոպոսն ակամայ, կամայ թէ արդէն անկեալ է հերետիկոսութեան մէջ: Այնուամենայնիւ, եպիսկոպոսական աստիճանի մէջ վերահաստատելու համար անհրաժեշտ է ունենալ եպիսկոպոսաց ժողովի համաձայնութիւնը: Խօսքն այստեղ Հայոց եկեղեցւոյ ընդհանրական ժողովի մասին է՝ իր դատաիրաւական կերպով, մատնանշուած ՇԱՀ Ի. կանոնում. այս ժողովն իրաւունք ունէր նաեւ դատելու նախարարներին: Հայոց եկեղեցւոյ առաջին պետը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, ըստ էութեան ժառանգում է զրադաշտականութեան մէջ տարածուած կրօնապետի բոլոր գործառոյթները: Ըստ այսմ, նա դառնում է քահանայապետ, հանգոյն իր հեթանոսական նախորդի, որը մոգպետ էր՝ պետ մոգաց, ինչպէս նաեւ թագաւորութեան գերագոյն դատաւոր եւ աղքատաց պաշտպան (գրբ. ջատագով): Այսպիսով նա ժառանգում է այդ գործառոյթներին կցուած աղքատախնամական, հիւանդախնամական եւն, իրաւունքներն ու պատիւները՝ թագաւորութեան միւս պաշտօնների նման ժառանգականութեան իրաւունքով: Իրաւական-կանոնական իմաստով՝ նրա իշխանութիւնը տարածւում է ամբողջ թագաւորութեան վրայ եւ ունի բաւական յստակ սահմանուած դրոյթներ: Բացի զուտ կրօնական հարցերից՝ կաթողիկոսը, ամենայն հաւանականութեամբ իրաւունք ունէր դատելու եւ լուծելու տարբեր նախարարական տների միջեւ առկայ վէճերը: **N. Garsoïan**, «Prolegomena to a Study of the Iranian Aspects in Arsacid Armenia», *Handes Amsorya* XC/1-2 (1976), p. 177-234; **J.-P. Mahé**, «Le rôle et la fonction du Catholicos d'Arménie du VIIe au XIe siècle», *Des Parthes au Califat. Quatre leçons sur la formation de l'identité arménienne*, Paris, 1997, p. 79-105; **N. Garibian de Vartavan**, «Les traditions dynastiques parthes et le siège patriarchal en Arménie au IVe siècle», *Bulletin of Parthian and Mixed Oriental Studies* 1 (2005), p. 43-66.

2 Հունարէնից հայերէն թարգմանուած կանոնների լեզուական-ոճական առանձնայատկութիւնների մասին տե՛ս **M.-E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan**, *նշ. աշխ.*:

TITRE 1. L'ÉGLISE

Le gouvernement de l'Église

1. La hiérarchie et l'organisation de l'Église

A. Le catholicos[1]

1. La monarchie: le chef de l'Église

CAP 6. Les prêtres et les diacres seront à l'image de Moïse et d'Aharon afin de célébrer la sainte messe et l'eucharistie, et les sous-diacres seront les serviteurs de l'Église, et ils surveilleront les veuves et les affligés à l'image des Lévites; et les ecclésiastiques ne porteront pas d'habits militaires ni ne s'approcheront avec futilité du saint autel et des vases liturgiques; les diacres ont été disposés comme des serviteurs et les meilleurs d'entre eux accéderont à la prêtrise. Le catholicos est la sentinelle, le chef, le législateur de la communauté et tout s'accomplit selon sa volonté comme cela se passait avec Moïse et Aharon.

CAP Épilogue[2]. (...). Les apôtres ordonnèrent des grands-prêtres, des chefs et des prélats pour prêcher, évangéliser et instruire l'ensemble de l'univers, ainsi que leur commanda le Seigneur avec la guidance du Saint-Esprit.

CCL 32. Les évêques de chaque nation doivent savoir lequel parmi eux est le premier et le reconnaître comme chef; et sans son accord, les évêques ne feront

---

1 **Le concile de Duin (607)** dispose que le *glxawor vardapet* (*i.e.* catholicos) a le pouvoir de sanctionner l'évêque hétérodoxe qui désire revenir à l'orthodoxie. Les sanctions varient suivant que l'évêque est tombé involontairement, volontairement ou est *relaps*. En revanche, sa restauration épiscopale nécessite l'accord de tous les évêques. En l'occurrence, il s'agit du synode général de l'Église arménienne – en formation judiciaire – mentionné dans SHV 20 qui est aussi compétent pour juger les princes séculiers. Grigor l'Illuminateur, premier patriarche de l'Église arménienne, hérite de la totalité des titres et prérogatives du grand pontife de la religion zoroastrienne. Il devient ainsi *k'ahanayapet*, comme son prédécesseur était *mogpet* «chef des mages». À l'instar de celui-ci, il est juge (*datawor*) suprême du royaume et protecteur (*jatagov*) des pauvres. Il hérite par conséquent de l'ensemble des institutions charitables, hôpitaux et hospices rattachés à cette fonction qui en outre, lui est concédée à titre héréditaire comme tous les grands offices du royaume. Sur le plan judiciaire, sa compétence qui s'étendait à l'ensemble du royaume ne devait concerner que des matières bien précises. En dehors d'affaires touchant strictement à la religion, le patriarche était peut-être amené à juger ou plutôt à arbitrer les querelles qui opposaient les dynastes de manière récurrente, voir **N. Garsoïan**, «Prolegomena to a Study of the Iranian Aspects in Arsacid Armenia», *Handes Amsorya* XC/1-2 (1976), p. 177-234; **J.-P. Mahé**, «Le rôle et la fonction du Catholicos d'Arménie du VIIe au XIe siècle», *Des Parthes au Califat. Quatre leçons sur la formation de l'identité arménienne*, Paris, 1997, p. 79-105; **N. Garibian de Vartavan**, «Les traditions dynastiques parthes et le siège patriarcal en Arménie au IVe siècle», *Bulletin of Parthian and Mixed Oriental Studies* 1 (2005), p. 43-66.

2 Pour les spécificités linguistiques et stylistiques de la traduction arménienne des canons grecs voir **M.-E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan**, *op. cit.*

ջինսն եւ համարել պարտ է իբրեւ զգլխաւոր. եւ մի՛ ինչ աւելորդ առնել առանց նորա կամաց՝ բայց զայն միայն իւրաքանչիւր ումեք որչափ իւրում իշխանութեանն անկ է եւ որք ընդ նովաւ տեղիքն են. այլ եւ ոչ նմա առանց նոցա կամաց առնել ինչ, զի այսպէս միաբանութիւն իցէ եւ փառաւորեսցի Աստուած ի ձեռն Յիսուսի եւ սրբոյ Հոգւոյն:

ՆԻԿ Ներածութիւն. Սահմանք եւ կանոնք որ եդան ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոջ ի մեծ ժողովն Նիկիայ, ուր էին գումարեալ միաժողով ըստ հրամանի մեծի աստուածընկալ Կոստանդիանոսի կայսեր, զի շնորհաւք սուրբ Հոգւոյն զեղեալ սիրտ նորա հանդերձ սուրբ հայրապետաւքն եւ անդէն հասանէին ի գումարութիւն եւ ի սահմանադրութիւն գլխաւորք՝ վարդապետք, առաջնորդք, աւրէնսուսոյցք կարգի ժողովրդեան ՅԺԸ. եպիսկոպոսք, որով լուացին, սրբեցին ի նեխ եւ ի փտեալ վիրացն եւ թեթեւացուցին ի ծանրաբեռն մեղացն ի ձեռն ապաշխարութեան բազմադիմի եւ ազգի ազգի մեղացն գործելոց:

ՆԻԿ Դ. Ձեպիսկոպոս արժան է, որք վիճակին եւ աշխարհին եպիսկոպոսք իցեն, նոքիմբք նստուցանել յաթոռ. ապա եթէ վասն փութոյ ինչ եւ եթէ վասն հեռաւորութեան ընկերացն՝ Գ. եպիսկոպոսք կամաւք այնոցիկ, որ հեռի են, թղթովք վկայութեան նստուսցեն. բայց զպատիւն եւ զշնորհն գլխաւորին արժան է տալ, այսինքն կաթողիկոսին[1]՝ կամելով սուրբ ժողովոյն:

ՆԻԿ Զ. Նախնեաց սովորութիւն կացցէ յԵգիպտոսի՝ զի Աղեքսանդրի եպիսկոպոսն ամենեցուն իշխեսցէ, վասն զի եւ Հռոմայեցւոց եպիսկոպոսին այս սովորութիւն է, նոյնպէս եւ Անտիոքացւոց եւ այլ իշխանութիւնս եւ պատիւ մեծութեան պահեսցի յեկեղեցւոջ: Եւ ամենապէս այն յայտ լիցի, զի թէ ոք ոչ կամաւք կաթողիկոսին[2] լիցի եպիսկոպոս՝ զայնպիսին մեծ ժողովն որոշեաց, զի մի՛ եւս իցէ եպիսկոպոս. ապա եթէ ի միաբանութենէ ամենեցուն ընտրելով ճշմարտութեամբ ըստ կարգի եկեղեցւոյն արժանի առնիցեն, երկու ուրեք կամ երեք ըստ անձին անզգամութեան կամ հակառակութեան ընդդէմ լինիցին, բազմաց ընտրութիւնն հաստատեսցի:

ԱՆՏ Թ. Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն իմասցին, զի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն թիկունք է նոցա եւ հոգաբարձու եւ ամենայն ոք զինչ եւ պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ, թէ մուրիակ՝ արքունի եւ իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ եւ կարգաց հասարակաց. վասն այսորիկ կամ եղեւ թէեւ պատուով յառաջ իցէ եւ առանց նորա մի՛ իշխեսցեն ինչ գործել ըստ նախնեացն սովորութեան հարցն մերոց, որպէս կարգեալ են կանոնք. բայց միայն զայս իշխեսցէ գործել յիւրում իշխանութեանն եթէ գեաւղք եւ եթէ գաւառք, եթէ աւծումն երիցութեան եւ սարկաւագութեան կամ զինչ վարք իցեն իւրոյ գաւառին եւ իշխանութեանն, ամենայն ճշմարտութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ եւ ընտրութեամբ խնամով գործեսցէ, այլ յայլոց ամենեւին մի՛ իշխեսցէ գործել եւ ձեռնամուխ լինել

[1] Յուն. բնագրում՝ «τῷ μητροπολίτῃ», «մետրոպոլիտին», տե՛ս **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan,** նշ. աշխ., էջ 91:

[2] Անդ, էջ 92:

rien de plus que de s'occuper de ce qui relève de leur juridiction respective; mais lui-même (*i.e.* le primat) n'entreprendra rien sans leur accord, ainsi la concorde régnera et la sainte Trinité sera glorifiée.

NIC Préambule. Lors du grand concile de Nicée où les Pères étaient réunis en plein accord, conformément à l'ordre du grand empereur Constantin qui a reçu Dieu et dont le cœur était plein de la grâce du Saint-Esprit, avec les saints patriarches arrivèrent aussi pour la réunion et pour prendre des décrets, les principaux *vardapet*s, prélats, spécialistes du droit du peuple chrétien, et les 318 évêques purifièrent les blessures causées par les péchés grâce à la pénitence.

NIC 4. L'évêque est intronisé par les évêques de l'éparchie et du pays, mais s'il y a urgence ou que leurs collègues demeurent loin, trois évêques avec l'accord écrit des absents – manifesté par des lettres testimoniales – l'introniseront; mais il revient à l'évêque principal, c'est-à-dire au catholicos[1], de donner la dignité et la grâce au nouvel évêque, selon la volonté du concile.

NIC 6. En vertu de la coutume, l'évêque d'Alexandrie aura autorité sur tous les évêques de l'Égypte, et c'est aussi la coutume pour l'évêque de Rome, de même que pour celui d'Antioche et de même dans les autres éparchies. Il est clair que celui qui est devenu évêque sans l'avis du catholicos[2], le concile a décidé qu'il ne sera plus évêque; mais, s'il a été choisi selon un accord unanime et conformément à la loi de l'Église, et que deux ou trois évêques s'opposent à l'intronisation régulière d'un évêque en raison de querelles personnelles ou par hostilité, le choix de la majorité des évêques prévaudra.

ATC 9. Dans chaque province, l'évêque de la métropole est le protecteur et le responsable des évêques qui, par ailleurs, se rendent chez lui s'il surgit quelque défense à présenter, par exemple un acte du roi et des princes concernant les affaires de l'Église et les dispositions communes. Le métropolitain possède la préséance d'honneur et les évêques ne peuvent rien faire sans lui, selon la coutume de nos pères, ainsi qu'en ont disposé les canons; toutefois, dans son diocèse, l'évêque peut procéder à l'ordination des diacres et des prêtres, et il agira avec discernement dans la conduite de son diocèse et de sa campagne, mais il ne pourra pas intervenir dans le diocèse d'un autre évêque sans l'accord de l'évêque de la métropole et ce même catholicos ne fera rien sans l'assentiment des autres évêques.

[1] Dans l'original grec «τῷ μητροπολίτῃ», voir **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan,** *op. cit.*, p. 91.

[2] ***Ibid.***, p. 92:

արտաքս, քան զկամս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին եւ ոչ նմին կաթողիկոսին առանց հաւասարութեան այլոց եպիսկոպոսացն գործել ինչ:

ԱՆՏ ԺԱ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ի կարգէն՝ արտաքս քան զկամս եւ կամ առանց թղթոյ որ գաւառին եպիսկոպոս իցէ, եւ առաւել եւս որ մայրաքաղաքին իցէ, դիմեսցէ առ թագաւորն՝ զայնպիսին ցոյց արասցեն եւ ընկեսցեն եւ մերժեսցեն ոչ միայն ի հաւասարութենէն, այլ եւ ի պատուոյն զոր ունէր, զի իբրեւ ձանձրացուցանել կամեցաւ զաստուածասէր թագաւորին մերոյ զլսելիս արտաքս քան զկարգս եկեղեցւոյ: Ապա եթէ հարկ ինչ իցէ ի կոչ իրաց առ թագաւոր դիմել՝ գործեսցէ խորհրդովք եւ կամաւք ըստ իշխանութեան, որ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն իցէ եւ որ ի գաւառին եպիսկոպոսքն իցեն, նոցին թղթովք թոշակեսցի՝ յոր ճանապարհ դիմեացն:

ԱՆՏ ԺԳ. Մի՛ ոք ուրեք յեպիսկոպոսաց իշխեսցէ կամ համարձակեսցի յայլմէ իշխանութենէ յայլ մտանել եւ ձեռնադրութիւն առնել յեկեղեցիս եւ մերձեցուցանել զոք յաշտիճան եւ ոչ բազմութեամբ մտանել յայլ իշխանութիւն, բայց եթէ համարձակելով եւ թուղթս տալով որ մայրաքաղաքացն է եւ որ ընդ նմա եպիսկոպոսքն են՝ մուտ տայցեն նմա: Ապա թէ ոչ ուրուք կոչեալ դիմեսցէ ստահակութեամբ ձեռնադրութիւնս ումեք առնել եւ հաստատութիւն իրաց եկեղեցւոյ որ ոչ բնաւ անկ իցէ նմա՝ անհաստատ լիցի, որ ի նմանէ արարեալ գտանիցի. նա պարտաւոր լիցի ստահակութեան իւրում և յանմիտ ձեռնադրութեանն զարժան դատաստանն անկցի առ ետեղ եւ մերժեսցի ի սուրբ ժողովոյն Անտիոքայ:

ԱՆՏ ԺԴ. Թէ ոք յեպիսկոպոսաց յիրս ինչ յանցուածոյ եւ մեղադրութեան դատապարտիցի եւ ապա դէպ լիցի վասն նորա ոչ միաբանել ոյք յիշխանութեան եպիսկոպոսք եւ ոմանք ի նոցանէ անպարտ եւ արդար յայտ առնել կամիցին եւ ոմանք ի նոցանէ պարտաւորել, զի վախճանեսցի ամենայն իրաւք հակառակութիւն կեղծաւորութեանն, կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն՝ որ մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն է, զի ի մերձաւոր գաւառաց անտի եւ յիշխանութենէ կոչեսցէ զայլ ոմանս ոյք դատեսցեն եւ զհակառակութիւն կեղծաւորութեանն ի բաց լուծցեն, զի հաստատուն է զոր ինչ կարգեսցեն որ յիշխանութենէ անտի են:

ԱՆՏ ԺԶ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց պարապորդ իցէ եւ ի պարապորդ եկեղեցին զանձն իւր ետ եւ բռնադատեաց զսահմանն եւ կալաւ առանց բազում ժողովոց եպիսկոպոսաց՝ զայնպիսին ընկենուլ արժան է: Եթէ ուրուք, ժողովուրդն զոր բռնադատեաց, հաճեցան եւ ընկալան, կատարեալ եւս ժողով լիցի՝ իբրեւ չիցէ նա ընդդէմ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսին:

ԱՆՏ ԺԹ. Եպիսկոպոս ոչ է արժան ձեռնադրել առանց ժողովոց եպիսկոպոսաց եւ առաւել որ մայրաքաղաքին եպիսկոպոսն իցէ յիշխանութենէ անտի, այլ սմա ամենայն իրաւք պարտ ու պատշաճ է անդ լինել. լաւագոյն եւս իցէ, զի ամենեքին որ ընդ նովաւ իցեն յիշխանութեանն, լծակիցք ընդ նմա իցեն, զոր արժան է առ իւր կոչել թղթով, որ մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն է, եւ եթէ եկեսցեն ամենեքեան, ահա

ATC 11. Si un évêque, un prêtre, un diacre ou un clerc va chez le roi sans l'accord ou sans lettre de(s) évêque(s) de la province et plus encore du métropolitain, il sera noté d'infamie, excommunié et déposé de sa dignité. Mais s'il doit se rendre chez le roi, il le fera avec le conseil et l'accord de l'évêque métropolitain, et les lettres des évêques de la province qu'il traverse.

ATC 13. Un évêque ne doit pas entrer dans le diocèse d'un collègue, même accompagné de nombreuses personnes ni imposer les mains dans les églises, ni procéder à des ordinations, sauf si le métropolitain l'y autorise par lettre et que les évêques qui sont avec lui expriment leur accord. Mais si l'évêque agit ainsi de son propre chef, sans aucun appel, pour procéder irrégulièrement à des ordinations ou se mêler des affaires d'une Église qui ne le concerne pas, tous ses actes absurdes seront invalides et lui-même sera exclu par le saint concile d'Antioche.

ATC 14. Si les évêques d'un pays sont divisés au sujet de l'un de leurs collègues qui a été condamné, certains voulant l'innocenter, d'autres le condamner, afin de trancher définitivement l'affaire, l'évêque de la métropole convoquera certains évêques des provinces et du diocèse voisins.

ATC 16. Si un évêque inoccupé s'empare avec violence d'une église vacante et l'occupe, en dépit du fait qu'il ait été condamné par de nombreux conciles, il sera rejeté. Et si le peuple de l'église dont il s'est emparé avec violence l'agrée et le reçoit, il y aura un concile sans appel à ce sujet, pourvu qu'il ne soit pas opposé à l'évêque métropolitain.

ATC 19. Un évêque ne peut pas être consacré sans un concile d'évêques et surtout sans l'évêque métropolitain du pays qui doit obligatoirement être présent, et il convoquera par lettres tous les évêques soumis à son autorité, et ce serait encore mieux si tous venaient à ses côtés; mais si certains ne peuvent pas venir en raison de trop grandes difficultés, il faut malgré tout que la majorité vienne ou vote

բարի եղեւ, ապա եթէ դժուարագոյն է այս լինել, մեծ մասն ի նոցանէ գալ արժան է կամ թղթով միահամար լինել եւ այսպէս հանդերձ բազմաւք գալով կամ հաւանելով հաստատել զայնպիսին ի տեղւոջ իւրում յոր տեղի աւծաւն: Ապա թէ այլ ինչ որ արտաքոյ քան զսահմանեալն առնիցեն՝ անոյժ եւ անհաստատ լիցի ձեռնադրութիւնն: Ապա եթէ ըստ որոշելոյ եւ ըստ սահմանելոյ կանոնացս լիցի հաստատութիւն՝ ընդդէմ իցեն ոմանք, իբրեւ ի կամաց իւրեանց հակառակ են, կացցէ եւ հաստատեսցի բազմացն ընտրութիւն ամենայն իմաստութեամբ եւ երկիւղածութեամբ:

ԱՆՏ Ի. Վասն եկեղեցւոյ իրաց եթէ հակառակութիւն ինչ իցէ կեղծաւորութեամբ, զի լուծցի եւ ի գլուխ եկեսցէ՝ լաւ համարեցաք, զի ժողով լիցի եպիսկոպոսաց յիւրաքանչիւր իշխանութեան երկիցս անգամ յամին. մին՝ յերրորդ շաբաթու տաւնից Զատկին, իբրեւ կատարիցի ի չորրորդումն շաբաթու Պենտակոստէին, ժողովին առ ի յիշատակել ժողովոյն զիրս իշխանութեանն. եւ զերկրորդ անգամ՝ ժողով լինել յելս հոկտեմբերի, որ է Ժ-երորդ հոռոմի ամսոյ[1], զի ի նոյն յայս ժողովս հպեսցին և մերձեսցին, եթէ երիցունք, եթէ սարկաւագունք եւ ամենայն ոք որ զրպարտեալ եւ վնասեալ համարիցին զանձինս իւրեանց եւ ի ժողովոյ անտի իրաւ եւ աւգնակութիւն ընկալցին. այլ մի՛ պատշաճ լիցի ոմանց ժողովս ժողովել առանց կամաց եւ հաւանութեան որ իցէ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն:

ՍԱՐ Զ. Եթէ ի դէպ լինիցի ի միում գաւառի, յորում բազում եպիսկոպոսունք են, միոյ եպիսկոպոսին մնալ, եւ նա յիմեքէ ծուլութենէ ոչ կամեսցի գնալ եւ հաւանակից լինել կարգաւորութեանն եպիսկոպոսացն, իսկ եպիսկոպոսունքն ժողովեալ աղաչեսցեն լինել կարգաւորութեանն զոր նոքայն խնդրեն, եպիսկոպոս որ մնացն՝ յիշումն առնել ի ձեռն թղթոյ հայրապետին, այսինքն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին, եւ աղաչեն բազմութիւնքն հովիւ տալ նոցա. եւ ինձ այսպէս թուի, թէ բարւոք ասեն եւ սմա մնալ, զի եկեսցէ: Ապա եթէ եւ ի ձեռն թղթոյ աղաչեցեալ ոչ եկեսցէ եւ ոչ թղթով պատասխանի արասցէ, պիտոյ է զկամս բազմութեանն առնել: Այլ պարտ է կոչել եւ որք մաւտաւորքն են ի գաւառին եպիսկոպոսք առ ի ձեռնադրութիւն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին: Եւ ոչ է պարտ վայրապար կարգաւորել եպիսկոպոս ի գեաւղ ուրեք կամ ի դուզնաքեայ քաղաքի, որում եւ մի երէց բաւական է, քանզի ոչ է անդ կարեւոր եպիսկոպոսի կարգել, զի մի՛ արհամարհեսցի եպիսկոպոսին անուն եւ իշխանութիւն, այլ գաւառի եպիսկոպոսք, որպէս յառաջագոյն ասացի, յայնպիսի քաղաքս կարգիլ պարտին եպիսկոպոսքն ուր եւ առնէին եպիսկոպոսք: Ապա եթէ գտցի այնպէս բազմութեան թուովք ժողովուրդք եւ քաղաք, զի արժանի է նմա եպիսկոպոս ընդունել՝ առցէ, թէ ամենեցուն հաճոյ թուեսցի այս:

ՍԱՐ Թ. Զի թէ յոր եւ իցէ գաւառ եպիսկոպոս առ եղբայր իւր եւ եպիսկոպոսակից առաքեսցէ պաղատանս, եւ մեծագոյն քաղաքին, այսինքն մայրաքաղաքին, նաեւ զսարկաւագ իւր եւ զաղաչանս առաքեսցէ տալով նմա վկայութեան թուղթս, գրելով ըստ կարգի առ եղբարս եւ եպիսկոպոսակիցս մեր, որ յայնմ ժամանակի ի

[1] Յուն. բնագրում՝ εἰδοῖς ὀκτωβρίαις, ἥτις ἐστὶ πεντεκαιδεκάτη ὑπερβερεταίου-«հոկտեմբերի էյդոսին, որ է հիպերբերետայոսի տասնհինգը», տե՛ս **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan,** նշ. աշխ., էջ 129:

par lettre; ainsi le métropolitain avec la présence ou l'accord de nombreux évêques pourra installer le nouvel évêque sur son siège. Mais s'ils agissent contrairement aux prescriptions de ce canon, l'ordination sera nulle et invalide. Mais si l'ordination se fait régulièrement et que certains évêques s'y opposent, le choix de la majorité prévaudra.

ATC 20. Afin qu'au sein de l'Église les litiges et les contestations soient liquidés, il y aura tous les ans deux conciles d'évêques dans chaque pays (litt. province); l'un, la troisième semaine des fêtes de Pâques, de sorte que le synode se déroule la quatrième semaine de la Pentecôte; et l'autre, à la fin octobre, le 10 du mois d'*Ori*[1]; ainsi, les prêtres, les diacres et quiconque qui s'estime lésé viendra à ces synodes pour obtenir justice; mais certains ne pourront pas réunir de concile sans la volonté et l'assentiment de l'évêque de la métropole.

SAQ 6. Si dans une province qui compte beaucoup d'évêques, l'un d'eux par paresse ne se rend pas au synode pour l'élection d'un nouvel évêque et refuse cette élection, et que les évêques réunis le supplient de venir, le patriarche, c'est-à-dire l'évêque de la métropole, lui écrira pour lui rappeler que la foule réclame un pasteur et on attendra sa venue. Mais s'il ne vient pas, on procédera à l'élection du nouvel évêque. Mais pour l'élection de l'évêque de la métropole, il faut convoquer les évêques de la province voisine. Il ne faut pas placer un évêque dans un village ou une petite ville où la présence d'un prêtre suffirait, afin de ne pas rabaisser le nom d'évêque; les évêques de la province doivent établir des évêques uniquement dans les villes déjà dotées d'un siège épiscopal. Toutefois, si malgré la présence d'une population nombreuse, une ville n'a pas d'évêque, on pourra en établir un.

SAQ 9. L'évêque qui veut adresser une requête à son collègue de la métropole enverra son diacre et des lettres testimoniales en écrivant dans l'ordre aux évêques qui sont dans les villes dans lesquelles le roi administre les affaires du royaume. Mais si l'évêque a des amis à la cour royale et veut en solliciter un pour ce qui est bien,

[1] Le texte original grec évoque les «Ides d'octobre, qui est le quinze d'Hyperbérétaios (εἰδοῖς ὀκτωβρίαις, ἥτις ἐστὶ πεντεκαιδεκάτη ὑπερβερεταίου)», voir **M. E. Shirinian, G. Muradyan, A. Topchyan,** *op. cit.*, p. 129.

տեղիսն կամ ի քաղաքսն են, յոր բարեպաշտ թագաւորն զարքունական իրսն կառավարէ: Ապա եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ունիցի բարեկամս ի գաւթի թագաւորին եւ կամեսցի վասն ուրուք աղաչել, որ է վայելուչ, մի՛ արգելցէ ի ձեռն իւրոյ սարկաւագին, եւ աղաչեսցէ եւ պատուիրեսցէ նոցա աւգնականութիւն աղաչելով նմա շնորհել վարկանելով: Իսկ որք ի Հռոմ երթան, որպէս յառաջ ասացի, սիրելի եղբաւրն մերոյ եպիսկոպոսակցի Յուլիայ[1], զպաղատանս զոր ունիցին տալ պարտին, զի նախ նա փորձեսցէ. եւ եթէ ոչ ոք ի նոցանէ անամաւթ իցէ, եւ այսպէս զիւր հոգաբարձութիւնս տալով առաքեսցէ ի պաղատն:

ՍԱՐ ԺԴ. Եթէ ոք եպիսկոպոս բարկացող գտցի, որ ոչ պիտոյ է այսպիսւոյ առն կրաւնաւորիլ, եւ վաղվաղակի յանդիման երիցու կամ սարկաւագի շարժել հանել զոմանս յեկեղեցւոյն կամեսցի, նախախնամելի է ոչ յանկարծակի զայնպիսին դատապարտել եւ զրկել ի հաղորդութենէ: Ամենեքեան ասացին. Որ արտաքսին՝ ունի իշխանութիւն յեպիսկոպոս նորին մայրաքաղաքացւոյն սոյն զաւառին ապաւինել. ապա եթէ մայրաքաղաքի եպիսկոպոսն ոչ իցէ անդ, ի մաւտագոյն զաւառին եպիսկոպոսն ընթասցի եւ աղաչեսցէ, զի ճշմարտիւ խուզեսցի իր նորա: Քանզի ոչ է պարտ չտալ զլսելիս աղաչողացն. եւ այն եպիսկոպոս, որ կամ իրաւամբք կամ յանիրաւի եհան զայնպիսին, իրաւաբար բերիլ, զի հարցաքնին իրացն եղիցի եւ կամ հաստատեսցի նորա դատավճիռն կամ ուղղութիւն լիցի: Բայց նախ առաջին զգուշիւ եւ հաւաստեաւ ամենայն ինչ քննեսցի եւ զոր հանեալն է յաւրինաց յառաջ քան զքննութիւն իրին անձին վրէժխնդիր ոչ պարտի առնել հաղորդութեան: Իսկ եթէ ժողովեալ ոմանց յուխտաւորացն տեսցեն զամբարտաւանութիւն եւ զամբարհաւաճութիւն նորա, քանզի ոչ իրաւացի է թշնամանս կամ բամբասանս նանիր կրել, դառնագոյն եւ ծանրագոյն բանիւք պարտին դարձուցանել զայնպիսին, զի որ զվայելուչսն հրամայէ՝ սպասաւորեն նմա եւ հնազանդին, զի զոր աւրինակ եպիսկոպոս ընդ սպասաւորաց պարտի աչալուրջ ունել զկամս եւ զսէր, նոյնպէս եւ որ ընդ հնազանդութեամբ են աննենգ սպասաւորութիւն եպիսկոպոսաց կատարել պարտին:

ՍԱՊ Գ. Եւ պաշտաւն սաղմոսերգութեանն անխափան լիցի ի տուընջեան եւ ի գիշերի, ըստ աւրինակի մայրաքաղաքացի հաւրն հովուապետի. զի ամենայն ումեք չէ աւրէն եւ իշխանութիւն յապաղել զայն կարգ պաշտաման, կամ նորաձեւութիւնս ինչ առնել, այլ միշտ ի նմին յարամնալ:

ՍԱՊ Ի. Եւ յամենայն տեղեաց մերոյ իշխանութեան[2], յամենայն ամի զկնի սրբոյ Զատկին, զիւղ մկրտութեանն հարկաւորութեամբ բերցեն առ մեզ քահանայք, եւ աստի ի մեզէ ընկալցին աւրհնութիւն իւղոյն: Եւ անձամբ մի՛ աւրհնեսցեն ի տունս իւրեանց, որպէս սովորեցին ոմանք ի տգիտութենէ, վասն զի ոչ է իշխանութիւն այդ քահանայից, այլ եպիսկոպոսաց գործ է:

ՇԱՀ ԺԶ. Որ եպիսկոպոս կամի լինել առաջնորդ եւ հովիւ կամ վանական կամ անապատ շինել, եւ սաղարութեան ցանկանայցէ կամ գաւառի կամ գիւղից կամ

1 Հռոմի քահանայապետ Յուլիոս Ա. (337-352 թթ.):

2 Նկատի է առնուած Սահակ Ա. Պարթեւի հայրապետութեան ժամանակաշրջանը (387-439 թթ.):

il le fera par son diacre et il les sollicitera en supposant qu'ils lui accorderont l'aide demandée. Quant à ceux qui vont à Rome, ils donneront leurs requêtes au pape[1] qui les examinera afin de décider si elles peuvent être transmises au palais impérial.

SAQ 14. Si un évêque, sous le coup de la colère, dépose un prêtre ou un diacre, celui-ci pourra se réfugier chez l'évêque de la métropole, mais si l'évêque de la métropole est absent, il ira chez l'évêque le plus proche de la province qui examinera l'affaire avec précision, sans toutefois recevoir le clerc à la communion. Puis, si certains membres du clergé s'étant réunis constatent l'orgueil du condamné, ils l'amèneront à se soumettre de nouveau à son évêque, car de même que l'évêque doit témoigner à ses serviteurs une affection confiante, de même, ceux-ci doivent le servir loyalement.

SPT 3. Qu'un office de psaumes soit célébré sans obstacle de façon continue de jour comme de nuit, sur l'exemple du chef des bergers, père de la métropole; et personne ne peut suspendre cela ou apporter une quelconque innovation, mais il faut toujours faire ainsi.

SPT 20. Dans les lieux placés sous notre juridiction[2], chaque année après Pâques, les prêtres devront nous apporter l'huile pour le baptême selon leurs besoins afin que nous la bénissions. Mais ils ne doivent pas la bénir eux-mêmes dans leurs maisons, comme certains ont coutume de le faire par ignorance, car ceci ne relève pas du pouvoir des prêtres, mais de celui du chef des évêques.

SHV 16. Celui qui veut devenir évêque, prélat, pasteur religieux ou fonder un ermitage et qui convoite la direction d'un canton ou de village ou d'un ermitage, ne

1 Il s'agit du pape Jules Ier (337-352).

2 En l'occurrence, la juridiction du patriarche Sahak Ier Part'ew (387-439).

անապատաց, լուիցէ զինչ ասեն. «Մեծութիւն թէ առիւ գայցէ՝ մի՛ յաւժարեսցիս» (Սաղ. ԿԱ. 11). տաղանդ առնու ի վարձու՝ պահել պարտի, զուցէ տոկոսեալք պահանջի, զգոյշ հովիւ հաւատի, պատրաստ:

Բայց որ գլխաւոր եպիսկոպոսն աշխարհին՝ առանց նորա կամաց եպիսկոպոս ոք մի՛ լիցի: Եւ վանաց երէց կամ անապատաւոր՝ առանց գաւառին եպիսկոպոսի չիշխէ լինել:

Եպիսկոպոս ոք կամ երէց, կամ ազատ ոք ի դատաւորաց եւ կամ շինական վասն առաջնորդս կարգելոյ եւ հովիւս պատրաստելոյ եկեղեցւոյ եւ ժողովրդապետս եւ աւրէնսդիրս կացուցանելոյ, «Զի ծանիցեն հեթանոսք, թէ մարդիկ են նոքա» (Սաղ. Թ. 21), եւ վասն այսր իրաց կաշառ առցեն եւ կամ աչառանաւք առնիցեն եւ ոչ զճշմարտութիւն ընտրեսցեն եւ զարժանաւորն, եթէ կարի յանարգաց ոք իցէ եւ յարհամարհելոց եւ միայն նախանձաւոր սրբութեանն եւ աւրինացն է, յառաջ կալցին: Լուր, զինչ ասեն. «Զյիմարս եւ զանտոհմս աշխարհիս ընտրեաց Աստուած» (Ա. Կոր. Ա. 27, 28). եւ «Յարուցէ զաղքատս յաղբեւաց նստուցանել ընդ իշխանս» (հմմտ. Ա. Թագ. Բ. 8), զի յամաւթ արասցէ զամբարտաւանս եւ զհզաւրս, քանզի «Մարդ ի դէմս հայի, իսկ Աստուած ի սիրտս» (Ա. Թագ. ԺԶ. 7): Եւ նոքա կաշառաւք եւ աչառութեամբ զանարգեալս մեղաւք եւ զպղծեալս աւրինացն, որպէս ասէ Պաւղոս, եկեղեցւոյ դատաւորս նստուցանեն վասն կորուսիչ արծաթոյն (հմմտ. Ա. Կոր. Զ. 4): Տալիք կաշառոյն անիծեալ լիցին (հմմտ. Բ. Օրէնք ԻԷ. 25), որպէս խաչահանունքն, որ ետուն կաշառ պահապանացն, եւ ընդ Սիմոնի կախարդի, որ արծաթով եւ ընչիւք կամէր ստանալ յառաքելոցն զշնորհս սրբոյ հոգւոյն (հմմտ. Գործ. Ը. 17, 18): Եւ առնելիք կաշառոյն նզովեալ լիցին ի Տեառնէ. կարասին, զոր կաշառ առին, ընդ Յուդայի կաշառին համարեալ լիցի, զոր վասն Տեառն մատնութեան առ (հմմտ. Մատթ. ԻԷ. 9, Ղուկ. ԻԲ. 5, 6). եւ երկպատիկ դարձուսցեն անդրէն: Տալիքն չիշխեն առնուլ, որպէս խաչահանունքն զագարակն գնեցին, այլ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն: Եւ եպիսկոպոսն եւ երէցն, որ վասն այսր իրաց կաշառս առցեն եւ կամ վասն ինչ եւ է իրաց, ըստ գրեցելոցն, թէ՝ «Կաշառ կուրացուցանէ զսիրտս իշխանաց» (Բ. Օրէնք ԺԶ. 19, Սիր. Ի. 31), եւ դարձեալ «Կաշառ ի վերայ իրաւանց մի՛ առնուցուս» (Սաղ. ԺԴ. 5), եւ «Ճշմարտութիւն ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ». յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցին եւ յիշխանութենէն եւ ի քահանայութենէն մերժեսցին ի բաց:

ՇԱՀ Ի. Եթէ յուրուք ժողովրդի չարագործ գտցի եւ երիցունքն գիտիցեն եւ ոչ յայտնեսցեն եպիսկոպոսին, եւ յորժամ քնին լինի՝ ի վերայ հասանիցեն եւ ճշմարիտ իցէ, եւ գիտէր երէցն աւուրբք եւ ամսովք ժամանակաւք զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին, զմծղնէիցն զպատուհասն զոր եդին կանոնք՝ կրեսցեն[1]. եւ երիցունքն զերիցութիւնն մի՛ իշխեսցեն պաշտել ի կեանս իւրեանց, զի միւս երէցն կամ վանական որ կայ ի տեղիս նոցա, ընդ նոսա հայեցեալ՝ ճշմարիտ հովուեսցեն ժողովրդոցն:

Ապա եթէ երէցն ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ, եւ եպիսկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառիցէ, եւ վկայութեամբ յայտ

[1] Ղազար Փարպեցու կողմից «Հայոց երկրի հերետիկոսութիւն» որակուած *մծղնէից* այս աղանդի ինքնութեան հարցը մնում է բաց եւ քննարկելի: Այնուամենայնիւ, հնարաւոր է՝ խօսքն այստեղ գնոստիկեան *բորբորիտների* Կորիւնի (գլ. ԺՁ) եւ Մովսէս Խորենացու (գլ. Գ. 57) յիշատակած աղանդի մասին է, որոնց դէմ պայքարում էր նաեւ Մեսրոպ Մաշտոցը, տե՛ս նաեւ **A. Mardirossian**, *Le Livre*, էջ 188-214:

doit pas user de la corruption (Ps 61, 11).

Personne ne deviendra évêque sans le consentement de l'évêque principal du pays ni prieur d'un monastère ou ermite sans le consentement de l'évêque du canton.

L'évêque, le prêtre ou quelque juge ecclésiastique, noble ou vilain, qui accepte des pots-de-vin et agit avec partialité quand il s'agit d'ordonner des prélats, de préparer des pasteurs pour l'Église et d'instituer des hiérarques ou des législateurs (Ps 9, 20), et qui ne choisit pas la vérité et la personne la plus digne alors même qu'il faudrait que soit promu celui qui est uniquement plein de zèle pour la sainteté et pour les lois divines, même s'il fait partie des plus indignes et des plus méprisants, transgresse les préceptes scripturaires (cf. 1 Co 1, 27, 28; 1 S 2, 8; 16, 7; 1 Co 6, 4; Dt 27, 25; Ac 8, 17-18). Et ceux qui reçoivent les dons corrupteurs seront anathématisés par le Seigneur (Mt 27, 9; Lc 22, 5-6), et ils auront à restituer le double pour cela; et ceux qui offrent des dons corrupteurs n'auront pas le droit de les reprendre (cf. Dt 16, 19; Si 20, 31), mais ces dons seront distribués aux nécessiteux. Et l'évêque ou le prêtre qui pour cette affaire reçoit un don corrupteur – ou pour quelque affaire que ce soit – sera anathématisé par ce synode tout entier, et il sera privé de son autorité et de son sacerdoce (Ps 14, 5).

SHV 20. Si dans quelque communauté, il se trouve un malfaiteur et que les prêtres le savent, et ne le déclarent pas à l'évêque, et qu'une enquête atteste la réalité des faits, et que le prêtre connaissait leurs actes depuis de nombreux jours et de nombreux mois mais qu'il ne s'en était pas plaint à l'évêque, ils supporteront le châtiment fixé par les canons à l'encontre des *mcłnēs*[1] et les prêtres n'auront plus le pouvoir d'exercer leur sacerdoce durant le reste de leur vie, et que les autres - prêtres et religieux qui les remplacent - tiennent compte de ce qui leur est arrivé et dirigent le peuple dans la vérité.

[1] L'identité précise de la secte des *mcłnēs* «les impurs» – que Łazar P'arpec'i qualifie «d'hérésie du pays d'Arménie» – demeure une question débattue. Il pourrait toutefois s'agir des borborites, courant gnostique licencieux durement réprimé par Mesrob Maštoc' aux dires de son disciple Koriwn (ch. 16) et également mentionné par Movsēs Xorenac'i (III, 57), voir **A. Mardirossian**, *Le Livre*, p. 188-214.

եկեսցէ, թէ արդարեւ եհաս յականջս նորա բողոք երիցանցն եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս Աստուծոյ եւ կորուսելոցն խնդիր չարար (Եզեկ. ԼԴ. 16; Ղուկ. ԺԵ. 1-10) եւ չեղեւ նախանձախնդիր եւ վրէժխնդիր աւրինացն Աստուծոյ, անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն, եւ երէցն անպարտ եղիցի:

Ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանացաւ եւ վրէժխնդիր եղեւ, եւ երիցունքն եւ այլ մարդիկն վկայեսցեն զաշխատութենէ եպիսկոպոսին որ զչարագործն յայտ արար իշխանութեան ուրուք, եւ իշխանն, որ էր յաշխարհին եւ գեաւղջ ուրուք աւագ, նախարար՝ տէր գաւառին, կամի պղծութեանն թիկունք լինել եւ զշնացողսն ղաւղել եւ թաքուցանել կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ կամ վասն ակնառութեան եւ ծառայութեան, եւ ոչ ընտրեսցէ զՔրիստոս սիրել եւ զպատուիրանս նորա եւ վրէժխնդիր աւրինացն Տեառն եւ հոգւոց եւ մարմնոց լինել, եղիցի նզովեալ այնպիսին եւ յեկեղեցւոյ սրբոյ ի բաց կացցէ, մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձեռս եպիսկոպոսին:

Եթէ ի նախարարի տան գտցին պղծութիւնքն, կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի կամ ինքն իսկ գլխովին, եւ ոչ զընտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի, բռնապաստան կամիցի լինել, ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի. ի հրապարակ մի՛ իշխեսցէ գալ, ընկերք եւ աշխարհ ամենայն մի՛ հաղորդեսցին ընդ նմա մինչեւ թէ ինքն իցէ ի պղծութեանն՝ ի սրբութիւն եկեսցէ: Ապա եթէ ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն, զընտանիսն եւ զծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսին գլխաւորի ի կշտամբութիւն: Ապա եթէ յոստիկանի ի տան գտցի պղծութիւնն կամ ինքն եւ ընտանիքն, որպէս ասացաքն՝ զընտանիսն կշտամբեսցեն ըստ աւրինի պատուհասին՝ զոր եդաք: Ապա եթէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի, կալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրապարակ ածցեն եւ առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ առաջի մեծամեծաց իշխանացն եւ աւագ դատաւորաց, եւ միաբան վրէժխնդիր լինիցին աւրինացն Աստուծոյ, զի տեսեալ այլոցն՝ սրբութեամբ եւ երկիւղիւ պաշտեսցեն զԱրարիչն ամենեցուն:

ԿՎՍ ԺԴ. Հարցումն. Թէ պա՞րտ է յայնմ ձիթոյ յաւելուլ ի մկրտութեան ձէթն եւ այնու կնքել զմարդիկն կամ թէ բնաւ պարտիցէ յաւելուածովք վարել:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ վարել յաւելուածովք, զի ունայնանայ շնորհն եւ յանգիտութիւն կրթի, այլ պարտ է յամենայն տարւոջ ի հայրապետէն ընդունել, ըստ կանոնական հրամանի սուրբ հաւրն Սահակայ:

ՅԻԱ Թ. Պարտ եւ արժան է զսուրբ միւռոնն, այսինքն է՝ զիւղն անուշահոտութեան, հայրապետին աւրինել, եւ իւրաքանչիւրոց եպիսկոպոսացն միանգամ ի Զատկին հինգշաբաթի աւր, որպէս եւ հրամայեալն է: Եւ քահանայից ի նոցանէ ընդունել եւ աւծանել նովաւ զսեղանս եւ զեկեղեցիս եւ զխաչս, առ մկրտեալսն մատուցանել միայն յորդեգրութեանն աւծումն որ յետ մկրտութեանն լինի. եւ յայլ ի պէտս աւծման մի՛ խառնեսցէ զնա, եւ մի՛ ինքեամբ յանդգնեսցի աւրինել քահանայն:

Mais si le prêtre le rapporte à l'évêque et que les faits sont vérifiés par des témoignages témoignages, et que l'évêque accepte des biens pour dissimuler les faits ou fait preuve de partialité, et qu'il est vérifié par des témoignages que la plainte des prêtres est réellement parvenue à ses oreilles, et que lui n'a point recherché les égarés (Éz 34, 16; Lc 15, 1-10), et n'a pas été jaloux et vengeur de la loi de Dieu, il sera déchu de son siège et le prêtre sera innocenté.

Mais si l'évêque a fait son possible et si les prêtres et les autres gens témoignent du labeur de l'évêque qui a signalé le malfaiteur à quelques autorités séculières, mais que le dirigeant – qui est le chef du pays ou de quelque village, ou le dynaste, seigneur du canton – désire soutenir l'impureté et cacher, et tenir secrets les adultères ou bien pour l'argent de la perdition, ou bien par connivence et pour rendre service, et qu'il ne choisit pas d'être un vengeur de la loi du Seigneur, il sera anathématisé et exclu de la sainte Église, jusqu'à ce qu'il livre les auteurs d'actes impurs aux mains de l'évêque.

Mais si les impuretés se trouvent dans la maison d'un dynaste et touchent sa femme, sa fille ou son fils, ou lui-même en personne et qu'il ne livre pas ses gens aux mains de l'évêque, et que lui-même ne retourne pas à la sainteté mais veut rester otage de l'impureté, il sera anathématisé avec toute sa maison, ses enfants et son patrimoine; et il n'aura pas le droit d'apparaître sur une place publique et ses amis, et le pays tout entier ne communiqueront plus avec lui jusqu'à ce que, si lui-même est dans la souillure, il revienne à la sainteté. Mais s'il n'est pas personnellement dans la souillure, qu'il livre sa famille et ses serviteurs qui sont dans l'impureté aux mains de l'évêque principal pour qu'il les réprimande. Mais si la souillure est découverte dans la maison d'un *ostanik*, qu'il s'agisse de lui-même ou de sa famille, comme nous l'avons dit, sa famille sera réprimandée conformément au châtiment légal que nous avons fixé. Mais si lui-même avec sa famille est trouvé dans le *mcłnēut'iwn*, il sera saisi conjointement avec les membres de sa famille coupables d'actes impurs et il sera mené au tribunal devant l'évêque principal, les princes les plus éminents et les juges supérieurs, et de façon unanime ils vengeront la loi de Dieu, de sorte que les autres voyant cela vénéreront dans la sainteté et dans la crainte le Créateur de tous.

CDS 14. Il ne faut pas ajouter d'autre huile à l'huile de baptême (*i.e. miwṙon*) lorsque celle-ci vient à manquer, mais il faut recevoir de l'huile de baptême chaque année du patriarche, selon le commandement canonique du saint Père Sahak.

YAP 9. Le patriarche doit bénir le *miwṙon* – c'est-à-dire l'huile parfumée – et chacun des évêques le recevra une fois par an, à l'occasion du jeudi de Pâques. Et les prêtres le recevront des évêques pour oindre les autels, les églises, les croix, et ils l'offriront aux baptisés seulement au moment de l'onction d'adoption, mais les prêtres ne doivent pas mélanger le *miwṙon* pour une autre onction ni la bénir eux-mêmes.

ՍԻՈ Ներածութիւն. Որք պատմող աստուածային աւրինադրութեանն եղեն աշակերտքն՝ առաքեալք ի Տեառնէ եւ ընդհանուր ընդ տիեզերս աւետարանել առին հրաման զբանն կենաց եւ ընկալան զաջողութեան շնորհ ի Սրբոյ Հոգւոյն՝ իջմամբ ի նոսա, ուր էին իսկ ժողովեալ ի վերնատունն միով միաբանութեամբ հաւատով, քանզի «Ուր իցեն երկուք կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ եւ ես ի մէջ նոցա» ասաց Տէր (Մատ. ԺԸ.): Զնոյն եւ մեծն Պաւղոս ասէ. «Ոչ թողուցուք զժողովս միմեանց, որպէս սովոր են ոմանք» (Եբր. Ժ. 25):

Ի սոյն միաբանական ժողով ամ յամէ մեզ արժան է հասանել, քննել եւ տեսանել զկարգս եկեղեցւոյ, զոր կանոնեցին սուրբ հարքն, թէ որպէս ունիցին առաջնորդք կամ ժողովուրդք եկեղեցւոյ: Վասն որոյ ես՝ Սիոն, որ ոչ ըստ արժանեաց, այլ ըստ ողորմութեանն Աստուծոյ, եպիսկոպոսապետ Հայոց, հոգ զայս յանձին եդեալ կոչեցի զեպիսկոպոսակիցս իմ ի հոգեկան հարկիս այսորիկ, խորհուրդ տնտեսել մեզ սպասաւորաց բանին, զոր ընկալաք յանձին՝ հովուել զժողովուրդ Տեառն, հաստատել զաւանդեալ աւրինադրութիւն սուրբ հարցն, իսկ զթերին լնուլ բարեպաշտութեամբ, ի նոյն կանոն միաբանել: Եւ վասն զի ամենայն ուրեք խափան եւ արգելեալ տեսանեմք զգործ մշակութեան վերատեսուչ դիտողաց եկեղեցւոյ ի բռնագոյն գործավար[1] իշխեցողաց, որ ընդ մեզս են եպիսկոպոսացս որոց խափան եղեւ ի նոցանէ առ մեզ գալ, հաւանական իւրեանց թղթովք գրեցին մեզ ածել յաւարտումն բարի զբարւոքապէս խորհուրդն:

ՍԻՈ Ե. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն միւռոն աւրինել կամ յաւելուած առնել եւ տալ քահանայից, այլ ամ յամէ ի հայրապետանոցէն առցեն ըստ կանոնական հրամանի սուրբ հարցն:

ԿԵՆ ՅԴ. Պարտ է զմայրաքաղաքի եպիսկոպոսն՝ որ ի գաւառի եկեղեցիքն են՝ ունել հոգ, եւ առանց նորա ոչ կացուցանել եպիսկոպոս:

ԲԳԿ ԺԶ. Եպիսկոպոս կամ երէց որ երկու ձեռնադրութիւնս ընդունի՝ լուծցին ինքեանք եւ առնելիքն. բայց թէ վասն աստուածային խրատուն արգելեալ լինի յիւր հայրապետէն՝ ապա առցէ զաւծումն իւր:

ԲԳԿ ՃԽԳ. Թէ ոք արգելցէ զպտուղ քահանային կամ զերի կամ զմորթի կամ զայլ հաս սուրբ եկեղեցւոյ. զոր սուրբ հայրապետացն կարգեալ է ազդմամբ Սուրբ Հոգւոյն, եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ՄԾԲ. Իսկ եթէ ոք լլկանաւք մաքառի ընդ քահանայս եւ ընդ ուխտականս, քառասնաւրեայ պահաւք եւ աղաւթիւք՝ խոստովանել զյանցանս իւր եւ զլլկանս բռնութեան թշնամւոյն հալածել եւ հրամանաւ հայրապետին իւրոյ՝ ահիւ եւ երկիւղիւ կալցէ զկարգն:

ԴՍԺ Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի՛ իշխեսցէ՝ ըստ կանոնի սուրբ հարցն. բայց եթէ ոչ գոյ եպիսկոպոս՝ հրամա-

[1] Կաթողիկոսն ակնարկում է երկիրը նուաճած մուսուլման եւ արաբ տիրակալներին:

SIO Préambule. À l'image des disciples envoyés par le Seigneur (Mt 18, 20; Hb 10, 25), il convient que nous aussi, tous les ans, nous accourions à ce même genre d'assemblée générale pour examiner et voir les institutions de l'Église, que les saints pères ont établies, afin de savoir comment les prélats et les fidèles de l'Église les conservent.

C'est pourquoi moi, Sion, chef des évêques d'Arménie non par mérite, mais du fait de la miséricorde de Dieu, je me suis chargé de ce souci et j'ai convoqué les évêques, mes collègues, dans cette nécessité spirituelle, pour que nous nous concertions entre nous, serviteurs de la parole que nous avons reçue, pour conduire le peuple du Seigneur, afin de consolider la législation transmise par les saints pères et de combler les lacunes par la piété, et de rassembler cela dans un même canon. Car nous constatons qu'en tout lieu, on entrave et on empêche le labeur des inspecteurs gardiens de l'Église, par la violence d'audacieux fonctionnaires[1], et de ce fait, les évêques de notre juridiction qui ont été empêchés par eux de venir jusqu'à nous, nous ont écrit par lettres leur accord, afin que nous menions à terme ce bon projet.

SIO 5. Les évêques n'ont pas le droit de bénir le *miwron* ou de procéder à des ajouts et d'en donner aux prêtres, mais que d'année en année, ils le reçoivent du patriarcat selon le commandement canonique des saints pères.

SCN 74. L'évêque de la métropole aura le souci des églises de la province et on n'établira pas d'évêque sans lui.

ECB 16. L'évêque ou le prêtre qui reçoit une seconde ordination sera déposé de même que ses ordinands; mais s'il a été écarté par son patriarche du fait d'une recommandation divine, il recevra l'onction de sa part.

ECB 143. Celui qui s'empare des fruits dus aux prêtres ou du quartier d'épaule, ou de la peau, ou d'autres recettes de l'Église - qui ont été disposés par les saints patriarches inspirés par le Saint-Esprit - sera compté parmi les crucificateurs.

ECB 252. La personne tourmentée qui se querelle avec les prêtres et les clercs jeûnera pendant 40 jours avec des prières et elle confessera ses fautes pour chasser les tourments infligés par l'ennemi, et sur l'ordre de son patriarche, elle se tiendra avec crainte et frayeur parmi les pénitents.

DUN 2. Qu'en vertu du canon des saints pères, un évêque n'érige pas un autel ou n'ordonne pas un prêtre dans le diocèse d'un autre évêque; mais s'il n'y a pas

[1] Le catholicos vise ici les autorités occupantes arabo-musulmanes.

նաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն վիճակի եկեղեցւոյն եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է:

ՄԱԿ Դ. Արդ՝ միաբանութեամբ ժառանգաւորաց՝ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ սարկաւագաց, ես Մակարիոս արքեպիսկոպոս սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմի[1], աւանդեմ զկանոնադրութիւնս զայս ձեզ, ուսեալ յառաքելոցն պատմութեանց. եւ աւանդութեամբ հարցն առ մեզ հաստատեալ հիմնանայ: Զի զսուրբ մկրտութեանն ձեռնադրութիւնն, որպէս յառաջագոյն ասացաք, եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է կատարել: Եւ զիւղ սրբութեան՝ եպիսկոպոսապետն աւրինեսցէ. եւ վասն հեռաւորութեան եւ կարեւոր պիտոյից, հրամանաւ արքեպիսկոպոսին երկու եւ երեք միաբանեալ եպիսկոպոսք. եւ սարկաւագունք՝ սպասաւորք սրբութեանն: Եւ զիւղն աւծման մեռելոցն եւ հիւանդացն եւ մկրտելոցն առանձնակ աւրինեսցեն քահանայքն եւ եպիսկոպոսքն: Զայս սահմանեցին սուրբ հարքն մեր, եւ մի՝ ոք իշխեսցէ փոխել զուղիղ եդեալ սահման, զի մի զնոցին կապանք նզովիցն ընկալեալ որոշեսցի յԱստուծոյ:

ՄԱԿ Թ. Զայս աւանդեմ ձեզ պատուիրան հաւատոյ եւ կարգաց եկեղեցւոյ՝ ըստ խնդրոյ աղաչանաց ձերոց. նզովեմք ի վերայ այսոցիկ զայլաձեւսն խորհեցեալսն, զի ի միմեանց ընկալեալ ձեռնադրութեամբ զշնորհս՝ ոչ բերեմք պակասութիւն: Եւ միապատիւ ոչ իրաւունս վարկանիմք զկարգեալսն ուղղապէս եկեղեցւոյ. եւ զփառամոլ անձինս կշտամբեմք, որք խորհին հակառակ՝ որպէս պատմեալ եղեւ մեզ զՏուրգեայ Բասենոյ եւ Բագրեւանդայ եպիսկոպոսէ որ սակաւուք ընդ արիանոսս միաւորեալ է եւ դարձեալ խղճեալ[2]: Եւ արդ՝ եւ այլ եւս յանդգնագոյնս խորհի եպիսկոպոս միայն աթոռաւ, եւ ընդ արքեպիսկոպոսին ինքեամբ անձին տայ պատիւ, զոր չէ արժան ընդունել, զի եւ ոչ հարքն աւանդեցին այսպիսի ինչ հակառակութիւնս յեկեղեցի մուծանել. եւ անվայելուչ է համարել հաւասար, մինչեւ կոչմամբ ի պատիւ աթոռոյն ժամանեսցէ: Եւ արդ պարտ է զայնպիսին քաղցրութեամբ ի հնազանդութիւն կոչել. եւ եթէ ի նոյնն մնասցէ՝ խորշել իբրեւ յաւտարէ:

ԿՐՆ Թ. Զգուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս եւ զսարկաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հասարակաւրէն հանապազորդեան հանդերձիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր աշտիճանի զգեցցին պարեգաւտս եւ պատմուճանս. եպիսկոպոսապետն, այսինքն կաթողիկոսն, զգեցցի ի ներքոյսն պարեգաւտս սպիտակ եւ ի վերայ նափորտ Բժ. խաչիւք նկարակերտեալ եւ ամփոփեալ թեզանաւք, եւ եմիփորոն, որպէս եւ այլոց եպիսկոպոսացն, եւ յաջոյ կողմանէ կոնքեռն նկարագրեալ, նմանապէս եւ զայլ կարգա-

[1] Մակար Երուսաղէմացի (311/312-335թթ.), Երուսաղէմի եպիսկոպոս, հայ մատենագրութեան մէջ յայտնի է 325 թ. գրուած եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի երկրորդ զաւակ Հայոց Վրթանէս կաթողիկոսին ուղղուած նրա թուղթը: Միայն հայերէն մեզ հասած այս թղթի հեղինակային վաւերականութիւնն ապացուցուած է Ա. Տերեանի կողմից՝ *Macarius of Jerusalem, Letter to the Armenians, A.D. 335*, Crestwood, New York, 2008:

[2] Արժեքաւոր այս տեղեկութիւնը վկայում է, որ հայ որոշ եպիսկոպոսներ, առաւել կամ պակաս տեւական ժամանակով, այդ ժամանակաշրջանում հակուել էին արիոսական հաւատին:

d'évêque sur place, les évêques voisins pourront faire cela avec l'autorisation du chef des évêques, mais les revenus resteront au sein de ce diocèse ainsi que cela est canonisé.

MCJ 4. Avec l'accord unanime du clergé, des évêques, des prêtres et des diacres, moi Macaire, archevêque de la sainte cité de Jérusalem[1], je vous lègue cette législation canonique que j'ai apprise des récits des apôtres; et de la tradition des pères qui est fermement ancrée chez nous. Seuls les évêques et les prêtres peuvent conférer le baptême et imposer les mains. Et seul le chef des évêques peut bénir l'huile de sainteté; mais en raison de l'éloignement ou d'une affaire urgente, sur ordre de l'archevêque, deux ou trois évêques réunis ensemble et des diacres serviteurs de la sainteté pourront bénir l'huile d'onction des morts, des malades et du baptême qui sera utilisée par les évêques et les prêtres. Cette règle a été prescrite par nos pères et celui qui ne la respecte pas subira leur anathème et sera séparé de Dieu.

MCJ 9. Ceux qui s'opposent à la foi et à l'ordre de l'Église seront anathématisés. Et il convient de respecter la hiérarchie ecclésiastique qui procède des ordinations, et ceux qui s'opposent à cela seront condamnés, comme cela fut le cas de T'urg, l'évêque de Bagrewand, qui pour un court moment s'était uni aux ariens, avant de se reprendre[2]. Et à présent poussé par l'orgueil, alors que n'étant qu'évêque, il veut s'arroger l'honneur d'un archevêque, chose qu'il n'est pas digne de recevoir, car les pères ont dénoncé ceux qui introduisent des oppositions dans l'Église; et il (*i.e.* T'urg) ne doit pas être considéré comme un archevêque tant qu'il n'aura pas accédé à un tel honneur. Il convient donc de le ramener avec douceur à l'obéissance, mais s'il s'obstine, on le traitera comme un étranger.

KAR 9. L'évêque, le prêtre et les diacres ne peuvent servir la sainte table avec un vêtement ordinaire, mais chacun selon son rang revêtira son manteau et sa tunique. Le chef des évêques, c'est-à-dire le catholicos, doit revêtir en-dessous une tunique blanche et au-dessus la chape tissée avec douze croix, qui enveloppe les manches, ainsi que le *pallium*, comme les autres évêques et du côté droit sera représenté le manipule, et de la même façon, qu'il accomplisse les autres prescriptions selon les Écritures. Pareillement, l'évêque portera un vêtement blanc de haut en bas, en

[1] L'archevêque Macaire Ier de Jérusalem (311/312-ap. 335) adressa en 335 une *Lettre canonique* au patriarche arménien Vrt'anēs, second fils et successeur de Grigor *Lusaworič'*. La démonstration définitive de l'authenticité de cette épître – dont il ne subsiste aujourd'hui que la version arménienne – a été par A. Terian, *Macarius of Jerusalem, Letter to the Armenians, A.D. 335*, Crestwood, New York, 2008 [Éd. et trad. anglaise].

[2] Ce précieux témoignage atteste que certains évêques arméniens avaient à cette époque opté – plus ou moins durablement – en faveur de la foi arienne.

ւորութիւն արասցէ ըստ գրելոցս: Նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն զգեցցի կամաս բոլորաստորոտ սպիտակ, ստորեւ զգեցեալ եւ ի վերայ աղաբողոն առանց թեզանեաց, բոլորեալ շուրջանակաւ, եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ զսպեալ թեզանաւք, եւ զգաւտեաւն ունելով դաստառակ խաչանմանեալ յաջմէ կողմանէ եւ ի վերայ աղաբողոնին կրկնաւ խաչիւք հնգիւք եմիփորոն, եւ կաւշիկս զգեցեալս եւ սքողեալս մինչեւ ցժամ խորհրդոյն. եւ ի սկզբան աղաւթիցն վերացուցեալ զծածկոյթ գլխոյն, առանց սքողելոյ կացցէ մինչեւ յաւարտումն խորհրդոյն: Նոյնպէս եւ քահանայքն զգեցցին սպիտակ պարեգաւտս ի ներքոյ եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ ի վերայ աղաբողոն պճղնաւոր առանց թեզանեաց եւ կաւշիկս յոտս բացաւ գլխով սպասաւորեսցէ խորհրդոյն սրբութեան, եւ ոչ միայն զխորհուրդն սուրբ, այլ եւ զամենայն քահանայագործութիւնս: Ձձեռնադրութիւն քահանայի եւ զաւրինութիւն եկեղեցւոյ եւ զայլ ինչ որ անկաւոր է՝ եպիսկոպոսապետաց եւ քահանայից մի՛ իշխեսցեն առանց պատմուճանի կատարել: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն զգեցցին պատմուճան սպիտակ եւ կացցեն ի սպասու խորանին հոլանիք եւ զաւտելոյծ լիցին ի ժամ պատարագին եւ ուրար զահեակ ուսովքն խաչանկար եւ զքշոցսն հովանի կալցին ի վերայ քաւութեան սեղանոյն. եւ կէսքն ի նոցանէ բուրուառս բարձեալ ի ձեռս, ակումբ առեալ զքաւութեամբն, մատուցեն զբուրումն անուշահոտութեան խորհրդոյն մեղսաքաւիչ: Եւ զհաց պատարագին ինքեանք կազմեսցեն սաղմոսիւք եւ զգուշութեամբ, եւ զսուրբ խորհուրդն հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ քարոզել եւ յայլ ինչ մի՛ ամենեւին համարձակել: Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստունգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկին ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական[1] պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

2. Ժողովականութիւն: Եպիսկոպոսներ

ԿԱՌ ԺԹ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ չէ իշխանութիւն քահանայապետի կամ երիցու եւ ո՛ իցէ առաջնորդ եկեղեցւոյ առանց իւրոց պաշտաւնակցացն առնել զիրս ինչ յեկեղեցւոջ. բայց կամաւք եւ միաբանութեամբ ամենեցուն արասցեն, զոր ինչ կամինն, զի մի՛ լիցի տրտմութիւն եւ հերձուածք ի միջի իւրեանց, զի ի միաբանութենէ ամենեցուն եւ քարոզութիւնն հաւատարիմ լիցի, եւ հաւատն հաստատուն, որպէս եւ Փրկիչն ասէ, թէ «Ուր երկու եւ երեք ժողովեալ են յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա» (Մատթ. ԺԸ. 20):

ԵԱԿ ԼԲ. Ձեպիսկոպոսունս իւրաքանչիւր ազգի գիտել պարտ է զիւրեանց առաջինսն եւ համարել պարտ է իբրեւ զգլխաւոր. եւ մի՛ ինչ աւելորդ առնել առանց նո-

[1] Որոշ գիտնականներ, ինչպէս, օրինակ, **M. van Esbroeck**-ը («Le discours du Catholicos Sahak III et quelques documents annexes au Quinisexte», *The Council in Trullo Revisited*, G. Nedungatt, M. Featherstone (dir.), Rome, 1995, p. 323-451), կարծում են, որ խօսքն այստեղ Յուստինիանոս Բ. կայսեր մասին է, ինչը, սակայն, մեզ համոզիչ չի թւում:

revêtant par en-dessous et au-dessus une chape sans manches, tissée tout autour, et une étole sur les deux épaules raffermie par les manches, et ayant à la ceinture un amict en forme de croix du côté droit, et au-dessus une chape, une chasuble avec deux fois cinq croix, et des souliers recouverts et voilés jusqu'à l'heure du sacrifice, et au début des prières, il portera la capuche sur la tête, et se tiendra sans se dévoiler jusqu'à la fin des mystères. Et les prêtres aussi porteront un sous-vêtement blanc à l'intérieur, et une étole sur les deux épaules, et au-dessus une chasuble, une soutane sans manches et des souliers aux pieds, et ils serviront la tête découverte au mystère, et non seulement pour les mystères saints, mais aussi pour toute activité sacerdotale. Le chef des évêques, comme les prêtres, ne procède pas sans chasuble à l'ordination sacerdotale, à la bénédiction de l'église ou à tout autre acte liturgique. De même, les diacres porteront un manteau blanc et se tiendront pour le service du sanctuaire tête découverte, et ils seront sans ceinture au moment du sacrifice, et ils auront une étole sur l'épaule gauche avec une croix, et ils se tiendront dans l'ombre avec la sonnette pour l'expiation de l'autel; et la moitié d'entre eux portera l'encensoir à la main, faisant une couronne autour de l'expiation, et ils apporteront l'odeur du parfum agréable au sacrifice qui expie les péchés. De même, ils prépareront le pain du sacrifice avec des psaumes, portant les saints mystères à l'autel, redescendant et prêchant, et tout le reste en toute confiance. Et l'évêque et le prêtre n'exerceront pas le ministère sacerdotal sans leur service. Ceux qui obéissent à ces prescriptions canoniques seront en paix et ceux qui s'y opposent seront les amorces du feu des supplices éternels, et coupables de péchés sans fin, et selon l'ordre de l'empereur[1], ils seront déchus de leur honneur et vivront exilés aux mines jusqu'à leur mort.

2. La collégialité: les évêques

CAP 19. Le chef des prêtres ou le doyen, ou qui que ce soit parmi les prélats de l'Église, ne pourra s'occuper des affaires de l'Église sans ses collègues; ils devront tous ensemble agir de concert pour faire ce qu'ils jugent bon, afin que les hérésies et les troubles ne surgissent pas, car c'est uniquement l'union de tous qui permettra une prédication et une foi affermies, «car là où deux ou trois sont réunis en mon nom, moi je suis au milieu d'eux» (Mt 18, 20).

CCL 32. Les évêques de chaque nation doivent savoir lequel parmi eux est le premier et le reconnaître comme chef; et sans son accord, les évêques ne feront

[1] Certains auteurs – à l'image de **M. van Esbroeck**, «Le discours du Catholicos Sahak III et quelques documents annexes au Quinisexte», *The Council in Trullo Revisited*, G. Nedungatt, M. Featherstone (dir.), Rome, 1995, p. 323-451 –, estiment qu'il pourrait s'agir de Justinien II (685-695, 705-711), mais cela nous paraît peu probable.

որ կամաց՝ բայց զայն միայն իւրաքանչիւր ումեք որչափ իւրում իշխանութեանն անկ է եւ որք ընդ նովաւ տեղիքն են. այլ եւ ոչ նմա առանց նոցա կամաց առնել ինչ, զի այսպէս միաբանութիւն իցէ եւ փառաւորեսցի Աստուած ի ձեռն Յիսուսի եւ սրբոյ Հոգւոյն:

ՆԻԿ Է. Վասն զի սովորութիւն կալաւ եւ կարգք նախնեաց, զի Երուսաղէմի եպիսկոպոսն պատուեսցի, ընկալցի ըստ կարգին զպատիւն, զի մայրաքաղաքացն ըստ արժանին պահեսցի պատիւն իւր:

ԱՆՏ Թ. Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն իմասցին, զի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն թիկունք է նոցա եւ հոգաբարձու եւ ամենայն ոք զինչ եւ պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ, թէ մուրհակ՝ արքունի եւ իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ եւ կարգաց հասարակաց. վասն այսորիկ կամ եղեւ թէեւ պատուով յառաջ իցէ եւ առանց նորա մի՛ իշխեսցեն ինչ գործել ըստ նախնեացն սովորութեան հարցն մերոց, որպէս կարգեալ են կանոնք. բայց միայն զայս իշխեսցէ գործել յիւրում իշխանութեանն եթէ գեաւղք եւ եթէ գաւառք, եթէ աւծումն երիցութեան եւ սարկաւագութեան կամ զինչ վարք իցեն իւրոյ գաւառին եւ իշխանութեանն, ամենայն ճշմարտութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ եւ ընտրութեամբ խնամով գործեսցէ, այլ յայլոց ամենեւին մի՛ իշխեսցէ գործել եւ ձեռնամուխ լինել արտաքս, քան զկամս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին եւ ոչ նմին կաթողիկոսին առանց հաւասարութեան այլոց եպիսկոպոսացն գործել ինչ:

ԼԱՒ ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսաց. զի կամաւք եւ ընտրութեամբ որ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն է եւ որ շուրջ զնովաւ եպիսկոպոսքն, այսպէս զոք հաստատեսցեն յաշտիճան քահանայութեան. իբրեւ իցեն որք հաստատեցինն վարժք եւ փորձք ի գիտութիւն բանի՝ ի հաւատս եւ ի վարս:

ԵՓՍ Ա. Քանզի պիտոյ էր եւ որ ոչ եկին ի ժողովն եւ մնացին ի գաւառին՝ ոչ անգիտանալ զկարգաւորեալս, ծանուցանեմք ձերումդ սրբութեան, զի թէպէտ եւ մայրաքաղաքացին, որ է գաւառիդ, ի բաց կացեալ ի տիեզերական եւ ի սուրբ ժողովոյն, կամ որ յետ այնորիկ միաւորեսցի, զի կամ ընդդէմ Կեղեստիանոսի խորհեցաւ՝ Հռոմայ եպիսկոպոսապետին կամ խորհեսցի[1]. սա ընդդէմ եպիսկոպոսաց գաւառին գործել ինչ ոչ իւիք կարասցէ ամենայն եկեղեցական հաղորդութեան աստի առնուլ, քանզի անդէն արտաքսեալ է ի ժողովոցս եւ ոչ ունի զազդողութիւն, այլ եւ նոցա եպիսկոպոսաց գաւառին եւ որ շուրջ մայրաքաղաքացիքն են, որք ուղղափառ հաւատոյս խորհին, ընդ նոցա ձեռամբ եղիցի ամենեւիմբ եւ յաշտիճանէն եւ յեպիսկոպոսութենէն արտաքսեսցի:

ԳԱՍ Թ. Որ ոք յեպիսկոպոսաց անարժան գտաւ առ պատիւն՝ վկայութեամբ երից եպիսկոպոսաց կամ եւս աւելի, ելցէ յաթոռոյն եւ ստասցի զմոնոզոնական ձեւ ի մէջ եղբարց կալով, զի եւ այս պատիւ բարձր է, իսկ եթէ գլխաւոր պատրիարգն, այսինքն կաթողիկոսն, ի նմին կարթեսցի յանցանս, եպիսկոպոսքն քննեսցեն, Գ.

[1] Խօսքն այստեղ Հռոմի եպիսկոպոս Կեղեստինոս Ա-ի մասին է (422-432):

rien de plus que de s'occuper de ce qui relève de leur juridiction respective; mais lui-même (*i.e.* le primat) n'entreprendra rien sans leur accord, ainsi la concorde régnera et la sainte Trinité sera glorifiée.

NIC 7. La coutume des Anciens prévaudra, à savoir que l'évêque de Jérusalem recevra l'honneur conforme à son rang, de sorte que les métropolites voient leur honneur conservé comme il convient.

ATC 9. Dans chaque province, l'évêque de la métropole est le protecteur et le responsable des évêques qui, par ailleurs, se rendent chez lui s'il surgit quelque défense à présenter, par exemple un acte du roi et des princes concernant les affaires de l'Église et les dispositions communes. Le métropolitain possède la préséance d'honneur et les évêques ne peuvent rien faire sans lui, selon la coutume de nos pères, ainsi qu'en ont disposé les canons; toutefois, dans son diocèse, l'évêque peut procéder à l'ordination des diacres et des prêtres, et il agira avec discernement dans la conduite de son diocèse et de sa campagne, mais il ne pourra pas intervenir dans le diocèse d'un autre évêque sans l'accord de l'évêque de la métropole et ce même catholicos ne fera rien sans l'assentiment des autres évêques.

LAO 12. L'évêque de la métropole et les évêques de son entourage – à condition qu'ils soient instruits dans la foi, éprouvés dans la connaissance de la parole et la bonne conduite – établiront le nouvel évêque.

EPH 1. Il faut porter à la connaissance de ceux qui n'étaient pas venus au saint concile d'Éphèse que si le métropolite de la province fait défection au saint concile œcuménique et par la suite s'oppose à Célestin le chef des évêques de Rome[1], il ne pourra rien faire contre les évêques de sa province favorables au concile ni participer à la communion ecclésiastique, du fait qu'il est déjà exclu par le saint concile; il sera sous l'autorité des évêques de sa province et des métropolites des environs qui sont orthodoxes et il sera exclu de la dignité de l'épiscopat.

GNT 9. L'évêque dont l'indignité est attestée par trois autres évêques ou plus sera destitué de son siège et endossera l'habit monastique; si le patriarche principal, c'est-à-dire le catholicos, est accusé de la même façon, trois ou six évêques examineront l'affaire, instruiront le procès et décideront ce qu'il convient de faire;

[1] Il doit s'agir de Célestin Ier (422-432).

կամ Զ. եպիսկոպոս տեսցեն զդատն եւ սահմանեսցեն զարժանն. իսկ եթէ միայն լոկ համբաւ պատմութեան է, պարտ է ամենեցուն հնազանդել նմա, զի նովաւ սահմանեսցի կարգ սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս Հռոմայն, Կոստանդնուպաւլսին, Երուսաղէմին, Աղեքսանդրուն, Եփեսոսին, Կեսարուն, մերս փոքու Նազիանձու, զի սրբոց հարցն պիտառութիւնք համապատիւ կարգեցին զեպիսկոպոսս արքեպիսկոպոսաց՝ ոչինչ բերելով վեհ նմա, բայց ի գլխաւորն կալոյ, տալով ցնա զաւանդս եւ նա եկեղեցւոյ. եւ զի ոչ է իշխանութիւն նմա առանձինն առնել ինչ, եթէ ոչ ունի գործակից զնոսա, զի միաբանութեամբ փառաւորեսցի Աստուած. նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն գործակցութեամբ քահանայիցն:

ԳԱՍ Ժ. Եհաս լուր ի մեծ սիւնհոդոսն Նիկիայ, թէ եպիսկոպոսունք տեղաց տեղաց ի ձեռն շնորհաբաշխութեան հաւաքմունս ընչից եւ արծաթոյ առնեն, եւ ընդդէմ Հոգւոյն թուեցաւ գործն, զի ոչ զայս ուսուցին սուրբ առաքեալքն Տեառն, այլ որպէս ընկալան ի Տեառնէ ձրի, նոյնպէս եւ այլոց աւանդեցին՝ «Ձրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ., 8), որով բաշխէին ում եւ պէտք լինէին: Արդ՝ թոշակ աւանդիցն տացի աղքատաց եւ որք ունին պէտս առ ի մխիթարութիւն վշտաց. իսկ որ արտաքոյ մերոյ կանոնելոցս այլազգ նիւթեն եղբարց կամ որդւոց եւ տոկոսեալք ճնշեն զոմանս, գրեալ է. «Հան զժանտն յատենէ» (Առակք, ԻԲ. 10) ի բաց որոշեսցի ի պատուոյն, զի զպարգեւսն Աստուծոյ ընչիւք համարեցաւ ստանալ. նոյն կանոն կացցէ եւ մայրաքաղաքացի եպիսկոպոսացն:

ԳԱՍ ԺԳ. Ոչ է արժան պատրիարգի, այսինքն կաթողիկոսի, նոր աւրէնս յեկեղեցի տալ, այլ զոր ընկալաք յառաքելոցն, ոչ պերճ հանդերձիւ պճնել եւ ոչ յերիւարս ձիոց կամ կիսիշեաց նստել, այլ թէ տկար է զաւրութեամբ մարմնոյ՝ յէշ նստցի ըստ Տեառն մերոյ եւ Աստուծոյ նմանութեան, զի գտան քաղաքաց եպիսկոպոսք եւ կաթողիկոսք լուծեալք զայսու կանոնաւս, եւ կտաւիս զգեցեալք եւ ձիովք իգամոլովք գնացեալք, զորս տարամերժեցին սուրբ ժողովն եւ մեք նզովիւք, քանզի զառաքելական աւրէնս եդաք:

ԳԱՍ ԺԵ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ ի մոնոզոնաց արհամարհեալ զեպիսկոպոսաւ իւրով ընթացսի առ թագաւոր կամ առ նախագլուխ եպիսկոպոսն, որպէս թէ խզեալ, ամբաստանեալ յիւրոցն, եւ նոցա ի հրապոյրս ելեալ, տացեն զիր հրամանի, մանաւանդ թէ ոխութեամբ ինչ էին ընդ քարոզին բարեպաշտութեան, անընդունելի լիցի հրամանն եւ դիմող հրապուրիչն որոշեսցի, որպէս անկարգութեան գտակ, զի զայս Անտիոքացին արարեալ՝ լուծաւ[1]: Պարտ է ամենայնիւ հնազանդել, ընդ բուն վարդապետաւն, առաքելոյ ասելով. «Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց» (Եբր. ԺԳ. 17):

[1] Խօսքը հաւանաբար Կոստաս Բ. (337-361) եւ Վաղէս (364-378) կայսրերի կողմից պաշտօնապէս ճանաչուած կիսաարիոսական վարդապետութեանը հարած Դորոթէոս եպիսկոպոսի մասին է, որը պատրիարքական գահին ընտրուեց 376 թ., այնուհետեւ գահազուրկ արուեց 379 թ., իսկ նրա փոխարէն ընտրուեց նիկիական հաւատամքի ջատագով Մելէտիոսը:

mais s'il s'agit seulement de rumeurs, on continuera à lui obéir car c'est par lui que la réglementation de l'Église est défini comme à Rome, à Constantinople, à Jérusalem, à Alexandrie, à Éphèse, à Césarée et à Nazianze; mais les saints pères ont établi les évêques dans un honneur égal à celui des archevêques en n'accordant aucune suprématie à ces derniers, sauf le fait de se tenir devant eux (litt. à la tête), comme le leur permet la tradition de l'Église; et ils n'ont pas le droit de faire quoi que ce soit seuls, sans consulter leurs collègues, afin que Dieu soit unanimement glorifié; de même aussi, l'évêque agira en collégialité avec les prêtres.

GNT 10. La nouvelle est arrivée au grand concile de Nicée qu'en divers endroits des évêques, à l'occasion de la distribution des revenus ecclésiastiques, procèdent à des détournements de biens et d'argent, or, de même qu'ils ont reçu gratuitement du Seigneur, de même aussi, ils ont transmis aux autres (Mt 10, 8). À présent, le salaire traditionnel sera donné aux pauvres et à ceux qui en ont besoin; mais ceux qui manigancent en dehors de nos canons contre leurs frères ou leurs fils et pressent certains d'entre eux en réclamant des intérêts, les Écritures les dénoncent (Pr 22, 10), et ils seront exclus de l'honneur; le même canon s'appliquera aussi aux évêques métropolitains.

GNT 13. Le patriarche, c'est-à-dire le catholicos, ne donnera pas de lois nouvelles à l'Église mais s'en tiendra à celles des apôtres, et il ne doit pas porter d'habits fastueux ni monter sur des coursiers ou des mulets, mais seulement en cas de fatigue corporelle monter sur un âne comme le faisait notre Seigneur, car dans certaines villes, des évêques et des catholicos ont transgressé ce canon en circulant vêtus de lin sur des chevaux entiers attirés par les femelles et pour cela, le saint concile et nous-mêmes (*i.e.* Grégoire de Nazianze) les avons anathématisés en appliquant les lois apostoliques.

GNT 15. Le prêtre ou le moine qui méprise son évêque et court chez le roi ou le premier des évêques pour leur dire qu'il a rompu avec lui du fait qu'il aurait fait l'objet d'accusation de la part de ses fidèles, et parvenant à les leurrer, obtient d'eux un ordre écrit, notamment du fait qu'ils éprouvaient du ressentiment pour ce pieux prédicateur, l'ordre sera irrecevable et le prêtre ou le moine sera exclu comme auteur du désordre, car l'évêque d'Antioche[1] qui agit ainsi avait été déposé. Il faut, en toutes choses, obéir à son propre *vardapet*, selon la parole de l'Apôtre (Hb 13, 17).

[1] Il pourrait s'agir ici de l'évêque homéen – doctrine semi-arienne qui fut officiellement reconnue par les empereurs Constance II (337-361) à partir de 360, puis par Valens (364-378) durant tout son règne – Dorothée, intronisé en 376 avant d'être déposé en 379 pour être remplacé par le néo-nicéen Mélèce.

ԳԱՍ ԻԴ. Եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց. եւ արքեպիսկոպոս նոյնպէս, զի մի պատուով սահմանեցան, բայց յառաջինս գրեսցի նա նախագլուխ:

ԿՐՆ Ա. Վասն մեծի Յայտնութեան, զոր կարգեցին առաքեալքն ի Հոգւոյն Սրբոյ ի յունուարի Զ-ն կատարել մեծ առաւելութեամբ ի փառս Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ ոք ի պատրիարգաց կամ ի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսաց կամ յերիցանց կամ ի սարկաւագաց, այլազգ խորհիցի եւ արտաքոյ Առաքելական կանոնաց, զոր ոմանք ի դեկտեմբերի ԻԵ-ն ծնունդ առնեն, մոլորեալք յաղանդն Արտեմոնի: Արդ՝ եթէ ոք ըստ այնմ մտաց խորհիցէ եւ մոլորիցի յուղիղ կարգաց եւ ի կրաւնից Աստուծոյ՝ այնպիսին անկցի ի կարգէ եւ յաշտիճանէ մերժեսցի. եթէ պատրիարգ իցէ եւ եթէ եպիսկոպոս հրամանաւ թագաւորականաւ ելցէ յաշխարհէ եւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ի մահ, զի մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ եւ նովաւ բազումք պղծիցին. զոր եւ ոմն ի մերոց եղբարց յԱսիացւոց աշխարհին տաւնեաց ընդ Ասորիս հետեւող եղեալ Արտեմոնի, տարագրեցաւ յեկեղեցւոյ եւ արտաքս անկաւ իբրեւ զուռն (Յով. ԺԵ. 6), ըստ բանին Տեառն[1]: Արդ՝ եթէ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ հետեւող եղիցի այնմ աղանդի՝ այնպիսին նզովեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի սուրբ ժողովոյս. ամէն:

Բ. Պատշաճ կառավարում

1. Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւն է

ԿԱՌ Զ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ եղիցին երիցունք եւ սարկաւագունք որպէս Մովսէսն եւ Ահարոն, եւ ապա մատիցեն ի պաշտաւն սրբութեանն՝ ի պատարագն եւ ի խորհուրդն տէրունական, եւ զկէսսարկաւագաց ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ, եւ ի տեսչութիւն այրեաց եւ վշտացելոց, որպէս Ղեւտացիքն, որ կրէին զսպասաւորութիւն, եւ զինուորական ձեւով չիշխէր ոք մերձենալ, նոյնպէս եղիցին յեկեղեցւոջ. եւ մի ոք վայրապար ի բեմ սրբութեանն եւ ի սպաս աւրինացն մերձեսցի. եւ սարկաւագունք սպասաւորք երիցանցն կարգեսցին, եւ ընտրեալքն՝ երիցունք: Կաթողիկոսն դէտ եւ գլուխ եւ աւրէնսդիր լիցի ժողովրդեանն, զի ըստ բերանոյ նոցա վճարեսցի ամենայն ինչ, որպէս Մովսէսին եւ Ահարոնին էր:

ԿԱՌ ԺԹ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ չէ իշխանութիւն քահանայապետի կամ երիցու եւ ո՛չ իցէ առաջնորդ եկեղեցւոյ առանց իւրոց պաշտաւնակցացն առնել զիրս ինչ յեկեղեցւոջ. բայց կամաւք եւ միաբանութեամբ ամենեցուն արասցեն, զոր ինչ կամինն, զի մի՛ լիցի տրտմութիւն եւ հերձուածք ի միջի իւրեանց, զի ի միաբանութենէ ամենեցուն եւ քարոզութիւնն հաւատարիմ լիցի, եւ հաւատն հաստատուն, որպէս եւ Փրկիչն ասէ, թէ «Ուր երկու եւ երեք ժողովեալ են յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա» (Մատթ. ԺԸ. 20):

[1] Արտեմոն կամ Արտեմաս, ապրել եւ գործել է Հռոմում՝ Զեփիւռինոս պապի օրոք (198-217): Նրա որդեգրական վարդապետութեան համաձայն՝ Յիսուս Աստծոյ կողմից ընտրուած եւ որդեգրուած մարդ էր:

GNT 24. L'évêque recevra l'onction de la part de trois évêques; et il en va de même pour l'archevêque, car ils ont été définis avec un seul honneur, mais lui sera inscrit comme premier des évêques comme c'était le cas chez les Anciens.

KAR 1. Les apôtres inspirés par le Saint-Esprit ont ordonné que l'Épiphanie soit célébrée le 6 janvier avec grande pompe. Si quelqu'un parmi les patriarches ou les évêques des métropoles, les prêtres ou les diacres célèbre – en dehors des canons – la Nativité le 25 décembre, il a été corrompu par la secte d'Artémon[1]. Et il sera déchu de sa charge, et expulsé de son rang; et ce même patriarche ou cet évêque sera chassé du pays par ordre impérial et vivra en exil jusqu'à sa mort. Et si l'un de nos frères d'Asie célèbre selon les Syriens en suivant la secte d'Artémon, il sera proscrit de l'Église et tombera à l'extérieur comme le sarment (Jn 15, 6). De fait, l'évêque, le prêtre, le diacre – ou simplement celui de l'ordre sacerdotal – qui suit cette secte sera anathématisé par Dieu et par le saint concile de Karin.

B. Le bon gouvernement

1. L'organisation ecclésiastique

CAP 6. Les prêtres et les diacres seront à l'image de Moïse et d'Aharon afin de célébrer la sainte messe et l'eucharistie, et les sous-diacres seront les serviteurs de l'Église, ne et ils surveilleront les veuves et les affligés à l'image des Lévites; et les ecclésiastiques ne porteront pas d'habits militaires ni ne s'approcheront avec futilité du saint autel et des vases liturgiques; les diacres ont été disposés comme des serviteurs et les meilleurs d'entre eux accéderont à la prêtrise. Le catholicos est la sentinelle, le chef, le législateur de la communauté et tout s'accomplit selon sa volonté comme cela se passait avec Moïse et Aharon.

CAP 19. Le chef des prêtres ou le doyen, ou qui que ce soit parmi les prélats de l'Église ne pourra s'occuper des affaires de l'Église sans ses collègues; ils devront tous ensemble agir de concert pour faire ce qu'ils jugent bon, afin que les hérésies et les troubles ne surgissent pas, car c'est uniquement l'union de tous qui permettra une prédication et une foi affermies, «car là où deux ou trois sont réunis en mon nom, moi je suis au milieu d'eux» (Mt 18, 20).

[1] Artémon ou Artémas, qui aurait vécu à Rome sous le pontificat de Zéphyrin (198-217), professait une forme adoptianiste selon laquelle Jésus n'était qu'un homme adopté par Dieu.

ԿԱՌ ԻԴ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ մի՛ ոք յանդգնեսցի ի մարդկանէ, որոյ չիցէ զաւծումն քահանայութեան ընկալեալ, եւ արասցէ իրս ինչ իշխանութեամբ իբրեւ զքահանայ, եւ կամ քահանայ աչառութեամբ գործեսցէ ինչ առանց աւրինաց եւ իրաւանց, այլ արդարութեամբ եւ անակնառութեամբ:

ԵԱԿ ԼԱ. Մի զոք յաւտարաց եպիսկոպոսաց կամ երիցանց կամ սարկաւագաց առանց ընծայական թղթոյ ընդունել, եւ կամ թէ ընդունիցին, սակայն քննել, եթէ իցեն քարոզ բարեպաշտութեան՝ ընկալեալ լիցին, ապա թէ ոչ՝ զպէտս նոցա տացեն, իսկ ի հաղորդութիւն մի՛ ընկալցին, վասն զի բազում ինչ լինի խաբէութեամբ:

ԵԱԿ ԼԵ. Երկիցս ի տարւոջ ժողով լիցի եպիսկոպոսաց, եւ քննեսցեն առ միմեանս զիրամանս բարեպաշտութեանն, եւ զպատահեալ եկեղեցական ընդդիմաբանութիւնս լուծցեն: Միանգամ ի չորրորդ շաբաթու Պենտակոստէիցն եւ երկրորդն՝ յաշնան:

ԵԱԿ ԶԴ. Եպիսկոպոսքդ դէտ լինիցին գլխաւորք եւ հրամանատարք ի վերայ երիցանց եկեղեցւոյն, որք են ի գեաւղս եւ յագարակս, զի երեւեսցի գլուխ եւ առաջնորդ ամենեցուն, զի ի ձեռն նորա խնդրեսցին ամենեքին: Քանզի եւ Սամուէլ այնպէս շրջէր ի տեղւոջէ ի տեղի եւ ոչ ինչ առնոյր ի տանէ պաշտաւնէիցն եւ յընչից նոցա եւ ոչ տրտմեցուցանէր զնոսա, այլ այց առնէր եւ կարգէր եւ հրաման տայր (հմմտ. Ա. Թագ. ԺԲ. 3-5):

ՀԱՅ ԻԴ. Կին քահանային մի՛ իշխեսցէ սերմնաբանել ի խրատ աշխարհականին. որպէս կին դատաւորին անուանի դատուհի եւ կին թագաւորին՝ թագուհի, եւ կին քահանային՝ քահանայուհի:

ՀԱՅ ԻԶ. Եկեղեցւոյ հաւատ իմանալի է եւ ոչ քննելի, իսկ կրաւնքն քննեսցին բոլորապէս:

ՀԱՅ ԻԷ. Լուռ մնաւք կալ ժողովրդականացն եւ մի՛ բազում լինել վարդապետք. գուցէ որով չափով չափէ՝ չափեսցի նմա կամ դատիւ դատիցի (հմմտ. Մատթ. Է. 2): Եւ խնամի աշխարհականն, այլ ոչ կարէ խնամել: Եւ եդիցի ձեզ ամենեցուն եկեղեցականացդ սուրբ գիրք Հին եւ Նոր կտակարանաց՝ Մովսէսի՝ Ծնունդքն, Ելք, Ղեւտացիք, Թիւք, Երկրորդ աւրէնք. Յեսու, Դատաւորաց, Հռութով, Թագաւորութիւնք չորք, Մնացորդացն աւուրք, Եզրի երկու բանք, Յովբ, Սաղմոսացն ՃԾ., Սողոմոնի Գ. Մարգարէք ԺԲ. Եսայի, Երեմիա, Եզեկիէլ, Դանիէլ, Մակաբէացիք. եւ կալջիք առ ի խրատել զմանկունս ձեր՝ Սիրաք: Եւ Տէր ընդ ձեզ:

ՆԻԿ Ե. Վասն այնոցիկ որ ի կարգէ եւ յաղաւթից մերժեալ եւ թիւրեալ իցեն, կամ ժողովրդական ոք եւ կամ ի կարգէ պաշտաւնէիցն եթէ երթեալ ուրեք զինքն ի

CAP 24. Que personne parmi ceux qui n'ont pas reçu l'onction sacerdotale n'ose accomplir les actes d'un prêtre; quant au prêtre, il n'agira pas avec partialité et au mépris des lois, mais avec justice et impartialité.

CCL 31. Il ne faut aucunement recevoir un évêque, un prêtre ou un diacre sans une lettre de recommandation qui, par ailleurs devra être examinée, et si ce sont des prédicateurs de la vraie foi, on les accueillera, sinon, on leur fournira le nécessaire, mais sans les accueillir dans la communion, car bien des choses peuvent survenir par tromperie.

CCL 35. Les évêques tiendront des conciles deux fois par an, afin d'examiner ensemble les ordonnances de la vraie foi et résoudre les litiges ecclésiastiques qui surviendront. Une première fois dans la quatrième semaine de la Pentecôte et une seconde fois à l'automne.

CCL 84. Les évêques doivent être les inspecteurs, les chefs et les commandants des prêtres de l'Église qui sont dans les villages et les hameaux, afin que chacun s'adresse à lui comme le chef et le prélat de tous. Du fait que Samuel aussi circulait de lieu en lieu et ne prenait rien dans les maisons des ministres, mais les inspectait et leur donnait des commandements (cf. 1 S 12, 3-5).

CPC 24. L'épouse du prêtre ne doit pas se présenter en tant que *prêtresse*, à l'instar des laïcs lorsque la femme du juge s'appelle *madame la juge* et celle du roi *la reine*.

CPC 26. La doctrine de l'Église est compréhensible et non scrutable, mais les prescriptions religieuses peuvent être entièrement scrutées.

CPC 27. Les laïcs doivent demeurer silencieux à l'église et méditer; et il ne doit pas y avoir un grand nombre de *vardapets*, car chacun sera mesuré avec la mesure dont il mesure (cf. Mt 7, 2). Et le laïc sera soigné mais il ne peut soigner. Les livres saints de l'Ancien et du Nouveau Testament dans l'Église sont: cinq livres de Moïse ou Pentateuque (Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome), Josué, Juges, Ruth, quatre livres des Rois, les Chroniques, les deux livres d'Esdras, Job, les 150 Psaumes, les trois livres de Salomon (*i.e.* Proverbes, Ecclésiaste et le Cantique des cantiques), douze Prophètes, Esaïe, Jérémie, Ezéchiel, Daniel, les livres des Maccabées et pour l'instruction des enfants, la Sagesse du Siracide.

NIC 5. Le clerc rejeté du clergé ou de la prière, de même que le laïc, ne sera pas reçu ailleurs dans le clergé; et un *vardapet* n'intégrera jamais dans le clergé celui qui

կարգ արկցէ՝ մի՛ ընկալցին. եւ զոր այլոյ վարդապետի բանադրեալ իցէ եւ կամ մերժեալ՝ այլ վարդապետ մի՛ մերձեցուսցէ եւ ի կարգ արկցէ, բայց եթէ հաւաստեաւ քննութիւն արասցեն, զի եթէ ի խստութենէ կամ ի նեղասրտութենէ կամ ի չար նախանձուէ մերժեալ իցէ՝ առ այնպիսին մարդասիրութիւն արասցեն բանիւ վարդապետութեան բժշկել եւ անդէն հնազանդեցուցանել ընդ բուն վարդապետաւն: Ապա եթէ վասն մեղաց եւ չար գործոց մերժեալ իցէ յեկեղեցւոյ՝ դեղաւք ապաշխարութեան բժշկեսցեն: Քանզի կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, թէ ի տարւոջն երիս ժողովս արասցեն՝ մի յաշնան ժամու եւ մի զոր մատուռնն կոչեն եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն, վասն ամենայն իրիք եկեղեցւոյ քննութիւն արասցեն: Քանզի հովիւ բանաւոր հաւտից է, արժան է ընդ թուով գաւազանի անցուցանել զոչխարս եկեղեցւոյն, զի եղիցին մի հաւտ եւ մի հովիւ:

ՆԻԿ ԺԹ. Որք հերձուածեցան ի հերձուածս Պաւղովնիայի հերձուածողի[1] եւ յետ այսորիկ ապաւինեցան ի կաթողիկէ եկեղեցի՝ սահման եդեալ է, զի դարձեալ մկրտեսցին ի կաթողիկէ եկեղեցի, զի այն ոչ լիութեամբ էր. ապա եթէ որք ի նոցանէ յանցեալ ժամանակս ընդ ուխտիւն լինին, զի թէ ամբիծք կամ անարատք գտանիցին ձեռնադրեսցին յեպիսկոպոսէն եկեղեցւոյ սրբոյ. ապա եթէ ի հարցանելն եւ ի քննելն անարատք չգտանիցին, արժան է լռեցուցանել զայպիսիսն: Սոյնպէս եւ վասն սարկաւագացն եւ ամենայն որ որ եւ իցեն ընդ կանոնաւք. նոյն կարգ կացցէ: Յիշեցաք եւ վասն սարկաւագաց կանանցն, որք կերպարանաւք ձեռնադրութիւն ունին, զի ամենայն իրաւք իբրեւ զմի յաշխարհականաց կացցեն:

ԱՆԿ ԺԴ. Քորեպիսկոպոսաց մի՛ լիցի երիցունս կամ սարկաւագունս աւծանել, այլեւ ոչ երիցունս ի քաղաքի ուրեք առնել կամ աւծանել, առանց համարձակելոյ եպիսկոպոսին կամ թղթով կամ բանիւք: Քանզի յայնժամ ի գաւառս լինէին եպիսկոպոսունքն՝ այսինքն ի գեաւղս, զայնպիսիսն կոչէ քորեպիսկոպոսս, զի քորեպիսկոպոսդ տեսուչ գաւառի ասի ըստ Հռոմին[2] առ մեծամեծաւքն, այսինքն որ զքաղաքսն ունին, առ նոքաւք կոչին սոքա գաւառաց եպիսկոպոսք:

ՆԷԿ ԺԹ. Այլ որ քորեպիսկոպոսքն են՝ ըստ աւրինակի եւ ըստ կարգի եաւթանասնիցն եւ իբրեւ լծակիցք վասն փութութեան որ յաղքատսն կատարելոց է:

ՆԷԿ Ի. Եւ սարկաւագունս ըստ պիտոյիցն արժան է առնել, որչափ տեղիքն եւ պէտքն խնդրեսցեն, եւ մի՛ աւելիս ինչ, զի մի՛ ցոփութիւն լինիցի:

---

1 Պողոսականները կամ պաւղիկեանները 261-272 թթ. Անտիոքի եպիսկոպոս Պողոս Սամոսատցու հետեւորդներն էին: Հակառակորդների կողմից նրան ուղղուած «Արտէմոնի հերձուածի» հետեւորդ լինելու մեղադրանքը ենթադրել է տալիս, որ նրանք դաւանում էին քրիստոսաբանական որդեգրականութեան մի պարզ վարդապետութիւն՝ շաղախուած մոնարխիականութեան կամ միապետական քրիստոսաբանութեան գաղափարներով:

2 «Քորեպիսկոպոս», այսինքն՝ *խորայի*՝ գիւղի եպիսկոպոս եզրը յունարեն ծագում ունի: Չնայած որ դրա ծագման հանգամանքները դեռեւս վիճարկելի են, այնուամենայնիւ, Դ. դարից սկսած Արեւելահռոմեական կայսրութեան տարածքում նրանք աստիճանաբար նոյնանում են «եկեղեցական տեսուչ-գործակալների» հետ (յուն. περιοδευτής), որոնք գտնւում էին քաղաքի եպիսկոպոսի անմիջական ենթակայութեան տակ: Անշուշտ, հայ իրականութեան մէջ նրանց կարգավիճակը մի փոքր տարբեր էր, տե՛ս **A. Mardirossian**, *Le Livre*, էջ 113-116:

a été excommunié ou écarté par son propre *vardapet;* mais si après enquête il est certain qu'il a été écarté par dureté, colère ou jalousie, on le consolera par la charité et la parole de la doctrine, et on l'amènera à se soumettre à son *vardapet*. Mais s'il a été écarté de l'Église en raison de ses péchés, on le guérira par la pénitence. Le grand concile a décidé qu'il se tiendra chaque année trois conciles, un à l'automne, un que l'on appelle *Matur*n et un avant le carême, et on examinera là toutes les affaires de l'Église. L'évêque est le pasteur spirituel du troupeau et tous doivent se rassembler sous son autorité, car il doit y avoir un seul troupeau et un seul pasteur.

NIC 19. Les paulianistes[1] qui viennent à l'Église devront être rebaptisés car leur baptême n'était pas complet; mais ceux qui faisaient partie de leur clergé, à condition qu'ils soient sans souillure, seront consacrés par l'évêque de l'Église, sinon on leur enlèvera leur ordre. Cette disposition s'appliquera aussi aux diacres et à tous ceux qui sont dans le clergé. Quant aux diaconesses qui apparemment ont reçu la consécration, elles se tiendront de toute façon comme n'importe quel laïc.

ACY 14. Le chorévêque ne peut sacrer des prêtres ou des diacres – dans sa campagne ou dans une ville – sans l'accord écrit ou verbal de l'évêque. Jadis, il y avait des évêques dans les campagnes, qui sont aujourd'hui appelés chorévêques selon Rome[2]– car ils sont les inspecteurs d'une campagne – afin de les distinguer des grands (*i.e.* les évêques) qui tiennent les villes.

NEO 19. Les chorévêques seront sur le modèle des 70 disciples, les compagnons de joug des évêques et ils seront zélés à l'égard des indigents.

NEO 20. On établira des diacres selon les nécessités de chaque lieu, mais pas plus pour ne pas qu'il y ait d'excès.

---

1 Les paulianistes étaient les disciples de Paul de Samosate, évêque d'Antioche de 261 à 272. Accusé par ses adversaires de partager «l'hérésie d'Artémon», il semble avoir professé un monarchianisme assez simpliste qui représentait une forme de christologie adoptianiste.

2 L'expression «chorévêque» c'est-à-dire «évêques de la χώρα» ou de la «campagne» est d'origine grecque. Si les circonstances précises de leur apparition restent discutées, dans l'Empire romain d'Orient, à partir du IVe au plus tard, ils sont assimilés à de simples «visiteurs ecclésiastiques» (περιοδευτής) placés sous l'étroite tutelle de l'évêque de la cité. Bien évidemment, leur situation n'est pas exactement la même dans le contexte arménien, voir **A. Mardirossian**, *Le Livre*, p. 113-116.

ԱՆՏ Է. Մի՛ զոք բնաւին առանց թղթոյ եւ խաղաղութեան յեպիսկոպոսէն՝ յեպիսկոպոս ընդունիցիք ամենեւին:

ԱՆՏ Ը. Երիցունք որ ի գեաւղս կամ ի քաղաքի իցեն՝ մի՛ իշխեսցեն ամենեւին կանոնաւոր թուղթս տալ, բայց միայն առ եպիսկոպոսս մերձաւորս եւ ծանաւթս, որպէսիս էր ապաստան, համարձակիցին եւ տայցեն, այլ որ աւծեալ քորեպիսկոպոսքն իցեն՝ նոքա իշխեսցեն տալ:

ԱՆՏ Թ. Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն իմասցին, զի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն թիկունք է նոցա եւ հոգաբարձու եւ ամենայն ոք զինչ եւ պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ, թէ մուրիակ՝ արքունի եւ իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ եւ կարգաց հասարակաց. վասն այսորիկ կամ եղեւ թէեւ պատուով յառաջ իցէ եւ առանց նորա մի՛ իշխեսցեն ինչ գործել ըստ նախնեացն սովորութեան հարցն մերոց, որպէս կարգեալ են կանոնք. բայց միայն զայս իշխեսցէ գործել յիւրում իշխանութեանն եթէ գեաւղք եւ եթէ գաւառք, եթէ աւծումն երիցութեան եւ սարկաւագութեան կամ զինչ վարք իցեն իւրոյ գաւառին եւ իշխանութեանն, ամենայն ճշմարտութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ եւ ընտրութեամբ խնամով գործեսցէ, այլ յայլոց ամենեւին մի՛ իշխեսցէ գործել եւ ձեռնամուխ լինել արտաքս, քան զկամս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին եւ ոչ նմին կաթողիկոսին առանց հաւասարութեան այլոց եպիսկոպոսացն գործել ինչ:

ԱՆՏ Ժ. Որք ի գեաւղս կամ ի գաւառս իցեն, այսինքն են քորեպիսկոպոսք. զի թէեւ զձեռնադրութիւն եպիսկոպոսաց ունին, կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, զի ծանիցեն զչափ իւրեանց եւ դարմանեսցեն. որ ընդ նոքաւք եկեղեցիք իցեն, վասն նորին շատ եւ բաւական եղիցի հոգալ եւ խնամ ունել, այլ կարգեսցեն եւ արասցեն գրակարդացս և կէսսարկաւագաց, կշտամբիչս. եւ սմին իրաց շատ լիցին առ ի մերձեցուցանել եւ յառաջ ածել յայսպիսի աշտիճան, այլ ոչ երէց կամ սարկաւագ աւծանել եւ համարձակել արտաքս քան զկամս եպիսկոպոսին ընդ ոյր ձեռամբ է ինքն եւ գաւառն: Ապա եթէ համարձակեսցի ոք անցանել զորոշեալ սահմանաւ, անկցի ի նմին պատուէ յորում յառաջն էր. բայց քորեպիսկոպոս առնել կամ կարգել որ քաղաքին եպիսկոպոսն է՝ նմա անկ է առնել, զոր արժանի համարեսցի:

ԱՆՏ Ի. Վասն եկեղեցւոյ իրաց եթէ հակառակութիւն ինչ իցէ կեղծաւորութեամբ, զի լուծցի եւ ի գլուխ եկեսցէ՝ լաւ համարեցաք, զի ժողով լիցի եպիսկոպոսաց յիւրաքանչիւր իշխանութեան երկիցս անգամ յամին. մին՝ յերրորդ շաբաթու տաւնից Զատկին, իբրեւ կատարիցի ի չորրորդումն շաբաթու Պենտակոստէին, ժողովին առ ի յիշատակել ժողովոյն զիրս իշխանութեանն. եւ զերկրորդ անգամ՝ ժողով լինել յելս հոկտեմբերի, որ է Ժ-երորդ հոռոմի ամսոյ, զի ի նոյն յայս ժողովս հպեսցին և մերձեսցին, եթէ երիցունք, եթէ սարկաւագունք եւ ամենայն ոք որ զրպարտեալ եւ վնասեալ համարիցին զանձինս իւրեանց եւ ի ժողովոյ անտի իրաւ եւ աւգնակութիւն ընկալցին. այլ մի՛ պատշաճ լիցի ոմանց ժողովս ժողովել առանց կամաց եւ հաւանութեան որ իցէ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն:

ATC 7. On ne recevra personne sans l'accord et une lettre de l'évêque donnée à l'évêque du lieu.

ATC 8. Les prêtres qui sont dans les villages ou les villes ne donneront pas de lettres canoniques, sauf aux évêques voisins et connus; mais les chorévêques, eux, pourront en donner.

ATC 9. Dans chaque province, l'évêque de la métropole est le protecteur et le responsable des évêques qui, par ailleurs, se rendent chez lui s'il surgit quelque défense à présenter, par exemple un acte du roi et des princes concernant les affaires de l'Église et les dispositions communes. Le métropolitain possède la préséance d'honneur et les évêques ne peuvent rien faire sans lui, selon la coutume de nos pères, ainsi qu'en ont disposé les canons; toutefois, dans son diocèse, l'évêque peut procéder à l'ordination des diacres et des prêtres, et il agira avec discernement dans la conduite de son diocèse et de sa campagne, mais il ne pourra pas intervenir dans le diocèse d'un autre évêque sans l'accord de l'évêque de la métropole et ce même catholicos ne fera rien sans l'assentiment des autres évêques.

ATC 10. Le concile a décidé que les chorévêques, bien que possédant l'ordination épiscopale, reconnaissent leurs limites et ne s'occupent que des églises qui sont sous leur autorité. De plus, ils établiront et feront des lecteurs, des sous-diacres et des exorcistes, mais ils n'ordonneront pas un prêtre ou un diacre ni ne prendront des initiatives sans l'accord de l'évêque sous la juridiction duquel ils se trouvent. Celui qui transgresse cette décision sera déchu de sa dignité; et il revient à l'évêque de faire chorévêque celui qu'il aura jugé digne.

ATC 20. Afin qu'au sein de l'Église les litiges et les contestations soient liquidés, il y aura tous les ans deux conciles d'évêques dans chaque pays (litt. province); l'un, la troisième semaine des fêtes de Pâques, de sorte que le synode se déroule la quatrième semaine de la Pentecôte; et l'autre, à la fin octobre, le 10 du mois d'*Ori;* ainsi, les prêtres, les diacres et quiconque qui s'estime lésé viendra à ces synodes pour obtenir justice; mais certains ne pourront pas réunir de concile sans la volonté et l'assentiment de l'évêque de la métropole.

ԼԱԻ ԺԱ. Ոչ է մարթ ոյք կոչին ծերք եւ պառաւք՝ առաջի եկեղեցւոյ նստել, որպէս ի հրապարակի, կամ բնաւին կնոջ մարդոյ:

ԼԱԻ ԻԱ. Չէ մարթ կէսսարկաւագաց հպել եւ մերձենալ ի սպաս որ միանգամ ի սարկաւագանոցին կայ առ սրբել եւ պատրաստել զկահն որով պատարագն մատչիցի:

ԼԱԻ ԻԲ. Չէ մարթ կէսսարկաւագին կտաւ զուսովք արկանել եւ ի դուռն պահելոյ հեռանալ բնաւին եւ ոչ ի պատճառս աղաւթից:

ԼԱԻ ԻԳ. Չէ պարտ գրակարդացի կամ սաղմոսողոգի կտաւ զուսովք արկանել եւ այնպէս կարդալ կամ սաղմոս ասել:

ԼԱԻ ԻԶ. Չէ պարտ կշտամբել կամ երդմնեցուցանել որ ոչ յեպիսկոպոսաց համարձակութիւն ունին կամ աշտիճան ինչ, ոչ յեկեղեցւոջ եւ ոչ ի տուն չեն իշխան կշտամբել:

ԼԱԻ ԼԹ. Չէ արժան եպիսկոպոսաց յորժամ կոչին ի ժողով ուրեք կամ ի ժողովուրդ՝ արհամարհել, բայց եթէ տկարք իցեն եւ հիւանդոտք, այլ երթալ եւ ուսուցանել կամ ուսանել առ ի հաստատութիւն եւ ի հաւատս եկեղեցւոյ: Ապա եթէ արհամարհեն՝ եւ անձանց մեղ դիցեն եւ կամաց:

ՍԱՐ Զ. Եթէ ի դէպ լինիցի ի միում գաւառի, յորում բազում եպիսկոպոսունք են, միոյ եպիսկոպոսին մնալ, եւ նա յիմեքէ ծուլութենէ ոչ կամեսցի գնալ եւ հաւանակից լինել կարգաւորութեանն եպիսկոպոսացն, իսկ եպիսկոպոսունքն ժողովեալ աղաչեսցեն լինել կարգաւորութեանն զոր նոքայն խնդրեն, եպիսկոպոս որ մնացն՝ յիշումն առնել ի ձեռն թղթոյ հայրապետին, այսինքն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին, եւ աղաչեն բազմութիւնքն հովիւ տալ նոցա. եւ ինձ այսպէս թուի, թէ բարւոք ասեն եւ սմա մնալ, զի եկեսցէ: Ապա եթէ եւ ի ձեռն թղթոյ աղաչեցեալ ոչ եկեսցէ եւ ոչ թղթով պատասխանի արասցէ, պիտոյ է զկամս բազմութեանն առնել: Այլ պարտ է կոչել եւ որք մաւտաւորքն են ի գաւառին եպիսկոպոսք առ ի ձեռնադրութիւն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին: Եւ ոչ է պարտ վայրապար կարգաւորել եպիսկոպոս ի գեաւղ ուրեք կամ ի դուզնաքեայ քաղաքի, որում եւ մի երէց բաւական է, քանզի ոչ է անդ կարեւոր եպիսկոպոսի կարգել, զի մի՛ արհամարհեսցի եպիսկոպոսին անուն եւ իշխանութիւն, այլ գաւառի եպիսկոպոսք, որպէս յառաջագոյն ասացի, յայնպիսի քաղաքս կարգիլ պարտին եպիսկոպոսքն ուր եւ առնէին եպիսկոպոսք: Ապա եթէ գտցի այնպէս բազմութեան թուովք ժողովուրդք եւ քաղաք, զի արժանի է նմա եպիսկոպոս ընդունել՝ առցէ, թէ ամենեցուն հաճոյ թուեսցի այս:

ՍԱՊ Ե. Քանզի պարտ եւ պատշաճ է յամենայն տարւոջ, յորժամ ժողովքն կատարիցին, ըստ կանոնական սահմանադրութեանց շրջել քորեպիսկոպոսաց ի հաւատացեալ նոցա եկեղեցիսն եւ քննութիւն առնել վարուց եւ կարգի պաշտամանն, թէ ո՞րպէս ունիցին, եւ համարս պահանջել յերիցանց եւ ի սարկաւագաց ժամուցն

LAO 11. Celles appelées vieilles femmes, ou n'importe quelle femme, ne peuvent s'asseoir devant l'église, comme sur une place publique.

LAO 21. Les sous-diacres ne doivent toucher à aucun vase sacré qui se trouve dans le *diaconicon* pour purifier et préparer le vase avec lequel le sacrifice sera offert.

LAO 22. Le sous-diacre ne peut pas mettre du lin sur les épaules ni abandonner la garde de la porte même pour prier.

LAO 23. Le lecteur ou le psalmiste ne peut pas mettre du lin sur les épaules et lire ou psalmodier ainsi.

LAO 26. Personne ne peut adjurer ou exorciser – pas même dans les maisons – sans l'autorisation de l'évêque ou sans avoir un ordre dans l'Église.

LAO 39. Les évêques qui sont convoqués à quelque synode ou assemblée doivent s'y rendre pour instruire ou s'instruire sur la foi de l'Église, sauf s'ils sont faibles ou malades. Sinon ils s'accuseront eux-mêmes de leur mauvaise intention.

SAQ 6. Si dans une province qui compte beaucoup d'évêques, l'un d'eux par paresse ne se rend pas au synode pour l'élection d'un nouvel évêque et refuse cette élection, et que les évêques réunis le supplient de venir, le patriarche, c'est-à-dire l'évêque de la métropole, lui écrira pour lui rappeler que la foule réclame un pasteur et on attendra sa venue. Mais s'il ne vient pas, on procédera à l'élection du nouvel évêque. Mais pour l'élection de l'évêque de la métropole, il faut convoquer les évêques de la province voisine. Il ne faut pas placer un évêque dans un village ou une petite ville où la présence d'un prêtre suffirait, afin de ne pas rabaisser le nom d'évêque; les évêques de la province doivent établir des évêques uniquement dans les villes déjà dotées d'un siège épiscopal. Toutefois, si malgré la présence d'une population nombreuse, une ville n'a pas d'évêque, on pourra en établir un.

SPT 5. Quand les synodes annuels se tiennent selon les constitutions canoniques, les chorévêques feront la tournée des églises placées sous leur juridiction pour examiner les mœurs et le culte, et ils demanderont des comptes à ce sujet aux prêtres et aux diacres et examineront le comportement de tous les fidèles, tout en

քարոզութեանցն եւ աղաւթիցն մատուցման եւ զկնքատուացն մի ըստ միոջէ յարմարումն կատարելութեան, եւ զպատարագամատուցացն սարսափելի խորհրդոյն պատշաճող սպասաւորկութիւն, զի փոյթեռանդն յաւժարութեամբ եւ երկիւղիւ անդրդուելի պահեսցեն. վասն որոյ թէ հեղգայցեմք՝ համարս պահանջելոց եմք, եւ եթէ ոք տարտամ եւ յետնեալ գտանիցի ի սքանչելի ճառեցեալս աւանդութեանց, կրեսցէ պատուհաս սաստիկ, ո՛ր ոք եւ իցէ, եւ ի պատուոյն իւրմէ զրկեալ եղիցի՝ մինչեւ հաշտեսցի ընդ նմա վարդապետն:

ՍԱՊ ԺԵ. Զամառն գլխաւոր քահանայն հանապազորդեալ յեկեղեցւոջն կացցէ, եւ այլ ընկերքն շաբաթուք առ նմա փոխանակաւ կացցեն, զի պաշտամունքն տուընջեան եւ գիշերոյ մի՛ խափանեսցին, վասն զի այդ է գործ մշակութեան եւ նոյն պատիւ:

ՍԱՊ ԽԸ. Արդ՝ պարտ է մեզ զհատուցումն շնորհից սահմանադրելով հաստատել յայտարարութեամբ՝ թէ ո՛րպէս պարտ է հատուցանել ի վանս եւ կամ ամուսնացելոց քահանայից:

Տաւն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ վկայի, զոր նախակարգեաց առաքեալն եւ խոստովանողն Քրիստոսի եւ հայր վերստին նորոգման բոլոր Հայաստան աշխարհիս Գրիգորիոս՝ ի վանս, զի ուխտադրութեան պահաւք հաստատեցաւ: Եւ որ ինչ միանգամ այլ ինչ ուխտք են՝ ի վանս, կատարեսցին. եւ շաբաթք, եւ պահք, եւ ծոմք, զի ուխտից են կատարմունք, զի ուխտաւորեալ են բնակիչք, շնորհիւ ուխտին կերակրեսցին: Եւ տաւն ամենայն մարտիւրոսաց զոր մատուռն կոչեմք: Վարդավառին մատաղենիքն միայն պտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ ի ժողովրդականաց եւ յամուսնացելոց քահանայիցն յառաջին արմտեացն, այսինքն յընտրոցն, զի զեղծցին կալք ցորենոյ եւ հնծանք գինւոյ եւ իւղոյ, եւ մի՛ ի վատթարացն իբրեւ զԿային, գուցէ զնորին լուիցուք զպատուհաս: Տաւն սրբոյ Յայտնութեանն, եւ քառասնորդք նորա, եւ Տեառնընդառաջն, եւ Առաջաւոր պահոցն կատարումն: Տաւն միջնոց քառասներորդացն Զատկի, աւր Ղազարու, մեծ հինգշաբաթի Զատկին, յորում Կենարարն մեր աւանդեաց աշակերտացն զխորհուրդս նորոյ ուխտիս: Երկուշաբաթի Զատկին ընծայիւք եւ հաճոյակատար աւժտիւք դիր Զատկին, տաւն Ամբառնալոյ Տեառն յերկինս, տաւն Վախճանելոցն յելս հրոտից ամսոյ: Այսոքիկ տաւնք: Ի վանս՝ յուխտաւորեալ տեղիսն երթիցէ նախանն, զի կերիցեն պաշտաւնեայք տեղւոյն եւ հիւրք. զի քահանայից, թէպէտ եւ ամուսնացեալք իցեն, եւ աբեղայից եւ ամենայն իսկ ուխտի մանկանց չէ արժան ի շէնս աւթել, այլ ի վանս. բայց թէ ուր ոչն գուցեն՝ եւ զկողոպուտ վախճանելոյ տանուտէրանց ի տախտէ եւ յաթոռոյ, մինչեւ ցպնակ եւ ցդրգալ, եւ որ ինչ անձին զգեստն է մինչեւ ցկաւշիկս եւ ցգաւտի, եւ անկողինն երթիցէ ի վանս, զի հանգիցեն ի վերայ նորա յայնր մտեալ հիւրքն եւ աւրհնեսցեն:

ՍԱՊ ԽԵ. Այցելու եւ հասարակաց հայր է եպիսկոպոսն, վասն այնորիկ իսկ առանց ակնառութեան պարտի խնամել զհաւատացեալս նմա յԱստուծոյ հաւտն, եւ անաչառութեամբ յանձանձել զուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ, տեսուչս եւ առաջնորդս գաւառաց եւ գեաւղից կացուցանելով, որք անուանին քորեպիսկոպոսք. զի սրբոց

exigeant un service convenable et uniforme de la part de ceux qui offrent la sainte communion; et celui qui agit avec nonchalance encourra un terrible châtiment, et sera suspendu de sa dignité jusqu'à ce qu'il se réconcilie avec son *vardapet*.

SPT 15. L'été, le prêtre principal doit rester en permanence dans l'église et les autres prêtres se relaieront auprès de lui à tour de rôle chaque semaine, car le service doit être continu de jour comme de nuit.

SPT 40. Il convient de fixer avec précision la rétribution des monastères et des prêtres mariés.

Il y a la fête de saint Jean-Baptiste établie par Grigor l'Illuminateur dans les monastères avec un jeûne votif et tous les autres vœux doivent être gardés dans les monastères, à la fois les semaines (litt. *sabbath*), les fêtes et les abstinences qui constituent l'accomplissement de ces vœux. Car c'est grâce à leurs vœux que les habitants mangeront. Il y a la fête de tous les martyrs – *Maturn*. Les offrandes du *Vardavar* qui consistent dans le meilleur (*i.e.* les prémices) des fruits de toutes les récoltes apportées par les laïcs et les prêtres mariés. La fête de la sainte Épiphanie et sa quarantaine et la Chandeleur, et l'accomplissement du jeûne préparatoire. La fête de la mi-carême; le jour de Lazare; le grand jeudi de Pâques. Le lundi de la semaine de Pâques où l'on fera des cadeaux, la fête de l'Ascension du Seigneur, la fête de la fin du mois de *Hrotic*. À l'occasion de ces fêtes, les prémices seront portées dans les monastères afin que les ministres et les visiteurs les consomment; car à l'occasion de ces fêtes, les prêtres bien que mariés, les moines et tous les membres du clergé ne doivent pas loger dans les hameaux mais dans les monastères, sauf là où il n'y en a pas. Le patrimoine d'un chef de famille, de la table à la chaise en passant par les plats et les cuillères, et tous les vêtements personnels jusqu'aux chaussures, à la ceinture et au lit, reviendront aussi au monastère, afin que les étrangers puissent se reposer et les bénir.

SPT 45. L'évêque qui est l'inspecteur et le père commun doit veiller sur tous ses fidèles sans acception de personne et traiter le clergé avec impartialité en établissant des chorévêques dans les cantons et les villages; et les chorévêques

եւ նախանձաւորաց աւրինաց. եւ հմուտ եղելոց վարդապետութեան՝ արժանաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ, որք զժողովուրդն բաւական լիցին խրատել՝ շահելով զմեղանչականութեամբ զմոլորեալսն եւ պայծառացուցանելով զճշմարիտսն ճառագայթաւէտ պատուիրանացն պատմութեամբք:

ՆԵՆ Ժ. Քահանայք գահասիրութեամբ մի՛ հակառակեսցին ընդ միմեանս, զի զոր շնորհն Աստուծոյ ընտրեաց նախ ի քահանայութիւնն՝ այն է նախաթոռ յեկեղեցւոջ:

ՆԵՆ ԺԳ. Եւ ժողովրդականք մի՛ հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումն սրբոյ եկեղեցւոյ, զի պատճառ խռովութեան բերէ, այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուսցեն ամենայն յաւժարութեամբ անխափան. եւ մի՛ ըստ դասուց բաժին եւ երդոց, որ եղեւ վնաս. եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցւոյ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս աւրէն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ Բ. մասունք եւ կէս մասին, եւ այլ քահանայքն՝ մէն Բ. մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մի մասն եւ կէս մասին. եւ դպիրքն եւ այրի կանայքն թէ իցեն պարկեշտք՝ մի մասն առանց ամենայն հակառակութեան: Ապա եթէ իցէ ոք, որ հակառակիցէ եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դադարեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերք իւր մի՛ իշխեսցեն ընդ այնպիսումն հաղորդել, եւ ժողովրդականք՝ առ քահանայս ունել զնա:

ՆԵՆ ԺԴ. Պաշտաւն եւ պատարագիք եւ սպասք սրբոյ եկեղեցւոյն ի գլխաւոր քահանային տան եղիցի, որպէս յառաջագոյն կարգեալ է: Եւ ինքն գլխաւոր քահանայն զեկեղեցին մի՛ իշխեսցէ թողուլ եւ գործոյ տան պարապել, այլ մշտնջենաւոր ի սուրբ եկեղեցւոջն կացցէ, զի պաշտաւնն եւ աղաւթքն տունջեան եւ գիշերոյ ժամուցն եւ զտեսչութիւն ժողովրդոցն մի՛ խափանեսցէ. իսկ այլ ընկերքն զամառն փոխանակաւ կացցեն ընդ նմա անպղերգաբար: Ապա եթէ իցէ ոք, որ սխալիցէ ի պաշտամանէն, պղերգութեամբ կամ երկրական հոգովք, ի մտիցն մի՛ իշխեսցէ մասն առնուլ: Քահանայք միակամք լիցին աւրհնել միաբանութեամբ զժողովրդականսն եւ զորս որոշել ի սրբոյ եկեղեցւոյն:

ՆԵՆ ԼԴ. Եւ որ յանապատս բնակեալ ուխտաւորք յառաջ քան զմտանել արեգական գնասցեն եւ յորժամ ծագէ արեգակն՝ երթիցեն, գուցէ ի սխալանս անկանիցին: Իսկ մոնազունք եւ վանաց մանկունք վանս մի՛ ոք իշխեսցեն ուրեք ունել բայց ի վանս. ապա եթէ վանք չկան՝ յաւագ երիցուն տուն երթիցեն, զի չէ իշխանութիւն յայլ տան աւթել. եւ մի՛ լիցի լսել, թէ մի վանք, բազում վանք, որ չէ հասարակ ըստ առաքելոցն կարգի:

ԿՎՍ Բ. Հարցումն. Եթէ պա՛ռտ է եպիսկոպոսի կրաւնաւորել սքեմաւորութեամբ ինքեամբ իսկ եւ զիւր գործ թողուլ:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ, այլ յոր կոչումն կոչեցաւ՝ ի նմին յարամնալ:

seront choisis pour leur zèle dans la loi et pour leur compétence à instruire le peuple, et à ramener les égarés vers la vérité.

NEN 10. Les prêtres ne doivent pas se disputer entre eux pour la prélature car c'est celui que la grâce de Dieu a choisi en premier (*i.e.* le plus ancien) pour le sacerdoce qui occupera le premier siège de l'église.

NEN 13. Les laïcs paieront tous ensemble les impôts à l'église et non de façon séparée par groupes de parts et de foyers fiscaux; et les prêtres après avoir reçu la totalité les répartiront selon la règle; les prêtres principaux recevront deux parts et demie, les autres prêtres deux parts, les diacres une part et demie, les chantres et les veuves – si elles sont honnêtes – une part. Celui qui s'oppose à cela et fait sédition sera suspendu de son rang, ses amis ne communieront plus avec lui et les laïcs ne le considéreront plus comme un prêtre.

NEN 14. Le culte, les offrandes et les vases de la sainte Église resteront dans la maison du prêtre principal comme cela a été précédemment prescrit. Le prêtre principal ne pourra pas quitter l'église pour vaquer au travail de sa maison, mais il se tiendra en permanence dans l'église afin que le culte – de jour comme de nuit –, les offices et la surveillance des fidèles ne soient pas entravés; et ses compagnons se relaieront sans faute auprès de lui à tour de rôle. Mais si l'un d'eux manque au culte par paresse ou par esprit profane, il sera privé de sa part des revenus ecclésiastiques. Les prêtres se mettront d'accord pour bénir ou exclure les laïcs de façon unanime.

NEN 34. Ceux ayant fait le vœu de vivre au désert doivent rejoindre leur ermitage avant le coucher du soleil et en repartir à son lever afin de ne pas commettre de faute. Et les moines et les novices doivent vivre dans un monastère et dans aucun autre endroit, et s'il n'y en a pas, ils logeront chez le prêtre principal mais dans aucune autre maison. Et qu'on ne dise pas qu'une maison en vaut une autre (litt. «un monastère c'est beaucoup de monastères») car cela est contraire à l'ordre apostolique.

CDS 2. L'évêque ne doit pas abandonner sa charge pour embrasser la vie monacale, mais rester là où il a été appelé à la vocation.

ԿՎՍ Է. Հարցումն. Եթէ պա՞րտ է, որ ոք կրաւնաւորէ յանապատի եւ աւրկանայ կամ բորոտի, թողուլ զտեղին եւ ի հիւանդանոցս երթալ, թէ ոչ:

Պատասխանի: Ոչ է պարտ, այլ ի նմին մշտնջենաւորել կրաւնաւորութեանն յանապատի, բայց եթէ առ չգոլ ունողաց եւ հարկ լինիցի:

ՍԻՈ Թ. Քահանայ, որում հասեալ է կարգ տարեկան սպասաւորութեան եկեղեցւոյ, սրբութեամբ եւ արդարութեամբ կալցի զեկեղեցին եւ անխափան ի տուէ եւ ի գիշերի կատարեսցէ զաստուածային աղաւթս:

ՍԻՈ ԺԵ. Կրաւնաւոր ուր առեալ է զկրաւնս սրբութեան եւ տեղափոխ լինի ուխտէ յուխտ՝ արգելեալ լիցի եւ մի՛ ոք իշխեսցէ զայնպիսին ընդունել, այլ ուր ընծայեցաւն Քրիստոսի, ի նմին տեղ կատարեսցէ զառաքինութեան իւրոյ զհանդէս. եւ կատարեսցի՝ բայց եթէ յառաջնորդաց կոչեսցի յառաջ՝ յառաջնորդութիւն եկեղեցւոյ եւ կամ վարդապետութիւն ունիցի ի լրումն աստուածեղէն ուսման առաջնորդին:

ԹԱՏ Բ. Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել, եւ զիւր մերձաւորսն մի՛ առաւել մեծարել քան զայլ հաւատացեալսն, թէպէտ եւ եղբայր իցէ կամ քոյր: Եւ կաշառ ամենեւին մի՛առնուլ, այլ զինքն մեռեալ համարել աշխարհի. մի՛ երբեք քրքրել եւ զուարճանալ կամ լկտի ինչ խաւսել կամ հրապարակաւ զոք յանդիմանել առանց երկրորդ հարցման՝ նախ առանձինն, եւ ապա երկու կամ երեք վկայիւք, վարդապետաւք. հեշտական հանդերձիւք մի՛ վարել եւ մի՛ բնաւ առանց ընկերակցացն հարցմանց գործել ինչ, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ: Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս վարդապետս, տեսուչս գաւառաց, քաղաքաց՝ հովուել զհաւատացեալսն. եւ ժողովրդոցն հնազանդել հովուացն կացուցելոցն յեպիսկոպոսէն. կարգեսցէ ի շէնս երկուս կամ երիս քահանայս եւ մի սարկաւագ, իսկ յազարակն քահանայ մի եւ սարկաւագ մի: Չհաշմեալ զոք մի՛ ձեռնադրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ չտայ մատուցանել մարգարէն (Ղեւտ. ԻԲ. 20), ո՞րչափ եւս առաւել որ զայս պատարագս մատուցանէ՝ արժան է անարատ լինել: Առանց վկայից եւ քննութեան մի՛ զոք ձեռնադրել, զի մահաբեր վնասք ծնանին:

ԹԱՏ Գ. Արժան է եպիսկոպոսին ձեռնադրել քահանայս երեսնամեայ, եւ զերեսուն ամ կալ ի կարգին եւ ապա լռեսցէ: Իսկ յիսնեմենիք կամ թէ աւելի՝ մի՛ եւս ձեռնադրել քահանայ կամ սարկաւագ, եւ մի՛ ամուսնութիւն հրամայել, զի յայսմ վայրի անձինք աղճատին եւ միտք եւ ժամանակք. եւ զինքն պատրաստել յիւրում ուղեւորութեանն, պայծառացուցանել զիւր գլապտերն, զի մի՛ զայլսն հոգալով զինքն անփոյթ արասցէ եւ զրկեսցի ի յաւիտենական կենացն:

ԿԵՆ Է. Պարտ է Երուսաղէմի եպիսկոպոսին զմայրաքաղաքին ունել զպատիւ:

ԿԵՆ ԽԵ. Սարկաւագունք պարտ է լինել յեկեղեցւոջ Է. ըստ առաքելական կանոնին որ ի Գործս առաքելոցն (Գործք Զ. 3):

CDS 7. Le moine vivant dans le désert qui est galeux ou lépreux doit continuer à vivre sa vie monacale au désert et ne pas aller à l'hôpital, sauf s'il ne trouve pas sur place ce qui est indispensable pour lui.

SIO 9. Le prêtre à qui est échu pour une année le service d'une église doit la garder avec sainteté et justice, et sans entrave, de jour comme de nuit, il doit accomplir les prières à Dieu.

SIO 15. Le religieux qui se déplace de congrégation en congrégation sera retenu là où il a été consacré, car il doit achever son combat ici-bas dans ce lieu, et personne n'aura le droit de le recevoir; il ne pourra partir que s'il bénéficie d'une promotion pour devenir prélat d'une église ou s'il reçoit un enseignement pour devenir un guide accompli de la doctrine.

THD 2. L'évêque doit aimer tous les fidèles de la même façon sans avantager ses parents, ses frères ou ses sœurs. Il ne doit jamais être corrompu mais doit se considérer comme mort pour ce monde; il ne doit jamais se divertir ni porter des habits agréables ou formuler des paroles débauchées, ou réprimander quelqu'un sans l'avoir questionné personnellement par deux fois en présence de deux ou trois témoins possédant le rang de *vardapet;* et il ne doit pas agir sans avoir consulté ses compagnons. L'évêque établira des *vardapets*, des inspecteurs (*i.e.* des chorévêques) dans les cantons et les villes afin de diriger les fidèles qui devront leur obéir; l'évêque ordonnera deux ou trois prêtres et un diacre dans les villages et un prêtre, et un diacre dans les hameaux. L'évêque ne consacrera pas un impotent, car seule une personne sans souillure peut offrir le sacrifice (Lv 22, 20). Et personne ne sera consacré sans la présence de témoins, et sans avoir été examiné.

THD 3. L'évêque consacrera les prêtres à 30 ans et ils exerceront pendant 30 ans puis cesseront. Il ne faut pas consacrer à la prêtrise ou au diaconat une personne de plus de 50 ans et plus encore; il ne faut pas se marier après 50 ans en raison du déclin de l'esprit et du corps; mais il faut se comporter avec droiture et ne pas se négliger en s'occupant d'autrui, afin de se rendre digne de la vie éternelle.

SCN 7. L'évêque de Jérusalem aura l'honneur d'une métropole.

SCN 45. Une église doit avoir sept diacres, selon le canon apostolique qui est dans les Actes des apôtres (Ac 6, 3).

ԿԵՆ ԾԵ. Ոչ է պարտ երդմնեցուցանել զերախայսն, բայց միայն զկարգեալսն յեպիսկոպոսաց:

ԿԵՆ ԿԴ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին ի ժողովս կոչելոյ՝ արհամարհել եւ ոչ երթալ, բայց եթէ հիւանդ լինիցի:

ԿԵՆ ՀԳ. Ոչ է պարտ երիցուն՝ կանոնական թուղթ տալ:

ԿԵՆ ՁԷ. Ոչ է պարտ զպառաւունս առաջոյ նստեալս լինել:

ԿԵՆ ՂԶ. Ոչ է պարտ զկէսսարկաւագաց ի սարկաւագաց տեղի ունել:

ԿԵՆ ՂԸ. Ոչ է պարտ կէսսարակաւագաց եւ ոչ փոքր մի զդրունսն թողուլ եւ զբաւսնուլ ուրեք:

ԿԵՆ ՃԺԱ. Ոչ է պարտ ի գեաւղս կամ յագարակս եպիսկոպոս նստուցանել, այլ տեսուչք շրջել:

ՎԱՉ Ա. Երիցունք որ ի շէնս լինիցին, երկիցս անգամ ի տարւոջն եպիսկոպոսին երկիր պագցեն եւ զկարգս հոգեւորս ուսցին ի նմանէ ըստ գրոց. եւ որպէս կարգն է՝ ի տարւոջն եպիսկոպոսին ընծայ տարցի:

ԲԳԿ ՃՁԲ. Արժան է քահանային ի տարւոջն երկիցս անգամ ժողովել զկուսանսն յեկեղեցին եւ խրատել եւ ուսուցանել՝ հրաժարել ի սատանայական գործոց, զի որ ի ծածուկ զչարիսն գործեն՝ զնոսա յայտ ածցէ, կրթելով զաղջկունսն յաստուածպաշտութիւն, զի դէտ է քահանայն ի վերայ ժողովրդեանն:

ԲԳԿ ՄԼԵ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ երթալ ճանապարհ ըստ կամաց: Ապա եթէ համարձակիցի ոք եւ թողու զհաւտն ի ձեռս գայլոց եւ հասանէ որոգայթ, զարիւն նորա ի ձեռաց նորա խնդրէ Տէր, զի արժան է յանձնել զհաւտն ի քաղաքակիցս իւր. զի «Եղբայր յեղբաւրէ աւգնի» (Առակ ԺԸ. 19), եւ թէ «Զմիմեանց բեռն բարձէք» (հմմտ. Թիւք, Դ. 49):

ԳԱՍ ԺԳ. Ոչ է արժան պատրիարգի, այսինքն կաթողիկոսի, նոր աւրէնս յեկեղեցի տալ, այլ զոր ընկալաք յառաքելոցն, ոչ պերճ հարդերձիւ պճնել եւ ոչ յերիւարս ձիոց կամ կիսիշեաց նստել, այլ թէ տկար է զաւրութեամբ մարմնոյ՝ յէշ նստցի ըստ Տեառն մերոյ եւ Աստուծոյ նմանութեան, զի գտան քաղաքաց եպիսկոպոսք եւ կաթողիկոսք լուծեալք զայսու կանոնաւս, եւ կտաւիս զգեցեալք եւ ձիովք իգամոլովք գնացեալք, զորս տարամերժեցին սուրբ ժողովն եւ մեք նզովիւք, քանզի զառաքելական աւրէնս եդաք:

SCN 55. Ne doivent exorciser les catéchumènes que ceux qui ont été désignés par les évêques.

SCN 64. L'évêque convoqué à un concile doit s'y rendre, sauf s'il est malade.

SCN 73. Les prêtres ne doivent pas donner des lettres canoniques.

SCN 87. Les vieilles femmes ne doivent pas prendre place devant (litt. avant) l'église.

SCN 96. Les sous-diacres ne doivent pas remplacer les diacres.

SCN 98. Les sous-diacres ne doivent pas abandonner, fût-ce même un petit moment, les portes de l'église et se divertir en quelque endroit.

SCN 111. Il ne faut pas établir d'évêque à demeure dans les villages ou les campagnes, mais ils doivent y circuler en inspecteurs.

RVG 1. Les prêtres ruraux rendront hommage à leur évêque deux fois par an et apprendront de lui les règles spirituelles selon les Écritures; et selon la règle, ils lui apporteront une offrande annuelle.

ECB 182. Le prêtre doit réunir deux fois par an les vierges dans l'église afin de les conseiller, de les instruire et de les faire renoncer aux œuvres de Satan qui s'immiscent en secret, et il les démasquera au grand jour en instruisant les filles dans le culte divin, car le prêtre est le chef du peuple.

ECB 235. Le prêtre ne peut pas voyager à sa guise et abandonner son troupeau à d'autres (litt. des loups), car si un péril survient, le Seigneur lui réclamera le sang versé, mais il doit confier son troupeau à ses proches collègues (litt. concitoyens, cf. Pr 18, 19; Nb 4, 49).

GNT 13. Le patriarche, c'est-à-dire le catholicos, ne donnera pas de lois nouvelles à l'Église mais s'en tiendra à celles des apôtres, et il ne doit pas porter d'habits fastueux ni monter sur des coursiers ou des mulets, mais seulement en cas de fatigue corporelle monter sur un âne comme le faisait notre Seigneur, car dans certaines villes, des évêques et des catholicos ont transgressé ce canon en circulant vêtus de lin sur des chevaux entiers attirés par les femelles et pour cela, le saint concile et nous-mêmes (*i.e.* Grégoire de Nazianze) les avons anathématisés en appliquant les lois apostoliques.

ԳԱՍ ԻԴ. Եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց. եւ արքեպիսկոպոս նոյնպէս, զի մի պատուով սահմանեցան, բայց յառաջինս գրեսցի նա նախագլուխ:

ԴՍԺ Ա. Առաջնորդաց սրբոյ եկեղեցւոյ, այսինքն է եպիսկոպոսաց, ըստ կանոնի սրբոց հարցն է գնալ արժան սրբութեամբ եւ արդարութեամբ յամենայն ճանապարհս արդարութեան, զի ամենայնք նոքաւք յաղեսցին եւ համեմեսցին, զուցէ անհամեալք ընկեսցին արտաքս եւ եղիցին կոխան ի մարդկանէ, այլ լինել աւրինակ հաւտին ամենայն բարեձեւութեամբ, զի յերեւել մեծի հովուապետին՝ ընդունիցին զանթառամ փառաց պսակն:

ԴՍԺ Դ. Եպիսկոպոսք իւրաքանչիւր վիճակաց՝ վանաց եւ անապատից տեսչութիւն եւ հոգաբարձութիւն արասցեն, ի լոյս եւ ի պաշտաւն եւ ի դպրոցս հայել, եւ իւրեանց պաշտաւնէիւքն կերակրել եւ վայելել ի սրբոցն շնորհէ, այլ բռնութեամբ եւ զաւշաքաղութեամբ ինչ մի՛ իշխեսցեն առնել. նոյնպէս եւ ի տկարանոցս հայել եւ տեսչաւորել եւ զպոռնկացելոցն եւ զայլոց յանցաւորաց զտուգանս առնուլ եւ ի նոսա մատակարարել, այլ զաւշաքաղութեամբ ինչ եւ բռնութեամբ ի տկարանոցացն մի՛ իշխեսցեն առնուլ, այլ մանաւանդ յանձանձել եւ մխիթարել զտկարացն չքաւորութիւն: Նոյնպէս եւ վանաց երիցունքն եւ քահանայքն վարդապետին ի հնազանդութեան կացցեն: Ապա եթէ ոք յեպիսկոպոսաց կամ ի քահանայից անհնազանդեալ արհամարհիցէ զեղեալ կանոնս նախահարցն՝ ընդ կանոնական պատուհասիւք եղիցի:

ԿՐՆ Ե. Վասն ութաւրեայ աւուրցն ընթերցուածոցն եւ Աւետարանացն, թէ պարտ է զամենայն աւուրսն ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենիցն Պաւղոսի եւ ոչ ընթեռնուլ մարգարէ, վասն զի ամենայն քարոզութիւն մարգարէիցն կատարեցաւ յերեկորին ճրագալուցին եւ միաւորեցաւ հարսն եւ փեսայն յառագաստին. վասն զի այսպէս կանոնեցին առաքեալքն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ սուրբն Յակոբոս կարգեաց զընթերցուածս եւ յաւրինեաց յերկրորդում աւուրն ի մատրան սրբոյն Ստեփանոսի ժողովելով եւ անդ կատարելով զաւրէն կոծոցն. եւ յետոյ ի Պաւղոսի առաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Յովհաննէ. եւ յերրորդում աւուր կիւրակէին ժողովին ի սուրբ մատրանն որ է կաթողիկէ եւ բարձրագահ քան զամենայն եկեղեցիս եւ ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Մատթէոսէ «Իբրեւ նոքա գնացին» (Մատթ, ԺԱ. 7), եւ այսպէս զամենայն աւուրսն կատարել դրութեամբ սրբոյն Յակոբայ ի փառս Աստուծոյ: Եւ մի՛ հետեւել դրութեան Յոբնաղի եւ Արտեմոնի եւ նոցին խորհողացն: Ապա եթէ ոք գտցի աւտար քարոզութեան հաւանեալ եւ արարեալ՝ եթէ քահանայ է՝ լուծցի, եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի, եթէ եպիսկոպոս՝ արտաքոյ աշխարհաց ելցէ, թագաւորական հրամանաւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ցաւր մահուան իւրոյ:

ԿՐՆ Թ. Զգուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս եւ զսարկաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հասարակաւրէն հանապազորդեան հանդերձիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր աշտիճանի

GNT 24. L'évêque recevra l'onction de la part de trois évêques; et il en va de même pour l'archevêque, car ils ont été définis avec un seul honneur, mais lui sera inscrit comme premier des évêques comme c'était le cas chez les Anciens.

DUN 1. Les évêques qui sont les prélats de la sainte Église doivent – en vertu du canon des saints pères – marcher dans le chemin de la justice, afin que tous bénéficient de leur sainteté, de crainte qu'ils ne soient rejetés par les hommes, ils seront des exemples pour tous les fidèles, afin de recevoir la couronne de gloire lorsque le grand chef des bergers apparaîtra.

DUN 4. Chaque évêque doit exercer la tutelle sur les monastères et les solitudes qui se trouvent dans son diocèse, et prendre soin du culte et des écoles par l'intermédiaire de ses ministres, mais il ne doit jamais agir avec violence ou cupidité; de même, il doit prendre soin et diriger les hospices, et encaisser les amendes des fornicateurs et autres pécheurs afin de les leur reverser, mais il ne doit rien prélever avec violence ou cupidité aux hospices, mais consoler les infirmes. De même, les doyens des monastères et les prêtres devront obéir à leur *vardapet*. L'évêque ou le prêtre qui méprise ce canon établi par les premiers pères subira un châtiment canonique.

KAR 5. Concernant l'Octave des lectures et de la lecture des Évangiles, il faut lire tous les jours les lettres de l'apôtre Paul et ne pas lire le prophète, car toute la prédication des prophètes s'accomplit le soir des luminaires et les fiancés sont unis dans la chambre nuptiale comme l'ont canonisé les apôtres. Et saint Jacques a ordonné les lectures, et en se rassemblant le lundi de la Loi dans le sanctuaire d'Étienne, l'on accomplit l'obligation des lamentations; puis les lettres apostoliques de Paul et l'Évangile de Jean; et le mardi après le dimanche, on se rassemble dans le sanctuaire appelé *kat'olikē* qui est plus élevé que toutes les autres églises et on écoute les lectures des livres des apôtres et l'Évangile de Matthieu «Quand ils arrivèrent» (Mt 11, 7), et ainsi, on accomplit tous les jours selon les écrits de saint Jacques à la gloire de Dieu. Et il ne faut pas suivre les normes de Juvénal et d'Artémon et de leurs complices. Et celui qui dans ses opinions ou dans sa pratique reste étranger à la présente prédication sera déposé, s'il est prêtre, et exclu, si c'est un laïc, et si c'est un évêque, il sera chassé du pays, et par ordre impérial vivra en exil jusqu'à sa mort.

KAR 9. L'évêque, le prêtre et les diacres ne peuvent servir la sainte table avec un vêtement ordinaire, mais chacun selon son rang revêtira son manteau et sa tunique. Le chef des évêques, c'est-à-dire le catholicos, doit revêtir en-dessous une tunique

զգեցցին պարեգաւտս եւ պատմուճանս. եպիսկոպոսապետն, այսինքն կաթողիկոսն, զգեցցի ի ներքոյսն պարեգաւտս սպիտակ եւ ի վերայ նափորտ Բժ. խաչիւք նկարակերտեալ եւ ամփոփեալ թեզանաւք, եւ եմիփորոն, որպէս եւ այլոց եպիսկոպոսացն, եւ յաջոյ կողմանէ կոնքեռն նկարագրեալ, նմանապէս եւ զայլ կարգաւորութիւն արասցէ ըստ գրելոցս: Նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն զգեցցի կամաս բոլորաստորոտ սպիտակ, ստորեւ զգեցեալ եւ ի վերայ աղաբողոն առանց թեզանեաց, բոլորեալ շուրջանակաւ, եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ զսպեալ թեզանաւք, եւ զգաւտեաւն ունելով դաստառակ խաչանմանեալ յաջմէ կողմանէ եւ ի վերայ աղաբողոնին կրկնաւ խաչիւք հնգիւք եմիփորոն, եւ կաւշիկս զգեցեալս եւ սքողեալս մինչեւ ցժամ խորհրդոյն. եւ ի սկզբան աղաւթիցն վերացուցեալ զծածկոյթ գլխոյն, առանց սքողելոյ կացցէ մինչեւ յաւարտումն խորհրդոյն: Նոյնպէս եւ քահանայքն զգեցցին սպիտակ պարեգաւտս ի ներքոյ եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ ի վերայ աղաբողոն պճղնաւոր առանց թեզանեաց եւ կաւշիկս յոտս բացաւ գլխով սպասաւորեսցէ խորհրդոյն սրբութեան, եւ ոչ միայն զխորհուրդն սուրբ, այլ եւ զամենայն քահանայագործութիւնս: Ձձեռնադրութիւն քահանայի եւ զաւրհնութիւն եկեղեցւոյ եւ զայլ ինչ որ անկաւոր է՝ եպիսկոպոսապետաց եւ քահանայից մի՛ իշխեսցեն առանց պատմուճանի կատարել: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն զգեցցին պատմուճան սպիտակ եւ կացցեն ի սպասու խորանին հոլանիք եւ զաւտելոյծ լիցին ի ժամ պատարագին եւ ուրար զահեակ ուսովքն խաչանկար եւ զքշոցսն հովանի կալցին ի վերայ քաւութեան սեղանոյն. եւ կէսքն ի նոցանէ բուրուառս բարձեալ ի ձեռս, ակումբ առեալ զքաւութեամբն, մատուսցեն զբուրումն անուշահոտութեան խորհրդոյն մեղսաքաւիչ: Եւ զհաց պատարագին ինքեանք կազմեսցեն սաղմոսիւք եւ զգուշութեամբ, եւ զսուրբ խորհուրդն հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ քարոզել եւ յայլ ինչ մի՛ ամենեւին համարձակել: Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստունգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկի ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

2. Նուիրապետական փոխյարաբերութիւններ

ԿԱՌ ԻԵ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ մի՛ ոք անարգեսցէ եւ անգոսնեսցէ եւ արհամարհանաւք կալցի զքահանայն, թէեւ կարի ոք անարժան եւ յանարգաց իցէ՝ գիտասցէ զի զԱստուած անարգէ, զի Աստուծոյ սպասաւոր է ձեզ ի բարիս, եւ համարս տալոց է ընդ ոգւոց ձերոց. ո՞չ գրեալ է «Ձիշխան ժողովրդեան քոյ մի բամբասեսցես» (հմմտ. Ելք ԻԲ. 28):

ԵԱԿ ԺԴ. Եթէ ոք երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ի ժառանգաւորաց ի բաց ընկեցեալ զիւր պանդխտութիւնն յայլ երթիցէ, եւ ամենեւին փոխեալ շրջիցի յայլում պանդխտութեան առանց կամաց եպիսկոպոսին իւրոյ՝ զայնպիսին հրամայեմք ոչ

blanche et au-dessus la chape tissée avec douze croix, qui enveloppe les manches, ainsi que le *pallium*, comme les autres évêques et du côté droit sera représenté le manipule, et de la même façon, qu'il accomplisse les autres prescriptions selon les Écritures. Pareillement, l'évêque portera un vêtement blanc de haut en bas, en revêtant par en-dessous et au-dessus une chape sans manches, tissée tout autour, et une étole sur les deux épaules raffermie par les manches, et ayant à la ceinture un amict en forme de croix du côté droit, et au-dessus une chape, une chasuble avec deux fois cinq croix, et des souliers recouverts et voilés jusqu'à l'heure du sacrifice, et au début des prières, il portera la capuche sur la tête, et se tiendra sans se dévoiler jusqu'à la fin des mystères. Et les prêtres aussi porteront un sous-vêtement blanc à l'intérieur, et une étole sur les deux épaules, et au-dessus une chasuble, une soutane sans manches et des souliers aux pieds, et ils serviront la tête découverte au mystère, et non seulement pour les mystères saints, mais aussi pour toute activité sacerdotale. Le chef des évêques, comme les prêtres, ne procède pas sans chasuble à l'ordination sacerdotale, à la bénédiction de l'église ou à tout autre acte liturgique. De même, les diacres porteront un manteau blanc et se tiendront pour le service du sanctuaire tête découverte, et ils seront sans ceinture au moment du sacrifice, et ils auront une étole sur l'épaule gauche avec une croix, et ils se tiendront dans l'ombre avec la sonnette pour l'expiation de l'autel; et la moitié d'entre eux portera l'encensoir à la main, faisant une couronne autour de l'expiation, et ils apporteront l'odeur du parfum agréable au sacrifice qui expie les péchés. De même, ils prépareront le pain du sacrifice avec des psaumes, portant les saints mystères à l'autel, redescendant et prêchant, et tout le reste en toute confiance. Et l'évêque et le prêtre n'exerceront pas le ministère sacerdotal sans leur service. Ceux qui obéissent à ces prescriptions canoniques seront en paix et ceux qui s'y opposent seront les amorces du feu des supplices éternels, et coupables de péchés sans fin, et selon l'ordre de l'empereur, ils seront déchus de leur honneur et vivront exilés aux mines jusqu'à leur mort.

2. Les rapports au sein de la hiérarchie

CAP 25. Celui qui ne respecte pas ou qui méprise, ou qui injurie un prêtre, même si ce dernier a des origines particulièrement viles, manque de respect envers Dieu, car c'est ce prêtre qui rendra des comptes pour vos âmes (cf. Ex 22, 28).

CCL 14. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui quitte complètement sa paroisse sans l'accord de son évêque ne pourra plus exercer son ministère, notamment s'il ignore les exhortations répétées de son évêque et sur place, il ne pourra que recevoir la

եւս քահանայանալ, մանաւանդ թէ բազում անգամ յորդորեալ իւրոյ եպիսկոպոսին ոչ լուաւ, այլ յամառեալ յանկարգութեանն, իբրեւ զաշխարհական հաղորդեսցի անդէն ընդ նոսա: Ապա եթէ եպիսկոպոսն առ որում է նա առ ոչինչ համարեալ զի վերայ նորա սահմանեալ դատարկութիւնն՝ ընկալցի զնա ընդ ժառանգաւորս՝ ի բաց որոշեսցի, իբրեւ զվարդապետ անկարգութեան:

ԵԱԿ ԻԹ. Եթէ երէց արհամարհեալ զեպիսկոպոսով իւրով առանձին ժողով արասցէ եւ սեղան կանգնեսցէ ոչ ինչ ստուգեալ զեպիսկոպոսն՝ բայց բարեպաշտութիւն կամ արդարութիւն, լուծցի իբրեւ զսիրող իշխանութեան, քանզի բռնաւոր է, եւ այլք ի ժառանգաւորաց որ հաւանեցան նա: Իսկ ժողովրդականքն որոշեսցին, բայց այսոքիկ յետ միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս եպիսկոպոսին աղաչանաց եղիցի:

ԵԱԿ ԼԷ. Երիցունք եւ սարկաւագունք առանց կամաց եպիսկոպոսին մի ինչ կատարեսցեն, զի նմա հաւատացաւ ժողովուրդն Տեառն, եւ վասն ոգւոց նոցա բան պահանջեսցի:

ԵԱԿ Ծ. Եթէ ոք ժառանգաւոր թշնամանեսցէ զեպիսկոպոսն անիրաւաբար՝ լուծցի, քանզի «Չիշխան ժողովրդեան քո ոչ հայհոյեսցես» (Ելք ԻԲ. 28, Գործք ԻԳ. 5):

ԵԱԿ ԾԱ. Եթէ ոք ժառանգաւոր թշնամանեսցէ զերէց կամ զսարկաւագ՝ որոշեսցի:

ՀԱՅ Զ. Զքահանայի զմեղս եթէ ոք հաւաստեաւ գիտասցէ, վարդապետի նորա միայն իշխեսցէ յայտնել եւ ասել կամ թէ եպիսկոպոս իցէ կամ քորեպիսկոպոս: Ապա եթէ ի հրապարակի ջայլի ձաղեսցէ՝ ոգւոյն ոլորէ դատաստան, զի զԱստուծոյ քահանայ խնդրէ ձաղել. իսկ եթէ եպիսկոպոսն լուիցէ եւ ոչ հայեսցի, սակայն նա որ իւր անկն էր խաւսեցաւ, իսկ յոյժ առ ի զմեղսն տեսանելոյն ոչ կամիցի ընդ քահանային հաղորդել՝ հնարիւ զատուսցէ զանձն ի քահանայէն եւ զամբաստանսն մի երկրորդեսցէ, զի չէ նմա հաւատացեալ դատել, այլ դատիլ ի քահանայէն:

ՆԻԿ ԺԷ. Լուր էհաս ի սուրբ եւ մեծ ժողովն Նիկիայ, թէ ի տեղիս տեղիս սարկաւագունք աւրէնս տան եւ մկրտութիւնս առնեն, եւ ընդդէմ թուեցաւ գործն Առաքելական կանոնաց եւ մեծ ամենայն ժողովոյս. բայց աղէ որք ոչ ունին իշխանութիւն մատուցանել պատարագ՝ նոցա զիարդ համարձակ լինի զմարմինն Քրիստոսի բաշխել. այլ որք մատուցանեն զպատարագ՝ նոքին եւ բաշխեսցեն, եւ սարկաւագին իշխանութիւն լիցի հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ զգուշութեամբ ի սպասու կալ եպիսկոպոսին, այլ եւ ընդ երիցունսն խառն աւրէնս առնուլ կանոնք ոչ հրամայեն:

ԱՆՏ Ե. Երէց ոք կամ սարկաւագ արհամարհեաց զիւրոյ եպիսկոպոսին զհրաման, իբրեւ մերժեալ էր զնոսա յեկեղեցւոյ եւ առանձին ժողովեցան կամ ժողովեսցին եւ սեղան հաստատեցին եւ ի կոչ եպիսկոպոսին ոչ եկին եւ ընդդէմ եղեն եւ անարգեցին եւ ոչ կամեցան զբանս նորա յանձն առնուլ եւ լսել, իբրեւ միանգամ եւ

communion laïque. Mais si l'évêque local ne tient pas compte de sa suspension et le reçoit comme un clerc, il sera exclu en tant que chantre de l'indiscipline.

CCL 29. Le prêtre qui méprise son évêque sans motif lié à la foi ou à la justice et fonde séparément une assemblée et un autel sera déposé comme un tyran aimant le pouvoir, de même que les clercs qui communient avec lui, tandis que les laïcs agissant ainsi seront exclus. Mais on fera cela seulement après que son évêque l'aura supplié une première, une deuxième et même une troisième fois de cesser.

CCL 37. Les prêtres et les diacres ne feront rien sans le consentement de l'évêque, car c'est à lui qu'a été confié le peuple du Seigneur et c'est à lui qu'on réclamera des comptes concernant leur âme.

CCL 50. Le clerc qui outrage injustement son évêque sera déposé car «Tu n'insulteras pas le chef de ton peuple» (Ex 22, 28; Ac 23, 5).

CCL 51. Le clerc qui outrage un prêtre ou un diacre sera exclu.

CPC 6. Celui qui connaît avec certitude les péchés d'un prêtre ne doit les rapporter qu'à son *vardapet*, qu'il s'agisse d'un évêque ou d'un chorévêque. Mais s'il le déplore publiquement et s'en moque, il provoquera un jugement contre son âme, car il cherche à se moquer d'un prêtre de Dieu; mais si du fait que l'évêque, après avoir été informé de cela, n'a rien fait, un fidèle ne veut pas communier avec le prêtre – en raison des péchés de ce dernier - il se séparera de lui par quelque moyen, mais il ne doit pas réitérer ses accusations, car ce n'est pas à lui de juger le prêtre, mais à lui d'être jugé par le prêtre.

NIC 17. En divers endroits, à l'encontre des canons apostoliques et du concile de Nicée, des; des diacres donnent la communion et administrent le baptême, car ne pouvant offrir le sacrifice, ils ne peuvent distribuer le corps du Christ; car ce sont ceux qui offrent le sacrifice qui distribueront aussi la communion, le diacre pourra apporter les choses saintes sur la table et se tiendra au service de l'évêque, mais les canons interdisent aux diacres de recevoir l'eucharistie mélangée avec les prêtres.

ATC 5. Les prêtres ou les diacres qui ont méprisé l'ordre de leur évêque qui les avait exclus de l'Église et qui se réunissent à part pour établir un autel ou qui n'écoutent pas, et ne répondent pas à l'appel de leur évêque qui les a appelés par deux fois, seront totalement exclus sans pouvoir espérer aucune consolation

երկիցս կոչեաց, զայնպիսիսն բնաւին մերժել արժան է եւ ոչ եւս մխիթարութեան ինչ հասուցանել իբրեւ ոչ եւս կարող են զնոյն պատիւ ընդունել ամենեւին: Ապա եթէ յամեսցեն եւս ի նմին իրս խռովութիւնս առնել եւ ամբոխս յարուցանել յեկեղեցւոյ վերայ յարտաքին իշխանութենէ եւ ի զաւրութենէ ուստեք, զայնպիսիսն իբրեւ զխռովարարս դարձուցանել եւ սանձաբեկ առնել արժան է:

ԼԱՒ Ի. Չէ մարթ սարկաւագաց՝ երիցանց առաջի նստել առանց հրամանի, այլ հրամանաւ, նոյնպէս եւ սարկաւագին ունել պատիւ այլոցն, որ յուխտին են:

ԼԱՒ Խ. Չէ մարթ քահանայի կամ ուխտաւորաց առանց հրամանի եպիսկոպոսին ճանապարհ ուրեք երթալ:

ԼԱՒ ԾԳ. Չէ մարթ երիցանց, մինչ չեւ մտեալ եպիսկոպոսին, մտանել եւ նստել ի բեմի, բայց ընդ եպիսկոպոսին մտանել արժան է: Ապա եթէ դժուարոտ իցէ եպիսկոպոսն՝ համարձակեալ լիցի երիցանց մտանել՝ նստել:

ՍԱՊ ԺԷ. Եւ սարկաւագք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել, ապա եթէ արասցեն՝ լուծեալ լիցին ի սարկաւագութենէն հանդերձ պատուհասիւ, զի ոչ է սարկաւագն քահանայ, այլ սպասաւոր քահանային:

ՆԵՆ ԺԱ. Դպիր պաշտաման յեկեղեցւոջ առանց քահանայի մի՛ իշխեսցէ կալ:

ՆԵՆ ԺԶ. Եւ կանայք առ քահանայս մի՛ իշխեսցեն կալ, բայց սարկաւագունքն սպասաւորեսցեն, եւ կանայք յիւրեանց տեղին աղաւթեսցեն, եւ մի՛ եղիցին գործակիցք քահանայիցն, որպէս լսեմք, ունելով զտեղիս սարկաւագացն:

ՍԻՈ Դ. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն քորեպիսկոպոսաց կամ քահանայից սեղան տալ հաստատել կամ եկեղեցի աւրհնել:

ԿԵԱ Բ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն՝ եթէ սարկաւագ ընդ երիցու մի՛ նստցի՝ մի՛ յեկեղեցւոջ եւ մի՛ ի հացի, բայց եթէ երէցն հրամայեսցէ: Նոյնպէս եւ դպիրն ընդ սարկաւագի մի՛ նստցի:

ԿԵՆ ԺԸ. Ոչ է պարտ սարկաւագի աւրէնս տալ, եւ ոչ նստել ընդ երիցու:

ԿԵՆ ԽԴ. Որք ի գեաւղս երիցունք իցեն կամ ի քաղաքս՝ յանդիման եպիսկոպոսաց աղաւթս ոչ է իշխանութիւն կատարել:

ԿԵՆ ՃԺ. Ոչ է պարտ երիցանց առանց եպիսկոպոսին ի սեղանն ելանել, նստել:

ԲԳԿ ՀԴ. Եթէ ոք յուխտէ եկեղեցւոյ անգոսնեսցէ զքահանայ որ կանամբի իցէ եւ գարշի ի նմանէ՝ նգովեալ եղիցի:

ni obtenir la même dignité. Mais s'ils persévèrent à provoquer des troubles et des émeutes contre l'Église, il faut les éloigner et les neutraliser par quelque autorité ou puissance séculière.

LAO 20. Les diacres ne doivent pas s'asseoir devant les prêtres sans autorisation et, pareillement, le diacre sera honoré par les autres qui sont dans le clergé.

LAO 40. Un prêtre ou un clerc ne peut pas voyager quelque part sans l'autorisation de l'évêque.

LAO 53. Les prêtres ne doivent pas, avant l'entrée de l'évêque, pénétrer dans le *bêma* et s'y asseoir, mais ils doivent entrer avec lui; sauf si l'évêque est empêché.

SPT 17. Les diacres qui accomplissent le baptême seront déposés de leur diaconat et en plus, ils seront punis, car le diacre n'est pas un prêtre mais un serviteur du prêtre.

NEN 11. Le *dpir* ne peut pas accomplir le culte dans l'église sans la présence du prêtre.

NEN 16. Les femmes n'auront pas le droit de se tenir auprès des prêtres et elles prieront à leur place, et ne prendront pas celle des diacres, car c'est à ces derniers qu'il revient de servir les prêtres.

SIO 4. Les évêques n'ont pas le droit de faire ériger un autel ou bénir une église par les chorévêques ou les prêtres.

SCA 2. Le diacre ne s'assoira pas avec le prêtre dans l'église ni au repas, sauf si le prêtre le permet. De même, le lecteur ne s'assoira pas avec le diacre.

SCN 18. Le diacre ne doit pas donner l'eucharistie ni s'asseoir avec le prêtre.

SCN 44. Les prêtres des villages ou des villes ne peuvent pas célébrer les prières en présence d'évêques.

SCN 110. Les prêtres ne doivent pas prendre place à l'autel sans l'évêque.

ECB 74. Le clerc qui méprise un prêtre, du fait qu'il est marié, et l'abhorre sera anathématisé.

ԲԳԿ ճԺ. Սարկաւագ ոչ է հաւասար քահանայի, այլ սպասաւոր:

ԲԳԿ ճԺԱ. Մի՛ իշխեսցէ ճաշակել սարկաւագն ընդ քահանային եւ մի՝ դպիրն ընդ սակաւագին:

ԲԳԿ ճՀԴ. Թէ ոք ուխտական կամ դպիր ժողովրդեանն առաջնորդէ եւ հրապարակաւ աղաւթէ կամ շնորհս առնու յինքն կամ պտուղ կամ ապաշխարութիւն դնէ մեղաւորաց կամ վասն տգիտութեան զքահանայն արհամարհէ՝ եղիցի ընդ խաչահանուսն Քրիստոսի:

ՄԱԿ Ներածութիւն. (...). Այլ եւ տեսեալ զբազմազգուշալի կարգաւորութիւն կենարար մկրտութեան սրբոյ քաղաքիս, հիացեալ զարմացան, թէ կողմանք Արեւելից թերի են զգուշութեամբ յայսպիսիսս բազում ինչ իրաւք: Զի ի տեղիս տեղիս աւազան կարգաւոր ոչ ունին, եւ յորպէս ամանի մկրտեն. եւ է որ սարկաւագունք մկրտութիւն առնեն, և եպիսկոպոսք եւ քահանայք առանձնակ ձէթ աւծման <ոչ> աւրինեն. եւ զձէթ կնքոյ որ յառաքելոցն եւ այսր պահի, յաւելուածով ոչ ունին, եւ զբոլոր զգայարանս մանկան ոչ աւծանեն: Եւ է զի զժողովոյն կարգեալսն ոչ ասեն ուրեք ուրեք քահանայքն ի ժամ մկրտութեանն: Եւ ձեռնադրութեամբ ժառանգաւորքն միապատիւ հաւասարին, եւ ոչ ընդ աւելեաւքն հնազանդին: Եւ բազում եւ այլ շփոթութիւնք հպարտութեամբ եւ ծուլութեամբ, զոր ի կարգս եկեղեցւոյ մուծեալ են մարմնասէրք, զոր ծանուցին մեզ եկեալքս: (...) Բազում զգուշութեամբ եւ երկիւղիւ կատարել զկարգաւորութիւնն մեծի խորհրդոյն Աստուծոյ որ կատարի ի կաթողիկէ եկեղեցւոջ, որով պարգեւի ի շնորհաց հոգւոյն մեղաց թողութիւն եւ ոգւոց փրկութիւն մկրտելոցն ի սուրբ աւազանին: .... Եւ յայսմ ամենայնի չէ պարտ ծուլալ եւ դանդաղել եպիսկոպոսացն եւ երիցանցն ի մկրտել զայնոսիկ, որք կամին մերձենալ ի բարեպաշտութիւն աստուածպաշտութեան: Զի այն է փոյթ քահանայից եւ գործ կարեւոր առաջնորդաց եկեղեցւոյ՝ զկամողսն բարեպաշտութեան խրատել եւ ուսուցանել բանիւ եւ վարդապետութեամբ, մերժել ի սատանայէ եւ ընծայեցուցանել Աստուծոյ սրբոյ աւազանին լուսաւորութեամբ, եւ մի՛ ումեք լինել պատճառք կորստեան անհնազանդութեամբ եւ թերակատար ինչ կարգաւք մկրտութեան, վասն դանդաղութեան իւրոյ առ ոչ աւծել զամենայն կարգաւորութիւն ի վերայ մատուցելոցն ի մկրտութիւն սուրբ աւազանին, զոր բազում զգուշութեամբ եւ ցնծալից դողութեամբ առանց դանդաղելոյ կատարէ ընդհանրական եկեղեցի Աստուծոյ:

ՄԱԿ Ա. Գիտութիւն լիցի քրիստոսասէր եղբայրութեան ձերոյ, զի եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է իշխանութիւնս այս. եւ սարկաւագաց զայս առնել չէ արժան, քանզի սպասաւորք են. եւ խափանեալ է այս առ ի նոցանէ: Եւ աւելի է խնդրելն, թէ կատարեալ է առ ի նոցանէ մկրտեալն. բայց պարտ է նախ քննել, թէ սովորութիւն իցէ գաւառին այնմիկ սարկաւագացն մկրտել. եւ եթէ գտցի ոք արարեալ, ընդ անմեղութեամբ է վասն անգիտութեան կարգաց եկեղեցւոյ. զի սովորութեան գաւառին զհետ չոգաւ: Իսկ եթէ գիտէր զկարգս եկեղեցւոյ եւ անց զնոքաւք, եղիցին ի վերայ նորա պատիժք ըստ կարգի յանցանացն:

ECB 110. Le diacre n'est pas l'égal du prêtre, mais son serviteur.

ECB 111. Le diacre n'a pas le droit de goûter à l'eucharistie avec le prêtre ni les clercs avec le diacre.

ECB 174. Le clerc ou le *dpir* qui prêche le peuple, qui dirige la prière publique ou qui reçoit lui-même des revenus et les fruits, ou qui fixe la pénitence pour les pécheurs, ou qui par ignorance méprise les prêtre, sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

MCJ Préambule. L'Arménie – notamment les régions orientales – manque de fonts baptismaux. Et les diacres ne doivent pas conférer le baptême; et les évêques et les prêtres, de façon isolée et de leur propre chef sanctifient l'huile d'onction, et du fait qu'ils n'ont pas assez d'huile de confirmation, ils n'oignent pas correctement les enfants. Et certains prêtres au moment de conférer le baptême ne respectent aucunement les commandements du concile de Nicée. Et le clergé est touché par de nombreux désordres dus à l'orgueil, et certains ne se soumettent pas à leurs supérieurs, et ne respectent pas les rangs et la hiérarchie. Par la grâce du Saint-Esprit sont accordés la rémission des péchés et le salut des âmes par le baptême pour ceux qui désirent la vraie religion. Et les évêques et les prêtres ne doivent pas différer le baptême de ceux qui le désirent, car les prélats ont la lourde responsabilité d'instruire dans la vraie religion par les paroles et la doctrine, et de renoncer à Satan, et de se dédier à Dieu par l'intermédiaire de l'illumination du baptême qu'ils confèrent; et ils ne doivent pas devenir une cause de perdition en différant le baptême dans le saint font, c'est pourquoi l'Église catholique accomplit le baptême sans aucun délai et avec grand soin.

MCJ 1. Le pouvoir de baptiser n'appartient qu'aux évêques et aux prêtres mais non aux diacres qui sont des serviteurs; et le baptême qu'ils conféreraient serait nul. Et ceux qui agissent ainsi par ignorance en suivant la coutume de leur région ne seront pas punis. Mais ceux qui le font en connaissant les dispositions de l'Église seront punis à la hauteur de leur transgression.

ՄԱԿ Գ. Վերատեսուչք ըստ կարգեալ կայենիցն կալցին իշխանութիւն ուղղել ի բարին, որոց կոչեցան ի վերակացութիւն. եւ առեալ ի նոցանէ՝ մի փքացցին ամբարհաւաճութեամբ զանձինս առ իմաստունս ունելով, եւ անկցին յիմարութեամբ, եւ անկցին ի չարութիւն (հմմտ. Ա. Կոր. Է. 20): Զի թէպէտ միապէս տուեալ են շնորհքն ի հաւատացեալքն, այլ ոչ միապատիւ ամենեքեան:

ԴԻԱ Ա. Համակարգքն ոչ կարեն զմիմեանս յառաջ ածել. եթէ յանդգնին՝ կրկին նորոգեսցին. վերինքն զներքնոցն ունին, իսկ ներքինքս զվերնոցն ոչ ունին:

3. Աշխարհական-հոգեւորական յարաբերութիւններ

ԿԱՌ ԻԸ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ թագաւորք, որք ունին զհաւատս եկեղեցւոյ սրբոյ եւ խոստովանին զՔրիստոս, իշխանութիւն լիցի ընդ քահանայս ի բեմի կալ, իբրեւ զԴաւիթ եւ որ իբրեւ զնայն էին, ըստ մարգարէութեանն եթէ թագաւոր յուսացաւ ի Տէր, յողորմութեանց բարձրելոյն նա մի զրկեսցի, բայց յայլ ինչ մի համարձակեսցի, զուցէ որպէս զՈզիայն պատուհասեալ իջցէ (հմմտ. Բ. Մնաց. ԻԶ. 16-23):

ԵԱԿ ԻԸ. Եթէ ոք եպիսկոպոս աշխարհական իշխանաւք վարեցեալ՝ նոքաւք բուռն ի վերայ եկեղեցւոյ եղիցի, լուծցի եւ որոշեսցի, եւ ամենեքեան որ հաղորդին ընդ նմա:

ԵԱԿ ՀԸ: Եթէ ոք թշնամանեսցէ զթագաւոր եւ զիշխան անիրաւաբար, պատուհաս կրեսցէ. եթէ ժառանգաւոր իցէ՝ լուծցի, իսկ եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի:

ՆԻԿ Ներածութիւն. Սահմանք եւ կանոնք որ եդան ի սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոջ ի մեծ ժողովն Նիկիայ, ուր էին գումարեալ միաժողով ըստ հրամանի մեծի աստուածընկալ Կոստանդիանոսի կայսեր, զի շնորհաւք սուրբ Հոգւոյն զեղեալ սիրտ նորա հանդերձ սուրբ հայրապետաւքն եւ անդէն հասանէին ի գումարութիւն եւ ի սահմանադրութիւն գլխաւորք՝ վարդապետք, առաջնորդք, աւրէնսուսոյցք կարգի ժողովրդեան ՅԺԸ. եպիսկոպոսք, որով լուացին, սրբեցին ի նեխ եւ ի փտեալ վիրացն եւ թեթեւացուցին ի ծանրաբեռն մեղացն ի ձեռն ապաշխարութեան բազմադիմի եւ ազգի ազգի մեղացն գործելոց:

ԱՆՏ Ա. Ամենայն ոք ով եւ համարձակեսցին եւ լուծցեն զսահմանս սուրբ եւ մեծ ժողովոյն որ ի Նիկիայ ժողովեցան, եւ զառաքելոցն, իբրեւ էր անդ աստուածապաշտ եւ աստուածասէր թագաւորն Կոստանդիանոս, վասն ամենասուրբ տաւնից փրկութեան, կապել եւ մերժել յեկեղեցւոյ, թէ կացցեն եւս հակառակութեամբ ընդդէմ դառնալ որ ինչ բարեգոյնքն կամեցան եւ կարգեցին. եւ այս ասացաւ վասն աշխարհականացս:

MCJ 3. Les évêques doivent être installés de façon régulière et ils disposeront du pouvoir d'administrer avec justice les biens; mais personne ne doit se comporter avec orgueil (cf. 1 Cor. 7, 20). Car si la grâce est accordée à tous les croyants, certains ont été placés au-dessus des autres et chacun doit se contenter de son rang.

DAT 1. Ceux qui sont de même rang ne peuvent pas se devancer les uns les autres; mais s'ils osent le faire, qu'ils retournent de nouveau à leur rang; les supérieurs tiennent le rang des inférieurs, mais les inférieurs ne peuvent pas tenir le rang des supérieurs.

3. Les rapports clercs-laïcs

CAP 28. Les rois qui adhèrent à la foi de la sainte Église et confessent le Christ pourront se tenir sur le *bêma* avec le prêtre à l'instar de David, mais ils n'oseront pas faire autre chose afin de ne pas subir le châtiment d'Osiah (cf. 2 Chr. 26, 16-23).

CCL 28. L'évêque qui recourt aux autorités séculières pour s'approprier une église grâce à leur force sera déposé et exclu, de même que tous ceux qui communient avec lui.

CCL 78. Le clerc qui outrage injustement un roi ou un prince sera déposé, si c'est un laïc, il sera exclu.

NIC Préambule. Lors du grand concile de Nicée où les Pères étaient réunis en plein accord, conformément à l'ordre du grand empereur Constantin qui a reçu Dieu et dont le cœur était plein de la grâce du Saint-Esprit, avec les saints patriarches arrivèrent aussi pour la réunion et pour prendre des décrets, les principaux *vardapets*, prélats, spécialistes du droit du peuple chrétien, et les 318 évêques purifièrent les blessures causées par les péchés grâce à la pénitence.

ATC 1. Ceux – clercs comme laïcs – qui violent les décrets du saint concile de Nicée réuni en présence du pieux empereur Constantin et les décrets des apôtres concernant les saintes fêtes de Pâques seront interdits et exclus de l'Église.

Mais si après cela, un évêque, un prêtre ou un diacre altère les dispositions de l'Église et se tient à part ou célèbre les fêtes avec les juifs, il sera étranger à l'Église car il a fait du tort non seulement à sa personne, mais aussi à nombre de ses fidèles;

Ապա թէ ոք ի գլխաւորաց եւ յառաջնորդաց եկեղեցւոյ՝ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ յետ սահմանիս այսորիկ համարձակիցի շրջել եւ խռովել եւ խանգարել եւ փոփոխել զկարգս եկեղեցւոյ եւ առանձին լինել եւ ընդ Հրէայս կատարեսցէ զտաւնս, զայսպիսիսս սուրբ եւ մեծ ժողովն աստեն առ ետեղ յայտնապէս աւտար համարեցան յեկեղեցւոյ, զի ոչ անձին միայն մեղաւ, այլ զբազումս ապականեաց, եւ թիւրութեան պատճառք եղեն. ոչ միայն զայնպիսիսն հատանել եւ ընկենուլ եւ որոշել ի պաշտամանէ եկեղեցւոյ, այլ եւ որք սոցին հաւասարել համարձակեցան յետ մերժելոյ զայսպիսիսն, եւ որք մերժեցան՝ խափանեսցին եւս եւ յարտաքին պատուոյն, որ սուրբ կանոն եւ Աստուծոյ քահանայութիւն ընկալեալ գտանիցի:

ԱՆՏ Ե. Երէց ոք կամ սարկաւագ արհամարհեաց զիւրոյ եպիսկոպոսին զհրաման, իբրեւ մերժեալ էր զնոսա յեկեղեցւոյ եւ առանձին ժողովեցան կամ ժողովեսցին եւ սեղան հաստատեցին եւ ի կոչ եպիսկոպոսին ոչ եկին եւ ընդդէմ եղեն եւ անարգեցին եւ ոչ կամեցան զբանս նորա յանձն առնուլ եւ լսել, իբրեւ միանգամ եւ երկիցս կոչեաց, զայնպիսիսն բնաւին մերժել արժան է եւ ոչ եւս մխիթարութեան ինչ հասուցանել իբրեւ ոչ եւս կարող են զնոյն պատիւ ընդունել ամենեւին: Ապա եթէ յամեսցեն եւս ի նմին իրս խռովութիւնս առնել եւ ամբոխս յարուցանել յեկեղեցւոյ վերայ յարտաքին իշխանութենէ եւ ի զաւրութենէ ուստեք, զայնպիսիսն իբրեւ զխռովարարս դարձուցանել եւ սանձաբեկ առնել արժան է:

ԱՆՏ Թ. Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն իմացին, զի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն թիկունք է նոցա եւ հոգաբարձու եւ ամենայն ոք զինչ եւ պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ, թէ մուրհակ՝ արքունի եւ իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ եւ կարգաց հասարակաց. վասն այսորիկ կամ եղեւ թէեւ պատուով յառաջ իցէ եւ առանց նորա մի՛ իշխեսցեն ինչ գործել ըստ նախնեացն սովորութեան հարցն մերոց, որպէս կարգեալ են կանոնք. բայց միայն զայս իշխեսցէ գործել յիւրում իշխանութեանն եթէ գեաւղք եւ եթէ գաւառք, եթէ աւծումն երիցութեան եւ սարկաւագութեան կամ զինչ վարք իցեն իւրոյ գաւառին եւ իշխանութեանն, ամենայն ճշմարտութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ եւ ընտրութեամբ խնամով գործեսցէ, այլ յայլոց ամենեւին մի՛ իշխեսցէ գործել եւ ձեռնամուխ լինել արտաքս, քան զկամս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին եւ ոչ նմին կաթողիկոսին առանց հաւասարութեան այլոց եպիսկոպոսացն գործել ինչ:

ԱՆՏ ԺԱ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ի կարգէն՝ արտաքս քան զկամս եւ կամ առանց թղթոյ որ գաւառին եպիսկոպոս իցէ, եւ առաւել եւս որ մայրաքաղաքին իցէ, դիմեսցէ առ թագաւորն՝ զայնպիսին ցոյց արասցեն եւ ընկեսցեն եւ մերժեսցեն ոչ միայն ի հաւասարութենէն, այլ եւ ի պատուոյն զոր ունէր, զի իբրեւ ձանձրացուցանել կամեցաւ զաստուածասէր թագաւորին մերոյ զլսելիս արտաքս քան զկարգս եկեղեցւոյ: Ապա եթէ հարկ ինչ իցէ ի կոչ իրաց առ թագաւոր դիմել՝ գործեսցէ խորհրդովք եւ կամաւք ըստ իշխանութեան, որ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն իցէ եւ որ ի գաւառին եպիսկոպոսքն իցեն, նոցին թղթովք թոշակեսցի՝ յոր ճանապարհ դիմեացն:

et il sera chassé de son siège – y compris des honneurs extérieurs de son rang –, de même que ceux qui continueront à être en communion avec lui après sa sanction.

ATC 5. Les prêtres ou les diacres qui ont méprisé l'ordre de leur évêque qui les avait exclus de l'Église et qui se réunissent à part pour établir un autel ou qui n'écoutent pas, et ne répondent pas à l'appel de leur évêque qui les a appelés par deux fois, seront totalement exclus sans pouvoir espérer aucune consolation ni obtenir la même dignité. Mais s'ils persévèrent à provoquer des troubles et des émeutes contre l'Église, il faut les éloigner et les neutraliser par quelque autorité ou puissance séculière.

ATC 9. Dans chaque province, l'évêque de la métropole est le protecteur et le responsable des évêques qui, par ailleurs, se rendent chez lui s'il surgit quelque défense à présenter, par exemple un acte du roi et des princes concernant les affaires de l'Église et les dispositions communes. Le métropolitain possède la préséance d'honneur et les évêques ne peuvent rien faire sans lui, selon la coutume de nos pères, ainsi qu'en ont disposé les canons; toutefois, dans son diocèse, l'évêque peut procéder à l'ordination des diacres et des prêtres, et il agira avec discernement dans la conduite de son diocèse et de sa campagne, mais il ne pourra pas intervenir dans le diocèse d'un autre évêque sans l'accord de l'évêque de la métropole et ce même catholicos ne fera rien sans l'assentiment des autres évêques.

ATC 11. Si un évêque, un prêtre, un diacre ou un clerc va chez le roi sans l'accord ou sans lettre de(s) évêque(s) de la province et plus encore du métropolitain, il sera noté d'infamie, excommunié et déposé de sa dignité. Mais s'il doit se rendre chez le roi, il le fera avec le conseil et l'accord de l'évêque métropolitain, et les lettres des évêques de la province qu'il traverse.

ԱՆՏ ԺԲ. Եթէ ոք յիւրմէ եպիսկոպոսէն անկաւ, երէց կամ սարկաւագ, եւ զեպիսկոպոսին զդատաստան ոչ յանձին կալաւ եւ համարձակեցաւ ձանձրացուցանել զլուր ժողովոց բազմաց, որպէս թէ զինչ իրաւունս ունիցի՝ առաջի բազում եպիսկոպոսաց ասիցէ եւ ի նոցանէ զարդար դատաստանի վճիռն ակն ունիցի առնուլ: Ապա եթէ ի նոցանէ սրտնեղեցաւ եւ անգոսնեաց, եւ համարձակեցաւ առ թագաւորն դիմել եւ ձանձրացուցանել, զայսպիսիսս մի՛ արժանի առնել թողութեան կամ ընդունելութեան եւ կամ բնաւ յոյս ինչ տալ, զի առ յապա հաստատեսցի ի նոյն տեղի:

ՍԱՐ Է. Քանզի բազումք յեպիսկոպոսաց ոչ պակասեն ի բանակս երթալով եւ մանաւանդ Ափրիկէացիք, որք, որպէս տեղեկացաք ի սիրելւոյ եղբաւրակցէն մերմէ եւ պաշտաւնակցէն՝ եպիսկոպոսակցէ Գրատայ[1], զփրկչական խորհուրդ ոչ ընդունին, այլ այնպէս արհամարհեն, որպէս զի մի մարդ ի բանակին բազում եւ պէսպէս, եւ որ ոչ կարեն աւգուտ առնել եկեղեցւոյ, պաղատանս տանել եւ ոչ որպէս պարտ եւ պատշաճ լինել աղքատաց եւ աշխարհականաց պատիւս եւ գործակալութիւնս ոմանց հնարել: Արդ՝ այս ունայնութիւնս զգումարումն ոչ առանց գայթագղութեան ուրուք մեզ եւ բամբասանաց առիթ լինի: Արդ՝ վայելչական համարեցայ եպիսկոպոսի զիւր աւգնականութիւն տալ նմա, որ ոք յումեքէ բռնաւորեսցի կամ յայրեանց զրաղատեսցի, կամ դարձեալ եթէ ոք որ զրկեսցի յիւր կենաց, թէ բնաւ եւ այս անուանք իրաւացի ունին զաղաչանս: Արդ՝ սիրելիք եղբարք, եթէ ամենեցուն այս հաճոյ թուի՝ դատ արարէք, զի ոչ ումեք եպիսկոպոսի պարտ էր ի պաղատն երթալ, բայց ի նոցանէ, զոր բարեպաշտ թագաւորն մեր ի ձեռն հրամանաց իւրոց կոչեսցէ. եւ քանզի բազում անգամ ի դէպ լինի ոմանց յանապատ տեղի վանսն ապաւինել յեկեղեցի վասն իրացն յանցանաց կամ անխտիր դատապարտեալ պահեսցի եւ կամ այլ ինչ իւիք դատավճռաւ անսալով, զայսպիսեացն ոչ ուրանալ եւ լինել յաւգնականութիւն, այլ առանց ծուլութեան եւ առանց երկիւղի պարտ է այսպիսեացս խնդրել թողութիւն:

ՍԱՐ Ը. Քանզի թուեցաւ մեզ, զի մի՛ ընդ ամբաստանաւք անկցի եպիսկոպոս ոք երթալով ի պաղատն, թէ ոք ի նոցանէ այսպիսի ունիցի պաղատանս, որպէս վերագոյն յիշեցաք, ի ձեռն իւրոյ սարկաւագի առաքեսցեն, քանզի սպասաւորին պատկեր ոչ է նախանձելի. եւ որ լինելոցն է վաղագոյն պաճուճել կարասցէ:

ՍԱՐ Թ. Թէ յոր եւ իցէ գաւառ եպիսկոպոս առ եղբայր իւր եւ եպիսկոպոսակից առաքեսցէ պաղատանս, եւ մեծագոյն քաղաքին, այսինքն մայրաքաղաքին, նաեւ զսարկաւագ իւր եւ զաղաչանս առաքեսցէ տալով նմա վկայութեան թուղթս, գրելով ըստ կարգի առ եղբարս եւ եպիսկոպոսակիցս մեր, որ յայնմ ժամանակի ի տեղիսն կամ ի քաղաքսն են, յոր բարեպաշտ թագաւորն զարքունական իրսն կառավարէ: Ապա եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ունիցի բարեկամս ի գաւթի թագաւորին եւ կամեսցի վասն ուրուք աղաչել, որ է վայելուչ, մի՛ արգելցէ ի ձեռն իւրոյ սարկաւագին, եւ աղաչեսցէ եւ պատուիրեսցէ նոցա աւգնականութիւն աղաչելով նմա շնորհել վարկանելով: Իսկ որք ի Հռոմ երթան, որպէս յառաջ ասացի, սիրելի եղբաւրն մերոյ եպիսկոպոսակցի Յուլիայ, զպաղատանս զոր ունիցին տալ պարտին,

[1] Խօսքը Կարթագէնի եպիսկոպոս Գրատիոսի մասին է (343 թ. առաջ- 348/349 թթ.):

ATC 12. Le prêtre ou le diacre déposé par son évêque qui refuse son jugement et va lasser de nombreux conciles attendra d'eux le jugement de son cas. Mais s'il méprise ces conciles et ose aller lasser le roi pour son affaire, il ne sera digne d'aucun pardon et on ne lui donnera aucun espoir d'être rétabli à l'avenir dans la même place.

SAQ 7. Beaucoup d'évêques, notamment africains – ainsi que l'a rapporté l'évêque Gratus[1]– vont dans les camps militaires pour présenter de nombreuses demandes qui ne peuvent être utiles à l'Église alors qu'il faudrait chercher à être utile pour les pauvres et les laïcs présents dans ces lieux. L'évêque doit donc aider celui qui est violenté par quelqu'un ou la veuve qui est injustement jugée, ou celui qui est dépouillé de ses moyens de subsistance, bref tous ceux qui ont des réclamations légitimes à formuler. Ainsi, aucun évêque ne doit aller supplier notre roi, sauf si ce dernier le mande par un ordre. Et ceux qui se trouvent dans des monastères situés dans des déserts, et qui se réfugient dans l'église après avoir été condamnés sévèrement pour leurs fautes, et qui attendent une décision de justice ne doivent pas être privés de secours, et il faut immédiatement demander le pardon pour eux.

SAQ 8. Si un évêque souhaite formuler une demande auprès du palais impérial, il le fera par l'intermédiaire de son diacre et non pas en y allant lui-même, afin de ne pas tomber sous le coup d'accusation. En effet, le serviteur ne prête pas à l'envie et l'affaire sera ainsi promptement réglée.

SAQ 9. L'évêque qui veut adresser une requête à son collègue de la métropole enverra son diacre et des lettres testimoniales en écrivant dans l'ordre aux évêques qui sont dans les villes dans lesquelles le roi administre les affaires du royaume. Mais si l'évêque a des amis à la cour royale et veut en solliciter un pour ce qui est bien, il le fera par son diacre et il les sollicitera en supposant qu'ils lui accorderont l'aide demandée. Quant à ceux qui vont à Rome, ils donneront leurs requêtes au pape qui les examinera afin de décider si elles peuvent être transmises au palais impérial.

[1] Il s'agit de Gratus, l'évêque de Carthage (av. 343-ap. 348/349).

զի նախ նա փորձեսցէ. եւ եթէ ոչ ոք ի նոցանէ անամաւթ իցէ, եւ այսպէս զիւր հոգաբարձութիւնս տալով առաքեսցէ ի պաղատն:

ՍԱՐ ԻԱ. Քանզի գիտեմք եւ բազում անգամ վասն սակաւուց ոմանց զանամաւթութեանց զաստուածային եւ զպաշտելի անուն քահանայութեան ի բամբասանս գալ: Արդ՝ եթէ ոք որ ամենեցուն հաճոյ թուեցաւ իշխեսցէ ամբաստանութեամբ մանաւանդ եւ կամ ամբարհաւաճութեամբ կամաց հաճոյ լինել, այլ ինչ ոչ գործել, գիտասցէ, զի ի յանց պատասխանատուութեան զինքն պարտական առնիցէ եւ զպատիւն եւ զարժանաւորութիւն եպիսկոպոսութեանն ի բաց ընկենուլ: Ամենեքին պատասխանի արարին. Վայել է եւ հաճոյ են այսպիսի կամք: Եւ այս անտի եւ եթ, մանաւանդ ճանաչելի եղիցի եւ կատարեսցի, եթէ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ յանցս եւ յռահս կարգեալ են. տեսանելով եպիսկոպոսին խնդրեսցէ զպատճառս ուղղոյն, եւ ուր զուղեգնացութիւնն արասցէ. եւ եթէ գտցէ զնա ի պաղատն անդր երթալ՝ խնդրեսցէ ի նմանէ զպատճառն, որք ի վերայ եւ առաջի կային: Ապա եթէ կոչեցեալ է զնա եւ երթայ, մի՛ խափանեսցէ զնորա զերթն, իսկ եթէ յաղագս ցուցանելոյ զանձն, որպէս յառաջագոյն ասացաք ձերում սիրոյդ, վասն իրիք աղաչանաց ուրեք երթիցէ ի պաղատն, ոչ ձեռնարկել պարտ է ի թուղթսն եւ ոչ հաղորդել ընդ այնպիսումն: Ամենեքին ասացին. Սահմանեսցի եւ այս:

ՍԱՊ ԻԲ. Քահանայ այր՝ եւ որ ի քահանայական կարգէն ժողովրդականք յազատաց տունս, յիշխանի տունս ի դայեկութիւն եւ յայլ գործակալութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել, զի այնու պատճառաւ զրկեալ նեղեն զժառանգակիցս իւրեանց, յորում գտան բազումք պարտաւորեալք. ապա թէ իցէ ոք որ յանդգնեսցի առնել, ի կարգէն իւրմէ դադարեալ լիցի, եւ ընկեր իւր ընդ նմա հաղորդել մի՛ իշխեսցէ, եւ ժողովրդականք զայնպիսին առ քահանայ մի՛ իշխեսցեն ունել:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանե՛ս զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդական աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ ճրք վճարիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ զողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա զաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՆԵՆ ԼԱ. Եւ քահանայական հրամանի ժողովրդականք հրաման մի՛ տացեն, զի նոքա են առաջնորդք ձեր եւ նոցուն եղբարքն ընդ նոցին ձեռամբ են. եւ ոչ մարթի

SAQ 21. L'évêque qui se rend au palais impérial devra indiquer les motifs de son déplacement à l'évêque du lieu qui ne l'empêchera pas d'y aller, s'il y a été appelé. Mais si cet évêque y va uniquement pour se montrer, l'évêque local refusera ses lettres de recommandation et ne communiera pas avec lui.

SPT 22. Le prêtre et quiconque de l'ordre sacerdotal ne doit œuvrer comme tuteur dans la maison d'un noble ou d'un prince, car à cause de cela ils tracassent leurs compagnons et beaucoup se sont rendus coupables de cela; mais s'il ose agir ainsi, il sera suspendu de son rang et personne ne devra communier avec lui ou le considérer comme un prêtre.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

NEN 31. Les laïcs ne donneront pas d'ordre sur les commandements des prêtres, car les prêtres sont les guides des laïcs qui se trouvent sous leur autorité; il est

ընդդէմ դառնալ, զի անկարգ է, զի իշխան է կապել եւ արձակել:

ՍԻՈ ԻԱ. Քորեպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն զդուռն եկեղեցւոյ փակել եւ խափանել զաստուածային աղաւթիցն ժամ վասն աւրընթրեաց կամ վասն միոյ ուրուք յանցանաց, բայց զպարտաւորս աւրընթրեացն եւ զմեղուցելոցն անձինս բանադրեսցեն: Գեղջաւագ որ յաղագս արքունի հարկաց զդուռն եկեղեցւոյն փակել տայ բռնաւորին եւ աստուածային ժամուն աղաւթիցն խափան արասցէ՝ նզովեսցի ի կեանս եւ ի մահ:

ԿԵՆ ՃԺԴ. Որ ոք իշխեսցէ լուծանել զսահմանեալ սրբոյ ժողովոյս այսորիկ, որ ի Նիկիա ժողովեցաւ առաջի աստուածապսակեալ թագաւորին Կոստանդիանոսի՝ նզովեալ եղիցի, իսկ կատարիչք սահմանի կանոնացս աւրհնեալ եղիցին. ամէն:

ՎԱՉ ԺԷ. Դարձեալ եպիսկոպոսունք եւ երիցունք զազատ արանց առաջի արքայի եղեն տրտունջ, եթէ ի շինի երկուս կամ երիս եկեղեցիս առնեն վանս: Եւ արքայի առաջի ազատ մարդիկ պայմանեցին, եւ արքայի եւ եպիսկոպոսաց եւ ազատաց այսպէս հաճոյ թուեցաւ, թէ զարարեալ եկեղեցիսն թողցեն եւ զպտուղ եւ զհաս եկեղեցւոյ ի վսամ եկեղեցին տացեն:

ՎԱՉ Ի. Ազատ արանց որչափ իւրեանց դաստակերտքն են՝ զերէց առանց եպիսկոպոսի մի՛ իշխեսցեն հանել, եւ մի՛ եպիսկոպոսն իշխեսցէ առանց նոցա հանել եւ առնել: Եւ երիցուն թէ յազատէ կամ ի ժողովրդականէ վտանգ լինի, գնալ մի՛ իշխեսցէ առանց եպիսկոպոսին:

ԲԳԿ ՃԹ. Աշխարհական եթէ բամբասէ զքահանայն կամ ապտակէ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի, բայց եթէ Բ. կամ Գ. վկայիւք հաստատի, ապա եպիսկոպոսն ունի իշխանութիւն դատել:

ԲԳԿ ՃԼԷ. Հարկ է քահանային եւ ուխտականաց սուրբ եկեղեցւոյ զյարակայս ի սուրբ եկեղեցւոջն մատուցանել զաղաւթս՝ զերեկորեան պաշտաւն եւ զգիշերի զաղաւթսն, եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ: Ապա եթէ մոլի ի ծուփս աշխարհիս գնել եւ վաճառել՝ եւ ի գաւառս իշխանութեամբ իշխանաց շրջել՝ այնպիսւոյն ի զուր է քահանայութիւնն, որպէս առաքեալ ասէ. «Լաւ էր նմա եթէ բնաւ չէր ծանուցեալ զարդարութեան ճանապարհն քան եթէ ծանեան եւ յետս կացին» (Բ. Պետր. Բ. 21). եթէ յանդգնի ոք՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՄԻԲ. Թէ ոք յիշխանաց զքահանայ անարգէ վասն պոռնկաց կամ այլ չարագործաց, որպէս թէ աւգնական լինել նոցա, եւ զարդար դատաստանն թիւրէ, որպէս եւ գիրն ասէ՝ «Իշխանք ձեր գողակիցք են գողոց» (Եսայ. Ա. 23), եղիցի նզովեալ ի Քրիստոսէ. եւ չարիք նոցա ի գլուխ նոցա եղիցին:

ԲԳԿ ՄԾԲ. Իսկ եթէ ոք լլկանաւք մաքառի ընդ քահանայս եւ ընդ ուխտականս, քառասնաւրեայ պահաւք եւ աղաւթիւք խոստովանել զյանցանս իւր եւ զլլկանս

illégal de s'opposer aux prêtres, car ils sont souverains pour lier et délier.

SIO 21. Les chorévêques n'ont pas le droit de fermer la porte de l'église et d'entraver les offices des prières du fait de repas journaliers ou des fautes d'une seule personne, mais ils excommunieront ceux qui ont failli à organiser ces repas ou les personnes pécheresses. Et si un chef de village, en raison des impôts royaux, fait fermer la porte de l'église et entrave l'office des prières, il sera anathématisé dans la vie et la mort.

SCN 114. Celui qui aura l'audace de violer ce qu'a décidé le saint concile rassemblé à Nicée en présence du roi couronné de Dieu, Constantin, sera anathématisé, mais ceux qui accompliront les décisions des canons seront bénis.

RVG 17. S'agissant des évêques ou des prêtres qui se plaignent auprès du roi du fait que des nobles ont érigé deux ou trois églises ou monastères, si devant le roi un accord est trouvé qui apparaît convenable à lui-même, aux évêques et aux nobles, les églises demeureront ainsi et leurs fruits, et leurs revenus seront laissés à l'église principale de la circonscription.

RVG 20. Les nobles, pour autant qu'ils agissent au sein de leur domaine, ne pourront pas déposer un prêtre sans l'accord de l'évêque et l'évêque n'aura pas le droit de déposer ou de nommer un prêtre dans leur domaine sans leur accord. Et le prêtre qui est menacé par un noble ou un laïc ne pourra pas quitter son église sans l'accord de l'évêque.

ECB 109. Le laïc qui calomnie ou qui gifle un prêtre sera identique aux crucificateurs, mais si deux ou trois témoins confirment les accusations contre le prêtre, l'évêque pourra juger l'affaire.

ECB 137. Le prêtre et les clercs sont tenus d'offrir constamment des prières à l'église, de jour comme de nuit. Mais s'il s'adonne aux occupations terrestres avec frénésie en pratiquant l'achat et la vente et, muni du sauf-conduit des princes, circule dans le canton à cet effet, la prêtrise lui est inutile (2 P 2, 21) et il sera anathématisé.

ECB 222. Le prince qui méprise un prêtre afin de protéger des fornicateurs ou d'autres malfaiteurs et s'abstient d'un juste jugement sera – comme le proclament les Écritures (Is 1, 23) – anathématisé par le Christ; et les crimes des malfaiteurs retomberont sur sa tête.

ECB 252. La personne tourmentée qui se querelle avec les prêtres et les clercs jeûnera pendant 40 jours avec des prières et elle confessera ses fautes pour chasser

բռնութեան թշնամւոյն հալածել եւ հրամանաւ հայրապետին իւրոյ՝ ահիւ եւ երկիւղիւ կալցէ զկարգն:

ԳԱՍ ԺԵ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ ի մոնոզոնաց արհամարհեալ զեպիսկոպոսաւ իւրով ընթացի առ թագաւոր կամ առ նախագլուխ եպիսկոպոսն, որպէս թէ խզեալ, ամբաստանեալ յիւրոցն, եւ նոցա ի հրապոյրս ելեալ, տացեն զիր հրամանի, մանաւանդ թէ ոխութեամբ ինչ էին ընդ քարոզին բարեպաշտութեան, անընդունելի լիցի հրամանն եւ դիմող հրապուրիչն որոշեսցի, որպէս անկարգութեան գտակ, զի զայս Անտիոքացին արարեալ՝ լուծաւ: Պարտ է ամենայնիւ հնազանդել, ընդ բուն վարդապետաւն, առաքելոյ ասելով. «Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց» (Եբր., ԺԳ. 17):

ԴՍԺ Թ. Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ բաժանեն, յոլովք չարակնութեամբ առնեն, զժառանգաւորս եկեղեցւոյ ջանան ի ծառայութիւն եւ ի ստրկութիւն արկանել, մոլեալք եւ մոլորեալք ի հաւատոց քրիստոնէից, զի երանելւոյն Գրիգորի եւ սրբոյն Տրդատայ զսուրբ եկեղեցւոյ մանկունս ընդ ազատաց տոհմին են կարգեալ, եւ ազատ էին սրբոյ եկեղեցւոյ հող եւ ջուր, նաեւ ի Պարսից իսկ տէրութեանն յայտ արարեալ եւ չէ խառնեալ ի շնական իշխանութեամբ, զերիցունեաց տունսն ի դիւանին եղեալ են, բայց միայն զհասն տալ յարքունիս: Արդ՝ եթէ ոք ազահութեան ակամբ հայեսցի եւ զազատ մանկունս եկեղեցւոյ ի բաժին եւ ի վիճակ եւ ի ծառայութիւն արկցեն, այնպիսիքն ի սուրբ Լուսաւորչի աւրհնութենէն եւ ի մերմէ ժողովոյս հեռի եղիցին, եւ մի՛ եղիցի իշխանութիւն վարդապետի եւ քահանայի զայնպիսեացն պատարագն աւրհնել: Այլ եւ ոմանք յազատաց ըստ իւրաքանչիւր կամաց բաժանեն զշնորհս եկեղեցւոյ եւ զառաջնորդաց զիշխանութիւն եւ զգործ յափշտակեն, եւ վարդապետաց հրամանի եւ մեր կանոնիս ունկնդիր չլինին. այնպիսի յանդգնեալքն որ գործեն զտարահաճելիսն Աստուծոյ, հեռի եղիցին ի սրբոց եւ ի մեր աւրհնութենէ:

ԴՍԺ Ժ. Ոմանք յազատաց ի վերայ վանաց իշխանութիւն առնեն, եւ վանական զոր կամին հանեն եւ արկանեն, զոր չէ արժան եւ աւրէն. եւ ոմանք ընտանեալք ի վանքն նստին, արհամարհեալ զեկեղեցաւն Աստուծոյ՝ անպատկառելի անամաւթութեամբ: Արդ՝ եթէ լուեալ մերոյ հրամանիս դարձցին եւ թողցեն յառաջնորդս զտեսչութիւն եկեղեցւոյն կարգել եւ յաւրինել ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ, այնպիսեացն յառաջագոյն գործելեաց յանցանացն թողութիւն լիցի եւ ի մեր միաբան ժողովոյս աւրհնեալ եղիցին: Եւ ժողովրդեամբ եւ պտղաբերութեամբ եւ ուխտաւորեալ եւ նուիրեալ ընծայիւք երթիցեն ի վանսն եւ աղաւթեսցեն, որպէս արժան է, յիւրեանց հարանց վաստակս, բայց ժլատութեամբ մի՛ իշխեսցեն, զի եղիցին աւրհնեալ յԱստուծոյ եւ ի մեր ժողովոյս:

ԴՍԺ ԺԱ. Ոմանք յազատաց ի վերայ տկարանոցաց իշխանութիւն առնեն, եւ որպէս ի կենդանեաց՝ հարկս պահանջեն եւ ի կերակուրս եւ յրմպելիս՝ զիւրեանց գործակալս մատուցանեն, կռուով եւ պատուհասիւ նեղեն եւ զողորմելի եղբարսն չարչարեն անխղճաբար, որում պարտ եւ արժան էր հոգալ եւ խնամել յիւրաքան-

les tourments infligés par l'ennemi, et sur l'ordre de son patriarche, elle se tiendra avec crainte et frayeur parmi les pénitents.

GNT 15. Le prêtre ou le moine qui méprise son évêque et court chez le roi ou le premier des évêques pour leur dire qu'il a rompu avec lui du fait qu'il aurait fait l'objet d'accusation de la part de ses fidèles, et parvenant à les leurrer, obtient d'eux un ordre écrit, notamment du fait qu'ils éprouvaient du ressentiment pour ce pieux prédicateur, l'ordre sera irrecevable et le prêtre ou le moine sera exclu comme auteur du désordre, car l'évêque d'Antioche qui agit ainsi avait été déposé. Il faut, en toutes choses, obéir à son propre *vardapet*, selon la parole de l'Apôtre (Hb 13, 17).

DUN 9. Les nobles, qui installent leurs clients dans les églises et monastères et veulent réduire en esclavage et en servitude les clercs, s'écartent de la foi chrétienne, car le bienheureux Grigor et saint Trdat qui avaient rangé les clercs parmi la noblesse et le sol; ainsi que l'eau de l'Église bénéficiaient de l'immunité fiscale et même les autorités perses avaient respecté cela en ne mélangeant pas les clercs et les vilains, puisque les maisons sacerdotales étaient inscrites sur les listes fiscales et ne payaient que l'impôt royal. Dorénavant ceux qui réduisent en servitude le lot des clercs qui est libre seront écartés de la bénédiction de l'Illuminateur et de celle du synode et les *vardapets* et les prêtres ne pourront pas bénir l'offrande de telles personnes. Mais si certains nobles selon leur caprice répartissent les revenus ecclésiastiques et usurpent le travail des prélats, et ignorent le commandement des *vardapets* et notre canon, ils seront écartés de la bénédiction des saints et de notre Église.

DUN 10. S'agissant des nobles qui exercent leur domination sur les monastères, expulsent et battent les moines – ce qui est illégal – ou s'installent avec leur famille dans ces monastères avec effronterie; à présent, s'ils cessent et laissent les prélats diriger l'Église comme il se doit, ils obtiendront la rémission de leurs fautes antérieures et la bénédiction de notre synode. Et ils se rendront en assemblée dans les monastères avec des offrandes de fruits, des présents votifs et d'oblations afin de prier au labeur de leurs pères, mais ils ne devront pas agir avec rapacité, afin de pouvoir être bénis par notre synode.

DUN 11. S'agissant des nobles qui exercent leur domination sur les hospices et réclament des taxes sur la nourriture et la boisson aux pensionnaires, comme à des contribuables ordinaires, par l'intermédiaire de leurs auxiliaires, qui violentent et maltraitent les malades, alors qu'ils devraient, au contraire, les soigner et pour

չիւր վաստակոց՝ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յամենայն արմտեաց տալ մասն եւ բաժին, եւ մխիթարել զսիրտս նոցա եւ բժշկել զվէրս նոցա, զի եղիցին արժանաւորք մեծաց վարձուց եւ պարգեւաց ի փառաւոր գալստեան որդւոյն Աստուծոյ:

ԴՍԺ ԺԲ. Ոմանք յազատաց եւ յռամիկ հեծելոց հասանելով ի գեաւղս ուրեք, թողեալ զգեաւղն ի վանսն առնեն զիջավանսն եւ ի յարկս սրբոցն, եւ գուսանաւք եւ վարձակաւք պղծեն զնուիրեալ տեղիսն Աստուծոյ, զոր սոսկալի է քրիստոնէից լսել, թող թէ առնել: Արդ՝ զվերագրեալ կանոնս սահմանադրութեան մերոյ խաւսեսցին ի լսելիս լսողաց վարդապետք եւ երիցունք եկեղեցւոյն, եւ որք միանգամ ունկնդիրք լիցին եւ հրամանակատարք, աւրհնեսցին ի Քրիստոսէ եւ ի սրբոց վարդապետաց եւ ի մեր միաբան ժողովոյս. իսկ եթէ ըմբոստացեալք եւ ամբարտաւանեալք արհամարհիցեն, այնպիսիքն եղիցին արհամարհեալք ի սրբոց վկայիցն եւ տարագրեալք յամենայն հոգեւոր աւրհնութենէ: Զի վանքդ անուն հանգստարանք են սրբոց եւ աւթեվանք եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, սարկաւագաց եւ աբեղայից եւ աղքատաց. եւ եթէ երբեք ուրեք ազատք բարեպաշտք եւ տիկնայք աստուածասէրք կոչեսցին ի սպասաւորաց սուրբ տեղեացն, մեծաւ երկիւղիւ երթիցեն նուիրական ընծայիւք լինել հաղորդ պաշտաման եւ աղաւթից եւ աւրհնութեանց, պատրաստելոց ի տան տեառն Աստուծոյ, արդարեւ ըստ այնմ, թէ՝ «Մտից ի տուն քո պատարագաւք եւ տաց քեզ զոր խոստացան քեզ շրթունք իմ» (Սաղ. ԿԵ. 13), եւ կամ թէ՝ «Մի՛ ունայնաձեռն երեւեսցիս առաջի իմ» (Բ. Օրենք, ԺԶ. 16), այլ որ ինչ բարին է, ընդ քեզ բերջիր:

ԿՐՆ Ներածութիւն. Սուրբ եւ աստուածասէր ժողովն որ ժողովեցան յամենայն քաղաքաց եւ յաշխարհաց Յունաց եւ ի Հոռոմոց եւ ի մեծն Հռոմայ հրամանաւ մեծի թագաւորին Յուստինեայ, որ նախանձայոյզ եղեալ աւրինացն Աստուծոյ եւ սրբոց առաքելոցն քարոզութեան, ժողով հրամայեաց լինել ի միջասահմանս աշխարհին Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից: Որ ժողովեցան բազում եպիսկոպոսք յամենայն քաղաքաց հանդերձ կաթողիկոսաւն Հայոց Սահակաւ եւ հրամանաւ նորին թագաւորին զսրբոց առաքելոցն զաւանդութիւնս եւ զսուրբ ժողովոյն Նիկիայ եւ զՃԾ-իցն որ ի Կոստանդնուպաւլիս եւ զՄ-իցն որ յԵփեսոս, զայն հաստատել հաւատ եւ նզովել զամենայն հերձուածողս զառաջինս եւ զմիջինս եւ զվերջինս: Նախ եւ առաջին զաղանդն Մարկիոնեայ եւ զաղանդն Արտեմոնի եւ զաղանդն Մանիքեցւոցն եւ զաղանդն Պաւղեայ Սամոստացւոյ եւ զաղանդն Արիոսի եւ զաղանդն Մակեդոնի եւ զտուումարն Լեւոնի եւ զամենայն հերձուածողս, որք արտաքոյ սրբոց առաքելոցն քարոզութեան եւ սուրբ ժողովոյն են ասացեալ, արտաքս ընկենուլ յեկեղեցւոյ եւ աւտար համարել եւ ոչ հաղորդել ընդ այնպիսեացն եւ թագաւորական հրամանաւ յաքսորս բնակեսցէ այնպիսին մինչեւ ցաւր մահուան իւրոյ:

Եւ ժողովեցան բազում եպիսկոպոսք Վրաց եւ Աղուանից ի քաղաքին Թէոդոսուպաւլիս եւ միաւորեցան ի հաւատս սրբոց առաքելոցն եւ ի կանոնս սուրբ ժողովոյն, եւ ինչ ինչ որ պէտք էին, եդին ի լրութիւն եկեղեցւոյ եւ ի կանոնս զգուշաւորս գլուխս Թ:

le profit de chacun donner une portion de blé de la moisson de chaque récolte et les consoler afin de devenir dignes de récompenses et de gratifications lors de la venue du Christ.

DUN 12. S'agissant des cavaliers nobles ou non-nobles qui arrivant dans un village préfèrent aller loger dans les monastères et les demeures saintes comme à l'auberge, en compagnie de musiciens et de danseuses pour souiller ces lieux consacrés à Dieu. À présent, ceux qui respecteront les canons mentionnés précédemment seront bénis par le Christ, les saints *vardapet*s et notre synode, mais ceux qui les ignoreront seront méprisés par les martyrs et privés de toute bénédiction spirituelle. En effet, les monastères sont les lieux de repos et les demeures des évêques, des prêtres, des diacres, des moines pénitents et des pauvres; et les nobles pieux ou les dames dévotes qui s'y rendent viendront avec crainte et en apportant des présents d'oblation, afin de participer au culte et aux prières, et aux bénédictions selon la parole biblique (Ps 65, 13; Dt 16, 16).

KAR Préambule. Le saint concile de Karin réuni par ordre de l'empereur Justinien à la frontière mitoyenne de l'Arménie, de la Géorgie et de l'Albanie – avec le catholicos d'Arménie Sahak – a confirmé la foi des conciles de Nicée, de Constantinople et d'Éphèse et a anathématisé tous les hérétiques, les premiers, les intermédiaires et les derniers. D'abord la secte de Marcion, d'Artémon, de Mani, de Paul de Samosate, d'Arius, de Macédonius, le *Tome* de Léon et tous les hérétiques – qui se sont opposés aux apôtres et au saint concile de Karin – qu'il faut rejeter hors de l'Église et à qui il ne faut pas obéir. Par ordre impérial, ces personnes vivront en exil jusqu'à leur mort.

Les nombreux évêques venant de Géorgie et d'Albanie se réunirent à Théodosiopolis et élaborèrent neuf canons pleins de prudence.

ԿՐՆ Ա: Վասն մեծի Յայտնութեան, զոր կարգեցին առաքեալքն ի Հոգւոյն Սրբոյ ի յունուարի Զ-ն կատարել մեծ առաւելութեամբ ի փառս Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ ոք ի պատրիարգաց կամ ի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսաց կամ յերիցանց կամ ի սարկաւագաց, այլազգ խորհիցի եւ արտաքոյ Առաքելական կանոնաց, զոր ոմանք ի դեկտեմբերի ԻԵ-ն ծնունդ առնեն, մոլորեալք յաղանդն Արտեմոնի: Արդ՝ եթէ ոք ըստ այնմ մտաց խորհից եւ մոլորիցի յուղիղ կարգաց եւ ի կրաւնից Աստուծոյ՝ այնպիսին անկցի ի կարգէ եւ յաշտիճանէ մերժեսցի. եթէ պատրիարգ իցէ եւ եթէ եպիսկոպոս հրամանաւ թագաւորականաւ ելցէ յաշխարհէ եւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ի մահ, զի մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ եւ նովաւ բազումք պղծիցին. զոր եւ ոմն ի մերոց եղբարց յԱսիացւոց աշխարհին տաւնեաց ընդ Ասորիս հետեւող եղեալ Արտեմոնի, տարագրեցաւ յեկեղեցւոյ եւ արտաքս անկաւ իբրեւ զուռն (Յով. ԺԵ. 6), ըստ բանին Տեառն: Արդ՝ եթէ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ հետեւող եղիցի այնմ աղանդի՝ այնպիսին նզովեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի սուրբ ժողովոյս. ամէն:

ԿՐՆ Ե. Վասն ութաւրեայ աւուրցն ընթերցուածոցն եւ Աւետարանացն, թէ պարտ է զամենայն աւուրսն ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենիցն Պաւղոսի եւ ոչ ընթեռնուլ մարգարէ, վասն զի ամենայն քարոզութիւն մարգարէիցն կատարեցաւ յերեկորին ճրագալուցին եւ միաւորեցաւ հարսն եւ փեսայն յառագաստին. վասն զի այսպէս կանոնեցին առաքեալքն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ սուրբն Յակոբոս կարգեաց զընթերցուածս եւ յաւրինեաց յերկրորդում աւուրն ի մատրան սրբոյն Ստեփանոսի ժողովելով եւ անդ կատարելով զաւրէն կոծոցն. եւ յետոյ ի Պաւղոսի առաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Յովհաննէ. եւ յերրորդում աւուր կիւրակէին ժողովին ի սուրբ մատրանն որ է կաթողիկէ եւ բարձրագահ քան զամենայն եկեղեցիս եւ ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Մատթէոսէ «Իբրեւ նոքա գնացին» (Մատթ, ԺԱ. 7), եւ այսպէս զամենայն աւուրսն կատարել դրութեամբ սրբոյն Յակոբայ ի փառս Աստուծոյ: Եւ մի՛ հետեւել դրութեան Յոբնաղի եւ Արտեմոնի եւ նոցին խորհողացն: Ապա եթէ ոք գտցի աւտար քարոզութեան հաւանեալ եւ արարեալ՝ եթէ քահանայ է՝ լուծցի, եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի, եթէ եպիսկոպոս՝ արտաքոյ աշխարհաց ելցէ, թագաւորական հրամանաւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ցաւր մահուան իւրոյ:

ԿՐՆ Թ. Զգուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս եւ զսարկաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հակաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հակաւարէն հանապազորդեան հանդերձիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր աշտիճանի զգեցցին պարեգաւտս եւ պատմուճանս. եպիսկոպոսապետն, այսինքն կաթողիկոսն, զգեցցի ի ներքոյսն պարեգաւտս սպիտակ եւ ի վերայ նափորտ Բժ. խաչիւք նկարակերտեալ եւ ամփոփեալ թեզանաւք, եւ եմիփորոն, որպէս եւ այլոց եպիսկոպոսացն, եւ յաջոյ կողմանէ կոնքեռն նկարագրեալ, նմանապէս եւ զայլ կարգաւորութիւն արասցէ ըստ գրելոցս: Նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն զգեցցի կամաս բոլորաստորոտ սպիտակ, ստորեւ զգեցեալ եւ ի վերայ աղաբողոն առանց թեզանեաց, բոլորեալ շուրջանակաւ, եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ զպեալ թեզանաւք, եւ զգաւտեաւն ունելով դաստառակ խաչանմանեալ յաջմէ կողմանէ եւ ի վերայ աղա-

KAR 1. Les apôtres inspirés par le Saint-Esprit ont ordonné que l'Épiphanie soit célébrée le 6 janvier avec grande pompe. Si quelqu'un parmi les patriarches ou les évêques des métropoles, les prêtres ou les diacres célèbre – en dehors des canons – la Nativité le 25 décembre, il a été corrompu par la secte d'Artémon. Et il sera déchu de sa charge, et expulsé de son rang; et ce même patriarche ou cet évêque sera chassé du pays par ordre impérial et vivra en exil jusqu'à sa mort. Et si l'un de nos frères d'Asie célèbre selon les Syriens en suivant la secte d'Artémon, il sera proscrit de l'Église et tombera à l'extérieur comme le sarment (Jn 15, 6). De fait, l'évêque, le prêtre, le diacre – ou simplement celui de l'ordre sacerdotal – qui suit cette secte sera anathématisé par Dieu et par le saint concile de Karin.

KAR 5. Concernant l'Octave des lectures et de la lecture des Évangiles, il faut lire tous les jours les lettres de l'apôtre Paul et ne pas lire le prophète, car toute la prédication des prophètes s'accomplit le soir des luminaires et les fiancés sont unis dans la chambre nuptiale comme l'ont canonisé les apôtres. Et saint Jacques a ordonné les lectures, et en se rassemblant le lundi de la Loi dans le sanctuaire d'Étienne, l'on accomplit l'obligation des lamentations; puis les lettres apostoliques de Paul et l'Évangile de Jean; et le mardi après le dimanche, on se rassemble dans le sanctuaire appelé *kat'olikē* qui est plus élevé que toutes les autres églises et on écoute les lectures des livres des apôtres et l'Évangile de Matthieu «Quand ils arrivèrent» (Mt 11, 7), et ainsi, on accomplit tous les jours selon les écrits de saint Jacques à la gloire de Dieu. Et il ne faut pas suivre les normes de Juvénal et d'Artémon et de leurs complices. Et celui qui dans ses opinions ou dans sa pratique reste étranger à la présente prédication sera déposé, s'il est prêtre, et exclu, si c'est un laïc, et si c'est un évêque, il sera chassé du pays, et par ordre impérial vivra en exil jusqu'à sa mort.

KAR 9. L'évêque, le prêtre et les diacres ne peuvent servir la sainte table avec un vêtement ordinaire, mais chacun selon son rang revêtira son manteau et sa tunique. Le chef des évêques, c'est-à-dire le catholicos, doit revêtir en-dessous une tunique blanche et au-dessus la chape tissée avec douze croix, qui enveloppe les manches, ainsi que le *pallium*, comme les autres évêques et du côté droit sera représenté le manipule, et de la même façon, qu'il accomplisse les autres prescriptions selon les Écritures. Pareillement, l'évêque portera un vêtement blanc de haut en bas, en revêtant par en-dessous et au-dessus une chape sans manches, tissée tout autour, et une étole sur les deux épaules raffermie par les manches, et ayant à la ceinture un amict en forme de croix du côté droit, et au-dessus une chape, une chasuble avec deux fois cinq croix, et des souliers recouverts et voilés jusqu'à l'heure du sacrifice,

բողոնին կրկնաւ խաչիւք հնգիւք եմիփորոն, եւ կաւշիկս զգեցեալս եւ սքողեալս մինչեւ ցժամ խորհրդոյն. եւ ի սկզբան աղաւթիցն վերացուցեալ զծածկոյթ գլխոյն, առանց սքողելոյ կացցէ մինչեւ յաւարտումն խորհրդոյն: Նոյնպէս եւ քահանայքն զգեցցին սպիտակ պարեգաւտս ի ներքոյ եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ ի վերայ աղաբողոն պճղնաւոր առանց թեզանեաց եւ կաւշիկս յոտս բացաւ գլխով սպասաւորեսցէ խորհրդոյն սրբութեան, եւ ոչ միայն զխորհուրդն սուրբ, այլ եւ զամենայն քահանայագործութիւնս: Ձձեռնադրութիւն քահանայի եւ զաւրհնութիւն եկեղեցւոյ եւ զայլ ինչ որ անկաւոր է՝ եպիսկոպոսապետաց եւ քահանայից մի՛ իշխեսցեն առանց պատմուճանի կատարել: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն զգեցցին պատմուճան սպիտակ եւ կացցեն ի սպասու խորանին հոլանիք եւ զաւտելոյծ լիցին ի ժամ պատարագին եւ ուրար զահեակ ուսովքն խաչանկար եւ զքշոցսն հովանի կալցին ի վերայ քաւութեան սեղանոյն. եւ կէսքն ի նոցանէ բուրուառս բարձեալ ի ձեռս, ակումբ առեալ զքաւութեամբն, մատուսցեն զբուրումն անուշահոտութեան խորհրդոյն մեղսաքաւիչ: Եւ զհաց պատարագին ինքեանք կազմեսցեն սաղմոսիւք եւ զգուշութեամբ, եւ զսուրբ խորհուրդն հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ քարոզել եւ յայլ ինչ մի՛ ամենեւին համարձակել: Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստունգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկի ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

ԿԿՄ Դ. Եթէ ոք ի քահանայից ի գնել կամ ի վաճառել կրթիցին կամ իշխանութեամբ իշխանաց շրջիցին հարկապահանջս լինելով կամ ոստիկանս կարգիլ աշխարհական գործոց, ասէ գիրն առ նոսա. «Լաւ էր նոցա, թէ բնաւ չէր ծանուցեալ զարդարութեան ճանապարհն» (Բ. Պետր. Բ. 21). այնպիսիքն մի՛ լիցին քահանայք, այլ աստուածախաբք, պատարագք նոցա կափունք շանց, մկրտութիւնք նոցա որպէս թլփատութիւն Հրէի, տունք նոցա որպէս մեհեանք դիւաց, եկեղեցիք նոցա կրկին աւրինեսցին, իսկ ի զղջումն եկեալ՝ Ժ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն եւ ի ներքս մտեալ մինչեւ ցվախճան ընդ ժողովրդականս կացցեն:

ՄԱՆ Ա. Ի ձեռն Կոստանդիանոսի մեծի հաստատեցաւ տաւնախմբութիւն սրբոյ Խաչին ըստ Հռոմոց տոմարին ի սեպտեմբերի ԺԴ. ոչ ի նմին աւուր կատարել զտաւնախմբութիւնն, զի հանապազ ի նոյն յարութեանն չքնաղ եղանակաւոր ձայնիւք պատուին տաւնք տէրունեան խաչին. վասն որոյ հարկեցաք ոչ յայլ աւր տաւնել, այլ ընդ Քրիստոսի յարութեանն, զփրկագործ տաւնախմբութիւն տէրունական խաչին:

Գ. Կանոնական տարածք

ԵԱԿ ԺԳ. Եպիսկոպոսի ոչ է արժան թողուլ զիւր իշխանութիւն եւ յայլոյ վազել՝ թէպէտ եւ ի բազմաց հարկեսցի, բայց եթէ իցեն պատճառք ինչ իրաւացիք, որ զայս

et au début des prières, il portera la capuche sur la tête, et se tiendra sans se dévoiler jusqu'à la fin des mystères. Et les prêtres aussi porteront un sous-vêtement blanc à l'intérieur, et une étole sur les deux épaules, et au-dessus une chasuble, une soutane sans manches et des souliers aux pieds, et ils serviront la tête découverte au mystère, et non seulement pour les mystères saints, mais aussi pour toute activité sacerdotale. Le chef des évêques, comme les prêtres, ne procède pas sans chasuble à l'ordination sacerdotale, à la bénédiction de l'église ou à tout autre acte liturgique. De même, les diacres porteront un manteau blanc et se tiendront pour le service du sanctuaire tête découverte, et ils seront sans ceinture au moment du sacrifice, et ils auront une étole sur l'épaule gauche avec une croix, et ils se tiendront dans l'ombre avec la sonnette pour l'expiation de l'autel; et la moitié d'entre eux portera l'encensoir à la main, faisant une couronne autour de l'expiation, et ils apporteront l'odeur du parfum agréable au sacrifice qui expie les péchés. De même, ils prépareront le pain du sacrifice avec des psaumes, portant les saints mystères à l'autel, redescendant et prêchant, et tout le reste en toute confiance. Et l'évêque et le prêtre n'exerceront pas le ministère sacerdotal sans leur service. Ceux qui obéissent à ces prescriptions canoniques seront en paix et ceux qui s'y opposent seront les amorces du feu des supplices éternels, et coupables de péchés sans fin, et selon l'ordre de l'empereur, ils seront déchus de leur honneur et vivront exilés aux mines jusqu'à leur mort.

CYM 4. Les prêtres qui font du commerce ou qui circulent avec les autorités séculières pour prélever des taxes, ou qui se voient confier des tâches séculières par des fonctionnaires cesseront d'être prêtres car ils abusent Dieu (2 P 2, 21); et leurs messes sont pareilles aux aboiements des chiens, leurs baptêmes sont équivalents à la circoncision des juifs, leurs maisons sont pareilles aux temples des démons et les églises où ils officient devront être bénies à nouveau, mais s'ils se repentent, ils feront pénitence pendant dix ans avec les auditeurs, puis se tiendront dans l'église avec les laïcs jusqu'à leur mort.

MNL 1. Par Constantin le Grand a été instituée la célébration de la fête de la sainte Croix, le 14 septembre, selon le calendrier romain et il ne faut pas fêter autre chose ce même jour, car il s'agit toujours de la même Croix de la résurrection; car les fêtes de la Croix du Seigneur sont honorées continuellement avec des hymnes mélodiques recherchées.

C. Les circonscriptions ecclésiastiques

CCL 13. L'évêque ne peut pas abandonner son diocèse pour aller dans un autre diocèse, même s'il y est contraint par beaucoup de personnes, sauf si une cause

բռնաբարեն զնա առնել, որպէս զի առաւել շահել կարացելոյ զնոսա որք անդն են՝ երկիւղածութեան բանիւ աւգտեցուցանել, եւ զայս ոչ յինքենէ այլ աղաչանաւք մեծաւք:

ԵԱԿ ԺԴ. Եթէ ոք երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ի ժառանգաւորաց ի բաց ընկեցեալ զիւր պանդխտութիւնն յայլ երթիցէ, եւ ամենեւին փոխեալ շրջիցի յայլում պանդխտութեան առանց կամաց եպիսկոպոսին իւրոյ՝ զայնպիսին հրամայեմք ոչ եւս քահանայանալ, մանաւանդ թէ բազում անգամ յորդորեալ իւրոյ եպիսկոպոսին ոչ լուաւ, այլ յամառեալ յանկարգութեանն, իբրեւ զաշխարհական հաղորդեսցի անդէն ընդ նոսա: Ապա եթէ եպիսկոպոսն առ որում է նա առ ոչինչ համարեալ զ' ի վերայ նորա սահմանեալ դատարկութիւնն՝ ընկալցի զնա ընդ ժառանգաւորս՝ ի բաց որոշեսցի, իբրեւ զվարդապետ անկարգութեան:

ԵԱԿ ԻԸ. Եթէ ոք եպիսկոպոս աշխարհական իշխանաւք վարեցեալ՝ նոքաւք բուռն ի վերայ եկեղեցւոյ եղիցի, լուծցի եւ որոշեսցի, եւ ամենեքեան որ հաղորդին ընդ նմա:

ԵԱԿ ԼԳ. Եպիսկոպոս ոք մի՛ իշխեսցէ արտաքոյ իւրոյ սահմանացն ձեռնադրութիւնս առնել, որք ոչ ընդ նորա ձեռամբ են քաղաքք կամ գաւառք. ապա եթէ յանդիմանեսցի զայս արարեալ առանց կամաց այնոցիկ, որք ունին զքաղաքսն կամ զտեղիսն, լուծցի ինքն եւ որ ձեռնադրեցաւն:

ԵԱԿ ԼԴ. Եթէ ոք ձեռնադրեալ եպիսկոպոս ոչ ընկալաւ զպաշտաւնն եւ զհոգս ժողովրդեանն ընձեռելոյ նմա՝ սա որոշեալ լիցի՝ մինչեւ ընկալցի. նոյնպէս երէց եւ սարկաւագ: Ապա եթէ երթեալ՝ ոչ եղեւ ընկալեալ, այս ոչ ի նորա կամաց, այլ ի ժողովրդեանն խստութենէ՝ ինքն եղիցի եպիսկոպոս, իսկ ժառանգաւորք քաղաքին որոշեսցին, զի այնպիսի ժողովրդեանն խրատիչք ոչ եղեն:

ԵԱԿ ԶԳ. Եպիսկոպոս ոք թէ իցէ գաւառաց բազմաց եւ ունիցի իշխանութիւն ընդ ձեռամբ իւրով՝ մի՛ իշխեսցէ յայլոյ իշխանութեանց առնուլ եւ զմիւսոյ եկեղեցին զարդարել, զի աչառութեամբ վարեցաւ եւ անձին իւրում դատապարտութիւն. այնպիսին թէ չհաւանեսցի դառնալ յիրացն՝ ի բաց լուծցի, եւ այն՝ զորոց առն եւ շինեաց զայլոյ եկեղեցին՝ մի՛ կոչեսցեն զանուն նորա իւրեանց վարդապետ:

ՆԻԿ ԺԵ. Որք եպիսկոպոսք լինին եւ զայլոյ վիճակ յափշտակել ջանան եւ որք երիցունք լինին եւ այլոյ քաղաքի եւ ժողովրդեան ցանկան յափշտակել՝ կամ եղեւ մեծ ժողովոյն զի զայնպիսիսն դադարեցուսցեն յիւրաքանչիւր վիճակի: Ապա եթէ ի բռնութենէ կամ կաշառաւք զգործն զայն յանդգնեաց գործել եւ ընդդէմ եկեսցէ առաքելական կանոնիս՝ կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն զի զայնպիսիսն ընկեսցեն ի բաց յաթոռոյ եւ ի կարգէ քահանայութեանն եւ բնաւ իսկ ի բաց մերժեսցեն ի պաշտամանէն (հմմտ. Մատթ. ԺԳ. 12) :

raisonnable le pousse à agir ainsi du fait que son arrivée apporterait un profit aux gens sur place, mais il ne pourrait y aller qu'à la suite des suppliques de nombreux évêques et non de son propre chef.

CCL 14. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui quitte complètement sa paroisse sans l'accord de son évêque ne pourra plus exercer son ministère, notamment s'il ignore les exhortations répétées de son évêque et sur place, il ne pourra que recevoir la communion laïque. Mais si l'évêque local ne tient pas compte de sa suspension et le reçoit comme un clerc, il sera exclu en tant que chantre de l'indiscipline.

CCL 28. L'évêque qui recourt aux autorités séculières pour s'approprier une église grâce à leur force sera déposé et exclu, de même que tous ceux qui communient avec lui.

CCL 33. L'évêque qui confère des ordinations dans des villes ou des territoires qui ne relèvent pas de sa juridiction – sans l'accord de ceux (*i.e.* des évêques) qui dirigent ces villes ou ces territoires – sera déposé, de même que ceux qu'il a ordonnés.

CCL 34. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui n'assume pas le ministère pour lequel il a été nommé sera exclu jusqu'à ce qu'il assume sa charge. Mais s'il n'a pas été reçu sur place, non pas de son fait, mais en raison de l'hostilité du peuple, il restera évêque tandis que les clercs locaux seront exclus du fait qu'ils n'ont pas corrigé un tel peuple.

CCL 83. L'évêque dont l'autorité s'étend sur plusieurs diocèses ne doit pas prendre des biens de l'un des diocèses au profit de l'église d'un autre diocèse, car une telle partialité le condamnerait et s'il persiste dans ce comportement, il sera déposé, et ceux dont il a dépouillé l'église pour enrichir l'autre église ne le considéreront plus comme leur *vardapet*.

NIC 15. L'évêque ou le prêtre qui empiète sur le diocèse ou la ville et le peuple d'un de ses collègues devra désormais rester chez lui. Mais s'il accomplit son forfait par la violence ou par la corruption – en s'opposant au canon apostolique – il sera destitué de son siège et de son ordre sacerdotal et totalement écarté de son ministère (cf. Mt 13, 12).

ԱՆԿ ԺԹ. Ոյք եպիսկոպոսք եղեն եւ հաստատեցան եւ ոչ ընդունելի եղեն յիշխանութենէն յայնմանէ յորում աւանդեցաւն ունել եւ յայլոց իշխանութիւն կամեցան մերձենալ եւ բռնադատել՝ մերժելով զեպիսկոպոսն իշխանութեան այնորիկ եւ ամբոխս յարուցանիցէ եւ խռովութիւնս ի վերայ նորա, զայնպիսին մերժել արժան է եւ կապել յեկեղեցւոյ: Ապա եթէ կամ իցէ նոցա յերիցութեան կարգին յորում էին յառաջ նստել եւ զանուն երիցու ունել՝ արժանի լիցին ընդունելութեան. ապա եթէ ընդդէմ կացցեն իւրեանց եպիսկոպոսին եւ հակառակեսցին՝ ընկեցեալք լիցին ի պատուէ անտի երիցութեանն եւ ցոյցք լիցին իբրեւ ընկեցեալ ժողովրդեանն առաջի, զի ամենայն ոք գիտակ լինիցի:

ՆԷԿ ԺԸ. Գաւառաց երիցունք ի քաղաքի եկեղեցւոջ իբրեւ անդ իցէ եպիսկոպոսն կամ երէց քաղաքին, չէ պատշաճ նոցա պատարագ մատուցանել կամ հաց յագապի տալ եւ ոչ բաժանել յեկեղեցւոջ: Ապա թէ նոքա հրամայիցեն եւ կոչեսցի՝ յագապի տացէ, այլ շահն զինչ եւ եկեսցէ ի նմին եկեղեցւոջն պահեսցի:

ԱՆՏ Գ. Եթէ երէց ոք կամ սարկաւագ կամ բնաւ ոք ի քահանայական կարգէ լքանէ թողու զիւր իշխանութիւնն եւ զբնակութիւնն եւ յայլ փոխեսցի իբրեւ այն թէ ամենայն իրաւք հեռացաւ եւ բնակել յայլում իշխանութեան կամեսցի՝ այսպիսին բազում ժամանակս պաշտել մի՛ իշխեսցէ. թէ առաւելապէս եւս ի կոչ եպիսկոպոսին իւրոյ եւ դառնալ յիւր իշխանութիւն հրամայիցէ եւ աղաչիցէ եւ ոչ ունկն դնիցէ եւ յամիցէ եւս ի ստահակութեանն՝ ամենայն իրաւք մերժել եւ ընկենուլ արժան է զայնպիսին ի պաշտամանէն իբրեւ ոչ եւս մուտ իցէ ընդունելութեան ի նոյն զնա հաստատել: Ապա թէ յետ մերժելոյն վասն այսպիսի իրաց այլ եպիսկոպոս ընդունիցի, եւ նա կշտամբութեան արժանի լիցի ի միաբան ժողովոյն՝ իբրեւ այն թէ ելոյծ եւ անգոսնեաց զգիրս եւ զկարգս եկեղեցւոյ:

ԱՆՏ Թ. Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն իմասցին, զի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն թիկունք է նոցա եւ հոգաբարձու եւ ամենայն ոք զինչ եւ պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ, թէ մուրհակ՝ արքունի եւ իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ եւ կարգաց հասարակաց. վասն այսորիկ կամ եղեւ թէեւ պատուով յառաջ իցէ եւ առանց նորա մի՛ իշխեսցեն ինչ գործել ըստ նախնեացն սովորութեան հարցն մերոց, որպէս կարգեալ են կանոնք. բայց միայն զայս իշխեսցէ գործել յիւրում իշխանութեանն եթէ գեաւղք եւ եթէ գաւառք, եթէ աւծումն երիցութեան եւ սարկաւագութեան կամ զինչ վարք իցեն իւրոյ գաւառին եւ իշխանութեանն, ամենայն ճշմարտութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ եւ ընտրութեամբ խնամով գործեսցէ, այլ յայլոց ամենեւին մի՛ իշխեսցէ գործել եւ ձեռնամուխ լինել արտաքս, քան զկամս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին եւ ոչ նմին կաթողիկոսին առանց հաւասարութեան այլոց եպիսկոպոսացն գործել ինչ:

ԱՆՏ ԺԳ. Մի՛ ոք ուրեք յեպիսկոպոսաց իշխեսցէ կամ համարձակեսցի յայլմէ իշխանութենէ յայլ մտանել եւ ձեռնադրութիւն առնել յեկեղեցիս եւ մերձեցուցանել զոք յաշտիճան եւ ոչ բազմութեամբ մտանել յայլ իշխանութիւն, բայց եթէ համար-

ACY 19. Les évêques non reçus dans leur diocèse qui s'emparent d'un autre diocèse et par des violences chassent l'évêque local en suscitant des émeutes et des troubles contre lui seront chassés et interdits par l'Église. Mais s'il le souhaite, ils pourront garder l'ordre et le titre de prêtre; mais s'ils se dressent contre leur évêque et s'opposent à lui, ils seront publiquement déchus du sacerdoce, afin que le peuple soit au courant.

NEO 18. Les prêtres de campagnes qui se trouvent dans une église de ville quand l'évêque ou le prêtre du lieu s'y trouve ne peuvent pas offrir le sacrifice ou donner le pain (*i.e.* l'eucharistie) à l'occasion de l'agape ni le partager dans l'église. Mais si ceux-ci l'y autorisent, il pourra donner le pain durant l'agape; mais les profits tirés de cette agape resteront dans cette église.

ATC 3. Le prêtre ou le diacre – ou quiconque de l'ordre sacerdotal – qui délaisse son diocèse et se rend dans un autre diocèse ne pourra plus exercer son ministère, surtout si son évêque le rappelle de façon réitérée; et s'il persévère dans son insubordination, il sera absolument exclu et rejeté de son ministère sans espoir de rétablissement. Mais si après son exclusion un autre évêque le reçoit, le concile d'Antioche lui adresse unanimement des reproches, car il a violé les Écritures et les lois de l'Église.

ATC 9. Dans chaque province, l'évêque de la métropole est le protecteur et le responsable des évêques qui, par ailleurs, se rendent chez lui s'il surgit quelque défense à présenter, par exemple un acte du roi et des princes concernant les affaires de l'Église et les dispositions communes. Le métropolitain possède la préséance d'honneur et les évêques ne peuvent rien faire sans lui, selon la coutume de nos pères, ainsi qu'en ont disposé les canons; toutefois, dans son diocèse, l'évêque peut procéder à l'ordination des diacres et des prêtres, et il agira avec discernement dans la conduite de son diocèse et de sa campagne, mais il ne pourra pas intervenir dans le diocèse d'un autre évêque sans l'accord de l'évêque de la métropole et ce même catholicos ne fera rien sans l'assentiment des autres évêques.

ATC 13. Un évêque ne doit pas entrer dans le diocèse d'un collègue, même accompagné de nombreuses personnes ni imposer les mains dans les églises, ni procéder à des ordinations, sauf si le métropolitain l'y autorise par lettre et que les

ձակելով եւ թուղթս տալով որ մայրաքաղաքացն է եւ որ ընդ նմա եպիսկոպոսքն են՝ մուտ տայցեն նմա: Ապա թէ ոչ ուրուք կոչեալ դիմեսցէ ստահակութեամբ ձեռնադրութիւնս ումեք առնել եւ հաստատութիւն իրաց եկեղեցւոյ որ ոչ բնաւ անկ իցէ նմա՝ անհաստատ լիցի, որ ի նմանէ արարեալ գտանիցի. նա պարտաւոր լիցի ստահակութեան իւրում և յանմիտ ձեռնադրութեանն զարժան դատաստանն անկցի առ ետեղ եւ մերժեսցի ի սուրբ ժողովոյն:

ԱՆՏ ԺԶ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց պարապորդ իցէ եւ ի պարապորդ եկեղեցին զանձն իւր ետ եւ բռնադատեաց զսահմանն եւ կալաւ առանց բազում ժողովոց եպիսկոպոսաց՝ զայնպիսին ընկենուլ արժան է: Եթէ ուրուք, ժողովուրդն զոր բռնադատեաց, հաճեցան եւ ընկալան, կատարեալ եւս ժողով լիցի՝ իբրեւ չիցէ նա ընդդէմ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսին:

ԱՆՏ ԺԷ. Թէ ոք յեպիսկոպոսաց՝ ձեռնադրութիւն յեպիսկոպոսաց ընկալաւ եւ հրամանաւ վերակացու լինել ժողովրդեանն եւ ոչ յանձն էառ զպաշտաւնն եւ ոչ հաւանեցաւ երթալ յեկեղեցին, յոր ձեռնադրեցաւն, զայնպիսին մերժել արժան է յաղաւթից եւ մինչեւ հարկ լինիցի նմա յանձն առնուլ եւ ընդունել, կամ սահմանեսցէ ինչ ի վերայ նորա կատարեալ ժողովն, որ յիշխանութենէ անտի իցեն եպիսկոպոսքն:

ԱՆՏ ԺԸ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ձեռնադրեցաւ ի գաւառ ուրեք եւ իշխանութիւն իւր չեղեւ երթալ եւ չիցեն պատճառք ի նմանէ չերթալն, այլ կամ ժողովուրդն չընկալաւ կամ այլ ինչ պատճառք ծնան ի միջի իբրեւ ոչ ի նմանէ, այսպիսւոյն արժան է ընդունել զպատիւ պաշտամանն եւ ոչ հեռանալ, բայց մի՛ ինչ նեղեսցէ զոք ուրեք յիրս եկեղեցւոյ ուր եւ ժողովեսցի, այլ անսալ արժան է այսպիսւոյն, մինչեւ իշխանութեանն կատարեալ ժողով ժողովիցի իրաւունս առնել եւ ի վեր բառնալ զինչ արժանն իցէ որոշել, սահմանել, կարգել վասն նորա:

ԱՆՏ ԻԱ. Եպիսկոպոս ի յայլմէ իշխանութենէ յայլ փոփոխել չէ մարթ եւ կամակարութեամբ դիմել ի տեղիս ուրեք, բայց ի պէտս այսպիսի՝ կամ ի բռնութենէ կամ ի հարկէ ժողովրդեանն կամ եպիսկոպոսաց, այլ կալ եւ դադարել արժան է յոր եկեղեցի ի սկզբանէ յԱստուծոյ ուխտեցաւ եւ աւծաւ եւ ոչ եւս փոփոխել կամ կամակարել ուրեք յեկեղեցւոյն իւրմէ, որպէս յառաջագոյն իսկ վասն այսպիսեացս սահման կարգեցաւ:

ԼԱՒ ԺԴ. Զի մի՛ եւս մարթ իցէ զսրբութիւնն իբրեւ ի պէտս աւրհնութեան ի տաւնն Զատկի՝ յայլ իշխանութիւն տալ:

ՍԱՐ Ա. Ոչ է այսքան յետին սովորութիւն, որքան վնասակար արդեանցն զանազանութիւն յինքեանց ի հիմանց անտի արմատաքի խլել, զի մի՛ ումեք իշխանութիւն եղիցի ի փոքր քաղաքէ յայլ փոխել: Վասն զի իրացս այսոցիկ պատճառք յայտնի են. վասն էր այսոքիկ ձեռնարկին, քանզի ոչ ուրեք եպիսկոպոս գտանել կարացի, որ ի մեծ քաղաքէ ի նուաստագոյնն փոխեցաւ. աստի յայտ է ջերմեռանդն կամաց ազահութեան տոչորեալ, այսպիսեացս եւ մանաւանդ ամբարհաւաճութեան ծա-

évêques qui sont avec lui expriment leur accord. Mais si l'évêque agit ainsi de son propre chef, sans aucun appel, pour procéder irrégulièrement à des ordinations ou se mêler des affaires d'une Église qui ne le concerne pas, tous ses actes absurdes seront invalides et lui-même sera exclu par le saint concile d'Antioche.

ATC 16. Si un évêque inoccupé s'empare avec violence d'une église vacante et l'occupe, en dépit du fait qu'il ait été condamné par de nombreux conciles, il sera rejeté. Et si le peuple de l'église dont il s'est emparé avec violence l'agrée et le reçoit, il y aura un concile sans appel à ce sujet, pourvu qu'il ne soit pas opposé à l'évêque métropolitain.

ATC 17. L'évêque qui a été ordonné pour servir dans une province et qui refuse d'aller dans son église sera exclu de la prière jusqu'à ce qu'il accepte de s'y rendre, sinon le concile des évêques de la province qui est sans appel prendra une décision contre lui.

ATC 18. L'évêque qui a été ordonné pour servir dans une province et qui ne peut s'y rendre, non pas de sa faute, mais du fait que le peuple ne veut pas le recevoir ou pour toute autre cause, sera reçu dans la dignité de son ministère; cependant, il ne devra pas troubler les affaires de l'Église partout où il sera reçu et il conviendra de lui obéir jusqu'à ce que le concile provincial, qui jugera sans aucune possibilité d'appel, lui fasse droit et statue sur son cas.

ATC 21. Un évêque ne doit pas se déplacer d'un diocèse à l'autre, sauf s'il est victime de la violence ou de la contrainte du peuple ou des évêques, sinon il doit rester dans l'église pour laquelle il a été consacré à l'origine, comme cela a déjà été décidé par le passé.

LAO 14. Il ne faut pas donner l'eucharistie, à titre de bénédiction, dans un autre diocèse au cours de la fête de Pâques.

SAQ 1. L'évêque qui quitte sa petite ville (*i.e.* petit diocèse) pour s'emparer d'une plus grande ville en raison de sa cupidité et de son orgueil, afin de posséder une plus grande autorité, sera durement puni et ne jouira même pas de la communion laïque.

ռայել, որպէս զիշխանութիւն մեծագոյն կարծել ստանալ: Արդ՝ եթէ ամենեցուն այս հաճոյ է, որպէս զի զայսպիսի ունայնութիւն խստութեամբ վրէժխնդիր լինել, քանզի կարծեմ թէ եւ ոչ աշխարհականաց պիտոյ է ունել այսպիսեացս հաղորդութիւն:

ՍԱՐ Բ. Ապա եթէ ոք այնպիսի գտցի մոլեգնեալ կամ յանդուգն, որպէս ոմանց, այսպիսեաց կարծեալ բերել իմն աղաչանս, հաստատելով զինքն ի բազմութենէն թուղթ ի մէջ բերեալ, յայտ է թէ սակաւ զոմանս կարաց վարձու գնովք ապականել, այս եկեղեցւոյ ընդդիմակաց լինել, որպէս աղաչելով իմն զնա ունել եպիսկոպոս: Արդ՝ բնաւին զայնպիսիսն խորամանկագործութիւնս եւ արուեստս տանջելիս կարծեմ լինել, որպէս զի մի՛ զոք զայսպիսիս եւ ոչ ի վախճանին գեթ ընդ աշխարհականին արժանի լինել հաղորդութեան:

ՍԱՐ Գ. Զի մի՛ ոք եպիսկոպոս յիւրմէ գաւառէն իշխեսցէ յայլ գաւառ, յորում են եպիսկոպոսքն, երթալ, բայց եթէ յիւր եղբարց կոչեսցի, զի մի՛ կարծեսցուք զսիրոյն փակել զդրունս: Սոյնպէս եւ այսմ խնամ արկանելի է, զի եթէ ոք ուրեք ի գաւառի եպիսկոպոսք յայտնապէս եղբաւր եպիսկոպոսակցի իւրում իրս ունիցի, մի՛ ոք ի նոցանէ յայլ գաւառէ եպիսկոպոս դատաւորս խնդրեսցէ, ապա թէ ոք եպիսկոպոս յիրս իմիք կարծեսցի դատապարտեալ եւ գիտէ թէ ոչ անիրաւ իրս ունի, զի եւ դարձեալ նորոգեսցի դատաստան: Եթէ թուի ձերում սիրոյդ զՊետրոսի առաքելոյ զյիշատակն պատուեսցուք. եւ գրել ի նոցանէ որք զդատն արարին Յուլիոսի եպիսկոպոսի Հռոմայ, զի որք մաւտագոյն ի գաւառն եպիսկոպոսք, թէ բնաւ պիտոյ են՝ որպէս եւ դատաւոր ստանալ. ապա եթէ յայտ ոչ կարասցէ առնել, վասն զի այսպիսի է իր նորա, զի եւ դարձեալ դատ պարտի տալ, որ միանգամ դատեցան՝ մի՛ լուծանել, բայց որ էրն՝ հաստատուն կացցէ:

ՍԱՐ ԺԱ. Եթէ եպիսկոպոս յայլ ի քաղաքէ եկեսցէ ի քաղաք յայլ կամ յայլ ի գաւառէ ի գաւառ յայլ գոռոզութեան աղագաւ իւրոց գովեստիցն սպասաւորելով կամ թէ աւանդութիւն ինչ հնազանդեցուցանելով եւ բազում ժամանակս կալ անդ, եւ եթէ քաղաքին եպիսկոպոս ոչ է հմուտ վարդապետութեան, մի՛ արհամարհեսցէ զնա եւ յաճախագոյն ի բեմէ խաւսեսցի, ամաչեցուցանելով եւ յամաւթ առնելով, որ անդ եպիսկոպոսն է, քանզի այս պատճառք սովոր են խռովութիւնս առնել, եւ յայսպիսի սովորութենէ զայլոց զաթոռ ինքեան խաւսել եւ հանել փութայ, ոչ թերահաւատելով որ նմա տուեալն է՝ թողուլ եւ յայլ փոխել: Արդ՝ սահմանելի է ժամանակն, որ վասն այսորիկ, քանզի ոչ ընդունել զեպիսկոպոս՝ ապիրատ եւ անպիտան կարծելի է: Բայց յիշել ի յառաջեալ ժամանակին զհայրն մեր, որ սահմանեաց, զի թէ ոք ասէ զուր ի նոսա, ի նորին քաղաքի եղիցի յերիս կիւրակէս աւուրս, Գ. շաբաթս ոչ հաղորդեսցի, ի բաց շարժեսցին յաւրինաց անտի: Արդ՝ եթէ ի վերայ աշխարհականաց այսպէս հրամայեալ է՝ ոչ է պարտ եւ աւգտակար եպիսկոպոսի, եթէ եւ ոչ մի ինչ ծանրագոյն ունիցի կարիս կամ իրս դժուարինս առ ի բազում ժամանակս թողուլ զիւր եկեղեցին եւ տրտմեցուցանել զհաւատացեալս նմա ժողովուրդսն:

ՍԱՐ ԺԲ. Ոմանք յեղբարց մերոց եւ յեպիսկոպոսակցաց ի քաղաքս յորս եպիսկոպոսունք կարգին, կարծեն ստանալ այժմ սակաւ ստացուածս, բայց յայլ տեղիս

SAQ 2. L'évêque qui prétend que la foule d'un autre diocèse le réclame par lettre sera condamné et exclu de la communion laïque, même au moment de sa mort. En effet, il a pu corrompre un petit nombre de personnes pour susciter une opposition dans cette église.

SAQ 3. Un évêque ne peut se rendre dans une autre province que la sienne que s'il y est appelé par les évêques du lieu. Et si un évêque a un différend avec un autre évêque de sa province, aucun d'eux ne devra chercher comme juge un évêque d'une autre province. Mais si un évêque condamné à la suite d'un différend veut faire à nouveau juger son affaire, les juges écriront à Jules, l'évêque de Rome, pour que les évêques les plus proches de la province, si cela est nécessaire, soient pris comme juges; mais si l'évêque condamné ne parvient pas à convaincre le pape que son affaire doit être rejugée, le premier jugement restera ferme et ne sera pas cassé.

SAQ 11. L'évêque qui va dans un autre diocèse pour montrer son savoir et travailler à sa propre louange, s'il reste un long moment et que le prélat local n'est pas savant, il ne devra pas le ridiculiser en prononçant de nombreuses homélies, car cela ne peut que causer de graves troubles, notamment s'il cherche ainsi à s'emparer du siège épiscopal du lieu. Par conséquent, s'il ne faut pas refuser de recevoir un évêque étranger, un prélat – à l'instar de ce qui avait été décidé jadis pour les laïcs sous peine d'exclusion de la communion – ne pourra pas rester plus de trois semaines hors de son église, sauf si un grave danger l'en empêche.

SAQ 12. Si un évêque possède des biens – destinés aux soins des pauvres – hors de son diocèse, il pourra aller les administrer pendant trois dimanches, c'est-à-dire

մեծագոյն ստացուածս, յորոց կարող են խնամարկել եւ տնանկաց, այնպէս թողացուցանել նոցա համարիմ. զի եթէ հանդերձեալ են յիւրեանց տեղիսն գնալ եւ զպտուղսն ժողովել՝ Գ. կիւրակէս աւուրս, այսինքն Գ. շաբաթս, յիւրեանց գեաւղս կալ նոցա եւ կամ ի մերձաւոր եկեղեցիս, յորում են երիցունք, ժողովեսցին, վասն զի մի՛ նա կարծեսցէ լինել առանց հաղորդութեան գոլ եւ զպաշտաւնն կատարել, եւ ոչ յաճախագոյն ի քաղաքն յորում եպիսկոպոսքն մտանել, քանզի այսու տարազու թիւրի բան նորա ոչ դիպելով անդ՝ ոչ ինչ վնասակար են, եւ ամբարհաւաճ եւ հպարտ կարծեսցի յանցանացն:

ՍԱՐ ԺԳ. Եւ այս դարձեալ հաճոյ թուեսցի, զի թէ ոք սարկաւագ կամ երէց կամ ոք ի վիճակելոց անհաղորդ եղիցի եւ առ այլ եպիսկոպոս, որ գիտիցէ զնա, ապաւինեսցի, ճանաչելով նորա, թէ իւրոյ եպիսկոպոսին հանեալ է զնա յաւրինաց, ոչ է պարտ նմա իւրոյ եպիսկոպոսակցին եւ եղբաւրն թշնամանս ածել եւ աւրէնս տալ: Ապա եթէ զայդ առնել իշխեսցէ՝ գիտասցէ թէ ի ժողով եպիսկոպոսացն պատասխանատուութեան պարտապան լինել նմա:

ՍԱՐ ԺԵ. Զի եթէ ոք եպիսկոպոս յայլ ի նահանգէ կամեսցի զայլոյ սպասաւոր առանց կամաց իւրոյ եպիսկոպոսին յաշտիճան ինչ կարգել, անզաւր եւ անհաստատուն եղիցի այնպիսի կարգաւորութիւն կարծեցեալ: Ապա եթէ ոմանք զայս անձանց հրամայեսցեն, յեղբարց եւ յեպիսկոպոսակցաց մերոց <ի> յիշումն եւ յուղղութիւն պարտին ածել:

ՍԱՐ ԺԶ-ԺԷ. Ոչ անգիտանայք թէ՝ որպիսի՛ եւ ո՞րքան է Թեսաղոնիկեցւոց մայրաքաղաքն. արդ՝ բազում անգամ ի սա յայլ գաւառաց երիցունք եւ սարկաւագունք գան եւ ոչ բաւանդակէ նոցա սակաւ ժամանակ լինել անդ, այլ բազում ժամանակս անդ մնան, կամ թէ երբէք ուրեք յետ բազում ժամանակի յիւրեանց տեղիս դառնալ հարկաւորին. անդ վասն այսպիսեացն սահմանելի է: Ժամանակք որ ի վերայ եպիսկոպոսաց սահմանեալ՝ պահեսցին եւ ի վերայ նոցա:

ՍԱՐ ԺԸ. Թէ եպիսկոպոս կամ ուխտաւոր բռնութիւն կրեալ անիրաւութեամբ արտաքսեսցի վասն տգիտութեան եւ կամ վասն խոստովանութեան տիեզերական եկեղեցւոյ կամ վասն ճշմարտութեան վրէժխնդրութեան, փախչելով ի վտանգէն անմեղ եւ ընդ կարգաւ լինել եկեսցէ յայլ ի քաղաք, մի՛ արգելուցու անդ այսքան կեալ, մինչեւ դարձցի եւ զթշնամանացն որ եղեւն ի նա, զերծումն գտանել կարասցէ: Քանզի խիստ եւ ծանրագոյն փախուստ կրեալ յանիրաւ, ոչ ընդունելի ի մէնջ, քանզի բազում լաւակամութիւն եւ սիրակամութիւն պարտ է շնորհել այնպիսւոյն:

ԿՍՊ Բ. Որք արտաքոյ քան զիւրեանց կարգաւորութիւն են եպիսկոպոսք, քան զիւրեանց սահմանս որ եկեղեցիքն են, ոչ պարտ է ի վերայ երթալ եւ շփոթել զեկեղեցիսն, այլ ըստ կանոնիցն. այսինքն է Աղեքսանդրացւոց եպիսկոպոսին՝ որ յԵգիպտոս եկեղեցիքն են տնաւրինել, իսկ որ յարեւելս եպիսկոպոսքն են՝ զարեւելիսն կարգաւորել, պահելով որ ինչ ի կանոնի կայ Նիկիայ ժողովոյն՝ աւագութեան Անտիոքայ եկեղեցին միայն. եւ որք ընդ Ասիեաւն են կարգաւորութեամբ եպիսկո-

trois semaines en restant dans le village avec les prêtres locaux pour célébrer le culte, mais il n'ira pas trop souvent dans la ville où se trouve l'évêque, car une telle attitude engendre fréquemment des conflits et en évitant cela, il ne sera pas accusé d'être orgueilleux et hautain.

SAQ 13. Si un prêtre, un diacre ou un clerc exclu par son évêque se réfugie chez un autre évêque qui le connait et qui sait qu'il a été exclu par son évêque, cet évêque ne doit pas insulter son collègue en recevant le condamné ou en lui donnant la communion. Sinon il devra se défendre devant le concile provincial.

SAQ 15. L'évêque qui ordonne le serviteur d'un autre évêque sans l'accord de ce dernier sera corrigé par ses collègues, et l'ordination sera nulle et invalide.

SAQ 16-SAQ 17. À l'instar des évêques, les prêtres et les diacres ne resteront pas hors de leur église plus de trois dimanches.

SAQ 18. Si un évêque ou un clerc a été injustement et violemment exclu en raison de l'ignorance ou pour confession de l'Église catholique, et qu'il se réfugie dans une autre ville, il pourra y séjourner jusqu'à ce qu'il puisse retourner chez lui. De fait, il faut témoigner de l'affection à ce clerc qui subit un exil.

CTP 2. Les évêques ne doivent pas aller dans une église en dehors de leur diocèse pour y semer le trouble, mais en vertu des canons, par exemple, l'évêque d'Alexandrie administre les affaires d'Égypte, les évêques d'Orient régissent les affaires de l'Orient et l'évêque d'Antioche, en vertu des canons du concile de Nicée, a la suprématie pour l'Orient; les évêques d'Asie régissent uniquement les affaires d'Asie, les évêques du Pont régissent uniquement les affaires du Pont, les évêques

մեծագոյն ստացուածս, յորոց կարող են խնամարկել եւ տնանկաց, այնպէս թողացուցանել նոցա համարիմ. զի եթէ հանդերձեալ են յիւրեանց տեղիսն գնալ եւ զպտուղսն ժողովել՝ Գ. կիւրակէս աւուրս, այսինքն Գ. շաբաթս, յիւրեանց գեաւղս կալ նոցա եւ կամ ի մերձաւոր եկեղեցիս, յորում են երիցունք, ժողովեսցին, վասն զի մի՛ նա կարծեսցէ լինել առանց հաղորդութեան գոլ եւ զպաշտաւնն կատարել, եւ ոչ յաճախագոյն ի քաղաքն յորում եպիսկոպոսքն մտանել, քանզի այսու տարազու թիւրի բան նորա ոչ դիպելով անդ՝ ոչ ինչ վնասակար են, եւ ամբարհաւաճ եւ հպարտ կարծեսցի յանցանացն:

ՍԱՐ ԺԳ. Եւ այս դարձեալ հաճոյ թուեսցի, զի թէ ոք սարկաւագ կամ երէց կամ ոք ի վիճակելոց անհաղորդ եղիցի եւ առ այլ եպիսկոպոս, որ գիտիցէ զնա, ապաւինեսցի, ճանաչելով նորա, թէ իւրոյ եպիսկոպոսին հանեալ է զնա յաւրինաց, ոչ է պարտ նմա իւրոյ եպիսկոպոսակցին եւ եղբաւրն թշնամանս ածել եւ աւրէնս տալ: Ապա եթէ զայդ առնել իշխեսցէ՝ գիտասցէ թէ ի ժողով եպիսկոպոսացն պատասխանատուութեան պարտապան լինել նմա:

ՍԱՐ ԺԵ. Զի եթէ ոք եպիսկոպոս յայլ ի նահանգէ կամեսցի զայլոյ սպասաւոր առանց կամաց իւրոյ եպիսկոպոսին յաշտիճան ինչ կարգել, անզաւր եւ անհաստատուն եղիցի այնպիսի կարգաւորութիւն կարծեցեալ: Ապա եթէ ոմանք զայս անձանց հրամայեսցեն, յեղբարց եւ յեպիսկոպոսակցաց մերոց <ի> յիշումն եւ յուղղութիւն պարտին ածել:

ՍԱՐ ԺԶ-ԺԷ. Ոչ անգիտանայք թէ՝ որպիսի՛ եւ ո՞րքան է Թեսաղոնիկեցւոց մայրաքաղաքն. արդ՝ բազում անգամ ի սա յայլ գաւառաց երիցունք եւ սարկաւագունք գան եւ ոչ բաւանդակէ նոցա սակաւ ժամանակ լինել անդ, այլ բազում ժամանակս անդ մնան, կամ թէ երբէք ուրեք յետ բազում ժամանակի յիւրեանց տեղիս դառնալ հարկաւորին. անդ վասն այսպիսեացն սահմանելի է: Ժամանակք որ ի վերայ եպիսկոպոսաց սահմանեալ՝ պահեսցին եւ ի վերայ նոցա:

ՍԱՐ ԺԸ. Թէ եպիսկոպոս կամ ուխտաւոր բռնութիւն կրեալ անիրաւութեամբ արտաքսեսցի վասն տգիտութեան եւ կամ վասն խոստովանութեան տիեզերական եկեղեցւոյ կամ վասն ճշմարտութեան վրէժխնդրութեան, փախչելով ի վտանգէն անմեղ եւ ընդ կարգաւ լինել եկեսցէ յայլ ի քաղաք, մի՛ արգելուցու անդ այսքան կեալ, մինչեւ դարձցի եւ զթշնամանացն որ եղեւն ի նա, զերծումն գտանել կարասցէ: Քանզի խիստ եւ ծանրագոյն փախուստ կրեալ յանիրաւ, ոչ ընդունելի ի մէնջ, քանզի բազում լաւակամութիւն եւ սիրակամութիւն պարտ է շնորհել այնպիսւոյն:

ԿՍՊ Բ. Որք արտաքոյ քան զիւրեանց կարգաւորութիւն են եպիսկոպոսք, քան զիւրեանց սահմանս որ եկեղեցիքն են, ոչ պարտ է ի վերայ երթալ եւ շփոթել զեկեղեցիսն, այլ ըստ կանոնիցն. այսինքն է Աղեքսանդրացւոց եպիսկոպոսին՝ որ յԵգիպտոս եկեղեցիքն են տնաւրինել, իսկ որ յարեւելս եպիսկոպոսքն են՝ զարեւելիսն կարգաւորել, պահելով որ ինչ ի կանոնի կայ Նիկիայ ժողովոյն՝ աւագութեան Անտիոքայ եկեղեցին միայն. եւ որք ընդ Ասիեաւն են կարգաւորութեամբ եպիսկո-

trois semaines en restant dans le village avec les prêtres locaux pour célébrer le culte, mais il n'ira pas trop souvent dans la ville où se trouve l'évêque, car une telle attitude engendre fréquemment des conflits et en évitant cela, il ne sera pas accusé d'être orgueilleux et hautain.

SAQ 13. Si un prêtre, un diacre ou un clerc exclu par son évêque se réfugie chez un autre évêque qui le connait et qui sait qu'il a été exclu par son évêque, cet évêque ne doit pas insulter son collègue en recevant le condamné ou en lui donnant la communion. Sinon il devra se défendre devant le concile provincial.

SAQ 15. L'évêque qui ordonne le serviteur d'un autre évêque sans l'accord de ce dernier sera corrigé par ses collègues, et l'ordination sera nulle et invalide.

SAQ 16-SAQ 17. À l'instar des évêques, les prêtres et les diacres ne resteront pas hors de leur église plus de trois dimanches.

SAQ 18. Si un évêque ou un clerc a été injustement et violemment exclu en raison de l'ignorance ou pour confession de l'Église catholique, et qu'il se réfugie dans une autre ville, il pourra y séjourner jusqu'à ce qu'il puisse retourner chez lui. De fait, il faut témoigner de l'affection à ce clerc qui subit un exil.

CTP 2. Les évêques ne doivent pas aller dans une église en dehors de leur diocèse pour y semer le trouble, mais en vertu des canons, par exemple, l'évêque d'Alexandrie administre les affaires d'Égypte, les évêques d'Orient régissent les affaires de l'Orient et l'évêque d'Antioche, en vertu des canons du concile de Nicée, a la suprématie pour l'Orient; les évêques d'Asie régissent uniquement les affaires d'Asie, les évêques du Pont régissent uniquement les affaires du Pont, les évêques

մեծագոյն ստացուածս, յորոց կարող են խնամարկել եւ տնանկաց, այնպէս թողացուցանել նոցա համարիմ. զի եթէ հանդերձեալ են յիւրեանց տեղիսն գնալ եւ զպտուղսն ժողովել՝ Գ. կիւրակէս աւուրս, այսինքն Գ. շաբաթս, յիւրեանց գեաւղս կալ նոցա եւ կամ ի մերձաւոր եկեղեցիս, յորում են երիցունք, ժողովեսցին, վասն զի մի՛ նա կարծեսցէ լինել առանց հաղորդութեան գոլ եւ զպաշտաւնն կատարել, եւ ոչ յաճախագոյն ի քաղաքն յորում եպիսկոպոսքն մտանել, քանզի այսու տարազու թիւրի բան նորա ոչ դիպելով անդ՝ ոչ ինչ վնասակար են, եւ ամբարհաւաճ եւ հպարտ կարծեսցի յանցանացն:

ՍԱՐ ԺԳ. Եւ այս դարձեալ հաճոյ թուեսցի, զի թէ ոք սարկաւագ կամ երէց կամ ոք ի վիճակելոց անհաղորդ եղիցի եւ առ այլ եպիսկոպոս, որ գիտիցէ զնա, ապաւինեսցի, ճանաչելով նորա, թէ իւրոյ եպիսկոպոսին հանեալ է զնա յաւրինաց, ոչ է պարտ նմա իւրոյ եպիսկոպոսակցին եւ եղբաւրն թշնամանս ածել եւ աւրէնս տալ: Ապա եթէ զայդ առնել իշխեսցէ՝ գիտասցէ թէ ի ժողով եպիսկոպոսացն պատասխանատուութեան պարտապան լինել նմա:

ՍԱՐ ԺԵ. Զի եթէ ոք եպիսկոպոս յայլ ի նահանգէ կամեսցի զայլոյ սպասաւոր առանց կամաց իւրոյ եպիսկոպոսին յաշտիճան ինչ կարգել, անզաւր եւ անհաստատուն եղիցի այնպիսի կարգաւորութիւն կարծեցեալ: Ապա եթէ ոմանք զայս անձանց հրամայեսցեն, յեղբարց եւ յեպիսկոպոսակցաց մերոց <ի> յիշումն եւ յուղղութիւն պարտին ածել:

ՍԱՐ ԺԶ-ԺԷ. Ոչ անգիտանայք թէ՝ որպիսի՛ եւ ո՞րքան է Թեսաղոնիկեցւոց մայրաքաղաքն. արդ՝ բազում անգամ ի սա յայլ գաւառաց երիցունք եւ սարկաւագունք գան եւ ոչ բաւանդակէ նոցա սակաւ ժամանակ լինել անդ, այլ բազում ժամանակս անդ մնան, կամ թէ երբէք ուրեք յետ բազում ժամանակի յիւրեանց տեղիս դառնալ հարկաւորին. անդ վասն այսպիսեացն սահմանելի է: Ժամանակք որ ի վերայ եպիսկոպոսաց սահմանեալ՝ պահեսցին եւ ի վերայ նոցա:

ՍԱՐ ԺԸ. Թէ եպիսկոպոս կամ ուխտաւոր բռնութիւն կրեալ անիրաւութեամբ արտաքսեսցի վասն տգիտութեան եւ կամ վասն խոստովանութեան տիեզերական եկեղեցւոյ կամ վասն ճշմարտութեան վրէժխնդրութեան, փախչելով ի վտանգէն անմեղ եւ ընդ կարգաւ լինել եկեսցէ յայլ ի քաղաք, մի՛ արգելուցու անդ այսքան կեալ, մինչեւ դարձցի եւ զթշնամանացն որ եղեւն ի նա, զերծումն գտանել կարասցէ: Քանզի խիստ եւ ծանրագոյն փախուստ կրեալ յանիրաւ, ոչ ընդունելի ի մէնջ, քանզի բազում լաւակամութիւն եւ սիրակամութիւն պարտ է շնորհել այնպիսւոյն:

ԿՍՊ Բ. Որք արտաքոյ քան զիւրեանց կարգաւորութիւն են եպիսկոպոսք, քան զիւրեանց սահմանս որ եկեղեցիքն են, ոչ պարտ է ի վերայ երթալ եւ շփոթել զեկեղեցիսն, այլ ըստ կանոնիցն. այսինքն է Աղեքսանդրացւոց եպիսկոպոսին՝ որ յԵգիպտոս եկեղեցիքն են տնաւրինել, իսկ որ յարեւելս եպիսկոպոսքն են՝ զարեւելիսն կարգաւորել, պահելով որ ինչ ի կանոնի կայ Նիկիայ ժողովոյն՝ աւագութեան Անտիոքայ եկեղեցին միայն. եւ որք ընդ Ասիեաւն են կարգաւորութեամբ եպիսկո-

trois semaines en restant dans le village avec les prêtres locaux pour célébrer le culte, mais il n'ira pas trop souvent dans la ville où se trouve l'évêque, car une telle attitude engendre fréquemment des conflits et en évitant cela, il ne sera pas accusé d'être orgueilleux et hautain.

SAQ 13. Si un prêtre, un diacre ou un clerc exclu par son évêque se réfugie chez un autre évêque qui le connait et qui sait qu'il a été exclu par son évêque, cet évêque ne doit pas insulter son collègue en recevant le condamné ou en lui donnant la communion. Sinon il devra se défendre devant le concile provincial.

SAQ 15. L'évêque qui ordonne le serviteur d'un autre évêque sans l'accord de ce dernier sera corrigé par ses collègues, et l'ordination sera nulle et invalide.

SAQ 16-SAQ 17. À l'instar des évêques, les prêtres et les diacres ne resteront pas hors de leur église plus de trois dimanches.

SAQ 18. Si un évêque ou un clerc a été injustement et violemment exclu en raison de l'ignorance ou pour confession de l'Église catholique, et qu'il se réfugie dans une autre ville, il pourra y séjourner jusqu'à ce qu'il puisse retourner chez lui. De fait, il faut témoigner de l'affection à ce clerc qui subit un exil.

CTP 2. Les évêques ne doivent pas aller dans une église en dehors de leur diocèse pour y semer le trouble, mais en vertu des canons, par exemple, l'évêque d'Alexandrie administre les affaires d'Égypte, les évêques d'Orient régissent les affaires de l'Orient et l'évêque d'Antioche, en vertu des canons du concile de Nicée, a la suprématie pour l'Orient; les évêques d'Asie régissent uniquement les affaires d'Asie, les évêques du Pont régissent uniquement les affaires du Pont, les évêques

պոսունք՝ որ ինչ յԱսիա միայն կարգաւորութիւն է տնաւրինել. եւ որք ի Պոնտոս՝ զՊոնտացւոցն միայն. եւ որք ի Թրակայ՝ զԹրակացւոցն միայն: Իսկ անկոչ եպիսկոպոսք որք արտաքոյ կարգաւորութեանն են՝ ոչ ի վերայ երթալ առ ի ձեռնադրել եւ կամ այլ ինչ իմիք եկեղեցական տնտեսութեան: Բայց ի պահելոյ կանոնին, որ ինչ գրեալն է վասն կարգաւորութեանց, յայտ է թէ իւրաքանչիւր նահանգի իւր նահանգին ժողովն կարգաւորեսցէ, որպէս հրամայեալն է ի Նիկիայ: Իսկ որք ի բարբարոսացն ազգս եկեղեցիք Աստուծոյ՝ տնաւրինել պիտոյ է ըստ սովորութեանս, որ կարգեալն է ի հարանցն: Կոստանդնուպաւլսացւոյ եպիսկոպոսին ունել զպատիւ աւագութեան յետ Հռոմայ եպիսկոպոսին, վասն զի է եւ սա նոր Հռոմ:

ՍԻՈ Բ. Եպիսկոպոսաց մի՛ լիցի համարձակութիւն յայլ եպիսկոպոսի վիճակէ քահանայ ձեռնադրել. ապա թէ ոչ՝ լուծցի ինքն եւ ձեռնադրեալն:

ԿԵԱ Ա . Եպիսկոպոս ոք մի՛ իշխան լիցի այլոց վիճակի ձեռնադրել ի քահանայութիւն, բայց եթէ գլխաւորին հրամանաւ. ապա եթէ յանդգնեսցի ոք առնել՝ անվաւեր լիցի եւ յայլոյ իշխանութիւն բազմութեամբ մի՛ մտցէ:

ԿԵՆ Ե . Ոչ է պարտ զառ ի յիւրմէ եպիսկոպոսէ որոշեալս յայլմէ յառաջ գալ:

ԿԵՆ ԺԵ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին յայլմէ քաղաքէ յայլ փոխել յաղագս խռովութեանց:

ԿԵՆ ԺԶ. Պարտ է որք արհամարհեցին՝ ժառանգաւորք՝ զիւրեանց եկեղեցիսն, այլուր ոչ ապաշխարել:

ԿԵՆ ԻԸ. Ոչ է պարտ զկացեալսն եպիսկոպոսունս եւ ոչ ընկալեալ՝ զայլոց եկեղեցիս նեղել:

ԿԵՆ ՀԵ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին յայլմէ գաւառէ փոփոխիլ եւ յայլում ձեռնադրութիւն առնել:

ԿԵՆ ՀԶ. Ոչ է պարտ զեպիսկոպոսաց սահմանս լուծանել այլոց եպիսկոպոսաց:

ԿԵՆ ՀԸ. Պարտ է զձեռնադրեալ եպիսկոպոսն եւ ոչ ընկալեալ ի ժողովրդենէն՝ նմին պատուոյ կցորդութիւն ունել, բայց ի ձեռնադրութենէ:

ՎԱՉ Թ. Երէց որ զշէն մեծ պահեսցէ, այլ մի՛ պահեսցէ շէն. եւ որ մաւտ Բ. ագարակք են՝ մի երէց պահեսցէ, եւ այնչափ հովուեսցէ երէցն, որչափ առաջնորդելն կարիցէ:

de Thrace régissent uniquement les affaires de Thrace. Les évêques non invités n'iront pas hors de leur diocèse pour procéder à des consécrations ou administrer quelques affaires; mais selon l'ordre du canon de Nicée dans chaque province, les affaires seront administrées par le concile provincial. Les Églises présentes dans les nations barbares seront administrées selon la coutume fixée par les pères. L'évêque de Constantinople aura l'honneur de la suprématie après l'évêque de Rome, car il est l'évêque de la nouvelle Rome.

SIO 2. L'évêque qui ordonne un prêtre relevant du diocèse d'un autre évêque sera déposé; de même que celui qu'il a consacré.

SCA 1. Un évêque ne doit pas ordonner au sacerdoce quelqu'un dans un autre diocèse si ce n'est avec la permission de l'évêque local, sinon l'acte sera invalide; et il ne doit pas pénétrer accompagné d'une foule dans un autre diocèse.

SCN 5. Celui qui a été excommunié par son évêque ne doit pas être reçu (litt. promu) par un autre.

SCN 15. Un évêque ne doit pas se transférer d'une ville ville à une autre à cause des troubles causés par cela.

SCN 16. Les clercs qui ont méprisé leur église ne doivent pas faire pénitence ailleurs.

SCN 28. Les évêques installés mais non reçus ne doivent pas importuner les églises des autres.

SCN 75. Un évêque ne doit pas aller dans une autre province pour faire des ordinations.

SCN 76. Il ne faut pas que des évêques annulent des décisions prises par d'autres évêques.

SCN 78. L'évêque consacré mais non reçu par le peuple doit avoir en partage cette dignité, sauf le droit d'imposer les mains.

RVG 9. Le prêtre qui a soin d'un grand village ne doit pas s'occuper en plus d'un autre village et si deux hameaux sont proches l'un de l'autre, un seul prêtre aura soin d'eux, et un prêtre peut diriger autant de fidèles qu'il est capable de prendre en charge.

ԲԳԿ ՂԴ. Քահանայ որ վասն իւր վատ գնացիցին հալածեալ իցէ յեպիսկոպոսէն յայլ վիճակ, եւ անդ զկարգ քահանայութեանն յառաջ ունի, զմկրտեալն ի նմանէ եւ զպսակեալն ընդունել պարտ է եւ զվրէժն յԱստուած թողուլ:

ԲԳԿ ՄԴ. Այր կամ կին եթէ ի զղջումն գան եւ ի խոստովանութիւն՝ մի՛ տացէ կրաւնաւորի կամ յայլ վիճակի, այլ իւրում քահանային՝ իւրում վիճակին: Եւ զկարգն առեալ թէ գտցին ի պղծութեան՝ եղիցի ապաշխարութիւն նոցա ընդ ուրացողացն:

ԳԱՍ ԺԵ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ ի մոնոզոնաց արհամարհեալ զեպիսկոպոսաւ իւրով ընթացի առ թագաւոր կամ առ նախագլուխ եպիսկոպոսն, որպէս թէ խզեալ, ամբաստանեալ յիւրոցն, եւ նոցա ի հրապոյրս ելեալ, տացեն գիր հրամանի, մանաւանդ թէ ոխութեամբ ինչ էին ընդ քարոզին բարեպաշտութեան, անընդունելի լիցի հրամանն եւ դիմող հրապուրիչն որոշեսցի, որպէս անկարգութեան գտակ, զի զայս Անտիոքացին արարեալ՝ լուծաւ: Պարտ է ամենայնիւ հնազանդել, ընդ բուն վարդապետաւն, առաքելոյ ասելով. «Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց» (Եբր. ԺԳ. 17):

ԳԱՍ ԺԶ . Մի՛ կալցի իշխանութիւն եպիսկոպոս յայլոյ վիճակ ընթանալ, որպէս թէ առաւել պատիւ ունիցի վասն հոյակապ եւ բազմանուէր քաղաքացն, այլ յոր վիճակեցաւ՝ յար ի նմին մնալ. թէեւ բազում աղաչանք իցեն առ նա՝ մի՛ հաւանել, բայց եթէ որ գաւառին եպիսկոպոսն է առաքեսցէ գալ, որպէս զի եկեալ տացէ բան վարդապետութեան իւրոյ հաւտին. այլ մի՛ լիցի որ ոչ ընդ իւրով ձեռամբ քահանայագործէ զոք, բայց եթէ հրամանաւ իւրոյ եպիսկոպոսին:

ԴՍԺ Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի՛ իշխեսցէ՝ ըստ կանոնի սուրբ հարցն. բայց եթէ ոչ գոյ եպիսկոպոս՝ հրամանաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն վիճակի եկեղեցւոյն եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է:

ԴՍԺ Գ. Եպիսկոպոս զայլոյ եպիսկոպոսի վիճակ մի՛ յափշտակեսցէ. եւ զսովորական աւրընթրիսն որ ոչ է նմա անկաւոր՝ մի՛ առցէ: Եւ եթէ պայքար ինչ իցէ ի մէջ եղբարցն՝ հաշիւ դիցեն, այլ բռնութեամբ մի՛ իշխեսցեն առնել կամ յափշտակութեամբ:

ECB 94. Si un prêtre après avoir été chassé par son évêque en raison de son mauvais comportement s'enfuit dans un autre diocèse et exerce sur place son sacerdoce, les baptêmes et les mariages qu'il célébrera seront valides, mais lui-même subira la vengeance divine.

ECB 204. L'homme ou la femme qui se repent et se confesse ne doit pas s'adresser à un ecclésiastique d'une autre juridiction, mais uniquement au prêtre de sa paroisse. Et si une fois placés parmi les pénitents, ils sont trouvés dans la souillure, ils seront placés avec les apostats.

GNT 15. Le prêtre ou le moine qui méprise son évêque et court chez le roi ou le premier des évêques pour leur dire qu'il a rompu avec lui du fait qu'il aurait fait l'objet d'accusation de la part de ses fidèles, et parvenant à les leurrer, obtient d'eux un ordre écrit, notamment du fait qu'ils éprouvaient du ressentiment pour ce pieux prédicateur, l'ordre sera irrecevable et le prêtre ou le moine sera exclu comme auteur du désordre, car l'évêque d'Antioche qui agit ainsi avait été déposé. Il faut, en toutes choses, obéir à son propre *vardapet*, selon la parole de l'Apôtre (Hb 13, 17).

GNT 16. Un évêque ne doit pas accourir dans le diocèse d'un autre évêque pour acquérir plus d'honneur en possédant des villes opulentes, mais qu'il reste toujours dans le diocèse qu'il a reçu; même si on lui fait de nombreuses exhortations, qu'il n'y consente pas, sauf si c'est l'évêque du canton qui lui demande de venir, afin de dispenser la bonne parole à ses ouailles; mais qu'il ne fasse pas accomplir un acte sacerdotal à un prêtre qui ne se trouve pas sous son autorité sans l'ordre de l'évêque de ce dernier.

DUN 2. Qu'en vertu du canon des saints pères, un évêque n'érige pas un autel ou n'ordonne pas un prêtre dans le diocèse d'un autre évêque; mais s'il n'y a pas d'évêque sur place, les évêques voisins pourront faire cela avec l'autorisation du chef des évêques, mais les revenus resteront au sein de ce diocèse ainsi que cela est canonisé.

DUN 3. Un évêque ne doit pas empiéter sur le diocèse d'un autre évêque ni s'emparer des revenus ordinaires qui ne lui reviennent pas. Et si un conflit éclate entre frères, ils dresseront un état des comptes, mais qu'ils ne s'emparent pas de quoi que ce soit (*i.e.* des recettes) avec violence.

ԲԳԿ ՂԴ. Քահանայ որ վասն իւր վատ գնացիցին հալածեալ իցէ յեպիսկոպոսէն յայլ վիճակ, եւ անդ զկարգ քահանայութեանն յառաջ ունի, զմկրտեալն ի նմանէ եւ զպսակեալն ընդունել պարտ է եւ զվրէժն յԱստուած թողուլ:

ԲԳԿ ՄԴ. Այր կամ կին եթէ ի զղջումն գան եւ ի խոստովանութիւն՝ մի՛ տացէ կրաւնաւորի կամ յայլ վիճակի, այլ իւրում քահանային՝ իւրում վիճակին: Եւ զկարգն առեալ թէ գտցին ի պղծութեան՝ եղիցի ապաշխարութիւն նոցա ընդ ուրացողացն:

ԳԱՍ ԺԵ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ ի մոնոզոնաց արհամարհեալ զեպիսկոպոսաւ իւրով ընթացսի առ թագաւոր կամ առ նախագլուխ եպիսկոպոսն, որպէս թէ խզեալ, ամբաստանեալ յիւրոցն, եւ նոցա ի հրապոյրս ելեալ, տացեն գիր հրամանի, մանաւանդ թէ ոխութեամբ ինչ էին ընդ քարոզին բարեպաշտութեան, անընդունելի լիցի հրամանն եւ դիմող հրապուրիչն որոշեսցի, որպէս անկարգութեան գտակ, զի զայս Անտիոքացին արարեալ՝ լուծաւ: Պարտ է ամենայնիւ հնազանդել, ընդ բուն վարդապետաւն, առաքելոյ ասելով. «Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց» (Եբր. ԺԳ. 17):

ԳԱՍ ԺԶ . Մի՛ կալցի իշխանութիւն եպիսկոպոս յայլոյ վիճակ ընթանալ, որպէս թէ առաւել պատիւ ունիցի վասն հոյակապ եւ բազմանուէր քաղաքացն, այլ յոր վիճակեցաւ՝ յար ի նմին մնալ. թէեւ բազում աղաչանք իցեն առ նա՝ մի՛ հաւանել, բայց եթէ որ գաւառին եպիսկոպոսն է առաքեսցէ զալ, որպէս զի եկեալ տացէ բան վարդապետութեան իւրոյ հաւտին. այլ մի՛ լիցի որ ոչ ընդ իւրով ձեռամբ քահանայագործէ զոք, բայց եթէ հրամանաւ իւրոյ եպիսկոպոսին:

ԴՍԺ Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի՛ իշխեսցէ՝ ըստ կանոնի սուրբ հարցն. բայց եթէ ոչ զոյ եպիսկոպոս՝ հրամանաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն վիճակի եկեղեցւոյն եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է:

ԴՍԺ Գ. Եպիսկոպոս զայլոյ եպիսկոպոսի վիճակ մի՛ յափշտակեսցէ. եւ զսովորական աւրընթրիսն որ ոչ է նմա անկաւոր՝ մի՛ առցէ: Եւ եթէ պայքար ինչ իցէ ի մէջ եղբարցն՝ հաշիւ դիցեն, այլ բռնութեամբ մի՛ իշխեսցեն առնել կամ յափշտակութեամբ:

ECB 94. Si un prêtre après avoir été chassé par son évêque en raison de son mauvais comportement s'enfuit dans un autre diocèse et exerce sur place son sacerdoce, les baptêmes et les mariages qu'il célébrera seront valides, mais lui-même subira la vengeance divine.

ECB 204. L'homme ou la femme qui se repent et se confesse ne doit pas s'adresser à un ecclésiastique d'une autre juridiction, mais uniquement au prêtre de sa paroisse. Et si une fois placés parmi les pénitents, ils sont trouvés dans la souillure, ils seront placés avec les apostats.

GNT 15. Le prêtre ou le moine qui méprise son évêque et court chez le roi ou le premier des évêques pour leur dire qu'il a rompu avec lui du fait qu'il aurait fait l'objet d'accusation de la part de ses fidèles, et parvenant à les leurrer, obtient d'eux un ordre écrit, notamment du fait qu'ils éprouvaient du ressentiment pour ce pieux prédicateur, l'ordre sera irrecevable et le prêtre ou le moine sera exclu comme auteur du désordre, car l'évêque d'Antioche qui agit ainsi avait été déposé. Il faut, en toutes choses, obéir à son propre *vardapet*, selon la parole de l'Apôtre (Hb 13, 17).

GNT 16. Un évêque ne doit pas accourir dans le diocèse d'un autre évêque pour acquérir plus d'honneur en possédant des villes opulentes, mais qu'il reste toujours dans le diocèse qu'il a reçu; même si on lui fait de nombreuses exhortations, qu'il n'y consente pas, sauf si c'est l'évêque du canton qui lui demande de venir, afin de dispenser la bonne parole à ses ouailles; mais qu'il ne fasse pas accomplir un acte sacerdotal à un prêtre qui ne se trouve pas sous son autorité sans l'ordre de l'évêque de ce dernier.

DUN 2. Qu'en vertu du canon des saints pères, un évêque n'érige pas un autel ou n'ordonne pas un prêtre dans le diocèse d'un autre évêque; mais s'il n'y a pas d'évêque sur place, les évêques voisins pourront faire cela avec l'autorisation du chef des évêques, mais les revenus resteront au sein de ce diocèse ainsi que cela est canonisé.

DUN 3. Un évêque ne doit pas empiéter sur le diocèse d'un autre évêque ni s'emparer des revenus ordinaires qui ne lui reviennent pas. Et si un conflit éclate entre frères, ils dresseront un état des comptes, mais qu'ils ne s'emparent pas de quoi que ce soit (*i.e.* des recettes) avec violence.

2. Եկեղեցական դառնալու պայմաններ

Ձեռնադրության ծէս

ԿԱՌ Ներածութիւն. (...) Եկին ի լեառն Ձիթենեաց, եւ տէր Քրիստոս աներեւոյթ տեսլեամբ ի մէջ նոցա՝ զաւրացուցանել զնոսա եւ շնորհել զձեռնադրութիւն քահանայութեան. եւ անդէն ի մեծի առաւաւտու ժամու կիւրակէին ամբարձեալ զձեռս իւր Տեառնն՝եդ ի վերայ գլխոյ մետասանեցունց աշակերտացն իւրոց՝ շնորհելով նոցա զաշտիճան քահանայութեան: Եւ իբրեւ ընկալան նոքա զպարգևս մեծի երիցութեանն՝ պատուէր առեալ ի կենարարէն նոյնպէս ձեռնադրել յաւծումն քահանայութեան զինազանդեալ աշակերտսն իւրեանց, զի եղիցին քարոզ աւետարանին իմում եւ սպասաւորք սեղանոյն ընդհանրական եկեղեցւոյ սրբոյ եւ մկրտել զամենայն հեթանոսս յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ:

ԼԱԻ Դ. Ոչ է պարտ ձեռնադրութիւն առնել առաջի ունկնդրողաց:

ա. Ձեռնադրության պայմաններ

1. Եպիսկոպոս

ԵԱԿ Ա. Եպիսկոպոս ձեռնադրեսցի յեպիսկոպոսաց յերկուց կամ յերից:

ՆԻԿ Դ. Ձեպիսկոպոս արժան է, որք վիճակին եւ աշխարհին եպիսկոպոսք իցեն, նոքիմբք նստուցանել յաթոռ. ապա եթէ վասն փութոյ ինչ եւ եթէ վասն հեռաւորութեան ընկերացն՝ Գ. եպիսկոպոսք կամաւք այնոցիկ, որ հեռի են, թղթովք վկայութեան նստուսցեն. բայց զպատիւն եւ զշնորհն գլխաւորին արժան է տալ, այսինքն կաթողիկոսին՝ կամելով սուրբ ժողովոյն:

ՆԻԿ Զ. Նախնեաց սովորութիւն կացցէ յԵգիպտոսի՝ զի Աղեքսանդրի եպիսկոպոսն ամենեցուն իշխեսցէ, վասն զի եւ Հռոմայեցւոց եպիսկոպոսին այս սովորութիւն է, նոյնպէս եւ Անտիոքացւոց եւ այլ իշխանութիւնս եւ պատիւ մեծութեան պահեսցի յեկեղեցւոջ: Եւ ամենապէս այն յայտ լիցի, զի թէ ոք ոչ կամաւք կաթողիկոսին լիցի եպիսկոպոս՝ զայնպիսին մեծ ժողովն որոշեաց, զի մի՛ եւս իցէ եպիսկոպոս. ապա եթէ ի միաբանութենէ ամենեցուն ընտրելով ճշմարտութեամբ ըստ կարգի եկեղեցւոյն արժանի առնիցեն, երկու ուրեք կամ երեք ըստ անձին անզգամութեան կամ հակառակութեան ընդդէմ լինիցին, բազմաց ընտրութիւնն հաստատեսցի:

ԱՆՏ ԺԹ. Եպիսկոպոս ոչ է արժան ձեռնադրել առանց ժողովոց եպիսկոպոսաց եւ առաւել որ մայրաքաղաքին եպիսկոպոսն իցէ յիշխանութենէ անտի, այլ սմա ամենայն իրաւք պարտ ու պատշաճ է անդ լինել. լաւագոյն եւս իցէ, զի ամենեքին որ ընդ նովաւ իցեն յիշխանութեանն, լծակիցք ընդ նմա իցեն, զոր արժան է առ իւր կոչել թղթով, որ մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն է, եւ եթէ եկեսցեն ամենեքեան, ահա

2. Les conditions d'accès à la cléricature

Le rituel d'ordination

CAP Préambule. (...). Au Mont des oliviers, le Seigneur accorda aux apôtres la grâce de la consécration sacerdotale et le pouvoir de consacrer à la prêtrise leurs disciples obéissants afin de prêcher son Évangile, d'établir des serviteurs pour l'autel de l'Église universelle et de baptiser les païens au nom de la sainte Trinité.

LAO 4. Il ne faut pas faire d'imposition des mains en présence des auditeurs.

A. Les modalités de l'ordination

1. L'évêque

CCL 1. L'évêque doit être consacré par deux ou trois évêques.

NIC 4. L'évêque est intronisé par les évêques de l'éparchie et du pays, mais s'il y a urgence ou que leurs collègues demeurent loin, trois évêques avec l'accord écrit des absents - manifesté par des lettres testimoniales – l'introniseront; mais il revient à l'évêque principal, c'est-à-dire au catholicos, de donner la dignité et la grâce au nouvel évêque, selon la volonté du concile.

NIC 6. En vertu de la coutume, l'évêque d'Alexandrie aura autorité sur tous les évêques de l'Égypte, et c'est aussi la coutume pour l'évêque de Rome, de même que pour celui d'Antioche et de même dans les autres éparchies. Il est clair que celui qui est devenu évêque sans l'avis du catholicos, le concile a décidé qu'il ne sera plus évêque; mais, s'il a été choisi selon un accord unanime et conformément à la loi de l'Église, et que deux ou trois évêques s'opposent à l'intronisation régulière d'un évêque en raison de querelles personnelles ou par hostilité, le choix de la majorité des évêques prévaudra.

ATC 19. Un évêque ne peut pas être consacré sans un concile d'évêques et surtout sans l'évêque métropolitain du pays qui doit obligatoirement être présent, et il convoquera par lettres tous les évêques soumis à son autorité, et ce serait encore mieux si tous venaient à ses côtés; mais si certains ne peuvent pas venir en raison de trop grandes difficultés, il faut malgré tout que la majorité vienne ou vote

բարի եղեւ, ապա եթէ դժուարագոյն է այս լինել, մեծ մասն ի նոցանէ գալ արժան է կամ թղթով միահամար լինել եւ այսպէս հանդերձ բազմաւք գալով կամ հաւանելով հաստատել զայնպիսին ի տեղւոջ իւրում յոր տեղի աւծաւն: Ապա թէ այլ ինչ որ արտաքոյ քան զսահմանեալն առնիցեն՝ անոյժ եւ անհաստատ լիցի ձեռնադրութիւնն: Ապա եթէ ըստ որոշելոյ եւ ըստ սահմանելոյ կանոնացս լիցի հաստատութիւն՝ ընդդէմ իցեն ոմանք, իբրեւ ի կամաց իւրեանց հակառակ են, կացցէ եւ հաստատեսցի բազմացն ընտրութիւն ամենայն իմաստութեամբ եւ երկիւղածութեամբ:

ԱՆՏ ԻԲ. Եպիսկոպոսի չէ արժան զոք փոխանակ իւր կացուցանել եթէ մերձեալ եւս իցէ ի մահ, ապա եթէ այսպիսի ինչ լիցի, անհաստատ լիցի հաստատութիւնն այնպիսւոյն, այլ պահել արժան է զդիրս եկեղեցւոյն, իբրեւ ոչ եպիսկոպոս մարթ իցէ առնել, բայց եթէ հանդերձ այլովք եպիսկոպոսաւք եւ նոցին ընտրութեամբ յետ հանգստեան եպիսկոպոսին, որպէս ունիցի իշխանութիւն ո՛ւ եւ արժանի իցէ իրացն զայնպիսին մերձեցուցանել:

ԼԱԻ ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսաց. զի կամաւք եւ ընտրութեամբ որ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն է եւ որ շուրջ զնովաւ եպիսկոպոսքն, այսպէս զոք հաստատեսցեն յաշտիճան քահանայութեան. իբրեւ իցեն որք հաստատեցինն վարժք եւ փորձք ի գիտութիւն բանի՝ ի հաւատս եւ ի վարս:

ԼԱԻ ԺԳ. Չէ մարթ եւ պատշաճ համարձակել բազմութեան աշխարհականաց ընտրութիւնս առնել որ առյապա մերձեցուցանելոց են ի քահանայութիւն:

ՍԱՐ Զ. Եթէ ի դէպ լինիցի ի միում գաւառի, յորում բազում եպիսկոպոսունք են, միոյ եպիսկոպոսին մնալ, եւ նա յիմեքէ ծուլութենէ ոչ կամեսցի գնալ եւ հաւանակից լինել կարգաւորութեանն եպիսկոպոսացն, իսկ եպիսկոպոսունքն ժողովեալ աղաչեսցեն լինել կարգաւորութեանն զոր նոքայն խնդրեն, եպիսկոպոս որ մնացն՝ յիշումն առնել ի ձեռն թղթոյ հայրապետին, այսինքն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին, եւ աղաչեն բազմութիւնքն հովիւ տալ նոցա. եւ ինձ այսպէս թուի, թէ բարւոք ասեն եւ սմա մնալ, զի եկեսցէ: Ապա եթէ եւ ի ձեռն թղթոյ աղաչեցեալ ոչ եկեսցէ եւ ոչ թղթով պատասխանի արասցէ, պիտոյ է զկամս բազմութեանն առնել: Այլ պարտ է կոչել եւ որք մաւտաւորքն են ի գաւառին եպիսկոպոսք առ ի ձեռնադրութիւն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին: Եւ ոչ է պարտ վայրապար կարգաւորել եպիսկոպոս ի գեաւղ ուրեք կամ ի դուզնաքեայ քաղաքի, որում եւ մի երէց բաւական է, քանզի ոչ է անդ կարեւոր եպիսկոպոսի կարգել, զի մի՛ արհամարհեսցի եպիսկոպոսին անուն եւ իշխանութիւն, այլ գաւառի եպիսկոպոսք, որպէս յառաջագոյն ասացի, յայնպիսի քաղաքս կարգիլ պարտին եպիսկոպոսքն ուր եւ առնէին եպիսկոպոսք: Ապա եթէ գտցի այնպէս բազմութեան թուովք ժողովուրդք եւ քաղաք, զի արժանի է նմա եպիսկոպոս ընդունել՝ առցէ, թէ ամենեցուն հաճոյ թուեսցի այս:

ՇԱՀ ԺԶ. Որ եպիսկոպոս կամի լինել առաջնորդ եւ հովիւ կամ վանական կամ անապատ շինել, եւ սաղարութեան ցանկանայցէ կամ գաւառի կամ գիւղից կամ անապատաց, լուիցէ զինչ ասեն. «Մեծութիւն թէ առիւ գայցէ՝ մի՛ յաւժարեսցիս»

par lettre; ainsi le métropolitain avec la présence ou l'accord de nombreux évêques pourra installer le nouvel évêque sur son siège. Mais s'ils agissent contrairement aux prescriptions de ce canon, l'ordination sera nulle et invalide. Mais si l'ordination se fait régulièrement et que certains évêques s'y opposent, le choix de la majorité prévaudra.

ATC 22. Si un évêque proche de la mort établit un successeur à sa place, l'installation sera invalide, car les dispositions ecclésiastiques indiquent qu'on ne peut pas créer seul un évêque, mais uniquement en union avec d'autres évêques et à la suite d'une élection – fondée sur le mérite du candidat – faite seulement après la mort de l'évêque en place.

LAO 12. L'évêque de la métropole et les évêques de son entourage – à condition qu'ils soient instruits dans la foi, éprouvés dans la connaissance de la parole et la bonne conduite – établiront le nouvel évêque.

LAO 13. Il ne faut pas laisser la foule des laïcs choisir ceux qui ensuite doivent accéder au sacerdoce.

SAQ 6. Si dans une province qui compte beaucoup d'évêques, l'un d'eux par paresse ne se rend pas au synode pour l'élection d'un nouvel évêque et refuse cette élection, et que les évêques réunis le supplient de venir, le patriarche, c'est-à-dire l'évêque de la métropole, lui écrira pour lui rappeler que la foule réclame un pasteur et on attendra sa venue. Mais s'il ne vient pas, on procédera à l'élection du nouvel évêque. Mais pour l'élection de l'évêque de la métropole, il faut convoquer les évêques de la province voisine. Il ne faut pas placer un évêque dans un village ou une petite ville où la présence d'un prêtre suffirait, afin de ne pas rabaisser le nom d'évêque; les évêques de la province doivent établir des évêques uniquement dans les villes déjà dotées d'un siège épiscopal. Toutefois, si malgré la présence d'une population nombreuse, une ville n'a pas d'évêque, on pourra en établir un.

SHV 16. Celui qui veut devenir évêque, prélat, pasteur, religieux ou fonder un ermitage et qui convoite la direction d'un canton ou de village ou d'un ermitage, ne doit pas user de la corruption (Ps 61, 11).

(Սաղ. ԿԱ. 11). տաղանդ առնու ի վարձու՝ պահել պարտի, զուցէ տոկոսեալք պահանջի, զգոյշ հովիւ հաւտի, պատրաստ:

Բայց որ գլխաւոր եպիսկոպոսն աշխարհին՝ առանց նորա կամաց եպիսկոպոս ոք մի՛ լիցի:. Եւ վանաց երէց կամ անապատաւոր՝ առանց գաւառին եպիսկոպոսի չիշխէ լինել:

Եպիսկոպոս ոք կամ երէց, կամ ազատ ոք ի դատաւորաց եւ կամ շինական վասն առաջնորդս կարգելոյ եւ հովիւս պատրաստելոյ եկեղեցւոյ եւ ժողովրդապետս եւ աւրէնսդիրս կացուցանելոյ, «Զի ծանիցեն հեթանոսք, թէ մարդիկ են նոքա» (Սաղ. Թ. 21), եւ վասն այսր իրաց կաշառ առցեն եւ կամ աչառանաւք առնիցեն եւ ոչ զճշմարտութիւն ընտրեսցեն եւ զարժանաւորն, եթէ կարի յանարգաց ոք իցէ եւ յարհամարհելոց եւ միայն նախանձաւոր սրբութեանն եւ աւրինացն է, յառաջ կալցին: Լուր, զինչ ասեն. «Զյիմարս եւ զանտոհմս աշխարհիս ընտրեաց Աստուած» (Ա. Կոր. Ա. 27, 28). եւ «Յարուցէ զաղքատս յաղբեւաց նստուցանել ընդ իշխանս» (հմմտ. Ա. Թագ. Բ. 8), զի յամաւթ արասցէ զամբարտաւանս եւ զիզաւրս, քանզի «Մարդ ի դէմս հայի, իսկ Աստուած ի սիրտս» (Ա. Թագ. ԺԶ. 7): Եւ նոքա կաշառաւք եւ աչառութեամբ զանարգեալս մեղաւք եւ զպղծեալս աւրինացն, որպէս ասէ Պաւղոս, եկեղեցւոյ դատաւորս նստուցանեն վասն կորուսիչ արծաթոյն (հմմտ. Ա. Կոր. Զ. 4): Տալիք կաշառոյն անիծեալ լիցին (հմմտ. Բ. Օրէնք ԻԷ. 25), որպէս խաչահանունքն, որ ետուն կաշառ պահապանացն, եւ ընդ Սիմոնի կախարդի, որ արծաթով եւ ընչիւք կամէր ստանալ յառաքելոցն զշնորհս սրբոյ հոգւոյն (հմմտ. Գործ. Ը. 17, 18): Եւ առնելիք կաշառոյն նզովեալ լիցին ի Տեառնէ. կարասին, զոր կաշառ առին, ընդ Յուդայի կաշառին համարեալ լիցի, զոր վասն Տեառն մատնութեան առ (հմմտ. Մատթ. ԻԷ. 9, Ղուկ. ԻԲ. 5, 6). եւ երկպատիկ դարձուսցեն անդրէն: Տալիքն չիշխեն առնուլ, որպէս խաչահանունքն զագարակն գնեցին, այլ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն: Եւ եպիսկոպոսն եւ երէցն, որ վասն այսր իրաց կաշառս առցեն եւ կամ վասն ինչ եւ է իրաց, ըստ գրեցելոցն, թէ՝ «Կաշառ կուրացուցանէ զսիրտս իշխանաց» (Բ. Օրէնք ԺԶ. 19, Սիր. Ի. 31), եւ դարձեալ «Կաշառ ի վերայ իրաւանց մի՛ առնուցուս» (Սաղ. ԺԴ. 5), եւ «Ճշմարտութիւն ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ». յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցին եւ յիշխանութենէն եւ ի քահանայութենէն մերժեսցին ի բաց:

ԿԵՆ Դ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոս ձեռնադրել առանց երից եպիսկոպոսաց՝ ի վտանգի:

ԿԵՆ Զ. Ոչ է պարտ զվաղնջուցն սովորութիւն ի գաւառի գաւառի եկեղեցեաց նորաձեւել:

ԿԵՆ ՀԴ. Պարտ է զմայրաքաղաքի եպիսկոպոսն ՝ որ ի գաւառի եկեղեցիքն են՝ ունել հոգ, եւ առանց նորա ոչ կացուցանել եպիսկոպոս:

ԿԵՆ ՀԹ. Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին զայլ ոք ընդ իւր կացուցանել փոխանորդ՝ առանց ժողովոյն:

ԿԵՆ ՁԸ. Պարտ եպիսկոպոս՝ ընտրութեամբ եպիսկոպոսաց լինել:

Personne ne deviendra évêque sans le consentement de l'évêque principal du pays ni prieur d'un monastère ou ermite sans le consentement de l'évêque du canton.

L'évêque, le prêtre ou quelque juge ecclésiastique, noble ou vilain, qui accepte des pots-de-vin et agit avec partialité quand il s'agit d'ordonner des prélats, de préparer des pasteurs pour l'Église et d'instituer des hiérarques ou des législateurs (Ps 9, 20), et qui ne choisit pas la vérité et la personne la plus digne alors même qu'il faudrait que soit promu celui qui est uniquement plein de zèle pour la sainteté et pour les lois divines, même s'il fait partie des plus indignes et des plus méprisants, transgresse les préceptes scripturaires (cf. 1 Co 1, 27, 28; 1 S 2, 8; 16, 7; 1 Co 6, 4; Dt 27, 25; Ac 8, 17-18). Et ceux qui reçoivent les dons corrupteurs seront anathématisés par le Seigneur (Mt 27, 9; Lc 22, 5-6), et ils auront à restituer le double pour cela; et ceux qui offrent des dons corrupteurs n'auront pas le droit de les reprendre (cf. Dt 16, 19; Si 20, 31), mais ces dons seront distribués aux nécessiteux. Et l'évêque ou le prêtre qui pour cette affaire reçoit un don corrupteur – ou pour quelque affaire que ce soit – sera anathématisé par ce synode tout entier, et il sera privé de son autorité et de son sacerdoce (Ps 14, 5).

SCN 4. Un évêque ne doit pas être consacré sans trois évêques, sauf en cas d'urgence.

SCN 6. Il ne faut pas innover dans l'antique coutume des églises des différentes provinces.

SCN 74. L'évêque de la métropole aura le souci des églises de la province et on n'établira pas d'évêque sans lui.

SCN 79. Un évêque ne peut établir à sa place un successeur (litt. vicaire) sans le concile.

SCN 88. Il faut devenir évêque par une élection d'évêques.

ԳԱՍ ԻԴ. Եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց. եւ արքեպիսկոպոս նոյնպէս, զի մի պատուով սահմանեցան, բայց յառաջինս գրեսցի նա նախագլուխ:

2. Քահանայ, սարկաւագ եւ դպիր

ԿԱՌ Զ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ եղիցին երիցունք եւ սարկաւագունք որպէս Մովսէսն եւ Ահարոն, եւ ապա մատիցեն ի պաշտաւն սրբութեանն՝ ի պատարագն եւ ի խորհուրդն տէրունական, եւ զկէսսարկաւագաց ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ, եւ ի տեսչութիւն այրեաց եւ վշտացելոց, որպէս Ղեւտացիքն, որ կրէին զսպասաւորութիւն, եւ զինուորական ձեւով չիշխէր ոք մերձենալ, նոյնպէս եղիցին յեկեղեցւոջ. եւ մի ոք վայրապար ի բեմ սրբութեանն եւ ի սպաս աւրինացն մերձեսցի. եւ սարկաւագունք սպասաւորք երիցանցն կարգեսցին, եւ ընտրեալքն՝ երիցունք: Կաթողիկոսն դէտ եւ գլուխ եւ աւրէնսդիր լիցի ժողովրդեանն, զի ըստ բերանոյ նոցա վճարեսցի ամենայն ինչ, որպէս Մովսէսին եւ Ահարոնին էր:

ԵԱԿ Բ. Երէց կամ սարկաւագ կամ այլք ի ժառանգաւորաց ի միոջէ եպիսկոպոսէ լինել:

ՆԻԿ Ժ. Վասն այնոցիկ որ աւծան յանարժանից ըստ անգիտութեան եպիսկոպոսին եւ կամ եթէ գիտէին որք մերձեցուցինն եւ ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ ճշմարտութիւնն, եթէ ի վերջոյ յայտ եկեսցեն իրքն եւ անարժանութիւն առնն եւ կաշառակրծութիւն կարգողացն՝ կամ եղեւ մեծ ժողովոյն՝ աւծումնն բարձցի ի նմանէն և կարգողքն ընդ պատուհասիւք եղիցին որպէս եպիսկոպոսն կամեսցի:

ԱՆԿ ԺԴ. Քորեպիսկոպոսաց մի՛ լիցի երիցունս կամ սարկաւագունս աւծանել, այլեւ ոչ երիցունս ի քաղաքի ուրեք առնել կամ աւծանել, առանց համարձակելոյ եպիսկոպոսին կամ թղթով կամ բանիւք: Քանզի յայնժամ ի գաւառս լինէին եպիսկոպոսունքն՝ այսինքն ի գեաւղս, զայնպիսիսն կոչէ քորեպիսկոպոսս, զի քորեպիսկոպոսդ տեսուչ գաւառի ասի ըստ Հոռոմին առ մեծամեծաւքն, այսինքն որ զքաղաքսն ունին, առ նոքաւք կոչին սոքա գաւառաց եպիսկոպոսք:

ԱՆՏ Թ. Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն իմասցին, զի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն թիկունք է նոցա եւ հոգաբարձու եւ ամենայն ոք զինչ եւ պատասխանի կամի առնել, առ նա ընթանայ, թէ մուրհակ՝ արքունի եւ իշխանաց, վասն իրաց եկեղեցւոյ եւ կարգաց հասարակաց. վասն այսորիկ կամ եղեւ թէեւ պատուով յառաջ իցէ եւ առանց նորա մի՛ իշխեսցեն ինչ գործել ըստ նախնեացն սովորութեան հարցն մերոց, որպէս կարգեալ են կանոնք. բայց միայն զայս իշխեսցէ գործել յիւրում իշխանութեանն եթէ գեաւղք եւ եթէ գաւառք, եթէ աւծումն երիցութեան եւ սարկաւագութեան կամ զինչ վարք իցեն իւրոյ գաւառին եւ իշխանութեանն, ամենայն ճշմարտութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ եւ ընտրութեամբ խնամով գործեսցէ, այլ յայլոց ամենեւին մի՛ իշխեսցէ գործել եւ ձեռնամուխ լինել

GNT 24. L'évêque recevra l'onction de la part de trois évêques; et il en va de même pour l'archevêque, car ils ont été définis avec un seul honneur, mais lui sera inscrit comme premier des évêques comme c'était le cas chez les Anciens.

2. Le prêtre, le diacre et le clerc mineur

CAP 6. Les prêtres et les diacres seront à l'image de Moïse et d'Aharon afin de célébrer la sainte messe et l'eucharistie, et les sous-diacres seront les serviteurs de l'Église, et ils surveilleront les veuves et les affligés à l'image des Lévites; et les ecclésiastiques ne porteront pas d'habits militaires ni ne s'approcheront avec futilité du saint autel et des vases liturgiques; les diacres ont été disposés comme des serviteurs et les meilleurs d'entre eux accéderont à la prêtrise. Le catholicos est la sentinelle, le chef, le législateur de la communauté et tout s'accomplit selon sa volonté comme cela se passait avec Moïse et Aharon.

CCL 2. Le prêtre, le diacre et les autres clercs doivent être ordonnés par un évêque.

NIC 10. On enlèvera l'onction des personnes indignes qui ont été ordonnées à l'insu de l'évêque ou grâce à la corruption, quant aux ordinands (*i.e.* il ne peut s'agir que de chorévêques), l'évêque les punira comme il le voudra.

ACY 14. Le chorévêque ne peut sacrer des prêtres ou des diacres – dans sa campagne ou dans une ville – sans l'accord écrit ou verbal de l'évêque. Jadis, il y avait des évêques dans les campagnes, qui sont aujourd'hui appelés chorévêques selon Rome – car ils sont les inspecteurs d'une campagne – afin de les distinguer des grands (*i.e.* les évêques) qui tiennent les villes.

ATC 9. Dans chaque province, l'évêque de la métropole est le protecteur et le responsable des évêques qui, par ailleurs, se rendent chez lui s'il surgit quelque défense à présenter, par exemple un acte du roi et des princes concernant les affaires de l'Église et les dispositions communes. Le métropolitain possède la préséance d'honneur et les évêques ne peuvent rien faire sans lui, selon la coutume de nos pères, ainsi qu'en ont disposé les canons; toutefois, dans son diocèse, l'évêque peut procéder à l'ordination des diacres et des prêtres, et il agira avec discernement dans la conduite de son diocèse et de sa campagne, mais il ne pourra pas intervenir dans le diocèse d'un autre évêque sans l'accord de l'évêque de la métropole et ce même catholicos ne fera rien sans l'assentiment des autres évêques.

արտաքս, քան զկամս մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին եւ ոչ նմին կաթողիկոսին առանց հաւասարութեան այլոց եպիսկոպոսացն գործել ինչ:

ԱՆՏ Ժ. Որք ի գեաւղս կամ ի գաւառս իցեն, այսինքն են քորեպիսկոպոսք. զի թէեւ զձեռնադրութիւն եպիսկոպոսաց ունին, կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, զի ծանիցեն զչափ իւրեանց եւ դարմանեսցեն. որ ընդ նոքաւք եկեղեցիք իցեն, վասն նորին շատ եւ բաւական եղիցի հոգալ եւ խնամ ունել, այլ կարգեսցեն եւ արասցեն գրակարդացս և կէսսարկաւագաց, կշտամբիչս. եւ սմին իրաց շատ լիցին առ ի մերձեցուցանել եւ յառաջ ածել յայսպիսի աշտիճան, այլ ոչ երէց կամ սարկաւագ աւծանել եւ համարձակել արտաքս քան զկամս եպիսկոպոսին ընդ ոյր ձեռամբ է ինքն եւ գաւառն: Ապա եթէ համարձակեսցի ոք անցանել զորոշեալ սահմանաւ, անկցի ի նմին պատուէ յորում յառաջն էր. բայց քորեպիսկոպոս առնել կամ կարգել որ քաղաքին եպիսկոպոսն է՝ նմա անկ է առնել, զոր արժանի համարեսցի:

ՍԱՊ Ժ. Վասն որոյ եւ անհատ պարտի պահել յարդարուն զդպրոցսն ի վանս եւ յայլ արժանաւոր տեղիս, զի լուսաւորեալք լուսով պատուիրանացն Աստուծոյ՝ զամենեսեան լուսաւորեսցեն. քանզի յորժամ ուխտն որ գլուխն է եկեղեցւոյ ընտիրք եւ պիտանիք լինիցին, եւս առաւել ժողովուրդն: Եւ եթէ եղիցի ոք ի ժողովրդենէն ծոյլ, վարուք առաքինութեան դիւրագոյն լիցի ածել յուղղութիւն, քանզի չէ փոքր յաղագս այդորիկ հոգ ի վերայ քորեպիսկոպոսին՝ այց առնել եւ վարուց ժողովրդեանն, եւ ըստ պարապոյ ուխտաւորեալ պահոցն եւ աղաւթից՝ ուրախացուցանել զրոց սրբոց վարդապետութեամբ, շահել զմեղուցեալսն, եւ տալ տեղեկութիւն կրթութեան եւ պահպանութիւն ամբիծ հաւատոյ, եւ զգուշանալ եւ փախչել ի հերձուածողաց եւ յաղծապիղծ գործոց, քանզի զդիտաւորութեան գործ նոցա է հաւատացեալ եպիսկոպոսին, ըստ աւրինակի բարգաւաճեալ մեծի մարգարէին Մովսէսի, որ կացոյց ոստիկանս ի վերայ ժողովրդեանն քննել եւ դատավճիռ հատանել. եւ զծանր ինչ բան առ ինքն հասուցանել, եթէ զգուշասցին եւ զգուշացուսցեն ըստ պատգամի մարգարէութեան, թէ «Ահա սուր գայ» (Եզեկ. Լ. 4). եւ ազգ երկրին ապստամբեալ անփոյթ առնիցէ՝ նոքա յանաւրէնութեան իւրեանց մեռցին, եւ նա ապրեցուսցէ զանձն իւր:

ՍԱՊ ԽԵ. Այցելու եւ հասարակաց հայր է եպիսկոպոսն, վասն այնորիկ իսկ առանց ակնառութեան պարտի խնամել զհաւատացեալս նմա յԱստուծոյ հաւտն, եւ անաչառութեամբ յանձանձել զուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ, տեսուչս եւ առաջնորդս գաւառաց եւ գեաւղից կացուցանելով, որք անուանին քորեպիսկոպոսք. զի սրբոց եւ նախանձաւորաց աւրինաց. եւ հմուտ եղելոց վարդապետութեան՝ արժանաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ, որք զժողովուրդն բաւական լիցին խրատել՝ շահելով զմեղանչականութեամբ զմոլորեալսն եւ պայծառացուցանելով զճշմարիտսն ճառագայթաւէտ պատուիրանացն պատմութեամբք:

ԹԱՏ Բ. Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել, եւ զիւր մերձաւորսն մի՛ առաւել մեծարել քան զայլ հաւատացեալսն, թէպէտ եւ եղբայր իցէ կամ քոյր: Եւ կաշառ ամենեւին մի՛առնուլ, այլ զինքն մեռեալ համարել աշխար-

ATC 10. Le concile a décidé que les chorévêques, bien que possédant l'ordination épiscopale, reconnaissent leurs limites et ne s'occupent que des églises qui sont sous leur autorité. De plus, ils établiront et feront des lecteurs, des sous-diacres et des exorcistes, mais ils n'ordonneront pas un prêtre ou un diacre ni ne prendront des initiatives sans l'accord de l'évêque sous la juridiction duquel ils se trouvent. Celui qui transgresse cette décision sera déchu de sa dignité; et il revient à l'évêque de faire chorévêque celui qu'il aura jugé digne.

SPT 10. Il faut conserver continuellement les écoles probes et illuminées – par les commandements de Dieu – dans les monastères et les autres lieux saints; car lorsque le clergé à la tête de l'Église est méritant et excellent, le peuple ne l'est que davantage. Et le chorévêque ramènera les fidèles laïcs paresseux vers la voie droite, et il les réjouira par l'enseignement des saintes Écritures, et selon des jeûnes et des vœux faits à loisir, il instruira les pécheurs et préservera la foi des fidèles loin des hérétiques et de leurs actes impurs, car l'évêque a confié aux chorévêques la tâche de surveillance encouragé par l'exemple de Moïse qui avait institué des surveillants auprès du peuple pour les examiner et rendre des jugements; et si une affaire grave survient, ils (*i.e.* les chorévêques) doivent lui (*i.e.* l'évêque) en référer après avoir mis en garde les protagonistes (cf. Éz 30, 4).

SPT 45. L'évêque qui est l'inspecteur et le père commun doit veiller sur tous ses fidèles sans acception de personne et traiter le clergé avec impartialité en établissant des chorévêques dans les cantons et les villages; et les chorévêques seront choisis pour leur zèle dans la loi et pour leur compétence à instruire le peuple, et à ramener les égarés vers la vérité.

THD 2. L'évêque doit aimer tous les fidèles de la même façon sans avantager ses parents, ses frères ou ses sœurs. Il ne doit jamais être corrompu mais doit se considérer comme mort pour ce monde; il ne doit jamais se divertir ni porter des

հի. մի երբեք քրքրել եւ զուարճանալ կամ լկտի ինչ խաւսել կամ հրապարակաւ զոք յանդիմանել առանց երկրորդ հարցման՝ նախ առանձինն, եւ ապա երկու կամ երեք վկայիւք, վարդապետաւք. հեշտական հանդերձիւք մի վարել եւ մի բնաւ առանց ընկերակցացն հարցմանց գործել ինչ, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ: Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս վարդապետս, տեսուչս գաւառաց, քաղաքաց՝ հովուել զհաւատացեալսն. եւ ժողովրդոցն հնազանդել հովուացն կացուցելոցն յեպիսկոպոսէն. կարգեսցէ ի շէնս երկուս կամ երիս քահանայս եւ մի սարկաւագ, իսկ յագարակն քահանայ մի եւ սարկաւագ մի: Չհաշմեալ զոք մի ձեռնադրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ չտայ մատուցանել մարգարէն (Ղեւտ. ԻԲ. 20), որչափ եւս առաւել որ զայս պատարագս մատուցանէ՝ արժան է անարատ լինել: Առանց վկայից եւ քննութեան մի զոք ձեռնադրել, զի մահաբեր վնասք ծնանին:

ՎԱՉ Բ. Քահանայ եւ սարկաւագ յորժամ ձեռնադրեն՝ Դ. դրամ քահանային եւ Բ՝ սարկաւագին տացեն:

ՎԱՉ Ի. Ազատ արանց որչափ իւրեանց դաստակերտքն են՝ զերէց առանց եպիսկոպոսի մի իշխեսցեն հանել, եւ մի եպիսկոպոսն իշխեսցէ առանց նոցա հանել եւ առնել: Եւ երիցուն թէ յազատէ կամ ի ժողովրդականէ վտանգ լինի, գնալ մի իշխեսցէ առանց եպիսկոպոսին:

ԳԱՍ ԻԵ. Իսկ քահանայ եւ սարկաւագ առցեն աշտիճան ի միոջէ եպիսկոպոսէ:

ԴՍԺ Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի իշխեսցէ՝ ըստ կանոնի սուրբ հարցն. բայց եթէ ոչ զոյ եպիսկոպոս՝ հրամանաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն վիճակի եկեղեցւոյն եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է:

3. Նորադարձի ձեռնադրութիւն

ԵԱԿ ՅԴ. Զառ ի հեթանոսաց եկեալն եւ մկրտեալն եւ կամ ի խառնակ վարուց՝ ոչ իրաւացի է վաղվաղակի ընձեռել յեպիսկոպոսութիւն, քանզի անիրաւ է զոր չեւն փորձեալ է այլոց լինել վարդապետ, բայց եթէ երբեք յաստուածային շնորհացն եղիցի:

ՆԻԿ Բ. Վասն այնոցիկ որք յարտաքնոցն յայլ աղանդացն կամիցին հաւատալ եւ քո առեալ՝ վերստին ծնցիս աւազանաւն եւ վարդապետեսցես զուսումն զրոց սրբոց՝ կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն, բայց առանց փորձելոյ եւ քննելոյ եւ ամենեւին ի վերայ հասանելոյ մի հաւատասցեն ի նա զիշխանութիւն եկեղեցւոյ եւ զաւրինաց մերոց միչեւ արմատ առցէ եւ հաւաստեաւ սրտիւ իւրով իմասցի զզաւրութիւն Աստուծոյ մերոյ. «Մի մատաղատունկ. զի մի հպարտացեալ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ., Գ. 6):

habits agréables ou formuler des paroles débauchées, ou réprimander quelqu'un sans l'avoir questionné personnellement par deux fois en présence de deux ou trois témoins possédant le rang de *vardapet;* et il ne doit pas agir sans avoir consulté ses compagnons. L'évêque établira des *vardapets*, des inspecteurs (*i.e.* des chorévêques) dans les cantons et les villes afin de diriger les fidèles qui devront leur obéir; l'évêque ordonnera deux ou trois prêtres et un diacre dans les villages et un prêtre, et un diacre dans les hameaux. L'évêque ne consacrera pas un impotent, car seule une personne sans souillure peut offrir le sacrifice (Lv 22, 20). Et personne ne sera consacré sans la présence de témoins, et sans avoir été examiné.

RVG 2. Lorsque l'on ordonne un prêtre ou un diacre, l'on donnera quatre *dram* au prêtre et deux *dram* au diacre.

RVG 20. Les nobles, pour autant qu'ils agissent au sein de leur domaine, ne pourront pas déposer un prêtre sans l'accord de l'évêque et l'évêque n'aura pas le droit de déposer ou de nommer un prêtre dans leur domaine sans leur accord. Et le prêtre qui est menacé par un noble ou un laïc ne pourra pas quitter son église sans l'accord de l'évêque.

GNT 25. Le prêtre et le diacre recevront leur dignité par un évêque.

DUN 2. Qu'en vertu du canon des saints pères, un évêque n'érige pas un autel ou n'ordonne pas un prêtre dans le diocèse d'un autre évêque; mais s'il n'y a pas d'évêque sur place, les évêques voisins pourront faire cela avec l'autorisation du chef des évêques, mais les revenus resteront au sein de ce diocèse ainsi que cela est canonisé.

3. L'ordination du néophyte

CCL 74. Le païen qui vient d'être baptisé ou celui qui a mené une vie de débauche n'accédera pas immédiatement à l'épiscopat, car n'ayant pas encore été éprouvé, il ne peut devenir le *vardapet* des autres, à moins que cela ne se réalise par la grâce divine.

NIC 2. Les païens ou ceux venant d'autres sectes recevront le baptême dans la piscine et bénéficieront d'un enseignement biblique, mais ils n'accéderont pas à une autorité dans l'Église ou sur nos lois sans avoir été examinés et éprouvés de façon approfondie; un catéchumène ne pourra pas recevoir une telle autorité (1 Tm 3, 6).

ԼԱԻ Գ. Չէ մարթ որ առ ետեղ մկրտեալ է մերձեցուցանել յաշտիճան քահանայութեան:

ՍԱՐ Ժ. Զի ամենայն ճշմարտիւ եւ խնամով քննեսցի, զի եթէ ոք մեծատուն կամ քողոստիկոս[1] ի հրապարակէ աղաչեսցէ լինել եպիսկոպոս, ոչ յառաջ նախ կարգեսցի, եթէ ոչ նախ սարկաւագի եւ գրակարդացի սպասաւորութիւն կատարեսցէ, զի ընդ ամենայն աշտիճան կրթել, եթէ արժանաւոր կարծեսցի, հանել ի կամարն եպիսկոպոսութեան յառաջադիմութեամբ անցանել կարասցէ, բայց կալ յիւրաքանչիւր կարգի աշտիճան, ոչ դուզնաքեայ ժամանակի երկայնութիւն, որով ժամանակաւ հաւատ նորա եւ վարուցն լաւակամութիւն եւ հաստատումն եւ հեզութիւն ծանաւթ լինել կարասցեն. եւ այսպէս արժանի առ աստուածային քահանայութիւնն կարծեցեալ ի մեծագոյն վայելեսցէ պատիւ. քանզի ոչ պատեհ է, ոչ գիտութիւն եւ ոչ բարւոք վարքն, ընդունել թեթեւութեամբ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ առ ձեռնադրել, քանզի այս իրաւապէս նորատունկ կարճեսցի, վասն զի մանաւանդ եւ երջանիկն առաքեալ, որ հեթանոսացն եղեւ առաքեալ, երեւի արգելլովն վաղագոյն զկարգաւորութիւնն (Ա. Տիմ. Ե. 22), քանզի երկայն ժամանակին փորձ զվարսն եւ զիւրաքանչիւր գործ եւ զկամս դիւրագոյն տպաւորել կարասցէ:

ԿԵՆ Բ. Ոչ է պարտ զհեթանոսաց զնորատունկս եւ զնորուսումնս առժամայն յեպիսկոպոսութիւն յառաջ ածել:

ԿԵՆ ԶԳ. Ոչ է պարտ զառժամայն մկրտեալսն ի քահանայութիւն մատուցանել:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբողոք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Ձեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՛ դնիցես եւ մի՛ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՛ մատաղատունկ, զի մի՛ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (հմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զա-

[1] Ճիշտ ձեւն է՝ «սքոլաստիկոս», հմմտ. **C. Mercier, J.-P. Mahé**, «Les canons des conciles œcuméniques et locaux en version arménienne», *Revue des études arméniennes* n. s. 15 (1981), էջ 247, ծնթգր. 153:

LAO 3. Celui qui a été récemment baptisé n'accédera pas à la dignité du sacerdoce.

SAQ 10. Le riche ou le lettré[1] qui demande publiquement à être évêque ne sera pas institué avant d'avoir accompli l'office de diacre et de lecteur durant un long temps, afin de démontrer sa foi, ses bonnes mœurs, sa fermeté et sa douceur qui le rendront digne du sacerdoce; il ne faut pas admettre à la légère évêque, prêtre ou diacre sous peine d'imposer les mains à un néophyte, ce qu'a interdit saint Paul (1 Tm 5, 22), car un long temps permet d'éprouver les qualités de chacun.

SCN 2. Les païens néophytes et fraîchement instruits ne seront pas immédiatement proposés à l'épiscopat.

SCN 83. Il ne faut pas présenter au sacerdoce ceux qui ont été récemment baptisés.

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu. À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que

[1] «*K'ołostikos*» doit être lu «*sk'olastikos*», voir **C. Mercier, J.-P. Mahé**, «Les canons des conciles œcuméniques et locaux en version arménienne», *Revue des études arméniennes* n. s. 15 (1981), p. 187-262, ici p. 247 n. 153.

մենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիմդ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Զրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ո՞յր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոսս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ զուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

4. Հերետիկոսութիւնից դարձածների ձեռնադրութիւն

ԵԱԿ ԿԳ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ երկրորդ ձեռնադրութիւն ունիցի յումէքէ՝ լուծցի նա եւ որ ձեռնադրեացն, բայց եթէ ցուցցէ ի թերահաւատից ունել նմա զձեռնադրութիւնն, քանզի յայսպիսեացս զմկրտեալսն կամ զձեռնադրեալսն ոչ հաւատացեալս եւ ոչ ժառանգաւորս լինել հնարէ:

le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapet*s, mais c'est par goût pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

4. L'ordination des hérétiques repentis

CCL 63. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui reçoit une seconde ordination sera déposé – de même que l'ordinand –, sauf s'il démontre que sa première ordination lui avait été conférée par des personnes de peu de foi, car ceux baptisés ou ordonnés par de telles personnes ne sont pas des fidèles ou des clercs.

ՆԻԿ Ը. Ոյք անուանեն զինքեանս երբեմն սուրբս մերձենալ առ առաքելական եւ կաթողիկէ եկեղեցի, կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն, զի ձեռնադրութիւնս ընկալցին եւ ապա կացցեն ի պաշտամանն: Նախ քան զամենայն, գրով խոստովանութիւն տացեն, զի յանձին կալցին եւ զհետ երթիցեն ըստ կարգի կաթողիկէ եկեղեցւոյ աւրինացն, այսինքն է աւրինացն հաւասարել: Վասն այնոցիկ որ մինչդեռ ի հալածանսն էին՝ անկան ի ճշմարտութենէն, վասն այնոցիկ եւ ամք կարգեալ են եւ ժամանակք ընտրեալ են, զի յանձն առցեն զամենայն զինչ եւ հաճոյ եղեւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ, ուր եւ իցեն ամենեքեան, թէ ի գեաւղս, թէ ի քաղաքս, եւ նոքին միայն գտանիցին, ձեռնադրեսցին՝ ուր գտանին, եւ ի պաշտաման կացցեն ըստ նմին սովորութեան: Եւ ամենայն ոք, որ կաթողիկէ եկեղեցւոյ առ եպիսկոպոսք կամ երէցք մերձենայցեն, յայտ է զի եպիսկոպոս եկեղեցւոյն կալցի զպատիւ եպիսկոպոսին, այլ որ անուանեալ կաթարոսացն եպիսկոպոս՝ զերիցու պատիւ ընկալցի, բայց եթէ կամ իցէ եպիսկոպոսին՝ զպատիւ անուանն միայն տալ նմա: Ապա եթէ այս նմա հաճոյ ոչ իցէ՝ զմտաւ ածցէ կամ տեղի կամ գաւառ վերակացութեան կամ երիցութեան, վասն զի ի պաշտամանն կացցէ, զի մի՛ ի քաղաքին երկու եպիսկոպոսք երեւիցին:

ՆԻԿ ԺԹ. Որք հերձուածեցան ի հերձուածս Պաւղովնիայի հերձուածողի եւ յետ այսորիկ ապաւինեցան ի կաթողիկէ եկեղեցի՝ սահման եղեալ է, զի դարձեալ մկրտեսցին ի կաթողիկէ եկեղեցի, զի այն ոչ լիութեամբ էր. ապա եթէ ոք ի նոցանէ յանցեալ ժամանակս ընդ ուխտիւն լինին, զի թէ ամբիծք կամ անարատք գտանիցին ձեռնադրեսցին յեպիսկոպոսէն եկեղեցւոյ սրբոյ. ապա եթէ ի հարցանելն եւ ի քննելն անարատք չգտանիցին, արժան է լռեցուցանել զայպիսիսն: Սոյնպէս եւ վասն սարկաւագացն եւ ամենայն ոք որ եւ իցեն ընդ կանոնաւք. նոյն կարգ կացցէ: Յիշեցաք եւ վասն սարկաւագաց կանանցն, որք կերպարանաւք ձեռնադրութիւն ունին, զի ամենայն իրաւք իբրեւ զմի յաշխարհականաց կացցեն:

ՍԱՐ ԺԹ: Եթէ յետ այնորիկ անդրէն կարգաւորեալ եպիսկոպոսին՝ այսուհետեւ խաղաղութիւն հաստատեսցի, զի մի՛ նշխարք երկպառակութեան մնասցեն յեկեղեցական կանոնս. թուեցաւ եւ որք ի Մովսէսէ կարգեցան եւ որք յԵւտիքինոսէ[1], քանզի նոցա եւ ոչ մի ինչ մեղանք գտան՝ զամենեսին ընդունել:

ՍԱՐ Ի. Քանզի հեզք եւ համբերողք պարտիմք լինել եւ հանապազորդ առ ամենեսեան ունել գորովս, որք միանգամ ի վիճակէ եկեղեցական յառաջ մատեան յոմանց եղբարց մերոց, եթէ կամեսցին դառնալ անդրէն, յորս եւ անուանեցան յեկեղեցիս, յայսմհետէ ընդունել, բայց Եւտիւքիանոսի որ չեւ եպիսկոպոսի անուն անձին պարտ է վրէժխնդրել, այլ եւ ոչ զՄովսէսէ եպիսկոպոսութեան արժանի

[1] Եւտիքէս Կոստանդնուպօլսեցին աւանդաբար ներկայացւում է իբրեւ միաբնակութեան գաղափարական հայր: Ըստ այսմ, Քրիստոսի մէջ աստուածայինը կլանել է մարդկային բնութիւնը՝ դրանով իսկ դառնալով մէկ ու միակ բնութիւն: Միաբնակութեան վարդապետութիւնը, սակայն, ըստ ինքեան երբէք իբրեւ այդպիսին գոյութիւն չի ունեցել, բացառութեամբ՝ Եւտիքէսի հակառակորդների զարգացրած մասնակի ու եղծուած տեսութիւններում եւ կամ Դիոսկորոս Ալեքսանդրացու՝ Եւտիքէսի արտայայտած մտքերի ու գաղափարների չափազանցուած եւ սխալ մեկնաբանուած ջատագովութիւններում: Արդէն իսկ մեծ աստուածաբան **R. Draguet**-ն («La christologie d'Eutychès d'après les actes du Synode de Flavien (448)», *Byzantion* 6 (1931), p. 441-457) ապացուցել է, որ Եւտիքէսի տեսութիւնն իրականում որեւէ կապ չունէր միաբնակութեան կամ մոնոֆիզիտականութեան հետ:

NIC 8. Ceux qui se disent saints (*i.e.* les novatianistes) pour adhérer à l'Église catholique et apostolique recevront l'imposition des mains et garderont leur ministère, à condition de promettre par écrit de suivre les lois de l'Église. Si les clercs qui ont fait pénitence – en respectant les temps assignés – après avoir failli lors des persécutions, sont les seuls présents dans les villages ou les villes où ils se trouvent, ils seront consacrés là et demeureront dans leur ministère; selon la même coutume, si un évêque cathare (*i.e.* novatianiste) arrive dans un lieu où se trouve déjà un prêtre ou un évêque de l'Église catholique, seul ce dernier aura la dignité épiscopale. Mais l'évêque cathare accédera à la dignité sacerdotale, à moins que l'évêque de l'Église catholique veuille lui donner simplement le titre honorifique d'évêque. Sinon, il l'installera dans un autre lieu avec charge de chorévêque ou de prêtre afin qu'il demeure dans le ministère; mais il ne peut jamais y avoir deux évêques dans une même ville.

NIC 19. Les paulianistes qui viennent à l'Église devront être rebaptisés car leur baptême n'était pas complet; mais ceux qui faisaient partie de leur clergé, à condition qu'ils soient sans souillure, seront consacrés par l'évêque de l'Église, sinon on leur enlèvera leur ordre. Cette disposition s'appliquera aussi aux diacres et à tous ceux qui sont dans le clergé. Quant aux diaconesses qui apparemment ont reçu la consécration, elles se tiendront de toute façon comme n'importe quel laïc..

SAQ 19. Les clercs établis par Moïse et Eutychinos[1] qui sont tombés dans l'erreur seront reçus puisqu'aucune faute n'a été trouvée chez eux.

SAQ 20. Il faut être doux, patient et amical avec les clercs qui viennent de la part de certains de nos frères, et il faut les recevoir s'ils veulent revenir dans les églises pour lesquelles ils avaient été nommés. Mais Eutychianios et Moïse ne pourront pas réclamer pour eux l'épiscopat mais seulement la communion laïque.

[1] L'archimandrite Eutychès de Constantinople est traditionnellement présenté comme le parangon du monophysisme, en affirmant notamment qu'après que le divin eut saisi l'humain au sein du Christ, celui-ci ne possédait plus qu'une seule nature. Le monophysisme représente une doctrine qui n'a peut-être jamais existé, si ce n'est dans les développements tronqués et partiaux élaborés par les adversaires d'Eutychès ou de Dioscore d'Alexandrie destinés à exagérer et à dénaturer les véritables positions doctrinales défendues par ceux-ci. Il y a déjà longtemps que le grand théologien **R. Draguet**, «La christologie d'Eutychès d'après les actes du Synode de Flavien (448)», *Byzantion* 6 (1931), p. 441-457 – a démontré que les théories d'Eutychès n'étaient pas réellement monophysites.

գոլ կարծել: Իսկ եթէ աշխարհական հաղորդութիւն պահանջեսցեն, ոչ էր պարտ նոցա ուրանալ: Ամենեքեան ասացին. Հաճոյ է:

ԿԱՊ Գ. Վասն Մաքսիմոսի շնականի[1] եւ վասն նորա անկարգութեան, որ ի Կոստանդնուպաւլսի եղեւ. զի Մաքսիմոս ոչ եպիսկոպոս եղիցի, եւ ոչ որք ի նմանէ ձեռնադրեցան յոր եւ իցէ աշտիճան վիճակի. ամենայն, որ ինչ ի նա եւ որ նովաւ եղեն, անհաստատուն եղեալ:

ԲԱԿ Բ. Արդ հաճոյ թուեցաւ այժմ որք ի սկզբանէ ի վաղուց մկրտեալ են յաղանդաւորաց, զայն ամենայն իրաւք արհամարհել. իսկ որ բաժանմունս առնեն՝ զնոսա ընդունել, քանզի դեռեւս յեկեղեցւոջ են, իսկ որ արտաքոյ ժողովս կատարեն, եւ դարձցի ոք ի նոցանէն եւ արժանաւորապէս ապաշխարութիւն ցուցանէ եւ ի դարձ փրկութեան եկեսցէ եւ ձեռնադրութեան շնորհ ունէր՝ արժանի է անդրէն ի նոյն աշտիճան ընդունել, քանզի զոջացեալ ապաշխարեաց:

ԿԵՆ Ը. Պարտ է ձեռնադրել զայնոսիկ որ ի Նաւատացւոց ժառանգութենէն գրովք հաւանեալք ուղղափառութեան հաւատոյ, թէպէտ եւ եպիսկոպոսք իցեն, եկեալքն աւծանել:

ԲԳԿ ԺԶ. Եպիսկոպոս կամ երէց որ երկու ձեռնադրութիւնս ընդունի՝ լուծցին ինքեանք եւ առնելիքն. բայց թէ վասն աստուածային խրատուն արգելեալ լինի յիւր հայրապետէն՝ ապա առցէ զաւծումն իւր:

ԲԳԿ ՄՀԱ. Որք զանասնախառն բանսն ի բերանսն ունիցին եւ շրթամբք իւրեանց պղծին, մանաւանդ առ աստուածանմանեալ պատկերի, այս չարիք հաւասար է այնոցիկ, որք զՀոգին Սուրբ հայհոյեսցեն, որոց ոչ գոյ թողութիւն. նոքա ի հաղորդութիւն մի՛ մերձեսցին մինչեւ ի վախճան. ապա եթէ դարձցին եւ թողցեն զչարիսն՝ յետ Է. ամի ապաշխարութեան հաղորդեսցին աւրինաց: Իսկ եթէ քահանայ գտցի ի չարիսն կամ յուխտէ մանկանց՝ ի կարգէն լուծցին: Արդ՝ եթէ այսմ աղանդոյս գտցին հաղորդ որոշմամբ ըստ վերագոյն ասացելոցդ եւ դառնալով դարձցին անդրէն՝ յետ Ժ. ամի ապաշխարութեան մտցէ ի սուրբ եկեղեցին եւ Բ. ամ ընդ ապաշխարողսն ելցէ աղքատսիրութեամբ, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց:

Եթէ ի մեր կողմանէս արժանաւորեալ էր աւծութեան եւ ձեռնադրութեան՝ դարձեալ անդրէն ի նոյն աշտիճան արժանաւորեսցի, իսկ եթէ զնոյն ընկալեալ էր՝ դարձեալ երկրորդութեամբ ընկալցի զաւծութիւնն եւ զձեռնադրութիւնն առանց ապաշխարութեան, զի նոցայն ոչ հոգեւորապէս ասի:

[1] Եգիպտական ծագմամբ Մաքսիմոսը, որը Կոստանդնուպոլսի չճանաչուած պատրիարքն էր 380-382 թթ., ներկայանում էր իբրեւ կինիկեան փիլիսոփայութիւնից քրիստոնէութեան դարձած մէկը, ինչպէս նաեւ յաւակնում «Քրիստոսի վկայ» տիտղոսին. իբրեւ թէ իր քրիստոնէական հաւատի համար ենթարկուել էր գանակոծութեան: Ամենայն հաւանականութեամբ, նա կեղծաւոր ու դաւադիր մէկն էր, կարողացել էր աստիճանաբար շահել Գրիգոր Նազիանզացու, Պետրոս Ալեքսանդրացու եւ Ամբրոսիոս Միլանեցու վստահութիւնը: Ի վերջոյ, նրանք բոլորն էլ բացայայտեցին Մաքսիմոսի կեղծիքը, իսկ Թեոդոս Ա. կայսրն աքսորեց նրան՝ Կոստանդնուպոլսի տիեզերական ժողովի ներկայ կանոնով դատապարտելուց առաջ:

CTP 3. Les clercs consacrés par Maxime[1] – qui lui-même a été déposé – à Constantinople ne seront pas considérés comme des clercs, sachant que tout ce qui a été fait par lui ou pour lui sera sans valeur.

BAC 2. Ceux qui ont été baptisés par des hérétiques (litt. sectaires) seront totalement rejetés contrairement à ceux qui ont été baptisés par des schismatiques et qui appartiennent malgré tout à l'Église; quant à ceux qui après avoir constitué des Églises séparées se rachètent par la pénitence, on les recevra, de même que le clerc qui pourra garder son rang, car il s'est repenti par la pénitence.

SCN 8. Les clercs novatianistes qui acceptent par écrit la foi orthodoxe seront consacrés y compris leurs évêques.

ECB 16. L'évêque ou le prêtre qui reçoit une seconde ordination sera déposé de même que ses ordinands; mais s'il a été écarté par son patriarche du fait d'une recommandation divine, il recevra l'onction de sa part.

ECB 271. Ceux qui évoquent la bestialité en parole, notamment en évoquant l'image de Dieu, sont équivalents à ceux qui outragent le Saint-Esprit et ils seront exclus de la communion jusqu'à leur mort; mais s'ils se convertissent et expient leur crime, ils communieront après sept ans de pénitence. Mais si c'est un prêtre ou un clerc – qui se trouve dans cette secte –, il sera déposé de son rang et après s'être converti, et avoir fait pénitence pendant dix ans, il rentrera à l'église, puis pendant deux ans, il sortira avec les pénitents et par l'amour envers les pauvres, il pourra communier.

S'il avait été considéré par nous (*i.e.* Basile de Césarée) comme digne de l'onction et de la consécration, après s'être converti, il retrouverait son rang en recevant une seconde onction et une seconde consécration sans faire pénitence.

[1] Archevêque non reconnu de Constantinople de 380 à 382, Maxime qui était d'origine égyptienne se présentait comme un philosophe cynique converti au christianisme. Il se prétendait également confesseur – on l'aurait flagellé en raison de sa foi chrétienne – et ascète ! Il semble surtout avoir été un imposteur et un intrigant qui réussit à gagner tour à tour la confiance de Grégoire de Nazianze, de Pierre d'Alexandrie et d'Ambroise de Milan. Mais tous finirent par le démasquer et il fut rejeté par l'empereur Théodose Ier avant d'être condamné par le présent canon du concile œcuménique de Constantinople (381).

ԳԱՍ Բ. Իսկ որք զՍաբէլի զուգահաւաքմանն ի միասին զդսրովելի ախտն ախտանան եւ զՄակեդոնի հոգէմարտի զ'ի բաց ընկենլի զթիւր վարդապետութիւնն[1], մի՛ որք այնպիսեացն կցորդեսցի, այլ նզովեսցեն, որպէս արտադրեցին սուրբ հարքն ՃԾ., որք ի Կոստանդնուպալիս գումարեցան, ի բաց տրոհելով զչար վիշապն ի մեռեալս: Արդ՝ եթէ որք ի նոցանէ դարձցի ուրացեալ զաղանդն նոցա՝ նզովիւք ուսցին նախ զհաւատս առաքելական եկեղեցւոյ եւ ապա մկրտեսցին ի կաթողիկէն սուրբ, եւ ոչ վաղվաղակի կալցին աշտիճան ինչ մինչեւ փորձեսցին ըստ առաքելոյն խրատու:

5. Կոչումն ձեռնադրութեան (երդմնազանցութիւն, ակամայ ձեռնադրութիւն))

ԲԱԿ Զ. Իսկ որ երդնուցուն ոչ կամելով առնուլ զձեռնադրութիւնն յանձն, այնպիսիքն մի՛ հարկաւորեսցին երդմնաւորք լինել, զի թէպէտ եւ ոմանց հաճոյ թուեցաւ այս, այլ կանոնք եկեղեցւոյ ոչ ներեցին յայսպիսի ինչ իրս յանդգնել:

ԿՎՍ Գ. Հարցումն. Որ որք պոռնկեալ է եւ ի բազում մեղս մեծամեծս շաղախեալ եւ յերիցութիւն ըմբռնի ոչ կամաւ եւ յետոյ նեղեալ ի խղճէն թողուլ զկարգն եւ ի մեծամեծ ճգնութիւնս ձեռնարկէ խիստ կրաւնիւք՝ արժա՛ն է Աւրհնութիւն եւ փառս ասել առանձինն իւր վարս, թէ ոչ:

Պատասխանի. Արժան է, մանաւանդ թէ միայնակեաց իցէ:

ԿԵՆ ՀԷ. Եթէ որք ձեռնադրեալ ոչ ընկալցի՝ առանց հաղորդութեան եղիցի:

Բ. Անձնական պայմաններ

1. Ընդհանուր

ա. Որակ եւ թերութիւն

ԿԱՌ ԻԲ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ամբարտաւանք, եւ հպարտք, եւ սէգք, եւ սնափառք, եւ ատեցողք, եւ կերողք, եւ արբեցողք, եւ ուսումնատեացք, եւ քնէածք, եւ յոյլք, եւ նախանձոտք չարեաց, եւ ցանկացողք չարեաց, եւ պատուասէրք, խիստք եւ նեղասիրտք, ցոփասիրտք եւ յանդգունք, անգութք եւ անողորմք, կռուողք և ոխակալք, քսմոսք եւ շոգմոգք, եւ որ ինչ նման են սոցին մի՛ մերձեսցին ի պաշտաւն քահանայութեան, վասն զի գրեալ է. «Ի բաց կացէք յինէն ամենեքեան որ գործէք զանաւրէնութիւն» (Սաղ. Զ. 9):

[1] Մակեդոնականները կամ հոգեմարտներն իրենց անունն ստացել են Կոստանդնուպոլսի պատրիարք Մակեդոնից (342-346, 351-360): Իրականում հոմէուսիականութեան (կիսարիոսականութեան մի թեւը) շարժումից ծնուած այս ուսմունքը չափաւոր արիոսականութեան գաղափարակիրն էր, որը ձեւաւորուել էր 360-ական թուականներին, Մակեդոնի մահուանից յետոյ: Իսկ վերջինիս՝ Ս. Հոգու աստուածութեան վերաբերեալ արտայայտած մտքերի մասին մեզ շատ քիչ բան է յայտնի:

GNT 2. Il ne faut jamais se joindre aux sabelliens qui confondent comme égaux le Père et le Fils ou aux macédoniens[1], mais il faut les anathématiser comme l'ont formulé les 150 saints Pères à Constantinople. À présent, si l'un d'eux veut revenir à l'Église, après avoir renié leur secte, il apprendra la foi orthodoxe avec des anathèmes contre les hérésies avant d'être baptisé, mais on ne l'admettra pas immédiatement à la cléricature, afin d'éprouver longuement sa foi selon le précepte apostolique.

5. La vocation de l'ordination (Le parjure, l'ordination forcée)

BAC 6. Même si certains l'acceptent, il ne faut pas obliger à devenir parjures ceux qui ont juré de ne pas se faire ordonner, car les canons de l'Église n'accordent aucun pardon dans de tels cas.

CDS 3. Le fornicateur coupable de nombreux péchés qui, après avoir accédé au sacerdoce contre son gré est pris de remords et quitte son rang pour adopter une conduite stricte en s'infligeant de profondes mortifications, pourra cependant dire les bénédictions et les glorifications pour l'eucharistie pour lui-même, notamment s'il vit en moine solitaire.

SCN 77. Celui qui n'accepte pas de recevoir l'ordination sera privé de la communion.

B. Les conditions personnelles

1. Généralités

a. Les qualités et les défauts

CAP 22. Ne devront pas s'approcher de la prêtrise tous ceux qui sont orgueilleux, fiers, hautains, vaniteux, haineux, gloutons, ivrognes, qui détestent les études, qui sont endormis, paresseux, adonnés au mal, qui convoitent malicieusement, qui aiment les honneurs, qui sont durs, coléreux, débauchés, audacieux, cruels, impitoyables, querelleurs, rancuniers, délateurs, médisants et toutes choses semblables; car «que soient éloignés de Moi tous ceux qui commettent des impiétés» (Ps 6, 9).

[1] Les macédoniens ou pneumatomaques tirent leur nom de Macédonius qui fut évêque de Constantinople à deux reprises (342-346, 351-360). En réalité, ce courant issu du mouvement homéousien, forme d'arianisme modéré, n'émerge que dans les années 360, après la mort de Macédonius – précisément en 360 – dont les positions réelles concernant la question du Saint-Esprit restent pour le moins floues.

ԹԱՏ Ա. Եպիսկոպոսն եղիցի անարատ, պարկեշտ, ուսուցող, մի արծաթասէր, մի՛ արբեցող, մի՛ կերող, մի՛ զաւշաքաղ, մի՛ հարկանող, մի՛ կաշառառու, այլ հանդարտ, որպէս ասաց եղբայրն մեր եւ գլխաւորն Պաւղոս (յմմտ. Ա. Տիմ. Գ. 1-4, Տիտ. Ա., 7-8), եղիցի աւրինակ բարւոյ, տքնող, պահող, ատեցող զհանգիստ քնոյ, լինել աւրինակ հաւտին ամենայն կարգաւ, առնել ձեռնադրութիւնս արժանաւորաց՝ այնոցիկ որ հասու եւ գիտունք են գրոց, կարգաց եւ աւրինաց Աստուծոյ: Զտգէտսն խոտեալ ի բաց՝ մի՛ ձեռնադրեսցէ, քանզի տգիտութիւն՝ Աստուծոյ խոտելի է քան զամենայն չարագործութիւն. յայսմանէ առաւել զգուշասցի քան յամենայն իրաց, քանզի տգէտ քահանայ կամ սարկաւագ, կամ ով որ է յառաքելական աշտիճանի, ի բարկութիւն շարժէ զԱստուած, զի բերանովն ի միտ առնու եւ ասէ, եւ սրտիւն ոչ իմանայ զասացեալն եւ բարկացուցանէ զԱստուած. եւ վնասակար ամենայնին եպիսկոպոսն լինի: Արդ՝ քանզի կորուստ է այդ հոգւոց, փախիցեն յայսմ ամենայնէ, զուսումնասէրսն եւ զգիտունսն յառաջեցուսցեն ամենայն պատուով, իսկ զտգէտսն ամենեւին մի՛ կացուցանել առաջնորդս կամ վերակացու ինչ շնորհի եկեղեցւոյ. իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսն արասցէ զայն վասն կաշառոյ կամ վասն մերձաւորութեան կամ վասն բարեխաւսութեան, այնպիսի եպիսկոպոս նզովեալ եղիցի. եւ որ ինչ վնաս ծնանիցի՝ տացէ վրէժս յաւուրն դատաստանի յանմահ տանջանսն:

բ. Մեղաւորներ եւ չարագործներ

ԿԱՌ ԻԱ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ որ լոկ են ի ստացուածոց եւ սոսկ ի մամոնայէ եւ չերթան զկնի արծաթոյ շահից, եւ ձեռք իւրեանց սուրբ են ի կաշառոց եւ միտք իւրեանց յստակ ի չարութենէ եւ խորհուրդք իւրեանց կատարեալ են ի սէրն Աստուծոյ, նոքա ընտրեսցին ի պաշտաւն սեղանոյն Տեառն, զի եթէ զՂեւտացիսն յամենայն իմեքէ ի կալուածոյ եւ ի բաժնէ եղբարցն հեռացուցեալ ապա մերձեցուցանէր առ ինքն, որչափ եւս առաւել որ նորոյ ուխտիս են սպասաւորք, միջնորդք եւ պաշտաւնեայք Քրիստոսի անարատք իցեն եւ անմեղք:

ԵԱԿ ԾԶ. Եթէ ամբաստանութիւն ինչ եղիցի զհաւատացելոյ՝ պոռնկութեան կամ շնութեան կամ այլ ինչ գործոց ի բաց հրաժարելոց եւ յանդիմանեսցի՝ ի ժառանգաւորութիւն մի՛ եկեսցէ:

ԵԱԿ ՀԴ. Զառ ի հեթանոսաց եկեալն եւ մկրտեալն եւ կամ ի խառնակ վարուց՝ ոչ իրաւացի է վաղվաղակի ընձեռել յեպիսկոպոսութիւն, քանզի անիրաւ է զոր չեւն փորձեալ է այլոց լինել վարդապետ, բայց եթէ երբեք յաստուածային շնորհացն եղիցի:

ՀԱՅ Ի. Նոյնպիսին դարձեալ ծանր նստեալ նախ ամուսնութեանն՝ մի՛ սարկաւագութեան կամ երիցութեան լիցի վերակացու:

THD 1. L'évêque doit être sans souillure, honnête, aimer instruire, ne pas aimer l'argent, l'ivrognerie, la gloutonnerie, la cupidité, la violence, la corruption, mais il doit être paisible comme le dit Paul (cf. 1 Tm 3, 1-4; Tt 1, 7-8), être un modèle de vertu, s'adonner aux veilles et aux jeûnes, détester le sommeil, être un modèle pour son troupeau par le respect de toutes ses règles. L'évêque doit consacrer comme prêtre ou diacre les personnes méritantes versées dans les Écritures et les lois de Dieu en écartant par-dessus tout de la prêtrise, du diaconat et du clergé les ignorants qui déclenchent la colère divine. Mais si l'évêque fait cela par corruption, pour cause de parenté ou par favoritisme, il sera anathématisé et subira la vengeance divine au jour du Jugement dernier.

b. Les pécheurs et les malfaiteurs

CAP 21. Les pauvres ne doivent pas courir derrière les richesses et ils doivent ignorer la corruption et le mal, mais ils doivent uniquement aimer Dieu, car ce sont seulement de telles personnes qui seront choisies pour le culte de l'autel divin, car si les Lévites devaient s'écarter de tous leurs biens patrimoniaux, combien plus encore, les ministres du Christ doivent-ils être sans péchés.

CCL 56. Si une accusation de fornication ou d'adultère ou de tout autre acte répréhensible portée à l'encontre d'un fidèle est prouvée, il ne pourra pas être promu à la cléricature.

CCL 74. Le païen qui vient d'être baptisé ou celui qui a mené une vie de débauche n'accédera pas immédiatement à l'épiscopat, car n'ayant pas encore été éprouvé, il ne peut devenir le *vardapet* des autres, à moins que cela ne se réalise par la grâce divine.

CPC 20. Celui qui a commis des actes graves avant son mariage ne pourra pas être élevé à la prêtrise ou au diaconat.

ՀԱԹ ԽԴ. Հարցումն. Թէ ոք յամբոխի միջի ձիով ընդ կուռն հարկանէ եւ սպանանէ զմարդ ոք ակամայ, լինի՞ քահանայութեան արժանի, թէ ոչ:

Պատասխանի. Վարք եւ կեանք մարդոյն խնդրեսցին՝ թէ սրբութեամբ են, իսկ վասն սպանելոյն ընդէ՞ր ոչ պահեաց աստուծային շնորհն:

ՀԱԹ ԿԸ. Հարցումն. Թէ ոք յերախայութեան յանցաւոր եղեալ է ի մեղս եւ յորժամ կնիք առնու ի սրբութեան կայ եւ ի վարս ուղղութեան, ապա արժանի՞ է քահանայութեան:

Պատասխանի. Եթէ ի մեղացն ի բաց եկաց, արդար եւ սրբութեամբ եկաց, արժանի է:

ԹԱՏ Դ. Հարցումն. Որպիսի՞ աւրինակաւ պարտ է ընտրել զլաւն ի յոռեացն եւ ձեռնադրել:

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին առաւել հրաժարել ի ձեռնադրութենէ տգիտաց եւ տխմարաց, յանմտից, ի ցոփասրտից, ի վատասրտից, ի յափշտակողաց, ի շնացողաց եւ յայլ վատթարութենէ, զայնպիսիսն ամենեւին մի՞ ձեռնադրել եւ մի՞ բարկացուցանել զԱստուած:

ԿԵՆ ԺԱ. Ոչ է պարտ զուրացողսն կամ զյանցաւորսն ի ժառանգութիւն յառաջ ածել:

ԲԳԿ ԻԳ. Իսկ որ յԱստուծոյ է, այս է՝ սուրբ, հեզ, խոնարհ, հանդարտ, աղաւթասէր, ողորմած, գթած, պարկեշտ, խաղաղարար, յամենայն չարեաց մեկնեալ՝ խորհել ի պատուիրանս Տեառն: Արդ՝ արժան է եպիսկոպոսին հաւաստեաւ քննել զանարատն, զի միջնորդ է ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ, եւ կապող եւ արձակող յերկինս եւ յերկրի. եւ զի մարդիկ յերեսս հային եւ պատուեն, իսկ Աստուած՝ ի սիրտն, զի զարատաւոր անասունն ոչ ընկալաւ Աստուած ի հաճոյս իւր, ապա որչափ եւս առաւել զմարդ անարժան, զոր եւ հովիւ ոք ոչ ընդունի խաշանց վասն չար համբաւուն, թող թէ միջնորդ ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբոլորք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Զեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՞ դնիցես եւ մի՞ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՞ մատաղատունկ, զի մի՞ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (հմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխա-

QCA 44. Si un homme qui traverse la foule à cheval heurte involontairement le dos de quelqu'un et le tue, puis se demande s'il est digne de la prêtrise, on examinera sa vie et celle de son épouse, afin de savoir s'il était pieux ou non, et s'agissant de l'homicide, on se demandera pourquoi la grâce divine ne l'a pas épargné de cela.

QCA 68. Le catéchumène qui a péché avant son baptême, mais qui après son baptême vit avec sainteté et justice pourra accéder à la prêtrise.

THD 4. L'évêque doit prioritairement écarter de l'ordination les ignorants, les sots, les intempérants, les pervers, les rapaces, les adultères et ceux qui s'adonnent à toute forme d'infamie.

SCN 11. Les apostats ou les transgresseurs n'accéderont pas à la cléricature.

ECB 23. Le prêtre doit être saint, doux, humble, paisible, dévot, miséricordieux, compatissant, honnête, pacifique, loin de toute méchanceté en méditant le Seigneur. Ainsi, l'évêque doit examiner avec précision le futur prêtre, afin de n'ordonner comme berger des brebis que celui qui est pur, digne et exempt de toute méchanceté, car le prêtre qui possède le pouvoir de lier et délier est un médiateur entre Dieu et les hommes.

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat

ւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (յմմտ. Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիմ՞ոդ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Զրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ո՞յր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ գուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

գ. Ժառանգականութիւն եւ կաշառակերութիւն

ԿԱՌ Ի. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ի կարգէ քահանայութեանն ընտրեալքն, անարատքն, որ սուրբ ի մամոնայէ իցեն, աւրինաց եւ կարգի եկեղեցւոյ հմուտք, եթէ եւ յանարգաց ոք իցէ՝ ի քահանայապետութիւն եւ ի գլխաւորութիւն կացուսցեն միջնորդ լինել ընդ մարդիկ եւ ընդ Աստուած, զի երեւեսցի գլուխ եւ առաջնորդ ամենեցուն, զի ի ձեռն նորա խնդրեսցի չարութիւն

du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu. À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapets*, mais c'est par goût pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

c. L'hérédité et la corruption

CAP 20. Ceux élus à la prêtrise devront être purs, ne pas aimer la richesse et être instruits dans la loi, et si quelqu'un d'origine humble devient prêtre, c'est à lui en dépit de ses origines modestes que tous devront rendre des comptes pour le bien et pour le mal, pour les péchés et pour la justice, car il est la sentinelle et le berger à l'image de Samuel (cf. I Sam 3, 19-21; 7,15-17; Ez 3,17; 34).

եւ բարութիւն, մեղք եւ արդարութիւն յամենեցունց, զի դէտ եւ հովիւ է իբրև զՍամուէլն (հմմտ. Ա. Թագ. Գ. 19-21, Է. 15-17), զի շրջէր եւ կարգէր եւ հրաման տայր ըստ մարգարէութեանն Եզեկիէլի (հմմտ. Գ. 17, ԼԴ):

ԿԱՌ ԻԱ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ որ լոկ են ի ստացուածոց եւ սոսկ ի մամոնայէ եւ չերթան զկնի արծաթոյ շահից, եւ ձեռք իւրեանց սուրբ են ի կաշառոց եւ միտք իւրեանց յստակ ի չարութենէ եւ խորհուրդք իւրեանց կատարեալ են ի սէրն Աստուծոյ, նոքա ընտրեսցին ի պաշտաւն սեղանոյն Տեառն, զի եթէ զՂեւտացիսն յամենայն իմեքէ ի կալուածոյ եւ ի բաժնէ եղբարցն հեռացուցեալ ապա մերձեցուցանէր առ ինքն, որչափ եւս առաւել որ նորոյ ուխտիս են սպասաւորք, միջնորդք եւ պաշտաւնեայք Քրիստոսի անարատք իցեն եւ անմեղք:

ԿԱՌ ԻԵ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ մի՛ ոք անարգեսցէ եւ անգոսնեսցէ եւ արհամարհանաւք կալցի զքահանայն, թէեւ կարի ոք անարժան եւ յանարգաց իցէ՝ գիտասցէ զի զԱստուած անարգէ, զի Աստուծոյ սպասաւոր է ձեզ ի բարիս, եւ համարս տալոց է ընդ ոգւոց ձերոց. ո՞չ գրեալ է «Զիշխան ժողովրդեան քոյ մի բամբասեսցես» (Ելք ԻԲ. 28):

ԵԱԿ ԻԷ. Եթէ ոք եպիսկոպոս ի ձեռն ընչից ժառանգաւորութեան այսմիկ հասանել կարաց, երէց եւ սարկաւագ, լուծցի ինքն եւ որ ձեռնադրեացն եւ ի բաց հատցի ամենեւին միանգամայն եւ ի հաղորդութենէն, որպէս Սիմոն մոգ յինէն ի Պետրոսէ առաքելոյ:

ԵԱԿ Ղ. Զի ոչ պարտ է եպիսկոպոսին՝ եղբաւր կամ որդւոյ կամ այլում ազգականի շնորհել զպատիւ եպիսկոպոսութեան, որպէս ինքն կամի ձեռնադրել, քանզի ժառանգաւոր եպիսկոպոսութեան իւրոյ առնել՝ չէ իրաւացի, զԱստուծոյն շնորհել մարդկային սիրոյ: Քանզի եւ ոչ զեկեղեցին Քրիստոսի ընդ ժառանգաւորութեամբ արժան է դնել: Ապա թէ ոք արասցէ զայս՝ անհաստատ լիցի ձեռնադրութիւն նորա եւ ինքն որոշեսցի:

ՆԻԿ Ժ. Վասն այնոցիկ որ աւծան յանարժանից ըստ անգիտութեան եպիսկոպոսին եւ կամ եթէ գիտէին որք մերձեցուցինն եւ ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ ճշմարտութիւնն, եթէ ի վերջոյ յայտ եկեսցեն իրքն եւ անարժանութիւն առնն եւ կաշառակրծութիւն կարգողացն՝ կամ եղեւ մեծ ժողովոյն՝ աւծումնն բարձցի ի նմանէն և կարգողքն ընդ պատուհասիւք եղիցին որպէս եպիսկոպոսն կամեսցի:

ԱՆՏ ԻԲ. Եպիսկոպոսի չէ արժան զոք փոխանակ իւր կացուցանել եթէ մերձեալ եւս իցէ ի մահ, ապա եթէ այսպիսի ինչ լիցի, անհաստատ լիցի հաստատութիւնն այնպիսւոյն, այլ պահել արժան է զդիրս եկեղեցւոյն, իբրեւ ոչ եպիսկոպոս մարթ իցէ առնել, բայց եթէ հանդերձ այլովք եպիսկոպոսաւք եւ նոցին ընտրութեամբ յետ հանգստեան եպիսկոպոսին, որպէս ունիցի իշխանութիւն ո՛ եւ արժանի իցէ իրացն զայնպիսին մերձեցուցանել:

CAP 21. Les pauvres ne doivent pas courir derrière les richesses et ils doivent ignorer la corruption et le mal, mais ils doivent uniquement aimer Dieu, car ce sont seulement de telles personnes qui seront choisies pour le culte de l'autel divin, car si les Lévites devaient s'écarter de tous leurs biens patrimoniaux, combien plus encore, les ministres du Christ doivent-ils être sans péchés.

CAP 25. Celui qui ne respecte pas ou qui méprise, ou qui injurie un prêtre, même si ce dernier a des origines particulièrement viles, manque de respect envers Dieu, car c'est ce prêtre qui rendra des comptes pour vos âmes (cf. Ex 22, 28).

CCL 27. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui a obtenu cette cléricature par corruption sera déposé, de même que l'ordinand et il sera retranché de la communion comme Simon le Mage le fut par moi, l'Apôtre Pierre.

CCL 70. Un évêque ne doit pas accorder la dignité épiscopale à son frère, à son fils ou à tout autre parent, car il ne peut pas donner en héritage, selon les affections humaines, ce qui appartient à Dieu. Si l'évêque agit ainsi, l'ordination sera invalide et lui-même sera exclu.

NIC 10. On enlèvera l'onction des personnes indignes qui ont été ordonnées à l'insu de l'évêque ou grâce à la corruption, quant aux ordinands (*i.e.* il ne peut s'agir que de chorévêques), l'évêque les punira comme il le voudra.

ATC 22. Si un évêque proche de la mort établit un successeur à sa place, l'installation sera invalide, car les dispositions ecclésiastiques indiquent qu'on ne peut pas créer seul un évêque, mais uniquement en union avec d'autres évêques et à la suite d'une élection – fondée sur le mérite du candidat – faite seulement après la mort de l'évêque en place.

ՍԱՐ Բ. Ապա եթէ ոք այնպիսի գտցի մոլեգնեալ կամ յանդուգն, որպէս ոմանց, այսպիսեաց կարծեալ բերել իմն աղաչանս, հաստատելով զինքն ի բազմութենէն թուղթ ի մէջ բերեալ, յայտ է թէ սակաւ զոմանս կարաց վարձու գնովք ապականել, այս եկեղեցւոյ ընդդիմակաց լինել, որպէս աղաչելով իմն զնա ունել եպիսկոպոս: Արդ՝ բնաւին զայնպիսիսն խորամանկագործութիւնս եւ արուեստս տանջելիս կարծեմ լինել, որպէս զի մի՛ զոք զայսպիսիս եւ ոչ ի վախճանին գեթ ընդ աշխարհականին արժանի լինել հաղորդութեան: Արդ՝ եթէ հաճոյ են կամքս, պատասխանի տուք:

ՍԱՊ Ա. Զի սրբոց բարեպաշտաց եւ առաքինութեամբ պայծառացելոց պարտ է հաւատալ զպատիւ կարգի պաշտամանս այսորիկ, վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ, որոց մաքուր են միտք յարծաթսիրութեան ախտէ, եւ ձեռք իւրեանց ի կաշառոց, ուսումնասէրք եւ պարկեշտք, որք բաւական իցեն եւ զայլս ուսուցանել, զամենայն յանձն արարեալ նոցա զեկեղեցիս, անյապաղ խնամով՝ պայծառացուցանիցեն աստուածահաճոյ վարուք, երկիւղածս եւ զգաստս եւ հլու յամենայն բարեյորդորութիւնս:

ՍԱՊ Զ. Եւ ոչ միայն երիցանց եւ սարկաւագաց պարտ է մշտնջենաւորել ի պաշտամանն, այլեւ ամենայն ուխտի մանկանց. եւ եթէ ոք մեղկ եւ յոյլ իցէ՝ զնոյն կրեսցէ պատուհաս: Այլ զտգէտս եւ զգինուորս ամենեւին իսկ պարտ է որոշել ի շնորհէն վայելից, որ ինչ ի ժողովրդականաց ի տուն Աստուծոյ մտանիցէ. բայց թէ ինքեանք կամ զաւակք իւրեանց հրահանգիցեն լինել արժանի:

ՍԱՊ Ը. Իսկ զպոռնկորդին եւ որ յերկրորդացն են նոցին հաւասար մինչեւ յերրորդ ծնունդ, ըստ առաջին կանոնացն հեռի կացցեն ի կարգէն եւ ի շնորհացն, զի պարկեշտ եւ սուրբ եւ աներկեւան եղիցի ուխտ պաշտաւնէից Աստուծոյ. զի թէ Ղեւտական ազգն այնպիսի պատուէր ընկալաւ սոսկալի եւ զգուշաւոր անարատ սպասաւորութեան՝ որչափ եւս առաւել այժմուքս են արժանաւոր փութոյ՝ ըստ Պաւղոսի վկայութեան:

ՍԱՊ ԺԳ. Եղբարց սիրելեաց երիցանց եւ վանականաց, որպէս ամբաստանութիւն եղեւ առ մեզ ի բազում տեղիս ժողովրդականաց զքահանայից՝ թէ որպէս ծուլութեամբ ունին զկարգ եկեղեցւոյ պաշտաման եւ աղաւթից, եւ զայլ ամենայն կարեւոր առաջնորդութիւն. մանաւանդ ուսումնատեցութեան, զի ասացին թէ ինքեանք չեն ուսեալ, եւ զորդիս իւրեանց ի դպրոց ոչ ունին, եւ վասն տգիտութեան՝ երիցութեան արժանի ոչ լինին, եւ մեզ զրկանք են եւ նեղութիւն, զի դատարկացեալ եմք նոքաւք եւ ի նոցանէ, եւ ամենեւին անտեղեակ եւ անմխիթար զրոց սրբոց: Զնոյն զոր լուաք ի նոցանէ գիտացաք եւ մեք եւ զգացաք բազում, վասն զի ի շատ տեղիս ոչ զոք գտաք քահանայութեան արժանի ի տգիտութենէ, եւ ժողովուրդն խոպանացեալ մնայր, եւ մեք տարակուսեալք ոչ գտաք, որ զնոսին ինքեանս կարգել ի քահանայութիւն, այլ հրաժարեցուցեալ զնոսա ի բնակութենէն՝ աւտարաց պիտանեաց եւ գիտնոց տուաք զժառանգութիւն նոցա: Արդ՝ որպէս յամենայն ժամ պատուէր լեալ էր ի մեզէ առ ձեզ, եւ գրելով եւ հրաման տալով յանդիման՝ ամենայն կարգի եկեղեցւոյ եւ ձեր անձանց կազմութեան, արժան էր թէ խրատեալ էիք.

SAQ 2. L'évêque qui prétend que la foule d'un autre diocèse le réclame par lettre sera condamné et exclu de la communion laïque, même au moment de sa mort. En effet, il a pu corrompre un petit nombre de personnes pour susciter une opposition dans cette église.

SPT 1. Il faut confier la charge de chorévêque à ceux qui détestent l'avarice et la corruption et qui aiment les études, qui sont honnêtes et qui sont capables d'enseigner aux autres afin de leur inspirer la crainte de Dieu.

SPT 6. Les prêtres, les diacres et l'ensemble des clercs qui font preuve de paresse dans le culte subiront le même châtiment (*i.e.* seront suspendus de leur rang par leur *vardapet* jusqu'à ce qu'ils se réconcilient avec lui). Mais ceux qui sont ignorants ou qui se comportent comme des soldats seront privés de la jouissance de leur rang et des offrandes apportées par les laïcs à l'Église; mais si eux-mêmes ou leurs enfants s'instruisent, ils deviendront dignes de leur rang et des offrandes.

SPT 8. Les enfants adultérins ou issus de secondes noces – jusqu'à la troisième génération – seront, en accord avec les premiers canons, écartés de la cléricature; car si la tribu de Lévi avait déjà reçu un tel commandement, combien plus encore les serviteurs d'aujourd'hui doivent-ils être humbles et purs comme en témoigne Paul.

SPT 13. De nombreux laïcs se sont plaints du fait que les prêtres sont relâchés dans le service du culte et le respect des commandements divins; plus encore ils détestent les études et n'envoient pas leurs enfants à l'école, et à cause de leur ignorance, les laïcs restent eux-mêmes incultes et sont privés du réconfort des Écritures. Dans de nombreux endroits, en raison de l'ignorance des gens, nous (*i.e.* Sahak le Parthe) n'avons trouvé aucun candidat digne à la prêtrise – et les populations ont été délaissées – et de ce fait, nous avons dû priver ces familles sacerdotales de leur lot ecclésiastique héréditaire pour les confier à des étrangers méritants et éduqués; nous avons personnellement donné des instructions à ces prêtres afin de les ramener dans le droit chemin et en attendant, nous leur avons laissé la jouissance des offrandes apportées par les laïcs.

եւ այդպիսի տրտունջ զձէնջ ի ժողովրդականաց ոչ հասանէր առ մեզ եւ ոչ զձեզ ի թերութեան տեսանէաք եւ ոչ զեղջ եւ ապաշաւ լինէր: Եւ վասն մտից եւ պտղոց եկեղեցւոյ զոր դուք ի ժողովրդականաց առնուք եւ մեր ձեզ թողեալ է. եւ եւս, զի ամենայն պատիւդ ձեր հայի առ գիտութիւն եւ արժանաւորութեամբ զկարգս եկեղեցւոյ ունել, եւ յորդորել զժողովուրդն ի խրատ բարի եւ ի պատկառանս, ամենայն հոգեւոր երկիւղածութեամբ:

ՍԱՊ ԺԴ. Արդ՝ բարձէք այսուհետեւ ի ձեզէ զայդպիսի թշնամանս, զորդիսդ ի դպրոց կալարուք, զի գիտունք լինիցին. ծաներու՛ք, զի որպէս կուրութիւն աչաց ատելի է մարմնոյն, նոյնպէս տգիտութիւն ոգւոյ ատելի է Աստուծոյ, մանաւանդ քահանայից, լուայք ի մարգարէէն, այլ աւրինակ կացուցէք ճշմարիտ զանձինս ձեր ժողովրդականաց՝ ամենայն պարկեշտութեամբ (հմմտ. Տիտ. Բ. 7) աղաւթից եւ պահոց անձանձրոյթ հոգ տանել:

ՍԱՊ ԽԵ. Այցելու եւ հասարակաց հայր է եպիսկոպոսն, վասն այնորիկ իսկ առանց ակնառութեան պարտի խնամել զհաւատացեալս նմա յԱստուծոյ հաւտն, եւ անաչառութեամբ յանձանձել զուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ, տեսուչս եւ առաջնորդս գաւառաց եւ գեաւղից կացուցանելով, որք անուանին քորեպիսկոպոսք. զի սրբոց եւ նախանձաւորաց աւրինաց. եւ հմուտ եղելոց վարդապետութեան՝ արժանաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ, որք զժողովուրդն բաւական լիցին խրատել՝ շահելով զմեղանչականութեամբ զմոլորեալսն եւ պայծառացուցանելով զճշմարիտսն ճառագայթաւէտ պատուիրանացն պատմութեամբք:

ՍԱՊ ԽԶ. Զի եւ քահանայք առանց տարակուսանաց ուսանիցին մեծարել զաստուածընկալ սեղանն, յորոյ վերայ կատարի կենդանարար խորհուրդն ապրեցուցչին մերոյ Տեառն, եւ զփրկական աւազանն մկրտութեան, որոյ ծննդեամբ վերստին նորոգիմք ի յոյս կոչմանն Աստուծոյ: Արդ՝ մի՛ որ զայսպիսի տեսչութիւնս զինուորաց կամ տգիտաց ումեք հաւատասցէ, եւ մի՛ մերձաւորաց իւրոց՝ շնորհուկս ինչ նոցա առնելով սիրոյ գեղձմամբ, յորմէ կանխաւ հրաժարեցոյց Փրկիչն մեր եւ տէր. «Ո՞վ է իմ, ասէ, մայր եւ եղբայր» (Մատթ. ԺԲ. 48), եթէ ոչ սիրողք պատուիրանացն Աստուծոյ, զոր եւ արդեամբք իսկ կատարեաց՝ մեզ աւրինադրելով. Յակոբոս եւ Յուդաս եւ Յովսէս եղբարք յորջորջէին եւ Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ այլ բազմութիւն աշակերտացն յոլով ժամանակս կատարեցին սպասսահարկութիւնս, վիշտս եւ նեղութիւնս կրեցին, գուն գործեալ ոգւով չափ. եւ անաւթ ընտրութեան ոչ զոք ի նոցանէ անուանեաց: Իսկ Պաւղոս, որ հայհոյիչ եւ հալածիչ եւ թշնամանիչ զինքն անուանէր՝ «Անաւթ ընտրութեան, ասէ, ինձ է նա, կրել զանուն իմ առաջի հեթանոսաց՝ եւ թագաւորաց՝ եւ որդւոցն Իսրաէլի» (Գործ. Թ. 15): Տեսանե՞ս զի ոչ է ակնառութիւն առաջի Աստուծոյ. եթէ աչառիցէք, մեղս գործէք: Արդարեւ որ ոչն վարիցի այսպիսի առաքինութեամբ եպիսկոպոսն՝ ոչ կարէ աշակերտ լինել Տեառն, այլ յոյժ հեռի եւ աւտար է, որպէս զմի որ ի ստունգանողաց Փրկչին: Զպատուիրանաց սիրողս եւ զկատարողս սահմանեաց, ասէ, իւր եղբարս. եւ թէ՝ «Որ սիրէ զհայր կամ զմայր, զուստերս եւ զդստերս առաւել քան զիս, ոչ է ինձ արժանի» (Մատթ. Ժ. 37): Եւ դուք ի բարձրանալ հրամանացն ի վայր կործանեալ ընդ երկիր քարշելով փա-

SPT 14. Surtout, ces prêtres ignorants – qui doivent cesser de se comporter de façon outrageante – sont tenus de mettre leurs enfants à l'école, afin d'être des exemples pour leurs fidèles (cf. Tt 2, 7) tout en se dévouant à la prière et au jeûne.

SPT 45. L'évêque qui est l'inspecteur et le père commun doit veiller sur tous ses fidèles sans acception de personne et traiter le clergé avec impartialité en établissant des chorévêques dans les cantons et les villages; et les chorévêques seront choisis pour leur zèle dans la loi et pour leur compétence à instruire le peuple, et à ramener les égarés vers la vérité.

SPT 46. Afin que les prêtres honorent l'autel sans incertitudes, il ne faut pas confier la charge de chorévêque aux soldats et aux ignorants ni l'accorder comme une faveur à ses familiers, car il n'existe pas d'acception de personne devant Dieu et l'homme partial est un pécheur. Mais ceux qui dédaignent les commandements divins et favorisent leurs familles, et cherchent par tout moyen à s'enrichir oublient les terribles avertissements formulés à ce sujet dans les Écritures. Nous (*i. e.* Sahak le Parthe) rappelons tout cela, non pas afin de vous humilier, mais pour déraciner cette coutume impie du sein de l'Église, afin de ne pas déclencher la colère divine (Ac 9, 15; Mt 10, 37; Mt 15, 13; Jr 17, 11).

ոիք զտոհմային զազգականաւք, պէսպէս հնարելով հնարս, զի գիրգ եւ փափուկ առնիցէք, եւ աւելաստացութեամբքն զեղուցուք զտունսն, մոռանալով զքստմնելի պատգամն ինքնասաց Աւետարանին, թէ՝ «Ամենայն տունկ՝ զոր ոչ տնկեաց հայր իմ երկնաւոր, խլեսցի» (Մատթ. ԺԵ. 13): Տեսանէ՞ք, զի զոր յոլով ժամանակաւք տաժանիք եւ ջանայք արմատացուցանել, զկիսաւուրցն կազմէք որոգայթ սատակման. ըստ այնմ թէ՝ «Որ ամբարէ զմեծութիւն առանց իրաւանց, ի կէս աւուրց իւրոց լքցէ զնա» (Երեմ. ԺԷ. 11): Զայս ոչ եթէ յաղագս յամաւթ ինչ զոք առնելոյ ասեմք ի խոր խոցելով յանդիմանութեամբս, այլ զի ամենեւին մի՛ երեւեսցի յեկեղեցւոջ այսպիսի անաւրէն սովորութիւն, քանզի արմատ է ընդհանուր չարեաց, եւ պէսպէս եղծապիղծ անառակութեանց, վասն որոյ զայ բարկութիւնն Աստուծոյ:

ՍԱՊ ԽԷ. Որպէս վերագոյն ասացաք, թէ հայր է եպիսկոպոսն եւ ըստ լաւութեան եւ աջողութեան պիտի փայփայել եւ յառաջեցուցանել զընտանիսն, եւ յանձն առնել զգործ եկեղեցւոյն ի կանոնի կարգաց, ուստի այլանդակ անառակութիւնք եւ հերձուածք խամրին եւ վարք աստուածահաճոյ կենաց հանդերձ բարեպաշտութեամբ պտղալից զարդարին: Բայց գիտեմք, զի ոմանք ըմբոստացեալ ճոռոմաբանեն, մանաւանդ ազգասէր ծնկոտքն, զմարգարէին ի կիր առնուլ զբանն, թէ՝ «Յընտանեաց զաւակի քո՝ զակն մի՛ արկանիցես» (Ես. ԾԸ. 7). եւ զայն ոչ իմացան թէ ընտանիս զմիաբանութիւն հաւատոյն կոչէ: Վասն որոյ բարձրաբարբառ փողն եկեղեցւոյ ճշդիւ մեկնեալ գոչէ. եւ զինչ ասիցէ. «Թէ հնար է, ասէ, ընդ ամենայն մարդկան զխաղաղութիւն կալջիք» (Հռոմ. ԺԲ. 18), մանաւանդ առ ընտանիսն հաւատոց: Այս է պատճառ ընտանեացն խնամածութեան. բայց թէ գետնաքարշ եւ մոմոշ իցէ եւ պատճառս բարեպաշտութեան կեղծաւորիցի՝ սիրել եւ հարստացուցանել զազգայինս իւր՝ լուիցէ միւս եւս բանին որ մեղմովն խրատէ, թէ՝ «Մի՛ գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո» (Մատթ. Զ. 3): Մի՛ ոք իշխեսցէ անամաւթ համարձակութեամբ զչարդ զայդ առնել պատճառ բարեգործութեան. զի չար է կամակար լրբութիւն, քան զմեղանչելն, քանզի եղբայրասպանն Կայինն եւ Գէեզի, որ դառն ագահութեամբն էր զբաղեալ, քան ընդ մեղացն եւս առաւել վասն անամաւթ լրբութեանն կրեցին պատիժ պատուհասից:

ՍԱՊ ԽԸ. Արդ՝ զգուշութեամբ պահեսցի ի միջի մերում սահմանս այս կանոնական եւ մի՛ ոք խոտորեսցի յաստուածահաճոյ հրամանացս այսոցիկ որովք պայծառանան եկեղեցիք, բերկրին քահանայք, զուրախութիւն համբուրեն իշխանք եւ գեղջուկք, եւ երանութիւն եւ բան դրուատեաց յաւտարաց ընդունիցիմք. քանզի պարտ է մեզ ըստ գրեցելումն՝ վկայութիւն բարի եւ յարտաքնոցն ընդունել, զի մի՛ անուն Աստուծոյ եւ վարդապետութիւնն հայհոյեսցի, որպէս երբեմն բողոքէր մարգարէն պարտաւորելով զԻսրաէլացիսն, թէ՝ «Անունն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյի ի մէջ հեթանոսաց» (Հռոմ. Բ. 24): Իսկ վասն բարւոք կարգաց եւ գործոց մերոց փառաւորեսցեն զհայր մեր որ յերկինս է, ասելով թէ՝ «Սոքա են զաւակք աւրհնեալ ի Տեառնէ, եւ ուրախութեամբ ուրախ լիցին ի Տէր» (Ես. ԿԱ. 9):

ՍԱՊ ԽԹ. Հրեշտակական վարուց եւ յաւիտենական կենաց նմանութիւն պարտի բերելյինքեան եպիսկոպոսն եւ ամենայն վարդապետք, ուր ոչ ազգականութիւն

SPT 47. L'évêque est donc un père qui doit faire avancer les membres de l'Église selon leur mérite et flétrir les débauchés et les hérétiques. Mais certains individus mondains et bouffons qui sont asservis à leur clan font preuve hypocritement de piété pour favoriser et enrichir leurs parents; et en agissant de la sorte ils transgressent les prescriptions des Écritures (Is 58, 7; Rm 12, 18; Mt 6,3).

SPT 48. Donc que cette décision canonique de Sahak le Parthe soit observée avec attention, afin que les clercs et les fidèles se réjouissent et que des paroles de louange soient formulées à notre égard par les étrangers (Rm 2, 24; Is 61, 9).

SPT 49. L'évêque et tous les *vardapet*s doivent avoir pour modèles les anges et la vie éternelle où il n'existe ni parenté, ni acception de personne, ni corruption,

եւ ոչ ակնառութիւն է եւ ոչ կաշառք, եւ ոչ ընչից մեծարանք, այլ պարկեշտութիւն եւ պատուիրանապահութիւն մերձեցուցանեն լինել ընտանիք Աստուծոյ. եւ դուք յընչասիրութիւն եւ ի կաշառս կործանիք, եւ զգարշելիսն եւ զպատուիրանազանցսն, եւ զզինուորսն եւ զտգէտսն հաւատարիմս համարիք ի գործ սպասաւորութեան եկեղեցւոյ, եւ ջոլիրս եւս յաճախեալ տողէք զկնի ձեր զմերձաւորաց անուանելոց, զի հովուութեամբ ձերով այդուիկ՝ զմիս ընտրոցդ ուտէք եւ զոսկր նոցա փշրէք՝ «Կերիցու՛ք, արբցու՛ք, ասելով, քանզի վաղիւ մեռանիմք» (Ա. Կոր. ԺԵ. 32): Արդ՝ եթէ ոք գտցի յեպիսկոպոսս եւ յառաջնորդս եկեղեցւոյ յայսպիսի պատուիրանազանցութեան անամաւթ եւ յանառակութեան՝ ի բաց ընկեսցի ի պատուոյ իւրմէ, եւ բաժին նորա ընդ կեղծաւորս եղիցի, զի «Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ» (Սաղ. ԽԸ. 13, 21). զի եւ այլքն երկիցեն, եւ պաշտաւն հարկիս այսորիկ մի՛ եղիցի դատապարտութեամբ, այլ փառաւք:

ՍԱՊ Ծ. Ապա եթէ ոք յիշխանաց կամ յաթոռակցաց մերոց աչառիցեն այսպիսեացն, դատ տացեն առաջի Աստուծոյ ընդ այնոսիկ, որք աչառեցանն՝ շնորհուկս առնելով Աննա եւ Կայիափա քահանայապետիցն, աստուածամարտ ուրացողացն եւ պարտականաց տէրունական արեանն, որ տացեն պատիժս անսպառ յաւիտեանսն:

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Յ դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ՇԱՀ Թ. Որք ի հարցուկս երթան կամ ի դիւթել՝ տուգան կալցին. եթէ ազատ է՝ Մ դրամ, եթէ շինական է՝ գան արբցէ ԺԵ. կրկին, Ճ. դրամ տուգան կալցին եւ կարաւ-

ni glorification de personne; mais certains par amour des biens et par corruption se détruisent eux-mêmes et considèrent dignes du ministère ecclésiastique les personnes abominables, les transgresseurs, les soldats et les ignorants, et ils rassemblent derrière eux une troupe sans cesse plus nombreuse de soi-disant parents pour profiter des biens terrestres. L'évêque ou le *vardapet* qui agit ainsi sera destitué de sa dignité (Ps 48, 13, 21; 1 Co 15, 32).

SPT 50. Si donc un évêque fait acception de personne de cette façon, sa part sera placée avec Caïphe et Anân qui ont renié et combattu le Seigneur.

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et lui-même se tiendra dans le rang des *dpir*s. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpir*s, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpir*s. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

SHV 9. L'homme - ou la femme - qui se rend chez les oracles pour pratiquer la divination paiera une amende de 200 *dram*, s'il s'agit d'un noble, mais si c'est un vilain,

(Սաղ. ԺԴ. 5), եւ «Ճշմարտութիւն ի ձեռն արծաթոյ քարշեցաւ». յամենայն ժողովոյս նզովեալ լիցին եւ յիշխանութենէն եւ ի քահանայութենէն մերժեսցին ի բաց:

ՆԵՆ Ե. Եւ երկականայքն թէեւ գրակարդացք իցեն եւ պաշտաւնեայք, ընդ զինուորս կացցեն վասն ուխտազանցութեանն, եւ ի պտղոյ եւ ի մտից սրբոյ եկեղեցւոյ եւ ոչ միւմ մասին արժանի մի՛ լիցին զի չէ պարտ ապաշխարողաց առաջնորդութիւն առնել, զպտուղս եւ զուխտս պահանջել ընդ քահանայս: Նոյնպէս եւ տգէտք մի՛ իշխեսցեն մտից եկեղեցւոյ, զի անիրաւ է. վասն անուսումնութեանն ընդ զինուորս կացցեն եւ զհայրենի հող եւ զջուր կալցին եւ յարքունիս հարկ տացեն եւ զորդիս ի դպրոց տացեն, զի ուսցին:

ՅԻԱ Ը. Արժան է զհացն անխմոր եւ զգինին անապակ հանել ի սուրբ սեղանն ըստ աւանդելոյ մեզ սրբոյն Գրիգորի եւ չխոնարհել յայլ ազգաց քրիստոնէից յաւանդութիւնս. զի սուրբ Լուսաւորիչն յաւրինականէն բերեալ զայս առաքելաբար հրաման ետ կատարել իւրոց վիճակելոցն, որպէս եւ զաղն աւրհնութեան յազապացն զենմունս խառնել եւ ըստ կարգի Ղեւտացւոցն ազգաւ սեպհականել զեկեղեցւոյ շնորհ. եւ մեզ ի նմին պարտ է յարամնալ եւ չթողուլ ի բաց, եւ չառնել նորաձեւս ինչ:

ԹԱՏ Ա. Եպիսկոպոսն եղիցի անարատ, պարկեշտ, ուսուցող, մի արծաթասէր, մի՛ արբեցող, մի՛ կերող, մի՛ զաւշաքաղ, մի՛ հարկանող, մի՛ կաշառառու, այլ հանդարտ, որպէս ասաց եղբայրն մեր եւ գլխաւորն Պաւղոս (հմմտ. Ա. Տիմ. Գ. 1-4, Տիտ. Ա., 7-8), եղիցի աւրինակ բարւոյ, տքնող, պահող, ատեցող զհանգիստ քնոյ, լինել աւրինակ հաւտին ամենայն կարգաւ, առնել ձեռնադրութիւնս արժանաւորաց՝ այնոցիկ որ հասու եւ գիտունք են գրոց, կարգաց եւ աւրինաց Աստուծոյ: Զտգէտսն խոտեալ ի բաց՝ մի՛ ձեռնադրեսցէ, քանզի տգիտութիւն՝ Աստուծոյ խոտելի է քան զամենայն չարագործութիւն. յայսմանէ առաւել զգուշասցի քան յամենայն իրաց, քանզի տգէտ քահանայ կամ սարկաւագ, կամ ով ոք է յառաքելական աշտիճանի, ի բարկութիւն շարժէ զԱստուած, զի բերանովն ի միտ առնու եւ ասէ, եւ սրտիւն ոչ իմանայ զասացեալն եւ բարկացուցանէ զԱստուած. եւ վնասակար ամենայնին եպիսկոպոսն լինի: Արդ՝ քանզի կորուստ է այդ հոգւոց, փախիցեն յայսմ ամենայնէ, զուսումնասէրսն եւ զգիտունսն յառաջեցուսցեն ամենայն պատուով, իսկ զտգէտսն ամենեւին մի՛ կացուցանել առաջնորդս կամ վերակացու ինչ շնորհի եկեղեցւոյ. իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսն արասցէ զայն վասն կաշառոյ կամ վասն մերձաւորութեան կամ վասն բարեխաւսութեան, այնպիսի եպիսկոպոս նզովեալ եղիցի. եւ որ ինչ վնաս ծնանիցի՝ տացէ վրէժս յաւուրն դատաստանի յանմահ տանջանսն:

ԹԱՏ Դ. Հարցումն. Որպիսի՞ աւրինակաւ պարտ է ընտրել զլաւն ի յոռեացն եւ ձեռնադրել:

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին առաւել հրաժարել ի ձեռնադրութենէ տգիտաց եւ տխմարաց, յանմտից, ի ցոփասրտից, ի վատասրտից, ի յափշտակողաց, ի շնացողաց եւ յայլ վատթարութենէ, զայնպիսիսն ամենեւին մի՛ ձեռնադրել եւ մի՛ բարկացուցանել զԱստուած:

NEN 5. Les ministres remariés, même s'ils sont les lecteurs et les serviteurs du culte se tiendront avec les soldats et ils ne percevront pas les revenus ecclésiastiques, car les pénitents ne peuvent pas bénéficier des avantages de la prélature. De même, les ministres ignorants se tiendront avec les soldats et ils ne jouiront que du sol et de l'eau de leur lot ecclésiastique; et ils paieront l'impôt royal, et devront emmener leurs enfants à l'école afin qu'ils étudient.

YAP 8. Il convient de présenter sur l'autel le pain azyme et le vin non coupé avec de l'eau selon le commandement de saint Grigor, notre apôtre, afin de ne pas se rabaisser aux coutumes des autres peuples chrétiens; car c'est en sa qualité d'apôtre qui agit dans son lot que Grigor nous a apporté cette tradition, il a aussi prescrit de mêler le sel de bénédictions lors de l'immolation des agapes; il a également ordonné, selon la règle des Lévites, de recevoir la grâce de l'Église à titre héréditaire, chose que nous devons accomplir sans aucune innovation.

THD 1. L'évêque doit être sans souillure, honnête, aimer instruire, ne pas aimer l'argent, l'ivrognerie, la gloutonnerie, la cupidité, la violence, la corruption, mais il doit être paisible comme le dit Paul (cf. 1 Tm 3, 1-4; Tt 1, 7-8), être un modèle de vertu, s'adonner aux veilles et aux jeûnes, détester le sommeil, être un modèle pour son troupeau par le respect de toutes ses règles. L'évêque doit consacrer comme prêtre ou diacre les personnes méritantes versées dans les Écritures et les lois de Dieu en écartant par-dessus tout de la prêtrise, du diaconat et du clergé les ignorants qui déclenchent la colère divine. Mais si l'évêque fait cela par corruption, pour cause de parenté ou par favoritisme, il sera anathématisé et subira la vengeance divine au jour du Jugement dernier.

THD 4. L'évêque doit prioritairement écarter de l'ordination les ignorants, les sots, les intempérants, les pervers, les rapaces, les adultères et ceux qui s'adonnent à toute forme d'infamie.

ԹԱՏ ԺԱ. Հարցումն. Եթէ ձեռնադրեցաւ ոք եւ յետոյ զարշեցաւ, զինչ արժան է առնել:

Պատասխանի. Իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն, եւ մարդն ուղիղ էր, ապա շնացաւ կամ գողացաւ կամ այլ ինչ վատթար գործեաց, այնպիսին ամենեւին բարձցի ի քահանայական շնորհէն, եւ ձեւն եւ նշանն. քանզի անհնար է նմա այլ քահանայանալ, այլ արտաքոյ ապաշխարել ԺԵ. ամ. ապա յորժամ եկեղեցւոյ արժանանայ եւ հաղորդութեան սուրբ պատարագին, ընդ այլ զինուորսն կացցէ յեկեղեցւոջն եւ անհնար լիցի նմա այլ ի բեմ ելանել կամ կարդալ կամ սաղմոս ասել՝ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ, քանզի պղծեաց նա զսուրբ ամուսնութիւնն եւ առ ոտն կոխեաց. մի՛ համարձակեցուսցէ եպիսկոպոսն, քանզի չէ հնար նմա այլ քահանայ լինել:

ԳԱՍ Ը. Եթէ ցանկայ ոք լինել եպիսկոպոս՝ ահա բարւոյ գործոյ ցանկացաւ ըստ Պաւղոսի, այլ ի հրամայելոց առաքելոցն մի՛ գտցի նուազեալ ամենայն բարեձեւութեամբ գնալ առ եկեղեցականսն եւ առ արտաքինսն, առաւել կալցի բան վարդապետութեան սերմանել լսաւղաց, որպէս եւ Տէրն ի լերինն իւրոց աշակերտացն խրատել, բժշկել, զի մի՛ անունն Աստուծոյ անպատուեսցի ի տգիտութենէն, զի տգէտ հովիւ անպատուելի է Աստուծոյ եւ սրբոց. զի զիմ՛ոդ լինի յանձանձիչ եկեղեցւոյ Աստուծոյ որ տգիտանայ քննել զգիրս, որով բանն Աստուած առ Հրեայսն ասէր ունել կեանս եւ Պաւղոս հրաժարեցոյց ի թղթին որ առ Տիմոթէոս եւ Տիտոս (հմմտ. Ա. Տիմ. Գ. 1-7, Տիտ. Ա. 10-16), նաեւ հայրս մեր երկրորդ Աբրահամ ի բեմական նախընծայ վարդապետութեանն հանապազ ասէր. «Ոչ կալ այնպիսեացն յակաստանի, այլ լուծանել հրամայէ բազում ըստգտանաց փաստաւոր», զոր եւ մեծ քարոզն Հռոմայ ի շրջաբերական կանոնեալ թուղթսն ոչ հրամայէ աւծանել զայնպիսիսն եւ զաւծեալսն լուծանել: Արդ՝ որք փառամոլութեամբ եւ վասն մամոնայի ձգեցան առ այսպիսի պատիւ՝ մերժեսցին յառաքելական աթոռոյն. նաեւ ձեռնադրեցին զնա, որպէս ի մէնջ Անտիոքացին որ արծաթով զայս նախաձեռնէր կոչեցելոցն, նոյնպէս եւ Ղուկիոս արիոսեան եւ Զոսիմոս[1], զի ոչ գիտացեալ զինքեանս, կորուստ բազմաց եղեն. փորձեսցեն նախ զինքեանս եւ ապա ի պատիւն սուրբ մատիցեն, որպէս ուսոյց առաքեալն:

ԴՍԺ Զ. Ոմանք յուխտէ եկեղեցւոյ զկարգ եւ զպաշտաւն թողին եւ հեծելութիւն ստացան: Արդ՝ եթէ դառնան ի չար ճանապարհէն՝ աւրինեալք են ի Տեառնէ եւ ընկալեալք ի մէնջ. ապա եթէ ոչ, իշխանութիւն լիցի վարդապետին զշնորհս եկեղեցւոյն հանել յայնպիսեացն եւ արժանաւոր քահանայից եւ պաշտաւնէից եւ մերձաւորաց տալ, որք սրբոյ եկեղեցւոյ զգուշութեամբ զկարգն կատարեն: Այլ եւ ժամ դիցեն այնպիսեացն Գ. ամս. եթէ ոչ դառնան ի նանրութեան ճանապարհէն, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին զայնպիսիսն գրով եւ կնքով իսկ մերժել ի շնորհացն եւ տալ մերձաւորաց նոցա:

[1] Ղուկիոսը, 373 թ. Աթանաս Մեծի մահուանից յետոյ, դարձաւ Ալեքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ: Ինչ վերաբերում է Զոսիմոսին, խօսքն այստեղ, անշուշտ, յայտնի հեթանոս պատմագրի մասին չէ, այլ ստորակարգման քրիստոսաբանական հերձուածի (subordinatianiste) ներկայացուցիչ մի եպիսկոպոսի, որը 355/356 թթ., Կոստաս Բ. կայսեր կողմից աքսորուած Նիկիական Մաքսիմոսի մահուանից յետոյ նրա փոխարէն դարձաւ Նեապոլի եպիսկոպոս: Կոստաս կայսեր մահուանից յետոյ 361 թ. Զոսիմոսը հաւանաբար հրաժարուեց իր աթոռից՝ իր մահկանացուն կնքելով հաւանաբար 383/384 թթ.:

THD 11. Celui qui est consacré par un évêque du fait qu'il se comportait avec droiture, mais qui par la suite est devenu adultère, voleur ou a commis tout autre acte vil sera relevé de la grâce du sacerdoce, tant par l'uniforme que par les symboles et il fera pénitence douze ans hors de l'église avant de pouvoir communier – en se tenant uniquement avec les soldats, car il ne pourra monter au *bêma* pour lire ou psalmodier –, et l'évêque ne pourra jamais l'autoriser à reprendre ses fonctions de prêtre; mais s'il l'autorise par corruption, pour cause de parenté ou par favoritisme, il recevra un terrible châtiment – agrémenté de tortures insupportables – au jour du Jugement dernier.

GNT 8. Le candidat à l'épiscopat doit être capable d'enseigner la doctrine et les Écritures et, en aucune façon être un ignorant, afin de ne pas déshonorer le nom de Dieu, car l'ignorant ne peut pas prendre soin de l'Église et – à l'image du Seigneur – dire aux juifs comment faire usage de leurs biens – et à l'image de Paul – leur faire y renoncer (cf. 1 Tm 3, 1-7; Tt 1, 10-16); de telles personnes ne seront pas consacrées à l'épiscopat et si elles sont déjà évêques, elles seront déposées, comme le disait Abraham et les lettres encycliques canoniales de l'évêque de Rome. Et ceux qui ont usé de la corruption pour accéder à la cléricature – à l'exemple des ariens Lucius et Zosime – seront chassés de leur trône, de même que leurs ordinands[1].

DUN 6. Les clercs qui abandonnent le ministère pour devenir cavaliers seront reçus par nous (*i.e.* le synode) – s'ils reviennent de leur erreur; sinon, le *vardapet* pourra les priver de leurs revenus ecclésiastiques pour les donner à des prêtres ou des clercs qui sont de proches parents et qui accomplissent le culte avec attention. Mais si au bout de trois ans, ils ne reviennent pas de leur chemin de vanité, l'évêque pourra les priver de leurs revenus ecclésiastiques par écrit et par scellé afin de les donner à des clercs qui sont des proches parents.

[1] Lucius, prêtre homéen d'Alexandrie devient évêque de la métropole égyptienne après la mort d'Athanase en 373. Quant à Zosime, il ne s'agit pas ici – bien évidemment – du grand historien païen, mais d'un prélat subordinatianiste qui devient évêque de Naples en 355/356 à la place du nicéen Maxime qui est envoyé en exil par l'empereur Constance II. Après la mort de ce dernier en 361, Zosime aurait fini par renoncer à son siège, même si sa vie se prolonge au moins jusqu'en 383/384.

ԴՍԺ Ը. Եթէ ոք՝ այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ ի ժառանգաւորաց անորդի իցէ, ի կենդանութեան իւրում իշխան լիցի ինքն ունել զամենայնն եւ անցեալ ըստ ինքն ի մերձաւորացն մի՛ իշխեսցէ հեռացուցանել զհող եւ զջուր եւ զշնորհս եկեղեցւոյն: Եւ մերձաւորքն եթէ բազումք են եւ նա կամիցի զմի ոք առնել իւր յորդեգիրս, իշխան է առնել, որ նմա ըստ կամս գնայցէ եւ դիւր լինիցի, բայց հեռաւորի եւ աւտարի չիշխէ տալ. բայց զշարժուն ոք եւ զիրիտակ ում կամի տալ՝ արժան է, եւ թէ վաճառել կամի կամ հոգեաց տալ՝ իշխան է. իսկ եթէ որդեգրեալն արժանասցի քահանայութեան՝ զեաւղջն վկայութեամբ, կամ որ որդեգրեացն զնա եւ չէր անկ նմա քահանայութիւն, սակայն զկէս շնորհին կալցի յաղագս ձեռնադրութեանն, ազատ ի հարկէ եւ ի բեկարէ. եւ զկէս շնորհին եւ զհող եւ զջուր բովանդակ սրբոյ եկեղեցւոյն թողցէ վախճանեալ քահանայն եւ կին նորա. ամենայն իսկ շնորհն մերձաւորացն եղիցի, եթէ ոչ որդիս կամ թոռունս ունիցին, զի չվայելէ զսրբոյ եկեղեցւոյ զժառանգութիւն յարժանաւոր մերձաւորացն աւտարացուցանել եւ տալ հեռաւոր աւտարաց: Բայց եթէ անկաւորացն կամաւորութեամբ վաճառել իսկ թողացուսցէ վարդապետն, եւ զայն մի՛ շինականի ումեք, այլ յուխտէ եկեղեցւոյն, թէեւ հեռաւոր իցէ, իշխան է վարդապետն եւ մերձաւորին չմերձեցուցանել: Իսկ եթէ զեաւղջն երիցուն դիպի ժառանգութիւնն մնալ, եղիցի ժառանգութիւնն սրբոյ աթոռոյն, եւ ում կամեսցի շնորհեսցէ վարդապետն, միայն արժանաւորաց եւ գիտնոց:

Արդ՝ այս սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ ի Հերակղէ Հոռոմոց թագաւորէ եւ ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ աւուրցն եւ այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ է, մի՛ շարժեսցի, զի չգտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ, բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին, որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոփոխել զայս սահմանադրութիւն:

ՍԳԱ Ա. Քանզի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց մեծն Գրիգորիս ծնեալ վերստին զՀայաստանեաց աշխարհս աւազանին ծննդեամբ, եւ ընծայեալ յորդեգրութիւն Հաւրն երկնաւորի զլուսաւորեալսն մկրտութեամբ որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին. եւ լինէր այնուհետեւ ուրախութիւն մեծ եւ խնդութիւն աշխարհիս Հայոց տանս Թորգոմայ, մանաւանդ թագաւորն բարեպաշտեալ եւ պայծառացեալ հաւատով Տրդատ ոչ սակաւ տայր աւժիտս մերձակայից իւրոց սպասաւորացն, եւ որդւոցն քրմաց պարգեւէր բազում պարգեւս, ասելով եթէ՝ «Արդէն հարիւրապատիկ առնուցուք ինչս եւ ստացուածս, եւ երախայրիս եւ պտուղս յեկեղեցւոջ Աստուծոյ, եւ ի հանդերձելումն զկեանսն յաւիտենականս ժառանգելոց էք, զերծեալք ի պաշտամանէ կռամոլ դիւապաշտութեանցն»: Իսկ նոցա պատասխանեալ ասեն ցթագաւորն եւ ցմեծն Գրիգորիոս, թէ՝ «Աստուծոյ մարդասիրի եւ բարերարի ոչ անտես արարեալ զստեղծուածս ձեռաց իւրոց. արդ՝ գթացեալ ծանոյց մեզ շնորհաւք ձերովք զբարերարութեանն իւրոյ զանչափ զաւրութիւնն եւ զանհամեմատ խնամակալութիւնն եւ զողորմութիւնն եւ ոչ ետ ընդ հարսն մեր կորնչել յանաւրէնութեան մերում. եղիցի անուն նորա սուրբ եւ փառաւորեալ յամենայնի: Այլ սակայն մարմնաւորական կարիք, որչափ եմք ի կենցաղումս յայսմիկ, ստիպէ զմեզ ըստ պիտոյիցն տալ զդարմանս կերակրոց եւ զգեստուց, եւ զայլոց կարեացն չափաւորապէս, եւ ոչ ունիմք արուեստս գործականութեան հնարից ինչ առ ի պատրաստել նոքաւք զպարէն ռոճկաց մեզ եւ որդւոց մերոց. զի ցորքան ծառայէաք դիւացն՝ կերակրեալք

DUN 8. Celui faisant partie des héritiers de l'Église qui est sans enfant peut avec son épouse disposer intégralement durant sa vie de son lot et en faire bénéficier ses parents proches, mais aucun de ces derniers, en se mettant à sa place, ne peut détourner la terre, l'eau et les revenus de l'Église. Le prêtre peut aussi adopter un proche parent comme fils, pourvu que ce dernier lui soit obéissant, mais il ne peut pas donner son lot à des parents éloignés ou à des étrangers; toutefois il peut donner ou vendre à qui il le souhaite, un meuble ou un bien propre, le cas échéant pour le salut des âmes; si le fils adoptif est digne du sacerdoce selon le témoignage du village ou du prêtre, mais que le sacerdoce ne lui convient pas, en raison de son ordination, il gardera cependant la moitié des revenus libre d'impôt et de taxe; et le prêtre défunt et sa femme laisseront l'autre moitié des revenus à l'Église et la totalité du sol et de l'eau; mais si le prêtre n'a pas de fils ou de petits-fils, les revenus – quels qu'ils soient – seront donnés à des parents proches convenables mais non à des parents éloignés. Mais avec l'accord des ayants-droit, le *vardapet* pourra vendre le lot, mais uniquement à un membre de l'Église et non à un proche parent paysan du défunt, même si l'acheteur n'est lui-même qu'un parent éloigné. Mais si le lot reste entre les mains du prêtre principal du village, il reviendra à l'Église et le *vardapet* l'attribuera à qui il veut, pourvu que le bénéficiaire soit digne et instruit.

Cette législation établie sous les règnes de l'empereur Héraclius (610-641) et du roi des rois Xosrov (591-628) s'appliquera aujourd'hui; mais ce qui avait été établi antérieurement ne sera pas modifié, car nous ignorons les conditions dans lesquelles les choses avaient été faites, mais dorénavant notre législation devra s'appliquer sans aucune modification.

ECT 1. Après l'illumination et le baptême du pays par saint Grigor, le roi Trdat octroya des dons considérables aux ministres du culte et aux fils des *k'urms;* ces derniers s'inquiétèrent toutefois pour leur subsistance et celle de leurs enfants du fait de l'arrêt des sacrifices païens impurs. Grigor leur répondit en énumérant les très nombreux revenus – offrandes de prémices d'animaux et de fruits végétaux – auxquels ils allaient avoir droit en tant que serviteurs du Christ; et de même que les Lévites versaient la dîme aux prêtres, alors qu'eux-mêmes percevaient la dîme de l'ensemble d'Israël, les prêtres de l'Église recevront leurs revenus – offrandes animales et végétales – de l'ensemble du peuple. Les prêtres offriront ainsi des présents à l'autel pour être dignes de recevoir en premier l'eucharistie, comme l'avaient ordonné jadis le Seigneur à Moïse par l'intermédiaire des Lévites. Ainsi chaque famille de prêtres donnera un *dram* à l'autel; et de même que les fidèles font des dons spirituels aux prêtres, ces derniers en feront aux évêques qui sont appelés surveillants et qui ne devront pas détourner ces contributions, mais les affecter en faveur de l'ensemble des pauvres.

Grigor légiféra ainsi et l'ensemble des fidèles doit garder intacte cette tradition. Ils offriront sans regret l'ensemble des fruits et des prémices aux prêtres qui eux-mêmes offriront sans retard la totalité des taxes préétablies aux évêques, afin de ne pas être condamnés comme des prêtres iniques et cupides. Et ceux qui sont igno-

լինէաք ի զոհից եւ ի պտղոց նոցա: Իսկ այժմ ոչ են մեզ յայտ պտուղք ընծայից, որով կեցցուք մեք հանդերձ ընտանեաւք մերովք եւ փառաւորեցուք զկենդանին յաւիտենից զանմահն Աստուած»: Յայնժամ երանելին Գրիգորիոս ասէ զնոսա. «Դուք, որդեակք իմ, զորս վերստին ծնայ սիրովն Քրիստոսի, միայն զգուշութեամբ ծառայցէք Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, եւ զյոյսն ձեր դիջիք ի նա բոլորով սրտիւ, եւ զվերինն խորհեսջիք, ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ Հաւր, զայն աւթեւան եւ զբնակութիւն եւ զկեանսն խնդրեսջիք ի Տեառնէ, եւ այս յաւելցի ձեզ ըստ գրեցելումն ի տեառնէ Աստուծոյ մերմէ ի սուրբ Աւետարանին իւրում, իսկ պտուղք ընծայից սրբութեան տաճարի Աստուծոյ նուիրեալք՝ ձեզ եղիցին աւրհնութիւնք ի ժողովրդոց Աստուծոյ: Փոխանակ պիղծ զոհիցն այնոցիկ, որովք հաղորդեալք լինէիք դիւաց, այժմ սուրբ պատարագացն երախայրիւք եւ այլովք ընծայեալ պտղովք՝ հրեշտակացն սրբոց հաղորդք գտանիք շնորհաւքն Քրիստոսի: Եւ եղիցին ձեզ երախայրիք եւ պտուղք կարգեալք ըստ այնմ աւրինակի, որպէս եւ մեծ մարգարէն Մովսէս առեալ հրաման յԱրարչէն աւանդէր ժողովրդեանն զպատարագացն եւ զպտղոցն, զոր եւ ղեւտական քահանայութեանն միշտ մատուցանէին հարկաւորապէս ընծայս՝ վասն ոչինչ խափան լինելոյ նոցին քահանայիցն ի սպասաւորութենէ խորանին վկայութեան»: Սոյնպէս կարգեալ եւ սահմանեալ եղիցին ժողովրդեանս ընծայաբերութիւն ի սրբութիւն սրբութեանցն, որ է սեղանն մաքրութեան. զի եւ բոլոր արմտիք կալոյ եւ հնձանի աւրհնեսցին, եւ տայցեն անդք ծառովք պտղաբերովք զշայեկանութիւն պտղոց՝ ըստ մարգարէին բանի որ ասէ. «Ի պատուել քո զՏէր յարդար վաստակոց՝ լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ եւ գինւով, հնձանք քո յաւէտ բղխեսցեն» (Առակ. Գ. 9-10): Եւ որպէս Ղեւտացիքն տասանորդէին քահանայիցն, թէպէտ եւ ինքեանք առնուին տասանորդս յամենայն Իսրայէլէ, այլ եւ ինքեանք տասանորդս մատուցանէին յամենայնէ քահանայիցն եւ զփրկանս անդրանկացն ամենեցուն հրամայէր հատուցանել ի սրբութիւն Տեառն, նովին աւրինակաւ եւ դուք առնիջիք յամենայն ժողովրդենէ, հասքն ձեր եղիցին ի պատարագաց կաշի եւ աջոյ երի անդամ եւ ճրագու, դմակ եւ սիրտ եւ լերդաբոյթ եւ երիկամունքն ճարպովին ի կողից եւ ի խոտցաց մասն, լեզուն եւ աջոյ ունկն, շրթունքն հոտոտելեաւքն, աջոյ ակն եւ ամենայն խորհրդական մասունքն: Իսկ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յայլոց արմտեաց՝ տասանորդս հանցեն իւրաքանչիւր ոք ձեզ, յաղագս մաքրելոյ ամենայն արդեանցն եւ աճման ամենայնի պատճառ լինելոյ: Այլ եւ ի ձէնջ եղիցին ընծայք ի սեղան Աստուծոյ, ուստի արժանի եղէք նախ ընդունել զանարատ եւ զանապական մարմին եւ արիւն Փրկչին մերոյ յիշատակ փրկութեան ձերոյ, որպէս եւ Ղեւտացւոց քահանայութեանն հրամայացաւ յայնժամ Մովսէսի ի Տեառնէ: Եւ հասք ի ձէնջ ի սեղան Տեառն եղիցի դրամ Ա. յամենայն տանց ձերոց եւ նուիրեալքն ի ձէնջ: Եւ ի փրկութեան պատարագէն երախայրիք՝ երթիցեն ի վանս գլխաւոր քահանայիցն, այսինքն է եպիսկոպոսացն. որպէս ի ժողովոյն հարկին ձեզ հոգեւոր հարկս, սոյնպէս եւ դուք պարտիք հարկս հոգեւորս հարկիլ եպիսկոպոսացն որ կոչին այցելուք. եւ նոքա մի՝ իշխեսցեն խորել, այլ հարկեսցին յաղքատս ամենայն:

Եւ արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սրբոյն Գրիգորէ եւ ի ձէնջ հաստատեսցի նմանապէս յամենայն հաւատացեալս անշարժ աւանդութիւնն որ ի սրբոյն. Ժողովրդականք ամենայն զպտուղս եւ զերախայրիս երիցանց մատուսցեն անզղջաբար սրտիւ եւ մտաւք, զի եղիցին ընդունելի պատարագքն իւրեանց առաջի Աստուծոյ:

rants devront s'adonner à l'étude pour devenir dignes des recettes et de la grâce du sacerdoce. Mais les prêtres remariés ne bénéficieront pas de ces dons, tandis que les veuves des prêtres qui vivent avec sainteté et sobriété y auront droit. Et ceux qui ont droit aux revenus et aux recettes de l'Église ne devront pas les détourner pour leur propre profit, mais ils devront s'en acquitter aux évêques pour être bénis par eux.

Սոյնպէս եւ քահանայքն զամենայն նախակարգեալ հասն մատուցեն եպիսկոպոսաց առանց յապաղանաց եւ մի՛ անկցին ի հեղգութիւն, մանաւանդ յափշտակել կամելով զաւանդ վիճակելոցն, զի մի՛ դատապարտեսցին ընդ անաւրէն քահանայիցն յաղագս զաւշաքաղութեան իւրեանց: Եւ տգէտք ոմանք ըստ սովորութեան իւրեանց մի՛ արժանի եղիցին առնուլ հաս ի մտից, այլ ուսմանց պարապեալք եւ շնորհի քահանայութեան արժանացեալք՝ նոքա եղիցին արժանի հասից: Եւ դպիրք, գրակարդացք սրբասնեալք ամենայն պարկեշտութեամբ, մի՛ զրկեսցին ի բաժնէ իւրեանց: Բայց երկկանայքն, որ ամենայն ցանկութեան մարմնոյ զհետ չոգան, նոքա ոչ ունին մասնաւորել շնորհի սրբութեանցն: Իսկ կանայք երիցանց՝ այրիք մնացեալք եւ սրբութեամբ պարկեշտացեալք, արժանի եղիցին մասին իւրեանց ըստ արժանաւորութեան հասի սեղանոյ եւ նուիրականաց ոմանց: Եւ ամենայն ոք որ մասնաւորեալ իցէ հասից եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, նոքա ոչ ունին իշխանութիւն խորել ինչ անձանց զհաս Տեառն, զորս յինքեանց իցեն նուիրեալ, այլ ի գլխաւորսն վճարեսցեն սիրով եւ ընկալցին զաւրհնութիւնս ի նոցանէ. զի կարգք եկեղեցւոյ հաստատուն եւ անշարժ եղիցին, եւ Աստուած փառաւորեսցի յամենայնի՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբողոք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Ձեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՛ դնիցես եւ մի՛ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՛ մատադատունկ, զի մի՛ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (յմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ զիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (յմմտ. Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիա՞րդ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu. À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par

զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Զրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ո՞յր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Իսկ որք գթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ գուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

2. Զանցառութիւններ եւ մարմնական թերութիւններ

ա. Թեկնածուի վարք

Կուսութեան ուխտի վանցառում եւ խախտում

ԱՆԿ Ի. Վասն այնոցիկ ոյք ի չափ հասակի հասեալ իցեն եւ կուսութիւն խոստանայցեն պահել եւ ստեցին խոստմանն՝ ի շնութիւն անկան, կոյս այնուհետեւ ոչ եւս կարէ լինել, այլ եղիցի նա որպէս այն որ երկուս կանայս արարեալ իցէ, զսահման նոցին ընկալցի եւ զապաշխարութիւն նոցա Բ. ամս ընդ ձեռամբ առ դրանն, եւ Ա. ամ մտեալ յեկեղեցին ընդ ապաշխարողս ելցէ, զջերմութիւն ապաշխարութեանն տեսցեն եւ հաղորդեսցի աւրինացն, բայց յաւծումն քահանայութեան մի՛ մերձեսցին. այլ վասն կուսանացն որ մերձենային առ ոմանս իբրեւ քեռք, զայնպիսիսն խափանեցաք, զի մի՛ եւս լիցին:

ՀԱԹ ԿԵ. Հարցումն. Թէ ոք ի տղայութենէ իւրմէ ի մէջ վանականաց սնեալ է մինչեւ ի չափ հասակի, եւ առեալ է յանձն զվարս միանձնութեան՝ կուսութեամբ կեալ յաշխարհի եւ ապա թուլանայցէ յայսմ խոստմանց եւ առնէ կին, արժանի՞ է քահանայութեան:

quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapets*, mais c'est par goût pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

2. Les transgressions et les défauts corporels

a. Les mœurs du candidat

La transgression et la rupture du vœu de virginité

ACY 20. Ceux qui parvenus à l'âge viril promettent de garder la virginité puis tombent dans l'adultère sont équivalents aux digames, pendant deux ans ils seront sous surveillance à la porte de l'église et pendant un an, ils entreront dans l'église et en sortiront avec les pénitents, et on examinera la ferveur de leur pénitence, et ils communieront, mais ils ne pourront pas accéder au sacerdoce; mais il sera désormais interdit aux vierges d'aller chez certains comme des sœurs.

QCA 65. Celui qui depuis son enfance est élevé parmi les religieux et qui, une fois adulte, devient un solitaire vivant dans la virginité, mais qui ensuite viole son vœu et se marie ne sera pas digne de la prêtrise, car il doit être rangé parmi les digames.

Պատասխանի. Չէ արժանի, վասն զի ընդ այնոսիկ համարեալ է որոց երկուս կանայս արարեալ է:

Շնացող, պոռնիկ

ԿԱՌ ԺԲ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ եկամուտ ոք կամ բնակաւոր, որ ոչ գիտէ զհաւատս ճշմարիտ եկեղեցւոյ սրբոյ եւ զկարգս եւ զաւրէնս, որ կարգեալ է ի նմա, մի՛ լիցի առաջնորդ եւ հրամանատար յեկեղեցւոջ, եւ մի՛ ոք կարգեսցէ զայնպիսիսն. զպոռնկեալսն եւ զշնացեալսն եւ զայլագործսն յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն եւ կամ յայլ ինչ սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ մի՛ մերձեցուսցեն, զի մի՛ կարգեալքն ընդ նոքաւք թիւրեսցին, զի եթէ ստուերք հանդերձելոցն Մովսէսի զանարատն ընտրէր ի սպասաւորութիւն խորանին՝ որչափ եւս առաւել, որ նորոյ ուխտիս է միջնորդ:

ԵԱԿ ԾԶ. Եթէ ամբաստանութիւն ինչ եղիցի զհաւատացելոյ՝ պոռնկութեան կամ շնութեան կամ այլ ինչ գործոց ի բաց հրաժարելոց եւ յանդիմանեսցի՝ ի ժառանգաւորութիւն մի՛ եկեսցէ:

ՆԷԿ Ա. Երէց այր եթէ ամուսնաւ իցէ՝ ընդունելի լիցի ի կարգս, ապա եթէ շնացի կամ պոռնկեսցի՝ մերժել արժան է զայնպիսին առաւելապէս եւ ջանալ արժան է այնպիսւոյն, զի ապաշխարութեան հասցէ:

ԿԵՆ ԼԸ. Ոչ է պարտ զշնացեալսն ի քահանայութիւն մատուցանել:

ԲԳԿ ՃԾԳ. Թէ ոք ակամայ ընբռնեցաւ յանաւրինաց ի պոռնկութիւն, որպէս թէ ի գերութեան վարեալ եւ առանց աւգնականի ի փորձութիւն անկանի՝ յայտ է թէ առանց պատժոց է, թէ՛ այր եւ թէ՛ կին, բայց այրն ի քահանայութիւն մի՛ իշխեսցէ մերձենալ. ապա եթէ ընդ իւր հաւատակցի ընբռնեցաւ ակամայ՝ Ա. ամ ապաշխարեսցէ ընդ ձեռամբ եւ մտեալ յեկեղեցի հաղորդեսցի աւրինաց:

ԲԳԿ ՃԾԵ. Պոռնկորդի կամ անհաւատ թէ վարժին դպրութեամբ եւ սուրբ վարուք մատչին ի քահանայութիւն, վկայութեամբ այնոցիկ որ գիտակն են՝ եղիցին արժանի, զի չիք խտիր ձեռն աւազանին:

ԳԱՍ Զ. Որք յետ մկրտութեանն զառածան ի մեղս պոռնկութեան, շնութեան եւ այլ զանազան չարեաց, տեսցէ որ վարդապետն է, թէ որչափ յամեալ է ի մեղսն, եւ ընտրութեամբ արասցէ նմա մնալ յապաշխարութեանն, որպէս առաքելականն հրամայէ բան, բայց յաշտիճան ոչ կարէ մերձենալ:

Պոռնկութիւնից կամ կրկնամուսնութիւնից ծնուած զաւակ

ՍԱՊ Ը. Իսկ զպոռնկորդին եւ որ յերկրորդացն են նոցին հաւասար մինչեւ յերրորդ ծնունդ, ըստ առաջին կանոնացն հեռի կացցեն ի կարգէն եւ ի շնորհացն, զի

Adultère et fornicateur

CAP 12. Il ne faut pas établir à la prêtrise, au diaconat ou à tout autre office ecclésiastique un étranger ou un indigène qui ignore la foi; mais aussi les fornicateurs, les adultères et ceux qui commettent des actes similaires, de crainte que les autres ecclésiastiques ne soient dépravés par eux, car si Moïse choisissait les purs pour la prêtrise, combien plus encore les candidats au nouveau ministère doivent-ils l'être.

CCL 56. Si une accusation de fornication ou d'adultère ou de tout autre acte répréhensible portée à l'encontre d'un fidèle est prouvée, il ne pourra pas être promu à la cléricature.

NEO 1. Un homme âgé marié peut être reçu dans les ordres, mais il en sera écarté s'il commet un adultère ou fornique et plus encore, il devra faire pénitence.

SCN 38. Il ne faut pas présenter les adultères au sacerdoce.

ECB 153. L'homme - ou la femme - qui fornique sous la contrainte avec des impies du fait qu'il est emmené en captivité ou qu'il ne reçoit aucune aide face au danger ne sera pas puni, mais l'homme ne pourra pas accéder à la cléricature; mais si la fornication forcée se fait avec un coreligionnaire, il se tiendra pendant un an sous surveillance avant de pouvoir entrer dans l'église et communier.

ECB 155. Le fornicateur ou l'infidèle qui se prépare à la cléricature et qui vit avec sainteté pourra accéder à la prêtrise, avec le témoignage de ceux qui attestent de sa pureté, car les fonts baptismaux effacent tous les péchés.

GNT 6. Ceux qui, après le baptême, s'enfoncent dans les péchés de la fornication, de l'adultère ou de différents autres méfaits, le *vardapet* verra combien de temps ils se sont attardés dans le péché et déterminera le temps de leur pénitence, comme la parole apostolique l'ordonne, maisils ne pourront pas s'approcher des degrés de la cléricature.

Les enfants adultérins ou nés d'un remariage

SPT 8. Les enfants adultérins ou issus de secondes noces – jusqu'à la troisième génération – seront, en accord avec les premiers canons, écartés de la cléricature;

պարկեշտ եւ սուրբ եւ աներկեւան եղիցի ուխտ պաշտաւնէից Աստուծոյ. զի թէ Ղեւտական ազգն այնպիսի պատուէր ընկալաւ սոսկալի եւ զգուշաւոր անարատ սպասաւորութեան՝ որչափ եւս առաւել այժմուքս են արժանաւոր փութոյ՝ ըստ Պաւղոսի վկայութեան:

Անարժան կին առնելու արգելք

ԵԱԿ ԺԶ. Որոյ զայրի առեալ է կին կամ զհանեալ կամ զաղախին կամ զբոզ՝ ոչ կարէ եպիսկոպոս լինել կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւին ի քահանայական կարգէ:

ԵԱԿ ԺԷ. Որոյ երկուս քորս առեալ է եւ կամ քեռորդի՝ ոչ կարէ ժառանգաւոր լինել:.

ՀԱԹ ԿԶ. Հարցումն. Թէ ոք ի կուսութեան է եւ կին առնէ, որ յառնէ մնացեալ է, արժանի է քահանայութեան, թէ ոչ:
Պատասխանի. Ոչ է արժանի, վասն զի եւ նորա որպէս կին համարեալ է երկեակ:

Վանական դառնալու համար կնոջից ամուսնալուծելու արգելք

ԲԳԿ ԿԹ. Այր որ թողու զկին իւր վասն աստուածպաշտութեան եւ կամի աղաւթական լինել՝ նզովեալ եղիցի եւ Գ. ամ ապաշխարեսցէ առ դրանն:

Շնացող կնոջ հետ կենակցութիւն

ՆԷԿ ԺԳ. Վասն որ պատրաստեալ են ի քահանայութիւն եւ կանայս ունիցին՝ թէ մինչ չեւ ի քահանայութիւն մերձեցեալ իցէ եւ կինն շնայցէ, արձակեսցի կինն եւ առն չիշխէ լինել. եւ այրն ի քահանայութիւն մատիցէ. ապա եթէ կամք իցեն նմա կալ ընդ կնոջն, քահանայ ոչ եւս կարէ լինել, զի ոչ ընդունի զնա եկեղեցի եւ կանոն:

ԿԵՆ ԽԱ. Եթէ կին ուրուք շնացաւ մինչդեռ աշխարհական իցէ եւ յայտնի գտցի ընդ յանցանաւք, զայսպիսեացս զարս ոչ է արժան ի քահանայութիւն մատուցանել. իսկ եթէ յետ ձեռնադրութեանն գտցի ի շնութեան, կինն արձակել արժան է. ապա եթէ ունիցի ի կնութեան՝ ոչ կարէ լինել քահանայ:

ԲԳԿ ԾԵ. Թէ ոք յաւժարի ի քահանայութիւն եւ կին նորա ի պոռնկութեան գտանի՝ քահանայանալ անհնար է:

Երկրորդ ամուսնութիւն

ԵԱԿ ԺԵ. Որ ընդ երկուս ամուսնութիւնս խառնակեցաւ յետ մկրտութեանն կամ հարճս ստացաւ՝ ոչ կարէ լինել եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ:

car si la tribu de Lévi avait déjà reçu un tel commandement, combien plus encore les serviteurs d'aujourd'hui doivent-ils être humbles et purs comme en témoigne Paul.

L'interdiction d'épouser une femme indigne

CCL 16. Celui qui épouse une veuve, une femme répudiée, une esclave ou une prostituée ne pourra pas devenir évêque, prêtre, diacre et il n'accédera jamais au rang sacerdotal.

CCL 17. Celui qui épouse deux sœurs ou la fille de sa sœur ne pourra pas devenir clerc.

QCA 66. Le célibataire qui épouse une femme répudiée par son mari ne sera pas digne de la prêtrise, car à l'instar de sa femme, il sera considéré comme un digame.

L'interdiction de divorcer pour devenir moine

ECB 69. Le mari qui abandonne sa femme pour cause de piété et souhaite devenir religieux sera anathématisé et fera pénitence pendant trois ans à la porte de l'église.

Demeurer avec une femme adultère

NEO 13. Si la femme de celui qui se prépare au sacerdoce commet l'adultère, elle sera renvoyée et ne pourra pas se remarier; et l'homme accédera au sacerdoce; mais s'il veut rester avec sa femme, il ne pourra pas être prêtre, parce que l'Église et le droit ne l'admettent pas.

SCN 41. Un laïc dont l'épouse est surprise en flagrant délit d'adultère ne pourra pas accéder au sacerdoce; mais si c'est après son ordination, elle devra être renvoyée; mais s'il la garde comme épouse, il ne pourra plus être prêtre.

ECB 55. Le mari dont la femme est trouvée en train de forniquer ne pourra pas accéder au sacerdoce.

Les secondes noces

CCL 15. Celui qui contracte un second mariage après son baptême ou prend une concubine ne pourra pas devenir évêque, prêtre ou diacre et il n'accédera jamais au rang sacerdotal.

ՀԱԹ ԿԷ. Հարցումն. Թէ ուրուք ի տղայութեան կին արարեալ է պսակաւ եւ աւրինաւք եւ ի տղայութեան կինն մեռանի, եւ յորժամ ի չափ հասանէ այլ կին առնէ եւ ասէ այսպէս, թէ «Զառաջինն ի պէտս մարմնոյ ես ոչ գիտէի ամենեւին, վասն տղայութեան ժամանակին»: Արդ, պա՞րտ է այսպիսւոյն գալ ի կարգ քահանայութեան:

Պատասխանի. Չէ պարտ, վասն զի միանգամ պսակ առեալ է, այլ ոչ եւս կարէ զաւրինութեան պսակն առնուլ, յայտ է թէ երկուս կին արարեալ է:

Անասնասէր եւ միասեռական

ՀԱՅ Ը. Արուապղծութեան բազում կերպարանս ասացին ծանաւթք գործոյն, իսկ եթէ գտցի ոք զարու պղծեալ կամ պղծէ անզգամութեամբ, մահ վախճանեսցէ նմա տէրունական աւրէնքն: Այլ ներէ զայս դատաստան՝ կատարեալ եւ սուրբ եկեղեցի, այլ ի ձեռնադրութիւն գալոյ ի բաց թքցի, զի զեղծիչ աւրինաց տեսցի: Իսկ եթէ պատրանաւք յումեքէ խաբեալ, որպէս թէ՞ ոչ մեղք իցեն եւ ի միտս իւր եկեալ թէ խաբեցաւ, յետ բազում կրաւնից՝ տէրունեան հաղորդութեանն լիցի արժանի:

ԳԱՍ ԻԱ: Որք պղծեցան յանասունսն կամ յարուսն, այնպիսեացն խաւարեալ են ոգիքն եւ աւտարք յԱստուծոյ, զի եւ ոչ են արժանի կրել զանուն քրիստոնէութեան. առաջին կանոնքն սպանանել հրամայեն կամ ի հուր այրել, բայց այժմ հաճոյ թուեցաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մեզ՝ ապաշխարութեամբ կեցուցանել ըստ ամացն քանիաւնութեան եւ յետին թոշակէն մի՞ զրկեսցին. եւ տեսցէ թէ որչափ ի մեղս կացեալ է եւ այնպէս արասցեն, բայց ի վիճակի կարգ անհնար է մատչել. բայց անասունն ի հուր այրեսցի, իսկ խոհերքն միմեանց արուամոլքն՝ հեռասցին ի միմեանց տարաբնակութեամբ, զի մի՞ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ դարձեալ պղծիցին. զայս արտադրեցին ժողովն Հռոմայ:

Գիջութիւն (ձեռնաշարժութիւն) եւ սեռային մոլութիւն

ԹԱՏ ԺԹ. Հարցումն. Որ հեղու զինքն զինչ պարտ է առնել:

Պատասխանի. Թէ ոք անժուժկալաբար լլկէ զինքն եւ հոսումն արասցէ մարմնոյն, պիղծ է այնպիսին, ընդ շնացելոյն ապաշխարեսցէ. եւ եթէ յաւելեալ իցէ ի գործն՝ կրկին ապաշխարեսցէ, եւ այնպիսիքն ձեռնադրութեան մի՞ լիցին արժանի:

բ. Մարմին եւ արտաքին տեսք

Հաշմանդամութիւն

ԵԱԿ ՀԱ. Եթէ ոք խեղ ակամբ է եւ վիրաւորեալ անդամաւք եւ արժանի իցէ յեպիսկոպոսութիւն՝ եղիցի, քանզի ոչ խեղութիւն մարմնոյ չլինել զնա արժանի հրամայէ, այլ անձին պղծութիւն:

ԵԱԿ ՀԲ. Խուլ եւ կոյր մի՞ լիցի եպիսկոպոս՝ ոչ իբրեւ զպղծեալ, այլ զի մի՞ եկեղեցւոյքն խափանեսցին:

QCA 67. Celui qui a été légalement marié dans sa jeunesse, puis est devenu veuf alors qu'il était toujours jeune et qui, arrivé à l'âge de la maturité se marie avec une autre femme, en précisant qu'il n'avait pas eu de rapports sexuels lors de son premier mariage ne pourra pas accéder à la prêtrise, car il est évident qu'il a été marié deux fois.

Les zoophiles et les homosexuels

CPC 8. Celui qui s'est souillé ou qui se souille avec un mâle devrait être exécuté selon les lois du Seigneur. Mais bien que l'Église lui fasse grâce de cette peine, il ne pourra toutefois être ordonné. Et s'il a été trompé par quelqu'un qui l'avait convaincu qu'en agissant ainsi il ne pêchait pas et qu'il comprend cela, il pourra accéder à la communion après de nombreuses privations.

GNT 21. Ceux qui se sont souillés avec des animaux ou des hommes ont des âmes enténébrées et étrangères à Dieu et sont indignes de porter le nom de chrétien; les premiers canons ordonnent de les tuer ou de les brûler par le feu, mais à présent, il a plu au Saint-Esprit et à nous-même (*i.e.* Grégoire de Nazianze) de les sauver par une pénitence pendant un grand nombre d'années et ils ne seront pas privés du viatique; et le temps de leur pénitence sera le même que le temps qu'avait duré leur péché, mais ils ne pourront pas accéder à un rang clérical; et l'animal sera brûlé par le feu et les immondes pédérastes habiteront loin l'un de l'autre, de peur qu'ils ne se souillent de nouveau; cela, les membres du concile de Rome l'ont formulé.

La masturbation et les déviances sexuelles

THD 19. Celui qui tourmente son corps et provoque des écoulements devra, du fait qu'il est souillé, faire pénitence avec les adultères; et s'il réitère le même acte, il fera à nouveau pénitence et ne pourra pas être consacré.

b. L'apparence corporelle et extérieure

L'impotence

CCL 71. Si un infirme, handicapé de la vue ou estropié est digne de l'épiscopat, il pourra devenir évêque car ce n'est pas l'infirmité corporelle qui empêche l'ordination, mais l'impureté de l'âme.

CCL 72. Un sourd ou un aveugle ne peut pas devenir évêque non pas qu'il soit souillé, mais afin que les affaires de l'Église ne soient pas entravées.

ՀԱԹ ԾԱ. Հարցումն. Թէ ոք յեղբարց կամ միականի է կամ ունչատ կամ ձեռնատ, եւ վարուք եւ սրբութեամբ եւ գիտութեամբ կատարեալ է, պամրտ է մատուցանել ի քահանայութիւն, թէ ոչ:
Պատասխանի. Չէ արժան:

ԿՎՍ Ե. Հարցումն. Եթէ պամրտ է աւրկի կամ բորոտի սքեմ առնուլ կրաւնաւորութեան եւ յանապատի բնակել առաքինութեան աղագաւ:
Պատասխանի. Չէ պարտ, այլ ի հիւանդանոցս ընդ ընկերս հաւասարել:

ԲԳԿ ԻԴ. Այր խուլ կամ համր մի՛ իշխեսցէ կալ ի կարգի քահանայութեան, թէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նզովեալ:

Ներքինիութիւն

ԵԱԿ ԺԹ. Ներքինի ոք եթէ ի բռնութենէ մարդկան եղեւ կամ ի հալածանս կտրեցան արականքն կամ այնպէս իսկ ծնաւ եւ էր արժանի եպիսկոպոսութեան՝ եղիցի:

ԵԱԿ Ի. Որ կրճատեաց զինքն՝ մի եղիցի ժառանգաւոր, քանզի սպանող ինքեան է եւ արարածոյն Աստուծոյ՝ թշնամի:

ՆԻԿ Ա. Վասն այնոցիկ որք կտրեցին կամաւք զերկաւորիս անդամոց իւրեանց, զի ի ձեռն այնր կեղծաւորութեան սուրբ կոչեսցին ի մարդկանէ, զի եթէ ի հիւանդութենէ կամ ի բժշկաց կամ ի բարբարոսաց դիպումն ինչ եղեւ երկաւորեաց անդամոցն՝ զայնպիսին ի կարգի եւ յաշտիճանի արժան է կացուցանել, ապա եթէ յառողջութեան եւ իւրով կամաւք անձնամատն եղեւ եւ զգործն զայն գործեաց. զայնպիսին, թէեւ ի կարգին է, ի բաց հանել արժան է. արտաքոյ եկեղեցւոյ կացցէ՝ միայն զձայն պաշտամանն եւ աղաւթից լուիցէ, Է. ամ այնպէս ապաշխարեսցէ, բայց վարդապետն զյորդորումն մխիթարութեանն եւ զսէր մի՛ արգելցէ: Եւ յետ Է. ամին Դ. ամս ընդ ապաշխարողս արտաքոյ դրանն ընդ ձեռամբ կացցէ եւ տեսցեն զջերմեռանդ ապաշխարութիւնն՝ յեկեղեցի թողցեն, խորհրդոյն հաղորդեսցի, եւ Գ. ամս ընդ աւրինաւք ապաշխարեսցէ, բայց ի կարգ պաշտաւնէիցն մի՛ մերձեսցի: Ապա եթէ մինչ յունկնդրութեանն էր ի հիւանդութիւն մահու հասցէ՝ տայցեն զաւրէնսն. ապա եթէ դարձցի ի հիւանդութենէն՝ նոյն ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի:

ԿԵՆ Ա. Ոչ է պարտ զկրճատեալսն եւ ներքինիս արարեալս զինքեանս՝ ի վիճակ քահանայութեան յառաջ ածել:

ԲԳԿ Ա. Որ զինքն կտրեաց՝ մի՛ լիցի քահանայ, զի անձնասպան է:

Դիւահար

ԵԱԿ ՀԳ. Եթէ զոք դեւ ունիցի, ժառանգաւոր մի՛ եղիցի, իսկ մաքրեալն ընդունելի եղիցի, եւ եթէ իցէ արժանի՝ եղիցի:

QCA 51. Le frère qui est borgne ou a le nez coupé, ou est manchot, même s'il mène une vie pure pleine de piété et d'études, il ne pourra pas devenir prêtre.

CDS 5. Celui qui est galeux ou lépreux ne doit pas prendre l'habit monacal pour vivre dans le désert; mais il doit rejoindre ses compagnons à l'hôpital.

ECB 24. Le sourd ou le muet ne peut pas accéder à la prêtrise sous peine d'être anathématisé.

La castration

CCL 19. L'eunuque qui a été castré contre sa volonté ou durant des persécutions, ou qui est né ainsi pourra, s'il en est digne, être évêque.

CCL 20. Celui qui se castre lui-même ne pourra pas devenir clerc, car il est son propre meurtrier et l'ennemi de l'œuvre de Dieu.

NIC 1. Celui qui est castré en raison de la maladie, des médecins ou des violences commises par les barbares pourra accéder à la cléricature, mais celui qui se castre lui-même – pour faire croire hypocritement qu'il est un saint – ne pourra pas accéder à la cléricature – et s'il était déjà dans le clergé, on l'exclura –, et pendant sept ans, il fera pénitence en se tenant à l'extérieur de l'église et en se contentant d'écouter le chant de l'office, même si le *vardapet* n'interdira pas l'exhortation qui console. Puis, il se tiendra pendant quatre ans sous surveillance avec les pénitents à la porte de l'église et après avoir observé sa pénitence fervente, on l'admettra dans l'église, il participera au mystère; et pendant trois ans, il fera pénitence en se soumettant à la loi, mais il n'accédera pas à la cléricature. Mais s'il attrape une maladie mortelle tandis qu'il est parmi les auditeurs, on lui donnera la communion, mais en cas de guérison, il supportera la même pénitence.

SCN 1. Il ne faut pas promouvoir au sacerdoce ceux qui se sont châtrés eux-mêmes et se sont faits eunuques.

ECB 14. Celui qui se castre lui-même ne pourra pas devenir prêtre car il s'est suicidé.

La possession démonique

CCL 73. Celui qui est possédé ne pourra devenir clerc, mais une fois purifié, il sera reçu et, s'il en est digne, il pourra devenir clerc.

ԲԳԿ ՄԾԱ. Արդ՝ անհնար է կալ յաշտիճանի քահանայութեան որում հանդիպի. թէ կանամբի իցէ՝ երթիցէ ի սուրբ եկեղեցին եւ ընդ ապաշխարողսն անկեալ դաւղեալ անբարբառ ձայնիւ ի ծածուկ սրտին զսուրբ եւ զմաքուր աղաւթսն առ ծածկագէտն Աստուած սփռեսցէ եւ գետնատարած անկողնաւք եւ սուրբ աղուհացիւ զիպարտացեալ բանսարկուն հերքեսցէ, որպէս Յոբն երանելի. Է. ժամանակաւ փրկեալ ի թշնամւոյն առցէ զաւծումն պաշտման ի տանն իւրում:

գ. Հասարակական կարգավիճակ

Տարիքը

ՆԷԿ ԺԶ. Կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն՝ թէ մինչեւ ցերեսնամեանս մի՛ ոք աւծցի ի քահանայութիւն, զի փորձեսցի, ընտրեսցի պիղծն ի սրբոյն, ի բաց պարզեսցի, քանզի եւ Տէր մեր Լ. ամեան էր յորժամ առ զաւծումն մկրտութեանն եւ սկսաւ զնոյն աւրինակ ուսուցանել ամենեցուն՝ Ը. աւրեայ մկրտիլ, իսկ Լ. ամեան աւծանիլ ի քահանայ:

ԹԱՏ Գ. Հարցումն. Որպիսի՞ չափով պարտ է ձեռնադրել քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ ո՞րչափ կալ ի կարգին:

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին ձեռնադրել քահանայս երեսնամեայ, եւ զերեսուն ամ կալ ի կարգին եւ ապա լռեսցէ: Իսկ յիսնեմենիք կամ թէ աւելի՝ մի՛ եւս ձեռնադրել քահանայ կամ սարկաւագ, եւ մի՛ ամուսնութիւն հրամայել, զի յայսմ վայրի անձինք աղճատին եւ միտք եւ ժամանակք. եւ զինքն պատրաստել յիւրում ուղեւորութեանն, պայծառացուցանել զիւր զլապտերն, զի մի՛ զայլսն հոգալով զինքն անփոյթ արասցէ եւ զրկեսցի ի յաւիտենական կենացն:

ԿԵՆ ԽԲ. Ոչ է պարտ նախ քան զԼ. ամն ձեռնադրել քահանայ:

Ծառաներ

ԵԱԿ ՀԶ. Ծառայս ի ժառանգաւորութիւն ընձեռել առանց տէրանցն կամաց՝ ոչ հրամայեմք ի տրտմութիւն ստացողացն, քանզի տանցն կործանումն է այս գործ. ապա եթէ երբեք արժանի երեւեսցի ծառայն առ ի ձեռնադրութիւն աշտիճանի, որպէս Ոնեսիմոսն մեր երեւեցաւ (հմմտ. Կողոս. Դ. 9), եւ թողացուսցեն տեարք իւր եւ ազատասցեն եւ ի տանէն ի բաց առաքեսցեն՝ եղիցի:

Օտարներ

ՆԻԿ Գ. Վասն այնոցիկ որ մատաղաւրեայքն իցեն եւ մտաւք խակք, ուսմամբ տխմարք, կարգաց տգէտք, աւրինաց անտեղեակք, խաւսիւք յահուր, զնացիւք սայթաք եւ զինեմոլք՝ վաղվաղակի ոչ մերձեցուցանել զնոսա ի սարկաւագութիւն կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն. այլ թէ աւտար աշխարհիկ ոք իցէ յայլոյ վիճակէ, յայլոյ զաւառէ՝ ոչ սնուցեալ քո եւ ոչ ուսուցեալ, զայնպիսին յաւծումն մի՛ մերձեցուսցես

ECB 251. Celui qui est possédé par le démon ne pourra pas devenir prêtre; et s'il est marié, il ira à la sainte église pour se prosterner discrètement avec les pénitents en murmurant sans proférer de son – avec un cœur secret – des prières saintes et pures à Dieu qui voit tout et en dormant à même le sol, et par des saints jeûnes, il rejettera le démon à l'instar du bienheureux Job; et sept jours après avoir chassé l'ennemi, il recevra l'onction du culte chez lui.

c. La condition sociale

L'âge

NEO 16. Personne ne sera promu au sacerdoce avant 30 ans, afin que le pur soit séparé del'impur; en effet, le Christ avait 30 ans quand il fut baptisé et qu'il se mit à enseigner, et de la même façon, on est baptisé à huit jours et consacré prêtre à 30 ans.

THD 3. L'évêque consacrera les prêtres à 30 ans et ils exerceront pendant 30 ans puis cesseront. Il ne faut pas consacrer à la prêtrise ou au diaconat une personne de plus de 50 ans et plus encore; il ne faut pas se marier après 50 ans en raison du déclin de l'esprit et du corps; mais il faut se comporter avec droiture et ne pas se négliger en s'occupant d'autrui, afin de se rendre digne de la vie éternelle.

SCN 42. Il ne faut pas être ordonné prêtre avant 30 ans.

Les serviteurs

CCL 76. Les serviteurs n'accéderont pas à la cléricature sans l'accord de leur maître afin de ne pas le léser ni d'engendrer des bouleversements dans les maisons; mais si un serviteur apparaît digne de l'ordination à un rang ecclésiastique – à l'exemple de notre Onésime (cf. Col 4,9) – et que ses maîtres l'autorisent, l'affranchissent et lui donnent congé, il sera ordonné.

Les étrangers

NIC 3. L'évêque ne doit pas ordonner au diaconat les jeunes immatures qui ignorent la doctrine et les lois, qui parlent inconsidérément, qui s'égarent dans leur conduite, qui s'adonnent au vin, ni un étranger qu'il n'a pas formé comme l'a dit l'Apôtre (1 Tm 5, 22).

ըստ առաքելոյն, որ ասէ. «Ձեռս վաղվաղակի յուրուք վերայ մի դնիցես եւ մի կցորդ լիցիս մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ., Ե. 22):

ԿԵՆ ՀԲ. Ոչ է պարտ յաւտարաց՝ առանց յանձնարարական թղթոյ ի քահանայութիւն մատուցանել:

Զինուորներ

ՍԱՊ ԽԶ. Զի եւ քահանայք առանց տարակուսանաց ուսանիցին մեծարել զաստուածընկալ սեղանն, յորոյ վերայ կատարի կենդանարար խորհուրդն ապրեցուցչին մերոյ Տեառն, եւ զփրկական աւազանն մկրտութեան, որոյ ծննդեամբ վերստին նորոգիմք ի յոյս կոչմանն Աստուծոյ: Արդ՝ մի ոք զայսպիսի տեսչութիւնս զինուորաց կամ տգիտաց ումեք հաւատասցէ, եւ մի մերձաւորաց իւրոց՝ շնորհուկս ինչ նոցա առնելով սիրոյ գեղձմամբ, յորմէ կանխաւ հրաժարեցոյց Փրկիչն մեր եւ տէր. «Ո՞վ է իմ, ասէ, մայր եւ եղբայր» (Մատթ. ԺԲ. 48), եթէ ոչ սիրողք պատուիրանացն Աստուծոյ, զոր եւ արդեամբք իսկ կատարեաց՝ մեզ աւրինադրելով. Յակոբոս եւ Յուդաս եւ Յովսէս եղբարք յորջորջէին եւ Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ այլ բազմութիւն աշակերտացն յոլով ժամանակս կատարեցին սպասահարկութիւնս, վիշտս եւ նեղութիւնս կրեցին, զուն գործեալ ոգւով չափ. եւ անաւթ ընտրութեան ոչ զոք ի նոցանէ անուանեաց: Իսկ Պաւղոս, որ հայհոյիչ եւ հալածիչ եւ թշնամանիչ զինքն անուանէր՝ «Անաւթ ընտրութեան, ասէ, ինձ է նա, կրել զանուն իմ առաջի հեթանոսաց՝ եւ թագաւորաց՝ եւ որդւոցն Իսրաէլի» (Գործ. Թ. 15): Տեսանեմ զի ոչ է ակնառութիւն առաջի Աստուծոյ. եթէ աչառիցէք, մեղս գործէք: Արդարեւ որ ոչն վարիցի այսպիսի առաքինութեամբ եպիսկոպոսն՝ ոչ կարէ աշակերտ լինել Տեառն, այլ յոյժ հեռի եւ աւտար է, որպէս զմի ոք ի ստունգանողաց Փրկչին: Զպատուիրանաց սիրողս եւ զկատարողս սահմանեաց, ասէ, իւր եղբարս. եւ թէ՝ «Որ սիրէ զհայր կամ զմայր, զուստերս եւ զդստերս առաւել քան զիս, ոչ է ինձ արժանի» (Մատթ. Ժ. 37): Եւ դուք ի բարձրանալ հրամանացն ի վայր կործանեալ ընդ երկիր քարշելով փարիք զտոհմային զազգականաւք, պէսպէս հնարելով հնարս, զի գիրգ եւ փափուկ առնիցէք, եւ աւելաստացութեամբքն զեղուցուք զտունսն, մոռանալով զքստմնելի պատգամն ինքնասաց Աւետարանին, թէ՝ «Ամենայն տունկ՝ զոր ոչ տնկեաց հայր իմ երկնաւոր, խլեսցի» (Մատթ. ԺԵ. 13): Տեսանէք, զի զոր յոլով ժամանակաւք տաժանիք եւ ջանայք արմատացուցանել, զկիսաւուրցն կազմէք որոգայթ սատակման. ըստ այնմ թէ՝ «Որ ամբարէ զմեծութիւն առանց իրաւանց, ի կէս աւուրց իւրոց լքցէ զնա» (Երեմ. ԺԷ. 11): Զայս ոչ եթէ յաղագս յամաւթ ինչ զոք առնելոյ ասեմք ի խոր խոցելով յանդիմանութեամբս, այլ զի ամենեւին մի երեւեսցի յեկեղեցւոջ այսպիսի անաւրէն սովորութիւն, քանզի արմատ է ընդհանուր չարեաց, եւ պէսպէս եղծապիղծ անառակութեանց, վասն որոյ գայ բարկութիւնն Աստուծոյ:

ՍԱՊ ԽԹ. Ապա եթէ ոք յիշխանաց կամ յաթոռակցաց մերոց աչառիցեն այսպիսեացն, դատ տացեն առաջի Աստուծոյ ընդ այնոսիկ, որք աչառեցանն՝ շնորհուկս առնելով Աննա եւ Կայիափա քահանայապետիցն, աստուածամարտ ուրացողացն եւ պարտականաց տէրունական արեանն, որ տացեն պատիժս անսպառ յաւի-

SCN 72. Il ne faut pas présenter au sacerdoce un étranger sans lettres de recommandation.

Les soldats

SPT 46. Afin que les prêtres honorent l'autel sans incertitudes, il ne faut pas confier la charge de chorévêque aux soldats et aux ignorants ni l'accorder comme une faveur à ses familiers, car il n'existe pas d'acception de personne devant Dieu et l'homme partial est un pécheur. Mais ceux qui dédaignent les commandements divins et favorisent leurs familles, et cherchent par tout moyen à s'enrichir oublient les terribles avertissements formulés à ce sujet dans les Écritures. Nous (*i. e.* Sahak le Parthe) rappelons tout cela, non pas afin de vous humilier, mais pour déraciner cette coutume impie du sein de l'Église, afin de ne pas déclencher la colère divine (Ac 9, 15; Mt 10, 37; Mt 15, 13; Jr 17, 11).

SPT 49. L'évêque et tous les *vardapet*s doivent avoir pour modèles les anges et la vie éternelle où il n'existe ni parenté, ni acception de personne, ni corruption, ni glorification de personne; mais certains par amour des biens et par corruption se détruisent eux-mêmes et considèrent dignes du ministère ecclésiastique les

տեանսն: Այլ մեզ եղիցի ամբիծ սահման պատուիրանացս այսոցիկ՝ վարել զկենաց մերոց պանդխտութիւն, զի յամենայնի հաճոյ լինելով Աստուծոյ՝ խոստացելոց բարութեանցն արժանի լիցուք շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում հաւր միանգամայն եւ հոգւոյն սրբոյ տացուք զոհութիւն եւ փառս յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԴՍԺ Զ. Ումանք յուխտէ եկեղեցւոյ զկարգ եւ զպաշտաւն թողին եւ հեծելութիւն ստացան: Արդ՝ եթէ դառնան ի չար ճանապարհէն՝ աւրինեալք են ի Տեառնէ եւ ընկալեալք ի մէնջ. ապա եթէ ոչ, իշխանութիւն լիցի վարդապետին զշնորհս եկեղեցւոյն հանել յայնպիսեացն եւ արժանաւոր քահանայից եւ պաշտաւնէից եւ մերձաւորաց տալ, որք սրբոյ եկեղեցւոյ զգուշութեամբ զկարգն կատարեն: Այլ եւ ժամ դիցեն այնպիսեացն Գ. ամս. եթէ ոչ դառնան ի նանրութեան ճանապարհէն, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին զայնպիսիսն գրով եւ կնքով իսկ մերժել ի շնորհացն եւ տալ մերձաւորաց նոցա:

3. Հոգեւոր վիճակ

ա. Հաւատք

Անորոշ հաւատացեալներ

ԿԱՌ ԺԴ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ իցէ ոք երկմիտ ի հաւատս եւ չիցէ ճշմարիտ ի պաշտաման Տեառն, մի՛ ձեռնադրեսցի, զի մի՛ այլոցն ի հեղգութիւն՝ խմոր չարութեան լիցի, որպէս գրեալ, է թէ. «Անիծեալ է, որ գործէ զգործ տեառն հեղգութեամբ», նա զմարդիկ խաբէ եւ ոչ զԱստուած, այն որ ոչ հաստատին կամակորութիւնք առաջի նորա:

ԿԵՆ ԽԳ. Որք ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ մի՛ ձեռնադրեսցին ի քահանայութիւն, քանզի ոչ հաւատացին, բայց եթէ երկիւղածութեամբ կեցցեն կամ հարկ ինչ լինիցի:

Ուրացողներ

ՆԻԿ Ը. Ոյք անուանեն զինքեանս երբեմն սուրբս մերձենալ առ առաքելական եւ կաթողիկէ եկեղեցի, կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն, զի ձեռնադրութիւնս ընկալցին եւ ապա կացցեն ի պաշտամանն: Նախ քան զամենայն, գրով խոստովանութիւն տացեն, զի յանձին կալցին եւ զհետ երթիցեն ըստ կարգի կաթողիկէ եկեղեցւոյ աւրինացն, այսինքն է աւրինացն հաւասարել: Վասն այնոցիկ որ մինչդեռ ի հալածանսն էին՝ անկան ի ճշմարտութենէն, վասն այնոցիկ եւ ամք կարգեալ են եւ ժամանակք ընտրեալ են, զի յանձն առցեն զամենայն զինչ եւ հաճոյ եղեւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ, ուր եւ իցեն ամենեքեան, թէ՛ ի գեաւղս, թէ՛ ի քաղաքս, եւ նոքին միայն գտանիցին, ձեռնադրեսցին՝ ուր գտանին, եւ ի պաշտաման կացցեն ըստ նմին սովորութեան: Եւ ամենայն ոք, որ կաթողիկէ եկեղեցւոյ առ եպիսկոպոսք կամ երէցք

personnes abominables, les transgresseurs, les soldats et les ignorants, et ils rassemblent derrière eux une troupe sans cesse plus nombreuse de soi-disant parents pour profiter des biens terrestres. L'évêque ou le *vardapet* qui agit ainsi sera destitué de sa dignité (Ps 48, 13, 21; 1 Co 15, 32).

DUN 6. Les clercs qui abandonnent le ministère pour devenir cavaliers seront reçus par nous (*i.e.* le synode) – s'ils reviennent de leur erreur; sinon, le *vardapet* pourra les priver de leurs revenus ecclésiastiques pour les donner à des prêtres ou des clercs qui sont de proches parents et qui accomplissent le culte avec attention. Mais si au bout de trois ans, ils ne reviennent pas de leur chemin de vanité, l'évêque pourra les priver de leurs revenus ecclésiastiques par écrit et par scellé afin de les donner à des clercs qui sont des proches parents.

3. La dimension spirituelle

a. La foi

Les fidèles incertains dans la foi

CAP 14. Celui qui est incertain dans la foi et le culte du Seigneur ne recevra pas l'ordination, de crainte que sa nonchalance n'égare les fidèles; car Dieu, contrairement aux hommes, ne peut pas être trompé.

SCN 43. Ceux baptisés durant leur maladie ne seront pas ordonnés prêtres, car ils n'ont pas fait profession de foi, sauf s'ils vivent dans la piété ou qu'il y ait quelque nécessité.

Les apostats

NIC 8. Ceux qui se disent saints (*i.e.* les novatianistes) pour adhérer à l'Église catholique et apostolique recevront l'imposition des mains et garderont leur ministère, à; condition de promettre par écrit de suivre les lois de l'Église. Si les clercs qui ont fait pénitence – en respectant les temps assignés – après avoir failli lors des persécutions, sont les seuls présents dans les villages ou les villes où ils se trouvent, ils seront consacrés là et demeureront dans leur ministère; selon la même coutume, si un évêque cathare (*i.e.* novatianiste) arrive dans un lieu où se trouve déjà un prêtre ou un évêque de l'Église catholique, seul ce dernier aura la dignité épiscopale. Mais l'évêque cathare accédera à la dignité sacerdotale, à moins que l'évêque de l'Église catholique veuille lui donner simplement le titre honorifique

մերձենայցեն, յայտ է զի եպիսկոպոս եկեղեցւոյն կալցի զպատիւ եպիսկոպոսին, այլ որ անուանեալ կաթարոսացն եպիսկոպոս՝ զերիցու պատիւ ընկալցի, բայց եթէ կամ իցէ եպիսկոպոսին՝ զպատիւ անուանն միայն տալ նմա: Ապա եթէ այս նմա հաճոյ ոչ իցէ՝ զմտաւ ածցէ կամ տեղի կամ գաւառ վերակացութեան կամ երիցութեան, վասն զի ի պաշտամանն կացցէ, զի մի՛ ի քաղաքին երկու եպիսկոպոսք երեւիցին:

ԱՆԿ Գ. Վասն աշխարհականաց եւ վասն ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ. եթէ ոք ըմբռնեցաւ յանաւրինաց բռնութենէ զոհել տալ եւ յափշտակել եւս զստացուածս իւրեանց եւ այլ եւս մեծամեծ մահունս ածեալ ի վերայ եւ նոցա բողոքեալ թէ քրիստոնեայք եմք, բայց յԱստուծոյ զայլ ոք ոչ գիտեմք, եւ առ բռնութեան ուտիցեն զզոհեալն տրտմութեամբ եւ սգացեալ սրտիւք արտասուաւք եւ հառաչանաւք եւ յողորմութենէն Քրիստոսի խնայումն մարմնաւոր կենացն լինիցի, այնպիսիքն ի կարգ պաշտաման մատիցեն. ապա եթէ յուխտէ ոք իցէ, արժան է մատուցանել յաշտիճան քահանայութեան եւ մանաւանդ թէ առաջին վարքն ուղղութեամբ վարեալ իցէ, կամ եղեւ մեծ ժողովոյն:

ԱՆԿ Ժ. Վասն որք ուտեն խառն եւ անխտիր զկերակուրս հեթանոսաց՝ կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ աստուածասէր ժողովոյն ասել, թէ սրբոցն ամենայն ինչ սուրբ է եւ պղծոցն ամենայն ինչ պիղծ է (հմմտ. Տիտ. Ա. 15). զի զոր ինչ արժան է ուտել նոցա այս է, թէ հնար ինչ իցէ ամենեւին մի՛ ճաշակել. ապա եթէ ոք յանդգնեսցի յորկորտութիւն զպանիր, զմիս, զոր երախայ մարդոյ զենեալ իցէ՝ մի՛ կերիցէ եւ զամենայն ինչ կերակուր եւ զըմպելի եւ զմիրգ եւ զբանջար անգամ, զոր ինչ ընդ յաժտ անցուցեալ է, ամենեւին մի՛ մերձենալ, բայց զոր ինչ ընդ յազումն պղծութեան իւրեանց չիցէ անցուցեալ զհաց, զգինի, զմիրգ, զբանջար, զհանդերձ, զկենդանի անասուն համարձակ լիցի: Այլ եւ դու նոյնպէս մի՛ տայցես զսրբութիւն շանց, զկերակուր ուխտի սրբոյ եկեղեցւոյ մարդոյ որ ոչ ունի զդրոշմ տէրունական (հմմտ. Մատթ. Է. 6), ոչ հրամայեն կանոնք: Եթէ կամեսցի զառաքելոյ բանն ի կիր արկանել՝ «զոր ինչ ի սպանդանոցի վաճառի կերայք» (Ա. Կոր. Ժ. 25, 28), լուր անդէն նմին, զոր ինչ ասեն, թէ գիտիցես թէ զոհեալ է կամ թէ ոք ասիցէ պղծեալ է՝ մի՛ ուտիցես: Ապա թէ ոք յանդգնեալ ընդդէմ հրամանիս եւ զորկորստութեան կամսն առնիցէ՝ ապաշխարութեամբ եւ գթով տնանկաց սրբեսցէ Ա. ամ ընդ ձեռամբ լինել, այլ ուխտի մանկանց ամենեւին ոչ մերձենալ: Ո՞չ գրեալ է, թէ. «Առ արտաքինսն իմաստութեամբ գնասջիք». (Կողոս. Դ. 5) զի մի անուն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյեսցի ի մէջ հեթանոսաց:

ԱՆԿ ԺԳ. Ոյք յառաջ քան զմկրտութիւն ընդունել զոհեցին եւ յետ այսորիկ մկրտեցան՝ կամ եղեւ յաշտիճան մերձեցուցանել զայնպիսիսն, վասն զի սրբեցան աւազանաւն:

ԿԵՆ ԺԱ. Ոչ է պարտ զուրացողսն կամ զյանցաւորսն ի ժառանգութիւն յառաջ ածել:

ԳԱՍ Է. Իսկ որք ի կռապաշտութիւն տարագրեցան, զոհեցին եւ կերան յաժդիցն, եթէ երախայ իցէ՝ մկրտութեամբ սրբեսցի՝ Ե ամեան ժամանակաւ ապաշ-

d'évêque. Sinon, il l'installera dans un autre lieu avec charge de chorévêque ou de prêtre afin qu'il demeure dans le ministère; mais il ne peut jamais y avoir deux évêques dans une même ville.

ACY 3. Le laïc ou le clerc qui a sacrifié contre son gré en subissant de la part des impies des violences, la spoliation de ses biens et des menaces de mort, tout en protestant qu'il était chrétien, et qui a mangé tristement la viande immolée en se repentant, si le Christ épargne sa vie, il pourra accéder à un ordre de ministère; et s'il s'agit d'un clerc, il pourra accéder à la prêtrise, surtout s'il a passé sa vie antérieure dans la droiture.

ACY 10. Ceux qui mangent indifféremment les nourritures des païens devraient s'en abstenir et, si possible, ne pas en manger du tout, même si «pour les purs, toute chose est pure et, pour les impurs, toute chose est impure» (Tt 1, 15); aucune nourriture – notamment du fromage et de la viande – ou boisson offerte en sacrifice aux idoles ne doit être mangée par gloutonnerie; mais ce qui n'a pas été offert en sacrifice – pain, vin, fruits, légumes, provisions, animaux vivants – peut être mangé. Inversement, la nourriture de l'Église ne doit pas être donnée à un non-baptisé (Mt 7, 6), car les canons ne l'autorisent pas (1 Co 10, 25; 10, 28). Mais celui qui satisfait ses désirs gloutons fera pénitence pendant un an sous surveillance et par la pitié (*i.e.* des aumônes) en faveur des pauvres, il pourra communier, mais il ne pourra pas accéder au clergé (Col 4, 5).

ACY 13. Concernant ceux qui ont sacrifié avant leur baptême, puis ont été baptisés, le concile a décidé qu'ils pourront accéder à un ordre, car ils ont été purifiés par les fonts baptismaux.

SCN 11. Les apostats ou les transgresseurs n'accéderont pas à la cléricature.

GNT 7. Celui qui a été déporté chez les idolâtres (litt. en idolâtrie) et qui a sacrifié, et mangé des viandes immolées sera – s'il est catéchumène – purifié par le baptême

խարեալ եւ սրբեալ աւազանաւն. ապա եթէ ոք ի մկրտելոց իցէ՝ Ժ. ամեան ժամանակաւ ապաշխարեալ հանդիպեսցի փրկութեան՝ Ե. ամ արտաքոյ եւ Ե. ի ներքս յոյժ երկիւղածութեամբ եւ հաւատով սրբեալ հաղորդեսցի. եւ եթէ արժանաւոր է այլովք վարուք կենաց իւրոց՝ յաշտիճան մատիցէ:

բ. Տգիտութիւն եւ գիտութիւն

ԿԱՌ ԺԲ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ եկամուտ ոք կամ բնակաւոր, որ ոչ գիտէ զհաւատս ճշմարիտ եկեղեցւոյ սրբոյ եւ զկարգս եւ զաւրէնս, որ կարգեալ է ի նմա, մի՛ լիցի առաջնորդ եւ հրամանատար յեկեղեցւոջ, եւ մի՛ ոք կարգեսցէ զայնպիսիսն. զպոռնկեալսն եւ զշնացեալսն եւ զայլագործսն յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն եւ կամ յայլ ինչ սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ մի՛ մերձեցուսցեն, զի մի՛ կարգեալքն ընդ նոքաւք թիւրեսցին, զի եթէ ստուերք հանդերձելոցն Մովսէսի զանարատն ընտրէր ի սպասաւորութիւն խորանին՝ որչափ եւս առաւել, որ նորոյ ուխտիս է միջնորդ:

ԿԱՌ Ի. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ի կարգէ քահանայութեանն ընտրեալքն, անարատքն, որ սուրբ ի մամոնայէ իցեն, աւրինաց եւ կարգի եկեղեցւոյ հմուտք, եթէ եւ յանարգաց ոք իցէ՝ ի քահանայապետութիւն եւ ի գլխաւորութիւն կացուսցեն միջնորդ լինել ընդ մարդիկ եւ ընդ Աստուած, զի երեւեսցի գլուխ եւ առաջնորդ ամենեցուն, զի ի ձեռն նորա խնդրեսցի չարութիւն եւ բարութիւն, մեղք եւ արդարութիւն յամենեցունց, զի դէտ եւ հովիւ է իբրև զՍամուէլն, զի շրջէր եւ կարգէր եւ հրաման տայր ըստ մարգարէութեանն Եզեկիէլի:

ՆԻԿ Գ. Վասն այնոցիկ որ մատաղաւրեայքն իցեն եւ մտաւք խակք, ուսմամբ տխմարք, կարգաց տգէտք, աւրինաց անտեղեակք, խաւսիւք յահուր, գնացիւք սայթաք եւ գինեմոլք՝ վաղվաղակի ոչ մերձեցուցանել զնոսա ի սարկաւագութիւն կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն. այլ թէ աւտար աշխարհիկ ոք իցէ յայլոյ վիճակէ, յայլոյ գաւառէ՝ ոչ սնուցեալ քո եւ ոչ ուսուցեալ, զայնպիսին յաւծումն մի՛ մերձեցուսցես ըստ առաքելոյն, որ ասէ. «Զեռս վաղվաղակի յուրուք վերայ մի՛ դնիցես եւ մի՛ կցորդ լիցիս մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ., Ե. 22):

ԼԱԻ ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսաց. զի կամաւք եւ ընտրութեամբ որ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսն է եւ որ շուրջ զնովաւ եպիսկոպոսքն, այսպէս զոք հաստատեսցեն յաշտիճան քահանայութեան. իբրեւ իցեն որք հաստատեցինն վարժք եւ փորձք ի գիտութիւն բանի՝ ի հաւատս եւ ի վարս:

ՍԱՊ Ա. Զի սրբոց բարեպաշտաց եւ առաքինութեամբ պայծառացելոց պարտ է հաւատալ զպատիւ կարգի պաշտամանս այսորիկ, վերագոյն ճառեցաւ ի մէնջ, որոց մաքուր են միտք յարծաթսիրութեան ախտէ, եւ ձեռք իւրեանց ի կաշառոց, ուսումնասէրք եւ պարկեշտք, որք բաւական իցեն եւ զայլս ուսուցանել, զամենայն յանձն արարեալ նոցա զեկեղեցիս, անյապաղ խնամով՝ պայծառացուցանիցեն աստուածահաճոյ վարուք, երկիւղածս եւ զգաստս եւ հլու յամենայն բարեյորդորութիւնս:

après avoir fait pénitence pendant une durée de cinq ans et avoir été purifié dans la piscine; mais s'il s'agit d'un baptisé, il obtiendra la rédemption après avoir fait pénitence pendant dix ans – cinq ans à l'extérieur de l'église et cinq ans à l'intérieur – avec grande crainte et foi, il sera alors purifié et communiera; et si, pour le reste, il a une conduite de vie convenable, il accédera à la cléricature.

b. L'ignorance et le savoir

CAP 12. Il ne faut pas établir à la prêtrise, au diaconat ou à tout autre office ecclésiastique un étranger ou un indigène qui ignore la foi; mais aussi les fornicateurs, les adultères et ceux qui commettent des actes similaires, de crainte que les autres ecclésiastiques ne soient dépravés par eux, car si Moïse choisissait les purs pour la prêtrise, combien plus encore les candidats au nouveau ministère doivent-ils l'être.

CAP 20. Ceux élus à la prêtrise devront être purs, ne pas aimer la richesse et être instruits dans la loi, et si quelqu'un d'origine humble devient prêtre, c'est à lui en dépit de ses origines modestes que tous devront rendre des comptes pour le bien et pour le mal, pour les péchés et pour la justice, car il est la sentinelle et le berger à l'image de Samuel.

NIC 3. L'évêque ne doit pas ordonner au diaconat les jeunes immatures qui ignorent la doctrine et les lois, qui parlent inconsidérément, qui s'égarent dans leur conduite, qui s'adonnent au vin, ni un étranger qu'il n'a pas formé comme l'a dit l'Apôtre (1 Tm 5, 22).

LAO 12. L'évêque de la métropole et les évêques de son entourage – à condition qu'ils soient instruits dans la foi, éprouvés dans la connaissance de la parole et la bonne conduite – établiront le nouvel évêque.

SPT 1. Il faut confier la charge de chorévêque à ceux qui détestent l'avarice et la corruption et qui aiment les études, qui sont honnêtes et qui sont capables d'enseigner aux autres afin de leur inspirer la crainte de Dieu.

ՍԱՂ ԽԵ. Այցելու եւ հասարակաց հայր է եպիսկոպոսն, վասն այնորիկ իսկ առանց ակնառութեան պարտի խնամել զհաւատացեալս նմա յԱստուծոյ հաւտն, եւ անաչառութեամբ յանձանձել զուխտ սրբոյ եկեղեցւոյ, տեսուչս եւ առաջնորդս գաւառաց եւ գեաւղից կացուցանելով, որք անուանին քորեպիսկոպոսք. զի սրբոց եւ նախանձաւորաց աւրինաց. եւ հմուտ եղելոց վարդապետութեան՝ արժանաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ, որք զժողովուրդն բաւական լիցին խրատել՝ շահելով զմեղանչականութեամբ զմոլորեալսն եւ պայծառացուցանելով զճշմարիտսն ճառագայթաւէտ պատուիրանացն պատմութեամբք:

ՍԱՂ ԽԷ. Որպէս վերագոյն ասացաք, թէ հայր է եպիսկոպոսն եւ ըստ լաւութեան եւ աջողութեան պիտի փայփայել եւ յառաջեցուցանել զընտանիսն, եւ յանձն առնել զգործ եկեղեցւոյն ի կանոնի կարգաց, ուստի այլանդակ անառակութիւնք եւ հերձուածք խամրին եւ վարք աստուածահաճոյ կենաց հանդերձ բարեպաշտութեամբ պտղալից զարդարին: Բայց գիտեմք, զի ոմանք ըմբոստացեալ ճոռոմաբանեն, մանաւանդ ազգասէր ծնկոտքն, զմարգարէին ի կիր առնուլ զբանն, թէ՝ «Յընտանեաց զաւակի քո՝ զակն մի՛ արկանիցես» (Ես. ԾԸ. 7). եւ զայն ոչ իմացան թէ ընտանիս զմիաբանութիւն հաւատոյն կոչէ: Վասն որոյ բարձրաբարբառ փողն եկեղեցւոյ ճշդիւ մեկնեալ գոչէ. եւ զինչ ասիցէ. «Թէ հնար է, ասէ, ընդ ամենայն մարդկան զխաղաղութիւն կալջիք» (Հռոմ. ԺԲ. 18), մանաւանդ առ ընտանիսն հաւատոց: Այս է պատճառ ընտանեացն խնամածութեան. բայց թէ գետնաքարշ եւ մոմոշ իցէ եւ պատճառս բարեպաշտութեան կեղծաւորիցի՝ սիրել եւ հարստացուցանել զազգայինս իւր՝ լուիցէ միւս եւս բանին որ մեղմովն խրատէ, թէ՝ «Մի՛ գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո» (Մատթ. Զ. 3): Մի՛ ոք իշխեսցէ անամաւթ համարձակութեամբ զչարդ զայդ առնել պատճառ բարեգործութեան. զի չար է կամակար լրբութիւն, քան զմեղանչելն, քանզի եղբայրասպանն Կային եւ Գէեզի, որ դառն ագահութեամբն էր զբաղեալ, քան ընդ մեղացն եւս առաւել վասն անամաւթ լրբութեանն կրեցին պատիժ պատուհասից:

ՍԱՂ ԽԹ. Հրեշտակական վարուց եւ յաւիտենական կենաց նմանութիւն պարտի բերելյինքեան եպիսկոպոսն եւ ամենայն վարդապետք, ուր ոչ ազգականութիւն եւ ոչ ակնառութիւն է եւ ոչ կաշառք, եւ ոչ ընչից մեծարանք, այլ պարկեշտութիւն եւ պատուիրանապահութիւն մերձեցուցանեն լինել ընտանիք Աստուծոյ. եւ դուք յընչասիրութիւն եւ ի կաշառս կործանիք, եւ զգարշելիսն եւ զպատուիրանազանցսն, եւ զգինուորսն եւ զտգէտսն հաւատարիմս համարիք ի գործ սպասաւորութեան եկեղեցւոյ, եւ ջոլիրս եւս յաճախեալ տողէք զկնի ձեր զմերձաւորաց անուանելոց, զի հովուութեամբ ձերով այդուիկ՝ զմիս ընտրոցդ ուտէք եւ զոսկր նոցա փշրէք՝ «Կերիցու՛ք, արբցու՛ք, ասելով, քանզի վաղիւ մեռանիմք» (Ա. Կոր. ԺԵ. 32): Արդ՝ եթէ ոք գտցի յեպիսկոպոսս եւ յառաջնորդս եկեղեցւոյ յայսպիսի պատուիրանազանցութեան անամաւթ եւ յանառակութեան՝ ի բաց ընկեսցի ի պատուոյ իւրմէ, եւ բաժին նորա ընդ կեղծաւորս եղիցի, զի «Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ» (Սաղ. ԽԸ. 13, 21). զի եւ այլքն երկիցեն, եւ պաշտաւն հարկիս այսորիկ մի՛ եղիցի դատապարտութեամբ, այլ փառաւք:

SPT 45. L'évêque qui est l'inspecteur et le père commun doit veiller sur tous ses fidèles sans acception de personne et traiter le clergé avec impartialité en établissant des chorévêques dans les cantons et les villages; et les chorévêques seront choisis pour leur zèle dans la loi et pour leur compétence à instruire le peuple, et à ramener les égarés vers la vérité.

SPT 47. L'évêque est donc un père qui doit faire avancer les membres de l'Église selon leur mérite et flétrir les débauchés et les hérétiques. Mais certains individus mondains et bouffons qui sont asservis à leur clan font preuve hypocritement de piété pour favoriser et enrichir leurs parents; et en agissant de la sorte ils transgressent les prescriptions des Écritures (Is 58, 7; Rm 12, 18).

SPT 49. L'évêque et tous les *vardapet*s doivent avoir pour modèles les anges et la vie éternelle où il n'existe ni parenté, ni acception de personne, ni corruption, ni glorification de personne; mais certains par amour des biens et par corruption se détruisent eux-mêmes et considèrent dignes du ministère ecclésiastique les personnes abominables, les transgresseurs, les soldats et les ignorants, et ils rassemblent derrière eux une troupe sans cesse plus nombreuse de soi-disant parents pour profiter des biens terrestres. L'évêque ou le *vardapet* qui agit ainsi sera destitué de sa dignité (Ps 48, 13, 21; 1 Co 15, 32).

ԹԱՏ Դ. Հարցումն. Որպիսի՞ աւրինակաւ պարտ է ընտրել զլաւն ի յոռեացն եւ ձեռնադրել:

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին առաւել հրաժարել ի ձեռնադրութենէ տգիտաց եւ տխմարաց, յանմտից, ի ցոփասրտից, ի վատասրտից, ի յափշտակողաց, ի շնացողաց եւ յայլ վատթարութենէ, զայնպիսիսն ամենեւին մի՛ ձեռնադրել եւ մի՛ բարկացուցանել զԱստուած:

ԳԱՍ ԻԷ. Նոյնպէս քահանայք ուսցին զբարեպաշտութեան աւրէնս վարդապետել, ապա ի սպաս պաշտման մատիցեն: Եւ զայս հոգ կալցի եպիսկոպոսն:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբոլորք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Ձեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՛ դնիցես եւ մի՛ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՛ մատաղատունկ, զի մի՛ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (յմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (յմմտ. Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիմ՛ դ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Զրի՛ առէք եւ ձրի՛ տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ո՞յր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ

THD 4. L'évêque doit prioritairement écarter de l'ordination les ignorants, les sots, les intempérants, les pervers, les rapaces, les adultères et ceux qui s'adonnent à toute forme d'infamie.

GNT 27. L'évêque doit veiller à ce que les prêtres apprennent à enseigner les lois de la piété et ainsi, ils pourront servir le culte.

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu. À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon

է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ զուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

գ. Գինեմոլութիւն

ՆԻԿ Գ. Վասն այնոցիկ որ մատաղաւրեայքն իցեն եւ մտաւք խակք, ուսմամբ տխմարք, կարգաց տգէտք, աւրինաց անտեղեակք, խաւսիւք յահուր, գնացիւք սայթաք եւ գինեմոլք՝ վաղվաղակի ոչ մերձեցուցանել զնոսա ի սարկաւագութիւն կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն. այլ թէ աւտար աշխարհիկ ոք իցէ յայլոյ վիճակէ, յայլոյ գաւառէ՝ ոչ սնուցեալ քո եւ ոչ ուսուցեալ, զայնպիսին յաւծումն մի՛ մերձեցուսցես ըստ առաքելոյն, որ ասէ. «Զեռս վաղվաղակի յուրուք վերայ մի՛ դնիցես եւ մի՛ կցորդ լիցիս մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ., Ե. 22):

ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapet*s, mais c'est par goût pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

c. L'ivrognerie

NIC 3. L'évêque ne doit pas ordonner au diaconat les jeunes immatures qui ignorent la doctrine et les lois, qui parlent inconsidérément, qui s'égarent dans leur conduite, qui s'adonnent au vin, ni un étranger qu'il n'a pas formé comme l'a dit l'Apôtre (1 Tm 5, 22).

3. Եկեղեցականի տիպար

Ա. Ընդհանուր

1. Որակ եւ թերութիւն

ա. Եկեղեցական

ԲԳԿ ԻԲ. Քահանայութիւն է որ յԱստուածոյ է եւ է՝ որ ի սատանայէ. զի որ ուրացող է կամ արուագէտ կամ անասնապիղծ կամ պոռնիկ կամ արբեցող կամ ընչասէր կամ մարմնազեղծ կամ արիւնահեղ կամ ագահ կամ անողորմ, եւ լինի քահանայ, այնպիսին ի հաւրէ սատանայէ է. եւ եթէ չեն գիտակ նորա չար գործոցն, թէ որդի սատանայի է նա, մկրտեալն եւ պսակեալն ի նմանէ անմեղադրելի են՝ վասն չգիտելոյ զչարիսն, բայց ամենայն չարիք պատահեն նոցա:

ԲԳԿ ԻԳ. Իսկ որ յԱստուծոյ է, այս է՝ սուրբ, հեզ, խոնարհ, հանդարտ, աղաւթասէր, ողորմած, գթած, պարկեշտ, խաղաղարար, յամենայն չարեաց մեկնեալ՝ խորհել ի պատուիրանս Տեառն: Արդ՝ արժան է եպիսկոպոսին հաւաստեաւ քննել զանարատն, զի միջնորդ է ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ, եւ կապող եւ արձակող յերկինս եւ յերկրի. եւ զի մարդիկ յերեսս հային եւ պատուեն, իսկ Աստուած՝ ի սիրտն, զի զարատաւոր անասունն ոչ ընկալաւ Աստուած ի հաճոյս իւր, ապա որչափ եւս առաւել զմարդ անարժան, զոր եւ հովիւ ոք ոչ ընդունի խաշանց վասն չար համբաւուն, թող թէ միջնորդ ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ:

ԿՈՉ Ժ. Խոստովանութիւն քահանայի. Թէ կաշառ վասն մեղաց առ եւ եթող, թէ զխոստովանութիւն ուրուք յայտնեաց, թէ հաղորդութեան ծուլացաւ եւ մեռաւ, թէ անկնունք մեռաւ ի ծուլութենէ, թէ ի չբողոքելոյն անապաշխար մեռաւ, թէ մեղաց քննութիւն ոչ արար, թէ ի մեղս զառածեալ է, թէ գաղտ պսակէ, թէ վայրապար նզովեալ է, թէ գողացաւ յեղբաւրէ, թէ ի ծուլութենէ զպատարագն խափանեաց, թէ անարժան մատոյց, թէ անփոյթ արար զտաւնս սրբոց, թէ վասն ժամուց էառ եւ ոչ արար, թէ ամուսնացաւ եւ զպատարագն մատոյց, թէ բանադրեալ է յեպիսկոպոսէ եւ զքահանայութիւն արար, թէ ոխս ունէր եւ զպատարագն մատոյց, թէ լուաւ զորուք մեղս եւ անփոյթ արար, թէ սուրբ պատարագին անզգուշացաւ եւ արտաքսեաց ինչ, թէ առանց գիշերային պաշտաման ի սուրբ պատարագն մերձեցաւ, թէ անզգուշացաւ բուրման եւ լուցման, թէ զմարմինն Տեառն եւ զարիւնն յանարժանս բաշխեաց թէ վասն ազգականին զպատուիրանն ելոյծ, թէ զմեղս ժողովրդեան յեպիսկոպոսէն թաքոյց, թէ պատուիրանաց Աստուծոյ ընթերցող ոչ եղեալ, թէ զանձն գեր ի վերոյ համարեցաւ, թէ զշնորհս եղբաւրն չարակնեաց, թէ ի ձեռն ամաւթոյ զպատուիրանն ելոյծ:

Ստէպ քահանային պարտ է հոգալ վասն հաւտին, զի հովիւ է բանաւոր հաւտին, որպէս եւ գրեալ է. «Անաւրէնն յանաւրէնութեան իւրում մեռցի եւ զարիւնն նորա ի ձեռաց քոց խնդրեցից» (Եզեկ. ԼԳ. 8):

Արդ՝ ոչ եթէ ամենայն մեղաց ժամանեսցեն ապաշխարել, այլ խոստովանու-

3. Le modèle clérical

A. Généralités

1. Les qualités et les défauts

a. Les clercs

ECB 22. Le sacerdoce peut être inspiré par Dieu mais aussi par Satan; car l'apostat, l'homosexuel, le zoophile, le fornicateur, l'ivrogne, celui qui aime les richesses, le difforme, le sanguinaire, l'avare ou l'inhumain qui accède à la prêtrise a Satan pour père; mais celui qui est baptisé ou marié par un tel prêtre sans avoir eu connaissance de ses crimes ne sera pas condamné, mais les crimes commis par ce prêtre pourraient retomber sur lui.

ECB 23. Le prêtre doit être saint, doux, humble, paisible, dévot, miséricordieux, compatissant, honnête, pacifique, loin de toute méchanceté en méditant le Seigneur. Ainsi, l'évêque doit examiner avec précision le futur prêtre, afin de n'ordonner comme berger des brebis que celui qui est pur, digne et exempt de toute méchanceté, car le prêtre qui possède le pouvoir de lier et délier est un médiateur entre Dieu et les hommes.

APR 10. Confession pour le prêtre. Le prêtre qui prend des pots-de-vin pour la rémission des péchés, qui révèle les confessions de quelqu'un, qui du fait de sa paresse ne donne pas la communion au mourant, qui laisse l'enfant mourir sans baptême, qui ne célèbre pas la messe et les offices ou les célèbre de façon indigne ou négligente, qui néglige les saintes fêtes, qui ne réclame pas la pénitence au pécheur et le laisse mourir ainsi, qui n'examine pas les péchés ou n'en tient pas compte et pèche lui-même, qui célèbre des mariages secrets, qui anathématise ou punit inutilement, qui vole son frère ou l'envie, qui se marie, puis offre le sacrifice, qui continue d'exercer alors que son évêque l'a excommunié, qui dissimule les péchés des laïcs à son évêque, qui ne respecte pas le jeûne, qui se croit au-dessus des autres, il souille son sacerdoce.

Le prêtre doit se soucier avec empressement de son troupeau (Éz 33, 8).

Le temps manque pour la pénitence, la confession et le repentir qui effacent les

թեամբ եւ զղջմամբ ջնջին մեղք, որպէս ասէ մարգարէն. «Ասա դու նախ զանաւրէնութիւնս քո, զի արդարասցիս» (Եսայ. ԽԳ. 26). բազում գաղտաձիգ նետիւք վիրաւորէ զմեզ սատանայ, զոր ոչ կարեն բերել ի խոստովանութիւն, այլ դու որ աւրինադիրդ ես, թուեա՛ զանուանս մեղացն, խոստովանողին միայն ասել զայոն՝ այո՛ եւ զոչն՝ ո՛չ. ըստ նմանութեան բժշկի, զսլաք մեղացն հան եւ զվիրաւորեալ ոգին բժշկեա՛ յայտնելով:

Փութացարուք այսուհետեւ լինել առաքինիք խոստովանութեամբ, զի թէ բամբասողքն ի տանջանս երթան եւ արբեցողքն ոչ ունին ժառանգութիւն յարքայութեանն, եւ որ ոչ սիրէ զընկերն՝ դիմադարձ կոչի Աստուծոյ, որպէս զի թէ մարտիւրոս կոչի չաւգտեսցի, եւ որ ընտանեացն խնամ ոչ տանի՝ ի հաւատոցն ուրացեալ է, եւ որ զաղքատով զանց առնէ՝ ի հուր այրեսցի: Եւ արդ՝ մի՛ ոք ինչ զայն փոքր համարեսցի:

Արդ՝ դու համարեա՛ զամենեսեան եւ ի գիր հան, զի թէ դու գրես՝ Աստուած ջնջէ, եւ եթէ դու չգրես՝ Աստուած ի մատենի գրէ եւ պահանջէ զվրէժն: Արդ՝ լաւ է քեզ գրել եւ վերստին ջնջել, քան քեզ մոռանալ եւ Աստուծոյ յայտնել յաւուրն վերջնում: Զամենայն ստուգութեամբ ածցուք զմտաւ, քանզի ո՞ ոք է սուրբ յազահութենէ՝ թէպէտ եւ սակաւ իցէ, ո՞ է ազատ ի թշնամանաց որ եւ ի գեհենն տանի, ո՞վ չխաւսեցաւ չար զընկերէ, ո՞վ չհպարտացաւ որ քան զամենայն մեղս խստագոյն է, ո՞վ չհայեցաւ յայրատ որ կատարեալ պոռնկութիւն է: Արդ՝ փութացիր խոստովանեա՛ եւ յայտնեա՛ զանձն քո եւ ի հանդերձեալսն ազատեսցիս, լուսաւորեսցի հոգի քո յաւիտեան:

բ. Վանական

ՍԱՂ ԼԵ. Յիշեցուցանեմ եւ ձեզ կրաւնասէր վանականաց ամենեցուն, վասն զի հրաժարեալ էք ի կենաց երկրաւորաց, եւ պարապեալ Աստուծոյ եւ աստուածայնոցն, զի նմանեսցէ անուանդ խոստովանութեան եւ՛ գործքդ. եւ եղիցի ձեզ սիրելի՝ պարկեշտութիւն, արթնութիւն, պաշտաւնսիրութիւն, նմանութիւն բերել յանձինս հրեշտակական վարուց, աւտարսիրութիւն եւ եղբայրսիրութիւն:

ՇԱՀ ԺԵ. Եթէ ոք ի հաւատս կացցէ կամ միայնակեաց կամի լինել, զկուսութիւն եւ զսրբութիւն պահել եւ կենացն յաւիտենից հասանել՝ ընդ ընկերս կացցէ ընդ ճշմարիտս եւ ընդ միաբանակեացս եւ ի միմեանց շահեսցին սիրովն Քրիստոսի, զի «Եղբայր յեղբաւրէ աւգնեալ՝ իբրեւ զպարիսպ ամուր» (Առակ. ԺԸ. 19). եւ եթէ «Աստուած բնակեցուցանէ զմիակրաւնս ի տան» (Սաղ. ԿԷ. 7) եւ «Ուր երկու եւ երեք ժողովեալ են յանուն իմ, ես ի մէջ նոցա եմ» (Մատթ. ԺԸ. 20) եւ դարձեալ. «Եթէ երկուք միաբանութեամբ խնդրեսցեն ի հաւրէ իմմէ, տացի նոցա» (Մատթ. ԺԸ. 19). եւ եթէ «Յայսմ ծանիցեն զձեզ եթէ իմ աշակերտք էք, յորժամ միաբանիցէք եւ զմիմեանս սիրիցէք» (Յով. ԺԳ. 35): Մի՛ լիցի սովորութիւն միայն լինել. ապա զիմրդ կարեն գիտել զկարգ եւ զպայման հաւատոց, եւ կամ զյանցուածս իւր ի միտ առնուլ, կամ զհնազանդութիւնս եւ զսէր առ ընկերս ցուցանել: Այնպէս եւ գազանք են ի լերինս, եթէ ոք ոչ մերձենայ՝ խաղաղ կան: Այլ հաւատք կատարեալ եւ ճշմարիտ այս են՝ հնազանդութիւն առ ընկերս եւ սէր առ միմեանս եւ առ Քրիստոս, ի մէջ մարդկան լինել աւրինակ բարի եւ տիպք նախանկարք. զի շահեալ ի միմեանց եւ

péchés (Is 43, 26); il faut se hâter de se confesser car les médisants, les ivrognes, les haineux, ceux qui négligent leur famille, les avares, les orgueilleux et les fornicateurs n'entreront pas au paradis.

Alors hâte-toi de te confesser, sauve ta personne pour l'avenir et illumine ton âme pour l'éternité.

b. Les moines

SPT 35. Ceux qui sont voués à la religion dans les monastères, qui se sont retirés de la vie terrestre et se sont offerts à Dieu, doivent agir en conformité avec cet engagement: être modeste, vigilant, aimer servir le culte, vivre comme un ange, aimer les étrangers de même que ses frères.

SHV 15. Celui qui veut devenir ermite, garder la virginité et la sainteté se tiendra auprès de compagnons véritables, de cénobites, pour se gagner mutuellement par l'amour du Christ (Pr 18, 19; Ps 67, 7; Mt 18, 20; Mt 18, 19; Jn 13, 35). Ils ne doivent pas demeurer seuls sous peine d'être incapables de connaître l'ordre et la position de la foi, de prendre conscience de leurs fautes ou de montrer obéissance et amour à l'égard de leurs compagnons (Mt 5, 16). Et par des conseils spirituels, le frère défaillant sera appelé à l'honneur par son frère (Jr 15, 19; Ps 33, 12; 1 P 3, 10); «Garde ta langue du mal et de l'intrigue» (Ps 33, 14; Jc 3, 5-6; Is 58, 6; Ps 140, 3); et ne t'égare pas dans des paroles méchantes. «Ne pas donner de l'argent à l'usure et ne pas réclamer d'intérêt» (Éz 18, 8); «Rendre aussitôt son gage au débiteur» (Éz 18, 7); et il ne faut pas s'enflammer avec impatience (Ps 4, 3; Sg 18, 14). «Abstenez-vous du sang, des chairs étouffées, de l'adultère, de la fornication» (Ac 15, 29), du vol, de l'avarice, de la cupidité, du parjure, du mensonge, de la délation, de l'ivrognerie, de la gloutonnerie, de la suffisance, du caprice, de l'orgueil, de la cruauté. Ne sois

նախանձեալ ի գործս բարիս, զի տեսցեն եւ փառաւորեսցեն զԱստուած յերկինս (յմմտ. Մատթ. Ե. 16). Եւ զանարգ եւ զգայթոտ զեղբայր ի ձեռն հոգեւոր խրատու ի պատուականս հանել բերան Աստուծոյ կոչեսցի (յմմտ. Երեմ. ԺԵ. 19): Բայց արդ, «Եկայք, որդիք իմ, եւ լուարուք եւ զերկիւղ Տեառն ուսուցից ձեզ» (Սաղ. ԼԳ. 12) եւ զկեանսն յաւիտենից, եւ ի կենդանութեան տեսանել զաւուրս բարութեան ծանուցանեմ (յմմտ. Ա. Պետ. Գ. 10), լուարուք եւ ուսարուք որ Տեառն հաճոյն է եւ զկեանսն յաւիտենից ձեզ առթէ. «Լռեցո զլեզու քո ի չարութենէ եւ ի նենգութենէ» (Սաղ. ԼԳ. 14). Լու՛ր, լեզու չար հուր հաստատեալ է ի մարմնի (յմմտ. Յակ. Գ. 5, 6). «Լոյծ զկնճիռն անիրաւութեան» (Ես. ԾԸ. 6). «Դիր դուռն ամուր շրթանց եւ պահապան բերանոյ» (Սաղ. ՃԽ. 3). եւ մի խոտորեսցիս ի բանս չարութեան: «Զարծաթ ի վարձու ոչ տալ եւ տոկոսեալք ոչ պահանջել» (Եզեկ. ԺԸ. 8). «Զգրաւ պարտապանին վաղվաղակի դարձուցանել» (Եզեկ. ԺԸ. 7). «Որդիք մարդկան մինչեւ յե՞րբ էք խստասիրտք» (Սաղ. Դ. 3), ոչ մրրկեալ նեղասրտեալ «Առն նեղասրտի ո՞վ ունիցի ժոյժ» (Առակ. ԺԸ. 14), «յարենէ, ի հեղձուցելոյ, ի շնութենէ, ի պոռնկութենէ» (Գործ. ԺԵ. 29), ի գողութենէ, յագահութենէ, յարծաթսիրութենէ, ի սուտ երդմանէ, ի սուտ խաւսելոյ, ի բանսարկութենէ, յարբեցութենէ, յորկորստութենէ, յանձնակամակութենէ, ի կամակարութենէ, ի սիգութենէ, ի վիսութենէ: Մի հպարտ, մի չարակամ, մի ամբարտաւան. մի ի խաղս երգոց, մի յերգս լկտեաց, մի ի հպտանս, մի ի վայրապար ծաղր, մի յահուր, մի զրկող, մի տրտնջող, մի ատեցող, մի յանդուգն (յմմտ. Տիտ. Ա. 7), մի շատխաւս (յմմտ. Մատթ. Զ. 7), մի խաւսել զումեքէ եւ մի լսել եւ որ քեզ չար թուի՝ այլում մի առնել, մի ցանկացող (յմմտ. Ա. Կոր. Ժ. 6), մի քնէած, մի կամակոր յուսմանէ, զի մի ի չարիս անկանիցիս (յմմտ. Առակ. ԺԷ. 16), մի հեղգալ յաղաւթս (յմմտ. Ա. Թագ. ԺԲ. 23), մի ատել զաղքատս, զի յաւուր չարի փրկեսցեն զքեզ եւ ոչ մատնեսցեն զքեզ ի ձեռս թշնամեաց (Սաղ. Խ. 2, 3), մի ատել զպահս եւ զճգնութիւն, որ զհուրն շիջուցանէ, զառեւծս սանձէ եւ ընդ Աստուծոյ բանս ի կիր արկանէ (յմմտ. Սիր. Գ. 33, Եբր. ԺԱ. 34, Դան. Զ. 18). այլ որ ինչ ի կարգին բարի գործքն, բոլորովին կատարումն՝ «սիրել զտէր Աստուած յամենայն սրտէ» (Մատթ. ԻԲ. 37) եւ զպատուիրանս նորա կատարել: «Ընդ ամենայն մարդոյ զխաղաղութիւն ունել» (Հռ. ԺԲ. 18). հեզ լինել եւ խոնարհ. եւ յամենայն ժամ դողալ եւ երկիւղիւ կալ եւ լսել բանից նորա զոր ասեն «Յու՞մ բնակեցայց, եթէ ոչ ի հեզս եւ ի խոնարհս եւ որ դողան ի բանից իմոց» (Ես. ԿՁ. 2): «Խնդրեա զխաղաղութիւն եւ երթ զհետ արդարութեան» (Սաղ. ԼԳ. 15). «Յուսոյն ակն ունել» (Բ. Մակ. Է. 14), մի վայրապար ի սուգ եւ ի տրտմութիւն մտանել «այլ զբարիս գործել մի ձանձրանալ» (Բ. Թես. Գ. 12). բնակեսցես յաւիտեանս յաւիտենից յերկինս մարդ կատարեալ եւ ի յերկրի հրեշտակ երեւեալ: Որ միայնակեաց կամի լինել եւ կուսան եւ զհաբեղայութիւն յանձն առնուլ, կանոն զայս կալցի ամենայն ոք, որ ի հաւատս կացցէ, զի ի ձեռն անարատից մեղաւորքն սրբեսցին:

2. Մեղք եւ չարութիւն

ՆԻԿ Թ. Վասն այնոցիկ որ առանց քննելոյ եւ փորձելոյ մերձեցան յերիցութիւն եւ ապա իրքն յայտնեցան եւ մարդն պիղծ գտաւ, եւ դարձեալ ի նոյն մեղս զանկեալ շաղախէր, եւ ընդդէմ կանոնաց գործէր՝ զայնպիսին ոչ ընդունի եկեղեցի, ոչ զնա եւ ոչ զառնելիսն. կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն՝ այնպիսին լռեսցէ:

pas fier, malveillant, hautain; ne chante pas des airs inconvenants, ne participe pas aux chœur des obscènes, ne t'attife pas, ne ris pas inutilement, ne sois pas téméraire, injuste, plaintif, haineux, arrogant (Tt 1, 7), bavard (Mt 6, 7), ne parle pas de l'autre, n'écoute pas ou ne fais pas à un autre ce qui te semble mauvais, ne sois pas concupiscent (1 Co 10, 6), endormi, ne te détourne pas de l'étude, de crainte que tu ne tombes dans le mal (Sg 17, 16), ne sois pas paresseux pour la prière (1 S 12,23), ne prends pas en aversion les pauvres, car un jour mauvais ils te sauveront et ne te livreront pas aux mains des ennemis (Ps 40, 2-3); ne méprise pas le jeûne et l'effort qui éteint le brasier, musèle le lion et permet de parler à Dieu (Si 3, 33, Hb 11, 34, Dn 6, 18). Mais l'œuvre bonne c'est «d'aimer le Seigneur Dieu de tout son cœur» (Mt 22, 37) et d'accomplir ses commandements. «Être en paix avec tous les hommes» (Rm 12, 18); être doux et humble; et à chaque instant trembler et se tenir dans la crainte de Dieu (Is 66, 2). Implore la paix et poursuis-la avec la justice» (Ps 33, 15); «Garder en vue l'espérance» (2 M 7, 14), ne pas entrer inutilement dans le deuil et le chagrin «mais ne pas se lasser de faire le bien» (2 Th 3, 13), ainsi tu ressembleras à un ange. Celui qui souhaite être ermite et vierge ou adopter l'état de moine pénitent doit se conformer à ce canon, afin que les pécheurs soient purifiés par l'intermédiaire des immaculés.

2. Péchés et actes malfaisants

NIC 9. Celui qui accède au sacerdoce sans avoir été examiné ni mis à l'épreuve et qu'ensuite, on découvre qu'il était impur et qu'il est retrouvé dans les mêmes péchés, l'Église ne le reçoit pas ni ceux qui l'ont ordonné, et il devra s'abstenir du ministère.

ՆԷԿ ԺԴ. Քահանայ եթէ ի պղծութեան գտանիցի եւ իրքն յայտնեսցին եւ խոստովան լինիցին, քահանայանալ ոչ կարէ, բայց ի կարգին կացցէ: Ապա եթէ խոստովան ոչ լինիցին եւ յայտնապէս յանդիմանել ոչ ոք կարասցէ, ի կամս նորա թողցեն լինել եւ չլինել եւ եպիսկոպոսին:

ՆԷԿ ԺԵ. Նոյն կանոն (իմա՛ **ՆԷԿ ԺԴ**) եւ սարկաւագին կացցէ (հմմտ. Ես. ԿՁ. 2):

ԳՐԻ Ա. Քահանայ որ ի մեղս զառածեալ է՝ Ժ. ամ ապաշխարեսցէ ջերմեռանդն սրտիւ, արտասուաւք, տրաւք տնանկաց, ապա մտեալ հաղորդեսցի:

ԲԱԿ ԺԷ. Իսկ որ այնուհետեւ մեղանչեն կղերիկոսք՝ յաշտիճանէն ի վայր անկցին եւ ժողովրդեանն հաղորդութիւն մի՛ իշխեսցեն բաշխել, քանզի չեն նոքա առանց վրէժխնդրութեան:

ԲԱԿ ԼԶ. Որ շրթամբք իւրեանց պղծին եւ նոքա եկեալ խոստովան լիցին զյանցանս, ընդունելիք են ընդ այլ սարկաւագունս: Սոյնպէս եւ երիցունք: Եթէ ընդ նովին յանցանաւք անկեալ գտցին կամ թէ եւս ինչ առաւել եւ ոչ խոստովանեսցին զյանցանս առ երկիւղի մարդկան, այսպիսիքն ջնջեալ եղիցին յաշտիճանէն:

ՇԱՀ Ա. Եթէ եպիսկոպոս ոք գտցի ի պղծութեան կամ ի պոռնկութեան կամ զինչ եւ իցէ ի վատթար գործս եւ զառաքելական զպատիւն եւ զսուրբ աթոռն անարգեաց, այսպիսումն ասէ գիր. «Ընդ գողս ընթանայիր եւ ընդ շունչ դնէիր զբաժին քո» (Սաղ. ԽԹ. 18), եւ վկայութեամբ ի յայտ եկեսցէ՝ յաթոռոյն եւ յիշխանութենէն մերժեսցի եւ զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Ռ՛Մ դրամ եկեղեցւոյն տուգանեսցի եւ անձին իւրում լիցի մեղադիր. «Զի մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ» (Սաղ. ԽԸ. 13): Եւ զտուգանսն կարաւտելոց բաշխեսցեն. զի պարտ է նմա «Յամենայն ժամ յաւրէնս Տեառն խորհել ի տուէ եւ ի գիշերի» (Սաղ. Ա. 2) եւ «զպատուիրանս նորա պահել» (Մատթ. ԺԹ. 17), եւ մի՛ ըստ արտուղի անկանել, այլ «Զճանապարհ զարքունի գնալ, ոչ յաջ խոտորել եւ ոչ յահեակ» (Թիւք Ի. 17), զի մի՛ աշակերտեալքն զնոյն վատ ուսումն ուսցին:

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Յ դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կա-

NEO 14. Le prêtre dont l'impureté éclate au grand jour et est reconnue n'exercera plus le sacerdoce et s'en tiendra au décret. Mais si l'impureté n'est pas clairement prouvée et reconnue, on laissera à sa conscience et à l'évêque la responsabilité de décider s'il continue ou non d'exercer le sacerdoce.

NEO 15. Le même canon (*i. e.* **NEO 14**) s'appliquera pour le diacre (cf. Is 68, 2).

GLI 1. Le prêtre qui s'est fourvoyé dans le péché fera pénitence pendant dix ans avec un cœur fervent, des larmes, en faisant l'aumône aux indigents, puis étant entré dans l'église, il communiera.

BAC 17. Le clerc qui pèche sera déchu de son rang et ne pourra pas distribuer la communion aux fidèles, car il est sous le coup d'un châtiment.

BAC 36. Les prêtres ou les diacres qui souillent leurs lèvres puis qui confessent leur péché peuvent se tenir avec leurs collègues. Mais s'ils récidivent ou commettent des péchés encore plus graves et ne les confessent pas, ils seront destitués de leur rang.

SHV 1. L'évêque qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil et que les faits sont confirmés par témoignage (Ps 49, 18) sera écarté de son siège et de son autorité et n'exercera plus le sacerdoce. Et il paiera une amende de 1200 *dram* à l'Église qui sera distribuée aux nécessiteux (Ps 48, 13; 1, 2; Mt 19, 17; Nb 20, 17).

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et lui-même se tiendra dans le rang des *dpirs*. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpirs*, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpirs*. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera

նոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ԿՎՍ Գ. Հարցումն. Որ ոք պոռնկեալ է եւ ի բազում մեղս մեծամեծս շաղախեալ եւ յերիցութիւն ըմբռնի ոչ կամաւ եւ յետոյ նեղեալ ի խղճէն թողուլ զկարգն եւ ի մեծամեծ ճգնութիւնս ձեռնարկէ խիստ կրաւնիւք՝ արժանի է Աւրհնութիւն եւ փառս ասել առանձինն իւր վարս, թէ ոչ:

Պատասխանի. Արժան է, մանաւանդ թէ միայնակեաց իցէ:

ԹԱՏ Ժ. Հարցումն. Եթէ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայ զանարժան ոք եւ յետոյ յայտնեսցի, զինչ արժան է առնել:

Պատասխանի. Թէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն քահանայ կամ սարկաւագ, եւ յանցանք ինչ լինիցին առ նմա՝ որպէս է մարդոյ՝ զինչ եւ է աղտեղութեամբ, շնութեամբ կամ գողութեամբ կամ սպանութեամբ, եւ ի ժամ ձեռնադրութեանն չգիտաց ոք, եւ ապա յետոյ ինքն զոչ ասցի կամ զինչ եւ իցէ պատճառանաւք յայտնին, ոչ կարէ նա սպասաւորութիւն առնել սեղանոյն, եւ ոչ պատարագ մատուցանել, այլ արտաքոյ ապաշխարել զյանցանս իւր զԲԺ. ամ, ապա որ ինչ արժանն է շնորհել՝ առաջի ներքոյ բեմին սպասաւորութիւն առնել եւ կալ ի պատուի միայն բեկեալ սրտիւ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ:

ԹԱՏ ԺԱ. Հարցումն. Եթէ ձեռնադրեցաւ ոք եւ յետոյ գարշեցաւ, զինչ արժան է առնել:

Պատասխանի. Իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն, եւ մարդն ուղիղ էր, ապա շնացաւ կամ գողացաւ կամ այլ ինչ վատթար գործեաց, այնպիսին ամենեւին բարձցի ի քահանայական շնորհէն, եւ ձեւն եւ նշանն. քանզի անհնար է նմա այլ քահանայանալ, այլ արտաքոյ ապաշխարել ԺԵ. ամ. ապա յորժամ եկեղեցւոյ արժանանայ եւ հաղորդութեան սուրբ պատարագին, ընդ այլ զինուորսն կացցէ յեկեղեցւոջն եւ անհնար լիցի նմա այլ ի բեմ ելանել կամ կարդալ կամ սաղմոս ասել՝ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ, քանզի պղծեաց նա զսուրբ ամուսնութիւնն եւ առ ոտն կոխեաց. մի՛ համարձակեցուսցէ եպիսկոպոսն, քանզի չէ հնար նմա այլ քահանայ լինել: Իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսն վասն կաշառոյ կամ վասն բարեխաւսութեան կամ վասն մերձաւորութեան հրաման տացէ այնպիսւոյն քահանայութեան, տացէ վրէժս յաւուրն դատաստանի յանններելի տանջանսն:

pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

CDS 3. Le fornicateur coupable de nombreux péchés qui, après avoir accédé au sacerdoce contre son gré est pris de remords et quitte son rang pour adopter une conduite stricte en s'infligeant de profondes mortifications, pourra cependant dire les bénédictions et les glorifications pour l'eucharistie pour lui-même, notamment s'il vit en moine solitaire.

THD 10. Si un évêque consacre à la prêtrise ou au diaconat un homme et seulement après apprend que par le passé cet homme était tombé dans la souillure, l'adultère, le vol ou l'homicide, et si par la suite, le prêtre ou le diacre se repent, il ne pourra plus exercer et il fera pénitence pendant douze ans à l'extérieur de l'église, puis il pourra exercer au pied de l'autel – sans offrir le sacrifice – et se tenir dans l'honneur de son rang avec un cœur contrit jusqu'à sa mort.

THD 11. Celui qui est consacré par un évêque du fait qu'il se comportait avec droiture, mais qui par la suite est devenu adultère, voleur ou a commis tout autre acte vil sera relevé de la grâce du sacerdoce, tant par l'uniforme que par les symboles et il fera pénitence douze ans hors de l'église avant de pouvoir communier – en se tenant uniquement avec les soldats, car il ne pourra monter au *bêma* pour lire ou psalmodier –, et l'évêque ne pourra jamais l'autoriser à reprendre ses fonctions de prêtre; mais s'il l'autorise par corruption, pour cause de parenté ou par favoritisme, il recevra un terrible châtiment – agrémenté de tortures insupportables – au jour du Jugement dernier.

ԿԻԻ Բ. Քահանայ որ կին ունի եւ ի շնութիւն անկանիցի կամ յայլ վատթարութիւն, եւ վկայութեամբ յայտնեսցի՝ լուծցի ի քահանայութենէն. ապա եթէ յանդգնութեամբ արասցէ՝ նզովեալ լիցի, նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողք նորա ի կեանս եւ ի մահ: Ապա եթէ ապաշխարութեամբ մաքրեսցի՝ ըստ կամաց եպիսկոպոսին հաղորդեսցի:

ԿԵՆ Ժ. Պարտ է ի բաց մերժել զժառանգաւորսն՝ զյանդիմանեալսն եւ ոչ խոստովանեալսն զիւրեանց մեղսն:

ԿԵՆ Խ. Ոչ է պարտ զերիցունս մեղուցեալս նախ քան զձեռնադրութիւնն՝ մատուցանել պատարագ կամ մկրտել, բայց զայլ պատիւ ունել, թէ երկիւղածութեամբ կացցեն: Նոյնպէս եւ սարկաւագունք:

ՎԱՉ Զ. Վանաց երէց կամ վանական ոք եթէ ի վանացն գայթանք ոք առնէ եւ ի վերայ յայտ լինի՝ անարգեսցեն զնա եւ ի տեղւոյն ի բաց արասցեն եւ զխոստակն յեկեղեցի կալցեն:

Բ. «Մի՛ սպաններ»

ԵԱԿ ԿԱ. Եթէ ոք ժառանգաւոր ի կռուի զոք հարցէ եւ ի միոջէ հարմանէն մեռցի՝ լուծցի, վասն յանդգնութեան իւրոյ. իսկ եթէ ժողովրդական իցէ՝ որոշեսցի:

ՀԱԹ ԼԲ. Հարցումն. Եթէ ոք ի քահանայից յուղղոջ դիպեսցի եւ աւազակք ի վերայ անկցին եւ դէպ լինի քահանային սպանանել զոմանս յաւազակացն եւ զանձն իւր եւ զընկերսն ապրեցուսցէ, պա՞րտ է նմա ի կարգի քահանայութեան կալ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Ոչ է արժան կալ ի քահանայութեանն, վասն զի ոչ է արժան քահանայի սպանանել զմարդ ոք, թէեւ ինքն մեռցի, այլ եւ ոչ զանասուն:

ՀԱԹ ՀԱ. Հարցումն. Թէ ուրուք քահանայի ծառայք ապստամբին եւ գնան ի տեառնէ իւրեանց եւ տէրն այլ ծառայս զկնի արձակէ, զի կալցին զգնացեալ ծառայսն եւ դարձուսցեն անդրէն առ տէրն իւրեանց եւ ի հասանելն ի միմեանս սպանմունք լինին ի միջի եւ վնասակարութիւն սպանմանն ի քահանայն կրթի՝ զպաշտաւնն քահանայութեանն անխիղճ ունել պա՞րտ է, թէ ոչ:

Պատասխանի. Թէ քահանայն պատուիրեաց, թէ «Վնաս մի՛ առնեք, այլ քաղցրութեամբ կալայք եւ ածէք». եւ նոքա ի հասանելն զմիմեանս սպանին, քահանայն անպարտ է. ապա եթէ խստիւ արձակեաց զհետ, պարտական է մահու նոցա եւ զքահանայութիւնն ոչ իշխէ պաշտել:

ՀԱԹ ՀԲ. Հարցումն. Թէ ոք ի քահանայից ի սրբել զանդաստան իւր կամ զպարտէզ եւ քար ընկենու զորմով եւ դիպիցի մարդոյ եւ մեռանի, զինչ պարտ է առնել վասն կարգի քահանայութեանն պաշտաման. եւ կամ թէ ունէք յաշխարհականաց դոյնպէս ակամայ սպանութիւն դիպի, որպէ՞ս պարտ է տալ ապաշխարութիւն:

CYR 2. Le prêtre marié dont l'adultère - ou tout autre corruption - est attesté par un témoignage sera déposé de son sacerdoce; mais s'il persévère avec arrogance, il sera anathématisé dans la vie et dans la mort, de même que les laïcs qui le recevront. Mais s'il fait pénitence, il pourra communier selon l'appréciation de l'évêque.

SCN 10. Il faut rejeter les clercs pécheurs qui ne confessent pas leurs péchés.

SCN 40. Les prêtres qui ont péché avant leur ordination ne peuvent pas offrir le sacrifice ni baptiser, mais ils auront une autre dignité, s'ils vivent dans la piété. De même aussi les diacres.

RVG 6. Le prêtre régulier ou le moine qui, dans son monastère, commet un scandale qui éclate au grand jour sera méprisé, expulsé de l'endroit et son bénéfice foncier sera saisi par l'Église.

B. «Tu ne tueras point»

CCL 61. Le clerc qui durant une querelle frappe quelqu'un et le tue sur le coup sera déposé du fait de sa témérité; si le meurtrier est un laïc, il sera exclu.

QCA 32. Le prêtre qui au cours d'un voyage repousse des brigands qui l'attaquent et en tue quelques-uns, et que lui-même et ses compagnons sont saufs ne pourra pas garder son rang, car un prêtre ne peut pas tuer un homme ni même un animal, même si lui-même risque d'être tué.

QCA 71. Si un prêtre envoie à la poursuite de ses serviteurs rebelles et fugitifs d'autres serviteurs et que les deux groupes s'entretuent, il ne sera pas tenu responsable des morts s'il avait demandé aux poursuivants de ramener les fugitifs avec douceur; en revanche, il sera tenu pour responsable et ne pourra plus exercer la prêtrise s'il leur avait donné des consignes sévères.

QCA 72. Le prêtre – qui alors qu'il nettoie son champ ou son jardin – jette une pierre par-dessus le mur et tue accidentellement un passant subira la pénitence des homicides et ne pourra plus exercer la prêtrise. Le laïc qui commet la même action subira la pénitence des homicides.

Պատասխանի. Սպանող է. ապաշխարեսցէ եւ զկարգ քահանայութեանն մի՛ պաշտեսցէ:

ՀԱԹ ՀԳ. Հարցումն. Թէ ոք ի քահանայից կամ ի վարդապետաց զաշակերտ իւր հարկանէ զան չափով ըստ աւրինակի սովորութեան եւ դէպ լինի աշակերտին մեռանել, զիա՞րդ պարտ է նայել ընդ քահանայն կամ ընդ վարդապետն վասն իրացն եղելոց:

Պատասխանի. Սպանող է:

ԲԳԿ Ճ. Իսկ եթէ ի ձեռն առաջնորդին վասն աստուածային խրատուն վախճանի, արժան է ի բաց կալ ի կարգէն եւ ապաշխարել ի ձեռն առաջնորդին, որպէս եւ կամեսցի:

ԲԳԿ ՃԼԸ. Ոչ է արժան քահանային արիւն հեղուլ մարդոյ եւ ոչ զանասնոյ, եւ ոչ որս առնել կամ զենուլ ինչ, այլ զեւթն աղաւթսն անդադար մատուցանել. եւ եթէ ոք խոտորի՝ լուծցի յաւծմանէն եւ եղիցի նզովեալ:

ԿԿՄ Ե. Ձեռն քահանայի որ զարիւն Քրիստոսի հեղու՝ մի՛ իշխեսցէ արիւնհեղութիւն առնել, զենեալն ի նմանէ մեռելոտի կոչեսցի: Ի զղջումն եկեալ՝ Բ. ամ ապաշխարեսցէ եւ Գ. զուարակաւք սրբեսցի:

Գ. «Մի՛ գողանար»

ԵԱԿ ԻԳ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ ի պոռնկութեան կամ յերդման կամ ի գողութեան ըմբռնեալ՝ լուծցի, այլ ոչ որոշեցսի. քանզի ասէ զիր. «Ոչ առցէ Տէր վրէժս երկիցս ի միասին» (Նաում. Ա. 9). նմանապէս եւ այլք ի ժառանգաւորաց:

ԵԱԿ ԿԷ. Եթէ ոք ժառանգաւոր կամ ժողովրդական առցէ ի սուրբ եկեղեցւոյ մոմեղէն կամ ձէթ՝ որոշեսցի. եւ հինգպատիկ տուժեսցի, հանդերձ որով առն (Ղեւտ. Ե. 16):

Անաւթով ոսկեղինաւ կամ արծաթեղինաւ սրբեցելով մի՛ ոք յիւր պէտս գողացեալ, զի աւրինազանցութիւն է. ապա թէ ոք ըմբռնեսցի՝ պատուհասիւ որոշեսցի:

ՆԻԿ ԺԲ. Վասն այնոցիկ որ կոչեցանն եւ յաւժարութեամբ կալան զաշտիճանն եւ ապա ի մեղս զառածան եւ կերան զփսխած իւրեանց ի շնութիւն, ի պոռնկութիւն, ի գողութիւն, յագահութիւն, յոխակալութիւն, մանաւանդ զանհնարին աղետսն որ գործենն եւ անդէն ի խորհուրդն եւ ի սուրբ սեղանն մերձենան, այսինքն ի պատարագն մատուցանել եւ շարժեն զբարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ երկրի՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն վասն մարդասիրութեան, այսպիսիքն Ժ. ամ ընդ պատժաւք լիցին եւ Գ. ամ ընդ ունկնդիրսն կացցեն, ապա քննեալ եւ փորձեալ զվարսն եւ զջերմեռանդն սրտիւ յաւժարութեամբ եւ ողորմութեամբ եւ աղքատսիրութեամբ զապաշխարութիւնն. կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն առ այնպիսիսն մարդասի-

QCA 73. Le prêtre ou le *vardapet* qui frappe son disciple de façon mesurée conformément à l'usage, mais que le disciple meure sera considéré comme un homicide.

ECB 100. Le prélat qui occasionne involontairement la mort de quelqu'un en raison de la punition divine sera écarté de son rang et il s'infligera lui-même la pénitence qu'il estime mériter.

ECB 138. Le prêtre ne doit verser le sang ni d'un homme, ni d'un animal, ni chasser, ni immoler quoi que ce soit, mais il doit présenter sept prières quotidiennes; sinon il sera déposé de son sacerdoce et anathématisé.

CYM 5. Le prêtre n'aura pas le droit de verser le sang (*i.e.* immoler un animal); car cela équivaudrait à faire couler le sang du Christ et le sacrifice sera considéré comme une charogne. S'il se repent, il fera pénitence pendant deux ans et se purifiera en offrant trois bœufs.

C. «Tu ne voleras point»

CCL 23. L'évêque, le prêtre, le diacre ou tout clerc qui fornique, qui prête serment ou qui vole sera déposé, mais non exclu de la communion, car l'Écriture dit que le «Seigneur ne vengera pas deux fois un même crime» (Nh 1, 9).

CCL 67. Le clerc ou le laïc qui dérobe de la cire ou de l'huile dans la sainte église sera exclu; et il devra rendre le cinquième en plus de ce qu'il a pris (Lv 5, 16).

Celui qui dérobe pour son propre usage un objet en or ou en argent sanctifié agit illégalement; celui qui est pris sur le fait sera exclu.

NIC 12. Ceux qui ont été légitimement ordonnés puis sont tombés dans l'adultère, la fornication, le vol, l'avarice, la vengeance ou qui causent des misères insupportables et en même temps offrent le sacrifice de l'autel seront punis pendant dix ans et ils se tiendront parmi les auditeurs pendant trois ans; puis, une fois que la ferveur de leur pénitence sera examinée et sera accompagnée d'aumônes envers les indigents, alors l'évêque fera preuve de charité et le clerc pourra communier et reprendre le rang de son ministère; mais s'il vient à l'Église de façon hypocrite, qu'il garde les mêmes intentions et que son repentir, et sa pénitence sont vacillants et seulement destinés à plaire aux hommes, la sanction s'appliquera jusqu'à sa mort.

րութիւն ցուցանել. եպիսկոպոսին որ իցէ ի վիճակին՝ անդրէն ի խորհուրդն հաւասարել եւ ի կարգ պաշտամանն. ապա եթէ կեղծաւորութեամբ իցէ երթեւեկն նորա յեկեղեցի եւ դիտել զնմանիսն իւր, եւ գայթ ի գայթ զղջումն եւ ապաշխարութիւնն մարդահաճոյութեամբ՝ այնպիսումն կանոնք մինչեւ ցվախճան սահմանեսցին:

ԹՍՎ ԺԱ. Երէց կամ սարկաւագ թէ շնան կամ գողանան՝ մի՛ պաշտեսցեն:

ԲԳԿ ԺԵ. Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական ի շնութեան կամ ի գողութեան կամ ի ստախաւսութեան կամ ի զուր վկայութեան գտցին՝ լուծցին եւ ապաշխարեսցեն ըստ գործոցն:

ԲԳԿ ՃԺԶ. Թէ ոք ի դպրաց կամ յուխտէ եկեղեցւոյ յափշտակէ յաստուածային գրոց կամ ի սուրբ սպասուց եկեղեցւոյ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի:

Դ. «Մի՛ շնար»

1. Շնութիւն եւ պոռնկութիւն

ԵԱԿ ԻԳ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ ի պոռնկութեան կամ յերդման կամ ի գողութեան ըմբռնեալ՝ լուծցի, այլ ոչ որոշեցսի. քանզի ասէ գիր. «Ոչ առցէ Տէր վրէժս երկիցս ի միասին» (Նաում. Ա. 9). նմանապէս եւ այլք ի ժառանգաւորաց:

ՆԻԿ ԺԲ. Վասն այնոցիկ որ կոչեցանն եւ յաւժարութեամբ կալան զաշտիճանն եւ ապա ի մեղս զառածան եւ կերան զփսխած իւրեանց ի շնութիւն, ի պոռնկութիւն, ի գողութիւն, յագահութիւն, յոխակալութիւն, մանաւանդ զանհնարին աղետսն որ գործենն եւ անդէն ի խորհուրդն եւ ի սուրբ սեղանն մերձենան, այսինքն ի պատարագն մատուցանել եւ շարժեն զբարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ երկրի՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն վասն մարդասիրութեան, այսպիսիքն Ժ. ամ ընդ պատժաւք լիցին եւ Գ. ամ ընդ ունկնդիրսն կացցեն, ապա քննեալ եւ փորձեալ զվարսն եւ զջերմեռանդն սրտիւ յաւժարութեամբ եւ ողորմութեամբ եւ աղքատսիրութեամբ զապաշխարութիւնն. կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն առ այնպիսիսն մարդասիրութիւն ցուցանել. եպիսկոպոսին որ իցէ ի վիճակին՝ անդրէն ի խորհուրդն հաւասարել եւ ի կարգ պաշտամանն. ապա եթէ կեղծաւորութեամբ իցէ երթեւեկն նորա յեկեղեցի եւ դիտել զնմանիսն իւր, եւ գայթ ի գայթ զղջումն եւ ապաշխարութիւնն մարդահաճոյութեամբ՝ այնպիսումն կանոնք մինչեւ ցվախճան սահմանեսցին:

ԲԱԿ ԻԵ. Եթէ ոք ի սարկաւագաց ընդ հեթանոսի պոռնկեաց՝ անընդունելի է եկեղեցւոյ. ապա յետ Է. ամի ընկալցին զնա ի հաղորդութիւն, վասն զի յայտնի եցոյց զժամանակ ապաշխարութեան իւրոյ: Որոց միանգամ զանուն Քրիստոսի յանձինս իւրեանց առեալ է եւ զգործ քրիստոնէութեան թշնամանեն, ոչ ինչ աւգուտ է նոցա ի կոչմանէն:

ՇԱՀ Ա. Եթէ եպիսկոպոս ոք գտցի ի պղծութեան կամ ի պոռնկութեան կամ զինչ

SEW 11. Le prêtre ou le diacre qui commet un adultère ou un vol n'officiera plus.

ECB 15. Un prêtre, un diacre ou un clerc qui commet un adultère, un vol, un mensonge ou un faux témoignage sera déposé et subira une pénitence proportionnée à sa faute.

ECB 116. Le *dpir* ou le clerc qui dérobe les Écritures ou des vaisselles saintes de l'église sera compté parmi les crucificateurs.

D. «Ne commets point l'adultère»

1. L'adultère et la fornication

CCL 23. L'évêque, le prêtre, le diacre ou tout clerc qui fornique, qui prête serment ou qui vole sera déposé, mais non exclu de la communion, car l'Écriture dit que le «Seigneur ne vengera pas deux fois un même crime» (Nh 1, 9).

NIC 12. Ceux qui ont été légitimement ordonnés puis sont tombés dans l'adultère, la fornication, le vol, l'avarice, la vengeance ou qui causent des misères insupportables et en même temps offrent le sacrifice de l'autel seront punis pendant dix ans et ils se tiendront parmi les auditeurs pendant trois ans; puis, une fois que la ferveur de leur pénitence sera examinée et sera accompagnée d'aumônes envers les iindigents, alors l'évêque fera preuve de charité et le clerc pourra communier et reprendre le rang de son ministère; mais s'il vient à l'Église de façon hypocrite, qu'il garde les mêmes intentions et que son repentir, et sa pénitence sont vacillants et seulement destinés à plaire aux hommes, la sanction s'appliquera jusqu'à sa mort.

BAC 25. Le diacre qui fornique avec une païenne ne pourra plus être admis dans l'Église; mais après sept ans de pénitence, il pourra communier. Ceux qui après avoir porté le nom du Christ outragent la cause du christianisme ne tireront aucun bénéfice de leur nom.

SHV 1. L'évêque qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout

եւ իցէ ի վատթար գործս եւ զառաքելական զպատիւն եւ զսուրբ աթոռն անարգեաց, այսպիսումն ասէ գիր. «Ընդ գողս ընթանայիր եւ ընդ շունս դնէիր զբաժին քո» (Սաղ. ԽԹ. 18), եւ վկայութեամբ ի յայտ եկեսցէ՝ յաթոռոյն եւ յիշխանութենէն մերժեսցի եւ զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, ՌՄ դրամ եկեղեցւոյն տուգանեսցի եւ անձին իւրում լիցի մեղադիր. «Զի մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ» (Սաղ. ԽԸ. 13): Եւ զտուգանսն կարաւտելոց բաշխեսցեն. զի պարտ է նմա «Յամենայն ժամ յաւրէնս Տեառն խորհել ի տուէ եւ ի գիշերի» (Սաղ. Ա. 2) եւ «զպատուիրանս նորա պահել» (Մատթ. ԺԹ. 17), եւ մի՛ ըստ արտուղի անկանել, այլ «Զճանապարհ զարքունի գնալ, ոչ յաջ խոտորել եւ ոչ յահեակ» (Թիւք Ի. 17), զի մի՛ աշակերտեալքն զնոյն վատ ուսումն ուսցին:

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Յ դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ԹՍՎ ԺԱ. Երէց կամ սարկաւագ թէ շնան կամ գողանան՝ մի՛ պաշտեսցեն:

ԹԱՏ Ժ. Հարցումն. Եթէ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայ զանարժան ոք եւ յետոյ յայտնեսցի, զինչ արժան է առնել:

Պատասխանի. Թէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն քահանայ կամ սարկաւագ, եւ յանցանք ինչ լինիցին առ նմա՝ որպէս է մարդոյ՝ զինչ եւ է աղտեղութեամբ, շնութեամբ կամ գողութեամբ կամ սպանութեամբ, եւ ի ժամ ձեռնադրութեանն չգիտաց ոք, եւ ապա յետոյ ինքն զղջասցի կամ զինչ եւ իցէ պատճառանաւք յայտնին, ոչ կարէ նա սպասաւորութիւն առնել սեղանոյն, եւ ոչ պատարագ մատուցանել, այլ արտաքոյ ապաշխարել զյանցանս իւր զԲԺ. ամ, ապա որ ինչ արժանն է շնորհել՝

autre acte vil et que les faits sont confirmés par témoignage (Ps 49, 18) sera écarté de son siège et de son autorité et n'exercera plus le sacerdoce. Et il paiera une amende de 1200 *dram* à l'Église qui sera distribuée aux nécessiteux (Ps 48, 13; 1, 2; Mt 19, 17; Nb 20, 17).

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et lui-même se tiendra dans le rang des *dpir*s. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpir*s, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpir*s. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

SEW 11. Le prêtre ou le diacre qui commet un adultère ou un vol n'officiera plus.

THD 10. Si un évêque consacre à la prêtrise ou au diaconat un homme et seulement après apprend que par le passé cet homme était tombé dans la souillure, l'adultère, le vol ou l'homicide, et si par la suite, le prêtre ou le diacre se repent, il ne pourra plus exercer et il fera pénitence pendant douze ans à l'extérieur de l'église, puis il pourra exercer au pied de l'autel – sans offrir le sacrifice – et se tenir dans l'honneur de son rang avec un cœur contrit jusqu'à sa mort.

առաջի ներքոյ բեմին սպասաւորութիւն առնել եւ կալ ի պատուի միայն բեկեալ սրտիւ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ:

ԹԱՏ ԺԱ. Հարցումն. Եթէ ձեռնադրեցաւ ոք եւ յետոյ գարշեցաւ, զինչ արժան է առնել:

Պատասխանի. Իսկ եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն, եւ մարդն ուղիղ էր, ապա շնացաւ կամ գողացաւ կամ այլ ինչ վատթար գործեաց, այնպիսին ամենեւին բարձցի ի քահանայական շնորհէն, եւ ձեւն եւ նշանն. քանզի անհնար է նմա այլ քահանայանալ, այլ արտաքոյ ապաշխարել ԺԵ. ամ. ապա յորժամ եկեղեցւոյ արժանանայ եւ հաղորդութեան սուրբ պատարագին, ընդ այլ զինուորսն կացցէ յեկեղեցւոջն եւ անհնար լիցի նմա այլ ի բեմ ելանել կամ կարդալ կամ սաղմոս ասել՝ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ, քանզի պղծեաց նա զսուրբ ամուսնութիւնն եւ առ ոտն կոխեաց. մի՛ համարձակեցուսցէ եպիսկոպոսն, քանզի չէ հնար նմա այլ քահանայ լինել:

ԿԻԻ Բ. Քահանայ որ կին ունի եւ ի շնութիւն անկանիցի կամ յայլ վատթարութիւն, եւ վկայութեամբ յայտնեսցի՝ լուծցի ի քահանայութենէն. ապա եթէ յանդգնութեամբ արասցէ՝ նզովեալ լիցի, նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողք նորա ի կենաս եւ ի մահ: Ապա եթէ ապաշխարութեամբ մաքրեսցի՝ ըստ կամաց եպիսկոպոսին հաղորդեսցի:

ԲԳԿ ԺԳ. Եթէ ոք պոռնկի ի տան Աստուծոյ ընդ արուի կամ ընդ իգի՝ արժանի լիցի միայն զհաւատացեալս տեսանել Ժ. ամ, յետ Ժ. ամի արժանի լիցի ընդ հաւատացեալս կալ՝ Ե. ամ ընդ ունկնդիրս, Ա՝ ընդ ձեռամբ մտցէ եւ ելցէ ընդ ապաշխարողս. ապա արժանի լիցի արիւնաց: Թէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպեսցին ի չար ախտին՝ մինչեւ ի վախճան ընդ ունկնդիրս կացցէ, յետին թոշակին թէ լիցի արժանի:

ԲԳԿ ԺԵ. Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական ի շնութեան կամ ի գողութեան կամ ի ստախաւսութեան կամ ի զուր վկայութեան գտցին՝ լուծցին եւ ապաշխարեսցեն ըստ գործոցն:

ԲԳԿ Լ. Ուխտաւոր մի՛ ճանապարհ ունիցի ի մարմնաւոր կանայս վասն սիրոյ եւ մի՛ տեսցէ զպսակեալս եւ մի՛ ինքն դիցէ պսակ կամ առնիցէ մկրտութիւն կամ աւրէնս տալ կանանց, այլ ի մտանել արեգականն երթալ ի տեղիս իւրեանց. եւ եթէ յանդգնին՝ նզովեալ եղիցին ի Քրիստոսէ:

ԲԳԿ ԿԴ. Կին եթէ շնայ ընդ ուխտականաց եկեղեցւոյ՝ եղիցի ապաշխարութիւն նորա ընդ երեքկնոյն:

ԳԱՍ ԺԸ. Մի՛ զոք ի քահանայից լուծցեն եպիսկոպոսք առանց վնասու. վկայեալով երից ոմանց եւ հաւաստի շաղախեալն ի մեղս՝ մի՛ կալցի զքահանայութիւնն, զի անարատ իցէ այս սպասաւորութիւն. բայց յետ ԲԺ. ամի ջերմ ապաշխարութեան կալցի զպաշտաւնն. իսկ շնացեալն մի՛ դարձցի ի կարգն, բայց ի պաշտամանէն, զի

THD 11. Celui qui est consacré par un évêque du fait qu'il se comportait avec droiture, mais qui par la suite est devenu adultère, voleur ou a commis tout autre acte vil sera relevé de la grâce du sacerdoce, tant par l'uniforme que par les symboles et il fera pénitence douze ans hors de l'église avant de pouvoir communier – en se tenant uniquement avec les soldats, car il ne pourra monter au *bêma* pour lire ou psalmodier –, et l'évêque ne pourra jamais l'autoriser à reprendre ses fonctions de prêtre; mais s'il l'autorise par corruption, pour cause de parenté ou par favoritisme, il recevra un terrible châtiment – agrémenté de tortures insupportables – au jour du Jugement dernier.

CYR 2. Le prêtre marié dont l'adultère - ou tout autre corruption - est attesté par un témoignage sera déposé de son sacerdoce; mais s'il persévère avec arrogance, il sera anathématisé dans la vie et dans la mort, de même que les laïcs qui le recevront. Mais s'il fait pénitence, il pourra communier selon l'appréciation de l'évêque.

ECB 13. Celui qui fornique dans l'église avec un homme ou une femme fera pénitence pendant dix ans en se contentant de regarder les fidèles, puis il se tiendra pendant cinq ans avec les auditeurs, puis pendant un an il entrera à l'église sous surveillance et sortira avec les pénitents; alors il sera digne de la communion. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui succombe au vice criminel se tiendra en pénitence avec les auditeurs jusqu'à sa mort et ainsi, il sera digne du viatique.

ECB 15. Un prêtre, un diacre ou un clerc qui commet un adultère, un vol, un mensonge ou un faux témoignage sera déposé et subira une pénitence proportionnée à sa faute.

ECB 30. Le religieux ne doit pas avoir de commerce charnel avec une femme par amour, ni regarder la mariée, ni célébrer un mariage, ni conférer le baptême, ni donner la communion à des femmes et il doit rentrer chez lui au coucher du soleil; mais s'il commet une telle action, il sera anathématisé par le Christ.

ECB 54. La femme qui tombe dans l'adultère avec un ministre de l'Église subira triplement la pénitence des adultères.

GNT 18. L'évêque ne doit pas déposer un prêtre sans qu'il n'ait causé de dommage; mais si son péché est prouvé par le témoignage fiable de trois personnes, il ne gardera pas la prêtrise afin de préserver sans souillure ce ministère et il fera pénitence avec ferveur pendant douze ans, puis il exercera sa fonction; mais s'il

ոչ կարէ նա քահանայագործել, ոչ պատարագիս բաշխել, ոչ մկրտել եւ ոչ պսակել, այլ ի ներքոյ ընդ այլսն հաղորդել:

ՍԿՆ Ժ. Վասն քահանայից որ պոռնկին՝ լուծցին եւ Ժ. ամ ապաշխարեսցեն: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն ի դպրաց կարգի կացցեն:

2. Քահանայի շնացող կին

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Ց դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Ց դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ԿԵՆ ԽԱ. Եթէ կին ուրուք շնացաւ մինչդեռ աշխարհական իցէ եւ յայտնի գտցի ընդ յանցանաւք, զայսպիսեացս զարս ոչ է արժան ի քահանայութիւն մատուցանել. իսկ եթէ յետ ձեռնադրութեանն գտցի ի շնութեան, կինն արձակել արժան է. ապա եթէ ունիցի ի կնութեան՝ ոչ կարէ լինել քահանայ:

ԲԳԿ ԾԶ. Կին քահանային եթէ գտանի ի պոռնկութեան՝ թողցէ ի բաց, ապա եթէ ոչ՝ լուծցի ի քահանայութենէն:

ԲԳԿ ԾԸ. Կին քահանային թէ փոքրեսցէ զհերս իւր եւ զգեղն այլակերպէ՝ եղիցի նզովեալ եւ Զ. ամ ապաշխարեսցէ:

a commis l'adultère, il ne retrouvera pas son rang hormis pour ce qui relève du culte, car il ne peut accomplir les actes du sacerdoce, distribuer l'offrande, baptiser, marier, mais seulement communier avec les autres à l'intérieur de l'église.

NPT 10. Les prêtres qui forniquent seront déposés et feront pénitence pendant dix ans. Pareillement, les diacres qui forniquent se tiendront dans le rang des *dpir*s.

2. La femme adultère du prêtre

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et lui-même se tiendra dans le rang des *dpir*s. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpir*s, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpir*s. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

SCN 41. Un laïc dont l'épouse est surprise en flagrant délit d'adultère ne pourra pas accéder au sacerdoce; mais si c'est après son ordination, elle devra être renvoyée; mais s'il la garde comme épouse, il ne pourra plus être prêtre.

ECB 56. Le prêtre qui trouve sa femme en train de forniquer devra la renvoyer, sinon il sera déposé de son sacerdoce.

ECB 58. La femme du prêtre qui se coupe les cheveux et se met en beauté sera anathématisée et fera pénitence pendant six ans.

3. Տան մէջ բնակուող կին եւ սպասուհի

ԱՆԿ Ի. Վասն այնոցիկ ոյք ի չափ հասակի հասեալ իցեն եւ կուսութիւն խոստանայցեն պահել եւ ստեցին խոստմանն՝ ի շնութիւն անկան, կոյս այնուհետեւ ոչ եւս կարէ լինել, այլ եղիցի նա որպէս այն որ երկուս կանայս արարեալ իցէ, զսահման նոցին ընկալցի եւ զապաշխարութիւն նոցա Բ. ամս ընդ ձեռամբ առ դրանն, եւ Ա. ամ մտեալ յեկեղեցին ընդ ապաշխարողս ելցէ, զջերմութիւն ապաշխարութեանն տեսցեն եւ հաղորդեսցի աւրինացն, բայց յաւծումն քահանայութեան մի՛ մերձեսցին. այլ վասն կուսանացն որ մերձենային առ ոմանս իբրեւ քեռք, զայնպիսիսն խափանեցաք, զի մի՛ եւս լիցին:

ՇԱՀ ԺԴ. Եպիսկոպոս ոք կամ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ոք ի պաշտաւնէից կամ յուխտէ, տանտիկին կին զոք մի՛ իշխեսցէ ունել, որպէս եւ սովորութիւն է մծղնէից: Ապա եթէ ոք ունիցի եւ վկայութեամբ յայտնեսցեն, ի կարգէն յորում եւ իցէ, մերժեսցի ի բաց եւ համարեալ եղիցի, որպէս զամպարիշտն, որպէս զմաքսաւոր, զի սուրբ եկեղեցի եւ սուրբ խորհուրդն տէրունական զանարատսն ընդունի, զի արատաւորք ի ձեռն անարատիցն փրկեսցին:

ՆԵՆ ԼԳ. Եւ մի՛ ամենեւին, որպէս լուաք, հացարար եւ կովկիթ կամ խնեցահար ի վանսն տանել կին մարդ, զի թէ ուր չէր նմա հնար մտանել՝ կործանեաց զմարդն, ապա զիւրսն զինչ իսկ առնէ:

ԳՏԵ Ա. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ որ տանտիկին ունիցի ի տանն ըստ հեթանոսական սովորութեանց, լուծցին յիւրաքանչիւր աշտիճանէ, բայց ի հանւոյ կամ ի մաւրէ կամ ի քերց:

ԿԵՆ Գ. Ոչ է պարտ որոց ի վիճակաւորութեան են՝ ի ներքս ածական ունել կանայս, բայց ի հանւոյ եւ ի մաւրէ եւ ի քեռէ:

4. Կանանց հետ լողանալու արգելք

ԼԱՒ Լ. Ոչ է մարթ ուխտականաց եւ վանականաց կամ բնաւին քրիստոնեայք եւ թէ աշխարհական ոք եւ թէ այլ ոք ընդ կանայս ղուղել եւ լուանալ, զի նախ այսու մեղադրեն զմեզ հեթանոսք:

ԿԵԱ Դ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, թէ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ յուխտէ մանկանց քրիստոնեայ անուն ի վերայ՝ մի՛ ղուղել ընդ կանայս եւ մի՛ ի բաղանիս մտանել:

5. Քահանայի ընտանիք

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի

3. Les femmes et les servantes résidant dans la maison du clerc

ACY 20. Ceux qui parvenus à l'âge viril promettent de garder la virginité puis tombent dans l'adultère sont équivalents aux digames, pendant deux ans ils seront sous surveillance à la porte de l'église et pendant un an, ils entreront dans l'église et en sortiront avec les pénitents, et on examinera la ferveur de leur pénitence, et ils communieront, mais ils ne pourront pas accéder au sacerdoce; mais il sera désormais interdit aux vierges d'aller chez certains comme des sœurs.

SHV 14. L'évêque, le prêtre, le diacre ni aucun clerc n'a le droit d'avoir une femme comme *tantikin* en suivant la coutume des *mcłnēs*. Si quelqu'un en garde une et que cela est prouvé par des témoignages, il sera écarté de son rang.

NEN 33. Les religieux ne doivent pas emmener de femmes dans leur *vank□* pour faire du pain, traire les vaches ou baratter, car en agissant ainsi ils causeront leur perte.

CSE 1. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui a une *tantikin* chez lui suivant la coutume des païens sera chassé de sa dignité, sauf s'il s'agit d'une tante, de sa mère ou d'une sœur.

SCN 3. Les clercs ne devront pas emmener de femme chez eux, sauf leur grand-mère, leur mère et leur sœur.

4. L'interdiction de se baigner avec des femmes

LAO 30. Les clercs, les moines et les chrétiens en général ne doivent pas nager et se baigner avec les femmes, car c'est d'abord cela que les païens nous reprochent.

SCA 4. Un prêtre, un diacre ni aucun clerc ne doit nager ou aller au bain avec les femmes.

5. La famille du prêtre

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et

կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Ց դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ԲԳԿ ԾԷ. Ուստր կամ դուստր քահանային թէ գտցին ի պոռնկութեան՝ տուժեսցին երեքպատիկ քան զաշխարհականին:

6. Անասնապիղծ եւ արուամոլ

ՆԻԿ ԺԸ. Վասն այնոցիկ որ արուագէտք են, կցորդք են այնոցիկ որ պղծին ընդ անասունս եւ ապաշխարութիւն նոցին ի վերայ եղիցի. այլ եթէ քահանայ ոք ըմբռնեսցի յախտին՝ ելցէ ի քահանայութենէն, եւ եթէ յուխտի մանկանց՝ ի կարգէն ելցէ, եւ ապաշխարութիւն անասնագիտացն ի վերայ եղիցի:

ԲԳԿ ԺԳ. Եթէ ոք պոռնկի ի տան Աստուծոյ ընդ արուի կամ ընդ իգի՝ արժանի լիցի միայն զհաւատացեալս տեսանել Ժ. ամ, յետ Ժ. ամի արժանի լիցի ընդ հաւատացեալս կալ՝ Ե. ամ ընդ ունկնդիրս, Ա՝ ընդ ձեռամբ մտցէ եւ ելցէ ընդ ապաշխարողս. ապա արժանի լիցի արիւնաց: Թէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպեսցին ի չար ախտին՝ մինչեւ ի վախճան ընդ ունկնդիրս կացցէ, յետին թոշակին թէ լիցի արժանի:

ԲԳԿ ՃԷ. Թէ ուխտաւոր եկեղեցւոյ կամ քահանայ ի պղծութեան անասնոյ գտցի՝ մերժեսցին ի կարգէ իւրեանց եւ մինչեւ ի վախճան ընդ ունկնդիրս կացցեն. եւ եթէ սրտի մտաւք դարձցին՝ հեծեծանաւք արժանի լիցին աւրինաց:

ԲԳԿ ՄՀԱ. Որք զանասնախառն բանսն ի բերանսն ունիցին եւ շրթամբք իւրեանց պղծին, մանաւանդ առ աստուածանմանեալ պատկերի, այս չարիք հաւասար է այնոցիկ, որք զՀոգին Սուրբ հայհոյեսցեն, որոց ոչ գոյ թողութիւն. նոքա ի հաղորդու-

lui-même se tiendra dans le rang des *dpir*s. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpir*s, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpir*s. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

ECB 57. Le fils - ou la fille - du prêtre qui est trouvé en train de forniquer subira une sanction trois fois plus lourde que les laïcs.

6. La zoophilie et l'homosexualité

NIC 18. Les homosexuels sont équivalents aux zoophiles et ils seront soumis à la même pénitence que ces derniers; mais si un prêtre ou un clerc est pris en flagrant délit de ce vice, il abandonnera son sacerdoce ou son ordre et subira la pénitence des zoophiles.

ECB 13. Celui qui fornique dans l'église avec un homme ou une femme fera pénitence pendant dix ans en se contentant de regarder les fidèles, puis il se tiendra pendant cinq ans avec les auditeurs, puis pendant un an il entrera à l'église sous surveillance et sortira avec les pénitents; alors il sera digne de la communion. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui succombe au vice criminel se tiendra en pénitence avec les auditeurs jusqu'à sa mort et ainsi, il sera digne du viatique.

ECB 77. Le clerc ou le prêtre qui se souille avec un animal sera chassé de son rang et fera pénitence avec les auditeurs jusqu'à sa mort; mais s'il se convertit avec ferveur et des gémissements, il pourra communier.

ECB 271. Ceux qui évoquent la bestialité en parole, notamment en évoquant l'image de Dieu, sont équivalents à ceux qui outragent le Saint-Esprit et ils seront exclus de la communion jusqu'à leur mort; mais s'ils se convertissent et expient leur

թիւն մի՛ մերձեսցին մինչեւ ի վախճան. ապա եթէ դարձցին եւ թողցեն զչարիսն՝ յետ Է. ամի ապաշխարութեան հաղորդեսցին աւրինաց: Իսկ եթէ քահանայ գտցի ի չարիսն կամ յուխտէ մանկանց՝ ի կարգէն լուծցին: Արդ՝ եթէ այսմ աղանդոյս գտցին հաղորդ որոշմամբ ըստ վերագոյն ասացելոցդ եւ դառնալով դարձցին անդրէն՝ յետ Ժ. ամի ապաշխարութեան մտցէ ի սուրբ եկեղեցին եւ Բ. ամ ընդ ապաշխարողսն ելցէ աղքատսիրութեամբ, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց:

Եթէ ի մեր կողմանէս արժանաւորեալ էր աւծութեան եւ ձեռնադրութեան՝ դարձեալ անդրէն ի նոյն աշտիճան արժանաւորեսցի, իսկ եթէ զնոյն ընկալեալ էր՝ դարձեալ երկրորդութեամբ ընկալցի զաւծութիւնն եւ զձեռնադրութիւնն առանց ապաշխարութեան, զի նոցայն ոչ հոգեւորապէս ասի:

ԳԱՍ ԻԲ. Քահանայ ի սոյն չարիս գտեալ ոչ կարէ կալ ի պաշտամանն, այլ իբրեւ երախայ լուիցէ ձայն ի պաշտամանն մինչեւ ի վախճան գտցի. նոյնպէս թէ եպիսկոպոս ոք գտցի:

7. Երազախաբութիւն

ԵՓՐ Ե. Քահանայ որ յանուրջս պոռնկեսցի գիջութեամբ՝ որոշեսցի յեկեղեցւոյ շաբաթ մի պահաւք եւ տքնութեամբ ի դուրս աղաւթանոցին. ապա եթէ ոչ խոստովանութեամբ մաքրեսցին՝ նզովեալ լիցին ի կեանս եւ ի մահ:

ԲԳԿ ՃԺԷ. Թէ ոք ի քահանայից կամ ի սարկաւագաց ի տեսլեան յանցանիցէ՝ մի՛ իշխեսցէ ի սուրբ խորհուրդն մերձենալ, բայց եթէ անհնար իցէ:

Ե. Մարմին

1. Տարիք

ԿԿՄ Ա. Քահանայ Կ. ամեայ ի պատարագէն լռեսցէ: Ապա եթէ առողջ իցէ՝ անյիշատակաց կատարեսցէ եւ մի՛ վարձեսցի:

2. Ներքինի

ԵԱԿ ԻԱ. Եթէ ոք ժառանգաւոր զինքն կրճատեաց՝ լուծցի, քանզի սպանող ինքեան է:

ՆԻԿ Ա. Վասն այնոցիկ որք կտրեցին կամաւք զերկաւորիս անդամոց իւրեանց, զի ի ձեռն այնր կեղծաւորութեան սուրբ կոչեսցին ի մարդկանէ, զի եթէ ի հիւանդութենէ կամ ի բժշկաց կամ ի բարբարոսաց դիպումն ինչ եղեւ երկաւորեաց անդամոցն՝ զայնպիսին ի կարգի եւ յաշտիճանի արժան է կացուցանել, ապա եթէ յառողջութեան եւ իւրով կամաւք անձնամատն եղեւ եւ զգործն զայն գործեաց. զայնպիսին, թէեւ ի կարգին է, ի բաց հանել արժան է. արտաքոյ եկեղեցւոյ կացցէ՝ միայն

crime, ils communieront après sept ans de pénitence. Mais si c'est un prêtre ou un clerc – qui se trouve dans cette secte –, il sera déposé de son rang et après s'être converti, et avoir fait pénitence pendant dix ans, il rentrera à l'église, puis pendant deux ans, il sortira avec les pénitents et par l'amour envers les pauvres, il pourra communier.

S'il avait été considéré par nous (*i.e.* Basile de Césarée) comme digne de l'onction et de la consécration, après s'être converti, il retrouverait son rang en recevant une seconde onction et une seconde consécration sans faire pénitence.

GNT 22. Le prêtre ou l'évêque qui se souille avec des animaux ou des hommes ne pourra plus se tenir dans sa fonction, mais il entendra le son du culte comme un catéchumène jusqu'à sa mort.

7. Les pollutions nocturnes

SEP 5. Le prêtre qui fornique en rêve et est victime de pollutions nocturnes sera exclu de l'église pendant une semaine et devra jeûner, et veiller hors de l'église; mais s'il ne se purifie pas en se confessant, il sera anathématisé dans la vie et la mort.

ECB 117. Le prêtre ou le diacre qui commet une transgression en rêvant sera privé du saint mystère, sauf s'il ne peut être tenu pour responsable de ce qui lui est arrivé.

E. Le corps

1. L'âge

CYM 1. Le prêtre doit cesser de célébrer la messe à partir de 60 ans. Mais s'il est en bonne santé, il pourra continuer sans toutefois commémorer les défunts et il ne sera plus rémunéré.

2. Les eunuques

CCL 21. Le clerc qui se castre lui-même sera déposé car il est son propre meurtrier.

NIC 1. Celui qui est castré en raison de la maladie, des médecins ou des violences commises par les barbares pourra accéder à la cléricature, mais celui qui se castre lui-même – pour faire croire hypocritement qu'il est un saint – ne pourra pas accéder à la cléricature – et s'il était déjà dans le clergé, on l'exclura –, et pendant sept ans, il fera pénitence en se tenant à l'extérieur de l'église et en se contentant d'écouter le chant de l'office, même si le *vardapet* n'interdira pas l'exhortation qui console. Puis,

զձայն պաշտամանն եւ աղաւթից լուիցէ, Է. ամ այնպէս ապաշխարեսցէ, բայց վարդապետն զյորդորումն մխիթարութեանն եւ զսէր մի՛ արգելցէ: Եւ յետ Է. ամին Դ. ամս ընդ ապաշխարողս արտաքոյ դրանն ընդ ձեռամբ կացցէ եւ տեսցեն զջերմեռանդ ապաշխարութիւնն՝ յեկեղեցի թողցեն, խորհրդոյն հաղորդեսցի, եւ Գ. ամս ընդ աւրինաւք ապաշխարեսցէ, բայց ի կարգ պաշտաւնէիցն մի՛ մերձեսցի: Ապա եթէ մինչ յունկնդրութեանն էր ի հիւանդութիւն մահու հասցէ՝ տայցեն զաւրէնսն. ապա եթէ դարձցի ի հիւանդութենէն՝ նոյն ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի:

ՀԱԹ Հ. Հարցումն. Թէ ոք ի քահանայից կտրէ զինքն եւ դէպ լինի, զի մեռանի, վասն յիշատակին զի՞նչ արասցուք, կամ թէ ապրի, արժանի՞ է գալ ի քահանայութիւն:

Պատասխանի. Թէ մեռանի ոչ է պարտ առնել զյիշատակն, վասն զի անձնամահ եղեւ, իսկ եթէ ապրի, բազում արտասուաւք եւ խիստ ապաշխարութեամբ յետ Բժ. ամի հաղորդեսցի աւրինաց, բայց ի կարգ քահանայութեան մի՛ մատիցէ:

3. Մարմնական տկարութիւն

ՀԱԹ ԾԲ. Հարցումն. Թէ ոք յետ ձեռնադրութեան քահանայութեանն աւրկանայ, յաւրկանոցին պա՞ռտ է նմա պաշտել զքահանայութիւնն, թէ ոչ:

Պատասխանի. Չէ արժան վասն տկարութեան մարմնոյն:

ԿՎՍ Դ. Հարցումն. Եթէ երէց ոք բորոտի կամ աւրկանայ, պա՞ռտ է յառանձին աղաւթսն իւր Աւրհնութիւն եւ փառս ասել եւ աւետարանել, թէ բնաւ իսկ զինուորել:

Պատասխանի. Յառանձին աղաւթս ասել արժան է՝ Աւրհնութիւնն եւ փառս, բայց յայլ ինչ մի՛ համարձակել:

ԿՎՍ Է. Հարցումն. Եթէ պա՞ռտ է, որ ոք կրաւնաւորէ յանապատի եւ աւրկանայ կամ բորոտի, թողուլ զտեղին եւ ի հիւանդանոցս երթալ, թէ ոչ:

Պատասխանի: Ոչ է պարտ, այլ ի նմին մշտնջենաւորել կրաւնաւորութեանն յանապատի, բայց եթէ առ չգոլ ունողաց եւ հարկ լինիցի:

ԲԳԿ ԺԸ. Քահանայ կամ սարկաւագ թէ կաղանայ կամ կուրանայ եւ այլ վարքն սուրբ են, արժան է կալ յաշտիճանի:

ԲԳԿ ԼԲ. Թէ երէց կամ սարկաւագ բորոտի կամ ուրկանայ՝ միայն առանձինն յաղաւթս կացցէ, առանց խորհրդոյ. եւ եթէ վախճանի՝ պատուով թաղեսցեն:

Եւ սիւնական թէ վախճանի՝ մատուցցէ քահանայն պատարագ, ելցէ ի վեր եւ տացէ հաղորդ եւ արասցէ զյիշատակ նորա ի նմին աւուր, զի այն է արժանն:

ԲԳԿ ՃԺԲ. Քահանայ կամ սարկաւագ թէ լինիցի ուրուկ կամ բորոտ՝ ոչ է արժան կալ ի կարգին, այլ պարապել իւրեանց անձանց:

il se tiendra pendant quatre ans sous surveillance avec les pénitents à la porte de l'église et après avoir observé sa pénitence fervente, on l'admettra dans l'église, il participera au mystère, et pendant trois ans, il fera pénitence en se soumettant à la loi, mais il n'accédera pas à la cléricature. Mais s'il attrape une maladie mortelle tandis qu'il est parmi les auditeurs, on lui donnera la communion, mais en cas de guérison, il supportera la même pénitence.

QCA 70. Le souvenir du prêtre qui meurt après s'être castré lui-même ne pourra pas être commémoré, car il s'est suicidé; et s'il survit, il ne pourra communier qu'après avoir fait strictement pénitence pendant douze ans avec beaucoup de larmes, mais il n'exercera plus la prêtrise.

3. Les faiblesses corporelles

QCA 52. Le prêtre qui devient lépreux n'exercera pas la prêtrise dans la léproserie en raison de la faiblesse de son corps.

CDS 4. Le prêtre lépreux ou galeux peut dire les bénédictions et les glorifications pour l'eucharistie dans ses prières, mais il ne peut accomplir aucun autre acte sacerdotal.

CDS 7. Le moine vivant dans le désert qui est galeux ou lépreux doit continuer à vivre sa vie monacale au désert et ne pas aller à l'hôpital, sauf s'il ne trouve pas sur place ce qui est indispensable pour lui.

ECB 18. Le prêtre ou le diacre qui devient boiteux ou aveugle, mais dont le comportement est saint par ailleurs pourra garder sa dignité.

ECB 32. Le prêtre ou le diacre qui devient lépreux ou galeux se tiendra seul en prière sans communier; et s'il meurt on l'enterrera avec honneur.

S'agissant du stylite mourant, le prêtre célébrera une messe puis montera sur la colonne pour lui donner la communion et il commémorera son souvenir chaque année au jour anniversaire de sa mort.

ECB 112. Le prêtre ou le diacre qui contracte une épidémie ou la lèpre ne s'approchera plus de son rang, mais devra prendre soin de sa personne.

4. Դիւահարութիւն

ԲԳԿ ՄԾ. Իսկ եթէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպի պիղծ այսոյն, զի ամենայն սուրբք նովաւ փորձեցան եւ գտան որպէս ոսկի ընտիր, զի եւ ընդ Կենարարին մերոյ մարտեաւ եւ եղեւ կոխան ոտից նորա ի ձեռն քառասնաւրեայ պահոցն, զոր արար եւ խրատէ:

Զ. Ընչասիրութիւն

1. Տոկոս եւ վաշխ

ԿԱՌ ԺԸ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ որ փոխ տայ եւ առնու վաշխս եւ տոկոսիս, եւ շահի շահս ագահութեան, այնպիսին մի համարեսցի ընդ հաւատացեալսն, եւ մի կացցէ ի կարգ պաշտաման քահանայութեան. ոչ լսիցէ զոր ետ պատուէր Արարիչն Մովսէսի, թէ «Պատուիրեա որդւոցն Իսրայէլի, զի մի պահանջեսցեն զփոխս ի մերձենալ ամին թողութեան եւ ամին եւթներորդի» (յմմտ. Ղեւտ. ԻԵ. 40, 50, 52, 54, ԻԷ. 17, 24). ոչ՞ափ եւս առաւել պատժոց արժանի համարիցիք զայժմուս:

ԵԱԿ ԺԸ. Ժառանգաւոր ոք երաշխաւորս տուեալ՝ լուծցի:

ԵԱԿ ԽԲ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ վաշխ եւ տոկոսիս պահանջելով ի փոխառուացն՝ կամ դադարեսցին կամ լուծցին:

ՆԻԿ ԺԶ. Վասն այնոցիկ որ ի կարգին են եւ ի կանոնին եւ յուխտի եկեղեցւոյ եւ յագահութիւն եւ ի զաւշաքաղութիւն անկանիցին, զարծաթ իւր ի վարձու տացէ եւ տոկոսեաւք պահանջիցէ եւ մոռանայցէ զբարբառն աստուածեղէն զրոց որ ասէ թէ «Զարծաթ իւր ի վարձու ոչ տացէ» (Եզեկ. ԺԸ. 8), եւ մանաւանդ գայթ ի գայթ ի պաշտաւնն թուլասիրտ, յաղաւթս մեղկ, եւ ծոյլ ի հաւատս՝ այնպիսումն ասէ գիր. վայ «որոց թողեալ իցէ զուսումն մանկութեան եւ մոռացեալ զուխտն աստուածեղէն» (Առ. Բ. 17). կամ եղեւ մեծ ժողովոյն զայնպիսին մերժել ի կարգէն եւ կամ բարեսէր կամաւք յուղղութիւն ածել:

ԼԱԻ Ե. Ոչ է արժան քահանայի փոխ տալ եւ վաշխ եւ տոկոսիս պահանջել եւ ոչ բնաւ փոքր ինչ զտոկոսեաց մասն առնուլ:

ԳՐԻ Գ. Քահանայ որ զարծաթ իւր ի վարձու տայ՝ մերժեսցի յեկեղեցւոյ:

ՆԵՆ Գ. Եդին ոմանք եւ վաշխս վասն դահեկանաց իւրեանց:

ՆԵՆ ԻԱ. Քահանայք դահեկանս վաշխել ամենեւին մի՛ իշխեսցեն. լուան ի գրոց սրբոց ատել զվաշխողսն (յմմտ. Ղեւտ. ԻԵ. 36), փախիցեն յարբեցութենէ՝ յիշելով զսահմանս արբեցողաց:

4. La possession

ECB 250. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui est attaqué par le démon impur – car tous les saints ont été tentés par lui et notre Rédempteur a lutté contre eux et les a foulés aux pieds par un jeûne de 40 jours qu'il a supporté et a enseigné – devra jeûner.

F. L'amour des biens

1. L'usure et le prêt à intérêt

CAP 18. Celui qui prête de l'argent et reçoit des intérêts ou un bénéfice usuraire et gagne le salaire de la cupidité ne sera pas compté parmi les croyants; et s'il est prêtre, il ne gardera pas le ministère de la prêtrise (cf. Hb 25, 40, 50, 52, 54; 27, 17, 24).

CCL 18. Le clerc qui se porte caution sera déposé.

CCL 42. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui réclame des intérêts ou un bénéfice usuraire à ceux qui lui ont emprunté devra cesser sinon il sera déposé.

NIC 16. Les clercs qui tombent dans l'avarice, le lucre et prêtent leur argent en réclamant des intérêts, oubliant ainsi les Écritures (Éz 18, 8) et qui sont chancelants, relâchés et mous dans le ministère, la foi et la prière (Pr 2, 17) seront écartés du clergé s'ils ne se corrigent pas avec bonne volonté.

LAO 5. Le prêtre ne peut pas prêter ni exiger un intérêt usuraire, ni même accepter une petite part d'intérêt.

GLI 3. Le prêtre qui prête son argent avec usure sera chassé de l'Église.

NEN 3. Les prêtres ne doivent pas faire crédit à leurs fidèles qui ne versent pas leurs impôts à temps en réclamant des intérêts.

NEN 21. Les prêtres n'ont pas le droit de prêter leur argent avec intérêt comme le rappellent les livres saints (cf. Lv 25, 36).

4. Դիւահարութիւն

ԲԳԿ ՄԾ. Իսկ եթէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպի պիղծ այսոյն, զի ամենայն սուրբք նովաւ փորձեցան եւ գտան որպէս ոսկի ընտիր, զի եւ ընդ Կենարարին մերոյ մարտեաւ եւ եղեւ կոխան ոտից նորա ի ձեռն քառասնաւրեայ պահոցն, զոր արար եւ խրատէ:

Զ. Ընչասիրութիւն

1. Տոկոս եւ վաշխ

ԿԱՌ ԺԸ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ որ փոխ տայ եւ առնու վաշխս եւ տոկոսիս, եւ շահի շահս ագահութեան, այնպիսին մի համարեսցի ընդ հաւատացեալսն, եւ մի կացցէ ի կարգ պաշտաման քահանայութեան. ոչ լսիցէ զոր ետ պատուէր Արարիչն Մովսէսի, թէ «Պատուիրեա որդւոցն Իսրայէլի, զի մի պահանջեսցեն զփոխս ի մերձենալ ամին թողութեան եւ ամին եւթներորդի» (յմմտ. Ղեւտ. ԻԵ. 40, 50, 52, 54, ԻԷ. 17, 24). ոչ ոչափ եւս առաւել պատժոց արժանի համարիցիք զայժմուս:

ԵԱԿ ԺԸ. Ժառանգաւոր ոք երաշխաւորս տուեալ՝ լուծցի:

ԵԱԿ ԽԲ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ վաշխ եւ տոկոսիս պահանջելով ի փոխառուացն՝ կամ դադարեսցին կամ լուծցին:

ՆԻԿ ԺԶ. Վասն այնոցիկ որ ի կարգին են եւ ի կանոնին եւ յուխտի եկեղեցւոյ եւ յագահութիւն եւ ի զաւշաքաղութիւն անկանիցին, զարծաթ իւր ի վարձու տացէ եւ տոկոսեաւք պահանջիցէ եւ մոռանայցէ զբարբառն աստուածեղէն զրոց որ ասէ թէ «Զարծաթ իւր ի վարձու ոչ տացէ» (Եզեկ. ԺԸ. 8), եւ մանաւանդ զայթ ի զայթ ի պաշտաւնն թուլասիրտ, յաղաւթս մեղկ, եւ ծոյլ ի հաւատս՝ այնպիսումն ասէ գիր. վայ «որոց թողեալ իցէ զուսումն մանկութեան եւ մոռացեալ զուխտն աստուածեղէն» (Առ. Բ. 17). կամ եղեւ մեծ ժողովոյն զայնպիսին մերժել ի կարգէն եւ կամ բարեսէր կամաւք յուղղութիւն ածել:

ԼԱԻ Ե. Ոչ է արժան քահանայի փոխ տալ եւ վաշխ եւ տոկոսիս պահանջել եւ ոչ բնաւ փոքր ինչ զտոկոսեաց մասն առնուլ:

ԳՐԻ Գ. Քահանայ որ զարծաթ իւր ի վարձու տայ՝ մերժեսցի յեկեղեցւոյ:

ՆԵՆ Գ. Եդին ոմանք եւ վաշխս վասն դահեկանաց իւրեանց:

ՆԵՆ ԻԱ. Քահանայք դահեկանս վաշխել ամենեւին մի իշխեսցեն. լուան ի զրոց սրբոց ատել զվաշխողսն (յմմտ. Ղեւտ. ԻԵ. 36), փախիցեն յարբեցութենէ՝ յիշելով զսահմանս արբեցողաց:

4. La possession

ECB 250. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui est attaqué par le démon impur – car tous les saints ont été tentés par lui et notre Rédempteur a lutté contre eux et les a foulés aux pieds par un jeûne de 40 jours qu'il a supporté et a enseigné – devra jeûner.

F. L'amour des biens

1. L'usure et le prêt à intérêt

CAP 18. Celui qui prête de l'argent et reçoit des intérêts ou un bénéfice usuraire et gagne le salaire de la cupidité ne sera pas compté parmi les croyants; et s'il est prêtre, il ne gardera pas le ministère de la prêtrise (cf. Hb 25, 40, 50, 52, 54; 27, 17, 24).

CCL 18. Le clerc qui se porte caution sera déposé.

CCL 42. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui réclame des intérêts ou un bénéfice usuraire à ceux qui lui ont emprunté devra cesser sinon il sera déposé.

NIC 16. Les clercs qui tombent dans l'avarice, le lucre et prêtent leur argent en réclamant des intérêts, oubliant ainsi les Écritures (Éz 18, 8) et qui sont chancelants, relâchés et mous dans le ministère, la foi et la prière (Pr 2, 17) seront écartés du clergé s'ils ne se corrigent pas avec bonne volonté.

LAO 5. Le prêtre ne peut pas prêter ni exiger un intérêt usuraire, ni même accepter une petite part d'intérêt.

GLI 3. Le prêtre qui prête son argent avec usure sera chassé de l'Église.

NEN 3. Les prêtres ne doivent pas faire crédit à leurs fidèles qui ne versent pas leurs impôts à temps en réclamant des intérêts.

NEN 21. Les prêtres n'ont pas le droit de prêter leur argent avec intérêt comme le rappellent les livres saints (cf. Lv 25, 36).

ՆԵՆ ԼԲ. Քահանայք մի՛ արբեցողք եւ մի՛ հանգանակողք եւ մի՛ արծաթագին աղախնայս ստանալ եւ կամ ի կապինաց պոռնկաց ի տունս տանել զգարշելիսն, զոր ոչ հրամայեն աւրէնք: Եւ վանականք, որ ի շէնս բնակեալ են, պարսպեալ զանձինս պահաւք եւ աղաւթիւք եւ անվեհեր հիւրասիրութեամբ, որչափ Աստուած պատրաստէ՝ բաւական համարել, որպէս Քրիստոսի զինուոր:

ՆԵՆ ԼԵ. Այլ ոմանք ձիաբոյծք եւ վաճառականք եւ վաշխառուք փոխանակ կրաւնաւորութեան՝ շահաժողովք. յայսմհետէ դադարեսցեն եւ ապաշխարեսցեն զմեղսն, զոր մեղան. ապա եթէ ոչ՝ յանդիման արժանի գործոցն պատիժս կրեսցեն:

ԿԵՆ ԺԷ. Ոչ է պարտ ժառանգաւորաց՝ տոկոսիս առնուլ կամ տասանորդս շահից:

ԲԳԿ ՃԶԶ. Ոչ է արժան քահանայի յանաւրինաց պտուղ առնուլ կամ կաթն կամ խունկ, կամ ողջոյն տալ եւ վիճել վասն հաւատոյ, եւ զանունն Աստուծոյ հայհոյել, կամ փոխ տալ եւ առնուլ ի նոցանէ, բայց զայն միայն որ ի սպանդանոցի վաճառի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ լիցի:

ԳԱՍ Ժ. Եհաս լուր ի մեծ սիւնհոդոսն Նիկիայ, թէ եպիսկոպոսունք տեղաց տեղաց ի ձեռն շնորհաբաշխութեան հաւաքմունս ընչից եւ արծաթոյ առնեն, եւ ընդդէմ Հոգւոյն թուեցաւ գործն, զի ոչ զայս ուսուցին սուրբ առաքեալքն Տեառն, այլ որպէս ընկալան ի Տեառնէ ձրի, նոյնպէս եւ այլոց աւանդեցին՝ «Ձրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8), որով բաշխէին ում եւ պէտք լինէին: Արդ՝ թոշակ աւանդիցն տացի աղքատաց եւ որք ունին պէտս առ ի մխիթարութիւն վշտաց. իսկ որ արտաքոյ մերոյ կանոնելոցս այլազգ նիւթեն եղբարց կամ որդւոց եւ տոկոսեաւք ճնշեն զոմանս, գրեալ է. «Հան զժանտն յատենէ» (Առակք, ԻԲ. 10) ի բաց որոշեսցի ի պատուոյն, զի զպարգեւսն Աստուծոյ ընչիւք համարեցաւ ստանալ. նոյն կանոն կացցէ եւ մայրաքաղաքացի եպիսկոպոսացն:

2. Ագահութիւն եւ ընչաքաղցութիւն

ՆԻԿ ԺԲ. Վասն այնոցիկ որ կոչեցանն եւ յաւժարութեամբ կալան զաշտիճանն եւ ապա ի մեղս զառածան եւ կերան զփսխած իւրեանց ի շնութիւն, ի պոռնկութիւն, ի գողութիւն, յագահութիւն, յոխակալութիւն, մանաւանդ զանհնարին աղետսն որ գործենն եւ անդէն ի խորհուրդն եւ ի սուրբ սեղանն մերձենան, այսինքն ի պատարագն մատուցանել եւ շարժեն զբարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ երկրի՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն վասն մարդասիրութեան, այսպիսիքն Ժ. ամ ընդ պատժաւք լիցին եւ Գ. ամ ընդ ունկնդիրսն կացցեն, ապա քննեալ եւ փորձեալ զվարսն եւ զջերմեռանդն սրտիւ յաւժարութեամբ եւ ողորմութեամբ եւ աղքատսիրութեամբ զապաշխարութիւնն. կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն առ այնպիսիսն մարդասիրութիւն ցուցանել. եպիսկոպոսին որ իցէ ի վիճակին՝ անդրէն ի խորհուրդն հաւասարել եւ ի կարգ պաշտամանն. ապա եթէ կեղծաւորութեամբ իցէ երթեւեկն նորա

NEN 32. Les prêtres ne doivent pas s'enivrer ni placer de l'argent, ni posséder des servantes rétribuées, ni emporter chez eux les salaires des prostituées, car les lois interdisent de faire cela. Et les religieux résidant dans les hameaux doivent fortifier leur personne par le jeûne, la prière et une hospitalité sans faille, comme des soldats du Christ.

NEN 35. Les religieux qui élèvent des chevaux, font du commerce ou prêtent de l'argent avec intérêt faisant du profit en guise de religion devront cesser et faire pénitence pour leurs péchés; sinon ils seront punis publiquement ainsi qu'ils le méritent.

SCN 17. Les clercs ne doivent pas accepter un bénéfice usuraire ou un gain de 10%.

ECB 186. Le prêtre ne doit pas acheter des fruits, du lait ou de l'encens à des impies ni les saluer ou discuter de foi avec eux – sous peine de blasphémer le nom de Dieu –, ou leur accorder un prêt, ou en bénéficier d'un de leur part, mais il doit seulement acheter ce qui se vend à la boucherie; sinon il sera anathématisé.

GNT 10. La nouvelle est arrivée au grand concile de Nicée qu'en divers endroits des évêques, à l'occasion de la distribution des revenus ecclésiastiques, procèdentà des détournements de biens et d'argent, or, de même qu'ils ont reçu gratuitement du Seigneur, de même aussi, ils ont transmis aux autres (Mt 10, 8). À présent, le salaire traditionnel sera donné aux pauvres et à ceux qui en ont besoin; mais ceux qui manigancent en dehors de nos canons contre leurs frères ou leurs fils et pressent certains d'entre eux en réclamant des intérêts, les Écritures les dénoncent (Pr 22, 10), et ils seront exclus de l'honneur; le même canon s'appliquera aussi aux évêques métropolitains.

2. L'avarice et la cupidité

NIC 12. Ceux qui ont été légitimement ordonnés puis sont tombés dans l'adultère, la fornication, le vol, l'avarice, la vengeance ou qui causent des misères insupportables et en même temps offrent le sacrifice de l'autel seront punis pendant dix ans et ils se tiendront parmi les auditeurs pendant trois ans; puis, une fois que la ferveur de leur pénitence sera examinée et sera accompagnée d'aumônes envers les indigents, alors l'évêque fera preuve de charité et le clerc pourra communier et reprendre le rang de son ministère; mais s'il vient à l'Église de façon hypocrite, qu'il garde les mêmes intentions et que son repentir, et sa pénitence sont vacillants et seulement destinés à plaire aux hommes, la sanction s'appliquera jusqu'à sa mort.

յեկեղեցի եւ դիտել զնմանիսն իւր, եւ գայթ ի գայթ զղջումն եւ ապաշխարութիւնն մարդահաճոյութեամբ՝ այնպիսումն կանոնք մինչեւ ցվախճան սահմանեսցին:

ՆԻԿ ԺԶ. Վասն այնոցիկ որ ի կարգին են եւ ի կանոնին եւ յուխտի եկեղեցւոյ եւ յագահութիւն եւ ի զաւշաքաղութիւն անկանիցին, զարծաթ իւր ի վարձու տացէ եւ տոկոսեալք պահանջիցէ եւ մոռանայցէ զբարբառն աստուածեղէն գրոց որ ասէ թէ «Զարծաթ իւր ի վարձու ոչ տացէ» (Եզեկ. ԺԸ. 8), եւ մանաւանդ գայթ ի գայթ ի պաշտաւնն թուլասիրտ, յաղաւթս մեղկ, եւ ծոյլ ի հաւատս՝ այնպիսումն ասէ գիր. վայ «որոց թողեալ իցէ զուսումն մանկութեան եւ մոռացեալ զուխտն աստուածեղէն» (Առ. Բ. 17). կամ եղեւ մեծ ժողովոյն զայնպիսին մերժել ի կարգէն եւ կամ բարեսէր կամաւք յուղղութիւն ածել:

ԱՆՏ ԻԴ. Եպիսկոպոսի իշխանութիւն ունել արժան է ի վերայ ընչից եկեղեցւոյն, զի բաշխեսցէ կարաւտելոցն ամենայն հեզութեամբ եւ երկիւղածութեամբ Աստուծոյ. իբրեւ վայելեսցէ եւ ինքն ըստ արժանի, թէ պիտոյ եւս իցէ ի կարեւոր պէտս իւր, եւ որ ընդ նովաւ կարաւտիցեն, իշխան լիցի առ ի կարաւտութիւն եղբարց եւ ի հանգիստ, զի ամենայնիւ մի՛ ինչ կարաւտեալ իցեն ըստ աստուածեղէն առաքելոյն, որ ասէ. «Ունիմք կերակուր եւ հանդերձ ի նմին բաւական լիցուք» (Ա. Տիմ. Զ. 8): Ապա թէ ոչ այսու շատ լիցի եւ փոփոխեսցէ զիրս եւ վատնեսցէ ի պէտս իւր եւ տան իւրոյ եւ զշնորհ եկեղեցւոյ եւ զպտուղ գեաւղիցն, ոչ կամաւք երիցանց եւ սարկաւագաց ձեռնամուխ առնէ զո եւ կամի, այլ եւ ընտանեաց եւ ազգականաց եւ եղբարց եւ որդւոց տացէ զիշխանութիւնս, իբրեւ սոքաւք ինչ հնարիցի ի ծածուկ վատնել այլոց ընտանեաց զեկեղեցւոյն, այսպիսին դատ տացէ եւ իրաւ ժողովոյն իշխանութեան այնորիկ: Ապա եթէ այլ եւս ինչ չարախաւսեսցի եպիսկոպոսն հանդերձ երիցամբքն որ ընդ նմայն են, իբրեւ այն թէ եկեղեցւոյն ակն իցէ, կամ ի գեաւղից կամ յայլմէ պատճառանաց եկեղեցեաց յանձինս իւրեանց ժողովիցեն եւ ազահիցեն, եւ աղքատք նեղեսցին եւ չարախաւսութիւն եւ հայհոյութիւն ածցեն ի վերայ բանին դնելոյ եւ այսպիսի ինչ վարս վարիցեն կամ վարեցին, զայնպիսիսս ուղղել արժան է. ըստ իրաւին զաւրէնն ընտրեսցէ ժողով եպիսկոպոսաց:

ՍԱՊ ԺԱ. Ապա եթէ զաւշաքաղութեամբ յածիցի զհարկսն միայն պահանջել, եւ ազահութեամբ զոսկւոյ եւ զարծաթոյ մթերն փափագիցի մթերել, եւ պղերգացեալ ի մոռացաւնս զկանոնական քննութիւնս դարձուցեալ, զոր ամբողջ եւ անվթար պարտ էր պահել, բոլորովիմբ թողեալ, լքեալ զիւր դիտաւորութեան պահպանութիւնն, եւ եկեալ սուրն կորուսանիցէ զնոսա, ինքն եղիցի պարտական եւ ի ձեռաց նորա խնդրեցից զարիւնն: Վասն որոյ պատրաստ կալ հրամայէ ճշմարիտ քարոզն, հսկել եւ արթուն լինել. «Զգոյշ կացէք անձանց եւ ամենայն հաւտիդ, յորում եդ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդ Տեառն, զոր ապրեցոյց պատուական արեամբն իւրով» (Գործ. Ի. 28): Եւ զերախտիս հատուցմանցն պարզեւ ի յայտ առնէ. «Զի յերեւել հովուապետին՝ ընդունիցիք զանթառամ փառաց պսակն» (Ա. Պետ. Ե. 4):

NIC 16. Les clercs qui tombent dans l'avarice, le lucre et prêtent leur argent en réclamant des intérêts, oubliant ainsi les Écritures (Éz 18, 8) et qui sont chancelants, relâchés et mous dans le ministère, la foi et la prière (Pr 2, 17) seront écartés du clergé s'ils ne se corrigent pas avec bonne volonté.

ATC 24. L'évêque aura l'autorité sur les biens de l'Église pour les répartir en faveur des indigents comme il le voudra afin de subvenir à leurs besoins; mais aussi, si cela est nécessaire, pour ses propres besoins urgents et ceux de ses subordonnés qui sont dans l'indigence (1 Tm 6, 8). Mais s'il détourne et dilapide les biens pour ses besoins et ceux de sa maison, et accapare les bénéfices et le revenu de l'Église et des villages sans l'accord des prêtres et des diacres en faveur de ses frères et de ses fils, et dilapide en cachette ces biens, il devra rendre des comptes au concile provincial; et ce concile devra corriger et décider ce qui est juste concernant les évêques et les prêtres qui agissent ainsi en faisant preuve d'avarice et en dépouillant les pauvres.

SPT 11. Le chorévêque qui par cupidité et avarice amasse de l'or et de l'argent, et avec nonchalance oublie les inspections canoniques et la surveillance qu'il doit exercer sur ses ouailles devra répondre des péchés qui frapperont son troupeau (Ac 20, 28; 1 P 5, 4).

ՍԱՊ ԽԶ. Զի եւ քահանայք առանց տարակուսանաց ուսանիցին մեծարել զաստուածընկալ սեղանն, յորոյ վերայ կատարի կենդանարար խորհուրդն ապրեցուցչին մերոյ Տեառն, եւ զփրկական աւազանն մկրտութեան, որոյ ծննդեամբ վերստին նորոգիմք ի յոյս կոչմանն Աստուծոյ: Արդ՝ մի՛ ոք զայսպիսի տեսչութիւնս զինուորաց կամ տգիտաց ումեք հաւատասցէ, եւ մի՛ մերձաւորաց իւրոց՝ շնորհուկս ինչ նոցա առնելով սիրոյ գեղեմամբ, յորմէ կանխաւ հրաժարեցոյց Փրկիչն մեր եւ տէր. «Ո՞վ է իմ, ասէ, մայր եւ եղբայր» (Մատթ. ԺԲ. 48), եթէ ոչ սիրողք պատուիրանացն Աստուծոյ, զոր եւ արդեամբք իսկ կատարեաց՝ մեզ աւրինադրելով. Յակոբոս եւ Յուդաս եւ Յովսէս եղբարք յորջորջէին եւ Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ այլ բազմութիւն աշակերտացն յոլով ժամանակս կատարեցին սպասահարկութիւնս, վիշտս եւ նեղութիւնս կրեցին, գուն գործեալ ոգւով չափ. եւ անաւթ ընտրութեան ոչ զոք ի նոցանէ անուանեաց: Իսկ Պաւղոս, որ հայհոյիչ եւ հալածիչ եւ թշնամանիչ զինքն անուանէր՝ «Անաւթ ընտրութեան, ասէ, ինձ է նա, կրել զանուն իմ առաջի հեթանոսաց՝ եւ թագաւորաց՝ եւ որդւոցն Իսրաէլի» (Գործ. Թ. 15): Տեսանե՞ս զի ոչ է ակնառութիւն առաջի Աստուծոյ. եթէ աչառիցէք, մեղս գործէք: Արդարեւ որ ոչն վարիցի այսպիսի առաքինութեամբ եպիսկոպոսն՝ ոչ կարէ աշակերտ լինել Տեառն, այլ յոյժ հեռի եւ աւտար է, որպէս զմի ոք ի ստունգանողաց Փրկչին: Զպատուիրանաց սիրողս եւ զկատարողս սահմանեաց, ասէ, իւր եղբարս. եւ թէ՝ «Որ սիրէ զհայր կամ զմայր, զուստերս եւ զդստերս առաւել քան զիս, ոչ է ինձ արժանի» (Մատթ. Ժ. 37): Եւ դուք ի բարձրանալ հրամանացն ի վայր կործանեալ ընդ երկիր քարշելով փարիք զտոհմային զազգականաւք, պէսպէս հնարելով հնարս, զի զիրգ եւ փափուկ առնիցէք, եւ աւելաստացութեամբքն զեղուցուք զտունսն, մոռանալով զքստմնելի պատգամն ինքնասաց Աւետարանին, թէ՝ «Ամենայն տունկ՝ զոր ոչ տնկեաց հայր իմ երկնաւոր, խլեսցի» (Մատթ. ԺԵ. 13): Տեսանէ՞ք, զի զոր յոլով ժամանակաւք տաժանիք եւ ջանայք արմատացուցանել, զկիսաւուրցն կազմէք որոգայթ սատակման. ըստ այնմ թէ՝ «Որ ամբարէ զմեծութիւն առանց իրաւանց, ի կէս աւուրց իւրոց լքցէ զնա» (Երեմ. ԺԷ. 11): Զայս ոչ եթէ յաղագս յամաւթ ինչ զոք առնելոյ ասեմք ի խոր խոցելով յանդիմանութեամբս, այլ զի ամենեւին մի՛ երեւեսցի յեկեղեցւոջ այսպիսի անաւրէն սովորութիւն, քանզի արմատ է ընդհանուր չարեաց, եւ պէսպէս եղծապիղծ անառակութեանց, վասն որոյ գայ բարկութիւնն Աստուծոյ:

ՍԱՊ ԽԹ. Հրեշտակական վարուց եւ յաւիտենական կենաց նմանութիւն պարտի բերելյինքեան եպիսկոպոսն եւ ամենայն վարդապետք, ուր ոչ ազգականութիւն եւ ոչ ակնառութիւն է եւ ոչ կաշառք, եւ ոչ ընչից մեծարանք, այլ պարկեշտութիւն եւ պատուիրանապահութիւն մերձեցուցանեն լինել ընտանիք Աստուծոյ. եւ դուք յընչասիրութիւն եւ ի կաշառս կործանիք, եւ զգարշելիսն եւ զպատուիրանազանցսն, եւ զզինուորսն եւ զտգէտսն հաւատարիմս համարիք ի գործ սպասաւորութեան եկեղեցւոյ, եւ ջոլիրս եւս յաճախեալ տողէք զկնի ձեր զմերձաւորաց անուանելոց, զի հովուութեամբ ձերով այդուիկ՝ զմիս ընտրոցդ ուտէք եւ զոսկր նոցա փշրէք՝ «Կերիցու՛ք, արբցու՛ք, ասելով, քանզի վաղիւ մեռանիմք» (Ա. Կոր. ԺԵ. 32): Արդ՝ եթէ ոք գտցի յեպիսկոպոսս եւ յառաջնորդս եկեղեցւոյ յայսպիսի պատուիրանազանցութեան անամաւթ եւ յանառակութեան՝ ի բաց ընկեսցի ի պատուոյ իւրմէ, եւ բաժին նորա ընդ կեղծաւորս եղիցի, զի «Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ» (Սաղ.

SPT 46. Afin que les prêtres honorent l'autel sans incertitudes, il ne faut pas confier la charge de chorévêque aux soldats et aux ignorants ni l'accorder comme une faveur à ses familiers, car il n'existe pas d'acception de personne devant Dieu et l'homme partial est un pécheur. Mais ceux qui dédaignent les commandements divins et favorisent leurs familles, et cherchent par tout moyen à s'enrichir oublient les terribles avertissements formulés à ce sujet dans les Écritures. Nous (*i. e.* Sahak le Parthe) rappelons tout cela, non pas afin de vous humilier, mais pour déraciner cette coutume impie du sein de l'Église, afin de ne pas déclencher la colère divine (Ac 9, 15; Mt 10, 37; Mt 15, 13; Jr 17, 11).

SPT 49. L'évêque et tous les *vardapet*s doivent avoir pour modèles les anges et la vie éternelle où il n'existe ni parenté, ni acception de personne, ni corruption, ni glorification de personne; mais certains par amour des biens et par corruption se détruisent eux-mêmes et considèrent dignes du ministère ecclésiastique les personnes abominables, les transgresseurs, les soldats et les ignorants, et ils rassemblent derrière eux une troupe sans cesse plus nombreuse de soi-disant parents pour profiter des biens terrestres. L'évêque ou le *vardapet* qui agit ainsi sera destitué de sa dignité (Ps 48, 13, 21; 1 Co 15, 32).

ԽԸ. 13, 21). զի եւ այլքն երկիցեն, եւ պաշտաւն հարկիս այսորիկ մի՛ եղիցի դատապարտութեամբ, այլ փառաւք:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանե՛ս զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ունեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ նրբ վճարիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուա՛ծ՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՆԵՆ Բ. Այլ ի նոյն ինքն ի սուրբ եկեղեցւոջն վասն նորին կռիւս եւ խոցոտմունս ընդ միմեանս, զոր մեք իսկ տեսաք, զոր պարտ էր ահիւ եւ դողութեամբ կատարել զխորհուրդ սրբոյ պատարագին, այլ ոչ որովայնամոլութեամբ եւ ժլատութեամբ թշնամանել զսրբութիւնսն. խափանեցին քահանայքն եւ զպատարագն, որ բաժանեն դպրաց, զի առցեն ի նոցանէ զինս վասն սուրբ պատարագին:

ՆԵՆ Դ. Կէսք վաճառեցին ընկերաց իւրեանց որպէս ծառայս եւ այլքն ետուն վարձանս կանանց իւրեանց ամպարշտեալք ամենեւին, վստահացեալք ի բռնութիւն, անարժանութեամբ անձանց իւրեանց մեղան. եւ ժողովրդականք այնպիսի պատճառաւ բաժնոց կերեալ առանց աւրինութեան զհաց պատարագին, եւ ոչ կամեցան տանել զքահանայս եւ զպաշտաւնեայս ի տունս եւ զմատուցողս պատարագին, այլ զերկականայս եւ զանդպիրս. այսպիսի անարժանիւք հաճոյ թուեցաւ նոցա առնել զտունս իւրեանց թերակատար յաւրինութենէ քահանայից, անմիտ ազահութեամբ զրկեալ զպաշտաւնեայս սեղանոյն ի հացէ ուխտին եւ զրկեցան ինքեանք յաւրինութենէն Աստուծոյ: Կարգեցաք եւ սահմանեցաք՝ յայսմհետէ հրաժարեսցեն քահանայք եւ ժողովրդականք յայսպիսի անառակ մահաբեր սովորութենէ:

ՆԵՆ ԺԸ. Եւ քահանայք զապաշխարութիւն վաճառականութեամբ մի՛ իշխեսցեն տալ, այլ դաստիարակութեամբ հոգասցին խրատել իբրեւ զկարեկիցս, զի ապրեսցին եւ հաս մի՛ առցեն ի նոցանէ մաքսաւորաբար. «Զրի՛ առեալ եւ ձրի՛ տամք» (Մատթ. Ժ. 8):

ՆԵՆ ԼԲ. Քահանայք մի՛ արբեցողք եւ մի՛ հանգանակողք եւ մի՛ արծաթագին աղախնայս ստանալ եւ կամ ի կապինաց պոռնկաց ի տունս տանել զգարշելիսն, զոր ոչ հրամայեն աւրէնք: Եւ վանականք, որ ի շէնս բնակեալ են, պարսպեալ զան-

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

NEN 2. Certains prêtres en raison de leur cupidité et de leur gloutonnerie se sont mutuellement affrontés et offensés au lieu de célébrer la messe avec crainte; ainsi, ils ont écourté la messe pour procéder au partage des offrandes en s'emparant de la part des *dpir*s comme prix pour la célébration de la messe.

NEN 4. Certains prêtres indignes ont rétribué leurs amis comme des serviteurs et d'autres ont versé des salaires à des femmes sans conscience; et de ce fait, certains laïcs ont mangé le pain du sacrifice sans qu'il ait été béni, et ils n'ont pas voulu emmener chez eux les prêtres et les ministres habilités à servir l'eucharistie, mais ils ont invité des personnes remariées ou illettrées et de ce fait, ils ont laissé leurs maisons sans bénédiction, et par leur cupidité, ils ont privé les clercs des revenus de l'autel. Désormais, ces prêtres et ces laïcs devront renoncer à ces coutumes funestes.

NEN 18. Les prêtres ne doivent pas monnayer l'imposition de la pénitence et ils doivent se soucier d'éduquer les pénitents avec des conseils et de la compassion sans leur demander aucune rétribution, à l'image de ce que faisaient les publicains (Mt 10, 8).

NEN 32. Les prêtres ne doivent pas s'enivrer ni placer de l'argent, ni posséder des servantes rétribuées, ni emporter chez eux les salaires des prostituées, car les lois interdisent de faire cela. Et les religieux résidant dans les hameaux doivent

ձինս պահաւք եւ աղաւթիւք եւ անվեհեր հիւրասիրութեամբ, որչափ Աստուած պատրաստէ՝ բաւական համարել, որպէս Քրիստոսի զինուոր:

ԲԳԿ ԾԹ. Քահանայ որ կաշառ առնու եւ կանոնս լուծանէ՝ ելցէ ի կարգէն եւ եղիցի նզովեալ:

ԳԱՍ ԺԷ. Զի էին ոմանք որ այսու ազահեալ խռովութիւնս յարուցին յԱղեքսանդրիա, զորս մեծն Աթանաս տարագրեաց յաթոռոյն ազդ արարեալ առ մեզ ի ձեռն գրոյ եւ մեզ աւանդեաց զայսպէսն ունել:

3. Աշխարհական գործեր եւ հոգսեր

ԵԱԿ Զ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ՝ զաշխարհական հոգս յանձն մի՛ առցէ, ապա թէ ոչ՝ լուծցի:

ԵԱԿ ՀԵ. Ասացաք եթէ ոչ է պարտ եպիսկոպոսի արկանել զինքն յերկրաւոր հոգս. այլ պարապել եկեղեցական պիտոյիցն, ապա թէ ոչ՝ ի բաց դիցէ, զի «Ոչ ոք կարէ երկուց տէրանց ծառայել» (Մատթ. Զ. 24, Ղուկ. ԺԶ. 13) ըստ տէրունական հրամանին:

ԵԱԿ ՀԷ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ զաւրականութեանց պարապեալ եւ զերկոսեան առնել կամեցեալ՝ ունել զՀռոմայեցւոց իշխանութիւն եւ զքահանայութիւն՝ լուծանել պարտ է, քանզի «Կայսերն՝ կայսեր եւ Աստուծոյն՝ Աստուծոյ» (Մատթ. ԻԲ. 21, Մարկ. ԺԲ. 17, Ղուկ. Ի. 25):

ՍԱՊ ԻԲ. Քահանայ այր՝ եւ որ ի քահանայական կարգէն ժողովրդականք յազատաց տունս, յիշխանի տունս ի դայեկութիւն եւ յայլ գործակալութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել, զի այնու պատճառաւ զրկեալ նեղեն զժառանգակիցս իւրեանց, յորում գտան բազումք պարտաւորեալք. ապա թէ ի՞ցէ ոք որ յանդգնեսցի առնել, ի կարգէն իւրմէ դադարեալ լիցի, եւ ընկեր իւր ընդ նմա հաղորդել մի՛ իշխեսցէ, եւ ժողովրդականք զայնպիսին առ քահանայ մի՛ իշխեսցեն ունել:

ՆԵՆ ԼԵ. Այլ ոմանք ձիաբոյծք եւ վաճառականք եւ վաշխառուք փոխանակ կրաւնաւորութեան՝ շահաժողովք. յայսմհետէ դադարեսցեն եւ ապաշխարեսցեն զմեղսն, զոր մեղան. ապա եթէ ոչ՝ յանդիման արժանի գործոցն պատիժս կրեսցեն:

ՍԻՈ Ա. Եպիսկոպոս կամ քորեպիսկոպոս կամ երէց մի՛ ստասցի ի պատճառս փառաց մարմնոյ զփառս շնորհաց Հոգւոյ՝ զպատիւ սրբութեան աւծմանն, որպէս ըստ մարմնական զբաւսման ունել, անփոյթ առնելով զժողովրդոցն հիւանդութեանց, եւ որ ի նոսա են հոգեկան ցաւոց վէրք, իսկ եթէ ծուլասցի՝ լուծցի:

fortifier leur personne par le jeûne, la prière et une hospitalité sans faille, comme des soldats du Christ.

ECB 59. Le prêtre qui viole les canons en se laissant corrompre sera écarté de son rang et anathématisé.

GNT 17. Certains avaient suscité des troubles à Alexandrie en raison du démon de cupidité, et le grand Athanase (*i.e.* d'Alexandrie) les avait proscrits de leur siège, nous ayant averti par un écrit, et il nous avait légué de nous conformer à cette disposition.

3. Les activités et les occupations séculières

CCL 6. L'évêque, le prêtre ou le diacre ne s'occupera pas d'affaires séculières, sinon il sera déposé.

CCL 75. Un évêque ne doit pas s'occuper d'affaires terrestres, mais vaquer aux besoins de l'Église, sinon il sera écarté, car «personne ne peut servir deux maîtres à la fois» (Mt 6, 24; Lc 16, 13).

CCL 77. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui s'occupe d'activités militaires et veut exercer à la fois l'autorité séculière (litt. romaine) et le sacerdoce sera déposé, car «à César ce qui est à César, à Dieu ce qui est à Dieu» (Mt 22, 21; Mc 12, 17; Lc 20, 25)

SPT 22. Le prêtre et quiconque de l'ordre sacerdotal ne doit œuvrer comme tuteur dans la maison d'un noble ou d'un prince, car à cause de cela ils tracassent leurs compagnons et beaucoup se sont rendus coupables de cela; mais s'il ose agir ainsi, il sera suspendu de son rang et personne ne devra communier avec lui ou le considérer comme un prêtre.

NEN 35. Les religieux qui élèvent des chevaux, font du commerce ou prêtent de l'argent avec intérêt faisant du profit en guise de religion devront cesser et faire pénitence pour leurs péchés; sinon ils seront punis publiquement ainsi qu'ils le méritent.

SIO 1. L'évêque, le chorévêque ou le prêtre ne doit pas recevoir le sacerdoce pour sa gloire temporelle, de sorte qu'il ne vaque qu'aux affaires profanes, sans s'occuper des maladies de ses ouailles, mais s'il est paresseux, il sera déposé.

ԲԳԿ ԻԱ. Քահանայ որ զաշխարհական գործով զբաղի եւ ոչ կայ զգոյշ տաւնից եւ պաշտամանց, ունելով բարեխաւս զսուրբ մարտիւրոսսն, եղիցի նա որպէս հեթանոսն:

ԲԳԿ ԿԲ. Քահանայ որ զաւշաքաղութեամբ ընթանայ ի վաճառս, ի գինեմոլս, յերգս, ի տունս անհաւատից եւ յայլոց վիճակս՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ՃԼԷ. Հարկ է քահանային եւ ուխտականաց սուրբ եկեղեցւոյ զյարակայս ի սուրբ եկեղեցւոջն մատուցանել զաղաւթս՝ զերեկորեան պաշտաւն եւ զգիշերի զաղաւթսն, եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ: Ապա եթէ մոլի ի ծուփս աշխարհիս զնել եւ վաճառել՝ եւ ի զաւառս իշխանութեամբ իշխանաց շրջել՝ այնպիսւոյն ի զուր է քահանայութիւնն, որպէս առաքեալ ասէ. «Լաւ էր նմա եթէ բնաւ չէր ծանուցեալ զարդարութեան ճանապարհն քան եթէ ծանեան եւ յետս կացին» (Բ. Պետր. Բ. 21). եթէ յանդգնի ոք՝ նզովեալ եղիցի:

ԴՍԺ Ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգութեան սահմանեցաք, թէ ի սկզբանէ որպէս ի հրամանէ սրբոյն Գրիգորի լեալ, նոյնպէս եղիցի. որոյ շատ է ժառանգութիւնն՝ զշատն կերիցէ, որոյ սակաւ՝ զսակաւն կալցի, եւ մի՛ ըստ ծխոց բաժանեսցեն զշնորհն, զի ժառանգութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ իբրեւ զազատութիւն է, զոր երանելւոյն սրբոյն Գրիգորի եւ թագաւորին Տրդատայ զատուցեալ են: Արդ՝ զիւրաքանչիւր հարանց զժառանգութիւն կալցեն եւ սրբոյ եկեղեցւոյ պաշտամանն հպատակ կացցեն, եւ վարդապետին ի հնազանդութեան՝ ամենայն յաւժարութեամբ:

Արդ՝ եթէ ոք յուլանայցէ եւ զլոյս զպաշտաւն եկեղեցւոյն խափանեսցէ եւ զմանկունս ուխտին ի դպրոց ոչ տացէ, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին խրատել եւ ածել ի կարգ ուղղութեան:

ԿԿՄ Դ. Եթէ ոք ի քահանայից ի զնել կամ ի վաճառել կրթիցին կամ իշխանութեամբ իշխանաց շրջիցին հարկապահանջս լինելով կամ ոստիկանս կարգիլ աշխարհական գործոց, ասէ գիրն առ նոսա. «Լաւ էր նոցա, թէ բնաւ չէր ծանուցեալ զարդարութեան ճանապարհն» (Բ. Պետր. Բ. 21). այնպիսիքն մի՛ լիցին քահանայք, այլ աստուածախաբք, պատարագք նոցա կափունք շանց, մկրտութիւնք նոցա որպէս թլփատութիւն Հրէի, տունք նոցա որպէս մեհեանք դիւաց, եկեղեցիք նոցա կրկին աւրինեսցին, իսկ ի զղջումն եկեալ՝ Ժ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն եւ ի ներքս մտեալ մինչեւ ցվախճան ընդ ժողովրդականս կացցեն:

Է. Ժուժկալութիւն եւ զգուշաւորութիւն

ԿԱՌ ԼԲ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ ոք ի կարգէ պաշտաւնէից եւ յուխտէ եկեղեցւոյ կամեսցի կուսան լինել, բարւոյ գործոյ ցանկայ, համարձակ լիցի վանս շինելոյ ի տեղիս տեղիս՝ ժողովեալ աւրինաց եւ կարգի սրբութեան, զգուշասցին ի կերակրոյ պարկեշտանալ, ի զինուորական զգեստուէ հեռանալ, պճղնաւորեալ նմանեսցի պաշտաւնէից հրեշտակաց Աստուծոյ եւ զուարթ-

ECB 21. Le prêtre qui s'occupe d'affaires séculières et néglige les fêtes et les célébrations, dont les intercesseurs sont les martyrs sera considéré comme un païen.

ECB 62. Le prêtre qui fait du commerce avec rapacité, fait ribote et chante dans les maisons des infidèles et dans d'autres lieux sera anathématisé.

ECB 137. Le prêtre et les clercs sont tenus d'offrir constamment des prières à l'église, de jour comme de nuit. Mais s'il s'adonne aux occupations terrestres avec frénésie en pratiquant l'achat et la vente et, muni du sauf-conduit des princes, circule dans le canton à cet effet, la prêtrise lui est inutile (2 P 2, 21) et il sera anathématisé.

DUN 5. Le commandement de saint Grigor relatif aux revenus et au patrimoine de l'Église doit être prorogé à l'identique, celui qui a un patrimoine abondant en profitera et celui qui a un patrimoine modique s'en contentera, mais il ne faut pas égaliser les revenus par paroisse, car ce patrimoine qui bénéficie de l'immunité fiscale a été réparti par saint Grigor et le roi Trdat. Chacun doit donc garder l'héritage des pères en veillant au culte de l'Église et en obéissant à son *vardapet*.

Mais celui qui fait preuve de nonchalance et entrave le culte de l'Église, et n'instruit pas les clercs sera réprimandé et ramené vers l'ordre juste par l'évêque.

CYM 4. Les prêtres qui font du commerce ou qui circulent avec les autorités séculières pour prélever des taxes, ou qui se voient confier des tâches séculières par des fonctionnaires cesseront d'être prêtres car ils abusent Dieu (2 P 2, 21); et leurs messes sont pareilles aux aboiements des chiens, leurs baptêmes sont équivalents à la circoncision des juifs, leurs maisons sont pareilles aux temples des démons et les églises où ils officient devront être bénies à nouveau, mais s'ils se repentent, ils feront pénitence pendant dix ans avec les auditeurs, puis se tiendront dans l'église avec les laïcs jusqu'à leur mort.

G. La retenue et la réserve

CAP 32. Le clerc qui souhaite rester vierge et accomplir de bonnes œuvres pourra former des monastères en différents lieux où l'on s'assemblera pour vivre dans la religion et dans l'ordre de sainteté; là, ils se nourriront frugalement et s'éloigneront des tenues militaires mais porteront des robes longues afin de ressembler à des ministres angéliques de Dieu. Ils feront cela à l'image de Josué le successeur (litt.

նոց երկնից: Զի եւ Յեսու պաշտաւնեայն Մովսէսի եւ սպասաւոր սրբութեանն եւ Եղիա նախանձաւորն Աստուծոյ եւ Երեմիա մարգարէ եւ մեծ մարգարէն Մկրտչին Յովհաննէս, սոքա ամենեքեան կուսութեամբ եւ պարկեշտութեամբ կատարեցին զկեանս իւրեանց, բռնութեամբ կալեալ յափշտակեցին զարքայութիւնն երկնից:

ԵԱԿ Խ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ քուէից պարապեալ կամ գինարբուաց՝ կամ դադարեսցեն, կամ լուծցին:

ԵԱԿ ԽԱ. Կէսսարկաւագաց կամ գրակարդացաց կամ սաղմոսերգաց զնմանսն արարեալ՝ կամ դադարեսցին կամ որոշեսցին. նմանապէս եւ ժողովրդականք:

ԵԱԿ ԽԹ. Եթէ ոք ժառանգաւոր ի կապեղոջ ըմբռնեսցի ուտելով՝ որոշեսցի. բայց ի պանդոկուոջ միայն եւ ի ճանապարհի յաղագս հարկ լինելոյ:

ԼԱՒ ԻԴ. Չէ արժան որ ի քահանայից աշտիճանին են՝ յերիցուէ մինչեւ ի գրակարդացն՝ առ կրպակս մտանել եւ շռայլել կամ ի վաճառի ի խոհակերոց մտանել եւ ճաշակել:

ԼԱՒ ԾԱ. Չէ մարթ քահանայից եւ ուխտաւորաց խաղս ինչ տեսանել կամ երգս ի հարսանիս կամ յընթրիս, այլ մինչ չեւ մտեալ վարձակաց եւ կատակաց, այլ ցած ուտել եւ գնալ ի տունս իւրեանց:

ԼԱՒ ԾԲ. Չէ արժան քահանայից եւ ուխտաւորաց հանկանակաւ կոչունս առնել կամ գինարբուս, այլեւ ոչ աշխարհականաց:

ԳՐԻ ԻԵ. Եթէ ոք արբեցաւ ի քահանայից կամ ի սարկաւագաց կամ ի դպրաց՝ մի՛ իշխեսցէ ի պատարագ կամ ի պաշտաւն մերձենալ մինչեւ բազում արտասուաւք եւ գթով տնանկաց ապաշխարեսցէ, զի արբեցողք ընդ սպանողս են:

ՀԱԹ ՀԸ. Հարցումն. Թէ ոք թովիչ է կամ ձեռն ինչ ոք ածէ յաչաղոյ կամ այլ ցաւոյ եւ դեղ հատանէ ջերման եւ ասէ, թէ բժշկութիւն լինի. ի կարգ եկեղեցւոյ ո՞րպէս պարտ է համարել զնոսա կամ որպի՞սի պատուհասի արժանի առնել եւ կամ թէ համարձակութիւն տա՞լ թովչացն, զի բժշկեսցեն զաւձահարսն, թէ ոչ: Պատասխանի. Ոչ է արժան համարձակութիւն տալ, զի թովչութիւնք եւ այլ ամենայն բաջաղմունք ի կախարդութենէ են, զոր չարին ուսուցեալ է մարդկան:

ՍԱՊ Է. Նոյնպէս եւ զարբեցողսն որոշեսցեն եւ զկռուողսն՝ մինչեւ յապաշխարութիւն եւ յուղղութիւն եկեսցեն, ըստ առաջնորդին կամաց:

ՅԻԱ Ա. Եպիսկոպոս կամ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ յուխտէ եկեղեցւոյն, յարբեցութեան գտեալ՝ մի՛ իշխեսցէ պաշտել զկարգն մինչեւ աւուրս

ministre) de Moïse et serviteur de la sainteté et d'Élie plein de zèle pour Dieu, et du prophète Jérémie, et du grand prophète Jean-Baptiste qui ont traversé cette vie dans la virginité et l'honnêteté, et en vivant dans la contrainte ont accédé au royaume céleste.

CCL 40. L'évêque, le prêtre, le diacre qui s'adonne aux dés ou à l'ivrognerie devra cesser, sinon il sera déposé.

CCL 41. Le sous-diacre, le lecteur ou le psalmiste qui s'adonne aux dés ou à l'ivrognerie devra cesser, sinon il sera exclu; il en va de même pour les laïcs.

CCL 49. Le clerc qui est surpris à manger dans un cabaret sera exclu; sauf si durant un voyage, il descend dans une hôtellerie par nécessité.

LAO 24. Les membres de l'ordre sacerdotal, du prêtre jusqu'au lecteur, ne doivent pas entrer dans un cabaret pour y boire ni pénétrer dans un restaurant pour y manger.

LAO 51. Les chrétiens et les clercs ne doivent pas assister à des jeux ou à des chansons durant des noces ou dans un repas du soir, mais ils mangeront sobrement et, avant l'entrée des chanteuses et des bouffons, iront chez eux.

LAO 52. Les prêtres, les clercs comme les laïcs ne doivent pas banqueter ou faire ribote.

GLI 25. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui est ivre, est équivalent à l'homicide, et il ne pourra pas célébrer la messe ou l'office tant qu'il n'aura pas fait une pénitence avec d'abondantes larmes accompagnées de compassion (*i.e.* de dons) envers les indigents.

QCA 78. Le magicien qui accomplit des tours pour guérir du mauvais-œil ou d'autres maux, ou pour faire tomber la fièvre et qui prétend ainsi pratiquer la médecine ne pourra avoir aucun rapport avec l'ordre ecclésiastique; et il ne faut pas recourir à de telles personnes pour soigner les piqûres de serpent, car toute forme de magie et autre charlatanerie procède de la sorcellerie qui est enseignée aux gens par le Malin.

SPT 7. Les prêtres ivrognes ou querelleurs seront exclus de leur rang par le chorévêque, jusqu'à ce qu'ils fassent pénitence et reviennent dans le bon chemin selon la volonté du prélat.

YAP 1. L'évêque, le prêtre, le diacre ou tout clerc qui tombe dans l'ivresse n'exercera plus son ministère pendant de nombreux jours durant lesquels il se

ընդ մէջ արարեալ սրբեսցէ զինքն ապաշխարութեամբ, պահաւք եւ աղաւթիւք, եւ ապա համարձակեսցի մատչել ի կարգն իւր եւ ի հաղորդութիւն. իսկ եթէ յամառեալ ի նմին որկորստութեան յամեսցէ՝ լուծցի:

ՍԻՈ Ժ. Երկրորդ ամուսնացելոցն մի՛ թողացուսցէ ի կարգէ ապաշխարութեան, ինքն պարկեշտաբար արբցէ, ապա եթէ ի զեղխ արբեցութեան գտցի՝ լուծցի:

ԿԵԱ Ե. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, թէ քահանայ իցէ եւ ամենեւին իսկ յուխտէ մանկանց՝ երթեալ ի հարսանիս ոչ կաքաւել եւ ոչ ի պարու գալ, այլ պարկեշտութեամբ ընթրիս ուտել, որպէս եւ վայել է:

ԿԵԱ Զ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն, թէ քահանայ իցէ կամ բնաւ յուխտէ մանկանց՝ մի՛ տեսանել զխաղ ի հրապարակս եւ մի՛ զձայն երգոց եւ փողոց, թողեալ զերգս հրեշտակաց, եւ գերեսցես զմիտս քո ի նոսա, եւ մի՛ զուսանամուտ առնել քահանայից զտուն իւր՝ թողեալ զերգս Աստուծոյ, քանզի ոչ կարեն ի միասին բնակիլ:

ԿԵՆ ԾԳ. Ոչ է պարտ քահանայից ի կապեղայս մտանել:

ԿԵՆ ՃԸ. Ոչ է պարտ քահանայից ի հարսանիս կամ ի քաղաքս՝ տեսիլ ինչ ստահակ տեսանել:

ԲԳԿ ԿԲ. Քահանայ որ զաւշաքաղութեամբ ընթանայ ի վաճառս, ի գինեմոլս, յերգս, ի տունս անհաւատից եւ յայլոց վիճակս՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ԿԳ. Քահանայ որ զեղխի գինով՝ Է. աւր Աւետարան մի՛ իշխեսցէ կարդալ եւ մի՛ մատչել ի սուրբ խորհուրդն:

ԲԳԿ ՃՅԵ. Քահանայ կամ ուխտական յորժամ երթան ի վաճառ՝ չէ արժան ի մէջ գոեհիկ ամբոխին ի ճաշ կամ ի գինի մտանել եւ հայհոյել զԱստուած, այլ երթալ ի տուն, ուր արժան է, եւ անդ ճաշակել: Եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի:

Ը. Պաշտամունք եւ գիտութիւն

1. Տգիտութիւն

ՍԱՊ Զ. Եւ ոչ միայն երիցանց եւ սարկաւագաց պարտ է մշտնջենաւորել ի պաշտամանն, այլեւ ամենայն ուխտի մանկանց. եւ եթէ ոք մեղկ եւ յոյլ իցէ՝ զնոյն կրեսցէ պատուհաս: Այլ զտգէտս եւ զգինուորս ամենեւին իսկ պարտ է որոշել ի շնորհէն վայելից, որ ինչ ի ժողովրդականաց ի տուն Աստուծոյ մտանիցէ. բայց թէ ինքեանք կամ զաւակք իւրեանց հրահանգիցեն լինել արժանի:

purifiera par la pénitence, le jeûne et la prière et alors il pourra s'approcher de son rang et de la communion; mais s'il s'obstine dans son vice, il sera déposé.

SIO 10. Le prêtre ne doit pas retirer du rang des pénitents ceux qui se marient pour la seconde fois et lui-même doit boire avec modération lors des noces, mais s'il tombe dans l'ivresse, il sera déposé.

SCA 5. Le prêtre ou tout membre du clergé qui va à des noces ne doit pas participer à des rixes ou à des danses, mais dîner modestement, comme il convient.

SCA 6. Le prêtre ou un quelconque membre du clergé ne doit pas assister à des jeux en public ni à des chants, ni à de la musique en délaissant les cantiques des anges et les prêtres ne doivent pas ouvrir leurs maisons aux chanteuses en délaissant les cantiques de Dieu, car leur cohabitation est impossible.

SCN 53. Les prêtres ne doivent pas pénétrer dans les tavernes.

SCN 108. Il ne faut pas que des prêtres, à l'occasion des noces ou en ville, voient des spectacles déshonnêtes.

ECB 62. Le prêtre qui fait du commerce avec rapacité, fait ribote et chante dans les maisons des infidèles et dans d'autres lieux sera anathématisé.

ECB 63. Le prêtre qui tombe dans la débauche de l'ivrognerie ne pourra ni lire l'Évangile, ni s'approcher du saint mystère pendant sept jours.

ECB 175. Le prêtre ou le clerc qui va au marché ne doit pas manger ou boire du vin avec la populace ou dans une taverne – et ainsi insulter Dieu –, mais il doit rentrer chez lui pour manger. Sinon il sera anathématisé.

H. Le culte et le savoir

1. L'ignorance

SPT 6. Les prêtres, les diacres et l'ensemble des clercs qui font preuve de paresse dans le culte subiront le même châtiment (*i.e.* seront suspendus de leur rang par leur *vardapet* jusqu'à ce qu'ils se réconcilient avec lui). Mais ceux qui sont ignorants ou qui se comportent comme des soldats seront privés de la jouissance de leur rang et des offrandes apportées par les laïcs à l'Église; mais si eux-mêmes ou leurs enfants s'instruisent, ils deviendront dignes de leur rang et des offrandes.

ՍԱՊ Թ. Արդ՝ զամենայն զայս ահիւ եւ երկիւղիւ պարտի հրաման տալ եւ կարգել տեսուչ քորեպիսկոպոսն, զլաւս եւ զաջողակս պատուոյ եւ մեծարանաց առնել արժանի, եւ զանպիտանսն խոշտանգանաց մանաւանդ զուսումնատեացսն. զի որ «Կամակոր է յուսմանէ՝ անկանի ի չարիս» (Առակ. ԺԷ. 16) ըստ գրեցելումն:

ՍԱՊ Ժ. Վասն որոյ եւ անհատ պարտի պահել յարդարուն զդպրոցսն ի վանս եւ յայլ արժանաւոր տեղիս, զի լուսաւորեալք լուսով պատուիրանացն Աստուծոյ՝ զամենեսեան լուսաւորեսցեն. քանզի յորժամ ուխտն որ գլուխն է եկեղեցւոյ ընտիրք եւ պիտանիք լինիցին, եւս առաւել ժողովուրդն: Եւ եթէ եղիցի ոք ի ժողովրդենէն ծոյլ, վարուք առաքինութեան դիւրագոյն լիցի ածել յուղղութիւն, քանզի չէ փոքր յաղագս այդորիկ հոգ ի վերայ քորեպիսկոպոսին՝ այց առնել եւ վարուց ժողովրդեանն, եւ ըստ պարապոյ ուխտաւորեալ պահոցն եւ աղաւթից՝ ուրախացուցանել զրոց սրբոց վարդապետութեամբ, շահել զմեղուցեալսն, եւ տալ տեղեկութիւն կրթութեան եւ պահպանութիւն ամբիծ հաւատոյ, եւ զգուշանալ եւ փախչել ի հերձուածողաց եւ յաղծապիղծ գործոց, քանզի զդիտաւորութեան գործ նոցա է հաւատացեալ եպիսկոպոսին, ըստ աւրինակի բարգաւաճեալ մեծի մարգարէին Մովսէսի, որ կացոյց ոստիկանս ի վերայ ժողովրդեանն քննել եւ դատավճիռ հատանել. եւ զծանր ինչ բան առ ինքն հասուցանել, եթէ զգուշասցին եւ զգուշացուսցեն ըստ պատգամի մարգարէութեան, թէ «Ահա սուր գայ» (յմմտ. Եզեկ. Լ. 4). եւ ազգ երկրին ապստամբեալ անփոյթ առնիցէ՝ նոքա յանաւրէնութեան իւրեանց մեռցին, եւ նա ապրեցուսցէ զանձն իւր:

ՍԱՊ ԺԳ. Եղբարց սիրելեաց երիցանց եւ վանականաց, որպէս ամբաստանութիւն եղեւ առ մեզ ի բազում տեղիս ժողովրդականաց զքահանայից՝ թէ որպէս ծուլութեամբ ունին զկարգ եկեղեցւոյ պաշտաման եւ աղաւթից, եւ զայլ ամենայն կարեւոր առաջնորդութիւն. մանաւանդ ուսումնատեցութեան, զի ասացին թէ ինքեանք չեն ուսեալ, եւ զորդիս իւրեանց ի դպրոց ոչ ունին, եւ վասն տգիտութեան՝ երիցութեան արժանի ոչ լինին, եւ մեզ զրկանք են եւ նեղութիւն, զի դատարկացեալ եմք նոքաւք եւ ի նոցանէ, եւ ամենեւին պնտեղեակ եւ անմխիթար զրոց սրբոց: Զնոյն զոր լուաք ի նոցանէ գիտացաք եւ մեք եւ զգացաք բազում, վասն զի ի շատ տեղիս ոչ զոք գտաք քահանայութեան արժանի ի տգիտութենէ, եւ ժողովուրդն խոպանացեալ մնայր, եւ մեք տարակուսեալք ոչ գտաք, որ զնոսին ինքեանս կարգել ի քահանայութիւն, այլ հրաժարեցուցեալ զնոսա ի բնակութենէն՝ աւտարաց պիտանեաց եւ գիտնոց տուաք զժառանգութիւն նոցա: Արդ՝ որպէս յամենայն ժամ պատուէր լեալ էր ի մեզէ առ ձեզ, եւ գրելով եւ հրաման տալով յանդիման՝ ամենայն կարգի եկեղեցւոյ եւ ձեր անձանց կազմութեան, արժան էր թէ խրատեալ էիք. եւ այդպիսի տրտունջ զձէնջ ի ժողովրդականաց ոչ հասանէր առ մեզ եւ ոչ զձեզ ի թերութեան տեսանէաք եւ ոչ զեղջ եւ ապաշաւ լինէր: Եւ վասն մտից եւ պտղոց եկեղեցւոյ զոր դուք ի ժողովրդականաց առնուք եւ մեր ձեզ թողեալ է. եւ եւս, զի ամենայն պատիւդ ձեր հայի առ գիտութիւն եւ արժանաւորութեամբ զկարգս եկեղեցւոյ ունել, եւ յորդորել զժողովուրդն ի խրատ բարի եւ ի պատկառանս, ամենայն հոգեւոր երկիւղածութեամբ:

SPT 9. Le chorévêque doit honorer les personnes bonnes et compétentes et châtier les méchants, et en particulier, ceux qui détestent les études (Pr 17, 16).

SPT 10. Il faut conserver continuellement les écoles probes et illuminées – par les commandements de Dieu – dans les monastères et les autres lieux saints; car lorsque le clergé à la tête de l'Église est méritant et excellent, le peuple ne l'est que davantage. Et le chorévêque ramènera les fidèles laïcs paresseux vers la voie droite, et il les réjouira par l'enseignement des saintes Écritures, et selon des jeûnes et des vœux faits à loisir, il instruira les pécheurs et préservera la foi des fidèles loin des hérétiques et de leurs actes impurs, car l'évêque a confié aux chorévêques la tâche de surveillance encouragé par l'exemple de Moïse qui avait institué des surveillants auprès du peuple pour les examiner et rendre des jugements; et si une affaire grave survient, ils (*i.e.* les chorévêques) doivent lui (*i.e.* l'évêque) en référer après avoir mis en garde les protagonistes (cf. Éz 30, 4).

SPT 13. De nombreux laïcs se sont plaints du fait que les prêtres sont relâchés dans le service du culte et le respect des commandements divins; plus encore ils détestent les études et n'envoient pas leurs enfants à l'école, et à cause de leur ignorance, les laïcs restent eux-mêmes incultes et sont privés du réconfort des Écritures. Dans de nombreux endroits, en raison de l'ignorance des gens, nous (*i.e.* Sahak le Parthe) n'avons trouvé aucun candidat digne à la prêtrise – et les populations ont été délaissées – et de ce fait, nous avons dû priver ces familles sacerdotales de leur lot ecclésiastique héréditaire pour les confier à des étrangers méritants et éduqués; nous avons personnellement donné des instructions à ces prêtres afin de les ramener dans le droit chemin et en attendant, nous leur avons laissé la jouissance des offrandes apportées par les laïcs.

ՍԱՊ ԺԴ. Արդ՝ բարձէք այսուհետեւ ի ձեզէ զայդպիսի թշնամանս, զորդիսդ ի դպրոց կալարուք, զի գիտունք լինիցին. ծաներու՛ք, զի որպէս կուրութիւն աչաց ատելի է մարմնոյն, նոյնպէս տգիտութիւն ոգւոյ ատելի է Աստուծոյ, մանաւանդ քահանայից, լուայք ի մարգարէէն, այլ աւրինակ կացուցէք ճշմարիտ զանձինս ձեր ժողովրդականաց՝ ամենայն պարկեշտութեամբ (յմմտ. Տիթ. Բ. 7) աղաւթից եւ պահոց անձանձրոյթ հոգ տանել:

ՍԱՊ ԻԳ. Տգէտ երէցեղբարք՝ ժողովուրդ մի՛ իշխեսցեն ունել. երկականայք երէցեղբարք ընդ զինուորս կացցեն՝ որոշեալ ամենեւին յեկեղեցականացն եւ ի մասնէ եկեղեցւոյն, վասն զի եղեն մարմնասէրք:

ՍԱՊ ԽԳ. Իսկ ամուսնացելոց քահանայիցն եղիցին տաւնք շաբաթն՝ Զատկի, եւ Զատիկն սուրբ, եւ երկրորդ Զատկին եւ յերկրորդ Զատկէն ի վեր կիւրակէքն ամենայն եւ Պենտակոստն եւ տաւն սրբոյ Աստուածածնին եւ Վարդավառն, բայց ի մատաղենեացն, որ է կատարումն քառասնորդացն առաքելական տաւնից հաւատացելոց Զատկի, եւ զպտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ, եւ պատարագք, որ մասնականաւ են կէս կաշւոյն եւ ճրագուին զերկու մասունս ի վանս թողլով զպաշտաման եւ զլուցման, զմին տարցին, զի լուծման մասնն, եւ որ ոչխարաւ է դմակն անդամով եւ ճրագուն, եւ խախացոցն, եւ մորթն եւ զգեստն միայն տանտիկնանց վախճանեցելոց: Եւ տաւն Բարեկենդանին եւ Ողոգոմեանն մեծ, որ թարգմանի բարեբանեալ աւր, եւ թէ այլ տաւն ոք կատարեսցէ յանուն առաքելոց եւ մարգարէից, հասարակ եղիցի, զի այնպէս աներկեւան եւ առանց հակառակութեան պաշտաւնէիցն կացցեն դասք, գիտելով որում շնորհի արժանաւորք եղեն. զի պարկեշտութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ վարեսցին. եւ մի՛ եղիցին բանակռիւք, այլ սիրունք, արթունք եւ զուարթունք յամենայնի, զի բաւական լիցին խրատել զստահակսն եւ զյուլացեալսն ածել ի կարգ հաւատոյ, քանզի այդ գործ է վարդապետի եւ հոգեւոր հովուի:

ՆԵՆ Ե. Եւ երկականայքն թէեւ գրակարդացք իցեն եւ պաշտաւնեայք, ընդ զինուորս կացցեն վասն ուխտազանցութեանն, եւ ի պտղոյ եւ ի մտից սրբոյ եկեղեցւոյ եւ ոչ միւմ մասին արժանի մի՛ լիցին զի չէ պարտ ապաշխարողաց առաջնորդութիւն առնել, զպտուղս եւ զուխտս պահանջել ընդ քահանայս: Նոյնպէս եւ տգէտք մի՛ իշխեսցեն մտից եկեղեցւոյ, զի անիրաւ է. վասն անուսումնութեանն ընդ զինուորս կացցեն եւ զհայրենի հող եւ զջուր կալցին եւ յարքունիս հարկ տացեն եւ զորդիս ի դպրոց տացեն, զի ուսցին:

ԲԳԿ ՃԴ. Վարդապետք որ զաշակերտս իւրեանց ակնառութեամբ ուսուցանեն՝ նզովեալ եղիցին:

ԳԱՍ ԻԶ. Որք վերակոչին յեպիսկոպոսութիւն, քննեսցի՝ եթէ կարասցէ հերքել զհերձուածողացն հոյլս տեղեկութեամբ գրոց սրբոց. ապա եթէ չիցէ առ այս բաւական՝ դադարեսցէ, թէեւ ի սրբոց իցէ:

SPT 14. Surtout, ces prêtres ignorants – qui doivent cesser de se comporter de façon outrageante – sont tenus de mettre leurs enfants à l'école, afin d'être des exemples pour leurs fidèles (cf. Tt 2, 7) tout en se dévouant à la prière et au jeûne.

SPT 23. Les *erēc'ełbayrs* ignorants ne pourront pas former une congrégation; et ceux qui sont remariés se tiendront avec les soldats et seront écartés de l'ensemble des clercs et du lot de l'Église.

SPT 43. Les prêtres mariés doivent célébrer les fêtes suivantes: la semaine de Pâques et la sainte Pâques, la seconde Pâques et chaque dimanche à partir de la seconde Pâques, et la fête de la sainte Mère de Dieu, et le *Vardavar*, mais s'agissant des prémices qui représentent l'accomplissement de la quarantaine des fêtes apostoliques des fidèles de Pâques et les fruits de toutes les récoltes, boisseau par boisseau, et les offrandes qui sont partagées, la moitié du cuir et deux parts de graisses seront laissées au monastère pour les besoins du culte et une part sera apportée pour l'éclairage avec la queue et le membre quand il s'agit d'un mouton ainsi que la graisse, l'estomac et la peau, et les vêtements des maîtresses de maison défuntes iront également au monastère. Et les fêtes du Mardi gras, du dimanche des Rameaux, et toute autre fête pouvant être tenue au nom des apôtres et des prophètes doivent être généralisées, ainsi les ministres du culte n'éprouvant plus de doute ne s'opposeront plus entre eux dès lors, les prêtres mariés devront vivre avec modestie en s'adonnant aux études; en étant aimables et non pas chicaniers, afin de pouvoir réprimander les indisciplinés et les paresseux comme c'est le devoir du berger.

NEN 5. Les ministres remariés, même s'ils sont les lecteurs et les serviteurs du culte se tiendront avec les soldats et ils ne percevront pas les revenus ecclésiastiques, car les pénitents ne peuvent pas bénéficier des avantages de la prélature. De même, les ministres ignorants se tiendront avec les soldats et ils ne jouiront que du sol et de l'eau de leur lot ecclésiastique; et ils paieront l'impôt royal, et devront emmener leurs enfants à l'école afin qu'ils étudient.

ECB 104. Les maîtres qui enseignent à leurs disciples de façon partiale seront anathématisés.

GNT 26. Pour ceux qui sont appelés à l'épiscopat, on examinera s'ils sont capables de réfuter les hérétiques par des arguments tirés des saintes Écritures; mais s'ils ne sont pas capables de faire cela, qu'ils cessent de vouloir accéder à l'épiscopat, même s'ils mènent une vie sainte.

2. Ծուլութիւն, անփութութիւն

ԵԱԿ ԼԴ. Եթէ ոք ձեռնադրեալ եպիսկոպոս ոչ ընկալաւ զպաշտաւնն եւ զհոգս ժողովրդեանն ընձեռելոյ նմա՝ սա որոշեալ լիցի՝ մինչեւ ընկալցի. նոյնպէս երէց եւ սարկաւագ: Ապա եթէ երթեալ՝ ոչ եղեւ ընկալեալ, այս ոչ ի նորա կամաց, այլ ի ժողովրդեանն խստութենէ՝ ինքն եղիցի եպիսկոպոս, իսկ ժառանգաւորք քաղաքին որոշեսցին, զի այնպիսի ժողովրդեանն խրատիչք ոչ եղեն:

ԵԱԿ ԾԳ. Եպիսկոպոս կամ երէց անփոյթ առնելով զքահանայութեանն կամ զժողովրդոցն, ոչ խրատելով զնոսա ի բարեպաշտութիւն՝ որոշեսցի. ապա եթէ յամառեսցի չածել յուղղութիւն՝ լուծցի:

ՍԱՐ Զ. Եթէ ի դէպ լինիցի ի միում գաւառի, յորում բազում եպիսկոպոսունք են, միոյ եպիսկոպոսին մնալ, եւ նա յիմեքէ ծուլութենէ ոչ կամեսցի գնալ եւ հաւանակից լինել կարգաւորութեանն եպիսկոպոսացն, իսկ եպիսկոպոսունքն ժողովեալ աղաչեսցեն լինել կարգաւորութեանն զոր նոքայն խնդրեն, եպիսկոպոս որ մնացն՝ յիշումն առնել ի ձեռն թղթոյ հայրապետին, այսինքն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին, եւ աղաչեն բազմութիւնքն հովիւ տալ նոցա. եւ ինձ այսպէս թուի, թէ բարւոք ասեն եւ սմա մնալ, զի եկեսցէ: Ապա եթէ եւ ի ձեռն թղթոյ աղաչեցեալ ոչ եկեսցէ եւ ոչ թղթով պատասխանի արասցէ, պիտոյ է զկամս բազմութեանն առնել: Այլ պարտ է կոչել եւ որք մաւտաւորքն են ի գաւառին եպիսկոպոսք առ ի ձեռնադրութիւն մայրաքաղաքի եպիսկոպոսին: Եւ ոչ է պարտ վայրապար կարգաւորել եպիսկոպոս ի գեաւղ ուրեք կամ ի դուզնաքեայ քաղաքի, որում եւ մի երէց բաւական է, քանզի ոչ է անդ կարեւոր եպիսկոպոսի կարգել, զի մի արհամարհեսցի եպիսկոպոսին անուն եւ իշխանութիւն, այլ գաւառի եպիսկոպոսք, որպէս յառաջագոյն ասացի, յայնպիսի քաղաքս կարգիլ պարտին եպիսկոպոսքն ուր եւ առնէին եպիսկոպոսք: Ապա եթէ գտցի այնպէս բազմութեան թուովք ժողովուրդք եւ քաղաք, զի արժանի է նմա եպիսկոպոս ընդունել՝ առցէ, թէ ամենեցուն հաճոյ թուեսցի այս:

ՀԱԹ ԾԴ. Հարցումն. Թէ ոք ի ժողովրդականաց աղաչէ զքահանայն վասն որդւոյ իւրոյ կամ դստեր, որ հիւանդ է եւ երախայ, զի երթիցէ կնիք տացէ նմա, եւ քահանայն կամ վասն ոխութեան, զոր ունէր ընդ նոսա յառաջագոյն, կամ վասն արհամարհութեան եւ հեղգութեան եւ ոչ երթիցէ մինչեւ մանուկն երախայ մեռանիցի, զինչ պատուհասի արժանի է քահանայն, վասն զկնիքն չտալոյն:

Պատասխանի. Լուծցի ի քահանայութենէն:

ՍԱՊ Դ. Զնոյն եւ տեսուչ քորեպիսկոպոսն պարտի համառաւտել զամենայն եկեղեցիս եւ եթէ ոք հեղգասցի եւ ըստերիւրեալ գտցի՝ յանդիմանեսցեն. կշտամբեսցեն խրատու վարդապետութեան, եւ զանիւք եւ տուգանաւք պատուհասեսցեն ատենական հրապարակաւ, զի եւ այլք երկիցեն:

ՍԱՊ Ե. Քանզի պարտ եւ պատշաճ է յամենայն տարւոջ, յորժամ ժողովքն կատարիցին, ըստ կանոնական սահմանադրութեանց շրջել քորեպիսկոպոսաց ի հա-

2. La paresse, la négligence

CCL 34. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui n'assume pas le ministère pour lequel il a été nommé sera exclu jusqu'à ce qu'il assume sa charge. Mais s'il n'a pas été reçu sur place, non pas de son fait, mais en raison de l'hostilité du peuple, il restera évêque tandis que les clercs locaux seront exclus du fait qu'ils n'ont pas corrigé un tel peuple.

CCL 53. L'évêque ou le prêtre qui n'instruit pas son clergé et son peuple avec piété sera exclu; et s'il s'obstine dans cette négligence, il sera déposé.

SAQ 6. Si dans une province qui compte beaucoup d'évêques, l'un d'eux par paresse ne se rend pas au synode pour l'élection d'un nouvel évêque et refuse cette élection, et que les évêques réunis le supplient de venir, le patriarche, c'est-à-dire l'évêque de la métropole, lui écrira pour lui rappeler que la foule réclame un pasteur et on attendra sa venue. Mais s'il ne vient pas, on procédera à l'élection du nouvel évêque. Mais pour l'élection de l'évêque de la métropole, il faut convoquer les évêques de la province voisine. Il ne faut pas placer un évêque dans un village ou une petite ville où la présence d'un prêtre suffirait, afin de ne pas rabaisser le nom d'évêque; les évêques de la province doivent établir des évêques uniquement dans les villes déjà dotées d'un siège épiscopal. Toutefois, si malgré la présence d'une population nombreuse, une ville n'a pas d'évêque, on pourra en établir un.

QCA 54. Si un laïc supplie le prêtre de venir baptiser son fils ou sa fille encore catéchumène qui est malade et que le prêtre, par rancune ou mépris envers eux ou par paresse, ne ne vient pas et que le catéchumène meure, il sera déposé.

SPT 4. Le chorévêque doit appliquer les mêmes règles dans toutes les églises qu'il supervise – et réprimander par des paroles instructives, et châtier par des coups et des amendes ceux qui sont nonchalants ou égarés, afin que les autres se tiennent dans la crainte.

SPT 5. Quand les synodes annuels se tiennent selon les constitutions canoniques, les chorévêques feront la tournée des églises placées sous leur juridiction pour

ւատացեալ նոցա եկեղեցիսն եւ քննութիւն առնել վարուց եւ կարգի պաշտամանն, թէ ո՞րպէս ունիցին, եւ համարս պահանջել յերիցանց եւ ի սարկաւագաց ժամուցն քարոզութեանցն եւ աղաւթիցն մատուցման եւ զկնքատուացն մի ըստ միոջէ յարմարումն կատարելութեան, եւ զպատարագամատուցացն սարսափելի խորհրդոյն պատշաճող սպասահարկութիւն, զի փոյթեռանդն յաւժարութեամբ եւ երկիւղիւ անդրդուելի պահեսցեն. վասն որոյ թէ հեղգայցեմք՝ համարս պահանջելոց եմք, եւ եթէ ոք տարտամ եւ յետնեալ գտանիցի ի սքանչելի ճառեցեալս աւանդութեանց, կրեսցէ պատուհաս սաստիկ, ո՛ ոք եւ իցէ, եւ ի պատուոյն իւրմէ զրկեալ եղիցի՝ մինչեւ հաշտեսցի ընդ նմա վարդապետն:

ՍԱՊ Զ. Եւ ոչ միայն երիցանց եւ սարկաւագաց պարտ է մշտնջենաւորել ի պաշտամանն, այլեւ ամենայն ուխտի մանկանց. եւ եթէ ոք մեղկ եւ յոյլ իցէ՝ զնոյն կրեսցէ պատուհաս: Այլ զտգէտս եւ զզինուորս ամենեւին իսկ պարտ է որոշել ի շնորհէն վայելից, որ ինչ ի ժողովրդականաց ի տուն Աստուծոյ մտանիցէ. բայց թէ ինքեանք կամ զաւակք իւրեանց հրահանգիցեն լինել արժանի:

ՍԱՊ Ժ. Վասն որոյ եւ անհատ պարտի պահել յարդարուն զդպրոցսն ի վանս եւ յայլ արժանաւոր տեղիս, զի լուսաւորեալք լուսով պատուիրանացն Աստուծոյ՝ զամենեսեան լուսաւորեսցեն. քանզի յորժամ ուխտն որ գլուխն է եկեղեցւոյ ընտիրք եւ պիտանիք լինիցին, եւս առաւել ժողովուրդն: Եւ եթէ եղիցի ոք ի ժողովրդենէն ծոյլ, վարուք առաքինութեան դիւրագոյն լիցի ածել յուղղութիւն, քանզի չէ փոքր յաղագս այդորիկ հոգ ի վերայ քորեպիսկոպոսին՝ այց առնել եւ վարուց ժողովրդեանն, եւ ըստ պարապոյ ուխտաւորեալ պահոցն եւ աղաւթից՝ ուրախացուցանել զրոց սրբոց վարդապետութեամբ, շահել զմեղուցեալսն, եւ տալ տեղեկութիւն կրթութեան եւ պահպանութիւն ամբիծ հաւատոյ, եւ զգուշանալ եւ փախչել ի հերձուածողաց եւ յաղծապիղծ գործոց, քանզի զդիտաւորութեան գործ նոցա է հաւատացեալ եպիսկոպոսին, ըստ աւրինակի բարգաւաճեալ մեծի մարգարէին Մովսէսի, որ կացոյց ոստիկանս ի վերայ ժողովրդեանն քննել եւ դատավճիռ հատանել. եւ զծանր ինչ բան առ ինքն հասուցանել, եթէ զգուշասցին եւ զգուշացուսցեն ըստ պատգամի մարգարէութեան, թէ «Ահա սուր գայ» (յմմտ. Եզեկ. Լ. 4). եւ ազգ երկրին ապստամբեալ անփոյթ առնիցէ՝ նոքա յանաւրէնութեան իւրեանց մեռցին, եւ նա ապրեցուսցէ զանձն իւր:

ՍԱՊ ԺԱ. Ապա եթէ զաւշաքաղութեամբ յածիցի զհարկսն միայն պահանջել, եւ ագահութեամբ զոսկւոյ եւ զարծաթոյ մթերն փափագիցի մթերել, եւ պղերգացեալ ի մոռացաւնս զկանոնական քննութիւնս դարձուցեալ, զոր ամբողջ եւ անվթար պարտ էր պահել, բոլորովիմբ թողեալ, լքեալ զիւր դիտաւորութեան պահպանութիւնն, եւ եկեալ սուրն կորուսանիցէ զնոսա, ինքն եղիցի պարտական եւ ի ձեռաց նորա խնդրեցից զարիւնն: Վասն որոյ պատրաստ կալ հրամայէ ճշմարիտ քարոզն, հսկել եւ արթուն լինել. «Զգոյշ կացէք անձանց եւ ամենայն հաւտիդ, յորում եդ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդ Տեառն, զոր ապրեցոյց պատուական արեամբն իւրով» (Գործ. Ի. 28): Եւ զերախտիս հատուցմանցն պարգեւ ի յայտ առ-

examiner les mœurs et le culte, et ils demanderont des comptes à ce sujet aux prêtres et aux diacres et examineront le comportement de tous les fidèles, tout en exigeant un service convenable et uniforme de la part de ceux qui offrent la sainte communion; et celui qui agit avec nonchalance encourra un terrible châtiment, et sera suspendu de sa dignité jusqu'à ce qu'il se réconcilie avec son *vardapet*.

SPT 6. Les prêtres, les diacres et l'ensemble des clercs qui font preuve de paresse dans le culte subiront le même châtiment (*i.e.* seront suspendus de leur rang par leur *vardapet* jusqu'à ce qu'ils se réconcilient avec lui). Mais ceux qui sont ignorants ou qui se comportent comme des soldats seront privés de la jouissance de leur rang et des offrandes apportées par les laïcs à l'Église; mais si eux-mêmes ou leurs enfants s'instruisent, ils deviendront dignes de leur rang et des offrandes.

SPT 10. Il faut conserver continuellement les écoles probes et illuminées – par les commandements de Dieu – dans les monastères et les autres lieux saints; car lorsque le clergé à la tête de l'Église est méritant et excellent, le peuple ne l'est que davantage. Et le chorévêque ramènera les fidèles laïcs paresseux vers la voie droite, et il les réjouira par l'enseignement des saintes Écritures, et selon des jeûnes et des vœux faits à loisir, il instruira les pécheurs et préservera la foi des fidèles loin des hérétiques et de leurs actes impurs, car l'évêque a confié aux chorévêques la tâche de surveillance encouragé par l'exemple de Moïse qui avait institué des surveillants auprès du peuple pour les examiner et rendre des jugements; et si une affaire grave survient, ils (*i.e.* les chorévêques) doivent lui (*i.e.* l'évêque) en référer après avoir mis en garde les protagonistes (cf. Éz 30, 4).

SPT 11. Le chorévêque qui par cupidité et avarice amasse de l'or et de l'argent, et avec nonchalance oublie les inspections canoniques et la surveillance qu'il doit exercer sur ses ouailles devra répondre des péchés qui frapperont son troupeau (Ac 20, 28; 1 P 5, 4).

նէ. «Զի յերեւել հովուապետին՝ ընդունիցիք զանթառամ փառաց պսակն» (Ա. Պետ. Ե. 4):

ՍԱՊ ԻԱ. Եւ լսեմ թէ զեկեղեցւոյ սպաս, մանաւանդ զվարագոյր ի հարսանիս առագաստ փեսայի եւ հարսին, եւ զսկիհ գինի ըմպելոյ յանաւթս տան գինուորաց, վասն որոյ զքահանայն զայն արժան է խլել ի կարգէ իւրմէ, վասն այդպիսի խառնակ եւ չար գործոց, զոր յայսմհետէ այլ մի՛ ոք իշխեսցէ առնել. իսկ եթէ ոք գտցի արարեալ, լուծեալ լիցի ի քահանայութենէն, ամենեւին անմասն ի թողութենէ:

ՆԵՆ Զ. Քահանայք զշաբաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի՛ իշխեսցեն խափանել, որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս, այլ մատուսցեն անսխալ սաղմոսիւք եւ մարգարէիւք եւ առաքելաւք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար: Եւ զբաժակ սուրբ հաղորդութեանն մի՛ իշխեսցեն խափանել քահանայքն պատճառանաւք չքաւորութեան, որպէս ամբաստանեցին ժողովուրդք ի բազում տեղիս, որ արարեալ բազմաց անխնամող հոգւոց իւրեանց, այլ մի՛ եւս լիցի, զի մի՛ զուցէ պարտաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին յԱստուծոյ. պատրաստեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւորապէս ամենայն զգուշութեամբ:

ՆԵՆ Է. Եւ ի սրբոյ բաժակէն երկիւղիւ տացեն ժողովրդականացն, ոչ թերացուցանել նոցա զսրբութիւնն եւ զանմատոյցն չխառնել, զի մի՛ դատապարտեսցին. եւ ի պատարագէ կիւրակէի եւ տաւնից մի՛ իշխեսցեն ծուլանալ, մնալ ի տունս իւրեանց, այլ եւ յամենայն պաշտամանց. թէ ծուլասցի ոք՝ յանդիմանեսցի եւ ի մասնէ մտից աւուրն զրկեսցի եւ յընկերաց իւրոց որոշեսցի, եթէ քահանայ իցէ, եթէ դպիր:

ՆԵՆ ԺԴ. Պաշտաւն եւ պատարագիք եւ սպասք սրբոյ եկեղեցւոյն ի գլխաւոր քահանային տան եղիցի, որպէս յառաջագոյն կարգեալ է: Եւ ինքն գլխաւոր քահանայն զեկեղեցին մի՛ իշխեսցէ թողուլ եւ գործոյ տան պարապել, այլ մշտնջենաւոր ի սուրբ եկեղեցւոջն կացցէ, զի պաշտաւնն եւ աղաւթքն տունջեան եւ գիշերոյ ժամուցն եւ զտեսչութիւն ժողովրդոցն մի՛ խափանեսցէ. իսկ այլ ընկերքն զամառն փոխանակաւ կացցեն ընդ նմա անպղերգաբար: Ապա եթէ իցէ ոք, որ սխալիցէ ի պաշտամանէն, պղերգութեամբ կամ երկրական հոգովք, ի մտիցն մի՛ իշխեսցէ մասն առնուլ: Քահանայք միակամք լիցին աւրհնել միաբանութեամբ զժողովրդականսն եւ զորս որոշել ի սրբոյ եկեղեցւոյն:

ՍԻՈ Ա. Եպիսկոպոս կամ քորեպիսկոպոս կամ երէց մի՛ ստասցի ի պատճառս փառաց մարմնոյ զփառս շնորհաց Հոգւոյ՝ զպատիւ սրբութեան աւծմանն, որպէս ըստ մարմնական զբաւսման ունել, անփոյթ առնելով զժողովրդոցն հիւանդութեանց, եւ որ ի նոսա են հոգեկան ցաւոց վէրք, իսկ եթէ ծուլասցի՝ լուծցի:

ԵՓՐ Ա. Քահանայ կամ կրաւնաւոր կամ սարկաւագ, որ կամակոր մտաւք ինքեան ընկենուն զպատիւն կամ զբեմն վասն ծանրութեան կամ ծուլութեան կամ պմբարտաւանութեան կամ հակառակութեան կամ ամուսնութեան՝ արտաքս ընկեսցի յեկեղեցւոյ եւ ի ժողովրդոց եւ ի կենդանի խորհրդոյն, քանզի հաւասար է նա

SPT 21. Le prêtre qui utilise les meubles de l'église, notamment le rideau, comme un voile pour les époux ou qui donne le calice parmi les verres à vin aux soldats commet un acte impur et criminel; par conséquent, il sera déposé de sa prêtrise et sera totalement exclu du pardon.

NEN 6. Les prêtres ne feront pas obstacle à la célébration de la messe le samedi et le dimanche, mais qu'ils la célèbrent avec lecture des psaumes, des prophètes, des apôtres et des Évangiles selon la règle. Et en de nombreux endroits, les laïcs ont accusé les prêtres d'avoir confisqué la coupe de l'eucharistie sous prétexte de pauvreté; si les fautifs ne cessent pas d'agir ainsi, ils seront punis et frappés par Dieu, mais qu'ils fassent les préparatifs pour accomplir la messe sans entrave.

NEN 7. Et le calice sera donné à l'assemblée avec crainte pour ne pas diminuer ce qui est saint, afin de ne pas être condamné; et si un prêtre ou un *dpir* manque la messe dominicale ou d'un jour de fête, ou tout autre office en raison de sa paresse et reste chez lui, il sera réprimandé et privé d'une part journalière de ses revenus, et il sera séparé de ses compagnons.

NEN 14. Le culte, les offrandes et les vases de la sainte Église resteront dans la maison du prêtre principal comme cela a été précédemment prescrit. Le prêtre principal ne pourra pas quitter l'église pour vaquer au travail de sa maison, mais il se tiendra en permanence dans l'église afin que le culte – de jour comme de nuit –, les offices et la surveillance des fidèles ne soient pas entravés; et ses compagnons se relaieront sans faute auprès de lui à tour de rôle. Mais si l'un d'eux manque au culte par paresse ou par esprit profane, il sera privé de sa part des revenus ecclésiastiques. Les prêtres se mettront d'accord pour bénir ou exclure les laïcs de façon unanime.

SIO 1. L'évêque, le chorévêque ou le prêtre ne doit pas recevoir le sacerdoce pour sa gloire temporelle, de sorte qu'il ne vaque qu'aux affaires profanes, sans s'occuper des maladies de ses ouailles, mais s'il est paresseux, il sera déposé.

SEP 1. Le prêtre, le religieux ou le diacre qui rabaisse sa dignité et son trône du fait de sa torpeur, sa paresse, son orgueil ou en se mariant sera mis à l'écart de l'Église, du peuple et de la communion, car il a outragé le Fils de Dieu; mais s'il se convertit et fait pénitence pendant sept ans il pourra communier, et l'évêque

այնոցիկ որ զՈրդին Աստուծոյ առ ոտն հարին եւ զարիւն նորոյ ուխտին խառնակ համարեցան եւ զշնորհաց հոգին թշնամանեցին. ապա եթէ ապաշխարեալ դարձցին, յետ Է. ամի ապաշխարութեան արժանասցին եկեղեցւոյ ի հաղորդութիւն. իսկ զպատիւն եւ զաքեմն ըստ կամաց եպիսկոպոսին առցեն:

ԲԳԿ Ի. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ շաբաթու եւ կիւրակէի արտաքոյ կալ, բայց թէ անհնարին լինի եւ Խ. աւր առանց խորհրդոյն մի՛ իշխեսցէ կալ. ապա եթէ յանդգնի՝ նզովեսցի:

ԲԳԿ ՃՀԹ. Քահանայ մի՛ թողցէ զոք յերդումն յեկեղեցի ամենեւին եւ մի՛ ճրագ անցուցանել եւ լինել ուրացող. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի, զի դատաւորքն իշխանք են եւ ոչ քահանայք:

ԲԳԿ ՄԼԱ. Ապա եթէ ծնաւղն զգուշացուցանէ քահանային, եւ նա վասն իւր աշխատութեան եւ կամ վասն այլ զբաղման անփոյթ արար եւ մանուկն մեռաւ՝ քահանայանալ ոչ կարէ, զի ոչ զգուշացաւ հաւտին. Գ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա. ամ՝ ընդ ձեռամբ. բայց եպիսկոպոսն մարդասիրութիւն արասցէ շնորհելով զպատիւ քահանայութեան:

ԲԳԿ ՄԼԵ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ երթալ ճանապարհ ըստ կամաց: Ապա եթէ համարձակիցի ոք եւ թողու զհաւտն ի ձեռս գայլոց եւ հասանէ որոգայթ, զարիւն նորա ի ձեռաց նորա խնդրէ Տէր, զի արժան է յանձնել զհաւտն ի քաղաքակիցս իւր. զի «Եղբայր յեղբաւրէ աւգնի» (Առակ ԺԸ. 19), եւ թէ «Զմիմեանց բեռն բարձէք» (յմմտ. Թիւք, Դ. 49):

ԲԳԿ ՄԼԶ. Այր կամ կին յորժամ ի մահիճս ելանէ ցաւոց, արժան է յաւուրն երրորդի կոչել զքահանայսն եւ զերիցունսն խոստովանել զյանցանսն, եւ եթէ իցէ արժանի, տացեն զմարմինն Տեառն: Ապա եթէ քահանայն զբաղեալ ի ծուփս աշխարհիս եւ անփոյթ առնէ եւ ոչ երթայ, եւ նա վտանգեալ ի ցաւոցն, եւ խոստովանութիւն ոչ կարէ տալ՝ մի՛ իշխեսցէ քահանայն տալ զմարմինն Տեառն, բայց մեղք նորա ի գլուխ քահանային եղիցի որ ոչ զգուշացաւ: Ապա եթէ հոգաբարձո՛ւքն ոչ զգուշացուցին՝ քահանայն անպարտ է եւ մեղք նորա ի գլուխ նոցա:

Թ. Աւետարանական մեղմութիւն եւ ներողամտութիւն

1. Կռուասէր, բարկացկոտ

ԵԱԿ ԻԵ. Զեպիսկոպոս եւ զերէց եւ զսարկաւագ հարկանողս զհաւատացեալս մեղուցեալսն կամ զանհաւատս զկռուողս եւ ի ձեռն այսոցիկ երկեցուցանել կամեցեալս՝ լուծանել հրամայեմք. քանզի ոչ ուրեք զայս Տէր ուսոյց, բայց եթէ զընդդէմ սորին, ինքն հարաւ՝ այլ ոչ զոք եհար, թշնամանեցաւ՝ եւ ոչ զոք փոխարէն թշնամա-

décidera s'il peut reprendre son ministère ou sa robe monacale.

ECB 20. Le prêtre n'a pas le droit de sortir de l'église le samedi et le dimanche, sauf en cas d'extrême urgence et il ne restera pas sans communier durant plus de 40 jours; sinon il sera anathématisé.

ECB 179. Le prêtre ne laissera personne jurer dans l'église ni n'éteindra un flambeau comme un apostat, car les juges peuvent faire cela mais pas les prêtres; mais celui qui laisse faire de telles choses sera compté parmi les crucificateurs.

ECB 231. Si un enfant sort vivant du sein de sa mère et que les parents alertent le prêtre qui se montre négligent en raison de son travail ou d'autres occupations, et que l'enfant meurt, il ne pourra plus exercer le sacerdoce, car il n'a pas préservé son troupeau; il se tiendra pendant trois ans avec les auditeurs, puis pendant un an sous surveillance; mais l'évêque pourra faire preuve de philanthropie en le gratifiant à nouveau de sa dignité sacerdotale.

ECB 235. Le prêtre ne peut pas voyager à sa guise et abandonner son troupeau à d'autres (litt. des loups), car si un péril survient, le Seigneur lui réclamera le sang versé, mais il doit confier son troupeau à ses proches collègues (litt. concitoyens, cf. Pr 18, 19; Nb 4, 49).

ECB 236. Quand un homme - ou une femme malade - se met au lit, il faut appeler les prêtres et les doyens le troisième jour, afin qu'il confesse ses fautes et qu'on lui donne, s'il en est digne, la communion. Mais si le prêtre est occupé par des soucis mondains et ne vient pas à temps, et qu'ensuite le malade n'est plus en état de se confesser, il ne pourra plus lui donner la communion, mais les péchés du malade retomberont sur sa tête en raison de sa négligence. Mais si ce sont les tuteurs du malade qui ont été négligents, ses péchés retomberont sur eux.

h. La douceur évangélique et l'indulgence

1. Le querelleur, le colérique

CCL 25. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui frappe les fidèles pécheurs ou les infidèles qui sont querelleurs afin de leur faire peur sera déposé; car le Seigneur nous a enseigné une attitude totalement inverse (cf. 1 P 2, 23).

նեաց. չարչարեցաւ՝ եւ ոչ սպառնացաւ (յմմտ. Ա. Պետր. Բ. 23):

ՆԻԿ ԺԲ. Վասն այնոցիկ որ կոչեցանն եւ յաւժարութեամբ կալան զաշտիճանն եւ ապա ի մեղս զառածան եւ կերան զփսխած իւրեանց ի շնութիւն, ի պոռնկութիւն, ի գողութիւն, յագահութիւն, յոխակալութիւն, մանաւանդ զանինարին աղետսն որ գործենն եւ անդէն ի խորհուրդն եւ ի սուրբ սեղանն մերձենան, այսինքն ի պատարագն մատուցանել եւ շարժեն զբարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ երկրի՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն վասն մարդասիրութեան, այսպիսիքն Ժ. ամ ընդ պատժաւք լիցին եւ Գ. ամ ընդ ունկնդիրսն կացցեն, ապա քննեալ եւ փորձեալ զվարսն եւ զջերմեռանդն սրտիւ յաւժարութեամբ եւ ողորմութեամբ եւ աղքատսիրութեամբ զապաշխարութիւնն. կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ ժողովոյն առ այնպիսիսն մարդասիրութիւն ցուցանել. եպիսկոպոսին որ իցէ ի վիճակին՝ անդրէն ի խորհուրդն հաւասարել եւ ի կարգ պաշտամանն. ապա եթէ կեղծաւորութեամբ իցէ երթեւեկն նորա յեկեղեցի եւ դիտել զնմանիսն իւր, եւ զայթ ի զայթ զղջումն եւ ապաշխարութիւնն մարդահաճոյութեամբ՝ այնպիսումն կանոնք մինչեւ ցվախճան սահմանեսցին:

ՍԱՊ Է. Նոյնպէս եւ զարբեցողսն որոշեսցեն եւ զկռուողսն՝ մինչեւ յապաշխարութիւն եւ յուղղութիւն եկեսցեն, ըստ առաջնորդին կամաց:

ՍԱՊ ԼԴ. Եւ քահանայք զգուշասցին զյանցուցեալն միաբան առնել արտաքոյ եկեղեցւոյ, եւ մի՛ ի խրոխտ եւ ի հակառակութիւն ընդդիմանալ միմեանց անարգել անձամբ զանձինս, այլ խաղաղութիւն եղիցի ձեզ յամենայն ժամ սիրելիք եւ գործակիցք:

ԳԱՍ ԺԱ. Եպիսկոպոս հարկանող, որպէս թէ ահարկու առ մեղուցեալսն, ոչ է արժան նմա զայս գործել յանդգնաբար, այլ ուսուցանել խրատու եւ իմաստութեամբ Տեառն, զի «Քաղցրութիւնն Աստուծոյ, ասէ, զքեզ յապաշխարութիւն ածէ» (Հռոմ. Բ. 4), որպէս եւ մեծն Պաւղոս՝ զՈնեսիմոս (հմմտ. Փիլեմ. 20-21). եւ Տէրն ասէ. «Եկայք առ իս ծանրաբեռինք. եւ պատուհասակոծ եղեալ ոչ ուրեք գտանի» (հմմտ. Մատթ. ԺԱ. 28):

2. Ոխապահութիւն եւ վրէժխնդրութիւն

ԵԱԿ ԽԷ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց զդարձեալն ի մեղաց ոչ ընկալցի, այլ ի բաց մերժեսցէ՝ լուծցի, զի տրտմեցուցանէ զՔրիստոս, որ ասացն. «Ուրախութիւն լինի յերկինս ի վերայ միոյ մեղաւորի որ ապաշխարէ» (Ղուկ. ԺԵ.7):

ԲԳԿ ՃԶԱ. Քահանայ վայրապար ընդ բանիւ մի՛ արասցէ եւ մի՛ ոխս պահեսցէ եւ արգելցէ զերթեւեկ ի տանէ այնպիսւոյն, զի առ արտաքինսն իմաստութեամբ գնասջիք, եւ արեգակն ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի՛ մտցէ, եւ մի՛ տեղի սատանայի:

NIC 12. Ceux qui ont été légitimement ordonnés puis sont tombés dans l'adultère, la fornication, le vol, l'avarice, la vengeance ou qui causent des misères insupportables et en même temps offrent le sacrifice de l'autel seront punis pendant dix ans et ils se tiendront parmi les auditeurs pendant trois ans; puis, une fois que la ferveur de leur pénitence sera examinée et sera accompagnée d'aumônes envers les indigents, alors l'évêque fera preuve de charité et le clerc pourra communier et reprendre le rang de son ministère; mais s'il vient à l'Église de façon hypocrite, qu'il garde les mêmes intentions et que son repentir, et sa pénitence sont vacillants et seulement destinés à plaire aux hommes, la sanction s'appliquera jusqu'à sa mort.

SPT 7. Les prêtres ivrognes ou querelleurs seront exclus de leur rang par le chorévêque, jusqu'à ce qu'ils fassent pénitence et reviennent dans le bon chemin selon la volonté du prélat.

SPT 34. Les prêtres doivent être diligents à réconcilier les transgresseurs en dehors de l'église et ils ne doivent pas s'affronter entre eux par orgueil en proférant des insultes personnelles, mais que la paix et l'amour règnent parmi eux.

GNT 11. L'évêque qui frappe les pécheurs pour les terroriser agit de façon indigne et arrogante, alors qu'il devrait les instruire par des conseils et avec la sagesse du Seigneur, car il est dit que «la douceur de Dieu te conduira à la pénitence» (Rm 2, 4), comme le grand Paul l'a dit à Onésime. «Vous êtes venus à moi chargés de fardeaux, et personne, en aucune façon, n'a été frappé de châtiments» (cf. Mt. 11, 28; Philem. 20-21).

2. Le rancunier et le revanchard

CCL 47. L'évêque ou le prêtre qui n'accueille pas celui qui se convertit de ses péchés, mais le rejette sera déposé, car il a attristé le Christ (Lc 15, 7).

ECB 181. Le prêtre ne doit pas parler inutilement ni être rancunier et tourner en rond chez lui avec sa rancune, mais à l'extérieur, il doit se conduire avec sagesse, car la colère donne prise à Satan.

ԳԱՍ ԺԴ. Համբաւ եհաս երբեմն զԿիւլիկեցւոց եպիսկոպոսէն, թէ դառն խստութեամբ վարի առ իւրսն, որպէս թէ խարանաւք նշաւակէ զոմանս վասն մեղաց, կամ այլ իրիք ինչ. առաքեցաք մերժել զդատապարտողն: Արդ՝ մի՛ անհաւատութեան գործ առ մերս կալցի, զի եւ Մանեայ պղծոյ աշակերտքն զայս առնէին, զի որք զայսպիսիսս գործեն՝ նզովեալքն են:

Ժ. Խոնարհութիւն

1. Զգեստ

ԿԱՌ Զ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ եղիցին երիցունք եւ սարկաւագունք որպէս Մովսէսն եւ Ահարոն, եւ ապա մատիցեն ի պաշտաւն սրբութեանն՝ ի պատարագն եւ ի խորհուրդն տէրունական, եւ զկէսսարկաւագաց ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ, եւ ի տեսչութիւն այրեաց եւ վշտացելոց, որպէս Ղեւտացիքն, որ կրէին զսպասաւորութիւն, եւ զինուորական ձեւով չիշխէր ոք մերձենալ, նոյնպէս եղիցին յեկեղեցւոջ. եւ մի ոք վայրապար ի բեմ սրբութեանն եւ ի սպաս աւրինացն մերձեսցի. եւ սարկաւագունք սպասաւորք երիցանցն կարգեսցին, եւ ընտրեալքն՝ երիցունք: Կաթողիկոսն դէտ եւ գլուխ եւ աւրէնսդիր լիցի ժողովրդեանն, զի ըստ բերանոյ նոցա վճարեսցի ամենայն ինչ, որպէս Մովսէսին եւ Ահարոնին էր:

ԳԱՆ ԻԴ. Երէց կամ սարկաւագ առանց աղաբողոնի ի բեմ մի՛ ելցէ, այլ կամ խունկ ծխել եւ գրովք սաղմոս ասել ի բեմի եւ կամ ի բեմի գիրս կարդալ եւ կամ ի սպասու կալ սեղանոյն՝ ոչ է ընդունելի պաշտաւն նորա: Աղէ՛ կաց այնպիսի կերպարանաւք առաջի մահկանացու իշխանի, եթէ ընկալցի զքեզ: Ա՛րդ, եթէ ոք անցցէ ընդ կանոնս, այնպիսին նզովեալ լիցի:

ԼԱՒ ԻԲ. Չէ մարթ կէսսարկաւագին կտաւ զուսովք արկանել եւ ի դուռն պահելոյ հեռանալ բնաւին եւ ոչ ի պատճառս աղաւթից:

ԼԱՒ ԻԳ. Չէ պարտ գրակարդացի կամ սաղմոսողոգի կտաւ զուսովք արկանել եւ այնպէս կարդալ կամ սաղմոս ասել:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանեմ զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ ճոր ինչքն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, գիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն,

GNT 14. Jadis la rumeur est parvenue au sujet de l'évêque de Cilicie, comme quoi il se comportait avec une âpre sévérité envers ses fidèles (litt. les siens), marquant certains de stigmates en raison de leurs péchés ou pour d'autres raisons; nous avons ordonné d'écarter celui qui a prononcé une telle condamnation. À présent, que personne n'agisse parmi nous comme un infidèle, car ce sont les disciples de l'impur Mani qui faisaient cela et ceux qui agissent ainsi sont anathématisés.

J. L'humilité

1. Le vêtement ecclésiastique

CAP 6. Les prêtres et les diacres seront à l'image de Moïse et d'Aharon afin de célébrer la sainte messe et l'eucharistie, et les sous-diacres seront les serviteurs de l'Église, et ils surveilleront les veuves et les affligés à l'image des Lévites; et les ecclésiastiques ne porteront pas d'habits militaires ni ne s'approcheront avec futilité du saint autel et des vases liturgiques; les diacres ont été disposés comme des serviteurs et les meilleurs d'entre eux accéderont à la prêtrise. Le catholicos est la sentinelle, le chef, le législateur de la communauté et tout s'accomplit selon sa volonté comme cela se passait avec Moïse et Aharon.

GNG 24. Le prêtre ou le diacre qui monte au *bêma* sans *ałabołon* pour brûler l'encens, réciter les psaumes, lire les Écritures ou servir l'autel ne pourra accomplir un ministère acceptable et il sera anathématisé.

LAO 22. Le sous-diacre ne peut pas mettre du lin sur les épaules ni abandonner la garde de la porte même pour prier.

LAO 23. Le lecteur ou le psalmiste ne peut pas mettre du lin sur les épaules et lire ou psalmodier ainsi.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՆԵՆ ԺԲ. Եւ մի՛ զձեւ զինուորաց հանդերձի ունել եւ ի կարգի պաշտաւնէից կալ, այլ ընդ զինուորս կացցեն, այլ զձեւ եկեղեցականաց ունել իւրոյ կարգին վայել է ըստ քահանայական աւրինի:

ԿՎՍ Ա. Հարցումն. Եթէ պա՞ռտ իցէ եպիսկոպոսին մինչդեռ յեկեղեցւոջ իւրում իցէ եւ ի գործ եպիսկոպոսութեան, երկաթս առնուլ յանձն իւր եւ այնու վարել զտեսչութիւնն:
Պատասխանի. Չէ՛ արժան, զի կեղծաւորութեան եւ մարդահաճոյութեան կարծիս տայ ժողովրդեանն:

ԿԵՆ ՂԷ. Ոչ է պարտ սպասաւորաց եւ ոչ գրակարդացաց ուրար ընդ պարանոց՝ եւ այսպէս ընթեռնուլ կամ սաղմոսել:

ԲԳԿ ՃԺԵ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ յերեւելի երիվար հեծանել կամ հանդերձս երեւելիս զգենուլ, բայց ի խորհրդին, եւ կամ բոկ եւ անպատմուճան ի սեղանն մատչել. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՃԻԳ. Կին մի՛ իշխեսցէ զհանդերձս առն զգենուլ եւ ելանել ի հրապարակս. ապա եթէ ոք յանդգնի՝ Ա. ամ ապաշխարեսցէ:

ԲԳԿ ՃԿԷ. Քահանայ որ երթայ ուրեք կամ ուխտական՝ արժան է յեկեղեցին ընթանալ եւ առ քահանային ագանել վասն պաշտամանն, թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի:

ԳԱՍ ԺԳ. Ոչ է արժան պատրիարգի, այսինքն կաթողիկոսի, նոր աւրէնս յեկեղեցի տալ, այլ զոր ընկալաք յառաքելոցն, ոչ պերճ հանդերձիւ պճնել եւ ոչ յերիւարս ձիոց կամ կիսիշեաց նստել, այլ թէ տկար է զաւրութեամբ մարմնոյ՝ յէշ նստցի ըստ Տեառն մերոյ եւ Աստուծոյ նմանութեան, զի գտան քաղաքաց եպիսկոպոսք եւ կաթողիկոսք լուծեալք զայսու կանոնաւս, եւ կտաւիս զգեցեալք եւ ձիովք իգամոլովք գնացեալք, զորս տարամերժեցին սուրբ ժողովն եւ մեք նզովիւք, քանզի զառաքելական աւրէնս եդաք:

ԿՐՆ Թ. Զգուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս եւ զսարկաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հասարակաւրէն հանապազորդեան հանդերձիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր աշտիճանի

NEN 12. Le *dpir* ne doit pas porter un uniforme de soldat, sinon il ne se tiendra pas avec les clercs mais avec les soldats, mais qu'il porte l'habit ecclésiastique selon la loi sacerdotale.

CDS 1. L'évêque pendant qu'il exerce sa fonction au sein de son église ne doit pas porter d'arme, car il donne à l'assemblée une attitude hypocrite et flatteuse.

SCN 97. Les ministres inférieurs et les lecteurs ne doivent pas porter l'*orarion* à l'épaule et lire ou psalmodier en cette tenue.

ECB 115. Le prêtre ne doit pas monter un fringant destrier ou porter des habits excentriques, mais il doit s'approcher de l'autel pieds nus et sans chaussures; sinon, il sera anathématisé.

ECB 123. Qu'une femme n'ose pas revêtir des vêtements d'homme et sortir ainsi sur les places publiques, sinon elle fera pénitence pendant un an.

ECB 167. Le prêtre ou le clerc qui se rend dans un autre endroit ou part en pèlerinage doit aller à l'église du lieu et s'habiller pour le culte chez le prêtre, sinon il sera anathématisé.

GNT 13. Le patriarche, c'est-à-dire le catholicos, ne donnera pas de lois nouvelles à l'Église mais s'en tiendra à celles des apôtres, et il ne doit pas porter d'habits fastueux ni monter sur des coursiers ou des mulets, mais seulement en cas de fatigue corporelle monter sur un âne comme le faisait notre Seigneur, car dans certaines villes, des évêques et des catholicos ont transgressé ce canon en circulant vêtus de lin sur des chevaux entiers attirés par les femelles et pour cela, le saint concile et nous-mêmes (*i.e.* Grégoire de Nazianze) les avons anathématisés en appliquant les lois apostoliques.

KAR 9. L'évêque, le prêtre et les diacres ne peuvent servir la sainte table avec un vêtement ordinaire, mais chacun selon son rang revêtira son manteau et sa tunique. Le chef des évêques, c'est-à-dire le catholicos, doit revêtir en-dessous une tunique

զգեցցին պարեգաւտս եւ պատմուճանս. եպիսկոպոսապետն, այսինքն կաթողիկոսն, զգեցցի ի ներքոյսն պարեգաւտս սպիտակ եւ ի վերայ նափորտ ԲԺ. խաչիւք նկարակերտեալ եւ ամփոփեալ թեզանաւք, եւ եմիփորոն, որպէս եւ այլոց եպիսկոպոսացն, եւ յաջոյ կողմանէ կոնքեռն նկարագրեալ, նմանապէս եւ զայլ կարգաւորութիւն արասցէ ըստ գրելոցս: Նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն զգեցցի կամաս բոլորաստորոտ սպիտակ, ստորեւ զգեցեալ եւ ի վերայ աղաբողոն առանց թեզանեաց, բոլորեալ շուրջանակաւ, եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ զսպեալ թեզանաւք, եւ զգաւտեաւն ունելով դաստառակ խաչանմանեալ յաջմէ կողմանէ եւ ի վերայ աղաբողոնին կրկնաւ խաչիւք հնգիւք եմիփորոն, եւ կաւշիկս զգեցեալս եւ սքողեալս մինչեւ ցժամ խորհրդոյն. եւ ի սկզբան աղաւթիցն վերացուցեալ զծածկոյթ գլխոյն, առանց սքողելոյ կացցէ մինչեւ յաւարտումն խորհրդոյն: Նոյնպէս եւ քահանայքն զգեցցին սպիտակ պարեգաւտս ի ներքոյ եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ ի վերայ աղաբողոն պճղնաւոր առանց թեզանեաց եւ կաւշիկս յոտս բացաւ գլխով սպասաւորեսցէ խորհրդոյն սրբութեան, եւ ոչ միայն զխորհուրդն սուրբ, այլ եւ զամենայն քահանայագործութիւնս: Ձձեռնադրութիւն քահանայի եւ զաւրհնութիւն եկեղեցւոյ եւ զայլ ինչ որ անկաւոր է՝ եպիսկոպոսապետաց եւ քահանայից մի՛ իշխեսցեն առանց պատմուճանի կատարել: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն զգեցցին պատմուճան սպիտակ եւ կացցեն ի սպասու խորանին հոլանիք եւ գաւտելոյծ լիցին ի ժամ պատարագին եւ ուրար զահեակ ուսովքն խաչանկար եւ զքշոցսն հովանի կալցին ի վերայ քաւութեան սեղանոյն. եւ կէսքն ի նոցանէ բուրուառս բարձեալ ի ձեռս, ակումբ առեալ զքաւութեամբն, մատուսցեն զբուրումն անուշահոտութեան խորհրդոյն մեղսաքաւիչ: Եւ զհաց պատարագին ինքեանք կազմեսցեն սաղմոսիւք եւ զգուշութեամբ, եւ զսուրբ խորհուրդն հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ քարոզել եւ յայլ ինչ մի՛ ամենեւին համարձակել: Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստունգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկի ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական-պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

2. Համեստութիւն

ՍԱՐ ԺԱ. Եթէ եպիսկոպոս յայլ ի քաղաքէ եկեսցէ ի քաղաք յայլ կամ յայլ ի գաւառէ ի գաւառ յայլ գոռոզութեան աղագաւ իւրոց գովեստիցն սպասաւորելով կամ թէ աւանդութիւն ինչ հնազանդեցուցանելով եւ բազում ժամանակս կալ անդ, եւ եթէ քաղաքին եպիսկոպոս ոչ է հմուտ վարդապետութեան, մի՛ արհամարհեսցէ զնա եւ յաճախագոյն ի բեմէ խաւսեսցի, ամաչեցուցանելով եւ յամաւթ առնելով, որ անդ եպիսկոպոսն է, քանզի այս պատճառք սովոր են խռովութիւնս առնել, եւ յայսպիսի սովորութենէ զայլոց զաթոռ ինքեան խաւսել եւ հանել փութայ, ոչ թերահաւատելով որ նմա տուեալն է՝ թողուլ եւ յայլ փոխել: Արդ՝ սահմանելի է ժամանակն, որ վասն այսորիկ, քանզի ոչ ընդունել զեպիսկոպոս՝ ապիրատ եւ անպիտան

blanche et au-dessus la chape tissée avec douze croix, qui enveloppe les manches, ainsi que le *pallium*, comme les autres évêques et du côté droit sera représenté le manipule, et de la même façon, qu'il accomplisse les autres prescriptions selon les Écritures. Pareillement, l'évêque portera un vêtement blanc de haut en bas, en revêtant par en-dessous et au-dessus une chape sans manches, tissée tout autour, et une étole sur les deux épaules raffermie par les manches, et ayant à la ceinture un amict en forme de croix du côté droit, et au-dessus une chape, une chasuble avec deux fois cinq croix, et des souliers recouverts et voilés jusqu'à l'heure du sacrifice, et au début des prières, il portera la capuche sur la tête, et se tiendra sans se dévoiler jusqu'à la fin des mystères. Et les prêtres aussi porteront un sous-vêtement blanc à l'intérieur, et une étole sur les deux épaules, et au-dessus une chasuble, une soutane sans manches et des souliers aux pieds, et ils serviront la tête découverte au mystère, et non seulement pour les mystères saints, mais aussi pour toute activité sacerdotale. Le chef des évêques, comme les prêtres, ne procède pas sans chasuble à l'ordination sacerdotale, à la bénédiction de l'église ou à tout autre acte liturgique. De même, les diacres porteront un manteau blanc et se tiendront pour le service du sanctuaire tête découverte, et ils seront sans ceinture au moment du sacrifice, et ils auront une étole sur l'épaule gauche avec une croix, et ils se tiendront dans l'ombre avec la sonnette pour l'expiation de l'autel; et la moitié d'entre eux portera l'encensoir à la main, faisant une couronne autour de l'expiation, et ils apporteront l'odeur du parfum agréable au sacrifice qui expie les péchés. De même, ils prépareront le pain du sacrifice avec des psaumes, portant les saints mystères à l'autel, redescendant et prêchant, et tout le reste en toute confiance. Et l'évêque et le prêtre n'exerceront pas le ministère sacerdotal sans leur service. Ceux qui obéissent à ces prescriptions canoniques seront en paix et ceux qui s'y opposent seront les amorces du feu des supplices éternels, et coupables de péchés sans fin, et selon l'ordre de l'empereur, ils seront déchus de leur honneur et vivront exilés aux mines jusqu'à leur mort.

2. La modestie

SAQ 11. L'évêque qui va dans un autre diocèse pour montrer son savoir et travailler à sa propre louange, s'il reste un long moment et que le prélat local n'est pas savant, il ne devra pas le ridiculiser en prononçant de nombreuses homélies, car cela ne peut que causer de graves troubles, notamment s'il cherche ainsi à s'emparer du siège épiscopal du lieu. Par conséquent, s'il ne faut pas refuser de recevoir un évêque étranger, un prélat – à l'instar de ce qui avait été décidé jadis pour les laïcs sous peine d'exclusion de la communion – ne pourra pas rester plus de trois semaines hors de son église, sauf si un grave danger l'en empêche.

կարծելի է: Բայց յիշել ի յառաջեալ ժամանակին զհայրն մեր, որ սահմանեաց, զի թէ ոք ասէ զուր ի նոսա, ի նորին քաղաքի եղիցի յերիս կիւրակէս աւուրս, Գ. շաբաթս ոչ հաղորդեսցի, ի բաց շարժեսցին յաւրինաց անտի: Արդ՝ եթէ ի վերայ աշխարհականաց այսպէս հրամայեալ է՝ ոչ է պարտ եւ աւգտակար եպիսկոպոսի, եթէ եւ ոչ մի ինչ ծանրագոյն ունիցի կարիս կամ իրս դժուարինս առ ի բազում ժամանակս թողուլ զիւր եկեղեցին եւ տրտմեցուցանել զհաւատացեալս նմա ժողովուրդսն:

ՍԱՐ ԺԲ. Քանզի ոչ ինչ թողլի, եւ այս սահմանեսցի: Ոմանք յեղբարց մերոց եւ յեպիսկոպոսակցաց ի քաղաքս յորս եպիսկոպոսունք կարգին, կարծեն ստանալ այժմ սակաւ ստացուածս, բայց յայլ տեղիս մեծագոյն ստացուածս, յորոց կարող են խնամարկել եւ տնանկաց, այնպէս թողացուցանել նոցա համարիմ. զի եթէ հանդերձեալ են յիւրեանց տեղիսն գնալ եւ զպտուղսն ժողովել՝ Գ. կիւրակէս աւուրս, այսինքն Գ. շաբաթս, յիւրեանց գեաւղս կալ նոցա եւ կամ ի մերձաւոր եկեղեցիս, յորում են երիցունք, ժողովեսցին, վասն զի մի՛ նա կարծեսցէ լինել առանց հաղորդութեան գոլ եւ զպաշտաւնն կատարել, եւ ոչ յաճախագոյն ի քաղաքն յորում եպիսկոպոսքն մտանել, քանզի այսու տարազու թիւրի բան նորա ոչ դիպելով անդ՝ ոչ ինչ վնասակար են, եւ ամբարհաւաճ եւ հպարտ կարծեսցի յանցանացն: Ամէն եպիսկոպոսքն ասացին. Հաճոյ է եւ այս կարգաւորութիւն:

ՍԱՐ ԻԱ. Քանզի գիտեմք եւ բազում անգամ վասն սակաւուց ոմանց զանամաւթութեանց զաստուածային եւ զպաշտելի անուն քահանայութեան ի բամբասանս գալ: Արդ՝ եթէ ոք որ ամենեցուն հաճոյ թուեցաւ իշխեսցէ ամբաստանութեամբ մանաւանդ եւ կամ ամբարհաւաճութեամբ կամաց հաճոյ լինել, այլ ինչ ոչ գործել, գիտասցէ, զի ի յանց պատասխանատուութեան զինքն պարտական առնիցէ եւ զպատիւն եւ զարժանաւորութիւն եպիսկոպոսութեանն ի բաց ընկենուլ: Ամենեքին պատասխանի արարին. Վայել է եւ հաճոյ են այսպիսի կամք: Եւ այս անտի եւ եթ, մանաւանդ ճանաչելի եղիցի եւ կատարեսցի, եթէ իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ յանցս եւ յռահս կարգեալ են. տեսանելով եպիսկոպոսին խնդրեսցէ զպատճառս ուղղոյն, եւ ուր զուղեգնացութիւնն արասցէ. եւ եթէ գտցէ զնա ի պաղատն անդր երթալ՝ խնդրեսցէ ի նմանէ զպատճառն, որք ի վերայ եւ առաջի կային: Ապա եթէ կոչեցեալ է զնա եւ երթայ, մի՛ խափանեսցէ զնորա զերթն, իսկ եթէ յաղագս ցուցանելոյ զանձն, որպէս յառաջագոյն ասացաք ձերում սիրոյդ, վասն իրիք աղաչանաց ուրեք երթիցէ ի պաղատն, ոչ ձեռնարկել պարտ է ի թուղթսն եւ ոչ հաղորդել ընդ այնպիսումն: Ամենեքին ասացին. Սահմանեսցի եւ այս:

ԹԱՏ ԺԵ. Հարցումն. Ո՞րպէս պարտ է քահանային լինել:

Պատասխանի. Արժան է քահանային աղքատասէր լինել, քաղցրաբան, խորհրդական, զմեղուցեալն ուղղել ապաշխարութեամբ, պահաւք եւ աղաւթիւք, եւ զամենեսեան արքայութեան արժանացուսցէ, զի յերեւելն Քրիստոսի ամենեքեան առնուցուն զանթառամ պսակն, զոր անդն է պատրաստեալ:

ԵՓՐ Ա. Քահանայ կամ կրաւնաւոր կամ սարկաւագ, որ կամակոր մտաւք ինքեան ընկենուն զպատիւն կամ զբեմն վասն ծանրութեան կամ ծուլութեան կամ

SAQ 12. Si un évêque possède des biens – destinés aux soins des pauvres – hors de son diocèse, il pourra aller les administrer pendant trois dimanches, c'est-à-dire trois semaines en restant dans le village avec les prêtres locaux pour célébrer le culte, mais il n'ira pas trop souvent dans la ville où se trouve l'évêque, car une telle attitude engendre fréquemment des conflits et en évitant cela, il ne sera pas accusé d'être orgueilleux et hautain.

SAQ 21. L'évêque qui se rend au palais impérial devra indiquer les motifs de son déplacement à l'évêque du lieu qui ne l'empêchera pas d'y aller, s'il y a été appelé. Mais si cet évêque y va uniquement pour se montrer, l'évêque local refusera ses lettres de recommandation et ne communiera pas avec lui.

THD 15. Le prêtre doit aimer les pauvres, être doux, avisé et diriger les pécheurs vers la pénitence, le jeûne et les prières, afin que ressemblant au Christ, tous entrent au paradis.

SEP 1. Le prêtre, le religieux ou le diacre qui rabaisse sa dignité et son trône du fait de sa torpeur, sa paresse, son orgueil ou en se mariant sera mis à l'écart

ամբարտաւանութեան կամ հակառակութեան կամ ամուսնութեան՝ արտաքս ընկեսցի յեկեղեցւոյ եւ ի ժողովրդոց եւ ի կենդանի խորհրդոյն, քանզի հաւասար է նա այնոցիկ որ զՈրդին Աստուծոյ առ ոտն հարին եւ զարիւն նորոյ ուխտին խառնակ համարեցան եւ զշնորհաց հոգին թշնամանեցին. ապա եթէ ապաշխարեալ դարձցին, յետ Է. ամի ապաշխարութեան արժանասցին եկեղեցւոյ ի հաղորդութիւն. իսկ զպատիւն եւ զաքեմն ըստ կամաց եպիսկոպոսին առցեն:

ԲԳԿ ՃԸ. Քահանայ վայրապար զոք ընդ բանիւ մի՛ արասցէ, բայց եթէ վասն աստուածային գործոց:

3. Ստախօս եւ բամբասող

ԵԱԿ ԾԲ. Եթէ ոք ժառանգաւոր զխուլ կամ զկաղ կամ զկոյր կամ զդէմսն վնասեալ այպանեսցէ՝ որոշեսցի. նմանապէս եւ ժողովրդականք:

ԲԱԿ ԼԶ. Որ շրթամբք իւրեանց պղծին եւ նոքա եկեալ խոստովան լիցին զյանցանս, ընդունելիք են ընդ այլ սարկաւագունս: Սոյնպէս եւ երիցունք: Եթէ ընդ նովին յանցանաւք անկեալ գտցին կամ թէ եւս ինչ առաւել եւ ոչ խոստովանեսցին զյանցանս առ երկիւղի մարդկան, այսպիսիքն ջնջեալ եղիցին յաշտիճանէն:

ԲԳԿ ԺԵ. Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական ի շնութեան կամ ի գողութեան կամ ի ստախաւսութեան կամ ի զուր վկայութեան գտցին՝ լուծցին եւ ապաշխարեսցեն ըստ գործոցն:

ԲԳԿ ՄԻԳ. Քահանայ թէ զչարիս ուրուք ծածկէ վասն կաշառաց կամ վասն երկիւղի կամ վասն ամաւթոյ՝ մինչեւ ցմահ բաժին նորա ընդ Յուդայի եղիցի:

4. Երդմնազանցութիւն

ԿԱՌ ԺԵ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ որ սուտ երդնու կամ սուտ վկայէ եւ կամ որ երթայ առ կախարդս եւ հարցուկս, եւ քաւդեայս, եւ վհուկս, եւ հաւատայ ծննդոց եւ աստեղագիտութեանց, իբրեւ զայնոսիկ որ անաստուածքն են՝ խափանեսցի նա իբրեւ զանաստուած ի քահանայութենէ, եւ մի՛ խառնեսցի ի պաշտաւն եկեղեցւոյ, եւ եթէ ժողովրդական ոք իցէ՝ մերժեսցի ի բաց:

ԵԱԿ ԻԳ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ ի պոռնկութեան կամ յերդման կամ ի գողութեան ըմբռնեալ՝ լուծցի, այլ ոչ որոշեցսի. քանզի ասէ գիր. «Ոչ առցէ Տէր վրէժս երկիցս ի միասին» (Նաում. Ա. 9). նմանապէս եւ այլք ի ժառանգաւորաց:

ՀԱԹ ԽԶ. Հարցումն. Թէ դատաստան ինչ լինի ընդ քահանայ եւ ընդ այլ ոք ի մարդկանէ եւ երդումն ի քահանայն կրթեսցի, վասն բազում կարաւոյ, որ զրպարտեն զնա եւ ոչ գտանէ ուրեք զգինս երդմանն տալ վասն աղքատութեան իւրոյ եւ ոչ դատախազքն հաւանին սակաւ կարասեաւ եւ ոչ ընտանւոյ ումեք երիցուն

de l'Église, du peuple et de la communion, car il a outragé le Fils de Dieu; mais s'il se convertit et fait pénitence pendant sept ans il pourra communier, et l'évêque décidera s'il peut reprendre son ministère ou sa robe monacale.

ECB 108. Le prêtre ne doit pas inutilement adresser la parole à quelqu'un, mais uniquement dans le cadre de ses activités sacerdotales.

3. Le menteur et le calomniateur

CCL 52. Le clerc ou le laïc qui se moque d'un sourd, d'un boiteux, d'un aveugle ou d'une personne défigurée sera exclu.

BAC 36. Les prêtres ou les diacres qui souillent leurs lèvres puis qui confessent leur péché peuvent se tenir avec leurs collègues. Mais s'ils récidivent ou commettent des péchés encore plus graves et ne les confessent pas, ils seront destitués de leur rang.

ECB 15. Un prêtre, un diacre ou un clerc qui commet un adultère, un vol, un mensonge ou un faux témoignage sera déposé et subira une pénitence proportionnée à sa faute.

ECB 223. Le prêtre qui dissimule les crimes d'une personne du fait de la corruption, de la crainte ou de la honte aura sa part avec Judas jusqu'à sa mort.

4. Le parjure

CAP 15. Les prêtres qui prêtent un serment mensonger, qui font un faux témoignage ou qui vont chez les sorciers, les devins, les Chaldéens, les enchanteurs, qui croient dans les horoscopes et à l'astrologie à la manière des athées seront exclus du sacerdoce et s'il s'agit d'un laïc, on le retranchera de la communion.

CCL 23. L'évêque, le prêtre, le diacre ou tout clerc qui fornique, qui prête serment ou qui vole sera déposé, mais non exclu de la communion, car l'Écriture dit que le «Seigneur ne vengera pas deux fois un même crime» (Nh 1, 9).

QCA 46. Si un prêtre est en procès avec quelqu'un et qu'on réclame qu'il prête serment à propos de biens importants au sujet desquels on le calomnie, et qu'en raison de sa pauvreté il ne parvient pas à trouver les sommes nécessaires pour s'exempter du serment, et que les juges n'acceptent pas une somme moindre de

առնուցուն յանձն երդումն տալ ընդ նորա, իբրեւ բռնադատիցի եւ երդնու արդար, պա՞րտ է անխիղճ կալ ի նմին քահանայութեանն, թէ ոչ:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ երդնուլ եւ եթէ երդնու, զքահանայութիւնն ոչ է պարտ առնուլ:

ՀԱԹ ԽԷ. Հարցումն. Եթէ ոք ի քահանայից վկայ եւ միջնորդ իցէ մեծամեծ իրաց կամ վասն բաժնից եւ գեաւղից կամ վասն գերդաստանաց եւ գանձուց, եւ դատաւորն առ խեռութեան զքահանայն իսկ ունիցի յերդումն եւ զբանիցն վկայութիւն չառնէ հաւատարիմ, պա՞րտ է քահանային երդնուլ եւ ժառանգեցուցանել եղբաւրն զժառանգութիւն իւր, թէ չառնուլ յանձն զերդումն եւ ելանել եղբաւրն տարաբաժին յիւրմէ բաժնոյն:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ երդնուլ, որպէս եւ փրկիչն Քրիստոս ասաց, թէ «Ամենեւին մի՛ երդնուլ» (Մատթ. Ե. 34). «Այլ եղիցի ձեր բանն՝ այոն այո՛ եւ ոչն ոչ» (Մատթ. Ե. 37). եւ առաքեալն ասէ. թէ «Աւելի քան զայն ի չարէն է» (Մատթ. Ե. 37), այսինքն ի սատանայէ:

ՀԱԹ ԽԸ. Հարցումն. Թէ առ վշտի նեղութեան ուր եւ լինի սուտ երդումն քահանային եւ ապա խոստովան լինի եւ ապաշխարէ մեծ զղջմամբ, լինի՞ քահանայութեան արժանի, թէ ոչ:

Պատասխանի. Չէ արժանի:

ՀԱԹ ՁԸ. Հարցումն. Վասն երդման:

<Պատասխանի> Ասեմ ձեզ, քահանայ անդ երդուիցէ ուր կարճումն է մեղաց եւ կարի կարիք են եւ վստահ է յարդարութիւն եւ զայն արդար երդնու, զի քահանայի ամենեւին չէ պարտ երդնուլ:

ԲԱԿ Զ. Իսկ որ երդնուցուն ոչ կամելով առնուլ զձեռնադրութիւնն յանձն, այնպիսիքն մի՛ հարկաւորեսցին երդմնաւորք լինել, զի թէպէտ եւ ոմանց հաճոյ թուեցաւ այս, այլ կանոնք եկեղեցւոյ ոչ ներեցին յայսպիսի ինչ իրս յանդգնել:

ԹԱՏ ԺԴ. Հարցումն. Եթէ արժա՞ն է քահանային երդնուլ:

Պատասխանի. Քահանայ որ երդնուցու՝ ամենեւին մի՛ լիցի նմա ի քահանայութեան կալ, զի զբանն Աստուծոյ արհամարհեաց:

ՎԱՉ ԺԵ. Եթէ աշխարհական ոք յերիցու կամ ի սարկաւագի վերայ բամբասանս դիցէ եւ նոքա խոստովանեսցին թէ այդպէս իցէ, եպիսկոպոսն դիցէ ի վերայ կարգ՝ յանապատի ապաշխարեսցեն: Ապա եթէ ոչ խոստովանեսցին ճշմարտութեամբ եւ զոր այլքն ասեն՝ ճշմարտութեամբ յայտ լինի, որպէս ի կանոնս է գրեալ՝ պատուհաս դիցեն եւ ի բաց հալածեսցեն ի շինոյն: Ապա եթէ մեղքն չեն յայտ, պատարագ հրամայեսցեն մատուցանել քահանային եւ երդումն լիցի այն:

ՎԱՉ ԺԶ. Եւ եթէ ընկերք իւր եւ աշակերտք մեղս ի վերայ դնեն երիցուն եւ ինքեանք հաւատարիմք են, երէցն առաջի սեղանոյն կացցէ եւ ամբաստանողք առա-

sa part, et qu'aucun de ses parents n'acceptant de prêter serment à sa place, il est contraint de prêter un serment honnête, il ne pourra pas garder la prêtrise.

QCA 47. Si un prêtre est témoin et médiateur dans une affaire importante concernant des villages et des héritages ou des possessions et des trésors et qu'un juge borné l'oblige à jurer en refusant la véracité de ses propos en faveur de son frère engagé dans le procès, le prêtre ne doit pas jurer (Mt 5, 34-37), même si cela a pour conséquence de faire perdre le procès à son frère.

QCA 48. Le prêtre tombé dans les affres de la détresse qui prête un faux serment, puis confesse son péché et se repent ne pourra cependant pas garder la prêtrise.

QCA 88. Un prêtre peut prêter serment pour prévenir un péché ou en cas de nécessité absolue et s'il est certain que son serment est juste, sachant cependant qu'un prêtre ne devrait pas du tout prêter serment.

BAC 6. Même si certains l'acceptent, il ne faut pas obliger à devenir parjures ceux qui ont juré de ne pas se faire ordonner, car les canons de l'Église n'accordent aucun pardon dans de tels cas.

THD 14. Le prêtre qui prête serment ne pourra plus s'approcher du sacerdoce, car il a méprisé la parole de Dieu.

RVG 15. Si un laïc porte une accusation contre un prêtre ou un diacre qui finit par avouer, l'évêque les ramènera à l'ordre en leur infligeant une pénitence dans un ermitage. Mais s'il n'avoue pas la vérité alors que l'accusation paraît véridique, conformément aux canons, on le punira et on le chassera du village. Mais si le péché n'est pas attesté, le prêtre devra célébrer une messe qui aura valeur de serment.

RVG 16. Si un prêtre est accusé d'un péché par ses collègues et ses disciples qui sont dignes de confiance, le prêtre se tiendra devant l'autel face à ses accusateurs,

ջի ժողովրդեանն ի բեմէն ի վայր առցեն եւ ի շինոյն արտաքս հանցեն: Ապա եթէ աշակերտքն քինով լինին եւ ժողովուրդքն գիտէին եթէ յառաջն խռով էին, քահանայն պատարագ մատուցէ եւ ժողովուրդքն անիծիւք ի բաց հալածեսցեն: Ապա եթէ խոստովանին, թէ սուտ ասացաք, ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ ի վանաց մի հանցեն: Իսկ եթէ յետ այնր վնաս գործիցեն՝ կանոնաւք դատեսցին:

ԲԳԿ ԿԶ. Քահանայ որ երդումն տայ մարդոյ՝ թէ՛ արդար, թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի:

Ի. Իշխանութիւն եւ պարտականութիւն

ԿԱՌ ԻԴ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ մի՛ ոք յանդգնեսցի ի մարդկանէ, որոյ չիցէ զաւծումն քահանայութեան ընկալեալ, եւ արասցէ իրս ինչ իշխանութեամբ իբրեւ զքահանայ, եւ կամ քահանայ աչառութեամբ գործեսցէ ինչ առանց աւրինաց եւ իրաւանց, այլ արդարութեամբ եւ անակնառութեամբ:

ԿԱՌ ԻԶ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ որք են յաստիճանի դատաւորութեան եւ իշխեն առնել դատաստան, եթէ թիւրեսցի, եթէ աչառիցէ երեսաց եւ պարտաւորեսցէ զարդարն եւ արդարացուսցէ զպարտաւորն, մի՛ եւս կացցէ ի կարգի դատաւորութեանն եւ պատուհասեալ կշտամբեսցի, զի ոչ իմացաւ զգրեալսն աստուծային ձեռամբն յաւրէնսն Մովսէսի, թէ «Մի՛ խոտորեցուսցես զիրաւունս ի դատաստանի» (Բ. Օրէնք ԻԴ. 17), եւ «Կաշառ ի վերայ իրաւանց մի առնուցուս» (Սաղ. ԺԴ. 5):

ԼԱՒ Բ. Ոյք մեղան եւ յանցեան ի պէսպէս ինչ յանցանս եւ համբերեցին աղաւթից եւ խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ ամենայն իրաւք դարձան եւ հեռացան ի չարէն, ըստ չափոյ յանցանաց ժամանակ տացեն ապաշխարութեան եւ յետ այսորիկ գթութեանց եւ բարերարութեանց Աստուծոյ խառնեսցին ի հաւասարութիւն աւրինացն:

ԳՐԻ ԻԲ. Եթէ ոք ի քահանայից զծածուկ խոստովանութիւն ուրուք յայտնեաց, անկցի յաշտիճանէն եւ ի կարգէ պաշտաւնէից մերժեսցի եւ մեղք չխոստովանողացն անկցի ի վերայ նորա:

ԳՐԻ ԻԶ. Եթէ ոք ի քահանայից կամ յաշխարհականաց առցէ կաշառս՝ եկեսցէ անէծքն Սիմոնի կախարդի ի վերայ նոցա եւ կցորդ եղիցին կաշառոյն Յուդայի մատնչի եւ Գէեզի բորոտութեամբն այրեսցին ոգիք կաշառառուացն:

ԳՐԻ ԻԹ. Քահանայ որ վայրապար նզովէ՝ նզովեալ լիցի ի Քրիստոսէ:

ՍԱՊ ԺԲ. Եղիցի մեզ ամենեցուն խոյս տալ եւ փախչել ի չարէն եւ արդարութեանն լինել հետամուտ. յամենայն ժամ ի հաճոյսն Աստուծոյ ծախել զկեանս մեր, զի անձանց եւ այլոց բազմաց լինիցիմք առիթ փրկութեան, եւ բաւական եղիցուք

puis il descendra du *bêma* et sortira du village. Mais s'il existait entre le prêtre et ses disciples un contentieux qui était connu des fidèles, le prêtre célébrera une messe et les fidèles maudiront les accusateurs et les chasseront du monastère. Mais s'ils avouent leur mensonge, ils subiront une pénitence sans toutefois être chassés du monastère. Mais si ensuite ils commettent des méfaits, les canons s'appliqueront (*i.e.* ils seront châtiés).

ECB 66. Le prêtre qui prête un serment – juste ou non – devant les hommes sera anathématisé.

K. Pouvoir et devoir

CAP 24. Que personne parmi ceux qui n'ont pas reçu l'onction sacerdotale n'ose accomplir les actes d'un prêtre; quant au prêtre, il n'agira pas avec partialité et au mépris des lois, mais avec justice et impartialité.

CAP 26. Les juges qui sont dépravés et qui font acception de personne en condamnant le juste, et en innocentant le coupable ne garderont pas leur rang de juge et seront punis, car ils ont ignoré les règles divines écrites par la main de Moïse (Dt 24,17; Ps 14,5).

LAO 2. Ceux qui ont péché de diverses façons et qui persévèrent dans la prière, et qui, par la confession et la pénitence se sont complètement convertis et détournés du mal, donneront à la pénitence un temps mesuré sur leurs transgressions et ensuite, ils auront part aux miséricordes et aux bienveillances de Dieu, en vue de la communion.

GLI 22. Si un prêtre a révélé la confession secrète de quelqu'un, il sera déchu de son grade et sera exclu du rang des ministres du culte, et les péchés de ceux qui ne se confessent pas retomberont sur lui.

GLI 26. Si un prêtre ou un laïc reçoit des pots-de-vin, il sera maudit comme Simon le Mage, complice de Judas et lépreux comme Ghēez.

GLI 29. Le prêtre qui anathématise inutilement sera anathématisé par le Christ.

SPT 12. Nous devons tous fuir la méchanceté et chercher la justice et dépenser chaque instant de notre vie à nous rendre agréables à Dieu, afin d'assurer notre salut et celui de notre troupeau.

համարձակելով ասել. «Ահաւասիկ ես եւ մանկունք իմ, զոր ետ ինձ Աստուած» (Եսայ. Ը. 18): Շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանեմ զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ երբ վճարիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի երեւեսցին թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՍԱՊ ԾԴ. Առաքելական պատուոյ եղեր արժանի, պարտիս եւ վարուց նոցա նմանիլ, որպէս զիրք Գործոց առաքելոցն վկայեն. «Բաշխէին ամենեցուն՝ ում զիարդ պիտոյ ինչ լինէր» (Գործ. Բ. 45): Զի զանձ աստուածային որում տեսուչ եւ մատակարար կազմեցար՝ նեղելոց եւ որբոց եւ այրեաց տուաւ յապաւինութիւն եւ եթէ միանգամայն ինչ աշխարհի վտանգ հասանիցէ, բայց յայլ իրս ամենեւին չէ իշխանութիւն ծախել, զի յաղագս հոգւոց փրկութեան տուան զանձքն: Արդ՝ եթէ ոք յայլանդակս ինչ ծախիցէ՝ ընդ սեղանակապուտսն դատ տայցէ յաւուրն դատաստանի եւ պատիւն բարձցի ի նմանէ. զի թէ ժամանակաւոր թագաւորացս գործակալք յանիրաւս ծախելով զարքունիսն՝ պատիժս կրեն եւ ի պատուոյն ի բաց անկանին, որչափ եւս առաւել որք զաստուածայինսն վատնեսցեն յանուղղայս՝ կրեսցեն պատիժս աստ եւ ի հանդերձելումն: Եւ թէ ոք աչառիցի այնպիսեացն թոյլ տալով՝ կցորդ եղիցի չարեաց գործոց նոցա:

ՇԱՀ Ի. Եթէ յուրուք ժողովրդի չարագործ գտցի եւ երիցունքն գիտիցեն եւ ոչ յայտնեսցեն եպիսկոպոսին, եւ յորժամ քնին լինի՝ ի վերայ հասանիցեն եւ ճշմարիտ իցէ, եւ գիտէր երէցն աւուրքք եւ ամսովք ժամանակաւք զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին, զմծղնէիցն զպատուհասն զոր եդին կանոնք՝ կրեսցեն. եւ երիցունքն զերիցութիւնն մի՛ իշխեսցեն պաշտել ի կեանս իւրեանց, զի միւս երէցն կամ վանական որ կայ ի տեղիս նոցա, ընդ նոսա հայեցեալ՝ ճշմարիտ հովուեսցեն ժողովրդոցն:

Ապա եթէ երէցն ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ, եւ եպիսկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառիցէ, եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ, թէ արդարեւ եհաս յականջս նորա բողոք երիցանցն եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս Աստուծոյ եւ կորուսելոցն խնդիր չարար (հմմտ. Եզեկ. ԼԴ. 16; Ղուկ.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

SPT 54. L'évêque doit vivre comme les apôtres et le trésor dont il est responsable est un recours pour les affligés, les veuves et les orphelins ou pour le cas où se produirait un péril terrestre. Mais il ne doit dépenser ce trésor pour aucune autre chose (Ac 2, 45). S'il le dépense en faveur d'un dégénéré son rang lui sera retiré et il sera châtié le jour du Jugement. Et celui qui fait acception de personne – en étant d'accord avec une telle personne, et en pardonnant ses actes – sera complice de ses méchants actes.

SHV 20. Si dans quelque communauté, il se trouve un malfaiteur et que les prêtres le savent, et ne le déclarent pas à l'évêque, et qu'une enquête atteste la réalité des faits, et que le prêtre connaissait leurs actes depuis de nombreux jours et de nombreux mois mais qu'il ne s'en était pas plaint à l'évêque, ils supporteront le châtiment fixé par les canons à l'encontre des *mclnēs* et les prêtres n'auront plus le pouvoir d'exercer leur sacerdoce durant le reste de leur vie, et que les autres - prêtres et religieux qui les remplacent - tiennent compte de ce qui leur est arrivé et dirigent le peuple dans la vérité.

Mais si le prêtre le rapporte à l'évêque et que les faits sont vérifiés par des témoignages, et que l'évêque accepte des biens pour dissimuler les faits ou fait preuve de partialité, et qu'il est vérifié par des témoignages que la plainte des

ԺԵ. 1-10) եւ չեղեւ նախանձախնդիր եւ վրէժխնդիր աւրինացն Աստուծոյ, անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն, եւ երէցն անպարտ եղիցի:

Ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանացաւ եւ վրէժխնդիր եղեւ, եւ երիցունքն եւ այլ մարդիկն վկայեսցեն զաշխատութենէ եպիսկոպոսին որ զչարագործն յայտ արար իշխանութեան ուրուք, եւ իշխանն, որ էր յաշխարհին եւ զեաւղջ ուրուք աւագ, նախարար՝ տէր գաւառին, կամի պղծութեանն թիկունք լինել եւ զշնացողսն ղաւղել եւ թաքուցանել կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ կամ վասն ակնառութեան եւ ծառայութեան, եւ ոչ ընտրեսցէ զՔրիստոս սիրել եւ զպատուիրանս նորա եւ վրէժխնդիր աւրինացն Տեառն եւ հոգւոց եւ մարմնոց լինել, եղիցի նզովեալ այնպիսին եւ յեկեղեցւոյ սրբոյ ի բաց կացցէ, մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձեռս եպիսկոպոսին:

Եթէ ի նախարարի տան գտցին պղծութիւնքն, կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի կամ ինքն իսկ գլխովին, եւ ոչ զընտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի, բռնապաստան կամիցի լինել, ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի. ի հրապարակ մի՛ իշխեսցէ գալ, ընկերք եւ աշխարհ ամենայն մի՛ հաղորդեսցին ընդ նմա մինչեւ թէ ինքն իցէ ի պղծութեանն՝ ի սրբութիւն եկեսցէ: Ապա եթէ ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն, զընտանիսն եւ զծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսին գլխաւորի ի կշտամբութիւն: Ապա եթէ յոստիկանի ի տան գտցի պղծութիւնն կամ ինքն եւ ընտանիքն, որպէս ասացաքն՝ զընտանիսն կշտամբեսցեն ըստ աւրինի պատուհասին՝ զոր եդաք: Ապա եթէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի, կալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրապարակ ածցեն եւ առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ առաջի մեծամեծաց իշխանացն եւ աւագ դատաւորաց, եւ միաբան վրէժխնդիր լինիցին աւրինացն Աստուծոյ, զի տեսեալ այլոցն՝ սրբութեամբ եւ երկիւղիւ պաշտեսցեն զԱրարիչն ամենեցուն:.

ՆԵՆ ԺԹ. Եթէ ոք ի քահանայից յայտնեսցէ երբեք զբանս ապաշխարութեան ապաշխարողացն՝ նզովիւք լուծցի եւ ամէն իրաւք ջնջեսցի ի քահանայական ժառանգութենէն:

ԹԱՏ Բ. Հարցումն. Ո՞րպէս արժան է ունել եպիսկոպոսին զիւրսն եւ զաւտարսն:

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել, եւ զիւր մերձաւորսն մի՛ առաւել մեծարել քան զայլ հաւատացեալսն, թէպէտ եւ եղբայր իցէ կամ քոյր: Եւ կաշառ ամենեւին մի՛առնուլ, այլ զինքն մեռեալ համարել աշխարհի. մի՛ երբեք քրքրել եւ զուարճանալ կամ լկտի ինչ խաւսել կամ հրապարակաւ զոք յանդիմանել առանց երկրորդ հարցման՝ նախ առանձինն, եւ ապա երկու կամ երեք վկայիւք, վարդապետաւք. հեշտական հանդերձիւք մի՛ վարել եւ մի՛ բնաւ առանց ընկերակցացն հարցմանց գործել ինչ, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ: Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս վարդապետս, տեսուչս գաւառաց, քաղաքաց՝ հովուել զհաւատացեալսն. եւ ժողովրդոցն հնազանդել հովուացն կացուցելոցն յեպիսկոպոսէն. կարգեսցէ ի շէնս երկուս կամ երիս քահանայս եւ մի սարկաւագ,

prêtres est réellement parvenue à ses oreilles, et que lui n'a point recherché les égarés (cf. Éz 34, 16; Lc 15, 1-10), et n'a pas été jaloux et vengeur de la loi de Dieu, il sera déchu de son siège et le prêtre sera innocenté.

Mais si l'évêque a fait son possible et si les prêtres et les autres gens témoignent du labeur de l'évêque qui a signalé le malfaiteur à quelques autorités séculières, mais que le dirigeant – qui est le chef du pays ou de quelque village, ou le dynaste, seigneur du canton – désire soutenir l'impureté et cacher, et tenir secrets les adultères ou bien pour l'argent de la perdition, ou bien par connivence et pour rendre service, et qu'il ne choisit pas d'être un vengeur de la loi du Seigneur, il sera anathématisé et exclu de la sainte Église, jusqu'à ce qu'il livre les auteurs d'actes impurs aux mains de l'évêque.

Mais si les impuretés se trouvent dans la maison d'un dynaste et touchent sa femme, sa fille ou son fils, ou lui-même en personne et qu'il ne livre pas ses gens aux mains de l'évêque, et que lui-même ne retourne pas à la sainteté mais veut rester otage de l'impureté, il sera anathématisé avec toute sa maison, ses enfants et son patrimoine; et il n'aura pas le droit d'apparaître sur une place publique et ses amis, et le pays tout entier ne communiqueront plus avec lui jusqu'à ce que, si lui-même est dans la souillure, il revienne à la sainteté. Mais s'il n'est pas personnellement dans la souillure, qu'il livre sa famille et ses serviteurs qui sont dans l'impureté aux mains de l'évêque principal pour qu'il les réprimande. Mais si la souillure est découverte dans la maison d'un *ostanik*, qu'il s'agisse de lui-même ou de sa famille, comme nous l'avons dit, sa famille sera réprimandée conformément au châtiment légal que nous avons fixé. Mais si lui-même avec sa famille est trouvé dans le *mcłnēut'iwn*, il sera saisi conjointement avec les membres de sa famille coupables d'actes impurs et il sera mené au tribunal devant l'évêque principal, les princes les plus éminents et les juges supérieurs, et de façon unanime ils vengeront la loi de Dieu, de sorte que les autres voyant cela vénéreront, dans la sainteté et dans la crainte, le Créateur de tous.

NEN 19. Le prêtre qui révèle les paroles de la confession d'un pénitent sera déposé avec un anathème et sera effacé, en toute chose, de l'héritage sacerdotal.

THD 2. L'évêque doit aimer tous les fidèles de la même façon sans avantager ses parents, ses frères ou ses sœurs. Il ne doit jamais être corrompu mais doit se considérer comme mort pour ce monde; il ne doit jamais se divertir ni porter des habits agréables ou formuler des paroles débauchées, ou réprimander quelqu'un sans l'avoir questionné personnellement par deux fois en présence de deux ou trois témoins possédant le rang de *vardapet;* et il ne doit pas agir sans avoir consulté ses compagnons. L'évêque établira des *vardapets*, des inspecteurs (*i.e.* des chorévêques) dans les cantons et les villes afin de diriger les fidèles qui devront leur obéir; l'évêque ordonnera deux ou trois prêtres et un diacre dans les villages et un prêtre, et un diacre dans les hameaux. L'évêque ne consacrera pas un impotent, car seule une personne sans souillure peut offrir le sacrifice (cf. Lv 22, 20). Et personne ne sera

իսկ յագարակն քահանայ մի եւ սարկաւագ մի: Ձհաշմեալ զոք մի՛ ձեռնադրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ չտայ մատուցանել մարգարէն (հմմտ.Ղեւտ. ԻԲ. 20), ո՞րչափ եւս առաւել որ զայս պատարագս մատուցանէ՝ արժան է անարատ լինել: Առանց վկայից եւ քննութեան մի՛ զոք ձեռնադրել, զի մահաբեր վնասք ծնանին:

ԿԵՆ ՁԲ. Պարտ է զազգի ազգի մեղանս զանկեալս եւ զմտերմաբար ապաշխարեալս շնորհին արժանի առնել:

ԲԳԿ ԿԱ. Քահանայ որ զխոստովանութիւն հրապարակէ եւ յայտնէ՝ նզովեալ եղիցի եւ մեղք նորա ի գլուխ նորա:

ԲԳԿ ԿԵ. Քահանայ որ զարդար դատաստան թիւրէ վասն երեսաց՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՃԶԳ. Քահանայ որ յապաշխարութիւն կոչէ զմեղաւորս՝ մի՛ խստութեամբ եւ անաչառութեամբ ըստ կանոնաց խստութեան, այլ մեղմով ի կարգ ածել, զիւրեաւ առնուլ եւ զյոյս ոչ հատանել, զի Աստուած մարդասէր է եւ ոչ կամի զմահ մեղաւորին, զի առաքեալքն մեղմով ածին ի հաւատս զտիեզերս եւ ոչ խստութեամբ: Եւ եթէ ոք նողկնու յայսպիսեացս եւ զարշի վասն խիստ եւ դառն մեղացն, եւ նա դառնայ ի նոյն մեղքն՝ ինքն յանաւրէնութեան իւրում մեռցի, եւ զարիւնն ի ձեռաց դիտին խնդրեսցէ:

ԴՍԺ Ա. Առաջնորդաց սրբոյ եկեղեցւոյ, այսինքն է եպիսկոպոսաց, ըստ կանոնի սրբոց հարցն է գնալ արժան սրբութեամբ եւ արդարութեամբ յամենայն ճանապարհս արդարութեան, զի ամենայնք նոքաւք յաղեսցին եւ համեմեսցին, զուցէ անհամեալք ընկեսցին արտաքս եւ եղիցին կոխան ի մարդկանէ, այլ լինել աւրինակ հաւտին ամենայն բարեձեւութեամբ, զի յերեւել մեծի հովուապետին՝ ընդունիցին զանթառամ փառաց պսակն:

consacré sans la présence de témoins, et sans avoir été examiné.

SCN 82. Il faut juger dignes de pardon ceux qui sont tombés dans divers péchés et qui ont fait fidèlement pénitence.

ECB 61. Le prêtre qui révèle publiquement la confession qu'il a reçue sera anathématisé et les péchés révélés retomberont sur sa tête.

ECB 65. Le prêtre qui dissipe une juste cause par partialité sera anathématisé.

ECB 183. Le prêtre ne doit pas infliger la rigueur de la pénitence aux pécheurs avec sévérité et sans nuance, mais avec douceur et en les suivant afin de ne pas leur ôter l'espérance, car Dieu aime les hommes et les apôtres ont prêché avec douceur. Mais si le prêtre en raison de son dégoût exècre le pécheur – ayant commis des actes graves et qui, de ce fait, retombe dans son péché, et meurt à cause de son impiété –, il se verra réclamer le sang de ce pécheur.

DUN 1. Les évêques qui sont les prélats de la sainte Église doivent – en vertu du canon des saints pères – marcher dans le chemin de la justice, afin que tous bénéficient de leur sainteté, de crainte qu'ils ne soient rejetés par les hommes, ils seront des exemples pour tous les fidèles, afin de recevoir la couronne de gloire lorsque le grand chef des bergers apparaîtra.

II. Եկեղեցւոյ իշխանութեան գործադրման միջոցները

1. Գոյք

Գոյքն Աստծունն է

ԵԱԿ ԼԶ. Ամենայն եկեղեցական իրացն եպիսկոպոսն կալցի հոգ, եւ վարեսցէ զնոսա իբրեւ յԱստուծոյ հայեցեալ. մի՛ լիցի նմա արժան զողանալ ինչ անտի կամ ազգականաց իւրոց զԱստուծոյն շնորհել, բայց եթէ աղքատք իցեն՝ աւգնել, այլ ոչ պատճառանաւք սոցա զեկեղեցւոյն աւցտել:

ԱՆՏ ԻԳ. Զեկեղեցւոյ ինչս եկեղեցւոյ արժան է պահել, ամենայն փութութեամբ այց առնելով բարւոք եւ հաւատովք յԱստուած, որ այցելուն է ամենայնի եւ վրէժխնդիր եւ դատաւոր: Բաշխել արժան է կամաւք եւ իշխանութեամբ եպիսկոպոսին ում եւ յանձն արարեալ իցէ ժողովուրդն եւ հաւատացեալ է եւ զանձինս ժողովրդեանն: Յայտ արժան է լինել եւ գիտակ որ անկ ինչ իցէ եկեղեցւոյն եւ սեպհական հանդերձ կամաւք երիցանց եւ սարկաւագաց, զի նոքին գիտակ իցեն եւ մի՛ անգէտ, զինչ ոք ուստեք եկեղեցւոյն բնիկ սեպհականէ, զի մի՛ ինչ թաքիցէ ի նոցանէ, զի թէ դէպ լինիցի եպիսկոպոսին փոխել յաշխարհէ աստի՝ յայտ իցեն ինչք եկեղեցւոյն եւ ոչ սուզանիցին եւ կորնչիցին եւ անհետ լինիցին, զի մի՛ եւ որ սեպհական եւ ուրոյն է եպիսկոպոսին՝ այն գլեսցի ի պատճառս եկեղեցւոյն ընչիցն. զի արդար եւ հաճոյ է Աստուծոյ եւ մարդկան՝ որ ինչ իւր իցէ եպիսկոպոսին, իշխան է թողուլ ում եւ կամեսցի, եւ մի՛ եպիսկոպոսն ի պատճառս եկեղեցւոյն ի հրապարակս եւ ի դատաստանս անկանիցի վասն ընչից որ նմա անկ էր, զի մի՛ յետ մահուանն դսրովեսցի եւ հայհոյեսցի:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանե՞ս զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ ճրք վճարիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

II. Les moyens d'action du gouvernement de l'Église

1. Les biens

«Les biens appartiennent à Dieu»

CCL 36. L'évêque est responsable de l'ensemble des biens ecclésiastiques, qu'il administre sous le regard de Dieu; mais il ne peut dérober ce qui est à Dieu ou le donner comme faveur à ses parents, sauf si du fait de leur pauvreté, il doit les aider, mais il ne doit pas prendre prétexte de cela pour détourner les biens de l'Église.

ATC 23. Il faut préserver les biens de l'Église sous le regard de Dieu, le juge de toute chose. Il revient à l'évêque de les répartir avec l'assentiment des prêtres et des diacres et en tenant au courant le peuple, afin que chacun sache ce qui appartient en propre à l'Église et que rien ne soit caché; ainsi, si l'évêque meurt, il n'y aura pas de confusion entre ses propres biens et ceux de l'Église et l'évêque pourra laisser ce qu'il veut à qui il veut, et aucun procès n'aura lieu, de sorte qu'il ne sera pas critiqué ou maudit après sa mort.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

Ա. Գոյքի գոյացման միջոցներ

1. Երախայրիք

ԵԱԿ Գ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց արտաքոյ քան զիրամայեալսն Տեառն ի պատարագն կամ ի սեղանն այլ ինչ պատրաստիցէ՝ մեղր կամ կաթն, կամ փոխանակ գինւոյ՝ այլ կարգ պատրաստութիւնս, կամ հաւ կամ այլ ինչ կենդանի արտաքոյ քան զիրամայեալսն արասցէ՝ լուծցի: Բայց ի դիպող ժամանակի ի նոր արմտեաց՝ հասկ կամ խաղող մատուցանել առ սեղանն եւ ձէթ ի սուրբ աշտանակն եւ խունկ ի ժամ պատարագին:

ԵԱԿ Դ. Բայց այլ ամենայն միրգք ի տունս առաքեսցին յեպիսկոպոսին եւ յերիցանցն, այլ ի սեղանն մի՛ մատիցեն. յայտ է զի եպիսկոպոսն եւ երիցունքն բաժանեսցեն սարկաւագաց եւ այլոց ժառանգաւորաց:

ՍԱՊ ԼԲ. Զպտուղս զնախնեաց կարգեալս՝ եւ զամենայն ընծայս ուխտից զՀատկաց եւ ազապաց եւ զայլոց տաւնից՝ ժողովրդականք սիրով եւ լրջմտութեամբ հատուսցեն յեկեղեցիս, որպէս աւրէն է. զոգւոյ եւ զմարմնոյ պատճառս կենդանութեան մի՛ արգելեալ խափանեսցեն եւ խափանեսցին ի կենդանեաց ոգւոց: Իսկ եթէ ոք կամակարութեամբ ապստամբեալ յիւրմէ քահանայէն եւ ի վանաց՝ արտաքոյ իւրոյ եկեղեցւոյն ի վասն ուրեք կամ յանապատս զպտուղս եւ զպատարագս մատուսցէ՝ այնպիսին ինքն եւ ընդունաւղքն հեռի լիցին յաւրհնութենէ եւ ի հաղորդութենէ ընկերաց հանդերձ ընտանեաւք, մինչեւ ապաշխարեսցէ եւ տուժեսցի յեկեղեցւոյ, վասն զի եղեւ պատուիրանազանց եւ աստուածամարտ:

ՍԱՊ ԽԸ. Արդ՝ պարտ է մեզ զհատուցումն շնորհից սահմանադրելով հաստատել յայտարարութեամբ՝ թէ ո՛րպէս պարտ է հատուցանել ի վանս եւ կամ ամուսնացելոց քահանայից:

Տաւն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ վկայի, զոր նախակարգեաց առաքեալն եւ խոստովանողն Քրիստոսի եւ հայր վերստին նորոգման բոլոր Հայաստան աշխարհիս Գրիգորիոս՝ ի վանս, զի ուխտադրութեան պահաւք հաստատեցաւ: Եւ որ ինչ միանգամ այլ ինչ ուխտք են՝ ի վանս, կատարեսցին. եւ շաբաթք, եւ պահք, եւ ծոմք, զի ուխտից են կատարմունք, զի ուխտաւորեալ են բնակիչք, շնորհիւ ուխտին կերակրեսցին: Եւ տաւն ամենայն մարտիւրոսաց զոր մատուռն կոչեմք: Վարդավառին մատաղենիքն միայն պտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ ի ժողովրդականաց եւ յամուսնացելոց քահանայիցն յառաջին արմտեացն, այսինքն յընտրոցն, զի զեղծցին կալք ցորենոյ եւ հնծանք գինւոյ եւ իւղոյ, եւ մի՛ ի վատթարացն իբրեւ զԿայինս, գուցէ զնորին լուիցուք զպատուհաս: Տաւն սրբոյ Յայտնութեանն, եւ քառասնորդք նորա, եւ Տեառնընդառաջն, եւ Առաջաւոր պահոցն կատարումն: Տաւն միջնոց քառասներորդացն Հատկի, աւր Ղազարու, մեծ հինգշաբաթի Հատկին, յորում Կենարարն մեր աւանդեաց աշակերտացն զիսորհուրդս նորոյ ուխտիս: Երկուշաբաթի Հատկին ընծայիւք եւ հաճոյակատար աւժտիւք դիր Հատկին, տաւն Ամբառնալոյ Տեառն յերկինս, տաւն Վախճանելոցն յելս հրոտից ամսոյ: Այսոքիկ

A. Les sources du patrimoine ecclésiastique

1. Les prémices

CCL 3. L'évêque ou le prêtre qui - à l'encontre des commandements du Seigneur relatifs au sacrifice – dispose sur l'autel non pas du vin mais du miel, du lait ou d'autres breuvages, ou des oiseaux, ou des animaux sera déposé. On disposera sur l'autel, au moment opportun, les nouveaux épis, le raisin, ainsi que l'huile pour le saint flambeau et l'encens pour le sacrifice.

CCL 4. Mais tous les autres fruits seront envoyés à la maison de l'évêque et des prêtres, mais ils ne seront pas présentés à l'autel; il est évident que l'évêque et les prêtres donneront leurs parts respectives aux diacres et aux autres clercs.

SPT 32. Les laïcs donneront – avec joie aux églises selon la règle et sans entrave – les premiers fruits et toutes les offrandes votives pour Pâques, pour les agapes et pour les autres fêtes. Mais celui qui se rebelle et présente ses fruits et des offrandes non pas à son église, mais à un autre monastère ou à un autre ermitage sera exclu de la bénédiction et de la communion de ses proches, de même que ceux qui ont reçu ses cadeaux, jusqu'à ce qu'il fasse pénitence et indemnise son église.

SPT 40. Il convient de fixer avec précision la rétribution des monastères et des prêtres mariés.

Il y a la fête de saint Jean-Baptiste établie par Grigor l'Illuminateur dans les monastères avec un jeûne votif et tous les autres vœux doivent être gardés dans les monastères, à la fois les semaines (litt. *sabbath*), les fêtes et les abstinences qui constituent l'accomplissement de ces vœux. Car c'est grâce à leurs vœux que les habitants mangeront. Il y a la fête de tous les martyrs – *Maturn*. Les offrandes du *Vardavar* qui consistent dans le meilleur (*i.e.* les prémices) des fruits de toutes les récoltes apportées par les laïcs et les prêtres mariés. La fête de la sainte Épiphanie et sa quarantaine et la Chandeleur, et l'accomplissement du jeûne préparatoire. La fête de la mi-carême; le jour de Lazare; le grand jeudi de Pâques. Le lundi de la semaine de Pâques où l'on fera des cadeaux, la fête de l'Ascension du Seigneur, la fête de la fin du mois de *Hrotic*. À l'occasion de ces fêtes, les prémices seront portées dans les monastères afin que les ministres et les visiteurs les consomment; car à l'occasion de ces fêtes, les prêtres bien que mariés, les moines et tous les membres du clergé ne doivent pas loger dans les hameaux mais dans les monastères, sauf là où il n'y en a pas. Le patrimoine d'un chef de famille, de la table à la chaise en passant par les plats et les cuillères, et tous les vêtements personnels jusqu'aux

տաւնք: Ի վանս՝ յուխտաւորեալ տեղիսն երթիցէ նախանն, զի կերիցեն պաշտաւնեայք տեղւոյն եւ հիւրք. զի քահանայից, թէպէտ եւ ամուսնացեալք իցեն, եւ աբեղայից եւ ամենայն իսկ ուխտի մանկանց չէ արժան ի շէնս աւթել, այլ ի վանս. բայց թէ ուր ոչն գուցեն՝ եւ զկողոպուտ վախճանելոյ տանուտէրանց ի տախտէ եւ յաթոռոյ, մինչեւ ցպնակ եւ ցդրգալ, եւ որ ինչ անձին զգեստն է մինչեւ ցկաւշիկս եւ ցգաւտի, եւ անկողինն երթիցէ ի վանս, զի հանգիցեն ի վերայ նորա յայնր մտեալ հիւրքն եւ աւրհնեսցեն:

ՍԱՊ ԽԱ. Ագապն որ մասնականաւ է՝ կէս կաշւոյն երթիցէ ի վանսն եւ երկու մասունք ճրագուին, իսկ քահանայիցն՝ բաւանդակն, եւ ոչխարին մորթն, եւ դմակն անդամովն, եւ ճրագուն եւ խախացոցն: Եւ պանդուխտք, որ ի տունս քահանայիցն իցեն, եւ նոցին եղբարց նոյնպէս տայցեն. եւ զամենայն պատարագս հասարակաց կերիցեն պաշտաւնեայք եւ աղքատք բազում մեծարանաւք, եւ եղբարք հաւատացեալք. եւ զհաց տաւնի նորեացն առհասարակ կերիցեն ամենայն պաշտաւնեայք. նոյնպէս եւ զհաց ապաշխարողացն զոր յաւուրս քառասնորդացն առնեն հանգիստ շաբաթու կամ կիւրակէի:

ՍԱՊ ԽԲ. Բայց պատարագքն որ ի վանս կատարին, երախայրիքն՝ եթէ անապատ իցէ՝ գեաւղջն անդր տացեն. ապա եթէ ոչ՝ ամուսնացելոց քահանայիցն տացեն. քանզի չէ աւրէն ումեք զհասն Տեառն ի յարկի իւրում թողուլ:

ՍԱՊ ԽԳ. Իսկ ամուսնացելոց քահանայիցն եղիցին տաւնք շաբաթն՝ Զատկի, եւ Զատիկն սուրբ, եւ երկրորդ Զատկին եւ յերկրորդ Զատկէն ի վեր կիւրակէքն ամենայն եւ Պենտակոստն եւ տաւն սրբոյ Աստուածածնին եւ Վարդավառն, բայց ի մատաղենեացն, որ է կատարումն քառասնորդացն առաքելական տաւնից հաւատացելոց Զատկի, եւ զպտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ, եւ պատարագք, որ մասնականաւ են կէս կաշւոյն եւ ճրագուին զերկու մասունս ի վանս թողլով զպաշտաման եւ զլուցման, զմին տարցին, զի լուծման մասնն, եւ որ ոչխարաւ է դմակն անդամով եւ ճրագուն, եւ խախացոցն, եւ մորթն եւ զգեստն միայն տանտիկնանց վախճանեցելոց: Եւ տաւն Բարեկենդանին եւ Ողոգոմեանն մեծ, որ թարգմանի բարեբանեալ աւր, եւ թէ այլ տաւն ոք կատարեսցէ յանուն առաքելոց եւ մարգարէից, հասարակ եղիցի, զի այնպէս աներկեւան եւ առանց հակառակութեան պաշտաւնէիցն կացցեն դասք, գիտելով որում շնորհի արժանաւորք եղեն. զի պարկեշտութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ վարեսցին. եւ մի՛ եղիցին բանակռիւք, այլ սիրունք, արթունք եւ զուարթունք յամենայնի, զի բաւական լիցին խրատել զստահակսն եւ զյուլացեալսն ածել ի կարգ հաւատոյ, քանզի այդ գործ է վարդապետի եւ հոգեւոր հովուի:

ՆԵՆ Դ. Կէսք վաճառեցին ընկերաց իւրեանց որպէս ծառայս եւ այլքն ետուն վարձանս կանանց իւրեանց ամպարշտեալք ամենեւին, վստահացեալք ի բռնութիւն, անարժանութեամբ անձանց իւրեանց մեղան. եւ ժողովրդականք այնպիսի պատճառաւ բաժնոց կերեալ առանց աւրհնութեան զհաց պատարագին, եւ ոչ կամեցան տանել զքահանայս եւ զպաշտաւնեայս ի տունս եւ զմատուցողս պատա-

chaussures, à la ceinture et au lit, reviendront aussi au monastère, afin que les étrangers puissent se reposer et les bénir.

SPT 41. S'agissant de l'agape, la moitié du cuir revient au monastère ainsi que deux parts de graisse; aux prêtres mariés revient la totalité de la peau du mouton ainsi que la queue, le membre, la graisse et l'estomac. Et les résidents qui se trouvent dans la maison du prêtre donneront de la même manière; et les clercs, les pauvres et les frères croyants mangeront avec révérence toutes les offrandes; et les produits des fêtes, et les prémices en général seront mangées par tous les clercs; de même que les offrandes des pénitents qu'ils reçoivent les samedis et les dimanches durant le carême.

SPT 42. Les offrandes destinées à un monastère qui est un ermitage seront déposées au village voisin; mais s'il n'y a pas de monastère, on les donnera aux prêtres mariés; car personne ne peut garder sous son toit les offrandes destinées à Dieu.

SPT 43. Les prêtres mariés doivent célébrer les fêtes suivantes: la semaine de Pâques et la sainte Pâques, la seconde Pâques et chaque dimanche à partir de la seconde Pâques, et la fête de la sainte Mère de Dieu, et le *Vardavar*, mais s'agissant des prémices qui représentent l'accomplissement de la quarantaine des fêtes apostoliques des fidèles de Pâques et les fruits de toutes les récoltes, boisseau par boisseau, et les offrandes qui sont partagées, la moitié du cuir et deux parts de graisses seront laissées au monastère pour les besoins du culte et une part sera apportée pour l'éclairage avec la queue et le membre quand il s'agit d'un mouton ainsi que la graisse, l'estomac et la peau, et les vêtements des maîtresses de maison défuntes iront également au monastère. Et les fêtes du Mardi gras, du dimanche des Rameaux, et toute autre fête pouvant être tenue au nom des apôtres et des prophètes doivent être généralisées, ainsi les ministres du culte n'éprouvant plus de doute ne s'opposeront plus entre eux dès lors, les prêtres mariés devront vivre avec modestie en s'adonnant aux études; en étant aimables et non pas chicaniers, afin de pouvoir réprimander les indisciplinés et les paresseux comme c'est le devoir du berger.

NEN 4. Certains prêtres indignes ont rétribué leurs amis comme des serviteurs et d'autres ont versé des salaires à des femmes sans conscience; et de ce fait, certains laïcs ont mangé le pain du sacrifice sans qu'il ait été béni, et ils n'ont pas voulu emmener chez eux les prêtres et les ministres habilités à servir l'eucharistie, mais ils ont invité des personnes remariées ou illettrées et de ce fait, ils ont laissé leurs

րագին, այլ զերկականայս եւ զանդպիրս. այսպիսի անարժանիւք հաճոյ թուեցաւ նոցա առնել զտունս իւրեանց թերակատար յաւրինութենէ քահանայից, անմիտ ագահութեամբ զրկեալ զպաշտաւնեայս սեղանոյն ի հացէ ուխտին եւ զրկեցան ինքեանք յաւրինութենէն Աստուծոյ: Կարգեցաք եւ սահմանեցաք՝ յայսմհետէ հրաժարեսցեն քահանայք եւ ժողովրդականք յայսպիսի անառակ մահաբեր սովորութենէ:

ՆԵՆ ԺԳ. Եւ ժողովրդականք մի՛ հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումն սրբոյ եկեղեցւոյ, զի պատճառ խռովութեան բերէ, այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուսցեն ամենայն յաւժարութեամբ անխափան. եւ մի՛ ըստ դասուց բաժին եւ երդոց, որ եղեւ վնաս. եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցւոյ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս աւրէն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ Բ. մասունք եւ կէս մասին, եւ այլ քահանայքն՝ մէն Բ. մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մի մասն եւ կէս մասին. եւ դպիրքն եւ այրի կանայքն թէ իցեն պարկեշտք՝ մի մասն առանց ամենայն հակառակութեան: Ապա եթէ իցէ ոք, որ հակառակիցէ եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դադարեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերք իւր մի՛ իշխեսցեն ընդ այնպիսումն հաղորդել, եւ ժողովրդականք՝ առ քահանայս ունել զնա:

ՆԵՆ ԺԴ. Պաշտաւն եւ պատարագիք եւ սպասք սրբոյ եկեղեցւոյն ի գլխաւոր քահանային տան եղիցի, որպէս յառաջագոյն կարգեալ է: Եւ ինքն գլխաւոր քահանայն զեկեղեցին մի՛ իշխեսցէ թողուլ եւ գործոյ տան պարապել, այլ մշտնջենաւոր ի սուրբ եկեղեցւոջն կացցէ, զի պաշտաւնն եւ աղաւթքն տունջեան եւ գիշերոյ ժամուցն եւ զտեսչութիւն ժողովրդոցն մի՛ խափանեսցէ. իսկ այլ ընկերքն զամառն փոխանակաւ կացցեն ընդ նմա անպղերգաբար: Ապա եթէ իցէ ոք, որ սխալիցէ ի պաշտամանէն, պղերգութեամբ կամ երկրական հոգովք, ի մտիցն մի՛ իշխեսցէ մասն առնուլ: Քահանայք միակամք լիցին աւրինել միաբանութեամբ զժողովրդականսն եւ զորս որոշել ի սրբոյ եկեղեցւոյն:

ՍԻՈ Է. Վանք շինեցան ի գեաւղս, զի՛ անդ հանգիցեն առաջնորդք եկեղեցւոյ եւ հիւրք եւ աղքատք. եւ զհաց նուիրացն աւրինութեան ի տանսն յերիցեղբարցն տանցն եւ ի քահանայիցն, զոր անդր կարգեալ եղեւ, եւ զմատաղենիս եւ զհատ ի վերայս առնուն գեղականքն, եւ վարձ տան նահապետի, եւ աւերեն զվանսն եւ զլոյսն զպաշտաւն, զխնկարկութիւն ի վանացն եկեղեցւոյ խափանեն: Զայնպիսիսն ծանր նզովիւք կապեալ եմք եւ բանիւ Աստուծոյ: Մի՛ իշխեսցեն ժողովրդականքն այնմ շնորհի, թող ի վանս երթայ ամենայն հասն ըստ առաջին կարգաւորութեան հարցն: Եւ վանական մի՛ իշխեսցէ տանել ինչ անտի ի տուն իւր, իսկ եթէ յանդգնեսցի՝ ի մեղս եղիցի նմա:

ԹԱՏ Ը. Հարցումն. Թէ ո՞րպէս պարտ է յաւուր շնորհին մխիթարութիւն առնել ժողովրդոց՝ կերակրաւք եւ ըմպելեաւք:

Պատասխանի. Յորժամ հաստատէ եպիսկոպոսն զսեղանն՝ արժան է ի նմին աւուր զենմունս առնել վասն Աստուծոյ զուարակս եւ նոխազս եւ ոչխարս, որպէս

maisons sans bénédiction, et par leur cupidité, ils ont privé les clercs des revenus de l'autel. Désormais, ces prêtres et ces laïcs devront renoncer à ces coutumes funestes.

NEN 13. Les laïcs paieront tous ensemble les impôts à l'église et non de façon séparée par groupes de parts et de foyers fiscaux; et les prêtres après avoir reçu la totalité les répartiront selon la règle; les prêtres principaux recevront deux parts et demie, les autres prêtres deux parts, les diacres une part et demie, les chantres et les veuves – si elles sont honnêtes – une part. Celui qui s'oppose à cela et fait sédition sera suspendu de son rang, ses amis ne communieront plus avec lui et les laïcs ne le considéreront plus comme un prêtre.

NEN 14. Le culte, les offrandes et les vases de la sainte Église resteront dans la maison du prêtre principal comme cela a été précédemment prescrit. Le prêtre principal ne pourra pas quitter l'église pour vaquer au travail de sa maison, mais il se tiendra en permanence dans l'église afin que le culte – de jour comme de nuit –, les offices et la surveillance des fidèles ne soient pas entravés; et ses compagnons se relaieront sans faute auprès de lui à tour de rôle. Mais si l'un d'eux manque au culte par paresse ou par esprit profane, il sera privé de sa part des revenus ecclésiastiques. Les prêtres se mettront d'accord pour bénir ou exclure les laïcs de façon unanime.

SIO 7. Des monastères ont été établis dans les villages afin que les prélats, les visiteurs et les pauvres se reposent là; mais les villageois en soudoyant le chef local privent les *erēc'elbayrs* et les prêtres locaux du pain – offert pour la bénédiction des fêtes – qui leur a été attribué, mais aussi des prémices et même une partie en plus de cela, ainsi, ils ruinent ces monastères et privent de culte, de lumière et d'encens ces demeures ecclésiastiques. De ce fait, nous anathématisons lourdement ces personnes. Et que désormais les fidèles ne prétendent pas à cette faveur, et que toutes les taxes aillent aux monastères selon la première réglementation des pères. Et aucun religieux n'aura le droit d'emporter quelque chose pour chez lui, sinon, il sera dans le péché.

THD 8. Le jour où l'évêque érige un autel, il faut sacrifier un bœuf, un bouc ou un mouton, comme Salomon l'avait fait pour installer l'autel dans le temple bâti pour Dieu.

եւ Սողոմոն արար ի շինուած տաճարին իւրոյ ի հաստատել սեղանոյն եւ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ եւ հոտոտեցաւ Տէր ի հոտ անուշից:

ՎԱՉ Գ. Ազատ մարդոյ եւ թագաւորազգի որ ինչ հոգւոյն մասն է տացէ իւրովք ձեռաւք ի կենդանութեանն՝ ձի թամբաւք եւ սանձիւք, եւ զոր ինչ կարողութիւնն իւր՝ տացէ. ապա եթէ ի կենդանութեանն չտայցէ, յետ մահուն ընտանիքն տացեն:

ՎԱՉ Դ. Պտուղ ի ժողովրդոց երիցուն՝ կարգ այս լիցի. թուանիկն Դ. գրիւ ցորեան եւ Զ. գրիւ գարի եւ ԺՁ. փաս քաղցու. եւ որ տառապեալն իցէ՝ հացիդ զկէսն տացէ եւ գինի որչափ եւ կարող իցէ. իսկ որոյ վար եւ այգի չէ՝ մի՛ առցեն: Եւ որ ոք աւելի քան զայս տացէ սակս ոգեաց՝ բարի առնէ, որպէս Պաւղոս ասէ. «Որ առատութեամբ սերմանէ, առատութեամբ հնձեսցէ» (Բ. Կոր. Թ. 6): Եւ ոյր ոչխար է՝ ի տանէ ոչխար մի եւ Գ. զգաթ բուրդ, մի պանիր. եւ ոյր ի տան ից<է>՝ մի յովանակ. եւ ոյր պախրէք իցեն՝ որթ մի:

ՎԱՉ Ե. Եթէ ազատ է, եւ եթէ շինական, եւ եթէ այլ ոք յաշխարհականաց՝ ի տարւոջն զպատարագն մի՛ խափանեսցէ, այսինքն զմեռելոց յիշատակ, որպէս կարող է, եւ անմասն մի՛ արասցեն զմեռեալսն ի վաստակոց իւրեանց: Եւ մեռեալ մարդոյն թէ ձի է՝ մի ձի յոր եւ կամի եկեղեցի տացէ. թէ արջառ է՝ նոյնպէս արասցէ:

ՎԱՉ Է. Եթէ վանաց երիցունք բազում են եւ ժողովուրդք սակաւ, եւ այլ վանաց ժողովուրդք բազում են եւ երիցունք սակաւ, ի բազում ժողովրդենէն առցեն եւ տացեն վանացն, որոյ երիցունքն շատ են:

ՎԱՉ ԺԷ. Դարձեալ եպիսկոպոսունք եւ երիցունք զազատ արանց առաջի արքայի եղեն տրտունջ, եթէ ի շինի երկուս կամ երիս եկեղեցիս առնեն վանս: Եւ արքայի առաջի ազատ մարդիկ պայմանեցին, եւ արքայի եւ եպիսկոպոսաց եւ ազատաց այսպէս հաճոյ թուեցաւ, թէ զարարեալ եկեղեցիսն թողցեն եւ զպտուղ եւ զհաս եկեղեցւոյ ի վսամ եկեղեցին տացեն:

ԲԳԿ ճՅԲ. Ոչ է արժան քահանայի կամ դպրաց առնուլ զագապսն ի տուն, այլ յեկեղեցւոջն ուտել եւ զաղքատսն ընդունել եւ յերեկորէն կանխել ի պաշտաւնն մինչեւ ի լոյսն. նոյնպէս եւ զերախայրիսն՝ նախ տանել յեկեղեցին յունկնդրութիւն Աւետարանին եւ ապա ամփոփել իւրեանց. եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ: Եւ եթէ ոք համարձակեսցի զանարժանս առնել եւ ոչ ըստ հրամանի կանոնաց՝ եղիցի նզովեալ:

ԴՍԺ Ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգութեան սահմանեցաք, թէ ի սկզբանէ որպէս ի հրամանէ սրբոյն Գրիգորի լեալ, նոյնպէս եղիցի. որոյ շատ է ժառանգութիւնն՝ զշատն կերիցէ, որոյ սակաւ՝ զսակաւն կալցի, եւ մի՛ ըստ ծխոց բաժանեսցեն զշնորհն, զի ժառանգութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ իբրեւ զազատութիւն է, զոր երանելւոյն սրբոյն Գրիգորի եւ թագաւորին Տրդատայ զատուցեալ են: Արդ՝ զիւրաքանչիւր հարանց

RVG 3. Un noble ou un membre du clan royal doit durant sa vie donner la «part de son âme», à savoir un cheval sellé et harnaché et toute chose dans la mesure de ses moyens; mais s'il ne le fait pas de son vivant, les membre de sa famille pourront le faire après sa mort.

RVG 4. Le fidèle fortuné donnera comme fruit au prêtre quatre boisseaux de blé, six d'orge et seize cruches de vin doux; celui qui est démuni donnera la moitié du pain et autant de vin qu'il peut mais on ne prendra rien à celui qui n'a pas de champ ni de vigne. Et ceux qui, pour le salut de leur âme, donneront plus agiront bien (2 Co 9, 6). Et celui qui possède des moutons donnera un mouton, trois toisons de laine et un fromage; celui qui possède des chevaux donnera un poulain; et celui qui possède du bétail donnera un veau.

RVG 5. Un noble, un vilain ou tout laïc doit faire une offrande annuelle en commémoration des défunts dans la mesure de ses moyens pour ne pas priver les défunts d'une part de leurs gains. Et si le défunt possédait des chevaux ou des moutons, on; on donnera l'un d'eux à celui que l'Église choisira.

RVG 7. Si les prêtres réguliers sont nombreux dans un monastère et que les fidèles sont peu nombreux, et que dans un autre monastère règne la situation inverse, une part des offrandes de la congrégation populeuse sera prélevée en faveur du monastère qui comprend beaucoup de prêtres réguliers.

RVG 17. S'agissant des évêques ou des prêtres qui se plaignent auprès du roi du fait que des nobles ont érigé deux ou trois églises ou monastères, si devant le roi un accord est trouvé qui apparaît convenable à lui-même, aux évêques et aux nobles, les églises demeureront ainsi et leurs fruits, et leurs revenus seront laissés à l'église principale de la circonscription.

ECB 172. Les prêtres ou les *dpirs* ne doivent pas emporter chez eux les agapes mais les manger à l'église en invitant les pauvres et se tenir dans le culte du soir jusqu'à l'aube; de même, les prémices seront d'abord amenées à l'église où on lira les Évangiles, puis elles seront réparties. Mais celui qui s'en empare en s'opposant aux commandements canoniques sera anathématisé.

DUN 5. Le commandement de saint Grigor relatif aux revenus et au patrimoine de l'Église doit être prorogé à l'identique, celui qui a un patrimoine abondant en profitera et celui qui a un patrimoine modique s'en contentera, mais il ne faut pas égaliser les revenus par paroisse, car ce patrimoine qui bénéficie de l'immunité fiscale a été réparti par saint Grigor et le roi Trdat. Chacun doit donc garder

զժառանգութիւն կալցեն եւ սրբոյ եկեղեցւոյ պաշտամանն հպատակ կացցեն, եւ վարդապետին ի հնազանդութեան՝ ամենայն յաւժարութեամբ:

Արդ՝ եթէ ոք յուլանայցէ եւ զլոյս զպաշտաւն եկեղեցւոյն խափանեսցէ եւ զմանկունս ուխտին ի դպրոց ոչ տացէ, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին խրատել եւ ածել ի կարգ ուղղութեան:

ԴՍԺ Թ. Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ բաժանեն, յոլովք չարակնութեամբ առնեն, զժառանգաւորս եկեղեցւոյ ջանան ի ծառայութիւն եւ ի ստրկութիւն արկանել, մոլեալք եւ մոլորեալք ի հաւատոց քրիստոնէից, զի երանելւոյն Գրիգորի եւ սրբոյն Տրդատայ զսուրբ եկեղեցւոյ մանկունս ընդ ազատաց տոհմին են կարգեալ, եւ ազատ էին սրբոյ եկեղեցւոյ հող եւ ջուր, նաեւ ի Պարսից իսկ տէրութեանն յայտ արարեալ եւ չէ խառնեալ ի շնական իշխանութեամբ, զերիցունեաց տունսն ի դիւանին եդեալ են, բայց միայն զհասն տալ յարքունիս: Արդ՝ եթէ ոք ազահութեան ակամբ հայեսցի եւ զազատ մանկունս եկեղեցւոյ ի բաժին եւ ի վիճակ եւ ի ծառայութիւն արկցեն, այնպիսիքն ի սուրբ Լուսաւորչի աւրհնութենէն եւ ի մերմէ ժողովոյս հեռի եղիցին, եւ մի՛ եղիցի իշխանութիւն վարդապետի եւ քահանայի զայնպիսեացն պատարագն աւրհնել: Այլ եւ ոմանք յազատաց ըստ իւրաքանչիւր կամաց բաժանեն զշնորհս եկեղեցւոյ եւ զառաջնորդաց զիշխանութիւն եւ զգործ յափշտակեն, եւ վարդապետաց հրամանի եւ մեր կանոնիս ունկնդիր չլինին. այնպիսի յանդգնեալքն որ գործեն զտարահաճելիսն Աստուծոյ, հեռի եղիցին ի սրբոց եւ ի մեր աւրհնութենէ:

ԴՍԺ Ժ. Ոմանք յազատաց ի վերայ վանաց իշխանութիւն առնեն, եւ վանական զոր կամին հանեն եւ արկանեն, զոր չէ արժան եւ աւրէն. եւ ոմանք ընտանեալք ի վանքն նստին, արհամարհեալ զեկեղեցաւն Աստուծոյ՝ անպատկառելի անամաւթութեամբ: Արդ՝ եթէ լուեալ մերոյ հրամանիս դարձցին եւ թողցեն յառաջնորդս զտեսչութիւն եկեղեցւոյն կարգել եւ յաւրինել ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ, այնպիսեացն յառաջագոյն գործելեաց յանցանացն թողութիւն լիցի եւ ի մեր միաբան ժողովոյս աւրհնեալ եղիցին: Եւ ժողովրդեամբ եւ պտղաբերութեամբ եւ ուխտաւորեալ եւ նուիրեալ ընծայիւք երթիցեն ի վանսն եւ աղաւթեսցեն, որպէս արժան է, յիւրեանց հարանց վաստակս, բայց ժլատութեամբ մի՛ իշխեսցեն, զի եղիցին աւրհնեալ յԱստուծոյ եւ ի մեր ժողովոյս:

ԴՍԺ ԺԱ. Ոմանք յազատաց ի վերայ տկարանոցաց իշխանութիւն առնեն, եւ որպէս ի կենդանեաց՝ հարկս պահանջեն եւ ի կերակուրս եւ յըմպելիս՝ զիւրեանց գործակալս մատուցանեն, կռուով եւ պատուհասիւ նեղեն եւ զողորմելի եղբարսն չարչարեն անխղճաբար, որում պարտ եւ արժան էր հոգալ եւ խնամել յիւրաքանչիւր վաստակոց՝ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յամենայն արմտեաց տալ մասն եւ բաժին, եւ մխիթարել զսիրտս նոցա եւ բժշկել զվէրս նոցա, զի եղիցին արժանաւորք մեծաց վարձուց եւ պարգեւաց ի փառաւոր գալստեան որդւոյն Աստուծոյ:

ԴՍԺ ԺԲ. Ոմանք յազատաց եւ յռամիկ հեծելոց հասանելով ի գեաւղս ուրեք, թողեալ զգեաւղն ի վանսն առնեն զիջավանսն եւ ի յարկս սրբոցն, եւ զուսանաւք

l'héritage des pères en veillant au culte de l'Église et en obéissant à son *vardapet*.

Mais celui qui fait preuve de nonchalance et entrave le culte de l'Église, et n'instruit pas les clercs sera réprimandé et ramené vers l'ordre juste par l'évêque.

DUN 9. Les nobles, qui installent leurs clients dans les églises et monastères et veulent réduire en esclavage et en servitude les clercs, s'écartent de la foi chrétienne, car le bienheureux Grigor et saint Trdat qui avaient rangé les clercs parmi la noblesse et le sol; ainsi que l'eau de l'Église bénéficiaient de l'immunité fiscale et même les autorités perses avaient respecté cela en ne mélangeant pas les clercs et les vilains, puisque les maisons sacerdotales étaient inscrites sur les listes fiscales et ne payaient que l'impôt royal. Dorénavant ceux qui réduisent en servitude le lot des clercs qui est libre seront écartés de la bénédiction de l'Illuminateur et de celle du synode et les *vardapet*s et les prêtres ne pourront pas bénir l'offrande de telles personnes. Mais si certains nobles selon leur caprice répartissent les revenus ecclésiastiques et usurpent le travail des prélats, et ignorent le commandement des *vardapet*s et notre canon, ils seront écartés de la bénédiction des saints et de notre Église.

DUN 10. S'agissant des nobles qui exercent leur domination sur les monastères, expulsent et battent les moines – ce qui est illégal – ou s'installent avec leur famille dans ces monastères avec effronterie; à présent, s'ils cessent et laissent les prélats diriger l'Église comme il se doit, ils obtiendront la rémission de leurs fautes antérieures et la bénédiction de notre synode. Et ils se rendront en assemblée dans les monastères avec des offrandes de fruits, des présents votifs et d'oblations afin de prier au labeur de leurs pères, mais ils ne devront pas agir avec rapacité, afin de pouvoir être bénis par notre synode.

DUN 11. S'agissant des nobles qui exercent leur domination sur les hospices et réclament des taxes sur la nourriture et la boisson aux pensionnaires, comme à des contribuables ordinaires, par l'intermédiaire de leurs auxiliaires, qui violentent et maltraitent les malades, alors qu'ils devraient, au contraire, les soigner et pour le profit de chacun donner une portion de blé de la moisson de chaque récolte et les consoler afin de devenir dignes de récompenses et de gratifications lors de la venue du Christ.

DUN 12. S'agissant des cavaliers nobles ou non-nobles qui arrivant dans un village préfèrent aller loger dans les monastères et les demeures saintes comme à l'auberge,

եւ վարձակաւք պղծեն զնուիրեալ տեղիսն Աստուծոյ, զոր սոսկալի է քրիստոնէից լսել, թոյլ թէ առնել: Արդ՝ զվերագրեալ կանոնս սահմանադրութեան մերոյ խաւսեսցին ի լսելիս լսողաց վարդապետք եւ երիցունք եկեղեցւոյն, եւ որք միանգամ ունկնդիրք լիցին եւ հրամանակատարք, աւրհնեսցին ի Քրիստոսէ եւ ի սրբոց վարդապետաց եւ ի մեր միաբան ժողովոյս. իսկ եթէ ըմբոստացեալք եւ ամբարտաւանեալք արհամարհիցեն, այնպիսիքն եղիցին արհամարհեալք ի սրբոց վկայիցն եւ տարագրեալք յամենայն հոգեւոր աւրհնութենէ: Զի վանքդ անուն հանգստարանք են սրբոց եւ աւթեվանք եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, սարկաւագաց եւ աբեղայից եւ աղքատաց. եւ եթէ երբեք ուրեք ազատք բարեպաշտք եւ տիկնայք աստուածասէրք կոչեսցին ի սպասաւորաց սուրբ տեղեացն, մեծաւ երկիւղիւ երթիցեն նուիրական ընծայիւք լինել հաղորդ պաշտաման եւ աղաւթից եւ աւրհնութեանց, պատրաստելոց ի տան տեառն Աստուծոյ, արդարեւ ըստ այնմ, թէ՝ «Մտից ի տուն քո պատարագաւք եւ տաց քեզ զոր խոստացան քեզ շրթունք իմ» (Սաղ. ԿԵ. 13), եւ կամ թէ՝ «Մի՛ ունայնաձեռն երեւեսցիս առաջի իմ» (Բ. Օրէնք, ԺԶ. 16), այլ որ ինչ բարին է, ընդ քեզ բերջիր:

ՍԳԱ Ա. Քանզի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց մեծն Գրիգորիս ծնեալ վերստին զՀայաստանեաց աշխարհս աւազանին ծննդեամբ, եւ ընծայեալ յորդեգրութիւն Հաւրն երկնաւորի գլուսաւորեալսն մկրտութեամբ որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին. եւ լինէր այնուհետեւ ուրախութիւն մեծ եւ խնդութիւն աշխարհիս Հայոց տանս Թորգոմայ, մանաւանդ թագաւորն բարեպաշտեալ եւ պայծառացեալ հաւատով Տրդատ ոչ սակաւ տայր աւժիտս մերձակայից իւրոց սպասաւորացն, եւ որդւոցն քրմաց պարգեւէր բազում պարգեւս, ասելով եթէ՝ «Արդէն հարիւրապատիկ առնուցուք ինչս եւ ստացուածս, եւ երախայրիս եւ պտուղս յեկեղեցւոջ Աստուծոյ, եւ ի հանդերձելումն զկեանսն յաւիտենականս ժառանգելոց էք, զերծեալք ի պաշտամանէ կռամոլ դիւապաշտութեանցն»: Իսկ նոցա պատասխանեալ ասեն ցթագաւորն եւ ցմեծն Գրիգորիոս, թէ՝ «Աստուծոյ մարդասիրի եւ բարերարի ոչ անտես արարեալ զստեղծուածս ձեռաց իւրոց. արդ՝ գթացեալ ծանոյց մեզ շնորհաւք ձերովք զբարերարութեանն իւրոյ զանչափ զաւրութիւնն եւ զանհամեմատ խնամակալութիւնն եւ զողորմութիւնն եւ ոչ ետ ընդ հարսն մեր կորնչել յանաւրէնութեան մերում. եղիցի անուն նորա սուրբ եւ փառաւորեալ յամենայնի: Այլ սակայն մարմնաւորական կարիք, որչափ եմք ի կենցաղումս յայսմիկ, ստիպէ զմեզ ըստ պիտոյիցն տալ զդարմանս կերակրոց եւ զգեստուց, եւ զայլոց կարեացն չափաւորապէս, եւ ոչ ունիմք արուեստս գործականութեան հնարից ինչ առ ի պատրաստել նոքաւք զպարէն ռոճկաց մեզ եւ որդւոց մերոց. զի ցորքան ծառայէաք դիւացն՝ կերակրեալք լինէաք ի զոհից եւ ի պտղոց նոցա: Իսկ այժմ ոչ են մեզ յայտ պտուղք ընծայից, որով կեցցուք մեք հանդերձ ընտանեաւք մերովք եւ փառաւորեսցուք զկենդանին յաւիտենից զանմահն Աստուած»: Յայնժամ երանելին Գրիգորիոս ասէ զնոսա. «Դուք, որդեակք իմ, զորս վերստին ծնայ սիրովն Քրիստոսի, միայն զգուշութեամբ ծառայցէք Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, եւ զյոյսն ձեր դիջիք ի նա բոլորով սրտիւ, եւ զվերինն խորհեսջիք, ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ Հաւր, զայն աւթեւան եւ զբնակութիւն եւ զկեանսն խնդրեսջիք ի Տեառնէ, եւ այս յաւելցի ձեզ ըստ գրեցելումն ի տեառնէ Աստուծոյ մերմէ ի սուրբ Աւետարանին իւրում, իսկ

en compagnie de musiciens et de danseuses pour souiller ces lieux consacrés à Dieu. À présent, ceux qui respecteront les canons mentionnés précédemment seront bénis par le Christ, les saints *vardapet*s et notre synode, mais ceux qui les ignoreront seront méprisés par les martyrs et privés de toute bénédiction spirituelle. En effet, les monastères sont les lieux de repos et les demeures des évêques, des prêtres, des diacres, des moines pénitents et des pauvres; et les nobles pieux ou les dames dévotes qui s'y rendent viendront avec crainte et en apportant des présents d'oblation, afin de participer au culte et aux prières, et aux bénédictions selon la parole biblique (Ps 65, 13; Dt 16, 16).

ECT 1. Après l'illumination et le baptême du pays par saint Grigor, le roi Trdat octroya des dons considérables aux ministres du culte et aux fils des *k'urms;* ces derniers s'inquiétèrent toutefois pour leur subsistance et celle de leurs enfants du fait de l'arrêt des sacrifices païens impurs. Grigor leur répondit en énumérant les très nombreux revenus – offrandes de prémices d'animaux et de fruits végétaux – auxquels ils allaient avoir droit en tant que serviteurs du Christ; et de même que les Lévites versaient la dîme aux prêtres, alors qu'eux-mêmes percevaient la dîme de l'ensemble d'Israël, les prêtres de l'Église recevront leurs revenus – offrandes animales et végétales – de l'ensemble du peuple. Les prêtres offriront ainsi des présents à l'autel pour être dignes de recevoir en premier l'eucharistie, comme l'avaient ordonné jadis le Seigneur à Moïse par l'intermédiaire des Lévites. Ainsi chaque famille de prêtres donnera un *dram* à l'autel; et de même que les fidèles font des dons spirituels aux prêtres, ces derniers en feront aux évêques qui sont appelés surveillants et qui ne devront pas détourner ces contributions, mais les affecter en faveur de l'ensemble des pauvres.

Grigor légiféra ainsi et l'ensemble des fidèles doit garder intacte cette tradition. Ils offriront sans regret l'ensemble des fruits et des prémices aux prêtres qui eux-mêmes offriront sans retard la totalité des taxes préétablies aux évêques, afin de ne pas être condamnés comme des prêtres iniques et cupides. Et ceux qui sont ignorants devront s'adonner à l'étude pour devenir dignes des recettes et de la grâce du sacerdoce. Mais les prêtres remariés ne bénéficieront pas de ces dons, tandis que les veuves des prêtres qui vivent avec sainteté et sobriété y auront droit. Et ceux qui ont droit aux revenus et aux recettes de l'Église ne devront pas les détourner pour leur propre profit, mais ils devront s'en acquitter aux évêques pour être bénis par eux.

պտուղք ընծայից սրբութեան տաճարի Աստուծոյ նուիրեալք՝ ձեզ եղիցին աւրինութիւնք ի ժողովրդոց Աստուծոյ: Փոխանակ պիղծ զոհիցն այնոցիկ, որովք հաղորդեալք լինէիք դիւաց, այժմ սուրբ պատարագացն երախայրիւք եւ այլովք ընծայեալ պտղովք՝ հրեշտակացն սրբոց հաղորդք գտանիք շնորհաւքն Քրիստոսի: Եւ եղիցին ձեզ երախայրիք եւ պտուղք կարգեալք ըստ այնմ աւրինակի, որպէս եւ մեծ մարգարէն Մովսէս առեալ հրաման յԱրարչէն աւանդէր ժողովրդեանն զպատարագացն եւ զպտղոցն, զոր եւ ղեւտական քահանայութեանն միշտ մատուցանէին հարկաւորապէս ընծայս՝ վասն ոչինչ խափան լինելոյ նոցին քահանայիցն ի սպասաւորութենէ խորանին վկայութեան»: Սոյնպէս կարգեալ եւ սահմանեալ եղիցին ժողովրդեանս ընծայաբերութիւն ի սրբութիւն սրբութեանցն, որ է սեղանն մաքրութեան. զի եւ բոլոր արմտիք կալոյ եւ հնձանի աւրինեսցին, եւ տայցեն անդք ծառովք պտղաբերովք զշայեկանութիւն պտղոց՝ ըստ մարգարէին բանի որ ասէ. «Ի պատուել քո զՏէր յարդար վաստակոց՝ լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ եւ գինւով, հնձանք քո յաւէտ բղխեսցեն» (Առակ. Գ. 9-10): Եւ որպէս Ղեւտացիքն տասանորդէին քահանայիցն, թէպէտ եւ ինքեանք առնուին տասանորդս յամենայն Իսրայէլէ, այլ եւ ինքեանք տասանորդս մատուցանէին յամենայնէ քահանայիցն եւ զփրկանս անդրանկացն ամենեցուն հրամայէր հատուցանել ի սրբութիւն Տեառն, նովին աւրինակաւ եւ դուք առնիջիք յամենայն ժողովրդենէ, հասքն ձեր եղիցին ի պատարագաց կաշի եւ աջոյ երի անդամ եւ ճրագու, դմակ եւ սիրտ եւ լերդաբոյթ եւ երիկամունքն ճարպովին ի կողից եւ ի խոտցաց մասն, լեզուն եւ աջոյ ունկն, շրթունքն հոտոտելեաւքն, աջոյ ակն եւ ամենայն խորհրդական մասունքն: Իսկ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յայլոց արմտեաց՝ տասանորդս հանցեն իւրաքանչիւր ոք ձեզ, յաղագս մաքրելոյ ամենայն արդեանցն եւ աճման ամենայնի պատճառ լինելոյ: Այլ եւ ի ձէնջ եղիցին ընծայք ի սեղան Աստուծոյ, ուստի արժանի եղէք նախ ընդունել զանարատ եւ զանապական մարմին եւ արիւն Փրկչին մերոյ յիշատակ փրկութեան ձերոյ, որպէս եւ Ղեւտացւոց քահանայութեանն հրամայեցաւ յայնժամ Մովսէսի ի Տեառնէ: Եւ հասք ի ձէնջ ի սեղան Տեառն եղիցի դրամ Ա. յամենայն տանց ձերոց եւ նուիրեալքն ի ձէնջ: Եւ ի փրկութեան պատարագէն երախայրիք՝ երթիցեն ի վանս գլխաւոր քահանայիցն, այսինքն է եպիսկոպոսացն. որպէս ի ժողովոյն հարկին ձեզ հոգեւոր հարկս, սոյնպէս եւ դուք պարտիք հարկս հոգեւորս հարկիլ եպիսկոպոսացն որ կոչին այցելուք. եւ նոքա մի՝ իշխեսցեն խորել, այլ հարկեսցին յաղքատս ամենայն:

Եւ արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սրբոյն Գրիգորէ եւ ի ձէնջ հաստատեսցի նմանապէս յամենայն հաւատացեալս անշարժ աւանդութիւնն որ ի սրբոյն. Ժողովրդականք ամենայն զպտուղս եւ զերախայրիս երիցանց մատուսցեն անզղջաբար սրտիւ եւ մտաւք, զի եղիցին ընդունելի պատարագքն իւրեանց առաջի Աստուծոյ: Սոյնպէս եւ քահանայքն զամենայն նախակարգեալ հասն մատուսցեն եպիսկոպոսաց առանց յապաղանաց եւ մի՝ անկցին ի հեղգութիւն, մանաւանդ յափշտակել կամելով զաւանդ վիճակելոցն, զի մի՝ դատապարտեսցին ընդ անաւրէն քահանայիցն յաղագս զաւշաքաղութեան իւրեանց: Եւ տգէտք ոմանք ըստ սովորութեան իւրեանց մի՝ արժանի եղիցին առնուլ հաս ի մտից, այլ ուսմանց պարապեալք եւ շնորհի քահանայութեան արժանացեալք՝ նոքա եղիցին արժանի հասից: Եւ դպիրք, գրակարդացք սրբասնեալք ամենայն պարկեշտութեամբ, մի՝ զրկեսցին ի բաժնէ

իւրեանց: Բայց երկկանայքն, որ ամենայն ցանկութեան մարմնոյ զհետ չոգան, նոքա ոչ ունին մասնաւորել շնորհի սրբութեանցն: Իսկ կանայք երիցանց՝ այրիք մնացեալք եւ սրբութեամբ պարկեշտացեալք, արժանի եղիցին մասին իւրեանց ըստ արժանաւորութեան հասի սեղանոյ եւ նուիրականաց ոմանց: Եւ ամենայն ոք որ մասնաւորեալ իցէ հասից եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, նոքա ոչ ունին իշխանութիւն խորել ինչ անձանց զհաս Տեառն, զորս յինքեանց իցեն նուիրեալ, այլ ի գլխաւորսն վճարեսցեն սիրով եւ ընկալցին զաւրհնութիւնս ի նոցանէ. զի կարգք եկեղեցւոյ հաստատուն եւ անշարժ եղիցին, եւ Աստուած փառաւորեսցի յամենայնի՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՓԻԻ Ներածութիւն . Յաղագս Քառասունս ունելոյ. երիս միանգամ արժան է եւ այլ ոչ հրամայեմք, բայց զսահմանեալ աղաւթսն անխափան կատարեսցէ մատուցողն, եւ ի մէջ կանոնացն կարդացմունք առաքելականք եւ մարգարէականք, եւ խունկ արկանել եւ յամենայն աւր սպաս առնել եկեղեցւոյն եւ յամենայն տասնեակս գիշերապաշտաւն առնել եւ սաղմոսել անդ ձայնիւ:

Տեառն Փիլիպպոսի հրամայեալ է ունել Քառասունք՝ զոր կարգեաց հրամանաւ նորա Յովհաննէս Աւետարանիչն՝ մաւրն Տեառն բարեխաւսեալ նմա, նախ առաջին յաղագս ինքեան բարեխաւսութեան որ զանհաւան քաղաքն կործանեաց Փիլիպպոս եւ հրամայեաց ունել զՔառասունսն. ԽԸ. աւր վասն թողութեան մեղաց կենդանեաց եւ մեռելոց՝ ըստ ԽԸ. քաղաքացն Յեսուայ, որովք ապրէին ամենայն մահապարտքն ի նոսա ապաւինեալք. եւ հրամայեալ է զհասն ԽԸ. երկդրամեան տալ յեկեղեցին ըստ կատարման աւուրցն խորհրդոյն, զոր յանդրանկացն պահանջէր Աստուած տալ քահանայական ազգին Ղեւտացւոց, զոր անուանեաց փոխանակ Եգիպտացւոց անդրանկացն կործանելոցն, զի սակաւաւորք էին. իսկ եթէ յաղագս աղքատութեան պակասեսցէ քան զԽԸ. երկդրամեանն՝ հաւանութեամբ քահանային արժան է:

ՓԻԻ Բ. Շուն եթէ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի՝ մի՛ պատարագեսցի ոչխարն, զի գինք շան են:

ՓԻԻ Գ. Էշ եթէ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի կամ ընդ արծաթոյ՝ պատարագեսցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի:

ՓԻԻ Դ. Իսկ որ զենուն զնա եւ զվերարկու նորա վաճառեսցեն՝ որոշեսցին յեկեղեցւոյ. եւ որք զանմաքուրսն ի գազանաց կամ յանասնոց զենցեն եւ զվերարկուս նոցա վաճառեսցեն հեթանոսաց եւ զարծաթն կերիցեն՝ այնպէս է, թէ զշուն ուտիցեն. նոքա որոշեսցին յեկեղեցւոյ, զի հեթանոսական սովորութիւն է:

2. Ագապ եւ մատաղ

ՆԷԿ ԺԸ. Գաւառաց երիցունք ի քաղաքի եկեղեցւոջ իբրեւ անդ իցէ եպիսկոպոսն կամ երէց քաղաքին, չէ պատշաճ նոցա պատարագ մատուցանել կամ հաց

PHI Préambule. Durant la quadragésime; il faut manger une seule fois le soir, mais le desservant doit sans entrave accomplir les prières réglementaires qui comprennent les lectures des apôtres et des prophètes en répandant de l'encens pour assurer chaque jour le service de l'église et tous les dix jours, on accomplira un service nocturne en psalmodiant à haute voix.

Le seigneur Philippe a ordonné d'accomplir la quadragésime qui a été établie par Jean l'Évangéliste avec l'intercession de la Vierge, d'abord pour sa propre intercession qui a détruit la ville incrédule pour laquelle Philippe avait ordonné l'accomplissement de la quadragésime; 48 jours pour la rémission des péchés des vivants et des morts, à l'instar des 48 villes de Josué où trouvaient asile les condamnés à mort; il a ordonné d'offrir comme dons 48 didrachmes à l'Église pour l'accomplissement des jours de sacrement, car Dieu réclamait de donner les premiers-nés à la race sacerdotale des Lévites qu'Il a nommée en contrepartie des premiers-nés qui avaient été détruits par les Égyptiens; mais si du fait de la pauvreté on donne moins que 48 didrachmes, il faudra obtenir l'accord du prêtre.

PHI 2. Le mouton échangé contre un chien ne sera pas donné en offrande, car il est le prix du chien.

PHI 3. Si un âne est échangé contre un mouton ou de l'argent, le mouton pourra être donné en offrande car le Seigneur s'était assis dessus, mais il ne pourra pas être mangé.

PHI 4. Ceux qui immolent un âne et vendent sa peau seront exclus de l'Église; et ceux qui immolent des fauves ou des animaux impurs, et vendent leurs peaux aux païens, et mangent l'argent, c'est comme s'ils mangeaient du chien; ils seront exclus de l'Église car il s'agit d'une coutume païenne.

2. L'agape et le *matał*

NEO 18. Les prêtres de campagnes qui se trouvent dans une église de ville quand l'évêque ou le prêtre du lieu s'y trouve ne peuvent pas offrir le sacrifice ou donner

յագապի տալ եւ ոչ բաժանել յեկեղեցւոջ: Ապա թէ նոքա հրամայիցեն եւ կոչեսցի՝ յագապի տացէ, այլ շահն զինչ եւ եկեսցէ ի նմին եկեղեցւոջն պահեսցի:

ԳԱՆ ԺԱ. Ոյք արհամարհեն զայնոսիկ որք հաւատով ագապս առնեն եւ վասն պատուի Տեառն կոչեն զեղբարս, եւ ոչ կամին հաւասարել եւ յանձն առնուլ եւ արհամարհիցեն՝ նզովեալ լիցին:

ԼԱՒ ԻԷ. Չէ պարտ քահանայից կամ ուխտաւորաց կամ աշխարհականաց յորժամ յագապս երթան՝ ընձեռես բառնալ եւ տանել ի տունս իւրեանց, զի թշնամանս ածեն եկեղեցւոյն:

ԼԱՒ ԻԸ. Չէ պարտ յեկեղեցւոջ ագապս առնել եւ բազմականս արկանել ի տաճարին Աստուծոյ, ճաշ ուտել եւ խրախունս առնել:

ՍԱՊ ԻԹ. Քահանայք միաբան կատարեսցեն զպաշտաւնն, եւ զպատարագ ագապացն առանց Աւետարան կարդալոյ մի՛ իշխեսցեն քահանայք մատուցանել. ապա եթէ գտցի ոք ի նոցանէ յորկորստութեան յառաջ քան զպատարագն, ի պատարագին հաց մի՛ իշխեսցէ երթալ եւ յընկերաց իւրոց որոշեալ կացցէ:

ՍԱՊ Լ. Նոյնպէս եւ շինականք որ յագապ հրաւիրեցան՝ պաշտաման եւ պատարագի հաղորդեսցին. յառաջ քան զպատարագն մի՛ իշխեսցեն ի տունս իւրեանց ուտել եւ ըմպել: Եթէ իցէ ոք որ յառաջագոյն կերիցէ եւ արբցէ ի տան իւրում, ի հաց պատարագին մի՛ իշխեսցէ երթալ, զի մի՛ եղիցի դատապարտութիւն անձին եւ թշնամանք հոգեւոր տաւնին, զի խեղաբարութիւն անուն այն իսկ է. եթէ ոք յանդգնեսցի գալ՝ քահանայքն եւ ընկերք իւրեանց մի՛ թողցեն ի ներքս, զի ատելի է եկեղեցւոյ այնպիսի անառակութիւն:

ՍԱՊ ԼԲ. Զպտուղս զնախնեաց կարգեալս՝ եւ զամենայն ընծայս ուխտից զՁատկաց եւ ագապաց եւ զայլոց տաւնից՝ ժողովրդականք սիրով եւ լրջմտութեամբ հատուցեն յեկեղեցիս, որպէս աւրէն է. զոգւոյ եւ զմարմնոյ պատճառս կենդանութեան մի՛ արգելեալ խափանեսցեն եւ խափանեսցին ի կենդանեաց ոգւոց: Իսկ եթէ ոք կամակարութեամբ ապստամբեալ յիւրմէ քահանայէն եւ ի վանաց՝ արտաքոյ իւրոյ եկեղեցւոյն ի վասն ուրեք կամ յանապատս զպտուղս եւ զպատարագս մատուցցէ՝ այնպիսին ինքն եւ ընդունաւղքն հեռի լիցին յաւրհնութենէ եւ ի հաղորդութենէ ընկերաց հանդերձ ընտանեաւք, մինչեւ ապաշխարեսցէ եւ տուժեսցի յեկեղեցւոյ, վասն զի եղեւ պատուիրանազանց եւ աստուածամարտ:

ՍԱՊ ԽԱ. Ագապն որ մասնականաւ է՝ կէս կաշւոյն երթիցէ ի վանսն եւ երկու մասունք ճրագուին, իսկ քահանայիցն՝ բաւանդակն, եւ ոչխարին մորթն, եւ դմակն անդամովն, եւ ճրագուն եւ խախացոցն: Եւ պանդուխտք, որ ի տունս քահանայիցն իցեն, եւ նոցին եղբարց նոյնպէս տայցեն. եւ զամենայն պատարագս հասարակաց կերիցեն պաշտաւնեայք եւ աղքատք բազում մեծարանաւք, եւ եղբարք հաւատա-

le pain (*i.e.* l'eucharistie) à l'occasion de l'agape ni le partager dans l'église. Mais si ceux-ci l'y autorisent, il pourra donner le pain durant l'agape; mais les profits tirés de cette agape resteront dans cette église.

GNG 11. Ceux qui méprisent les fidèles qui font les agapes avec foi et invitent leurs frères à honorer le Seigneur, et qui ne veulent pas participer à ces agapes ni les recevoir et les méprisent seront anathématisés.

LAO 27. Les prêtres, les clercs ou les pèlerins qui vont à des agapes ne peuvent pas emporter des offrandes chez eux, car en agissant ainsi ils injurient l'Église.

LAO 28. Il est interdit de faire des agapes ou de dresser des tables dans une église pour y manger ou faire un festin.

SPT 29. Les prêtres accompliront ensemble l'offrande et l'agape, et ils ne doivent pas présenter l'Évangile sans le lire; mais celui qui fait preuve de gloutonnerie avant l'offrande ne pourra pas toucher le pain de l'offrande et sera exclu par ses amis.

SPT 30. Les paysans invités à l'agape doivent participer à l'office et à l'offrande. Ils ne doivent pas boire ou manger auparavant chez eux, sinon ils ne devront pas s'approcher du pain de l'offrande, de crainte qu'ils ne se condamnent eux-mêmes et insultent la fête spirituelle; si quelqu'un vient ainsi, les prêtres et leurs collègues (litt. amis) ne doivent pas le laisser entrer dans l'église.

SPT 32. Les laïcs donneront – avec joie aux églises selon la règle et sans entrave – les premiers fruits et toutes les offrandes votives pour Pâques, pour les agapes et pour les autres fêtes. Mais celui qui se rebelle et présente ses fruits et des offrandes non pas à son église, mais à un autre monastère ou à un autre ermitage sera exclu de la bénédiction et de la communion de ses proches, de même que ceux qui ont reçu ses cadeaux, jusqu'à ce qu'il fasse pénitence et indemnise son église.

SPT 41. S'agissant de l'agape, la moitié du cuir revient au monastère ainsi que deux parts de graisse; aux prêtres mariés revient la totalité de la peau du mouton ainsi que la queue, le membre, la graisse et l'estomac. Et les résidents qui se trouvent dans la maison du prêtre donneront de la même manière; et les clercs, les pauvres et les frères croyants mangeront avec révérence toutes les offrandes;

ցեալք. եւ զհաց տաւնի նորեացն առհասարակ կերիցեն ամենայն պաշտաւնեայք. նոյնպէս եւ զհաց ապաշխարողացն զոր յաւուրս քառասնորդացն առնեն հանգիստ շաբաթու կամ կիւրակէի:

ՍԱՊ ԽԳ. Իսկ ամուսնացելոց քահանայիցն եղիցին տաւնք շաբաթն՝ Զատկի, եւ Զատիկն սուրբ, եւ երկրորդ Զատկին եւ յերկրորդ Զատկէն ի վեր կիւրակէքն ամենայն եւ Պենտակոստն եւ տաւն սրբոյ Աստուածածնին եւ Վարդավառն, բայց ի մատաղենեացն, որ է կատարումն քառասնորդացն առաքելական տաւնից հաւատացելոց Զատկի, եւ զպտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ, եւ պատարագք, որ մասնականաւ են կէս կաշւոյն եւ ճրագուին զերկու մասունս ի վանս թողլով զպաշտաման եւ զլուցման, զմին տարցին, զի լուծման մասնն, եւ որ ոչխարաւ է դմակն անդամով եւ ճրագուն, եւ խախացոցն, եւ մորթն եւ զգեստն միայն տանտիկնանց վախճանեցելոց: Եւ տաւն Բարեկենդանին եւ Ողոգոմեանն մեծ, որ թարգմանի բարեբանեալ աւր, եւ թէ այլ տաւն ոք կատարեսցէ յանուն առաքելոց եւ մարգարէից, հասարակ եղիցի, զի այնպէս աներկեւան եւ առանց հակառակութեան պաշտաւնէիցն կացցեն դասք, գիտելով որում շնորհի արժանաւորք եղեն. զի պարկեշտութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ մարեսցին. եւ մի՛ եղիցին բանակռիւք, այլ սիրունք, արթունք եւ զուարթունք յամենայնի, զի բաւական լիցին խրատել զստահակսն եւ զյուլացեալսն ածել ի կարգ հաւատոյ, քանզի այդ գործ է վարդապետի եւ հոգեւոր հովուի:

ՅՄՏ Ը. Եւ որ ի չորեքշաբաթւոջ եւ յուրբաթու մարտիւրոսաց յիշատակ առնէ եւ տաւնս զենմամբ՝ մեղք են, զի եթէ ի կարգի էր, ապա Զատկին ուրբաթն աւր պարտ էր առնել մատաղ, զի Քրիստոս աստուած արարիչն երկնի եւ երկրի ուրբաթուն խաչեցաւ, եւ ընթերցուածք եւ սաղմոսք եւ Աւետարանք այն աւր շատ է, եւ ամենայն մարդիկ այն աւր ազատեցան ի մեղաց, եւ դրախտն այն աւր բացաւ ի ձեռն աւազակին, եւ զմարդիկ ի ծառայութենէ այն աւր ազատեաց եւ ի սատանայէ այն աւր զերծոյց Քրիստոս, բայց կարգք եկեղցւոյ զայն աւր զատ պահել հրամայեն, եւ փոխանակ նորա ուտել զայլ վեց աւուրսն մինչեւ ցՊենտակոստէն:

ՆԵՆ ԻԲ. Յագապս մասունս մի՛ բարձցեն՝ ըստ սրբոց կանոնին, այլ աղքատաց տացեն ի նմին ժամու յանդիման ագապատեառնն:

ՆԵՆ ԻԳ. Եւ ժողովրդականք հրաւիրեալք ի հաց պատարագին՝ մի՛ իշխեսցեն ճաշակել ի տունս իւրեանց պատճառաւ հիւրոց կամ գործակալաց՝ որկորտութեամբ. եթէ իցէ ոք, որ կերիցէ, ի հաց պատարագին մի՛ իշխեսցէ երթալ. եւ քահանայք եւ ժողովրդականք ի ներքս մի՛ իշխեսցեն թողուլ զայնպիսին, զի անառակութիւն է եւ խիղճ հոգւոց: Ապա եթէ իցէ ոք, որ բռնաբար մտցէ, քահանայքն գնասցեն արտաքս եւ զհացն մի՛ իշխեսցեն աւրհնել:

ՆԵՆ ԻԶ. Ձեռնադրութիւն ոք արջառոց մի՛ իշխեսցէ առնել:

et les produits des fêtes, et les prémices en général seront mangées par tous les clercs; de même que les offrandes des pénitents qu'ils reçoivent les samedis et les dimanches durant le carême.

SPT 43. Les prêtres mariés doivent célébrer les fêtes suivantes: la semaine de Pâques et la sainte Pâques, la seconde Pâques et chaque dimanche à partir de la seconde Pâques, et la fête de la sainte Mère de Dieu, et le *Vardavar*, mais s'agissant des prémices qui représentent l'accomplissement de la quarantaine des fêtes apostoliques des fidèles de Pâques et les fruits de toutes les récoltes, boisseau par boisseau, et les offrandes qui sont partagées, la moitié du cuir et deux parts de graisses seront laissées au monastère pour les besoins du culte et une part sera apportée pour l'éclairage avec la queue et le membre quand il s'agit d'un mouton ainsi que la graisse, l'estomac et la peau, et les vêtements des maîtresses de maison défuntes iront également au monastère. Et les fêtes du Mardi gras, du dimanche des Rameaux, et toute autre fête pouvant être tenue au nom des apôtres et des prophètes doivent être généralisées, ainsi les ministres du culte n'éprouvant plus de doute ne s'opposeront plus entre eux dès lors, les prêtres mariés devront vivre avec modestie en s'adonnant aux études; en étant aimables et non pas chicaniers, afin de pouvoir réprimander les indisciplinés et les paresseux comme c'est le devoir du berger.

YMD 8. Célébrer le souvenir des martyrs et offrir des sacrifices le mercredi et le vendredi est un péché, car si cela était légal, il aurait fallu faire un sacrifice (litt. *matał*) le vendredi de Pâques, car ce jour-là, par sa crucifixion, le Christ a libéré tous les hommes du péché et de la servitude à Satan, et ce jour-là, le paradis s'est ouvert grâce au larron, mais les règlements de l'Église ordonnent de jeûner ce jour-là et en contrepartie, de manger les six autres jours jusqu'à la Pentecôte.

NEN 22. Lors des festins de charité – agapes –, les prêtres ne doivent pas enlever de parts en vertu des saints canons, mais qu'ils donnent le profit des agapes aux pauvres en présence de l'organisateur du festin.

NEN 23. Les laïcs invités à un repas d'offrande ne doivent pas manger chez eux avec gloutonnerie sous prétexte qu'ils reçoivent des invités ou des fonctionnaires; si quelqu'un mange chez lui, il ne peut aller à un repas d'offrande et les prêtres, et les laïcs ne devront pas le laisser entrer. Mais si une telle personne entre par violence, les prêtres quitteront les lieux et ne béniront pas le repas.

NEN 26. Aucun prêtre ne doit désigner (litt. mettre la main sur) l'animal destiné au *matał*.

ՆԵՆ ԻԷ. Քահանայք ի պուտանց աւրինել մի՛ իշխեսցեն երթալ, զի զաւշաքաղութիւն է, զի սուրբ պատարագն աւրինեաց:

ՆԵՆ ԻԸ. Զարջառս եւ զոչխարս քահանայք ի տունս իւրեանց կենդանի մի՛ իշխեսցեն առնուլ, զի ագահութիւն է, եւ թողուլ զտունն անպատարագ՝ ամպարշտութիւն է. եւ ժողովրդականք կենդանիս մի՛ իշխեսցեն տալ ցնոսա, ինքեանք արասցեն կարգաւորութեամբ ի տունս իւրեանց, զի աւրինութեան սրբոյ պատարագին արժանի լիցին ծախուն եւ վաստակաւքն:

ՅԻԱ Ը. Արժան է զհացն անխմոր եւ զգինին անապակ հանել ի սուրբ սեղանն ըստ աւանդելոյ մեզ սրբոյն Գրիգորի եւ չխոնարհել յայլ ազգաց քրիստոնէից յաւանդութիւնս. զի սուրբ Լուսաւորիչն յաւրինականէն բերեալ զայս առաքելաբար հրաման ետ կատարել իւրոց վիճակելոցն, որպէս եւ զաղն աւրինութեան յագապացն զենմունս խառնել եւ ըստ կարգի Ղեւտացւոցն ազգաւ սեպհականել զեկեղեցւոյ շնորհ. եւ մեզ ի նմին պարտ է յարամնալ եւ չթողուլ ի բաց, եւ չառնել նորաձեւս ինչ:

ՍԻՈ ԺԸ. Ի յիշատակ վախճանելոցն ի յընտանեաց նոցա որ ինչ ըստ կարգի աւրինաց քրիստոնէութեան, զոր հրամանաւ սուրբ հարցն կատարեն զմխիթարութիւն հոգւոց նոցա կամ զքառասունս եւ զագապս ի հանգիստ նոցա կամ զայլ տուրս, զոր ինչ եւ հրամայեսցէ վախճանեալն հոգւոյն իւր, մի՛ իշխեսցեն յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորանոցս տալ այլ անդեն զեղջ եկեղեցւոյն երիցուն լիցին եւ վանացն՝ այնպիսեացն հասք, եւ իւրեանց տան երիցուն, ուր շնորհաւք սուրբ աւազանաւն վերստին եղեւ ծնեալ եւ պսակեալ եւ կենացն հացիւ կերակրեալ, ուստի եւ յուղարկեալ առ Աստուած երթայ: Իսկ յորժամ հարկաւորն յիւր եկեղեցին կատարեալ լինի, եւ կամեսցի աւելորդս ինչ առնել յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորս կամ յաղքատս, ապա լիցի համարձակ առնել ինչ:

ՍԻՈ ԻԱ. Քորեպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն զդուռն եկեղեցւոյ փակել եւ խափանել զաստուածային աղաւթիցն ժամ վասն աւրընթրեաց կամ վասն միոյ ուրուք յանցանաց, բայց զպարտաւորս աւրընթրեացն եւ զմեղուցելոցն անձինս բանադրեսցեն: Գեղջաւագ որ յաղագս արքունի հարկաց զդուռն եկեղեցւոյն փակել տայ բռնաւորին եւ աստուածային ժամուն աղաւթիցն խափան արասցէ՝ նզովեսցի ի կեանս եւ ի մահ:

ԿԵՆ ԾԲ. Եթէ ոք գարշեսցի յայնցանէ որ հաւատով ագապս առնեն եղբարց կամ աղքատաց՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ ԾԳ. Ոչ է պարտ քահանայից յագապս մասունս բառնալ եւ թշնամանել զքահանայութիւն:

ԿԵՆ ԾԷ. Ոչ է պարտ յեկեղեցիս ճաշել:

NEN 27. Les prêtres ne doivent pas aller bénir des marmites chez les fidèles avec rapacité, après avoir béni la sainte messe.

NEN 28. Les prêtres ne doivent pas par cupidité emporter chez eux le bétail ou les moutons vivants, car laisser une maison sans bénédiction est de l'impiété; et les laïcs n'ont pas le droit de céder leurs animaux, mais qu'ils agissent avec ordre chez eux afin d'être dignes de la bénédiction de la sainte messe par leurs dépenses et leurs œuvres.

YAP 8. Il convient de présenter sur l'autel le pain azyme et le vin non coupé avec de l'eau selon le commandement de saint Grigor, notre apôtre, afin de ne pas se rabaisser aux coutumes des autres peuples chrétiens; car c'est en sa qualité d'apôtre qui agit dans son lot que Grigor nous a apporté cette tradition, il a aussi prescrit de mêler le sel de bénédictions lors de l'immolation des agapes; il a également ordonné, selon la règle des Lévites, de recevoir la grâce de l'Église à titre héréditaire, chose que nous devons accomplir sans aucune innovation.

SIO 18. Les familles qui en vertu des commandements des saints pères et des lois religieuses accomplissent pour le repos de l'âme des défunts, les quarantaines, les agapes et les autres dons que le défunt avait ordonnés pour son âme n'auront pas le droit de les donner à d'autres églises ou institutions religieuses, mais ces revenus seront donnés sur place au prêtre du village ou du monastère du lieu où le défunt avait été baptisé, s'était marié et où il communiait. Mais si, après avoir donné le nécessaire à cette église, il reste du surplus, on pourra le donner à une autre église, à d'autres clercs ou à d'autres pauvres.

SIO 21. Les chorévêques n'ont pas le droit de fermer la porte de l'église et d'entraver les offices des prières du fait de repas journaliers ou des fautes d'une seule personne, mais ils excommunieront ceux qui ont failli à organiser ces repas ou les personnes pécheresses. Et si un chef de village, en raison des impôts royaux, fait fermer la porte de l'église et entrave l'office des prières, il sera anathématisé dans la vie et la mort.

SCN 52. Celui qui abhorre ceux qui font les agapes avec foi pour les frères ou les pauvres sera anathématisé.

SCN 56. Durant les agapes, les prêtres ne doivent pas emporter des parts et déshonorer le sacerdoce.

SCN 57. Il ne faut pas manger dans les églises.

ԿԵԱ Գ. Կամ եղեւ մեծ եւ սուրբ ժողովոյն եթէ յեկեղեցւոջ բազմականս արկանել եւ հաց ուտել եւ խրախունս առնել մի՞ ոք իշխեսցէ, միթէ տունս ոչ ունիցին:

ԲԳԿ ՁԷ. Մի՞ ոք իշխեսցէ զյափշտակեալ անասուն մատուցանել ի նուէր Տեառն. եթէ ոք յանդգնեսցի՝ անընդունելի եղիցի:

ԲԳԿ ճԿԸ. Քահանայ զաղտ պսակ մի՞ աւրհնեսցէ եւ զաղտ աղ մի՞ աւրհնեսցէ եւ մի՞ ի դուրս ուրեք յեկեղեցւոյն:

ԲԳԿ ճՀԲ. Ոչ է արժան քահանայի կամ դպրաց առնուլ զագապսն ի տուն, այլ յեկեղեցւոջն ուտել եւ զաղքատսն ընդունել եւ յերեկորէն կանխել ի պաշտաւնն մինչեւ ի լոյսն. նոյնպէս եւ զերախայրիսն՝ նախ տանել յեկեղեցին յունկնդրութիւն Աւետարանին եւ ապա ամփոփել իւրեանց. եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ: Եւ եթէ ոք համարձակեսցի զանարժանս առնել եւ ոչ ըստ հրամանի կանոնաց՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ճՀԸ. Քահանայ մի՞ իշխեսցէ մտանել ի տուն կնոջ որ ունիցի այր անհաւատ, մի՞ թողցէ զնա յեկեղեցի Աստուծոյ եւ մի՞ ընկալցի ողջոյն ի նմանէ եւ մի՞ տացէ աղ զուարակի նորա եւ մի՞ կնիք ուստերաց եւ դստերաց նորա. եւ եթէ հասանէ վախճան՝ զրկեսցին ի թոշակէն, բայց թէ դարձցին եւ ապաշխարեսցեն զկարգն. եւ եթէ ոք յանդգնի ի քահանայից երթալ առ նոսա եւ տալ զսրբութիւնս Աստուծոյ՝ շանց՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ճՂԶ. Եւ յորսոց մատաղ մի՞ իշխեսցէ առնել, բայց զաղաւնի եւ զայլ սուրբ թռչունս:

ԲԳԿ ճՂԷ. Զանասուն խեղ կամ զայլ ինչ արատաւոր զինչ եւ իցէ մատաղ մի՞ ոք իշխեսցէ առնել կամ զյափշտակեալն: Եւ եթէ յանդգնի ոք՝ քահանա կամ ժողովրդական, նզովեալ եղիցի եւ զմատաղն անընդունելի արասցէ Աստուած:

ԲԳԿ ճՂԸ. Եթէ աշխարհախումբ առնիցի յերկրի թշնամեաց՝ ոչ արժան է զենուլ մատաղ եւ զենլեացն աղ մի՞ իշխեսցէ տալ:

ԲԳԿ ճՂԹ. Զանասուն զոր նուիրէ ոք Տեառն, զնոյնն հատուսցէ Տեառն. եւ եթէ յանկարծ հասանէ որոգայթ՝ աղ տացէ եւ բաշխեսցէ աղքատաց եւ զմորթն եւ զհասն յեկեղեցին տացէ: Ապա եթէ յափշտակեն կամ ի ժանիս գազանի անկանի, արժան է զպարտսն հատուցանել, թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ Մ. Զնուէրս Տեառն, զոր հատուցանէ ոք, մի՞ իշխեսցէ պահել ի տան իւրում յուտելիս, այլ աւրն բաշխեսցէ աղքատաց սրտի մտաւք. եւ թէ ոք պահէ՝ նզովեալ եղիցի:

SCA 3. Personne ne peut banqueter dans l'église ni y prendre de la nourriture, ni y festoyer, n'ont-ils pas de maisons ?

ECB 87. Celui qui vole un animal pour le présenter en offrande au Seigneur verra son offrande refusée.

ECB 168. Le prêtre ne doit pas bénir un mariage secret ou procéder secrètement à la bénédiction du sel ou de quoi que ce soit en dehors de l'église.

ECB 172. Les prêtres ou les *dpir*s ne doivent pas emporter chez eux les agapes mais les manger à l'église en invitant les pauvres et se tenir dans le culte du soir jusqu'à l'aube; de même, les prémices seront d'abord amenées à l'église où on lira les Évangiles, puis elles seront réparties. Mais celui qui s'en empare en s'opposant aux commandements canoniques sera anathématisé.

ECB 178. Le prêtre ne doit pas entrer dans la maison d'une chrétienne dont le mari est un infidèle et il ne doit pas la laisser entrer dans l'église de Dieu, et il ne doit pas recevoir de salut de sa part ni donner du sel à son bœuf pour le *matał*, ni baptiser ses fils et ses filles; ni à sa mort, leur offrir le viatique, sauf s'ils se convertissent et font pénitence selon la règle; et si un prêtre ose aller vers eux pour offrir la sainteté de Dieu aux chiens, il sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ECB 196. Un produit de la chasse ne pourra pas être offert pour le *matał*, sauf s'il s'agit d'hirondelles ou d'oiseaux purs.

ECB 197. Le prêtre ou le laïc qui ose offrir pour le *matał* un animal estropié, imparfait ou volé sera anathématisé et le *matał* sera rejeté par Dieu.

ECB 198. Si la population est emmenée en pays ennemi, il ne faut pas immoler le *matał* ni donner du sel à la bête immolée.

ECB 199. Celui qui offre un animal au Seigneur sera rétribué pareillement par le Seigneur; et si soudainement un péril survient, on donnera du sel à l'animal et on distribuera sa chair aux pauvres, et sa peau, et la part réglementaire de morceaux de viande seront données à l'Église. Mais si l'animal provient d'un vol ou est tombé sous les crocs d'un fauve, il conviendra de compenser, afin de rétribuer ses dettes sous peine d'être anathématisé.

ECB 200. Celui qui doit faire une offrande au Seigneur ne doit pas oser la garder chez lui pour la manger; mais il doit la distribuer aux pauvres avec un cœur fervent sous peine d'être anathématisé.

ԲԳԿ ՄԺԴ. Եթէ ոք ձեռն արկանէ անասնոյ ի հաւատացելոց՝ յեկեղեցի մի՛ մտցէ եւ յաջ քահանային մի՛ իշխեսցէ մերձենալ եւ մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել: Եւ եթէ թողցէ ի բաց՝ Գ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա. ամ՝ ընդ ձեռամբ, արժանի լիցի աւրինաց:

ԲԳԿ ՄԽԳ. Արժան է զյիշատակ հանգուցելոցն կատարել ի նմին ամի եւ զբաժին նորա աղքատաց բաշխել. եւ զպատարագն արասցեն յաւդեաց եւ ի թռչնոց ըստ Ե. զգայութեան մարդոյն. ապա թէ ոչ՝ ըստ կարին:

ԲԳԿ ՄԿԷ. Որք ի բազում ծովացեալ մեղացն խորս ընկղմեցան ոչ կարելով հասանել ի նաւահանգիստն խաղաղութեան ի ձեռն ազգի ազգի առաքինութեան եւ ապաշխարութեան, յետոյ երկիւղիւ մահու ըմբռնեալ եւ ի կենդանութեանն ի կենդանի պատարագն եւ ապաւինեցան հասանելով ճշմարիտ թողութեան՝ արժանի է, բայց կատարեսցէ զնա ճշմարիտ հաւատով եւ սիրով եւ ճշմարիտ յուսով, զի եւ պատարագ ոչ միայն վասն մեռելոց մատուցաւ առաջի Հաւր ի քաւութիւն, այլ եւ վասն կենդանեաց իսկ, եւ ոչ արդարոց միայն յատուկ, այլ եւ վասն մեղաւորաց. թուի թէ եւ սոցա իսկ յաղագս այժմ իսկ եւ վասն կենդանեաց եւ վասն մեռելոց հաւաստապէս բաշխի ի հաշտութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց: Եւ յայտ յիշատակացն է եւ զի հաւաստապէս յիշատակին կենդանիք եւ մեռեալք, բայց մատուցողքն զգոյշ կացցեն յիշատակացն քառասնիցն՝ ի շաւթիցն եւ ի պատարագացն եւ յաւրինաց անտի չճաշակիցէ, նմանապէս եւ յայլ մեռելոց պատարագաց. իսկ ի տէրունական պատարագացն եւ ի Տեառն աւրն ի մատաղն հաղորդեսցի եւ զայլ միս ամենեւին մի՛ ճաշակեսցէ, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցի ի հոգեւոր սեղանոյն եւ զԳ. Քառասնորդսն՝ զտէրունականն եւ զառաքելականն եւ զմարգարէականն սուրբ պահեսցէ եւ տուընջեան եւ գիշերոյն աղաւթից զԲ. բաժանեալ կանոնն անխափան կատարեսցէ եւ զնոյն մարդասիրութիւն Փրկչին մի՛ մոռասցին եւ զընդունելութիւն առ եկեղեցիս եւ առ քահանայս եւ առ կարաւտեալս մի՛ մոռասցի, զի յոյս ոչ երբեք ամաչեցուցանէ:

ԴՍԺ Ը. Եթէ ոք՝ այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ ի ժառանգաւորաց անորդի իցէ, ի կենդանութեան իւրում իշխան լիցի ինքն ունել զամենայնն եւ անցեալ ըստ ինքն ի մերձաւորացն մի՛ իշխեսցէ հեռացուցանել զհող եւ զջուր եւ զշնորհս եկեղեցւոյն: Եւ մերձաւորքն եթէ բազումք են եւ նա կամիցի զմի ոք առնել իւր յորդեգիրս, իշխան է առնել, որ նմա ըստ կամս զնայցէ եւ դիւր լինիցի, բայց հեռաւորի եւ աւտարի չիշխէ տալ. բայց զշարժուն ոք եւ զհիրիտակ ում կամի տալ՝ արժան է, եւ թէ վաճառել կամի կամ հոգեաց տալ՝ իշխան է. իսկ եթէ որդեգրեալն արժանասցի քահանայութեան՝ գեաւղջն վկայութեամբ, կամ որ որդեգրեացն զնա եւ չէր անկ նմա քահանայութիւն, սակայն զկէս շնորհին կալցի յաղագս ձեռնադրութեանն, ազատ ի հարկէ եւ ի բեկարէ. եւ զկէս շնորհին եւ զհող եւ զջուր բովանդակ սրբոյ եկեղեցւոյն թողցէ վախճանեալ քահանայն եւ կին նորա. ամենայն իսկ շնորհն մերձաւորացն եղիցի, եթէ ոչ որդիս կամ թոռունս ունիցին, զի չվայելէ զսրբոյ եկեղեցւոյ զժառանգութիւն

ECB 214. Celui qui frappe le bétail d'un croyant ne pourra pas entrer à l'église ni baiser la dextre du prêtre, ni offrir un *matał*. Et s'il transgresse ces commandements, il se tiendra pendant trois ans avec les auditeurs, puis pendant un an sous surveillance avant de pouvoir communier.

ECB 243. Il faut commémorer le souvenir des défunts au jour anniversaire de leur mort et donner leur part aux pauvres; et on célébrera une messe suivie d'un repas avec un mouton et des volatiles selon les cinq sens de l'homme; et si cela est impossible, la famille offrira ce qu'elle peut.

ECB 267. Ceux qui se sont noyés dans un océan de péchés sans se repentir et sans faire pénitence, puis ensuite par crainte de la mort se sont réfugiés dans l'offrande vivifiante pourront atteindre la véritable rémission, s'ils se conduisent avec sincérité. De fait, l'offrande est offerte aussi bien pour les morts que pour les vivants, mais que ceux qui commémorent les morts fassent attention, durant la quarantaine du souvenir, de ne rien manger d'autre que de la brioche avant la messe; quant à la messe pour le Seigneur, on ne communiera pas au *matał* et on ne goûtera pas à d'autres viandes, et une fois par an, on communiera à l'autel et, par trois fois durant la quarantaine, en l'honneur du Seigneur, des apôtres et des prophètes, on jeûnera le jour et la nuit, et l'on priera deux fois en partageant le canon, et on n'oubliera pas le Rédempteur avec l'Église, les prêtres et les nécessiteux.

DUN 8. Celui faisant partie des héritiers de l'Église qui est sans enfant peut avec son épouse disposer intégralement durant sa vie de son lot et en faire bénéficier ses parents proches, mais aucun de ces derniers, en se mettant à sa place, ne peut détourner la terre, l'eau et les revenus de l'Église. Le prêtre peut aussi adopter un proche parent comme fils, pourvu que ce dernier lui soit obéissant, mais il ne peut pas donner son lot à des parents éloignés ou à des étrangers; toutefois il peut donner ou vendre à qui il le souhaite, un meuble ou un bien propre, le cas échéant pour le salut des âmes; si le fils adoptif est digne du sacerdoce selon le témoignage du village ou du prêtre, mais que le sacerdoce ne lui convient pas, en raison de son ordination, il gardera cependant la moitié des revenus libre d'impôt et de taxe; et le prêtre défunt et sa femme laisseront l'autre moitié des revenus à l'Église et la totalité du sol et de l'eau; mais si le prêtre n'a pas de fils ou de petits-fils, les revenus – quels qu'ils

յարժանաւոր մերձաւորացն աւտարացուցանել եւ տալ հեռաւոր աւտարաց: Բայց եթէ անկաւորացն կամաւորութեամբ վաճառել իսկ թողացուսցէ վարդապետն, եւ զայն մի՛ շինականի ումեք, այլ յուխտէ եկեղեցւոյն, թէեւ հեռաւոր իցէ, իշխան է վարդապետն եւ մերձաւորին չմերձեցուցանել: Իսկ եթէ գեաւղջն երիցուն դիպի ժառանգութիւնն մնալ, եղիցի ժառանգութիւնն սրբոյ աթոռոյն, եւ ում կամեսցի շնորհեսցէ վարդապետն, միայն արժանաւորաց եւ գիտնոց:

Արդ՝ այս սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ ի Հերակղէ Հոռոմոց թագաւորէ եւ ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ աւուրցն եւ այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ է, մի՛ շարժեսցի, զի չգտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ, բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին, որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոփոխել զայս սահմանադրութիւն:

ԿԿՄ Ե. Ձեռն քահանայի որ զարիւն Քրիստոսի հեղու՝ մի՛ իշխեսցէ արիւնհեղութիւն առնել, զենեալն ի նմանէ մեռելոտի կոչեսցի: Ի զղջումն եկեալ՝ Բ. ամ ապաշխարեսցէ եւ Գ. զուարակաւք սրբեսցի:

3. Տասանորդ

ԿԵՆ ԺԷ. Ոչ է պարտ ժառանգաւորաց՝ տոկոսիս առնուլ կամ տասանորդս շահից:

ՎԱՉ Ա. Երիցունք որ ի շէնս լինիցին, երկիցս անգամ ի տարւոջն եպիսկոպոսին երկիր պագցեն եւ զկարգս հոգեւորս ուսցին ի նմանէ ըստ գրոց. եւ որպէս կարգն է՝ ի տարւոջն եպիսկոպոսին ընծայ տարցի:

ՎԱՉ ԺԸ. Եւ որ տասանորդս տան ազատ մարդիկ՝ զկէսն ի բուն եկեղեցին տացեն եւ զկէսն յիւրեանց եկեղեցին:

ՍԳԱ Ա. Քանզի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց մեծն Գրիգորիս ծնեալ վերստին զՀայաստանեաց աշխարհս աւազանին ծննդեամբ, եւ ընծայեալ յորդեգրութիւն Հաւրն երկնաւորի զլուսաւորեալսն մկրտութեամբ որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին. եւ լինէր այնուհետեւ ուրախութիւն մեծ եւ խնդութիւն աշխարհիս Հայոց տանս Թորգոմայ, մանաւանդ թագաւորն բարեպաշտեալ եւ պայծառացեալ հաւատով Տրդատ ոչ սակաւ տայր աւժիտս մերձակայից իւրոց սպասաւորացն, եւ որդւոցն քրմաց պարգեւէր բազում պարգեւս, ասելով եթէ՝ «Արդէն հարիւրապատիկ առնուցուք ինչս եւ ստացուածս, եւ երախայրիս եւ պտուղս յեկեղեցւոջ Աստուծոյ, եւ ի հանդերձելումն զկեանսն յաւիտենականս ժառանգելոց էք, զերծեալք ի պաշտամանէ կռամոլ դիւապաշտութեանցն»: Իսկ նոցա պատասխանեալ ասեն ցթագաւորն եւ ցմեծն Գրիգորիոս, թէ՝ «Աստուծոյ մարդասիրի եւ բարերարի ոչ անտես արարեալ զստեղծուածս ձեռաց իւրոց. արդ՝ գթացեալ ծանոյց մեզ շնորհաւք ձերովք զբարերարութեանն իւրոյ զանչափ զաւրութիւնն եւ զանհամեմատ խնամակալութիւնն եւ զողորմութիւնն եւ ոչ ետ ընդ հարսն մեր կորնչել յանաւրէնութեան մերում. եղիցի անուն նորա սուրբ եւ փառաւորեալ յամենայնի: Այլ սակայն մարմ-

soient – seront donnés à des parents proches convenables mais non à des parents éloignés. Mais avec l'accord des ayants-droit, le *vardapet* pourra vendre le lot, mais uniquement à un membre de l'Église et non à un proche parent paysan du défunt, même si l'acheteur n'est lui-même qu'un parent éloigné. Mais si le lot reste entre les mains du prêtre principal du village, il reviendra à l'Église et le *vardapet* l'attribuera à qui il veut, pourvu que le bénéficiaire soit digne et instruit.

Cette législation établie sous les règnes de l'empereur Héraclius (610-641) et du roi des rois Xosrov (591-628) s'appliquera aujourd'hui; mais ce qui avait été établi antérieurement ne sera pas modifié, car nous ignorons les conditions dans lesquelles les choses avaient été faites, mais dorénavant notre législation devra s'appliquer sans aucune modification.

CYM 5. Le prêtre n'aura pas le droit de verser le sang (*i.e.* immoler un animal); car cela équivaudrait à faire couler le sang du Christ et le sacrifice sera considéré comme une charogne. S'il se repent, il fera pénitence pendant deux ans et se purifiera en offrant trois bœufs.

3. La dîme

SCN 17. Les clercs ne doivent pas accepter un bénéfice usuraire ou un gain de 10%.

RVG 1. Les prêtres ruraux rendront hommage à leur évêque deux fois par an et apprendront de lui les règles spirituelles selon les Écritures; et selon la règle, ils lui apporteront une offrande annuelle.

RVG 18. Les nobles qui versent la dîme donneront la moitié à l'église principale de la circonscription et l'autre moitié à leur propre église.

ECT 1. Après l'illumination et le baptême du pays par saint Grigor, le roi Trdat octroya des dons considérables aux ministres du culte et aux fils des *k'urms;* ces derniers s'inquiétèrent toutefois pour leur subsistance et celle de leurs enfants du fait de l'arrêt des sacrifices païens impurs. Grigor leur répondit en énumérant les très nombreux revenus – offrandes de prémices d'animaux et de fruits végétaux – auxquels ils allaient avoir droit en tant que serviteurs du Christ; et de même que les Lévites versaient la dîme aux prêtres, alors qu'eux-mêmes percevaient la dîme de l'ensemble d'Israël, les prêtres de l'Église recevront leurs revenus – offrandes animales et végétales – de l'ensemble du peuple. Les prêtres offriront ainsi des présents à l'autel pour être dignes de recevoir en premier l'eucharistie, comme l'avaient ordonné jadis le Seigneur à Moïse par l'intermédiaire des Lévites. Ainsi chaque famille de prêtres donnera un *dram* à l'autel; et de même que les fidèles font des dons spirituels aux prêtres, ces derniers en feront aux évêques qui sont appelés surveillants et qui ne devront pas détourner ces contributions, mais les affecter en faveur de l'ensemble des pauvres.

նաւորական կարիք, որչափ եմք ի կենցաղումս յայսմիկ, ստիպէ զմեզ ըստ պիտոյիցն տալ զդարմանս կերակրոց եւ զգեստուց, եւ զայլոց կարեացն չափաւորապէս, եւ ոչ ունիմք արուեստս գործականութեան հնարից ինչ առ ի պատրաստել նոքաւք զպարէն ռոճկաց մեզ եւ որդւոց մերոց. զի ցորքան ծառայէաք դիւացն՝ կերակրեալք լինէաք ի զոհից եւ ի պտղոց նոցա: Իսկ այժմ ոչ են մեզ յայտ պտուղք ընծայից, որով կեցցուք մեք հանդերձ ընտանեաւք մերովք եւ փառաւորեցուք զկենդանին յաւիտենից զանմահն Աստուած»: Յայնժամ երանելին Գրիգորիոս ասէ զնոսա. «Դուք, որդեակք իմ, զորս վերստին ծնայ սիրովն Քրիստոսի, միայն զգուշութեամբ ծառայեցէք Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, եւ զոյսն ձեր դիջիք ի նա բոլորով սրտիւ, եւ զվերինն խորհեսջիք, ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ Հաւր, զայն աւթեւան եւ զբնակութիւն եւ զկեանսն խնդրեսջիք ի Տեառնէ, եւ այս յաւելցի ձեզ ըստ գրեցելումն ի տեառնէ Աստուծոյ մերմէ ի սուրբ Աւետարանին իւրում, իսկ պտուղք ընծայից սրբութեան տաճարի Աստուծոյ նուիրեալք՝ ձեզ եղիցին աւրհնութիւնք ի ժողովրդոց Աստուծոյ: Փոխանակ պիղծ զոհիցն այնոցիկ, որովք հաղորդեալք լինէիք դիւաց, այժմ սուրբ պատարագացն երախայրիւք եւ այլովք ընծայեալ պտղովք՝ հրեշտակացն սրբոց հաղորդք գտանիք շնորհաւքն Քրիստոսի: Եւ եղիցին ձեզ երախայրիք եւ պտուղք կարգեալք ըստ այնմ աւրինակի, որպէս եւ մեծ մարգարէն Մովսէս առեալ հրաման յԱրարչէն աւանդէր ժողովրդեանն զպատարագացն եւ զպտղոցն, զոր եւ ղեւտական քահանայութեանն միշտ մատուցանէին հարկաւորապէս ընծայս՝ վասն ոչինչ խափան լինելոյ նոցին քահանայիցն ի սպասաւորութենէ խորանին վկայութեան»: Սոյնպէս կարգեալ եւ սահմանեալ եղիցին ժողովրդեանս ընծայաբերութիւն ի սրբութիւն սրբութեանցն, որ է սեղանն մաքրութեան. զի եւ բոլոր արմտիք կալոյ եւ հնձանի աւրհնեսցին, եւ տայցեն անդք ծառովք պտղաբերովք զշայեկանութիւն պտղոց՝ ըստ մարգարէին բանի որ ասէ. «Ի պատուել քո զՏէր յարդար վաստակոց՝ լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ եւ գինւով, հնձանք քո յաւէտ բղխեսցեն»(Առակ. Գ. 9-10): Եւ որպէս Ղեւտացիքն տասանորդէին քահանայիցն, թէպէտ եւ ինքեանք առնուին տասանորդս յամենայն Իսրայէլէ, այլ եւ ինքեանք տասանորդս մատուցանէին յամենայնէ քահանայիցն եւ զփրկանս անդրանկացն ամենեցուն հրամայէր հատուցանել ի սրբութիւն Տեառն, նովին աւրինակաւ եւ դուք առնիջիք յամենայն ժողովրդենէ, հասքն ձեր եղիցին ի պատարագաց կաշի եւ աջոյ երի անդամ եւ ճրագու, դմակ եւ սիրտ եւ լերդաբոյթ եւ երիկամունքն ճարպովին ի կողից եւ ի խոտցաց մասն, լեզուն եւ աջոյ ունկն, շրթունքն հոտոտելեաւքն, աջոյ ակն եւ ամենայն խորհրդական մասունքն: Իսկ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յայլոց արմտեաց՝ տասանորդս հանցեն իւրաքանչիւր ոք ձեզ, յաղագս մաքրելոյ ամենայն արդեանցն եւ աճման ամենայնի պատճառ լինելոյ: Այլ եւ ի ձէնջ եղիցին ընծայք ի սեղան Աստուծոյ, ուստի արժանի եղէք նախ ընդունել զանարատ եւ զանապական մարմին եւ արիւն Փրկչին մերոյ յիշատակ փրկութեան ձերոյ, որպէս եւ Ղեւտացւոց քահանայութեանն հրամայեցաւ յայնժամ Մովսէսի ի Տեառնէ: Եւ հասք ի ձէնջ ի սեղան Տեառն եղիցի դրամ Ա. յամենայն տանց ձերոց եւ նուիրեալքն ի ձէնջ: Եւ ի փրկութեան պատարագէն երախայրիք՝ երթիցեն ի վանս գլխաւոր քահանայիցն, այսինքն է եպիսկոպոսացն. որպէս ի ժողովոյն հարկին ձեզ հոգեւոր հարկս, սոյնպէս եւ դուք պարտիք հարկս հոգեւորս հարկիլ եպիսկոպոսացն որ կոչին այցելուք. եւ նոքա մի՝ իշխեսցեն խորել, այլ հարկեսցին յաղքատս ամենայն:

Grigor légiféra ainsi et l'ensemble des fidèles doit garder intacte cette tradition. Ils offriront sans regret l'ensemble des fruits et des prémices aux prêtres qui eux-mêmes offriront sans retard la totalité des taxes préétablies aux évêques, afin de ne pas être condamnés comme des prêtres iniques et cupides. Et ceux qui sont ignorants devront s'adonner à l'étude pour devenir dignes des recettes et de la grâce du sacerdoce. Mais les prêtres remariés ne bénéficieront pas de ces dons, tandis que les veuves des prêtres qui vivent avec sainteté et sobriété y auront droit. Et ceux qui ont droit aux revenus et aux recettes de l'Église ne devront pas les détourner pour leur propre profit, mais ils devront s'en acquitter aux évêques pour être bénis par eux.

Եւ արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սրբոյն Գրիգորէ եւ ի ձէնջ հաստատեսցի նմանապէս յամենայն հաւատացեալս անշարժ աւանդութիւնն որ ի սրբոյն. Ժողովրդականք ամենայն զպտուղս եւ զերախայրիս երիցանց մատուսցեն անզղջաբար սրտիւ եւ մտաւք, զի եղիցին ընդունելի պատարագքն իւրեանց առաջի Աստուծոյ: Սոյնպէս եւ քահանայքն զամենայն նախակարգեալ հասն մատուսցեն եպիսկոպոսաց առանց յապաղանաց եւ մի՝ անկցին ի հեղգութիւն, մանաւանդ յափշտակել կամելով զաւանդ վիճակելոցն, զի մի՝ դատապարտեսցին ընդ անաւրէն քահանայիցն յաղագս զաւշաքաղութեան իւրեանց: Եւ տգէտք ոմանք ըստ սովորութեան իւրեանց մի՝ արժանի եղիցին առնուլ հաս ի մտից, այլ ուսմանց պարապեալք եւ շնորհի քահանայութեան արժանացեալք՝ նոքա եղիցին արժանի հասից: Եւ դպիրք, գրակարդացք սրբասնեալք ամենայն պարկեշտութեամբ, մի՛ զրկեսցին ի բաժնէ իւրեանց: Բայց երկկանայքն, որ ամենայն ցանկութեան մարմնոյ զհետ չոգան, նոքա ոչ ունին մասնաւորել շնորհի սրբութեանցն: Իսկ կանայք երիցանց՝ այրիք մնացեալք եւ սրբութեամբ պարկեշտացեալք, արժանի եղիցին մասին իւրեանց ըստ արժանաւորութեան հասի սեղանոյ եւ նուիրականաց ոմանց: Եւ ամենայն ոք որ մասնաւորեալ իցէ հասից եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, նոքա ոչ ունին իշխանութիւն խորել ինչ անձանց զհաս Տեառն, զորս յինքեանց իցեն նուիրեալ, այլ ի գլխաւորսն վճարեսցեն սիրով եւ ընկալցին զաւրհնութիւնս ի նոցանէ. զի կարգք եկեղեցւոյ հաստատուն եւ անշարժ եղիցին, եւ Աստուած փառաւորեսցի յամենայնի՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

4. Կամաւոր նուիրատուութիւններ

ԳԱՆ Ներածութիւն. Եւ եկեալ ի մի վայր վարդապետք կողմանց կողմանց արեւելից, հիւսիսոյ եպիսկոպոսք ԺԵ. ի մեծ եկեղեցին ի Գանգրացւոց առ սուրբն Եւսեբիոս, զի առաւել եւս կարգեսցեն եւ հաստատեսցեն զեղեալ կանոն մեծի ժողովոյն ինչ ինչ որ պիտոյ էր ի լրութիւն եկեղեցւոյ: Քանզի էր ի կողմանսն յայնոսիկ Եւստաթէացւոց հերձուածութիւնք[1], որք ասէին անմտութեամբ իւրեանց, եթէ որք ընդ ամուսնութեամբ են եւ մեղան, անյոյս են ի փրկութենէ: Եւ այլ իմն այլաշոն կարգս ի մէջ բերեալ թիւրէին զուղիղ կարգս եկեղեցւոյ: Որք եւ կանանց զհանդերձս առնա-

[1] Նիկիական հանգանակը մերժող Եւստաթէոս Սեբաստացին զարգացրել է քրիստոնէական կայսրութեան երեք հիմնասիւները (բնական, հասարակական եւ կրօնական կարգերը) խարխլող մի տեսութիւն, որը վերաբերում էր ինչպէս աշխարհայինին, այնպէս էլ Եկեղեցուն: Ըստ այսմ, չկայ այլեւս կին ու տղամարդ, տէր ու ծառայ տարբերակումը, այլ միայն՝ նոյն ոգով սրբութեանը ձգտող էակներ, քանի որ կը փրկուեն միայն նրանք, ովքեր իրենց հեռու են պահում սեռական յարաբերութիւններից (ասուածը վերաբերում էր նոյնիսկ ամուսնացած անձանց): Հաշուի առնելով այն փաստը, որ Եկեղեցին ինքն ընդունում էր արդէն բնական ու հասարակական կարգերը, ուստի վտանգի տակ էր յայտնւում նաեւ հէնց եկեղեցական, կրօնական կարգը: Եւստաթէոսի հետեւորդներն իրենք իրենց առանձին խորհրդակատարութիւններն ունէին՝ մերժելով եկեղեցու ձեռնադրեալ անդամների կողմից կատարուող խորհուրդները: Նոյնկերպ մերժւում էին նաեւ եկեղեցու կողմից կանոնականացուած պահքերն ու անհատական բարեպաշտութեանը վերաբերող կանոնները: Աւելին, եւստաթէականները չէին ընդունում նաեւ մարտիրոսաց յիշատակները, որովհետեւ, նրանց համաձայն, ամենամեծ մարտիրոսութիւնն այս աշխարհում է՝ ամենօրեայ ճգնութեան մէջ, մինչդեռ հաւատի համար նահատակուածները պարզապէս իրենց մահուամբ ազատուել էին այս աշխարհի դժուարութիւններից ու փորձութիւններից: Ի վերջոյ, եւստաթէականները Եկեղեցու հաւատացեալներից իրենք իրենց համար նաեւ հարկեր ու ընծաներ էին պահանջում: Հարցի մասին առաւել մանրամասն տե՛ս **A. Mardirossian**, *La Collection*, էջ 99-116, 135 շրնկ.:

4. Les donations[1]

GNG Préambule. Quinze évêques qui étaient des *vardapets* se réunirent à Gangres – auprès de Saint Eusèbe – afin de confirmer les canons établis par le grand concile de Nicée en vue de la perfection de l'Église. Car en ces lieux, il y avait

[1] Տուգանքների եւ ողորմութիւն տալու մասին աւելի մանրամասն տե՛ս հետեւեալ կանոնները / Pour les amendes et aumônes aux pauvres voir les canons suivants.

- Նուիրատուութիւն՝ աղքատներին եւ կարիքաւորներին

/ Dons (pitié, compassion, miséricorde), aumônes aux pauvres :

ՆԻԿ ԺԲ/NIC 12, ՆԻԿ ԺԳ/NIC 13 , ԱՆԿ Է-ԺԱ/ACY 7-11, ԱՆԿ ԺԷ/ACY 17, ԿԵՍ Ա-Ժ/CES 1-10, ՆԷԿ Բ/NEO 2, ՆԷԿ Է-Թ/NEO 7-9, ՆԷԿ ԺԱ-ԺԲ/NEO 11-12, ԳՐԻ Ա/GLI 1, ԳՐԻ ԺԲ/GLI 12, ԳՐԻ ԻԵ/GLI 25, ԳՐԻ ԻԷ/GLI 27, ՀԱԹ ԻԶ/QCA 26, ՀԱԹ ԿԴ/QCA 64, ՅԻԱ ԺԶ/YAP 16, ԹԱՏ ԻԸ/THD 28, ԵՓՐ Բ/SEP 2, ԲԳԿ ԼԹ-Խ/ECB 39-40, ԲԳԿ ԽԵ-Ծ/ECB 45-50, ԲԳԿ ԶԴ/ECB 84, ԲԳԿ ԶԵ/ECB 85, ԲԳԿ ԶԶ/ECB 86, ԲԳԿ ԶԹ/ECB 89, ԲԳԿ ԴԸ-ԴԹ/ECB 98-99, ԲԳԿ ՃԱ/ECB 101, ԲԳԿ ՃԻԱ/ECB 121, ԲԳԿ ՃԽԷ/ECB 147, ԲԳԿ ՃԾԱ/ECB 151, ԲԳԿ ՃԶԷ-ՃԶԸ/ECB 187-188, ԲԳԿ ՄԺ/ECB 210, ԲԳԿ ՄԺԷ-ՄԺԸ/ECB 217-218, ԲԳԿ ՄԽԲ-ՄԽԳ/ECB 242-243, ԲԳԿ ՄՅԱ/ECB 271, ԿՈՉ Ներածութիւն/APR Préambule, ԵԱԿ ԿԷ/CCL 67, ԲԱԿ Թ/BAC 9, ՇԱՀ Բ-Ե/SHV 2-5, ՇԱՀ Է-Ը/SHV 7-8, ՇԱՀ Ժ/SHV 10, ՇԱՀ ԺԲ/SHV 12, ՇԱՀ ԺԳ/SHV 13, ՇԱՀ ԺԶ/SHV 16, ՇԱՀ ԺԹ/SHV 19, ԿԻՒ Գ/CYR 3, ԴՍԺ Է/DUN 7, ՍԿՆ ԻԱ/NPT 21, ԿԿՄ Գ/CYM3, ԿԿՄ Ե-Զ/CYM 5-6.

- Տուգանք՝ Եկեղեցուն / Amendes à l'Église:

ՆԷԿ ԺԲ/NEO 12, ՇԱՀ Դ-Ե/SHV 4-5, ՇԱՀ Է/SHV 7, ՇԱՀ ԺԲ/SHV 12, ԵՓՐ Բ/SEP 2, ԲԳԿ ԽԴ/ECB 44, ԲԳԿ ՃԼԲ/ECB 132, ԲԳԿ ՄԺԶ/ECB 216, ԲԳԿ ՄԺԹ/ECB 219, ԿԿՄ Գ/CYM 3, ՍԿՏ Ա/SOC 1.

- Տուգանք Եկեղեցուն՝ աղքատներին բաժանելու նպատակով

/ Amendes à l'Église pour être distribuées aux pauvres:

ՇԱՀ Ա/SHV 1, ՇԱՀ Գ/SHV 3, ՇԱՀ Թ/SHV 9, ԳԱՍ ԺԲ/GNT 12, ԴՍԺ Դ/DUN 4.

- Տուգանք ընդհանրապէս / Amendes en général:

ՍԱՊ Դ/SPT 4, ՇԱՀ Ներածութիւն/ SHV Préambule, ՇԱՀ Զ/SHV 6, ՎԱՉ ԺԴ/RVG 14 , ՎԱՉ ԻԱ/RVG 21, ԲԳԿ ՃԽԸ/ECB 148, ԲԳԿ ՄԲ/ECB 202, ԲԳԿ ՄԺԵ-ՄԺԶ/ECB 215-216, ԴՍԺ Է/DUN 7.

ցիս զգեցուցանէին, այլ եւ փոքրել զվարսս ի գլխոյ իւրեանց, զոր արգելն Պաւղոս (Ա. Կոր. ԺԱ. 5-6), որք եւ զմսակերութիւն պիղծ համարէին եւ այլ զինչ եւս պատմեսցուք զազգի այլանդակ գործս նոցա մինչեւ հեռանալ ծառայից ի տերանց եւ աղախնանց ի տիկնանց, եւ կանանց յարանց, այլ եւ զպտուղս եւ զսպասս եկեղեցւոյ ագանելիս իւրեանց առնել եւ այնու սուրբ առնել զանձինս իւրեանց: Զի եթէ ոչ էաք ի հրամանէ Հոգւոյն սրբոյ ժողովեալք եւ ի բաց կտրեալ զվնասակար զգաղձն եւ քաղեալ զորոմնն ի ցորենոյն, ելեալ տարածեալ գայր սէզ մեղացն (Մատթ. ԺԳ. 30):

ԳԱՆ Վերջաբան. Զայս գրեմք եւ ոչ խափանեմք ոյք յեկեղեցի Աստուծոյ գիրս ստանալ կամ զճարտարութիւն կամ զպահսն կամին, այլ որք ընդունին զիրս պահոցն՝ ի պատճառս ամբարտաւանելոյ ի վերա այնոցիկ, ոյք միամտութեամբ կեան եւ ոչ նենգութեամբ կամ պատրանաւք, այլ որք բարձրամտեն արտաքս քան զգիրս եւ քան զկարգս կանոնաց եկեղեցւոյ եւ նոր կարգս կացուցանեն: Այլ մեք եւ ընդ կուսութիւն խոնարհութեամբ զարմանամք եւ զպահս պարկեշտութեամբ եւ հեզութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ, ընդունիմք եւ զհեռանալն խոնարհութեամբ յերկրաւորացս, ընդունիմք եւ զամուսնութեան բնակութիւն, պարկեշտութեամբ պատուեմք եւ զմեծութիւն հանդերձ արդարութեամբ ոչ անգոսնեմք եւ զմէկին եւ զլոկ եւ զարհամարհեալ ագանելիս վասն պիտոյից միայն մարմնոյ առանց ամենայն խոտելոյ գովեմք, այլ զլոյծ եւ զջաղջախ եւ զշեղտամեղտ ագանելիս եւ զգնացս չընդունիմք: Եւ զտունս Աստուծոյ պատուեմք եւ զժողովսն, որ ի նոսա ժողովին, որպէս զսուրբս եւ զաւգտակարս ընդունիմք, իբրեւ ոչ փակեմք կամ գրաւեմք զաստուածպաշտութիւնս ի տունս կամ ի տաճարս, այլ քան զամենայն տեղիս որ յանուն Աստուծոյ շինեալ են պատուեմք եւ որ ի նոսա ժողովեալ են ի հասարակաց աւգուտ ընդունիմք: Եւ զառաւելագոյն զտուրս եւ զբարեգթութիւնս որ յեղբարս, որ ըստ տուչութեան եկեղեցեաց եւ կարգաց որ յաղքատս լինի, երանեմք: Եւ զուղիղ գործ ընկալեալ ասեմք, որ ինչ տեւաւ եւ կարգեցաւ ի սուրբ գրոց եւ յառաքելոց, յեկեղեցի լինել մեզ աղաւթս առնեմք, զի կատարեսցի: Զայս կանոնս զոր եդաք եւ գրեցաք ի Գանգրա վասն հաստատութեան կարգի աւրինաց ոչ աւելի ինչ եւ ոչ աւտարոտի ի մէջ բերեալ, այլ զոր սուրբ ժողովն կանոնեցին՝ զնոյն ի լրութիւն բովանդակեցաք: Քանզի են ոմանք, որ տգիտութեամբ ինչ ինչ գործելով, կուտեն անապաշխար բեռինս անձանց, ըստ գրեցելոցն եթէ ի մէջ տգիտաց ճշմարտութիւն պատառի, զի եթէ կարի փոքր մեղք իցեն եւ ընդ ապաշաւանաւք ոչ անկանիցի՝ մահու չափ լինին, ըստ առաքելոյն՝ են «Մեղք որ մահու չափ են» (Ա. Յովհ. Ե. 17):

l'hérésie des eustathiens[1] qui dans leur folie disaient que les gens mariés avaient péché et n'avaient aucun espoir de salut et ils introduisaient d'autres prescriptions trompeuses pour détourner les gens des justes prescriptions de l'Église. Ils faisaient revêtir les femmes avec des habits d'hommes et elles se coupaient les cheveux, ce que Paul leur avait interdit (1 Co 11, 5-6) et ils considéraient comme impure la consommation de viande; et les esclaves quittaient leurs maîtres, et les servantes leurs maîtresses, et les femmes leurs maris; et s'habillant grâce aux offrandes et aux biens d'Église, ils se considéraient comme saints. Réunis à Gangres par l'ordre du Saint-Esprit, les évêques présents ont ainsi retranché la cuscute nuisible et arraché l'ivraie du blé (Mt 13, 30).

GNG Épilogue. Nous ne critiquons aucunement ceux qui veulent suivre les Écritures, la science ou l'ascèse, sauf ceux qui jeûnent pour s'élever au-dessus des autres et qui dans leurs pensées s'élèvent au-dessus des Écritures et des canons de l'Église et établissent des prescriptions nouvelles. Nous admirons la virginité dans l'humilité, nous acceptons le jeûne accompagné de modestie et de piété et nous acceptons que l'on renonce aux choses terrestres, et nous honorons la maison conjugale, et nous ne méprisons pas la richesse accompagnée de justice, et nous louons les vêtements simples et ordinaires portés uniquement pour les besoins du corps, mais nous refusons les allures lâches et efféminées. Et nous honorons, et nous jugeons utiles les maisons de Dieu et les assemblées qui s'y réunissent étant donné que la piété ne se renferme pas dans les maisons ou les temples. Et nous félicitons les frères qui accomplissent avec abondance des dons et des actes de miséricorde, qui selon la tradition et les préceptes des Églises sont faits en faveur des indigents. Et acceptant les actions droites, nous prions pour que s'accomplisse tout ce qui a été ordonné par les Écritures et les apôtres. Nous avons établi ces canons à Gangres pour confirmer les dispositions de la loi sans rien y ajouter de plus; car certaines personnes en faisant des choses par ignorance amassaient sur elles des fardeaux de péchés sans repentir (1 Jn 5, 17).

[1] Eustathe de Sébastée – qui sur un plan théologique rejette le *credo* nicéen – développe une contestation qui porte sur les trois fondements sur lesquels s'appuie l'Empire chrétien: l'ordre naturel, l'ordre social et l'ordre religieux. Ceci débouche sur un refus aussi bien du siècle que de l'Église. Plus d'homme ni de femme, plus de maître ni d'esclave, mais des êtres en quête de 'sainteté' soumis à une même continence, car seuls ceux qui s'abstiendront de tout commerce sexuel – y compris les gens mariés – seront sauvés. Du fait que l'Église légitimait les ordres naturels et sociaux, son propre ordre était aussi rejeté. Les sacrements administrés par le clergé étaient sans valeur et les disciples d'Eustathe célébraient à part leurs propres offices. De même, les jeûnes et privations prescrits par l'Église n'avaient aucune valeur. Mais ils refusaient aussi de vénérer les martyrs, car le plus grand martyre était de souffrir jour après jour ici-bas dans l'ascèse et ceux qui avaient été immolés au nom de la foi avaient, à bien y réfléchir, écourté leurs tourments en quittant ce monde. Enfin, les eustathiens réclamaient pour eux les offrandes des fidèles à l'Église; pour une approche plus approfondie de ces questions, voir **A. Mardirossian**, *La Collection*, p. 99-116, 135 sq.

ՍԱՊ Խ. Արդ՝ պարտ է մեզ զհատուցումն շնորհից սահմանադրելով հաստատել յայտարարութեամբ՝ թէ որպէս պարտ է հատուցանել ի վանս եւ կամ ամուսնացելոց քահանայից:

Տաւն սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի եւ վկայի, զոր նախակարգեաց առաքեալն եւ խոստովանողն Քրիստոսի եւ հայր վերստին նորոգման բոլոր Հայաստան աշխարհիս Գրիգորիոս՝ ի վանս, զի ուխտադրութեան պահաւք հաստատեցաւ: Եւ որ ինչ միանգամ այլ ինչ ուխտք են՝ ի վանս, կատարեսցին. եւ շաբաթք, եւ պահք, եւ ծոմք, զի ուխտից են կատարմունք, զի ուխտաւորեալ են բնակիչք, շնորհիւ ուխտին կերակրեսցին: Եւ տաւն ամենայն մարտիւրոսաց զոր մատուռն կոչեմք: Վարդավառին մատաղենիքն միայն պտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ ի ժողովրդականաց եւ յամուսնացելոց քահանայիցն յառաջին արմտեացն, այսինքն յընտրոցն, զի զեղծցին կալք ցորենոյ եւ հնծանք գինւոյ եւ իւղոյ, եւ մի՛ ի վատթարացն իբրեւ զԿային, գուցէ զնորին լուիցուք զպատուհաս: Տաւն սրբոյ Յայտնութեանն, եւ քառասնորդք նորա, եւ Տեառնընդառաջն, եւ Առաջաւոր պահոցն կատարումն: Տաւն միջնոց քառասներորդացն Զատկի, աւր Ղազարու, մեծ հինգշաբաթի Զատկին, յորում Կենարարն մեր աւանդեաց աշակերտացն զխորհուրդս նորոյ ուխտիս: Երկուշաբաթի Զատկին ընծայիւք եւ հաճոյակատար աւժտիւք դիր Զատկին, տաւն Ամբառնալոյ Տեառն յերկինս, տաւն Վախճանելոցն յելս հրոտից ամսոյ: Այսոքիկ տաւնք: Ի վանս՝ յուխտաւորեալ տեղիսն երթիցէ նախանն, զի կերիցեն պաշտաւնեայք տեղւոյն եւ հիւրք. զի քահանայից, թէպէտ եւ ամուսնացեալք իցեն, եւ աբեղայից եւ ամենայն իսկ ուխտի մանկանց չէ արժան ի շէնս աւթել, այլ ի վանս. բայց թէ ուր ոչն գուցեն՝ եւ զկողոպուտ վախճանելոյ տանուտէրանց ի տախտէ եւ յաթոռոյ, մինչեւ ցպնակ եւ ցդրգալ, եւ որ ինչ անձին զգեստն է մինչեւ ցկաւշիկս եւ ցգաւտի, եւ անկողինն երթիցէ ի վանս, զի հանգիցեն ի վերայ նորա յայնր մտեալ հիւրքն եւ աւրհնեսցեն:

ՍԱՊ ԾԱ. Նաւահանգիստ է ամենեցուն տաճար աղաւթից եւ տեղի խնդրուածոց մերոց, զոր յարանուանաբար եկեղեցի կովոր եմք կոչել, ունելով յինքեան նաւապետ կարապետութեան զտեսուչ եպիսկոպոսն, զի խնամոտ եւ արդիւնակատար կամաւք անշարժ ունիցի զսահման իւրոյ կարգին: Վասն այսորիկ առհասարակ ի Քրիստոս հաւատացեալք ապաւէն ապաստանի ունին զսուրբ եկեղեցի, զի արդարոց եւ մեղաւորաց է նաւահանգիստ, եւ տեղի յուսոյ փրկութեան մերոյ, եւ իւրաքանչիւր ոք փութասրտի յաւժարութեամբ զուխտս եւ զպատարագս եւ զընծայս իւր մատուցանել:

ՍԱՊ ԾԲ. Իշխանք զգեաւղս եւ զդաստակերտս եւ զգանձս ոսկւոյ եւ արծաթոյ, այլք յանդաստանաց եւ ի պաճարաց եւ ի հանդերձից պատուականաց, ոմանք վասն անձանց փրկութեան, կէսք յաղագս սիրելեաց եւ ծնաւղաց եւ զվախճանելոց հատուցանել հատուցմունս, զարդ եւ պայծառութիւն կազմելով հոգւոց եւ մարմնոց, քանզի անսայթաք յորդորութեամբ տէրունական բանն զգուշացուցանէ ծառայից եւ պատուիրանապահաց իւրոց, թէ՝ «Գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս, ուր ոչ ցեց եւ ուտիճ ապականեն, եւ ոչ գողք ական հատանեն եւ գողանան» (Մատթ. Զ. 20). եւ թէ «Դատարկաձեռն ամենեւին մի՛ երեւեսցիս առաջի իմ» (Ելք ԻԳ. 15). չեն,

SPT 40. Il convient de fixer avec précision la rétribution des monastères et des prêtres mariés.

Il y a la fête de saint Jean-Baptiste établie par Grigor l'Illuminateur dans les monastères avec un jeûne votif et tous les autres vœux doivent être gardés dans les monastères, à la fois les semaines (litt. *sabbath*), les fêtes et les abstinences qui constituent l'accomplissement de ces vœux. Car c'est grâce à leurs vœux que les habitants mangeront. Il y a la fête de tous les martyrs – *Maturn*. Les offrandes du *Vardavar* qui consistent dans le meilleur (*i.e.* les prémices) des fruits de toutes les récoltes apportées par les laïcs et les prêtres mariés. La fête de la sainte Épiphanie et sa quarantaine et la Chandeleur, et l'accomplissement du jeûne préparatoire. La fête de la mi-carême; le jour de Lazare; le grand jeudi de Pâques. Le lundi de la semaine de Pâques où l'on fera des cadeaux, la fête de l'Ascension du Seigneur, la fête de la fin du mois de *Hrotic*. À l'occasion de ces fêtes, les prémices seront portées dans les monastères afin que les ministres et les visiteurs les consomment; car à l'occasion de ces fêtes, les prêtres bien que mariés, les moines et tous les membres du clergé ne doivent pas loger dans les hameaux mais dans les monastères, sauf là où il n'y en a pas. Le patrimoine d'un chef de famille, de la table à la chaise en passant par les plats et les cuillères, et tous les vêtements personnels jusqu'aux chaussures, à la ceinture et au lit, reviendront aussi au monastère, afin que les étrangers puissent se reposer et les bénir.

SPT 51. L'évêque est le capitaine et le responsable de l'Église qui est un refuge pour les justes et le lieu central de nos espoirs de salut où chacun présente ses vœux, ses offrandes et ses présents.

SPT 52. Les princes donnent des villages et des fermes, et des trésors d'or et d'argent, d'autres des offrandes tirées de leurs champs ou de leurs troupeaux et des vêtements précieux; certains pour le salut de leur personne, d'autres en mémoire de leurs parents et de leurs défunts et, en cela, ils suivent les commandements scripturaires (Mt 6, 20).

ասէ, այդրէն յերկրիս իւրական տուրքդ ձեր, այլ ի կատարս բարձրութեան երկնից յանսխալ եւ յանվրէպ զանձարանին:

ՍԱՊ ԾԵ. Բայց եւ դու, ով մտացի հաւատացեալդ, որ յաղագս մեղաց քոց փրկութեան եւ ուխտից զտուրս քո տաս, զի ի բաց ընկեսցես զծանրութիւն մեղաց քոց եւ զայլոց բազմաց նոյնպէս գիտիցես, ընդէ՞ր աճապարես զընկեցեալ տաղտկալի բեռինսն այդրէն առնուլ: Վասն որոյ մարգարէն զսոյն իսկ ասաց թէ՝ «Որպէս բեռն ծանր ծանրացաւ ի վերայ իմ» (Սաղ. ԼԷ. 5). եւ երանի թէ զքոյին իսկ առնուիր, եւ ոչ զայլոցն: Զի որչափ զառնուլն յաճախես քան զտալն, զմեղացն քոց սաստկացուցանես զբեռինս, զի եւ զայլոցն եւս ընկեցեալս ի վերայ քո մթերես: Յաւրէնսն եւ զընկերին զգրաստն անկեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել, այլ յարուցանելով յարուսցես (հմմտ. Ելք ԻԳ. 5), ասէ. եւ դու զանձնդ գլորես անկանգնելի խորտակմամբ, զի եթէ զայլ ոք տեսանէիր անկեալ եւ բեկեալ, թերեւս ողորմէիր. եւ զքեզ անտես առնես, յափաշտակես, զլանաս զորբոյն, զայրոյն, զաղքատաց զվարձս, կողոպտես զսեղանս, եւ զարշել պատճառիս ի մեհենաց: Արդ՝ քեզէն տուր զիրաւդ. ո՞չ ապաքէն մինչ տաս զտուրսն ի տուն Աստուծոյ, այս է՝ զծանրութիւն մեղացն ընդ նմին հաւատաս ի բաց ընկենուլ, եւ յուսաս յաւիտենական պարգեւաց լինել արժանի: Ապա ուրեմն եւ առնուլն՝ հակառակ զնորին մեղացն զբեռինս այդրէն ի քեզ կուտէ, եւ մշտնջենաւոր տանջանացն լինի առիթ. զինչ աւգուտ իցէ այնպիսի շահ, որ զանձն տուժէ եւ կորուսանէ, եւ ոչ գտանէ փրկանս անձին իւրում. լուր աստուածային գրոցն եւ ուսիր բարեմտութեամբ, որոց վայելել հրամայէ այնու ընչիւք. «Սեղանոյն պաշտաւնեայք, ասէ, ի սեղանոյ անտի վայելեն» (Ա. Կոր. Թ. 13): Եւ զինչ է կերակուրն՝ յայտ առնէ. «Զմեղս ժողովրդեան իմոյ, ասէ, կերիցեն» (Ովսէ Դ. 8): Վասն այնորիկ ազդէ պատրաստ կալ, թէ՝ «Արիք մինչ չեւ էք ննջեցեալ, որք ուտէք զհաց ցաւոց» (Սաղ. ՃԻԶ. 2): Տեսանե՞ս զզաւրութիւն կերակրոյն, քանզի եւ այլուր յայտնապէս զգուշացուցանէ քեզ զպակնուլն հրաման տալով, թէ «Հպատակ կացէք նոցա, զի նոքա տքնին վասն ոգւոց ձերոց, որպէս համարս տալոց են ընդ ձեր» (Եբր. ԺԳ. 17): Արդ՝ ընդէր զայնպիսի ծանրութիւն ձգես ի քեզ եւ զտոյժս անհնարինս, որ զկէս գիշերն թերեւս արբեցութեան պարապիցես, թողում ասել զայլսն եւս, եւ յորսայսեալ անկեալ պարպատիցեն ընտերք թասելով եւ թառանչելովն, եւ ի պղտորութենէ որովայնին յորձանաց եւ սաստիկ գոլորշեացն, որ եւ զձայն անգամ լսել զպաշտամանն դժուարանաս, թող թէ հսկել եւ տքնութեան պարապել: Արդ՝ որպէս հեռի ես ի վաստակոյն աշխատութենէ, հեռանալ պարտիս եւ ի վարձուցն յափշտակութենէ, եւ քոյովն շատանալ. դու աւադիկ զանց արարեալ զճառեցելովդ՝ որբոց, եւ այրեաց, եւ տնանկաց եւս քոքալ կամիս տալ զկնի քո, քանզի յաղագս նոցա ապաւինութեան է զանձն աստուածային, որպէս վերագոյն ասացաք, զի նոքա մասնաւորք են. «Զորբս եւ զայրիս ընդունի Տէր» (Սաղ. ՃԽԵ. 9) եւ եթէ «Աչք նորա ի տնանկս հային» (Սաղ. Ժ. 5), եւ «Կարդայցեն առ իս եւ ես լուայց նոցա» (Սաղ. Դ, 15): Արդ՝ ընդէ՞ր զնոսա եւս կացուցանես քեզ աւսոխ. եւ չամաչես զտուրս՝ զիաց ցիկն թէ առնէր առաջի քո՝ գարշէիր թերեւս եւ անարգանս համարէիր զառնուլն, եւ զինչսն անխղճաբար կորզես, եւ ոչ կասկածես, թէ հաւասար է այսմ մուրոյ. նոքա կողկողին զտառապանսն եւ զնեղութիւնսն եւ զվիշտսն իւրեանց պատմելով, մինչեւ ցամաքին լեզուքն ի բերանս առ վտանգին, զվէրս եւ զիսեղութիւնս մարմնոյ

SPT 55. Il ne suffit pas de faire des présents à l'Église afin de racheter ses péchés, car si dans le même temps on dépouille la veuve, l'orphelin et le pauvre, les gains ainsi obtenus ne font qu'accumuler sur son auteur le fardeau des péchés, comme aussi le fait de s'adonner à la gloutonnerie au lieu de jeûner et de veiller (Ps 37, 4). Il faut être généreux dans l'aumône envers les pauvres et non pas les ignorer ou les dépouiller en justifiant ces méfaits par des paroles futiles. Or, le Seigneur a enseigné qu'il est bien plus heureux de donner que de recevoir. Il ne faut donc pas manquer d'enseigner ce qui est bon pour l'âme et le corps, car aucun spectacle n'est plus agréable à Dieu que celui de l'évêque qui prend soin de l'Église et des ministres qui font retentir mélodieusement les psaumes. Ainsi, les veuves, les orphelins et les pauvres sont rassurés et protégés, et un tel ordonnancement ouvre les portes de la miséricorde (Ac 20, 35).

մերկացեալ ցուցանեն, երիթացեալք, բրդգզեալք դողան սարսռան՝ զի գէթ այնպէս խուն ինչ գտանել կարասցեն ծածկոյթ առնել առականացն իւրեանց. եւ դու նանիր եւ դրուատեալ բանիւք զնոցայն շոպելով ի մոռացաւնս կամիս դարձուցանել, զի փութաս այրի առնել զկին քո, եւ որք՝ զորդիսն, մուրող եւ թափառական, զի կողկոդին առ դուրս վատթարաց, եւ ապա յիշեցէք զբանն տեառն Յիսուսի, թէ՝ «Երանելի է տալն մանաւանդ քան զառնուլն» (Գործ. Ի. 35):

ՍԻՈ Գ. Եպիսկոպոս մի՛ իշխեսցէ առնուլ ինչ ի յանցաւորաց եկեղեցւոյ, այլ յանցաւորին իւր ձեռաւք հրամայեսցէ տալ ի ձեռս աղքատաց, զի քաւեսցէ զյանցանս իւր:

ՍԻՈ ԺԷ. Տկարքն, քանզի ի տանց, յընտանեաց եւ ի քաղաքաց իւրեանց մերժեալք եւ հալածեալք եղեն, առաջին սուրբ հարքն բարեպաշտ իշխանաւքն անկելանոցս շինեցին, ուր զնոսա ժողովեցին եւ վիճակս կարգեցին գաւառաց գաւառաց անդր տալ զտուրս ողորմութեան ի մխիթարութիւն նոցա: Այժմ տեղիս տեղիս այն աւերեալ է, եւ ելանեն տկարքն յայլ մուրողացն վիճակաց առնուն զմուրողին, եւ նոքա զրկին ի միմեանց եւ չքաւորեալ շրջին: Ցայսմհետէ հոգ լիցի եպիսկոպոսաց եւ նոցին ազատաց եւ այլ գլխաւորացն՝ հաստատել զաւերեալ յարկսն շինութեամբ, ժողովել զանկեալսն եւ պատուէր առնել ժողովրդոցն, որք վիճակաւն են հաստատեալ նոցա՝ առնել ողորմութիւն, եւ աւտար վիճակաւորաց չտալ ինչ: Եւ մի՛ ոք իշխեսցէ անցանել ընդ այս հրաման:

ՍԻՈ ԺԸ. Ի յիշատակ վախճանելոցն ի յընտանեաց նոցա որ ինչ ըստ կարգի աւրինաց քրիստոնէութեան, զոր հրամանաւ սուրբ հարցն կատարեն զմխիթարութիւն հոգւոց նոցա կամ զքառասունս եւ զագապս ի հանգիստ նոցա կամ զայլ տուրս, զոր ինչ եւ հրամայեսցէ վախճանեալն հոգւոյն իւր, մի՛ իշխեսցեն յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորանոցս տալ այլ անդեն զեղջ եկեղեցւոյն երիցուն լիցին եւ վանացն՝ այնպիսեացն հասք, եւ իւրեանց տան երիցուն, ուր շնորհաւք սուրբ աւազանաւն վերստին եղեւ ծնեալ եւ պսակեալ եւ կենացն հացիւ կերակրեալ, ուստի եւ յուղարկեալ առ Աստուած երթայ: Իսկ յորժամ հարկաւորն յիւր եկեղեցին կատարեալ լինի, եւ կամեսցի աւելորդս ինչ առնել յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորս կամ յաղքատս, ապա լիցի համարձակ առնել ինչ:

ՎԱՉ Բ. Քահանայ եւ սարկաւագ յորժամ ձեռնադրեն՝ Դ. դրամ քահանային եւ Բ՝ սարկաւագին տացեն:

ՎԱՉ ԺԹ. Կիւրակէին տէր եւ ծառայ ի վսամ եկեղեցին երթիցեն յաղաւթս եւ զյիշատակ յեկեղեցին տարցեն, այլ անաշխարհիկն զհոգեցատուրն յեկեղեցին տարցէ:

Բ. Ունեցուածքի կառավարում

ԵԱԿ Դ. Բայց այլ ամենայն միրգք ի տունս առաքեսցին յեպիսկոպոսին եւ յերի-

SIO 3. L'évêque n'a pas le droit de recevoir quoi que ce soit des mains des transgresseurs, mais qu'il ordonne aux coupables de faire leurs dons directement aux pauvres, afin d'expier leurs fautes.

SIO 17. Les infirmes ayant été chassés de leurs maisons, de leurs familles et de leurs villes, que les premiers saints pères ont construit pour eux, avec l'aide de princes pieux, des hospices organisés en circonscriptions dans chaque canton, afin qu'on y dépose les aumônes pour les réconforter. À présent, tout cela est en ruine et les infirmes errent et reçoivent l'aumône hors de leur propre circonscription, et ils se dépouillent les uns les autres, réduits à l'indigence. Désormais, les évêques aidés par leurs nobles et les autres chefs veilleront à restaurer par des travaux de construction les hospices démolis pour rassembler là les indigents et ils ordonneront aux fidèles qui leur sont affectés par la circonscription de faire l'aumône, et de ne rien donner à ceux qui dépendent d'autres circonscriptions.

SIO 18. Les familles qui en vertu des commandements des saints pères et des lois religieuses accomplissent pour le repos de l'âme des défunts, les quarantaines, les agapes et les autres dons que le défunt avait ordonnés pour son âme n'auront pas le droit de les donner à d'autres églises ou institutions religieuses, mais ces revenus seront donnés sur place au prêtre du village ou du monastère du lieu où le défunt avait été baptisé, s'était marié et où il communiait. Mais si, après avoir donné le nécessaire à cette église, il reste du surplus, on pourra le donner à une autre église, à d'autres clercs ou à d'autres pauvres.

RVG 2. Lorsque l'on ordonne un prêtre ou un diacre, l'on donnera quatre *dram* au prêtre et deux *dram* au diacre.

RVG 19. Le maître comme le serviteur iront le dimanche à l'église principale de la circonscription pour prier et offrir un service de commémoraison, mais l'étranger donnera à l'église pour le repos des âmes.

B. La gestion du patrimoine

CCL 4. Mais tous les autres fruits seront envoyés à la maison de l'évêque et des

ցանցն, այլ ի սեղանն մի՛ մատիցեն. յայտ է զի եպիսկոպոսն եւ երիցունքն բաժանեսցեն սարկաւագաց եւ այլոց ժառանգաւորաց:

ԵԱԿ ԼԶ. Ամենայն եկեղեցական իրացն եպիսկոպոսն կալցի հոգ, եւ վարեսցէ զնոսա իբրեւ յԱստուծոյ հայեցեալ. մի՛ լիցի նմա արժան գողանալ ինչ անտի կամ ազգականաց իւրոց ղԱստուծոյն շնորհել, բայց եթէ աղքատք իցեն՝ աւգնել, այլ ոչ պատճառանաւք սոցա զեկեղեցւոյն աւցտել:

ԵԱԿ ԼԷ. Երիցունք եւ սարկաւագունք առանց կամաց եպիսկոպոսին մի՛ ինչ կատարեսցեն, զի նմա հաւատացաւ ժողովուրդն Տեառն, եւ վասն ոգւոց նոցա բան պահանջեսցի:

ԵԱԿ ԼԸ. Եղիցի յայտնի եպիսկոպոսին իրք, եթէ առանձին ինչ ունի, եւ եկեղեցւոյն՝ յայտնի. զի իշխանութիւն կալցի իւրոցն՝ վախճանեալ եպիսկոպոսն որոց կամի եւ որպէս կամի թողուլ. եւ զի մի՛ պատճառանաւք եկեղեցական իրաւքն անկանել յիւրմէ եպիսկոպոսին, զի թերեւս կին եւ մանկունս ստացեալ ունիցի կամ ազգականս կամ ծառայս, քանզի իրաւացի է այս Աստուծոյ եւ մարդկան՝ զի մի՛ եկեղեցւոյն վնաս ինչ կրել անգիտութեամբ եպիսկոպոսին իրաց եւ մի՛ զեպիսկոպոսն եւ զազգականս իւր պատճառանաւք եկեղեցւոյն յամենայնէ զերծանել եւ կամ յիրս ինչ անկանել նորա ազգականացն եւ մահու նորա լինել պատճառք հայհոյութեան:

ԵԱԿ ԼԹ. Հրամայեմք եպիսկոպոսի իշխանութիւն ունել եկեղեցական իրաց. քանզի եթէ զպատուական մարդկան ոգիս նմա հաւատալի է, առաւել եւս իրաւացի զիրս կատարել. որպէս զի ըստ իշխանութեան նորա խնամ ունել կարաւտելոցն եւ ի ձեռն երիցանց եւ սարկաւագաց լինել խնամակալութիւն երկիւղիւ Աստուծոյ եւ ամենայն զգուշութեամբ առնուլ եւ ինքեանք իսկ՝ եթէ կարաւտ ինչ իցեն եւ յաւտարաց եղբարց ի պէտս, զի մի՛ ինչ իրաւք նոցա պակասութիւն լիցի: Վասն զի աւրէնք Աստուծոյ հրամայեալ են, որք սեղանոյն պարապեալ են՝ ի սեղանոյ անտի կերակրել. ըստ որում եւ ոչ զինուորն իւրովք թոշակաւք զզէնս պատերազմաց բերէ:

ԵԱԿ ԾԴ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց ի ժառանգաւորաց որ կարաւտ իցէ եւ ոչ տացէ նմա զպէտսն՝ որոշեսցի, իբրեւ զսպանող եղբաւր իւրոյ:

ԱՆԿ ԺԶ. Վասն ընչից որ անուանեալ իցէ եկեղեցւոյ զինչ եւ իցէ՝ թէ գեաւղք թէ մարգք եւ կամ այլ ինչ եւ մինչ չեւ եպիսկոպոս լեալ էր ի տեղւոջն եւ երիցունքն վաճառեցին, իշխան լիցի անդրէն ի նոյն պահանջել, բայց ապա եպիսկոպոսն կշռեսցէ զարժանն եւ զիրաւն, թէ մարթ է առնուլ զգինն կամ դարձուցանել:

ԳԱՆ Է. Ոյք զպտուղ եկեղեցւոյն կամին արտաքս քան զեկեղեցին առնուլ կամ տալ, եւ որ ոչ կամաւք եպիսկոպոսին կամ որ ձեռնադրեացն զայնպիսիսն յայսպիսի իրս եւ կամաւք նորա չառնիցէ եւ չգործիցէ՝ նզովեալ լիցին:

ԳԱՆ Ը. Որ տայցէ կամ առցէ զպտուղ արտաքոյ քան զեպիսկոպոսն կամ որ

prêtres, mais ils ne seront pas présentés à l'autel; il est évident que l'évêque et les prêtres donneront leurs parts respectives aux diacres et aux autres clercs.

CCL 36. L'évêque est responsable de l'ensemble des biens ecclésiastiques, qu'il administre sous le regard de Dieu; mais il ne peut dérober ce qui est à Dieu ou le donner comme faveur à ses parents, sauf si du fait de leur pauvreté, il doit les aider, mais il ne doit pas prendre prétexte de cela pour détourner les biens de l'Église.

CCL 37. Les prêtres et les diacres ne feront rien sans le consentement de l'évêque, car c'est à lui qu'a été confié le peuple du Seigneur et c'est à lui qu'on réclamera des comptes concernant leur âme.

CCL 38. On distinguera les biens de l'évêque, s'il en possède, des biens de l'Église; afin que l'évêque puisse disposer de ses biens et, après sa mort, les léguer à qui il le souhaite; afin que sous couleur d'affaires ecclésiastiques, l'évêque ne soit pas dépouillé de ses biens, car il a pu avoir une femme, des enfants, des parents ou des serviteurs, or, il est juste que ni l'évêque et sa famille, ni l'Église ne subissent des dommages et que les parents de l'évêque ne soient pas entraînés dans des litiges qui seraient l'occasion de médisances.

CCL 39. L'évêque a le pouvoir sur les biens de l'Église, car si on lui confie les âmes des hommes, a fortiori il est légitime qu'il dispose des biens; afin que sous son autorité, on prenne soin des indigents par l'intermédiaire des prêtres et des diacres, et que lui-même prenne le nécessaire pour prendre soin des frères étrangers. En effet, la loi de Dieu commande que ceux qui servent l'autel vivent de l'autel, car même le soldat ne combat pas à ses propres frais (1 Co 9, 7).

CCL 54. L'évêque ou le prêtre qui ne fournit pas le nécessaire à un clerc qui est dans le besoin sera exclu, comme un assassin de son frère.

ACY 16. Si en l'absence de l'évêque, les prêtres ont vendu des villages, des champs ou un quelconque bien de l'Église, l'évêque, dès son arrivée, pourra immédiatement réclamer la chose, mais il peut ensuite juger s'il doit accepter le prix de la vente ou le garder.

GNG 7. Ceux qui veulent prendre ou donner les offrandes faites à l'église en dehors de l'église et celui qui, sans l'assentiment de l'évêque ou de la personne qu'il a nommée pour cette fonction, agit sans son accord sera anathématisé.

GNG 8. Celui qui prend ou donne l'offrande à l'insu de l'évêque ou de la personne

կարգեալն է ի տնտեսութիւն տուրս տալոյ՝ տալին եւ առնելին նզովեալ լիցին:

ԱՆՏ ԻԳ. Զեկեղեցւոյ ինչս եկեղեցւոյ արժան է պահել, ամենայն փութութեամբ այց առնելով բարւոք եւ հաւատովք յԱստուած, որ այցելուն է ամենայնի եւ վրէժխնդիր եւ դատաւոր: Բաշխել արժան է կամաւք եւ իշխանութեամբ եպիսկոպոսին ում եւ յանձն արարեալ իցէ ժողովուրդն եւ հաւատացեալ է եւ զանձինս ժողովրդեանն: Ցայտ արժան է լինել եւ գիտակ որ անկ ինչ իցէ եկեղեցւոյն եւ սեպհական հանդերձ կամաւք երիցանց եւ սարկաւագաց, զի նոքին գիտակ իցեն եւ մի՛ անգէտ, զինչ ոք ուստեք եկեղեցւոյն բնիկ սեպհականէ, զի մի՛ ինչ թաքիցէ ի նոցանէ, զի թէ դէպ լինիցի եպիսկոպոսին փոխել յաշխարհէ աստի՝ յայտ իցեն ինչք եկեղեցւոյն եւ ոչ սուզանիցին եւ կորնչիցին եւ անհետ լինիցին, զի մի՛ եւ որ սեպհական եւ ուրոյն է եպիսկոպոսին՝ այն գլեսցի ի պատճառս եկեղեցւոյն ընչիցն. զի արդար եւ հաճոյ է Աստուծոյ եւ մարդկան՝ որ ինչ իւր իցէ եպիսկոպոսին, իշխան է թողուլ ում եւ կամեսցի, եւ մի՛ եպիսկոպոսն ի պատճառս եկեղեցւոյն ի հրապարակս եւ ի դատաստանս անկանիցի վասն ընչից որ նմա անկ էր, զի մի՛ յետ մահուանն դսրովեսցի եւ հայհոյեսցի:

ԱՆՏ ԻԴ. Եպիսկոպոսի իշխանութիւն ունել արժան է ի վերայ ընչից եկեղեցւոյն, զի բաշխեսցէ կարաւտելոցն ամենայն հեզութեամբ եւ երկիւղածութեամբ Աստուծոյ. իբրեւ վայելեսցէ եւ ինքն ըստ արժանի, թէ պիտոյ եւս իցէ ի կարեւոր պէտս իւր, եւ որ ընդ նովաւ կարաւտիցեն, իշխան լիցի առ ի կարաւտութիւն եղբարց եւ ի հանգիստ, զի ամենայնիւ մի՛ ինչ կարաւտեալ իցեն ըստ աստուածեղէն առաքելոյն, որ ասէ. «Ունիմք կերակուր եւ հանդերձ ի նմին բաւական լիցուք» (Ա. Տիմ. Զ. 8): Ապա թէ ոչ այսու շատ լիցի եւ փոփոխեսցէ զիրս եւ վատնեսցէ ի պէտս իւր եւ տան իւրոյ եւ զշնորհ եկեղեցւոյ եւ զպտուղ գեւաւղիցն, ոչ կամաւք երիցանց եւ սարկաւագաց ձեռնամուխ առնէ զո եւ կամի, այլ եւ ընտանեաց եւ ազգականաց եւ եղբարց եւ որդւոց տացէ զիշխանութիւնս, իբրեւ սոքաւք ինչ հնարիցի ի ծածուկ վատնել այլոց ընտանեաց զեկեղեցւոյն, այսպիսին դատ տացէ եւ իրաւ ժողովոյն իշխանութեան այնորիկ: Ապա եթէ այլ եւս ինչ չարախաւսեսցի եպիսկոպոսն հանդերձ երիցամբքն որ ընդ նմայն են, իբրեւ այն թէ եկեղեցւոյն ակն իցէ, կամ ի գեւաւղից կամ յայլմէ պատճառանաց եկեղեցեաց յանձինս իւրեանց ժողովիցեն եւ ազահիցեն, եւ աղքատք նեղեսցին եւ չարախաւսութիւն եւ հայհոյութիւն ածցեն ի վերայ բանին ղնելոյ եւ այսպիսի ինչ վարս վարիցեն կամ վարեցին, զայնպիսիսս ուղղել արժան է. ըստ իրաւին զաւրէնն ընտրեսցէ ժողով եպիսկոպոսաց:

ՍԱՐ Է. Ասիոս եպիսկոպոս ասաց. Մեր ունայնութիւնս եւ բազմազառումն եւ աշխարհական բաջաղանք արարին մեզ ոչ ունել այսքան համարձակութիւն եւ շնորհս որքան պարտիմք ստանալ: Քանզի բազումք յեպիսկոպոսաց ոչ պակասեն ի բանակս երթալով եւ մանաւանդ Ափրիկէացիք, որք, որպէս տեղեկացաք ի սիրելւոյ եղբաւրակցէն մերմէ եւ պաշտաւնակցէն՝ եպիսկոպոսակցէ Գրատայ, զփրկչական խորհուրդ ոչ ընդունին, այլ այնպէս արհամարհեն, որպէս զի մի մարդ ի բանակին բազում եւ պէսպէս, եւ որ ոչ կարեն աւգուտ առնել եկեղեցւոյ, պաղատանս տանել եւ ոչ որպէս պարտ եւ պատշաճ լինել աղքատաց եւ աշխարհականաց պա-

qu'il a établie pour administrer la distribution des dons sera anathématisé.

ATC 23. Il faut préserver les biens de l'Église sous le regard de Dieu, le juge de toute chose. Il revient à l'évêque de les répartir avec l'assentiment des prêtres et des diacres et en tenant au courant le peuple, afin que chacun sache ce qui appartient en propre à l'Église et que rien ne soit caché; ainsi, si l'évêque meurt, il n'y aura pas de confusion entre ses propres biens et ceux de l'Église et l'évêque pourra laisser ce qu'il veut à qui il veut, et aucun procès n'aura lieu, de sorte qu'il ne sera pas critiqué ou maudit après sa mort.

ATC 24. L'évêque aura l'autorité sur les biens de l'Église pour les répartir en faveur des indigents comme il le voudra afin de subvenir à leurs besoins; mais aussi, si cela est nécessaire, pour ses propres besoins urgents et ceux de ses subordonnés qui sont dans l'indigence (1 Tm 6, 8). Mais s'il détourne et dilapide les biens pour ses besoins et ceux de sa maison, et accapare les bénéfices et le revenu de l'Église et des villages sans l'accord des prêtres et des diacres en faveur de ses frères et de ses fils, et dilapide en cachette ces biens, il devra rendre des comptes au concile provincial; et ce concile devra corriger et décider ce qui est juste concernant les évêques et les prêtres qui agissent ainsi en faisant preuve d'avarice et en dépouillant les pauvres.

SAQ 7. Beaucoup d'évêques, notamment africains – ainsi que l'a rapporté l'évêque Gratus – vont dans les camps militaires pour présenter de nombreuses demandes qui ne peuvent être utiles à l'Église alors qu'il faudrait chercher à être utile pour les pauvres et les laïcs présents dans ces lieux. L'évêque doit donc aider celui qui est violenté par quelqu'un ou la veuve qui est injustement jugée, ou celui qui est dépouillé de ses moyens de subsistance, bref tous ceux qui ont des réclamations légitimes à formuler. Ainsi, aucun évêque ne doit aller supplier notre roi, sauf si ce dernier le mande par un ordre. Et ceux qui se trouvent dans des monastères

տիւս եւ գործակալութիւնս ոմանց հնարել: Արդ՝ այս ունայնութիւնս զգումարումն ոչ առանց գայթագղութեան ուրուք մեզ եւ բամբասանաց առիթ լինի: Արդ՝ վայելչական համարեցայ եպիսկոպոսի զիւր աւգնականութիւն տալ նմա, որ ոք յումեքէ բռնաւորեսցի կամ յայրեանց զրադատեսցի, կամ դարձեալ եթէ ոք որ<ք> զրկեսցի յիւր կենաց, թէ բնաւ եւ այս անուանք իրաւացի ունին զաղաչանս: Արդ՝ սիրելիք եղբարք, եթէ ամենեցուն այս հաճոյ թուի՝ դատ արարէք, զի ոչ ումեք եպիսկոպոսի պարտ էր ի պաղատն երթալ, բայց ի նոցանէ, զոր բարեպաշտ թագաւորն մեր ի ձեռն հրամանաց իւրոց կոչեսցէ. եւ քանզի բազում անգամ ի դէպ լինի ոմանց յանապատ տեղի վանսն ապաւինել յեկեղեցի վասն իրացն յանցանաց կամ անխտիր դատապարտեալ պահեսցի եւ կամ այլ ինչ իւիք դատավճռաւ անսալով, զայսպիսեացն ոչ ուրանալ եւ լինել յաւգնականութիւն, այլ առանց ծուլութեան եւ առանց երկիւղի պարտ է այսպիսեացս խնդրել թողութիւն: Արդ՝ եթէ այս հաճոյ թուի՝ դատավճռակից լերուք: Պատասխանի ետուն ամենեքեան. Սահմանեսցի եւ այս:

ՍԱՊ ԺԸ. Եւ պատարագիք ի գլխաւոր քահանային ի տուն երթիցէ յամենայն ժողովրդականաց, եւ երէցեղբարք եւ այլ ընկերք նոցա մի՛ իշխեսցեն ի տունս իւրեանց առնուլ պատարագիք, թէպէտ եւ քահանայք իցեն. եթէ իցէ ոք որ առցէ ի տուն իւր՝ ընդ պատուհասիւ լիցին եւ գիտասցեն, զի ի մեզէ հատուցումն ընդունին արժանի ստունգանութեան իւրեանց:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանե՞ս զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ ճրք վճարիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, գիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուա՛ծ՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զի՞նչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՍԱՊ ԾԴ. Առաքելական պատուոյ եղեր արժանի, պարտիս եւ վարուց նոցա նմանիլ, որպէս գիրք Գործոց առաքելոցն վկայեն. «Բաշխէին ամենեցուն՝ ում զիարդ պիտոյ ինչ լինէր» (Գործ. Բ. 45): Զի զանձ աստուածային որում տեսուչ եւ մատակարար կազմեցար՝ նեղելոց եւ որբոց եւ այրեաց տուաւ յապաւինութիւն եւ եթէ միանգամայն ինչ աշխարհի վտանգ հասանիցէ, բայց յայլ իրս ամենեւին չէ իշխանութիւն ծախել, զի յաղագս հոգւոց փրկութեան տուան զանձքն: Արդ՝ եթէ ոք յայլանդակս ինչ ծախիցէ՝ ընդ սեղանակապուտսն դատ տայցէ յաւուրն դատաստանի եւ պատիւն բարձցի ի նմանէ. զի թէ ժամանակաւոր թագաւորացս գործա-

situés dans des déserts, et qui se réfugient dans l'église après avoir été condamnés sévèrement pour leurs fautes, et qui attendent une décision de justice ne doivent pas être privés de secours, et il faut immédiatement demander le pardon pour eux.

SPT 18. Les offrandes seront apportées à la maison du prêtre principal par tous les laïcs; et les *erēc'ełbayr*s et les autres prêtres ne recevront pas les offrandes chez eux, même s'ils ont le sacerdoce, sous peine d'être punis à la hauteur de leur transgression.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

SPT 54. L'évêque doit vivre comme les apôtres et le trésor dont il est responsable est un recours pour les affligés, les veuves et les orphelins ou pour le cas où se produirait un péril terrestre. Mais il ne doit dépenser ce trésor pour aucune autre chose (Ac 2, 45). S'il le dépense en faveur d'un dégénéré son rang lui sera retiré et il sera châtié le jour du Jugement. Et celui qui fait acception de personne – en étant d'accord avec une telle personne, et en pardonnant ses actes – sera complice de ses méchants actes.

կալք յանիրաւս ծախելով զարքունիսն՝ պատիժս կրեն եւ ի պատուոյն ի բաց անկանին, ոչ՝ չափ եւս առաւել որք զաստուածայինսն վատնեսցեն յանուղղայս՝ կրեսցեն պատիժս աստ եւ ի հանդերձելումն: Եւ թէ ոք աչառիցի այնպիսեացն թոյլ տալով՝ կցորդ եղիցի չարեաց գործոց նոցա:

ՆԵՆ Ը. Եւ զԿտակարանս եւ զմարգարէս եւ զառաքեալս եւ զԱւետարանս բովանդակ ստասցի սրբոյ եկեղեցւոյ ի պտղոյ եւ ի մտից, եւ հանդերձս բովանդակ սրբոյ սեղանոյն եւ զեկեղեցւոյ առագաստ տանց փեսայից եւ հարսանց, զոր այլ մի՛ իշխեսցեն առնել. զոր թէ գտցի ոք արարեալ՝ թէ քահանայ է՝ լուծցի, թէ դպիր՝ նզովեսցի:

ՆԵՆ ԺԳ. Եւ ժողովրդականք մի՛ հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումն սրբոյ եկեղեցւոյ, զի պատճառ խռովութեան բերէ, այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուսցեն ամենայն յաւժարութեամբ անխափան. եւ մի՛ ըստ դասուց բաժին եւ երդոց, որ եղեւ վնաս. եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցւոյ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս աւրէն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ Բ. մասունք եւ կէս մասին, եւ այլ քահանայքն՝ մէն Բ. մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մի մասն եւ կէս մասին. եւ դպիրքն եւ այրի կանայքն թէ իցեն պարկեշտք՝ մի մասն առանց ամենայն հակառակութեան: Ապա եթէ իցէ ոք, որ հակառակիցէ եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դադարեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերք իւր մի՛ իշխեսցեն ընդ այնպիսումն հաղորդել, եւ ժողովրդականք՝ առ քահանայս ունել զնա:

ՍԻՈ ԺԷ. Տկարքն, քանզի ի տանց, յընտանեաց եւ ի քաղաքաց իւրեանց մերժեալք եւ հալածեալք եղեն, առաջին սուրբ հարքն բարեպաշտ իշխանաւքն անկելանոցս շինեցին, ուր զնոսա ժողովեցին եւ վիճակս կարգեցին գաւառաց գաւառաց անդր տալ զտուրս ողորմութեան ի մխիթարութիւն նոցա: Այժմ տեղիս տեղիս այն աւերեալ է, եւ ելանեն տկարքն յայլ մուրողացն վիճակաց առնուն զմուրողին, եւ նոքա զրկին ի միմեանց եւ չքաւորեալ շրջին: Յայսմհետէ հոգ լիցի եպիսկոպոսաց եւ նոցին ազատաց եւ այլ գլխաւորացն՝ հաստատել զաւերեալ յարկսն շինութեամբ, ժողովել զանկեալսն եւ պատուէր առնել ժողովրդոցն, որք վիճակաւն են հաստատեալ նոցա՝ առնել ողորմութիւն, եւ աւտար վիճակաւորաց չտալ ինչ: Եւ մի՛ ոք իշխեսցէ անցանել ընդ այս հրաման:

ԹԱՍ Ա. Հարցումն. Ո՞րպէս պարտ է կալ եպիսկոպոսին ի տեսութեան:

Պատասխանի. Եպիսկոպոսն եղիցի անարատ, պարկեշտ, ուսուցող, մի արծաթասէր, մի՛ արբեցող, մի՛ կերող, մի՛ զաւշաքաղ, մի՛ հարկանող, մի՛ կաշառառու, այլ հանդարտ, որպէս ասաց եղբայրն մեր եւ գլխաւորն Պաւղոս (հմմտ. Ա. Տիմ. Գ. 1-4, Տիտ. Ա., 7-8), եղիցի աւրինակ բարւոյ, տքնող, պահող, ատեցող զհանգիստ քնոյ, լինել աւրինակ հաւտին ամենայն կարգաւ, առնել ձեռնադրութիւնս արժանաւորաց՝ այնոցիկ որ հասու եւ գիտունք են գրոց, կարգաց եւ աւրինաց Աստուծոյ: Զտգէտսն խոտեալ ի բաց՝ մի՛ ձեռնադրեսցէ, քանզի տգիտութիւն՝ Աստուծոյ խոտելի է քան զամենայն չարագործութիւն. յայսմանէ առաւել զգուշասցի քան յամենայն իրաց,

NEN 8. Le prêtre peut acheter la totalité des livres scripturaires grâce aux fruits et aux revenus ecclésiastiques, ainsi que les tissus nécessaires à la sainte table; et celui qui laisse les époux emporter chez eux le voile de l'église sera déposé, s'il s'agit d'un prêtre et anathématisé s'il s'agit d'un *dpir*.

NEN 13. Les laïcs paieront tous ensemble les impôts à l'église et non de façon séparée par groupes de parts et de foyers fiscaux; et les prêtres après avoir reçu la totalité les répartiront selon la règle; les prêtres principaux recevront deux parts et demie, les autres prêtres deux parts, les diacres une part et demie, les chantres et les veuves – si elles sont honnêtes – une part. Celui qui s'oppose à cela et fait sédition sera suspendu de son rang, ses amis ne communieront plus avec lui et les laïcs ne le considéreront plus comme un prêtre.

SIO 17. Les infirmes ayant été chassés de leurs maisons, de leurs familles et de leurs villes, que les premiers saints pères ont construit pour eux, avec l'aide de princes pieux, des hospices organisés en circonscriptions dans chaque canton, afin qu'on y dépose les aumônes pour les réconforter. À présent, tout cela est en ruine et les infirmes errent et reçoivent l'aumône hors de leur propre circonscription, et ils se dépouillent les uns les autres, réduits à l'indigence. Désormais, les évêques aidés par leurs nobles et les autres chefs veilleront à restaurer par des travaux de construction les hospices démolis pour rassembler là les indigents et ils ordonneront aux fidèles qui leur sont affectés par la circonscription de faire l'aumône, et de ne rien donner à ceux qui dépendent d'autres circonscriptions.

THD 1. L'évêque doit être sans souillure, honnête, aimer instruire, ne pas aimer l'argent, l'ivrognerie, la gloutonnerie, la cupidité, la violence, la corruption, mais il doit être paisible comme le dit Paul (cf. 1 Tm 3, 1-4; Tt 1, 7-8), être un modèle de vertu, s'adonner aux veilles et aux jeûnes, détester le sommeil, être un modèle pour son troupeau par le respect de toutes ses règles. L'évêque doit consacrer comme prêtre ou diacre les personnes méritantes versées dans les Écritures et les lois de Dieu en écartant par-dessus tout de la prêtrise, du diaconat et du clergé les ignorants qui déclenchent la colère divine. Mais si l'évêque fait cela par corruption, pour cause

քանզի տգէտ քահանայ կամ սարկաւագ, կամ ով որ է յառաքելական աշտիճանի, ի բարկութիւն շարժէ զԱստուած, զի բերանովն ի միտ առնու եւ ասէ, եւ սրտիւն ոչ իմանայ զասացեալն եւ բարկացուցանէ զԱստուած. եւ վնասակար ամենայնին եպիսկոպոսն լինի: Արդ՝ քանզի կորուստ է այդ հոգւոց, փախիցեն յայսմ ամենայնէ, զուսումնասէրսն եւ զգիտունսն յառաջեցուցեն ամենայն պատուով, իսկ զտգէտսն ամենեւին մի՛ կացուցանել առաջնորդս կամ վերակացու ինչ շնորհի եկեղեցւոյ. իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսն արասցէ զայն վասն կաշառոյ կամ վասն մերձաւորութեան կամ վասն բարեխաւսութեան, այնպիսի եպիսկոպոս նզովեալ եղիցի. եւ որ ինչ վնաս ծնանիցի՝ տացէ վրէժս յաւուրն դատաստանի յանմահ տանջանսն:

ԿԵՆ ԻԵ. Ոչ է պարտ զեկեղեցւոյ ստացուած երիցանց վաճառել:

ԿԵՆ ԾԱ. Եթէ որ զեկեղեցական պտուղս առանց գիտելոյ վերակացուին ծախիցէ՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ Զ. Պարտ եւ արժան է զգիտութիւն ամենայն եկեղեցական իրաց ունել՝ եպիսկոպոսին իշխանութիւն եւ երիցանց. իսկ որ առանձին ինչ է եպիսկոպոսին, ի դէպ է, որոց կամիցի՝ թողուլ:

ԿԵՆ ՁԱ. Պարտ է եպիսկոպոսին ամենայն իրաց ունել իշխանութիւն եկեղեցականաց եւ որպէս կամի մատակարարել ի կարաւտեալս, իսկ եթէ ինքն կարաւտ է ի հարկաւոր պէտսն՝ վարեսցի, ոչ ինչ ըստգտեալ:

ԴՍԺ Դ. Եպիսկոպոսք իւրաքանչիւր վիճակաց՝ վանաց եւ անապատից տեսչութիւն եւ հոգաբարձութիւն արասցեն, ի լոյս եւ ի պաշտաւն եւ ի դպրոցս հայել, եւ իւրեանց պաշտաւնէիւքն կերակրել եւ վայելել ի սրբոցն շնորհէ, այլ բռնութեամբ եւ զաւշաքաղութեամբ ինչ մի՛ իշխեսցեն առնել. նոյնպէս եւ ի տկարանոցս հայել եւ տեսչաւորել եւ զպոռնկացելոցն եւ զայլոց յանցաւորաց զտուգանս առնուլ եւ ի նոսա մատակարարել, այլ զաւշաքաղութեամբ ինչ եւ բռնութեամբ ի տկարանոցացն մի՛ իշխեսցեն առնուլ, այլ մանաւանդ յանձանձել եւ մխիթարել զտկարացն չքաւորութիւն: Նոյնպէս եւ վանաց երիցունքն եւ քահանայքն վարդապետին ի հնազանդութեան կացցեն: Ապա եթէ որ յեպիսկոպոսաց կամ ի քահանայից անհնազանդեալ արհամարհիցէ զեղեալ կանոնս նախահարցն՝ ընդ կանոնական պատուհասիւք եղիցի:

ԴՍԺ Թ. Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ բաժանեն, յոլովք չարակնութեամբ առնեն, զժառանգաւորս եկեղեցւոյ ջանան ի ծառայութիւն եւ ի ստրկութիւն արկանել, մոլեալք եւ մոլորեալք ի հաւատոց քրիստոնէից, զի երանելւոյն Գրիգորի եւ սրբոյն Տրդատայ զսուրբ եկեղեցւոյ մանկունս ընդ ազատաց տոհմին են կարգեալ, եւ ազատ էին սրբոյ եկեղեցւոյ հող եւ ջուր, նաեւ ի Պարսից իսկ տէրութեանն յայտ արարեալ եւ չէ խառնեալ ի շինական իշխանութեամբ, զերիցունեաց տունսն ի դիւանին եղեալ են, բայց միայն զհասն տալ յարքունիս: Արդ՝ եթէ որ ազահու-

de parenté ou par favoritisme, il sera anathématisé et subira la vengeance divine au jour du Jugement dernier.

SCN 25. Les prêtres ne doivent pas vendre les possessions de l'Église.

SCN 51. Celui qui dépense les revenus de l'Église à l'insu de l'évêque qui en a la surveillance sera anathématisé.

SCN 80. Les prêtres doivent aussi connaître et avoir un pouvoir sur tous les biens ecclésiastiques; mais l'évêque pourra laisser à qui il le veut ce qui lui appartient en propre.

SCN 81. L'évêque doit avoir le pouvoir sur tous les biens ecclésiastiques et il doit pouvoir les distribuer comme il le veut aux indigents, mais s'il est lui-même nécessiteux, il pourra les utiliser pour ses besoins urgents sans être blâmé.

DUN 4. Chaque évêque doit exercer la tutelle sur les monastères et les solitudes qui se trouvent dans son diocèse, et prendre soin du culte et des écoles par l'intermédiaire de ses ministres, mais il ne doit jamais agir avec violence ou cupidité; de même, il doit prendre soin et diriger les hospices, et encaisser les amendes des fornicateurs et autres pécheurs afin de les leur reverser, mais il ne doit rien prélever avec violence ou cupidité aux hospices, mais consoler les infirmes. De même, les doyens des monastères et les prêtres devront obéir à leur *vardapet*. L'évêque ou le prêtre qui méprise ce canon établi par les premiers pères subira un châtiment canonique.

DUN 9. Les nobles, qui installent leurs clients dans les églises et monastères et veulent réduire en esclavage et en servitude les clercs, s'écartent de la foi chrétienne, car le bienheureux Grigor et saint Trdat qui avaient rangé les clercs parmi la noblesse et le sol; ainsi que l'eau de l'Église bénéficiaient de l'immunité fiscale et même les autorités perses avaient respecté cela en ne mélangeant pas les clercs et les vilains, puisque les maisons sacerdotales étaient inscrites sur les listes fiscales et ne payaient que l'impôt royal. Dorénavant ceux qui réduisent en servitude

թեան ակամբ հայեսցի եւ զազատ մանկունս եկեղեցւոյ ի բաժին եւ ի վիճակ եւ ի ծառայութիւն արկցեն, այնպիսիքն ի սուրբ Լուսաւորչի աւրինութենէն եւ ի մերմէ ժողովոյս հեռի եղիցին, եւ մի՛ եղիցի իշխանութիւն վարդապետի եւ քահանայի զայնպիսեացն պատարագն աւրինել: Այլ եւ ոմանք յազատաց ըստ իւրաքանչիւր կամաց բաժանեն զշնորհս եկեղեցւոյ եւ զառաջնորդաց զիշխանութիւն եւ զգործ յափշտակեն, եւ վարդապետաց հրամանի եւ մեր կանոնիս ունկնդիր չլինին. այնպիսի յանդգնեալքն որ գործեն զտարահաճելիսն Աստուծոյ, հեռի եղիցին ի սրբոց եւ ի մեր աւրինութենէ:

ԴՍԺ Ժ. Ոմանք յազատաց ի վերայ վանաց իշխանութիւն առնեն, եւ վանական զոր կամին հանեն եւ արկանեն, զոր չէ արժան եւ աւրէն. եւ ոմանք ընտանեալք ի վանքն նստին, արհամարհեալ զեկեղեցաւն Աստուծոյ՝ անպատկառելի անամաւթութեամբ: Արդ՝ եթէ լուեալ մերոյ հրամանիս դարձցին եւ թողցեն յառաջնորդս զտեսչութիւն եկեղեցւոյն կարգել եւ յաւրինել ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ, այնպիսեացն յառաջագոյն գործելեաց յանցանացն թողութիւն լիցի եւ ի մեր միաբան ժողովոյս աւրինեալ եղիցին: Եւ ժողովրդեամբ եւ պտղաբերութեամբ եւ ուխտաւորեալ եւ նուիրեալ ընծայիւք երթիցեն ի վանսն եւ աղաւթեսցեն, որպէս արժան է, յիւրեանց հարանց վաստակս, բայց ժլատութեամբ մի՛ իշխեսցեն, զի եղիցին աւրինեալ յԱստուծոյ եւ ի մեր ժողովոյս:

ՄԱԿ Գ. Վերատեսուչք ըստ կարգեալ կայենիցն կալցին իշխանութիւն ուղղել ի բարին, որոց կոչեցան ի վերակացութիւն. եւ առեալ ի նոցանէ՝ մի՛ փքասցին ամբարհաւաճութեամբ զանձինս առ իմաստունս ունելով, եւ անկցին յիմարութեամբ, եւ անկցին ի չարութիւն (հմմտ. Ա. Կոր. Է. 20): Զի թէպէտ միապէս տուեալ են շնորհքն ի հաւատացեալքն, այլ ոչ միապատիւ ամենեքեան:

Գ. Ապահարկում

ՍԱՊ ԼԸ. Արդ՝ արժանաւոր է եւ զառաջին ճառ բանին յիշատակել, թէ որպէս կամ յինչ պատճառս շինեցան վանք, քանզի այսմ ոչ եթէ Հայոց միայն ազգս կալաւ փոյթ յանձին, այլ եւ Յոյնք եւ Հոռոմք եւ Ասորիք, եւ այլ ամենայն ազգք ի Քրիստոս հաւատացելոց՝ զոր եւ երիցս երանեալն քաջ նահատակն Քրիստոսի Գրիգորիոս՝ կատարեաց շնորհելով նմա ի Հոգւոյն սրբոյ զաւգուտ մատակարարութեանն: Քանզի բազմապատիկ աւգտի է առիթ եւ սիւն հաստատութեան ճշմարտութեան ուխտի մանկանց, զի փայփայէ եւ թեւակոխէ ի հրահանգս հոգեւորս. եւ զորս ամենեցուն քահանայից եւ ժողովրդականաց պարտ է յարգել եւ մեծարել զվարդապետս, եւ միանգամայն իսկ զամենայն պաշտաւնեայս ուխտի՝ առանց տարակուսանաց անդր մտանեն յընդունելութիւն կամաւորական: Վասն այսորիկ իսկ եւ դիպողագոյն եդաւ անուն վանք, զի անտրտում որոց պիտոյ իցէ՝ տացեն. եւ ոչ միայն առ աւտարս է աւգուտ նոցա յաճախեալ, այլ առաւել եւս գեաւղջն յորում շինեցաւ, քանզի աւրէն է նոցա սփոփել զհիւանդս եւ մխիթարել զսգաւորս: Եւ որք ամուսնութեանն են պարապեալ քահանայք՝ բազում անգամ պատաղին ի մշակութիւն, եւ կանանց իւրեանց հնարին լինել հաճոյ, որպէս առաքելականն իսկ ճշմարտէ բան: Իսկ ի վանեարն բնակեալք՝ կուսութեամբ են պարկեշտացեալք

le lot des clercs qui est libre seront écartés de la bénédiction de l'Illuminateur et de celle du synode et les *vardapets* et les prêtres ne pourront pas bénir l'offrande de telles personnes. Mais si certains nobles selon leur caprice répartissent les revenus ecclésiastiques et usurpent le travail des prélats, et ignorent le commandement des *vardapets* et notre canon, ils seront écartés de la bénédiction des saints et de notre Église.

DUN 10. S'agissant des nobles qui exercent leur domination sur les monastères, expulsent et battent les moines – ce qui est illégal – ou s'installent avec leur famille dans ces monastères avec effronterie; à présent, s'ils cessent et laissent les prélats diriger l'Église comme il se doit, ils obtiendront la rémission de leurs fautes antérieures et la bénédiction de notre synode. Et ils se rendront en assemblée dans les monastères avec des offrandes de fruits, des présents votifs et d'oblations afin de prier au labeur de leurs pères, mais ils ne devront pas agir avec rapacité, afin de pouvoir être bénis par notre synode.

MCJ 3. Les évêques doivent être installés de façon régulière et ils disposeront du pouvoir d'administrer avec justice les biens; mais personne ne doit se comporter avec orgueil (cf. 1 Cor. 7, 20). Car si la grâce est accordée à tous les croyants, certains ont été placés au-dessus des autres et chacun doit se contenter de son rang.

C. L'immunité fiscale

SPT 38. Avec grande diligence, des monastères ont été construits non seulement chez les Arméniens, mais aussi chez les Grecs, les Romains, les Syriens et toutes les autres nations chrétiennes, et Grigor le trois fois bienheureux athlète du Christ, inspiré par le Saint-Esprit a établi pour nous une utile organisation ecclésiastique. Car les monastères sont une aide et une colonne de vérité pour le clergé et ils choient et assistent les *vardapets* que, plus que tous, les prêtres et les laïcs doivent honorer, et ils abritent l'ensemble des clercs sans exception qui entrent là et sont reçus spontanément. Le nom de monastère a été choisi opportunément, car les monastères donnent avec joie à tous ceux qui sont dans le besoin et leur développement est non seulement utile pour les étrangers, mais plus encore pour les villageois, car ils soulagent les malades et consolent les endeuillés. Et les prêtres mariés sont souvent occupés par leurs cultures et leurs femmes, comme le dit l'Apôtre. Mais les habitants d'un monastère sont rendus sages par leur virginité et leur lutte constante contre la passion brûlante que la nature enflamme, et ils accomplissent sans retard les offices et les veilles, et ils demandent la paix pour tout le monde et pour leur village. C'est pourquoi, le monastère a reçu des terres libres

միշտ մարտնչելով ընդ հուր ախտին, զոր բնութիւնն վառեալ բորբոքէ, եւ անյապաղ զպաշտամանն կատարեն զկարգ, զխաղաղութիւն խնդրելով ամենայն աշխարհի, եւ զգեղջն շինութիւն եւ զառողջութիւն ի տուէ եւ ի գիշերի բազում արթնութեամբ: Վասն այնորիկ ազատ յամենայն հարկապահանջ իշխանաց՝ սահմանս ընկալաւ եւ անդս, եւ զերիցագոյն պատիւ ժառանգեաց յուխտի սրբութեան եկեղեցւոյ:

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Յ դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ՆԵՆ Ե. Եւ երկականայքն թէեւ գրակաթդացք իցեն եւ պաշտաւնեայք, ընդ զինուորս կացցեն վասն ուխտազանցութեանն, եւ ի պտղոյ եւ ի մտից սրբոյ եկեղեցւոյ եւ ոչ միւմ մասին արժանի մի՛ լիցին զի չէ պարտ ապաշխարողաց առաջնորդութիւն առնել, զպտուղս եւ զուխտս պահանջել ընդ քահանայս: Նոյնպէս եւ տգէտք մի՛ իշխեսցեն մտից եկեղեցւոյ, զի անիրաւ է. վասն անուսումնութեանն ընդ զինուորս կացցեն եւ զհայրենի հող եւ զջուր կալցին եւ յարքունիս հարկ տացեն եւ զորդիս ի դպրոց տացեն, զի ուսցին:

ԴՍԺ Ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգութեան սահմանեցաք, թէ ի սկզբանէ որպէս ի հրամանէ սրբոյն Գրիգորի լեալ, նոյնպէս եղիցի. որոյ շատ է ժառանգութիւնն՝ զշատն կերիցէ, որոյ սակաւ՝ զսակաւն կալցի, եւ մի՛ ըստ ծխոց բաժանեսցեն զշնորհն, զի ժառանգութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ իբրեւ զազատութիւն է, զոր երանելւոյն սրբոյն Գրիգորի եւ թագաւորին Տրդատայ զատուցեալ են: Արդ՝ զիւրաքանչիւր հարանց զժառանգութիւն կալցեն եւ սրբոյ եկեղեցւոյ պաշտամանն հպատակ կացցեն, եւ վարդապետին ի հնազանդութեան՝ ամենայն յաւժարութեամբ:

de tout impôt seigneurial et qu'il jouit de la primauté d'honneur parmi les membres de la sainte Église.

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et lui-même se tiendra dans le rang des *dpir*s. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpir*s, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpir*s. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

NEN 5. Les ministres remariés, même s'ils sont les lecteurs et les serviteurs du culte se tiendront avec les soldats et ils ne percevront pas les revenus ecclésiastiques, car les pénitents ne peuvent pas bénéficier des avantages de la prélature. De même, les ministres ignorants se tiendront avec les soldats et ils ne jouiront que du sol et de l'eau de leur lot ecclésiastique; et ils paieront l'impôt royal, et devront emmener leurs enfants à l'école afin qu'ils étudient.

DUN 5. Le commandement de saint Grigor relatif aux revenus et au patrimoine de l'Église doit être prorogé à l'identique, celui qui a un patrimoine abondant en profitera et celui qui a un patrimoine modique s'en contentera, mais il ne faut pas égaliser les revenus par paroisse, car ce patrimoine qui bénéficie de l'immunité fiscale a été réparti par saint Grigor et le roi Trdat. Chacun doit donc garder l'héritage des pères en veillant au culte de l'Église et en obéissant à son *vardapet*.

Արդ՝ եթէ ոք յուլանայցէ եւ զլոյս զպաշտաւն եկեղեցւոյն խափանեսցէ եւ զմանկունս ուխտին ի դպրոց ոչ տացէ, իշխանութիւն լիցի եպիսկոպոսին խրատել եւ ածել ի կարգ ուղղութեան:

ԴՍԺ Ը. Եթէ ոք՝ այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ ի ժառանգաւորաց անորդի իցէ, ի կենդանութեան իւրում իշխան լիցի ինքն ունել զամենայնն եւ անցեալ ըստ ինքն ի մերձաւորացն մի՛ իշխեսցէ հեռացուցանել զհող եւ զջուր եւ զշնորհս եկեղեցւոյն: Եւ մերձաւորքն եթէ բազումք են եւ նա կամիցի զմի ոք առնել իւր յորդեգիրս, իշխան է առնել, որ նմա ըստ կամս գնայցէ եւ դիւր լինիցի, բայց հեռաւորի եւ աւտարի չիշխէ տալ. բայց զշարժուն ոք եւ զիրիտակ ում կամի տալ՝ արժան է, եւ թէ վաճառել կամի կամ հոգեաց տալ՝ իշխան է. իսկ եթէ որդեգրեալն արժանասցի քահանայութեան՝ գեաւղջն վկայութեամբ, կամ որ որդեգրեացն գնա եւ չէր անկ նմա քահանայութիւն, սակայն զկէս շնորհին կալցի յաղագս ձեռնադրութեանն, ազատ ի հարկէ եւ ի բեկարէ. եւ զկէս շնորհին եւ զհող եւ զջուր բովանդակ սրբոյ եկեղեցւոյն թողցէ վախճանեալ քահանայն եւ կին նորա. ամենայն իսկ շնորհն մերձաւորացն եղիցի, եթէ ոչ որդիս կամ թոռունս ունիցին, զի չվայելէ զսրբոյ եկեղեցւոյ զժառանգութիւն յարժանաւոր մերձաւորացն աւտարացուցանել եւ տալ հեռաւոր աւտարաց: Բայց եթէ անկաւորացն կամաւորութեամբ վաճառել իսկ թողացուցցէ վարդապետն, եւ զայն մի՛ շինականի ումեք, այլ յուխտէ եկեղեցւոյն, թէեւ հեռաւոր իցէ, իշխան է վարդապետն եւ մերձաւորին չմերձեցուցանել: Իսկ եթէ գեաւղջն երիցուն դիպի ժառանգութիւնն մնալ, եղիցի ժառանգութիւնն սրբոյ աթոռոյն, եւ ում կամեսցի շնորհեսցէ վարդապետն, միայն արժանաւորաց եւ գիտնոց:

Արդ՝ այս սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ ի Հերակղէ Հոռոմց թագաւորէ եւ ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ աւուրցն եւ այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ է, մի՛ շարժեսցի, զի չգտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ, բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին, որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոփոխել զայս սահմանադրութիւն:

ԴՍԺ Թ. Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ բաժանեն, յոլովք չարակնութեամբ առնեն, զժառանգաւորս եկեղեցւոյ ջանան ի ծառայութիւն եւ ի ստրկութիւն արկանել, մոլեալք եւ մոլորեալք ի հաւատոց քրիստոնէից, զի երանելւոյն Գրիգորի եւ սրբոյն Տրդատայ զսուրբ եկեղեցւոյ մանկունս ընդ ազատաց տոհմին են կարգեալ, եւ ազատ էին սրբոյ եկեղեցւոյ հող եւ ջուր, նաեւ ի Պարսից իսկ տէրութեանն յայտ արարեալ եւ չէ խառնեալ ի շինական իշխանութեամբ, զերիցունեաց տունսն ի դիւանին եղեալ են, բայց միայն զհասն տալ յարքունիս: Արդ՝ եթէ ոք ազահութեան ակամբ հայեսցի եւ զազատ մանկունս եկեղեցւոյ ի բաժին եւ ի վիճակ եւ ի ծառայութիւն արկցեն, այնպիսիքն ի սուրբ Լուսաւորչի աւրհնութենէն եւ ի մերմէ ժողովոյս հեռի եղիցին, եւ մի՛ եղիցի իշխանութիւն վարդապետի եւ քահանայի զայնպիսեացն պատարագն աւրհնել: Այլ եւ ոմանք յազատաց ըստ իւրաքանչիւր կամաց բաժանեն զշնորհս եկեղեցւոյ եւ զառաջնորդաց զիշխանութիւն եւ զգործ յափշտակեն, եւ վարդապետաց հրամանի եւ մեր կանոնիս ունկնդիր չլինին. այնպիսի յանդգնեալքն որ գործեն զտարահաճելիսն Աստուծոյ, հեռի եղիցին ի սրբոց եւ ի մեր աւրհնութենէ:

Mais celui qui fait preuve de nonchalance et entrave le culte de l'Église, et n'instruit pas les clercs sera réprimandé et ramené vers l'ordre juste par l'évêque.

DUN 8. Celui faisant partie des héritiers de l'Église qui est sans enfant peut avec son épouse disposer intégralement durant sa vie de son lot et en faire bénéficier ses parents proches, mais aucun de ces derniers, en se mettant à sa place, ne peut détourner la terre, l'eau et les revenus de l'Église. Le prêtre peut aussi adopter un proche parent comme fils, pourvu que ce dernier lui soit obéissant, mais il ne peut pas donner son lot à des parents éloignés ou à des étrangers; toutefois il peut donner ou vendre à qui il le souhaite, un meuble ou un bien propre, le cas échéant pour le salut des âmes; si le fils adoptif est digne du sacerdoce selon le témoignage du village ou du prêtre, mais que le sacerdoce ne lui convient pas, en raison de son ordination, il gardera cependant la moitié des revenus libre d'impôt et de taxe; et le prêtre défunt et sa femme laisseront l'autre moitié des revenus à l'Église et la totalité du sol et de l'eau; mais si le prêtre n'a pas de fils ou de petits-fils, les revenus – quels qu'ils soient – seront donnés à des parents proches convenables mais non à des parents éloignés. Mais avec l'accord des ayants-droit, le *vardapet* pourra vendre le lot, mais uniquement à un membre de l'Église et non à un proche parent paysan du défunt, même si l'acheteur n'est lui-même qu'un parent éloigné. Mais si le lot reste entre les mains du prêtre principal du village, il reviendra à l'Église et le *vardapet* l'attribuera à qui il veut, pourvu que le bénéficiaire soit digne et instruit.

Cette législation établie sous les règnes de l'empereur Héraclius (610-641) et du roi des rois Xosrov (591-628) s'appliquera aujourd'hui; mais ce qui avait été établi antérieurement ne sera pas modifié, car nous ignorons les conditions dans lesquelles les choses avaient été faites, mais dorénavant notre législation devra s'appliquer sans aucune modification.

DUN 9. Les nobles, qui installent leurs clients dans les églises et monastères et veulent réduire en esclavage et en servitude les clercs, s'écartent de la foi chrétienne, car le bienheureux Grigor et saint Trdat qui avaient rangé les clercs parmi la noblesse et le sol; ainsi que l'eau de l'Église bénéficiaient de l'immunité fiscale et même les autorités perses avaient respecté cela en ne mélangeant pas les clercs et les vilains, puisque les maisons sacerdotales étaient inscrites sur les listes fiscales et ne payaient que l'impôt royal. Dorénavant ceux qui réduisent en servitude le lot des clercs qui est libre seront écartés de la bénédiction de l'Illuminateur et de celle du synode et les *vardapets* et les prêtres ne pourront pas bénir l'offrande de telles personnes. Mais si certains nobles selon leur caprice répartissent les revenus ecclésiastiques et usurpent le travail des prélats, et ignorent le commandement des *vardapets* et notre canon, ils seront écartés de la bénédiction des saints et de notre Église..

ԴՍԺ ԺԱ. Ոմանք յազատաց ի վերայ տկարանոցաց իշխանութիւն առնեն, եւ որպէս ի կենդանեաց՝ հարկս պահանջեն եւ ի կերակուրս եւ յըմպելիս՝ զիւրեանց գործակալս մատուցանեն, կռուով եւ պատուհասիւ նեղեն եւ զողորմելի եղբարսն չարչարեն անխղճաբար, որում պարտ եւ արժան էր հոգալ եւ խնամել յիւրաքանչիւր վաստակոց՝ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յամենայն արմտեաց տալ մասն եւ բաժին, եւ մխիթարել զսիրտս նոցա եւ բժշկել զվէրս նոցա, զի եղիցին արժանաւորք մեծաց վարձուց եւ պարգեւաց ի փառաւոր գալստեան որդւոյն Աստուծոյ:

Դ. Հոգեւոր դասի եկամուտների բաշխում

ԵԱԿ Դ. Բայց այլ ամենայն միրգք ի տունս առաքեսցին յեպիսկոպոսին եւ յերիցանցն, այլ ի սեղանն մի՛ մատիցեն. յայտ է զի եպիսկոպոսն եւ երիցունքն բաժանեսցեն սարկաւագաց եւ այլոց ժառանգաւորաց:

ԵԱԿ ԼԸ. Եղիցի յայտնի եպիսկոպոսին իրք, եթէ առանձին ինչ ունի, եւ եկեղեցւոյն՝ յայտնի. զի իշխանութիւն կալցի իւրոցն՝ վախճանեալ եպիսկոպոսն որոց կամի եւ որպէս կամի թողուլ. եւ զի մի՛ պատճառանաւք եկեղեցական իրաւքն անկանել յիւրմէ եպիսկոպոսին, զի թերեւս կին եւ մանկունս ստացեալ ունիցի կամ ազգականս կամ ծառայս, քանզի իրաւացի է այս Աստուծոյ եւ մարդկան՝ զի մի՛ եկեղեցւոյն վնաս ինչ կրել անգիտութեամբ եպիսկոպոսին իրաց եւ մի՛ զեպիսկոպոսն եւ զազգականս իւր պատճառանաւք եկեղեցւոյն յամենայնէ զերծանել եւ կամ յիրս ինչ անկանել նորա ազգականացն եւ մահու նորա լինել պատճառք հայհոյութեան:

ՍԱՊ Զ. Եւ ոչ միայն երիցանց եւ սարկաւագաց պարտ է մշտնջենաւորել ի պաշտամանն, այլեւ ամենայն ուխտի մանկանց. եւ եթէ ոք մեղկ եւ յոյլ իցէ՝ զնոյն կրեսցէ պատուհաս: Այլ զտգէտս եւ զզինուորս ամենեւին իսկ պարտ է որոշել ի շնորհէն վայելից, որ ինչ ի ժողովրդականաց ի տուն Աստուծոյ մտանիցէ. բայց թէ ինքեանք կամ զաւակք իւրեանց հրահանգիցեն լինել արժանի:

ՍԱՊ ԺԳ. Եղբարց սիրելեաց երիցանց եւ վանականաց, որպէս ամբաստանութիւն եղեւ առ մեզ ի բազում տեղիս ժողովրդականաց զքահանայից՝ թէ որպէս ծուլութեամբ ունին զկարգ եկեղեցւոյ պաշտաման եւ աղաւթից, եւ զայլ ամենայն կարեւոր առաջնորդութիւն. մանաւանդ ուսումնատեցութեան, զի ասացին թէ ինքեանք չեն ուսեալ, եւ զորդիս իւրեանց ի դպրոց ոչ ունին, եւ վասն տգիտութեան՝ երիցութեան արժանի ոչ լինին, եւ մեզ զրկանք են եւ նեղութիւն, զի դատարկացեալ եմք նոքաւք եւ ի նոցանէ, եւ ամենեւին անտեղեակ եւ անմխիթար զրոց սրբոց: Զնոյն զոր լուաք ի նոցանէ գիտացաք եւ մեք եւ զգացաք բազում, վասն զի ի շատ տեղիս ոչ զոք գտաք քահանայութեան արժանի ի տգիտութենէ, եւ ժողովուրդն խոպանացեալ մնայր, եւ մեք տարակուսեալք ոչ գտաք, որ զնոսին ինքեանս կարգել ի քահանայութիւն, այլ հրաժարեցուցեալ զնոսա ի բնակութենէն՝ աւտարաց պիտանեաց եւ գիտնոց տուաք զժառանգութիւն նոցա: Արդ՝ որպէս յամենայն ժամ պատուէր լեալ էր ի մեզէ առ ձեզ, եւ գրելով եւ հրաման տալով յանդիման՝ ամե-

DUN 11. S'agissant des nobles qui exercent leur domination sur les hospices et réclament des taxes sur la nourriture et la boisson aux pensionnaires, comme à des contribuables ordinaires, par l'intermédiaire de leurs auxiliaires qui violentent et maltraitent les malades, alors qu'ils devraient, au contraire, les soigner et pour le profit de chacun donner une portion de blé de la moisson de chaque récolte et les consoler afin de devenir dignes de récompenses et de gratifications lors de la venue du Christ.

D. La répartition des revenus au sein du clergé

CCL 4. Mais tous les autres fruits seront envoyés à la maison de l'évêque et des prêtres, mais ils ne seront pas présentés à l'autel; il est évident que l'évêque et les prêtres donneront leurs parts respectives aux diacres et aux autres clercs.

CCL 38. On distinguera les biens de l'évêque, s'il en possède, des biens de l'Église; afin que l'évêque puisse disposer de ses biens et, après sa mort, les léguer à qui il le souhaite; afin que sous couleur d'affaires ecclésiastiques, l'évêque ne soit pas dépouillé de ses biens, car il a pu avoir une femme, des enfants, des parents ou des serviteurs, or, il est juste que ni l'évêque et sa famille, ni l'Église ne subissent des dommages et que les parents de l'évêque ne soient pas entraînés dans des litiges qui seraient l'occasion de médisances.

SPT 6. Les prêtres, les diacres et l'ensemble des clercs qui font preuve de paresse dans le culte subiront le même châtiment (*i.e.* seront suspendus de leur rang par leur *vardapet* jusqu'à ce qu'ils se réconcilient avec lui). Mais ceux qui sont ignorants ou qui se comportent comme des soldats seront privés de la jouissance de leur rang et des offrandes apportées par les laïcs à l'Église; mais si eux-mêmes ou leurs enfants s'instruisent, ils deviendront dignes de leur rang et des offrandes.

SPT 13. De nombreux laïcs se sont plaints du fait que les prêtres sont relâchés dans le service du culte et le respect des commandements divins; plus encore ils détestent les études et n'envoient pas leurs enfants à l'école, et à cause de leur ignorance, les laïcs restent eux-mêmes incultes et sont privés du réconfort des Écritures. Dans de nombreux endroits, en raison de l'ignorance des gens, nous (*i.e.* Sahak le Parthe) n'avons trouvé aucun candidat digne à la prêtrise – et les populations ont été délaissées – et de ce fait, nous avons dû priver ces familles sacerdotales de leur lot ecclésiastique héréditaire pour les confier à des étrangers méritants et éduqués; nous avons personnellement donné des instructions à ces prêtres afin de les ramener dans le droit chemin et en attendant, nous leur avons laissé la jouissance des offrandes apportées par les laïcs.

նայն կարգի եկեղեցւոյ եւ ձեր անձանց կազմութեան, արժան էր թէ խրատեալ էիք. եւ այդպիսի տրտունջ զձէնջ ի ժողովրդականաց ոչ հասանէր առ մեզ եւ ոչ զձեզ ի թերութեան տեսանէաք եւ ոչ զեղջ եւ ապաշաւ լինէր: Եւ վասն մտից եւ պտղոց եկեղեցւոյ զոր դուք ի ժողովրդականաց առնուք եւ մեր ձեզ թողեալ է. եւ եւս, զի ամենայն պատիւդ ձեր հայի առ գիտութիւն եւ արժանաւորութեամբ զկարգս եկեղեցւոյ ունել, եւ յորդորել զժողովուրդն ի խրատ բարի եւ ի պատկառանս, ամենայն հոգեւոր երկիւղածութեամբ:

ՍԱՊ ԺԹ. Եւ գլխաւոր քահանայն վասն հանապազորդ յեկեղեցւոջ ի գործ կալ՝ Բ. երդ աւելի առցէ, քան զիւր ընկերսն, թէ գեաւղ մեծ իցէ:

ՆԵՆ Գ. Եդին ոմանք եւ վաշխս վասն դահեկանաց իւրեանց:

ՆԵՆ Է. Եւ ի սրբոյ բաժակէն երկիւղիւ տացեն ժողովրդականացն, ոչ թերացուցանել նոցա զսրբութիւնն եւ զանմատոյցն չխառնել, զի մի դատապարտեսցին. եւ ի պատարագէ կիւրակէի եւ տաւնից մի իշխեսցեն ծուլանալ, մնալ ի տունս իւրեանց, այլ եւ յամենայն պաշտամանց. թէ ծուլասցի ոք՝ յանդիմանեսցի եւ ի մասնէ մտից աւուրն զրկեսցի եւ յընկերաց իւրոց որոշեսցի, եթէ քահանայ իցէ, եթէ դպիր:

ՆԵՆ ԺԳ. Եւ ժողովրդականք մի հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումն սրբոյ եկեղեցւոյ, զի պատճառ խռովութեան բերէ, այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուսցեն ամենայն յաւժարութեամբ անխափան. եւ մի ըստ դասուց բաժին եւ երդոց, որ եղեւ վնաս. եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցւոյ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս աւրէն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ Բ. մասունք եւ կէս մասին, եւ այլ քահանայքն՝ մէն Բ. մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մի մասն եւ կէս մասին. եւ դպիրքն եւ այրի կանայքն թէ իցեն պարկեշտք՝ մի մասն առանց ամենայն հակառակութեան: Ապա եթէ իցէ ոք, որ հակառակիցէ եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դադարեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերք իւր մի իշխեսցեն ընդ այնպիսումն հաղորդել, եւ ժողովրդականք՝ առ քահանայս ունել զնա:

ՎԱՉ Բ. Քահանայ եւ սարկաւագ յորժամ ձեռնադրեն՝ Դ. դրամ քահանային եւ Բ՝ սարկաւագին տացեն:

ՎԱՉ Է. Եթէ վանաց երիցունք բազում են եւ ժողովուրդք սակաւ, եւ այլ վանաց ժողովուրդք բազում են եւ երիցունք սակաւ, ի բազում ժողովրդենէն առցեն եւ տացեն վանացն, որոյ երիցունքն շատ են:

ՍԳԱ Ա. Քանզի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց մեծն Գրիգորիս ծնեալ վերստին զՀայաստանեաց աշխարհս աւազանին ծննդեամբ, եւ ընծայեալ յորդեգրութիւն Հաւրն երկնաւորի զլուսաւորեալսն մկրտութեամբ որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին.

SPT 19. Le prêtre principal, du fait qu'il s'occupe constamment de l'église recevra deux tiers de part de plus que ses compagnons, si le village est grand.

NEN 3. Les prêtres ne doivent pas faire crédit à leurs fidèles qui ne versent pas leurs impôts à temps en réclamant des intérêts.

NEN 7. Et le calice sera donné à l'assemblée avec crainte pour ne pas diminuer ce qui est saint, afin de ne pas être condamné; et si un prêtre ou un *dpir* manque la messe dominicale ou d'un jour de fête, ou tout autre office en raison de sa paresse et reste chez lui, il sera réprimandé et privé d'une part journalière de ses revenus, et il sera séparé de ses compagnons.

NEN 13. Les laïcs paieront tous ensemble les impôts à l'église et non de façon séparée par groupes de parts et de foyers fiscaux; et les prêtres après avoir reçu la totalité les répartiront selon la règle; les prêtres principaux recevront deux parts et demie, les autres prêtres deux parts, les diacres une part et demie, les chantres et les veuves – si elles sont honnêtes – une part. Celui qui s'oppose à cela et fait sédition sera suspendu de son rang, ses amis ne communieront plus avec lui et les laïcs ne le considéreront plus comme un prêtre.

RVG 2. Lorsque l'on ordonne un prêtre ou un diacre, l'on donnera quatre *dram* au prêtre et deux *dram* au diacre.

RVG 7. Si les prêtres réguliers sont nombreux dans un monastère et que les fidèles sont peu nombreux, et que dans un autre monastère règne la situation inverse, une part des offrandes de la congrégation populeuse sera prélevée en faveur du monastère qui comprend beaucoup de prêtres réguliers.

ECT 1. Après l'illumination et le baptême du pays par saint Grigor, le roi Trdat octroya des dons considérables aux ministres du culte et aux fils des *k'urms;* ces derniers s'inquiétèrent toutefois pour leur subsistance et celle de leurs enfants du

եւ լինէր այնուհետեւ ուրախութիւն մեծ եւ խնդութիւն աշխարհիս Հայոց տանս Թորգոմայ, մանաւանդ թագաւորն բարեպաշտեալ եւ պայծառացեալ հաւատով Տրդատ ոչ սակաւ տայր աւժիտս մերձակայից իւրոց սպասաւորացն, եւ որդւոցն քրմաց պարգեւէր բազում պարգեւս, ասելով եթէ՝ «Արդէն հարիւրապատիկ առնուցուք ինչս եւ ստացուածս, եւ երախայրիս եւ պտուղս յեկեղեցւոջ Աստուծոյ, եւ ի հանդերձելումն զկեանսն յաւիտենականս ժառանգելոց էք, զերծեալք ի պաշտամանէ կռամոլ դիւապաշտութեանցն»: Իսկ նոցա պատասխանեալ ասեն ցթագաւորն եւ ցմեծն Գրիգորիոս, թէ՝ «Աստուծոյ մարդասիրի եւ բարերարի ոչ անտես արարեալ զստեղծուածս ձեռաց իւրոց. արդ՝ գթացեալ ծանոյց մեզ շնորհաւք ձերովք զբարերարութեանն իւրոյ զանչափ զաւրութիւնն եւ զանհամեմատ խնամակալութիւնն եւ զողորմութիւնն եւ ոչ ետ ընդ հարսն մեր կորնչել յանաւրէնութեան մերում. եղիցի անուն նորա սուրբ եւ փառաւորեալ յամենայնի: Այլ սակայն մարմնաւորական կարիք, որչափ եմք ի կենցաղումս յայսմիկ, ստիպէ զմեզ ըստ պիտոյիցն տալ զդարմանս կերակրոց եւ զգեստուց, եւ զայլոց կարեացն չափաւորապէս, եւ ոչ ունիմք արուեստս գործականութեան հնարից ինչ առ ի պատրաստել նոքաւք զպարէն ռոճկաց մեզ եւ որդւոց մերոց. զի ցորքան ծառայէաք դիւացն՝ կերակրեալք լինէաք ի զոհից եւ ի պտղոց նոցա: Իսկ այժմ ոչ են մեզ յայտ պտուղք ընծայից, որով կեցցուք մեք հանդերձ ընտանեաւք մերովք եւ փառաւորեցուք զկենդանին յաւիտենից զանմահն Աստուած»: Յայնժամ երանելին Գրիգորիոս ասէ զնոսա. «Դուք, որդեակք իմ, զորս վերստին ծնայ սիրովն Քրիստոսի, միայն զգուշութեամբ ծառայեցէք Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, եւ զյոյսն ձեր դիջիք ի նա բոլորով սրտիւ, եւ զվերինն խորհեսջիք, ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ Հաւր, զայն աւթեւան եւ զբնակութիւն եւ զկեանսն խնդրեսջիք ի Տեառնէ, եւ այս յաւելցի ձեզ ըստ գրեցելումն ի տեառնէ Աստուծոյ մերմէ ի սուրբ Աւետարանին իւրում, իսկ պտուղք ընծայից սրբութեան տաճարի Աստուծոյ նուիրեալք՝ ձեզ եղիցին աւրհնութիւնք ի ժողովրդոց Աստուծոյ: Փոխանակ պիղծ զոհիցն այնոցիկ, որովք հաղորդեալք լինէիք դիւաց, այժմ սուրբ պատարագացն երախայրիւք եւ այլովք ընծայեալ պտղովք՝ հրեշտակացն սրբոց հաղորդք գտանիք շնորհաւքն Քրիստոսի: Եւ եղիցին ձեզ երախայրիք եւ պտուղք կաքգեալք ըստ այնմ աւրինակի, որպէս եւ մեծ մարգարէն Մովսէս առեալ հրաման յԱրարչէն աւանդէր ժողովրդեանն զպատարագացն եւ զպտղոցն, զոր եւ ղեւտական քահանայութեանն միշտ մատուցանէին հարկաւորապէս ընծայս՝ վասն ոչինչ խափան լինելոյ նոցին քահանայիցն ի սպասաւորութենէ խորանին վկայութեան»: Սոյնպէս կարգեալ եւ սահմանեալ եղիցին ժողովրդեանս ընծայաբերութիւն ի սրբութիւն սրբութեանցն, որ է սեղանն մաքրութեան. զի եւ բոլոր արմտիք կալոյ եւ հնձանի աւրհնեսցին, եւ տայցեն անդք ծառովք պտղաբերովք զշայեկանութիւն պտղոց՝ ըստ մարգարէին բանի որ ասէ. «Ի պատուել քո զՏէր յարդար վաստակոց՝ լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ եւ գինւով, հնձանք քո յաւէտ բղխեսցեն»(Առակ. Գ. 9-10): Եւ որպէս Ղեւտացիքն տասանորդէին քահանայիցն, թէպէտ եւ ինքեանք առնուին տասանորդս յամենայն Իսրայէլէ, այլ եւ ինքեանք տասանորդս մատուցանէին յամենայնէ քահանայիցն եւ զփրկանս անդրանկացն ամենեցուն հրամայէր հատուցանել ի սրբութիւն Տեառն, նովին աւրինակաւ եւ դուք առնիջիք յամենայն ժողովրդենէ, հասքն ձեր եղիցին ի պատարագաց կաշի եւ աջոյ երի անդամ եւ ճրագու, դմակ եւ սիրտ եւ լերդաբոյթ

fait de l'arrêt des sacrifices païens impurs. Grigor leur répondit en énumérant les très nombreux revenus – offrandes de prémices d'animaux et de fruits végétaux – auxquels ils allaient avoir droit en tant que serviteurs du Christ; et de même que les Lévites versaient la dîme aux prêtres, alors qu'eux-mêmes percevaient la dîme de l'ensemble d'Israël, les prêtres de l'Église recevront leurs revenus – offrandes animales et végétales – de l'ensemble du peuple. Les prêtres offriront ainsi des présents à l'autel pour être dignes de recevoir en premier l'eucharistie, comme l'avaient ordonné jadis le Seigneur à Moïse par l'intermédiaire des Lévites. Ainsi chaque famille de prêtres donnera un *dram* à l'autel; et de même que les fidèles font des dons spirituels aux prêtres, ces derniers en feront aux évêques qui sont appelés surveillants et qui ne devront pas détourner ces contributions, mais les affecter en faveur de l'ensemble des pauvres.

Grigor légiféra ainsi et l'ensemble des fidèles doit garder intacte cette tradition. Ils offriront sans regret l'ensemble des fruits et des prémices aux prêtres qui eux-mêmes offriront sans retard la totalité des taxes préétablies aux évêques, afin de ne pas être condamnés comme des prêtres iniques et cupides. Et ceux qui sont ignorants devront s'adonner à l'étude pour devenir dignes des recettes et de la grâce du sacerdoce. Mais les prêtres remariés ne bénéficieront pas de ces dons, tandis que les veuves des prêtres qui vivent avec sainteté et sobriété y auront droit. Et ceux qui ont droit aux revenus et aux recettes de l'Église ne devront pas les détourner pour leur propre profit, mais ils devront s'en acquitter aux évêques pour être bénis par eux.

եւ երիկամունքն ճարպովին ի կողից եւ ի խոտցաց մասն, լեզուն եւ աջոյ ունկն, շրթունքն հոտոտելեաւքն, աջոյ ակն եւ ամենայն խորհրդական մասունքն: Իսկ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յայլոց արմտեաց՝ տասանորդս հանցեն իւրաքանչիւր ոք ձեզ, յաղագս մաքրելոյ ամենայն արդեանցն եւ աճման ամենայնի պատճառ լինելոյ: Այլ եւ ի ձէնջ եղիցին ընծայք ի սեղան Աստուծոյ, ուստի արժանի եղէք նախ ընդունել զանարատ եւ զանապական մարմին եւ արիւն Փրկչին մերոյ յիշատակ փրկութեան ձերոյ, որպէս եւ Ղեւտացւոց քահանայութեանն հրամայեցաւ յայնժամ Մովսէսի ի Տեառնէ: Եւ հասք ի ձէնջ ի սեղան Տեառն եղիցի դրամ Ա. յամենայն տանց ձերոց եւ նուիրեալքն ի ձէնջ: Եւ ի փրկութեան պատարագէն երախայրիք՝ երթիցեն ի վանս գլխաւոր քահանայիցն, այսինքն է եպիսկոպոսացն. որպէս ի ժողովոյն հարկին ձեզ հոգեւոր հարկս, սոյնպէս եւ դուք պարտիք հարկս հոգեւորս հարկիլ եպիսկոպոսացն որ կոչին այցելուք. եւ նոքա մի՝ իշխեսցեն խորել, այլ հարկեսցին յաղքատս ամենայն:

Եւ արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սրբոյն Գրիգորէ եւ ի ձէնջ հաստատեսցի նմանապէս յամենայն հաւատացեալս անշարժ աւանդութիւնն որ ի սրբոյն. Ժողովրդականք ամենայն զպտուղս եւ զերախայրիս երիցանց մատուսցեն անզղջաբար սրտիւ եւ մտաւք, զի եղիցին ընդունելի պատարագքն իւրեանց առաջի Աստուծոյ: Սոյնպէս եւ քահանայքն զամենայն նախակարգեալ հասն մատուսցեն եպիսկոպոսաց առանց յապաղանաց եւ մի՝ անկցին ի հեղգութիւն, մանաւանդ յափշտակել կամելով զաւանդ վիճակելոցն, զի մի՝ դատապարտեսցին ընդ անաւրէն քահանայիցն յաղագս զաւշաքաղութեան իւրեանց: Եւ տգէտք ոմանք ըստ սովորութեան իւրեանց մի՝ արժանի եղիցին առնուլ հաս ի մտից, այլ ուսմանց պարապեալք եւ շնորհի քահանայութեան արժանացեալք՝ նոքա եղիցին արժանի հասից: Եւ դպիրք, գրակարդացք սրբասնեալք ամենայն պարկեշտութեամբ, մի՛ զրկեսցին ի բաժնէ իւրեանց: Բայց երկկանայքն, որ ամենայն ցանկութեան մարմնոյ զհետ չոգան, նոքա ոչ ունին մասնաւորել շնորհի սրբութեանցն: Իսկ կանայք երիցանց՝ այրիք մնացեալք եւ սրբութեամբ պարկեշտացեալք, արժանի եղիցին մասին իւրեանց ըստ արժանաւորութեան հասի սեղանոյ եւ նուիրականաց ոմանց: Եւ ամենայն ոք որ մասնաւորեալ իցէ հասից եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, նոքա ոչ ունին իշխանութիւն խորել ինչ անձանց զհաս Տեառն, զորս յինքեանց իցեն նուիրեալ, այլ ի գլխաւորսն վճարեսցեն սիրով եւ ընկալցին զաւրհնութիւնս ի նոցանէ. զի կարգք եկեղեցւոյ հաստատուն եւ անշարժ եղիցին, եւ Աստուած փառաւորեսցի յամենայնի՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԿԿՄ Ա. Քահանայ Կ. ամեայ ի պատարագէն լռեսցէ: Ապա եթէ առողջ իցէ՝ անյիշատակաց կատարեսցէ եւ մի՛ վարձեսցի:

CYM 1. Le prêtre doit cesser de célébrer la messe à partir de 60 ans. Mais s'il est en bonne santé, il pourra continuer sans toutefois commémorer les défunts et il ne sera plus rémunéré.

Ե. «Աղքատների կողոպտիչ»[1]

ԵԱԿ ԿԷ. Եթէ ոք ժառանգաւոր կամ ժողովրդական առցէ ի սուրբ եկեղեցւոյ մոմեղէն կամ ձէթ՝ որոշեսցի. եւ հինգպատիկ տուժեսցի, հանդերձ որով առն (հմմտ.- Ղեւտ. Ե. 16):

Անաւթով ոսկեղինաւ կամ արծաթեղինաւ սրբեցելով մի՛ ոք յիւր պէտս գողացեալ, զի աւրինազանցութիւն է. ապա թէ ոք ըմբռնեսցի՝ պատուհասիւ որոշեսցի:

ԵԱԿ ԶԳ. Եպիսկոպոս ոք թէ իցէ գաւառաց բազմաց եւ ունիցի իշխանութիւն ընդ ձեռամբ իւրով՝ մի՛ իշխեսցէ յայլոյ իշխանութեանց առնուլ եւ զմիւսոյ եկեղեցին զարդարել, զի աչառութեամբ վարեցաւ եւ անձին իւրում դատապարտութիւն. այնպիսին թէ չհաւանեսցի դառնալ յիրացն՝ ի բաց լուծցի, եւ այն՝ զորոց առն եւ շինեաց զայլոյ եկեղեցին՝ մի՛ կոչեսցեն զանուն նորա իւրեանց վարդապետ:

ԳԱՆ Է. Ոյք զպտուղ եկեղեցւոյն կամին արտաքս քան զեկեղեցին առնուլ կամ տալ, եւ որ ոչ կամաւք եպիսկոպոսին կամ որ ձեռնադրեացն զայնպիսիսն յայսպիսի իրս եւ կամաւք նորա չառնիցէ եւ չգործիցէ՝ նզովեալ լիցին:

ԳԱՆ Ը. Որ տայցէ կամ առցէ զպտուղ արտաքոյ քան զեպիսկոպոսն կամ որ կարգեալն է ի տնտեսութիւն տուրս տալոյ՝ տալին եւ առնելին նզովեալ լիցին:

ԱՆՏ ԻԴ. Եպիսկոպոսի իշխանութիւն ունել արժան է ի վերայ ընչից եկեղեցւոյն, զի բաշխեսցէ կարաւտելոցն ամենայն հեզութեամբ եւ երկիւղածութեամբ Աստուծոյ. իբրեւ վայելեսցէ եւ ինքն ըստ արժանի, թէ պիտոյ եւս իցէ ի կարեւոր պէտս իւր, եւ որ ընդ նովաւ կարաւտիցեն, իշխան լիցի առ ի կարաւտութիւն եղբարց եւ ի հանգիստ, զի ամենայնիւ մի՛ ինչ կարաւտեալ իցեն ըստ աստուածեղէն առաքելոյն, որ ասէ. «Ունիմք կերակուր եւ հանդերձ ի նմին բաւական լիցուք» (Ա. Տիմ. Զ. 8): Ապա թէ ոչ այսու շատ լիցի եւ փոփոխեսցէ զիրս եւ վատնեսցէ ի պէտս իւր եւ տան իւրոյ եւ զշնորհ եկեղեցւոյ եւ զպտուղ գեաւղիցն, ոչ կամաւք երիցանց եւ սարկաւագաց ձեռնամուխ առնէ զո եւ կամի, այլ եւ ընտանեաց եւ ազգականաց եւ եղբարց եւ որդւոց տացէ զիշխանութիւնս, իբրեւ սոքաւք ինչ հնարիցի ի ծածուկ վատնել այլոց ընտանեաց զեկեղեցւոյն, այսպիսին դատ տացէ եւ իրաւ ժողովոյն իշխանութեան այնորիկ: Ապա եթէ այլ եւս ինչ չարախաւսեսցի եպիսկոպոսն հանդերձ երիցամբքն որ ընդ նմայն են, իբրեւ այն թէ եկեղեցւոյն ակն իցէ, կամ ի

[1] «Աղքատների կողոպտիչ» արտայայտութիւնը (լատ. *necatores pauperes*), որը նկատի ունի ամենատարբեր կերպերով եկեղեցական ունեցուածքի եւ ինչքերի նկատմամբ ոտնձգութիւն կատարած անձանց, բազմաթիւ սահմանումներով հանդէս է գալիս մերովանգեան շրջանի Եկեղեցու կանոններում Զ.-Է. դդ.: Առաջին յիշատակութիւնն առկայ է 533 թ. Օռլեան քաղաքում գումարուած ժողովի Ժ. կանոնում (տե՛ս **A. Mardirossian**, «'Anathematis stigmate feriatur': débats doctrinaux autour de la peine de l'anathème dans les canons mérovingiens», *Revue d'histoire des facultés de droit et de la culture juridique* 38 (2018), էջ 705-727): Աւելի ուշ՝ 845 թ. Փարիզի մերձակայքում գտնուող Մոյ քաղաքում գումարուած ժողովի ժամանակ, «աղքատների կողոպտիչ» արտայայտութիւնը բացատրւում է հետեւեալ կերպ. Եկեղեցու ինչքերն ու գոյքը կողոպտողը զրկում է աղքատներին նրանց գոյութեան եւ խնամքի միակ միջոցից, տե՛ս **M. E. Moore**, *A Sacred Kingdom: Bishops and the Rise of Frankish Kingship 300-850*, Catholic University of America Press, 2011, էջ 364; **S. A. Szuromi**, *Pre-Gratian Medieval Canonical Collections: Texts, Manuscripts, Concepts*, Berlin, 2014, էջ 47-50:

E. «L'assassin des pauvres»[1]

CCL 67. Le clerc ou le laïc qui dérobe de la cire ou de l'huile dans la sainte église sera exclu; et il devra rendre le cinquième en plus de ce qu'il a pris (Lv 5, 16).

Celui qui dérobe pour son propre usage un objet en or ou en argent sanctifié agit illégalement; celui qui est pris sur le fait sera exclu.

CCL 83. L'évêque dont l'autorité s'étend sur plusieurs diocèses ne doit pas prendre des biens de l'un des diocèses au profit de l'église d'un autre diocèse, car une telle partialité le condamnerait et s'il persiste dans ce comportement, il sera déposé, et ceux dont il a dépouillé l'église pour enrichir l'autre église ne le considéreront plus comme leur *vardapet*.

GNG 7. Ceux qui veulent prendre ou donner les offrandes faites à l'église en dehors de l'église et celui qui, sans l'assentiment de l'évêque ou de la personne qu'il a nommée pour cette fonction, agit sans son accord sera anathématisé.

GNG 8. Celui qui prend ou donne l'offrande à l'insu de l'évêque ou de la personne qu'il a établie pour administrer la distribution des dons sera anathématisé.

ATC 24. L'évêque aura l'autorité sur les biens de l'Église pour les répartir en faveur des indigents comme il le voudra afin de subvenir à leurs besoins; mais aussi, si cela est nécessaire, pour ses propres besoins urgents et ceux de ses subordonnés qui sont dans l'indigence (1 Tm 6, 8). Mais s'il détourne et dilapide les biens pour ses besoins et ceux de sa maison, et accapare les bénéfices et le revenu de l'Église et des villages sans l'accord des prêtres et des diacres en faveur de ses frères et de ses fils, et dilapide en cachette ces biens, il devra rendre des comptes au concile provincial; et ce concile devra corriger et décider ce qui est juste concernant les évêques et les prêtres qui agissent ainsi en faisant preuve d'avarice et en dépouillant les pauvres.

[1] L'expression «assassin des pauvres» (lat. *necatores pauperum*) qui vise à désigner les personnes s'emparant de diverses manières des biens ecclésiastiques apparaît à diverses reprises dans les canons élaborés par l'Église mérovingienne aux VIe-VIIe siècle (la première mention est formulée par le canon 10 du concile d'Orléans de 533), voir **A. Mardirossian**, «'*Anathematis stigmate feriatur*': débats doctrinaux autour de la peine de l'anathème dans les canons mérovingiens», *Revue d'histoire des facultés de droit et de la culture juridique* 38 (2018), p. 705-727. Par la suite, le concile de Meaux – cité située à proximité de Paris – de 845 rappelle que l'«assassin des pauvres» est dénommé ainsi du fait qu'en volant les biens de l'Église, il prive les indigents de leur unique moyen de subsistance, voir aussi **M. E. Moore**, *A Sacred Kingdom: Bishops and the Rise of Frankish Kingship 300-850*, Catholic University of America Press, 2011, p. 364; **S. A. Szuromi**, *Pre-Gratian Medieval Canonical Collections: Texts, Manuscripts, Concepts*, Berlin, 2014, p. 47-50.

զեաւղից կամ յայլմէ պատճառանաց եկեղեցեաց յանձինս իւրեանց ժողովիցեն եւ ազահիցեն, եւ աղքատք նեղեսցին եւ չարախաւսութիւն եւ հայհոյութիւն ածցեն ի վերայ բանին դնելոյ եւ այսպիսի ինչ վարս վարիցեն կամ վարեցին, զայնպիսիսս ուղղել արժան է. ըստ իրաւին զաւրէնն ընտրեսցէ ժողով եպիսկոպոսաց:

ՍԱՊ ԼԱ. Եւ որք սովորեցին տգիտութեամբ մեղանչել ժողովրդականք՝ որ զպատարագի կաշի եւ ճրագու բաժանեն ընդ քահանայս, եւ յիւրեանց տունս տանին պատճառաւ վանաց, յասմիետէ յառաջ մի՛ իշխեսցեն բաժանել. ապա եթէ իցէ ոք որ բաժանիցէ՝ քահանայն զպատարագն մի՛ մատուսցէ, զի մի՛ մեղաց այնպիսւոյն հաղորդեսցի, քանզի ոչ է բաժինն այն բարի արարողաց պատարագին:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանե՛ս զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ ե՛նք վճռիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ զողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՍԱՊ ԾԴ. Առաքելական պատուոյ եղեր արժանի, պարտիս եւ վարուց նոցա նմանիլ, որպէս զիրք Գործոց առաքելոցն վկայեն. «Բաշխէին ամենեցուն՝ ում զիարդ պիտոյ ինչ լինէր» (Գործ. Բ. 45): Զի զանձ աստուածային որում տեսուչ եւ մատակարար կազմեցար՝ նեղելոց եւ որբոց եւ այրեաց տուաւ յապաւինութիւն եւ եթէ միանգամայն ինչ աշխարհի վտանգ հասանիցէ, բայց յայլ իրս ամենեւին չէ իշխանութիւն ծախել, զի յաղագս հոգւոց փրկութեան տուան զանձքն: Արդ՝ եթէ ոք յայլանդակս ինչ ծախիցէ՝ ընդ սեղանակապուտսն դատ տայցէ յաւուրն դատաստանի եւ պատիւն բարձցի ի նմանէ. զի թէ ժամանակաւոր թագաւորացս գործակալք յանիրաւս ծախելով զարքունիսն՝ պատիժս կրեն եւ ի պատուոյն ի բաց անկանին, որչափ եւս առաւել որք զաստուածայինսն վատնեսցեն յանուղղայս՝ կրեսցեն պատիժս աստ եւ ի հանդերձելումն: Եւ թէ ոք աչառիցի այնպիսեացն թոյլ տալով՝ կցորդ եղիցի չարեաց գործոց նոցա:

ՆԵՆ Ա. Զի ոչ է պարտ բաժանել զժողովուրդ վասն պտղոյ եւ մտից սրբոյ եկեղեցւոյ, յորմէ համարձակեցան բաժանել զպատարագս անառակութեամբ ըստ տունս, յանդգնել բաժանել լրբաբար եւ զհաց սեղանոյ ի տունս իւրեանց, ոչ թողա-

SPT 31. Certains laïcs par ignorance ont pris l'habitude de se partager le cuir et la graisse de l'offrande avec les prêtres et ils les emportent chez eux sous prétexte des besoins de leur hôtellerie (*i.e.* pour les voyageurs chrétiens); dorénavant, qu'on les empêche de procéder à de tels partages et si quelqu'un transgresse ce commandement, les prêtres ne devront pas présenter l'offrande, afin de ne pas participer au péché d'un tel pécheur.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

SPT 54. L'évêque doit vivre comme les apôtres et le trésor dont il est responsable est un recours pour les affligés, les veuves et les orphelins ou pour le cas où se produirait un péril terrestre. Mais il ne doit dépenser ce trésor pour aucune autre chose (Ac 2, 45). S'il le dépense en faveur d'un dégénéré son rang lui sera retiré et il sera châtié le jour du Jugement. Et celui qui fait acception de personne – en étant d'accord avec une telle personne, et en pardonnant ses actes – sera complice de ses méchants actes.

NEN 1. Il ne faut pas diviser les fruits et les revenus donnés par les laïcs à la sainte église et donc, diviser les offrandes foyer par foyer en se permettant de diviser effrontément le pain de l'autel dans les maisons des laïcs en les empêchant,

ցուցեալ զժողովրդականսն տանել յեկեղեցի, զի աւրինեսցին:

ՆԵՆ Բ. Այլ ի նոյն ինքն ի սուրբ եկեղեցւոջն վասն նորին կռիւս եւ խոցոտմունս ընդ միմեանս, զոր մեք իսկ տեսաք, զոր պարտ էր ահիւ եւ դողութեամբ կատարել զիսորհուրդ սրբոյ պատարագին, այլ ոչ որովայնամոլութեամբ եւ ժլատութեամբ թշնամանել զսրբութիւնսն. խափանեցին քահանայքն եւ զպատարագն, որ բաժանեն դպրաց, զի առցեն ի նոցանէ գինս վասն սուրբ պատարագին:

ՆԵՆ Դ. Կէսք վաճառեցին ընկերաց իւրեանց որպէս ծառայս եւ այլքն ետուն վարձանս կանանց իւրեանց ամպարշտեալք ամենեւին, վստահացեալք ի բռնութիւն, անարժանութեամբ անձանց իւրեանց մեղան. եւ ժողովրդականք այնպիսի պատճառաւ բաժնոց կերեալ առանց աւրինութեան զհաց պատարագին, եւ ոչ կամեցան տանել զքահանայս եւ զպաշտաւնեայս ի տունս եւ զմատուցողս պատարագին, այլ զերկականայս եւ զանդպիրս. այսպիսի անարժանիւք հաճոյ թուեցաւ նոցա առնել զտունս իւրեանց թերակատար յաւրինութենէ քահանայից, անմիտ ագահութեամբ զրկեալ զպաշտաւնեայս սեղանոյն ի հացէ ուխտին եւ զրկեցան ինքեանք յաւրինութենէն Աստուծոյ: Կարգեցաք եւ սահմանեցաք՝ յայսմհետէ հրաժարեսցեն քահանայք եւ ժողովրդականք յայսպիսի անառակ մահաբեր սովորութենէ:

ՆԵՆ Զ. Քահանայք զշաբաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի՛ իշխեսցեն խափանել, որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս, այլ մատուցեն անսխալ սաղմոսիւք եւ մարգարէիւք եւ առաքելաւք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար: Եւ զբաժակ սուրբ հաղորդութեանն մի՛ իշխեսցեն խափանել քահանայքն պատճառանաւք չքաւորութեան, որպէս ամբաստանեցին ժողովուրդք ի բազում տեղիս, որ արարեալ բազմաց անխնամող հոգւոց իւրեանց, այլ մի՛ եւս լիցի, զի մի՛ զուցէ պարտաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին յԱստուծոյ. պատրաստեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւորապէս ամենայն զգուշութեամբ:

ՆԵՆ ԺԳ. Եւ ժողովրդականք մի՛ հրապուրեսցին ի նոցանէ ի բաժանումն սրբոյ եկեղեցւոյ, զի պատճառ խռովութեան բերէ, այլ զպտուղս եւ զմուտս ժողովրդականք միաբանութեամբ ի սուրբ եկեղեցին հատուցեն ամենայն յաւժարութեամբ անխափան. եւ մի՛ ըստ դասուց բաժին եւ երդոց, որ եղեւ վնաս. եւ քահանայից առեալ ի սրբոյ եկեղեցւոյ բաժանեսցեն կարգաւորաբար, որպէս աւրէն է. գլխաւոր քահանայիցն՝ Բ. մասունք եւ կէս մասին, եւ այլ քահանայքն՝ մէն Բ. մասունս, եւ սարկաւագունքն՝ մի՛ մասն եւ կէս մասին. եւ դպիրքն եւ այրի կանայքն թէ իցեն պարկեշտք՝ մի՛ մասն առանց ամենայն հակառակութեան: Ապա եթէ իցէ ոք, որ հակառակիցէ եւ առնիցէ խռովութիւն, այնպիսին դադարեալ լիցի յիւր կարգէն, եւ ընկերք իւր մի՛ իշխեսցեն ընդ այնպիսումն հաղորդել, եւ ժողովրդականք՝ առ քահանայս ունել զնա:

ՆԵՆ ԻԲ. Յագապս մասունս մի՛ բարձցեն՝ ըստ սրբոց կանոնին, այլ աղքատաց տացեն ի նմին ժամու յանդիման ագապատեառնն:

à cause de cela, de l'emmener à l'église pour le faire bénir.

NEN 2. Certains prêtres en raison de leur cupidité et de leur gloutonnerie se sont mutuellement affrontés et offensés au lieu de célébrer la messe avec crainte; ainsi, ils ont écourté la messe pour procéder au partage des offrandes en s'emparant de la part des *dpir*s comme prix pour la célébration de la messe.

NEN 4. Certains prêtres indignes ont rétribué leurs amis comme des serviteurs et d'autres ont versé des salaires à des femmes sans conscience; et de ce fait, certains laïcs ont mangé le pain du sacrifice sans qu'il ait été béni, et ils n'ont pas voulu emmener chez eux les prêtres et les ministres habilités à servir l'eucharistie, mais ils ont invité des personnes remariées ou illettrées et de ce fait, ils ont laissé leurs maisons sans bénédiction, et par leur cupidité, ils ont privé les clercs des revenus de l'autel. Désormais, ces prêtres et ces laïcs devront renoncer à ces coutumes funestes.

NEN 6. Les prêtres ne feront pas obstacle à la célébration de la messe le samedi et le dimanche, mais qu'ils la célèbrent avec lecture des psaumes, des prophètes, des apôtres et des Évangiles selon la règle. Et en de nombreux endroits, les laïcs ont accusé les prêtres d'avoir confisqué la coupe de l'eucharistie sous prétexte de pauvreté; si les fautifs ne cessent pas d'agir ainsi, ils seront punis et frappés par Dieu, mais qu'ils fassent les préparatifs pour accomplir la messe sans entrave.

NEN 13. Les laïcs paieront tous ensemble les impôts à l'église et non de façon séparée par groupes de parts et de foyers fiscaux; et les prêtres après avoir reçu la totalité les répartiront selon la règle; les prêtres principaux recevront deux parts et demie, les autres prêtres deux parts, les diacres une part et demie, les chantres et les veuves – si elles sont honnêtes – une part. Celui qui s'oppose à cela et fait sédition sera suspendu de son rang, ses amis ne communieront plus avec lui et les laïcs ne le considéreront plus comme un prêtre.

NEN 22. Lors des festins de charité – agapes –, les prêtres ne doivent pas enlever de parts en vertu des saints canons, mais qu'ils donnent le profit des agapes aux pauvres en présence de l'organisateur du festin.

ՆԵՆ ԻԸ. Զարջառս եւ զոչխարս քահանայք ի տունս իւրեանց կենդանի մի՛ իշխեսցեն առնուլ, զի ագահութիւն է, եւ թողուլ զտունն անպատարագ՝ ամպարշտութիւն է. եւ ժողովրդականք կենդանիս մի՛ իշխեսցեն տալ ցնսա, ինքեանք արասցեն կարգաւորութեամբ ի տունս իւրեանց, զի աւրհնութեան սրբոյ պատարագին արժանի լիցին ծախուն եւ վաստակաւքն:

ՍԻՈ Գ. Եպիսկոպոս մի՛ իշխեսցէ առնուլ ինչ <ի> յանցաւորաց եկեղեցւոյ, այլ յանցաւորին իւր ձեռաւք հրամայեսցէ տալ ի ձեռս աղքատաց, զի քաւեսցէ զյանցանս իւր:

ՍԻՈ Է. Վանք շինեցան ի գեաւղս, զի անդ հանգիցեն առաջնորդք եկեղեցւոյ եւ հիւրք եւ աղքատք. եւ զհաց նուիրացն աւրհնութեան ի տանսն յերիցեղբարցն տանցն եւ ի քահանայիցն, զոր անդր կարգեալ եղեւ, եւ զմատաղենիս եւ զհատ ի վերայս առնուն գեղականքն, եւ վարձ տան նահապետի, եւ աւերեն զվանսն եւ զլոյսն զպաշտաւն, զխնկարկութիւն ի վանացն եկեղեցւոյ խափանեն: Զայնպիսիսն ծանր նզովիւք կապեալ եմք եւ բանիւ Աստուծոյ: Մի՛ իշխեսցեն ժողովրդականքն այնմ շնորհի, թող ի վանս երթայ ամենայն հասն ըստ առաջին կարգաւորութեան հարցն: Եւ վանական մի՛ իշխեսցէ տանել ինչ անտի ի տուն իւր, իսկ եթէ յանդգնեսցի՝ ի մեղս եղիցի նմա:

ՍԻՈ ԺԴ. Որք չեւ հասեալ ի ժողովրդականաց յայն, որ ի նեղութենէ հարկաց անձինքն հասանեն ի վաճառ, եւ սակաւ ինչ ի գոյութեան լինի, եւ վաճառեսցէ զեկեղեցի կամ զսպաս սրբութեան կամ ի կարասւոյ կամ յանդաստանաց եկեղեցւոյ՝ նզովեսցի յԱստուծոյ եւ ի մէնջ. եւ զայնպիսին մի՛ որ կոչեսցէ քրիստոնեայ:

ՍԻՈ ԺԷ. Տկարքն, քանզի ի տանց, յընտանեաց եւ ի քաղաքաց իւրեանց մերժեալք եւ հալածեալք եղեն, առաջին սուրբ հարքն բարեպաշտ իշխանաւքն անկելանոցս շինեցին, ուր զնոսա ժողովեցին եւ վիճակս կարգեցին գաւառաց գաւառաց անդր տալ զտուրս ողորմութեան ի մխիթարութիւն նոցա: Այժմ տեղիս տեղիս այն աւերեալ է, եւ ելանեն տկարքն յայլ մուրողացն վիճակաց առնուն զմուրոդին, եւ նոքա զրկին ի միմեանց եւ չքաւորեալ շրջին: Յայսմհետէ հոգ լիցի եպիսկոպոսաց եւ նոցին ազատաց եւ այլ գլխաւորացն՝ հաստատել զաւերեալ յարկսն շինութեամբ, ժողովել զանկեալսն եւ պատուէր առնել ժողովրդոցն, որք վիճակաւն են հաստատեալ նոցա՝ առնել ողորմութիւն, եւ աւտար վիճակաւորաց չտալ ինչ: Եւ մի՛ որ իշխեսցէ անցանել ընդ այս հրաման:

ՍԻՈ ԺԸ. Ի յիշատակ վախճանելոցն ի յընտանեաց նոցա որ ինչ ըստ կարգի աւրինաց քրիստոնէութեան, զոր հրամանաւ սուրբ հարցն կատարեն զմխիթարութիւն հոգւոց նոցա կամ զքառասունս եւ զագապս ի հանգիստ նոցա կամ զայլ տուրս, զոր ինչ եւ հրամայեսցէ վախճանեալն հոգւոյն իւր, մի՛ իշխեսցեն յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորանոցս տալ այլ անդեն զեղջ եկեղեցւոյն երիցուն լիցին եւ վանացն՝ այնպիսեացն հասք, եւ իւրեանց տան երիցուն, ուր շնորհաւք սուրբ աւա-

NEN 28. Les prêtres ne doivent pas par cupidité emporter chez eux le bétail ou les moutons vivants, car laisser une maison sans bénédiction est de l'impiété; et les laïcs n'ont pas le droit de céder leurs animaux, mais qu'ils agissent avec ordre chez eux afin d'être dignes de la bénédiction de la sainte messe par leurs dépenses et leurs œuvres.

SIO 3. L'évêque n'a pas le droit de recevoir quoi que ce soit des mains des transgresseurs, mais qu'il ordonne aux coupables de faire leurs dons directement aux pauvres, afin d'expier leurs fautes.

SIO 7. Des monastères ont été établis dans les villages afin que les prélats, les visiteurs et les pauvres se reposent là; mais les villageois en soudoyant le chef local privent les *erēc'ełbayr*s et les prêtres locaux du pain – offert pour la bénédiction des fêtes – qui leur a été attribué, mais aussi des prémices et même une partie en plus de cela, ainsi, ils ruinent ces monastères et privent de culte, de lumière et d'encens ces demeures ecclésiastiques. De ce fait, nous anathématisons lourdement ces personnes. Et que désormais les fidèles ne prétendent pas à cette faveur, et que toutes les taxes aillent aux monastères selon la première réglementation des pères. Et aucun religieux n'aura le droit d'emporter quelque chose pour chez lui, sinon, il sera dans le péché.

SIO 14. Si un laïc qui est oppressé par les impôts – mais pas au point de devoir vendre sa personne, car il lui reste encore un petit quelque chose – vend une église, un vase sacré, un meuble ou un champ de l'église, il sera anathématisé par le synode et Dieu; et personne ne l'appellera plus chrétien.

SIO 17. Les infirmes ayant été chassés de leurs maisons, de leurs familles et de leurs villes, que les premiers saints pères ont construit pour eux, avec l'aide de princes pieux, des hospices organisés en circonscriptions dans chaque canton, afin qu'on y dépose les aumônes pour les réconforter. À présent, tout cela est en ruine et les infirmes errent et reçoivent l'aumône hors de leur propre circonscription, et ils se dépouillent les uns les autres, réduits à l'indigence. Désormais, les évêques aidés par leurs nobles et les autres chefs veilleront à restaurer par des travaux de construction les hospices démolis pour rassembler là les indigents et ils ordonneront aux fidèles qui leur sont affectés par la circonscription de faire l'aumône, et de ne rien donner à ceux qui dépendent d'autres circonscriptions.

SIO 18. Les familles qui en vertu des commandements des saints pères et des lois religieuses accomplissent pour le repos de l'âme des défunts, les quarantaines, les agapes et les autres dons que le défunt avait ordonnés pour son âme n'auront pas le droit de les donner à d'autres églises ou institutions religieuses, mais ces revenus seront donnés sur place au prêtre du village ou du monastère du lieu où le défunt avait été baptisé, s'était marié et où il communiait. Mais si, après avoir donné le

զանաւն վերստին եղեւ ծնեալ եւ պսակեալ եւ կենացն հացիւ կերակրեալ, ուստի եւ յուղարկեալ առ Աստուած երթայ: Իսկ յորժամ հարկաւորն յիւր եկեղեցին կատարեալ լինի, եւ կամեսցի աւելորդս ինչ առնել յայլ եկեղեցիս կամ ի կրաւնաւորս կամ յաղքատս, ապա լիցի համարձակ առնել ինչ:

ԲԳԿ Կ. Քահանայ որ զսպաս սուրբ խորհրդոյն տանի ի վաճառ կամ առնէ կնոջ իւրում՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ճԺԶ. Թէ ոք ի դպրաց կամ յուխտէ եկեղեցւոյ յափշտակէ յաստուածային գրոց կամ ի սուրբ սպասուց եկեղեցւոյ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի:

ԲԳԿ ճԽԳ. Թէ ոք արգելցէ զպտուղ քահանային կամ զերի կամ զմորթի կամ զայլ հաս սուրբ եկեղեցւոյ. զոր սուրբ հայրապետացն կարգեալ է ազդմամբ Սուրբ Հոգւոյն, եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ճՀԲ. Ոչ է արժան քահանայի կամ դպրաց առնուլ զագապսն ի տուն, այլ յեկեղեցւոջն ուտել եւ զաղքատսն ընդունել եւ յերեկորէն կանխել ի պաշտաւնն մինչեւ ի լոյսն. նոյնպէս եւ զերախայրիսն՝ նախ տանել յեկեղեցին յունկնդրութիւն Աւետարանին եւ ապա ամփոփել իւրեանց. եւ այն է հաճոյ Աստուծոյ: Եւ եթէ ոք համարձակեսցի զանարժանս առնել եւ ոչ ըստ հրամանի կանոնաց՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ճՀԳ. Մի իշխեսցեն ընտանիք քահանային ի բեմ ելանել եւ մի իշխեսցեն ընդունել ի տունս իւրեանց զշնորհս առանց պաշտաման քահանային եւ ունկնդրութեան սուրբ Աւետարանին: Ապա եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ճՀԴ. Թէ ոք ուխտական կամ դպիր ժողովրդեանն առաջնորդէ եւ հրապարակաւ աղաւթէ կամ շնորհս առնու յինքն կամ պտուղ կամ ապաշխարութիւն դնէ մեղաւորաց կամ վասն տգիտութեան զքահանայն արհամարհէ՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ Մ. Զնուէրս Տեառն, զոր հատուցանէ ոք, մի իշխեսցէ պահել ի տան իւրում յուտելիս, այլ աւրն բաշխեսցէ աղքատաց սրտի մտաւք. եւ թէ ոք պահէ՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՄԻԵ. Թէ ոք ի քրիստոնէից զխաչ յափշտակէ վասն ոսկւոյ կամ վասն արծաթոյ կամ վաճառէ կամ բեկանէ՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԳԱՍ Ժ. Եհաս լուր ի մեծ սիւնհոդոսն Նիկիայ, թէ եպիսկոպոսունք տեղաց տեղաց ի ձեռն շնորհաբաշխութեան հաւաքմունս ընչից եւ արծաթոյ առնեն, եւ ընդդէմ Հոգւոյն թուեցաւ գործն, զի ոչ զայս ուսուցին սուրբ առաքեալքն Տեառն, այլ որպէս ընկալան ի Տեառնէ ձրի, նոյնպէս եւ այլոց աւանդեցին՝ «Ձրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8), որով բաշխէին ում եւ պէտք լինէին: Արդ՝ թոշակ աւանդիցն տացի աղքատաց եւ որք ունին պէտս առ ի մխիթարութիւն վշտաց. իսկ որ արտա-

nécessaire à cette église, il reste du surplus, on pourra le donner à une autre église, à d'autres clercs ou à d'autres pauvres.

ECB 60. Le prêtre qui emporte et vend les saints objets du culte ou les offre à sa femme sera anathématisé.

ECB 116. Le *dpir* ou le clerc qui dérobe les Écritures ou des vaisselles saintes de l'église sera compté parmi les crucificateurs.

ECB 143. Celui qui s'empare des fruits dus aux prêtres ou du quartier d'épaule, ou de la peau, ou d'autres recettes de l'Église – qui ont été disposés par les saints patriarches inspirés par le Saint-Esprit - sera compté parmi les crucificateurs.

ECB 172. Les prêtres ou les *dpir*s ne doivent pas emporter chez eux les agapes mais les manger à l'église en invitant les pauvres et se tenir dans le culte du soir jusqu'à l'aube; de même, les prémices seront d'abord amenées à l'église où on lira les Évangiles, puis elles seront réparties. Mais celui qui s'en empare en s'opposant aux commandements canoniques sera anathématisé.

ECB 173. Les membres de la famille du prêtre ne doivent pas monter au *bêma* ni recevoir chez eux les revenus de l'Église sans que le prêtre ait célébré le culte. Sinon ils seront anathématisés.

ECB 174. Le clerc ou le *dpir* qui prêche le peuple, qui dirige la prière publique ou qui reçoit lui-même des revenus et les fruits, ou qui fixe la pénitence pour les pécheurs, ou qui par ignorance méprise prêtre, sera sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ECB 200. Celui qui doit faire une offrande au Seigneur ne doit pas oser la garder chez lui pour la manger; mais il doit la distribuer aux pauvres avec un cœur fervent sous peine d'être anathématisé.

ECB 225. Le chrétien qui vole une croix – du fait qu'elle est en or ou en argent – ou la vend, ou la brise sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

GNT 10. La nouvelle est arrivée au grand concile de Nicée qu'en divers endroits des évêques, à l'occasion de la distribution des revenus ecclésiastiques, procèdent à des détournements de biens et d'argent, or, de même qu'ils ont reçu gratuitement du Seigneur, de même aussi, ils ont transmis aux autres (Mt 10, 8). À présent, le salaire traditionnel sera donné aux pauvres et à ceux qui en ont besoin; mais ceux qui manigancent en dehors de nos canons contre leurs frères ou leurs fils et pressent

քոյ մերոյ կանոնելոցս այլազգ նիւթեն եղբարց կամ որդւոց եւ տոկոսեալք ճնշեն զոմանս, գրեալ է. «Հան զժանտն յատենէ» (Առակք, ԻԲ. 10) ի բաց որոշեսցի ի պատուոյն, զի զպարգեւսն Աստուծոյ ընչիւք համարեցաւ ստանալ. նոյն կանոն կացցէ եւ մայրաքաղաքացի եպիսկոպոսացն:

ԳԱՍ ԺԲ. Ոչ իրաւացի է եպիսկոպոսի զմեղաց ուրուք կրել տուգանս առ ի յիւրոցն բուծանել, այլ աղքատաց բաշխել, զի որք այսպէս ոչ առնեն՝ հեռի են յուղիղ հաւատոյ եւ որոշեալք ի սուրբ ժողովոյն:

2. Արդարութիւն

Ընդհանուր

ԿԱՌ Ի. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ի կարգէ քահանայութեանն ընտրեալքն, անարատքն, որ սուրբ ի մամոնայէ իցեն, աւրինաց եւ կարգի եկեղեցւոյ հմուտք, եթէ եւ յանարգաց ոք իցէ՝ ի քահանայապետութիւն եւ ի գլխաւորութիւն կացուսցեն միջնորդ լինել ընդ մարդիկ եւ ընդ Աստուած, զի երեւեսցի գլուխ եւ առաջնորդ ամենեցուն, զի ի ձեռն նորա խնդրեսցի չարութիւն եւ բարութիւն, մեղք եւ արդարութիւն յամենեցունց, զի դէտ եւ հովիւ է իբրև զՍամուէլն, զի շրջէր եւ կարգէր եւ հրաման տայր ըստ մարգարէութեանն Եզեկիէլի:

ԿԱՌ ԻԶ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ որք են յաստիճանի դատաւորութեան եւ իշխեն առնել դատաստան, եթէ թիւրեսցի, եթէ աչառիցէ երեսաց եւ պարտաւորեսցէ զարդարն եւ արդարացուսցէ զպարտաւորն, մի՛ եւս կացցէ ի կարգի դատաւորութեանն եւ պատուհասեալ կշտամբեսցի, զի ոչ իմացաւ զգրեալսն աստուծային ձեռամբն յաւրէնսն Մովսէսի, թէ «Մի՛ խոտորեցուսցես զիրաւունս ի դատաստանի» (Բ. Օրէնք ԻԴ. 17), եւ «Կաշառ ի վերայ իրաւանց մի առնուցուս» (Սաղ. ԺԴ. 5):

ԵԱԿ ՁԵ. Զայսոսիկ յաղագս կանոնաց ձեզ հրամայեցաւ ի մէնջ՝ իբրեւ եպիսկոպոսաց, իսկ դուք կացեալ մնացեալ ի նոսա՝ ապրեսջիք եւ զխաղաղութիւն կալջիք. իսկ անհաւանեալքն ընդ տանջանաւք եղիցին, եւ պատերազմեալք ընդ միմեանս անվախճան կրիցէք զպատուհասն, վասն ոչ լսելոյ ըստ արժանւոյն վտանգեալք: Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԱՆՏ ԻԵ. Ես Եւսեբիոս, ամենայնի որ սահմանեցաւ եւ որոշեցաւ իբրեւ անդ էի՝ եւ յանձին կալայ. ես Թէոդոս, ամենայնի զինչ եւ սահմանեցաւ՝ հաճեցայ եւ յանձին կալայ[1]:

[1] Յունարէն բնագրում բացակայող այս կանոնը խնդրահարոյց է: Ըստ էության, եթէ Եւսեբիոս Կեսարացին մասնակցել է ոչ թէ 341, այլ 328 թ. Անտիոքի ժողովին, որտեղ սահմանուել են ներկայ կանոնները,- ապա Թէոդոս Ա. կայսրը (379-395) այդ ժամանակ դեռ ծնուած չէր...

certains d'entre eux en réclamant des intérêts, les Écritures les dénoncent (Pr 22, 10), et ils seront exclus de l'honneur; le même canon s'appliquera aussi aux évêques métropolitains.

GNT 12. Il n'est pas légitime pour un évêque de s'approprier, afin de nourrir les siens, l'amende qui sanctionne celui qui a commis des péchés, mais il doit la distribuer aux pauvres, car ceux qui n'agissent pas ainsi sont éloignés de la foi droite et exclus de la sainte assemblée.

2. La justice

Généralités

CAP 20. Ceux élus à la prêtrise devront être purs, ne pas aimer la richesse et être instruits dans la loi, et si quelqu'un d'origine humble devient prêtre, c'est à lui en dépit de ses origines modestes que tous devront rendre des comptes pour le bien et pour le mal, pour les péchés et pour la justice, car il est la sentinelle et le berger à l'image de Samuel.

CAP 26. Les juges qui sont dépravés et qui font acception de personne en condamnant le juste, et en innocentant le coupable ne garderont pas leur rang de juge et seront punis, car ils ont ignoré les règles divines écrites par la main de Moïse (Dt 24,17; Ps 14,5).

CCL 85. À vous évêques, nous (*i.e.* les apôtres) vous avons donné ces canons, de sorte qu'en les respectant vous soyez sauvés et en paix; et ceux qui y désobéissent subiront des tortures et s'opposant les uns aux autres, ils supporteront un châtiment perpétuel pour le prix de leur désobéissance.

ATC 25. Tout ce qui a été décidé et décrété lors du concile d'Antioche a été accepté par Eusèbe de Césarée (?) et approuvé par l'empereur Théodose[1].

[1] Ce canon qui n'existe pas dans la version grecque reste problématique. De fait, si Eusèbe de Césarée a bien assisté au concile d'Antioche de 328 – et non de 341 – qui a élaboré les présents canons, à cette date, l'empereur Théodose Ier – qui régnera de 379 à 395 – n'était pas encore né !

ՍԱՊ ԽԴ. Այս սահմանադրութիւն կարգաց գրեցաւ հրամանաւ երանելւոյն Սահակայ մեծ հայրապետի Հայաստան աշխարհի, ընկալեալ ի քաջ նահատակէն՝ ի տեառնէն Գրիգորէ՝ թարգմանեցաւ միայն յունէ ի հայ:

Արդ՝ եթէ ոք անհնազանդեալ կանոնիս նորոգաձեւել կամեսցի զկարգեալ սահմանադրութիւնս, մի՛ ընկալցի մասն եւ վիճակ ժառանգութեան յարքայութեանն Քրիստոսի եւ Աստուծոյ: Եւ որ ոք միաբանեալ կատարեսցէ՝ ընկալցի զաւրհնութիւն ի Տեառնէ հաղորդելով պարգեւացն եւ անվախճան հանգստեանն երջանկին Գրիգորի եւ հաւր մերոյ Սահակայ, եւ նոցին հետեւելոց ճշմարիտ ուղղափառութեան, որք ի մեծ եւ յերեւելում աւուրն են պսակելոց, յամենաբաւական աջոյն անթարգմանելի պայծառութեամբ մշտնջենաւորեալք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՇԱՀ Ներածութիւն. Պարտ եւ պատշաճ է նաւավարին հոգալ զարուեստագործութիւն նաւին եւ զշաւիղս ծովուն նկատել եւ ըստ հողմոցն աջողութեան գնալ ի վերայ մկանանց ծովուն: Նոյնպէս եւ զաւրավարին յամենայն ժամ զզաւրսն ի հանդիսի անցուցանել զայրընտիր եւ զձիընտիր, զէն զարամբ, սպառազէն զերիվարաւ եւ ակն ունել ի ճակատուն յաղթող գտանել եւ առնուլ պսակ եւ պատիւ ի թագաւորէն: Ապա առաւելապէս արժան եւ իրաւ է վարդապետաց, սրբոյ եկեղեցւոյ հովուաց, առաջնորդաց աւրինաց արդարութեան եւ ստոյգ պատուիրանաց Աստուծոյ կենդանւոյ, «Յանենայն ժամ յաւրէնս Տեառն խորհել ի տուէ եւ ի գիշերի» (Սաղ. Ա. 2), եւ զմանկունս եկեղեցւոյ յամենայն ժամ նորափետուր զարդարել ի Տէր:

Յետ փոխելոյ յերկրէս վարդապետացն, հարցն արդարոց եւ ճշմարիտ աւրէնսդիր առաջնորդացն, եւ մանաւանդ սրբոյ քահանայապետին Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ հոգելից, հոգեկիր, ճշմարտասէր վարդապետին Մերսովբայ, որ լուսաւորեաց զերկիրս Հայոց վարդապետութեամբ իւրով, ի փոխել նոցա յերկրէս լինէր եղծումն եւ քայքայումն կարգաց եւ աւրինաց սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս եւ տեսանէր ի տեսլեանն յառաջագոյն սուրբ քահանայապետն Սահակ, կամ եւս յառաջ սուրբն Գրիգորիոս: Բազմանային որք յաճախէին ի գործս պղծութեան եւ յետս ընդդէմ գնային. «ի ցամաքել սիրոյն բազմանայր անաւրէնութիւն» (Հմմտ. Մատթ. ԻԴ. 12). եւ ոչ ոք էր որ քաղէր զորոմնն եւ սրբէր զգաղձն վնասակար, քանզի արմատացեալ էր սէզն եւ տարածէր աւր ըստ աւրէ. եւ լինէր յաճախումն մծղնէից եւ այլոց չարեաց՝ կնահանէից, պոռնկաց, զողոց, անձնակամակաց, ամենայն խոտորնագ չարագործաց յաշխարհիս Հայոց ի մէջ տանս Թորգոմայ. եւ լինէր սուգ եւ տրտմութիւն: Որք էին ի ժամանակին նախանձնախնդիր վարդապետք, եպիսկոպոսք, երիցունք, ոյք ունէին զուխտ սրբութեան, պաշտաւնեալք Քրիստոսի եւ մանկունք սրբոյ եկեղեցւոյ. այլ եւ յուխտէ քահանայիցն ոչ գնային ըստ սրբութեան արդար ճանապարհին: Եւ մանաւանդ, զի ոչ էր ի ժամանակին յայնմիկ իշխանութիւն եւ տէրութիւն ի ձեռն ազգին Մամիկոնէից, զի ղաւղեալ եւ նուաճեալ եւ հնազանդեալ էին համբարձելոյ պարսկային թագաւորութեանն. զի թէպէտ եւ հեծէին մռմռային, մռնչէին ի նմանութիւն կորեանց առեւծուց, Վարդան Մամիկոնեան համազգաւք իւրեանց՝ հանդերձ եղբարբք, այլ կային իբրեւ ի գառագղի արգելեալք, եւ ակն ունէին ի վերուստ աւգնականութեան, քանզի չարահնար ազգն Պարսից ի կասկածանս կային եւ յերկիւղի եւ ոչ տային զիշխանութիւնն ի ձեռս նոցա:

SPT 44. Celui qui désobéit aux canons de Sahak le Parthe et souhaite innover à l'encontre de ces prescriptions ne recevra pas son lot dans l'héritage du royaume de Dieu.

Mais celui qui s'y conforme recevra la puissance de Dieu et partagera les récompenses et le repos éternel du bienheureux Grigor l'Illuminateur et de notre Père Sahak le Parthe.

SHV Préambule. Il est nécessaire et convenable pour le capitaine de se soucier de la maîtrise du navire et de considérer les voies de la mer et, au gré des vents, de se frayer adroitement sur les ondes de la mer. De même, le général à tout instant doit passer en revue ses troupes, l'élite des troupes d'infanterie et des cavaliers, l'armement des hommes, la cuirasse des coursiers et veiller à se rendre victorieux sur le front, et à recevoir laurier et gloire de la part du roi. Dès lors, bien plus encore est-il digne et juste pour les *vardapet*s, pasteurs de la sainte Église, prélats des lois de justice et des authentiques commandements du Dieu vivant, «de méditer en toute heure la loi du Seigneur, de jour comme de nuit» (Ps 1, 2), afin d'orner en toute heure les enfants de l'Église d'un nouveau plumage dans le Seigneur.

Après le départ de ce monde, des *vardapet*s, pères justes et véritables prélats législateurs, et, en particulier, le saint grand-prêtre Sahak, catholicos d'Arménie, et le *vardapet* épris de vérité Mesrovb, spirituel et inspiré par le Saint-Esprit, qui avait illuminé le pays d'Arménie par son enseignement, lorsqu'ils eurent quitté ce monde, s'amorça la destruction et la dissolution des règles et des lois de la sainte Église, ainsi que l'avait vu à l'avance dans sa vision le saint grand-prêtre Sahak ou encore, avant lui, saint Grigor. Ceux qui redoublaient dans les actes impurs et régressaient dans le mauvais sens se multipliaient, «l'amour s'asséchait et l'impiété se multipliait» (cf. Mt 24, 12); et il n'y avait personne qui cueillait l'ivraie, et nettoyait la cuscute néfaste, car le gramen était enraciné et se répandait jour après jour; et avait lieu l'accroissement des *mcłnē*s et autres méchants répudiateurs, fornicateurs, voleurs, présomptueux, de tous les malfaiteurs pervers dans le pays d'Arménie, au sein de la maison de T'orgom; et c'était deuil et tristesse. Ce qu'il y avait autrefois de *vardapet*s, d'évêques et de prêtres zélés, ceux qui gardaient le vœu de sainteté, les ministres du Christ et les clercs de la sainte Église a disparu; mais à présent l'ordre des prêtres ne va plus dans le juste chemin de la sainteté. Et, en particulier, il n'y avait en ce temps-là ni autorité, ni gouvernement aux mains du clan des Mamikonean, car ceux-ci se terraient et étaient assujettis, et soumis à la royauté perse exaltée; car ils avaient beau gémir, grogner, rugir à la manière des lionceaux, Vardan Mamikonean et sa parenté, avec ses frères étaient comme retenus dans une cage en fer et espéraient l'aide du ciel, car la race malicieuse des Perses les tenait pour suspects et les craignait, et elle ne remettait pas le pouvoir dans leurs mains.

Ապա «Աւր ըստ աւրէ բղխէր զբան եւ գիշեր գիշերոյ ցուցանէր» (Սաղ. ԺԸ. 3) զգործս անարգելութեանն բան առ բան հասանէր մարդ ի մարդոյ, հնչումն լինէր յիւրաքանչիւր լսելիս: Գային ժողովէին ի հրամանէ միաբանութեանն յեղեալ կէտն ի Շահապիվան, ի բանակետղ թագաւորացն Հայոց, ի ժամանակ<ի> Նորաբեր տաւնին: Եւ լինէր այս ի Ե. ամի թագաւորութեանն Յազկերտի Պարսից արքայի եւ Վասակայ Սիւնւոյ մարզպանութեանն Հայոց եւ Վահանայ Ամատունւոյ հազարապետութեանն եւ Վրուայ Խոռխոռունւոյ մաղխազութեանն:

<Եւ գային ժողուէին եպիսկոպոսք Ի[1] եւ երիցունք բազումք, սարկաւագք եւ նախանձայոյզ պաշտաւնեայք Քրիստոսի եւ համաւրէն ուխտք եկեղեցւոյ, իշխանք, գաւառատեարք, գաւառակալք, պետք, բռնաւորք, զաւրագլուխ հարիւրաւորք, ազատք, կուսակալք կողմանց կողմանց մեծ աշխարհին Հայոց, նախարարք ամենայն առաջի Վասակայ մարզպանի եւ Վահանայ հազարապետի եւ Վրուայ Խոռխոռունւոյ մաղխ<ա>զի եւ առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսաց Ղաղա, Տաճատա, Արտակա, Գադա, Եփրեմի եւ այլոց բազմաց երիցանց գլխաւորաց՝ Յովսեբայ, Յովհաննայ, Մեղտայ, Երեմիայի, Ասպուրակայ, Դանիէլի, Ղեւոնտի սրբոյ, Եղիշէի դրան երիցու եւ այլոց սրբասէր քահանայից, որք էին նախանձախնդիր աւրինացն առաջի աւագ նախարարացն՝ քաջին եւ կորովոյն Վարդանայ Մամկոնենւոյ եւ Արշա<ւ>րայ Կամսարականի եւ Մանաճիհ<ր>ի Ռշտունոյ սպարապետին Հայոց, Զըկա Դիմաքսենի եւ այլոց նախարարաց:> <Մ>իաբան ասէին այսպէս, թէ՝ «Զեղեալ կարգ սրբոյն Գրիգորի եւ Ներսէսի եւ Սահակայ եւ Մաշտոցի, դուք անդրէն հաստատեցէք եւ այլ զլաւն եւս որպէս եւ ձեր կամք են եւ մեք կամաւք եւ ախորժիւք յանձն առնումք: Քանզի կարգք եկեղեցւոյ թուլացան եւ մարդիկ յանաւրէնութիւն դարձան»: Արդ՝ աւրէնք որ Աստուծոյ հաճոյ են եւ եկեղեցւոյ նորաշինութիւն, դուք զայն կարգեցէք եւ մեք հնազանդիմք եւ հաստատուն պահեմք. եւ եթէ ոք հաստատուն ոչ պահիցէ զկարգս աւրինաց կամ եպիսկոպոս, կամ երէց, կամ ազատ, կամ շինական՝ պատուհաս կրեսցէ եւ տուգանս տացէ»: Եւ զայս ասացեալ միաբան քահանայապետիցն, եթէ՝ «Առաքելական եւ Նիկիական կանոն<ք>ն հաստատուն կացցեն եւ մեք հնազանդեալ եմք, բայց որ ինչ պիտոյ է ի լրութիւն ի նոյն կանոնս, եւ մանաւանդ ի մէջ տանս Թորգոմայ եւ կողմանց արեւելեայցս». ապա կարգեցին եւ եղին այսպէս:

ԿԵԱ Ներածութիւն. Որպէս ասէ՝ յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան, այլ ինքն իսկ տէրն մեր Փրկիչն ասէ. «Ուր երկու եւ երեք միաբանեսցին յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա. եւ զամենայն զոր ինչ խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա» (Մատթ. ԺԸ. 19-20). եւ եթէ ասիցեն լերինս փոխեաց՝ փոխեսցի (Մատթ. ԻԱ. 21):

Սուրբ եւ խաղաղարար ժողովն որ ժողովեցան յԱնտիոքացւոց եկեղեցին կողմանց Պաղեստինացւոց եւ Ասորւոց եպիսկոպոսք ԺԲ. որ հաստատեցին զմեծ ժողովոյն Նիկիայ զկանոնն, ոչ աւելի քան զայն եղեալ, այլ զնոյն հաստատելով առաքեցաք ընդհանրական սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոյ, խաղաղութիւն ձեզ բազմասցի, ողջ լերուք ի Տէր:

[1] Մենք ստորեւ նախընտրում ենք ՄՄ Հմր 659 գրչագրի տարընթերցումը, որը, ի տարբերութիւն ԿՀ-ի մնացած ձեռագրերի, Խ. (40)-ի փոխարէն ունի եպիսկոպոսների Ի. (20) թուաքանակը, տե՛ս **A. Mardirossian**, *Le Livre*, p. 504-505.

Mais «jour après jour la rumeur grossissait, et chaque nuit témoignait d'actes débridés» (Ps 18, 3), parole après parole, se transmettait d'homme à homme, le tumulte devenait audible à chacun. Ils vinrent s'assembler au point fixé par un ordre unanime, à Šahapivan, camp militaire des rois d'Arménie, le jour de la fête du Nouvel an. Et cela eut lieu, dans la cinquième année du règne de Yazdgerd, roi des Perses, alors que Vasak Siwni était *marzpan* d'Arménie et Vahan Amatuni surintendant et Vruyr Xoṙxoṙuni garde royal.

Et vinrent s'assembler vingt[1] évêques, et de nombreux prêtres, diacres, et des ministres zélés du Christ, et la totalité du clergé de l'Église, les princes, les chefs de cantons, les administrateurs des cantons, les chefs, les potentats, les capitaines chefs de corps, les nobles, les préfets de toutes les régions du grand pays d'Arménie, l'ensemble des dynastes, devant le gouverneur Vasak, le surintendant Vahan et le garde royal Vruyr, et devant les évêques principaux, Łał, Tačat, Artak, Gad, Ep'rem et de nombreux autres prêtres principaux, Yovsēp', Yovhan, Mełt, Eremia, Aspurak, Daniēl, saint Łewont, Ełišē le prêtre du palais et d'autres prêtres épris de sainteté qui étaient zélés dans les lois, devant les grands dynastes, et le brave et vigoureux Vardan Mamikonean, et Aršawir Kamsarakan, et Manačihr Ṙštuni le général en chef d'Arménie, Zik Dimak'sean, et d'autres dynastes. Tous dirent de façon unanime : «Vous, confirmez à nouveau la règle établie par saint Grigor, Nersēs, Sahak et Maštoc', et si vous en désirez une encore meilleure, nous la recevrons de plein gré et avec joie, puisque les règles de l'Église se sont relâchées et que les hommes sont tombés dans l'impiété. À présent, vous, prescrivez les lois qui sont agréables à Dieu et qui restaurent l'Église, et nous, nous y obéirons et les garderons fermes; et si quelqu'un ne garde pas fermes ces règles de lois, qu'il soit évêque, prêtre, noble ou vilain, il supportera un châtiment et paiera une amende». Et les grands-prêtres dirent ainsi de façon unanime : «Nous sommes soumis aux canons apostoliques et nicéens qui sont établis fermement, mais nous ajouterons ce qui est nécessaire pour compléter ces mêmes canons, en particulier dans la maison de T'orgom et dans les contrées d'Orient»; donc, ils disposèrent et établirent ainsi.

SCA Préambule. L'Écriture dit: «Toute affaire sera établie par deux et trois témoins» (Dt 17,6), mais le Seigneur, notre Sauveur, quant à Lui, dit «Où deux ou trois seront d'accord en mon nom, là, je suis au milieu d'eux; et tout ce qu'ils demanderont sera fait (Mt 18, 19-20); et «s'ils disent à cette montagne: 'Déplace-toi', elle se déplacera (Mt 21, 21)».

Aussi, nous, le saint et pacificateur concile des douze évêques de Palestine et de Syrie qui se réunirent dans l'église d'Antioche, qui confirmèrent les canons du concile de Nicée, n'imposant rien de plus, mais confirmant les mêmes canons, nous les avons envoyés à la sainte Église catholique universelle: Que la paix abonde en vous ! Salut dans le Seigneur !

[1] Nous privilégions ici la *lectio difficilior* du manuscrit 659 du *Matenadaran* qui avance le chiffre de 20 (Ի) évêques à l'encontre des autres manuscrits du *KH* qui mentionnent 40 (Խ) évêques, voir **A. Mardirossian**, *Le Livre*, p. 504-505.

ԿԵՆ ՃԺԴ. Որ ոք իշխեսցէ լուծանել զսահմանեալ սրբոյ ժողովոյս այսորիկ, որ ի Նիկիա ժողովեցաւ առաջի աստուածապսակեալ թագաւորին Կոստանդիանոսի՝ նզովեալ եղիցի, իսկ կատարիչք սահմանի կանոնացս աւրհնեալ եղիցին. ամէն:

ԲԳԿ ԻԳ. Իսկ որ յԱստուծոյ է, այս է՝ սուրբ, հեզ, խոնարհ, հանդարտ, աղաւթասէր, ողորմած, գթած, պարկեշտ, խաղաղարար, յամենայն չարեաց մեկնեալ՝ խորհել ի պատուիրանս Տեառն: Արդ՝ արժան է եպիսկոպոսին հաւաստեաւ քննել զանարատն, զի միջնորդ է ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ, եւ կապող եւ արձակող յերկինս եւ յերկրի. եւ զի մարդիկ յերեսս հային եւ պատուեն, իսկ Աստուած՝ ի սիրտն, զի զարատաւոր անասունն ոչ ընկալաւ Աստուած ի հաճոյս իւր, ապա որչափ եւս առաւել զմարդ անարժան, զոր եւ հովիւ ոք ոչ ընդունի խաշանց վասն չար համբաւուն, թող թէ միջնորդ ընդ Աստուած եւ ընդ մարդիկ:

ԲԳԿ ՃՀԹ. Քահանայ մի՛ թողցէ զոք յերդումն յեկեղեցի ամենեւին եւ մի՛ ճրագ անցուցանել եւ լինել ուրացող. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի, զի դատաւորքն իշխանք են եւ ոչ քահանայք:

ՍԿՆ ԽԱ. Վասն երկրավարացն որ մանրամասն ասեն ունել սխալանս՝ Գ. ամ ապաշխարեսցեն:

ՍԿՆ ԽԳ. Զի փոքր համարին զանցումն ինչ ի պատուիրանէն, այն է մահու չափ մեղք որ ոչ զիսոստովանութեամբ անկանի, եւ որ բազում ողորմութիւնս առնեն, բազում գթութիւնս գտանեն ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԿՈՉ Ներածութիւն. Երթայ քահանայն մեղուցելովն ի դուռն եկեղեցւոյն եւ ասէ սաղմոս՝ «Առ քեզ Տէր համբարձի» (Սաղ. ԻԴ. 2). եւ դարձեալ՝ «Որպէս փափագէ եղջերու» (Սաղ. ԽԱ. 2) եւ «Ողորմեաց ինձ Աստուած ըստ մեծի» եւ «Հաճեցար Տէր ընդ երկիր քո» (Հմմտ. Եսայ. ԾԸ. 13) եւ «Խոնարհեցո Տէր». եւ քարոզէ՝ «Տէր Աստուած խաւսեցար բերանով քո». եւ ասէ ձաղաւթս՝ «Աստուած բարձրացեալ եւ փառաւորեալ»: Եւ կացուցանէ զմեղուցեալն յարեւմուտս կոյս եւ հրաժարէ երիցս ի սատանայէ, որպէս ի մկրտութեանն, եւ դարձուցանէ յարեւելս եւ տայ հաւատալ երիցս ի սուրբ կաթողիկէ եւ առաքելական եկեղեցի, ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն. զի զառաջին հաւատն այլոյ լեզուաւ խոստովանեցաւ, իսկ երկրորդս՝ իւր լեզուաւն խոստովանեսցի: Եւ ապա կացուցանէ զիսոստովանողն հանդէպ դրանն եւ թուէ զանուանս մեղացն, որպէս եւ գրեալն է. «Այս դուռն Տեառն եւ արդարք մտանեն ընդ սա» (Սաղ. ՃԺԷ. 20) եւ «Երանի ում թողութիւն եղեւ մեղաց» (Սաղ. ԼԱ. 1) եւ «Խոստովան եղէց քեզ Տէր բոլորով սրտիւ» (Հմմտ. Սաղ. ՃԺԸ. 2) եւ «Տէր լո՛ւր աղաւթից իմոց, ճշմարտութեամբ քով, լուր ինձ» (Հմմտ. Սաղ. ԼԸ. 13, Լ. 6). եւ Տէրն ասէ, թէ՝ «Որում թողուք՝ թողեալ լիցի» եւ թէ՝ «Ունիցիք՝ կալցի»: Եւ արդարացեալ շնորհաւքն Քրիստոսի, դարձցի ի տուն իւր, պահել եւ աղաւթել զամենայն աւուրս կենաց իւրոց, եւ ողորմութեամբ տնանկաց քաւեսցէ զմեղս իւր: Այս է դուռն ապաշ-

SCN 114. Celui qui aura l'audace de violer ce qu'a décidé le saint concile rassemblé à Nicée en présence du roi couronné de Dieu, Constantin, sera anathématisé, mais ceux qui accompliront les décisions des canons seront bénis.

ECB 23. Le prêtre doit être saint, doux, humble, paisible, dévot, miséricordieux, compatissant, honnête, pacifique, loin de toute méchanceté en méditant le Seigneur. Ainsi, l'évêque doit examiner avec précision le futur prêtre, afin de n'ordonner comme berger des brebis que celui qui est pur, digne et exempt de toute méchanceté, car le prêtre qui possède le pouvoir de lier et délier est un médiateur entre Dieu et les hommes.

ECB 179. Le prêtre ne laissera personne jurer dans l'église ni n'éteindra un flambeau comme un apostat, car les juges peuvent faire cela mais pas les prêtres; mais celui qui laisse faire de telles choses sera compté parmi les crucificateurs.

NPT 41. Les dirigeants du pays qui considèrent les fautes commises comme un détail feront pénitence pendant trois ans.

NPT 43. Ceux qui ignorent la moindre des transgressions contre les canons (*i.e.* de saint Nersēs) commettent un péché mortel qui ne peut être effacé, même par la confession, mais ceux qui font preuve de miséricorde bénéficieront de la compassion du Christ.

APR Préambule. Le prêtre ira avec le pécheur à la porte de l'église en lisant les Écritures (cf. Ps 24, 2; 41, 2; Is 58, 13); et en le tournant vers l'Occident, il le fera renoncer par trois fois à Satan comme pour le baptême, puis il le tournera vers l'Orient pour le faire adhérer par trois fois à la sainte Église catholique et apostolique, mais pas comme pour le baptême puisqu'il s'agit de la pénitence. Car la première adhésion avait été confessée par la langue d'un autre, tandis que la seconde se fait avec sa propre langue. Puis le prêtre placera le confesseur face à la porte et énumérera les péchés (cf. Ps 117, 20; 31, 1; Ps 118, 2; 38, 13; 30, 6). Et ainsi rendu juste, il rentrera chez lui pour jeûner et prier tous les jours de sa vie, et par des aumônes aux nécessiteux il expiera ses péchés. Ceci est la voie de la pénitence sincère et une occasion de justice qui est scellée au moyen de la sainte Croix, de l'Église et de la dextre du prêtre.

խարութեան ճշմարիտ, եւ առիթ ադարութեան, եւ կնքէ սուրբ խաչիւն եւ եկեղեցեաւն եւ աջով քահանային:

Ա. Եկեղեցական դատաստան[1]

ՇԱՀ Ի. Եթէ յուրուք ժողովրդի չարագործ գտցի եւ երիցունքն գիտիցեն եւ ոչ յայտնեսցեն եպիսկոպոսին, եւ յորժամ քնին լինի՝ ի վերայ հասանիցեն եւ ճշմարիտ իցէ, եւ գիտէր երէցն աւուրքք եւ ամսովք ժամանակաւք զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին, զմծղնէիցն զպատուհասն զոր եդին կանոնք՝ կրեսցեն. եւ երիցունքն զերիցութիւնն մի՛ իշխեսցեն պաշտել ի կեանս իւրեանց, զի միւս երէցն կամ վանական որ կայ ի տեղիս նոցա, ընդ նոսա հայեցեալ՝ ճշմարիտ հովուեսցեն ժողովրդոցն:

Ապա եթէ երէցն ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ, եւ եպիսկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառիցէ, եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ, թէ արդարեւ եհաս յականջս նորա բողոք երիցանցն եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս Աստուծոյ եւ կորուսելոցն խնդիր չարար (Եզեկ. ԼԴ. 16; Ղուկ. ԺԵ. 1-10) եւ չեղեւ նախանձախնդիր եւ վրէժխնդիր աւրինացն Աստուծոյ, անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն, եւ երէցն անպարտ եղիցի:

Ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանացաւ եւ վրէժխնդիր եղեւ, եւ երիցունքն եւ այլ մարդիկն վկայեսցեն զաշխատութենէ եպիսկոպոսին որ զչարագործն յայտ արար իշխանութեան ուրուք, եւ իշխանն, որ էր յաշխարհին եւ գեաւղջ ուրուք աւագ, նախարար՝ տէր գաւառին, կամի պղծութեանն թիկունք լինել եւ զշնացողսն ղաւղել եւ թաքուցանել կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ կամ վասն ակնառութեան եւ ծառայութեան, եւ ոչ ընտրեսցէ զՔրիստոս սիրել եւ զպատուիրանս նորա եւ վրէժխնդիր աւրինացն Տեառն եւ հոգւոց եւ մարմնոց լինել, եղիցի նզովեալ այնպիսին եւ յեկեղեցւոյ սրբոյ ի բաց կացցէ, մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձեռս եպիսկոպոսին:

Եթէ ի նախարարի տան գտցին պղծութիւնքն, կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի կամ ինքն իսկ գլխովին, եւ ոչ զընտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի, բռնապաստան կամիցի լինել, ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի. ի հրապարակ մի՛ իշխեսցէ գալ, ընկերք եւ աշխարհ ամենայն մի՛ հաղորդեսցին ընդ նմա մինչեւ թէ ինքն իցէ ի պղծութեանն՝ ի սրբութիւն եկեսցէ: Ապա եթէ ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն, զընտանիսն եւ զծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսին գլխաւորի ի կշտամբութիւն: Ապա եթէ յոստիկանի ի տան գտցի պղծութիւնն կամ ինքն եւ ընտանիքն, որպէս ասացաքն՝ զընտանիսն կշտամբեսցեն ըստ աւրինի պատուհասին՝ զոր եդաք: Ապա եթէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի, կալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն

[1] Ընդհանուր առմամբ, կանոնագրքում չեն տարբերակւում եպիսկոպոսների, քորեպիսկոպոսների, վարդապետների եւ քահանաների զանցանքների ժամանակ նրանց տրուած ապաշխարութեան եւ պատժի սահմանումները: Միայն մի քանի կանոններում կարելի է գտնել որեւէ առաջնորդի կամ ժողովի մատնանշումը՝ իբրեւ դատական ատեան: Ինչ վերաբերում է Դ. դարում յունահռոմէական իրականութեան մէջ գումարուած տարածաշրջանային եւ միջտարածաշրջանային ժողովներին (հմմտ. ԷԱԿ ԿԸ., ԱՆՏ Գ.-Դ., Զ., ԺԲ.-ԺԸ., Ի., ԻԴ. ՍԱՐ Գ-Է., ՍԱՐ ԺԳ.-ԺԴ.), ապա դրանք աւելի շուտ ներկայացնում են Հռոմէական կայսրութեան եկեղեցական կազմակերպման հարցերի լուծումներ եւ այդպիսով որեւէ գործնական նշանակութիւն չունեն Հայոց եկեղեցու համար:

A. La juridiction ecclésiastique[1]

SHV 20. Si dans quelque communauté, il se trouve un malfaiteur et que les prêtres le savent, et ne le déclarent pas à l'évêque, et qu'une enquête atteste la réalité des faits, et que le prêtre connaissait leurs actes depuis de nombreux jours et de nombreux mois mais qu'il ne s'en était pas plaint à l'évêque, ils supporteront le châtiment fixé par les canons à l'encontre des *mcłnēs* et les prêtres n'auront plus le pouvoir d'exercer leur sacerdoce durant le reste de leur vie, et que les autres - prêtres et religieux qui les remplacent - tiennent compte de ce qui leur est arrivé et dirigent le peuple dans la vérité.

Mais si le prêtre le rapporte à l'évêque et que les faits sont vérifiés par des témoignages, et que l'évêque accepte des biens pour dissimuler les faits ou fait preuve de partialité, et qu'il est vérifié par des témoignages que la plainte des prêtres est réellement parvenue à ses oreilles, et que lui n'a point recherché les égarés (Éz 34, 16; Lc 15, 1-10), et n'a pas été jaloux et vengeur de la loi de Dieu, il sera déchu de son siège et le prêtre sera innocenté.

Mais si l'évêque a fait son possible et si les prêtres et les autres gens témoignent du labeur de l'évêque qui a signalé le malfaiteur à quelques autorités séculières, mais que le dirigeant – qui est le chef du pays ou de quelque village, ou le dynaste, seigneur du canton – désire soutenir l'impureté et cacher, et tenir secrets les adultères ou bien pour l'argent de la perdition, ou bien par connivence et pour rendre service, et qu'il ne choisit pas d'être un vengeur de la loi du Seigneur, il sera anathématisé et exclu de la sainte Église, jusqu'à ce qu'il livre les auteurs d'actes impurs aux mains de l'évêque.

Mais si les impuretés se trouvent dans la maison d'un dynaste et touchent sa femme, sa fille ou son fils, ou lui-même en personne et qu'il ne livre pas ses gens aux mains de l'évêque, et que lui-même ne retourne pas à la sainteté mais veut rester otage de l'impureté, il sera anathématisé avec toute sa maison, ses enfants et son patrimoine; et il n'aura pas le droit d'apparaître sur une place publique et ses amis, et le pays tout entier ne communiqueront plus avec lui jusqu'à ce que, si lui-même est dans la souillure, il revienne à la sainteté. Mais s'il n'est pas personnellement dans la souillure, qu'il livre sa famille et ses serviteurs qui sont dans l'impureté aux mains de l'évêque principal pour qu'il les réprimande. Mais si la souillure est découverte dans la maison d'un *ostanik*, qu'il s'agisse de lui-même ou de sa famille, comme nous

[1] D'une façon générale, les canons ne distinguent pas, s'agissant des actes des prélats (évêque, chorévêque, *vardapet*, prêtre), entre leurs résolutions disciplinaires et leurs décisions judiciaires. Seuls quelques canons mentionnent explicitement, mais aussi d'une manière très générale, le prélat ou le concile comme instance judiciaire. Quant aux synodes provinciaux et inter-provinciaux évoqués par certains canons élaborés par les conciles gréco-romains du IVe siècle (mentionnés dans CCL 68, ATC 3-4, 6, 12-18, 20, 24, SAQ 3-5, 13-14), ils concernent l'organisation ecclésiastique de l'Empire romain et, à ce titre, ne présentent guère d'intérêt pratique en Arménie.

հանդերձ եւ ի հրապարակ ածցեն եւ առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ առաջի մեծամեծաց իշխանացն եւ աւագ դատաւորաց, եւ միաբան վրէժխնդիր լինիցին աւրինացն Աստուծոյ, զի տեսեալ այլոցն՝ սրբութեամբ եւ երկիւղիւ պաշտեսցեն զԱրարիչն ամենեցուն:

ԳԱՍ Թ. Որ-ոք յեպիսկոպոսաց անարժան գտաւ առ պատիւն՝ վկայութեամբ երից եպիսկոպոսաց կամ եւս աւելի, ելցէ յաթոռոյն եւ ստասցի զմոնոզոնական ձեւ ի մէջ եղբարց կալով, զի եւ այս պատիւ բարձր է, իսկ եթէ գլխաւոր պատրիարգն, այսինքն կաթողիկոսն, ի նմին կարթեսցի յանցանս, եպիսկոպոսքն քննեսցեն, Գ. կամ Զ. եպիսկոպոս տեսցեն զդատն եւ սահմանեսցեն զարժանն. իսկ եթէ միայն լոկ համբաւ պատմութեան է, պարտ է ամենեցուն հնազանդել նմա, զի նովաւ սահմանեսցի կարգ սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս Հռոմայն, Կոստանդնուպաւլսին, Երուսաղէմին, Աղեքսանդրուն, Եփեսոսին, Կեսարուն, մերս փոքու Նազիանձու, զի սրբոց հարցն պիտառութիւնք համապատիւ կարգեցին զեպիսկոպոսս արքեպիսկոպոսաց՝ ոչինչ բերելով վեհ նմա, բայց ի գլխաւորն կալոյ, տալով ցնա զաւանդս եւ նա եկեղեցւոյ. եւ զի ոչ է իշխանութիւն նմա առանձինն առնել ինչ, եթէ ոչ ունի գործակից զնոսա, զի միաբանութեամբ փառաւորեսցի Աստուած. նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն գործակցութեամբ քահանայիցն:

Բ. Դատավարութիւն

1. Եկեղեցական առանձնաշնորհ

ԵԱԿ ԿԸ. Եպիսկոպոս ամբաստանեալ առաջի հաւատարմաց ոմանց կամ հաւատացելոց կարդալ զնա հարկաւոր է եպիսկոպոսաց. եթէ եկեալ խոստովանեսցի. յանդիմանեալ զնա սահմանեսցի պատուհասն. ապա եթէ կարդացեալ ոչ լուաւ՝ կոչեսցի երկրորդ անգամ առաքելոց առ նա երկուց եպիսկոպոսաց. ապա եթէ այսպէս ոչ լուիցէ, կոչեսցի եւ երրորդ անգամ՝ դարձեալ երկուց եպիսկոպոսաց առաքելոց առ նա. ապա թէ եւ այնպէս արհամարհեալ եւ ոչ եկեսցէ, ի ժողովն վճիռ հատցի ի վերայ այսպիսւոյն, որ ինչ արժան թուեսցի, որպէս զի մի շահել ինչ թուեսցի ի փախուցելոյն:

ՀԱՅ Զ. Զքահանայի զմեղս եթէ ոք հաւաստեաւ գիտասցէ, վարդապետի նորա միայն իշխեսցէ յայտնել եւ ասել կամ թէ եպիսկոպոս իցէ կամ քորեպիսկոպոս: Ապա եթէ ի հրապարակի ջայլի ձաղեսցէ՝ ոգւոյն ոլորէ դատաստան, զի զԱստուծոյ քահանայ խնդրէ ձաղել. իսկ եթէ եպիսկոպոսն լուիցէ եւ ոչ հայեսցի, սակայն նա որ իւր անկն էր խաւսեցաւ, իսկ յոյժ առ ի զմեղսն տեսանելոյն ոչ կամիցի ընդ քահանային հաղորդել՝ հնարիւ զատուսցէ զանձն ի քահանայէն եւ զամբաստանսն մի՛ երկրորդեսցէ, զի չէ նմա հաւատացեալ դատել, այլ դատիլ ի քահանայէն:

l'avons dit, sa famille sera réprimandée conformément au châtiment légal que nous avons fixé. Mais si lui-même avec sa famille est trouvé dans le *mcłnēut'iwn*, il sera saisi conjointement avec les membres de sa famille coupables d'actes impurs et il sera mené au tribunal devant l'évêque principal, les princes les plus éminents et les juges supérieurs, et de façon unanime ils vengeront la loi de Dieu, de sorte que les autres voyant cela vénéreront, dans la sainteté et dans la crainte, le Créateur de tous.

GNT 9. L'évêque dont l'indignité est attestée par trois autres évêques ou plus sera destitué de son siège et endossera l'habit monastique; si le patriarche principal, c'est-à-dire le catholicos, est accusé de la même façon, trois ou six évêques examineront l'affaire, instruiront le procès et décideront ce qu'il convient de faire; mais s'il s'agit seulement de rumeurs, on continuera à lui obéir car c'est par lui que la réglementation de l'Église est défini comme à Rome, à Constantinople, à Jérusalem, à Alexandrie, à Éphèse, à Césarée et à Nazianze; mais les saints pères ont établi les évêques dans un honneur égal à celui des archevêques en n'accordant aucune suprématie à ces derniers, sauf le fait de se tenir devant eux (litt. à la tête), comme le leur permet la tradition de l'Église; et ils n'ont pas le droit de faire quoi que ce soit seuls, sans consulter leurs collègues, afin que Dieu soit unanimement glorifié; de même aussi, l'évêque agira en collégialité avec les prêtres.

B. Le procès

1. Le privilège du for

CCL 68. L'évêque qui est accusé par des croyants dignes de foi sera convoqué par les évêques; s'il vient et avoue après qu'on l'aura convaincu, on déterminera un châtiment. Mais s'il ne répond pas à la convocation, il sera convoqué une deuxième fois par l'intermédiaire de deux évêques, et s'il n'obéit pas, on le convoquera une troisième fois en lui envoyant à nouveau deux évêques, et s'il ne se présente toujours pas, le synode rendra à son encontre le jugement qu'il estime bon, afin que cet évêque ne songe pas tirer quelque profit de sa dérobade.

CPC 6. Celui qui connaît avec certitude les péchés d'un prêtre ne doit les rapporter qu'à son *vardapet*, qu'il s'agisse d'un évêque ou d'un chorévêque. Mais s'il le déplore publiquement et s'en moque, il provoquera un jugement contre son âme, car il cherche à se moquer d'un prêtre de Dieu; mais si du fait que l'évêque, après avoir été informé de cela, n'a rien fait, un fidèle ne veut pas communier avec le prêtre – en raison des péchés de ce dernier - il se séparera de lui par quelque moyen, mais il ne doit pas réitérer ses accusations, car ce n'est pas à lui de juger le prêtre, mais à lui d'être jugé par le prêtre.

ՀԱՅ Է. Զքահանայ մինչեւ ոչ սիւնհոդոսն կամ վարդապետաց լուծեալ իցէ, միայն լուր եւ բաղբաղայքն ի նմա իցեն՝ մի՛ որոշեսցի, զի ոչ սակաւ դարանակալութիւնք են նախանձոտաց:

ՎԱՉ ԺԵ. Եթէ աշխարհական ոք յերիցու կամ ի սարկաւագի վերայ բամբասանս դիցէ եւ նոքա խոստովանեսցին թէ այդպէս իցէ, եպիսկոպոսն դիցէ ի վերայ կարգ՝ յանապատի ապաշխարեսցեն: Ապա եթէ ոչ խոստովանեսցին ճշմարտութեամբ եւ զոր այլքն ասեն՝ ճշմարտութեամբ յայտ լինի, որպէս ի կանոնս է գրեալ՝ պատուհաս դիցեն եւ ի բաց հալածեսցեն ի շինոյն: Ապա եթէ մեղքն չեն յայտ, պատարագ հրամայեսցեն մատուցանել քահանային եւ երդումն լիցի այն:

ՎԱՉ ԺԶ. Եւ եթէ ընկերք իւր եւ աշակերտք մեղս ի վերայ դնեն երիցուն եւ ինքեանք հաւատարիմք են, երէցն առաջի սեղանոյն կացցէ եւ ամբաստանողք առաջի ժողովրդեանն ի բեմէն ի վայր առցեն եւ ի շինոյն արտաքս հանցեն: Ապա եթէ աշակերտքն քինով լինին եւ ժողովուրդքն գիտէին եթէ յառաջն խռով էին, քահանայն պատարագ մատուցցէ եւ ժողովուրդքն անիծիւք ի բաց հալածեսցեն: Ապա եթէ խոստովանին, թէ սուտ ասացաք, ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ ի վանաց մի՛ հանցեն: Իսկ եթէ յետ այնր վնաս գործիցեն՝ կանոնաւք դատեսցին:

2. Վկայութիւն

ԿԱՌ ԺԵ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ որ սուտ երդնու կամ սուտ վկայէ եւ կամ որ երթայ առ կախարդս եւ հարցուկս, եւ քաւդեայս, եւ վհուկս, եւ հաւատայ ծննդոց եւ աստեղագիտութեանց, իբրեւ զայնոսիկ որ անաստուածքն են՝ խափանեսցի նա իբրեւ զանաստուած ի քահանայութենէ, եւ մի՛ խառնեսցի ի պաշտաւն եկեղեցւոյ, եւ եթէ ժողովրդական ոք իցէ՝ մերժեսցի ի բաց:

ԵԱԿ ԿԹ. Եւ ի վկայութիւն զեպիսկոպոսէ զթերահաւատ ոք մի՛ ընդունել. այլ եւ ոչ զհաւատացեալ զմի, «Քանզի ի բերանոյ երկուց եւ երից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան» (Բ. Օրենք, ԺԹ. 15; Մատթ. ԺԸ. 16, Ա. Տիմ. Ե. 19):

ԿԵՍ Ե. Վասն որոց ոչ կամաւք սպանին եւ ոչ գիտութեամբ, այլ կամ ի քուն ննջեաց ի վերայ եւ կամ ոչ զգուշացաւ եւ ի հուրն վնասեցաւ վկայութեամբ ընտանեաց եւ ընկերաց՝ առաջին կանոնքն Է. ամ եդին, բայց երկրորդս, վասն մարդասիրութեանն Աստուծոյ, կամ եղեւ մեծ ժողովոյն Գ. ամ առ դրանն հաւասարել աղաւթից եւ Բ. ամս մտեալ յեկեղեցի ընդ ապաշխարողս ելցէ, տրաւք եւ ողորմութեամբ հաղորդեսցի աւրինաց:

ՆԷԿ ԺԱ. Իսկ եթէ արձակեսցէ ոք զկին իւր վասն բանի պոռնկութեան կամ վասն այլ չարագործութեան, զոր ոչ միայն այրն, այլ եւ աշխարհ վկայէ զչար գործոց նորա՝ արձակեսցէ. ընդունի զնա կանոնս, բայց Ա. ամ ապաշխարեսցէ, ի Զեռն

CPC 7. Aussi longtemps que le synode de *vardapets* ne l'aura pas déposé et que seuls des bruits et des rumeurs courent sur lui, le prêtre ne sera pas exclu, car les pièges tendus par les envieux sont nombreux.

RVG 15. Si un laïc porte une accusation contre un prêtre ou un diacre qui finit par avouer, l'évêque les ramènera à l'ordre en leur infligeant une pénitence dans un ermitage. Mais s'il n'avoue pas la vérité alors que l'accusation paraît véridique, conformément aux canons, on le punira et on le chassera du village. Mais si le péché n'est pas attesté, le prêtre devra célébrer une messe qui aura valeur de serment.

RVG 16. Si un prêtre est accusé d'un péché par ses collègues et ses disciples qui sont dignes de confiance, le prêtre se tiendra devant l'autel face à ses accusateurs, puis il descendra du *bêma* et sortira du village. Mais s'il existait entre le prêtre et ses disciples un contentieux qui était connu des fidèles, le prêtre célébrera une messe et les fidèles maudiront les accusateurs et les chasseront du monastère. Mais s'ils avouent leur mensonge, ils subiront une pénitence sans toutefois être chassés du monastère. Mais si ensuite ils commettent des méfaits, les canons s'appliqueront (*i.e.* ils seront châtiés).

Le témoignage

CAP 15. Les prêtres qui prêtent un serment mensonger, qui font un faux témoignage ou qui vont chez les sorciers, les devins, les Chaldéens, les enchanteurs, qui croient dans les horoscopes et à l'astrologie à la manière des athées seront exclus du sacerdoce et s'il s'agit d'un laïc, on le retranchera de la communion.

CCL 69. Il ne faut pas recevoir le témoignage d'une personne de peu de foi contre un évêque ni même celui d'un seul croyant; mais il faut que deux ou trois témoins confirment la chose (Dt 19, 15; Mt 16, 18; 2 Co 13, 1).

CES 5. S'agissant des femmes qui tuent involontairement leur enfant durant leur sommeil en l'écrasant ou le faisant chuter dans le feu, et que des gens de la maison et des amis témoignent de cela, les premiers canons avaient soumis ces femmes à sept ans de pénitence, mais l'amour de Dieu pour les hommes a conduit le grand concile de Césarée à décider que, pendant trois ans, elles participeront aux prières près de la porte et, pendant deux ans, elles entreront et sortiront de l'église avec les pénitents, et par leurs dons aux pauvres et à l'aumône, elles pourront participer à la communion.

NEO 11. Celui qui renvoie sa femme pour cause de fornication ou pour toute autre mauvaise action et que les gens témoignent de cela, le canon admet cet homme, mais il fera pénitence pendant un an, et par la miséricorde (*i.e.* des dons) il

ողորմութեան սրբեսցի եւ հաղորդեսցի աւրինացն, եթէ կամեսցի կին արասցէ, եւ կինն այլում առն չիշխէ լինել մինչ կենդանի է այր նորա:

ՀԱԹ ԻԹ. Հարցումն. Եթէ եղբայր ոք յեղբաւր վերայ յառնիցէ սպանանել զնա, եւ մինն փախիցէ միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս, եւ իբրեւ կարի հետամուտ լինի եւ ի մտի ղնէ սպանանել զնա եւ դէպ լինի փախուցելոյն դառնալ եւ սպանանել զհալածիչն իւր, իբրեւ վկայիցեն բազումք, որ ականատես լեալ են այնմ ամենայնի, որպէս տայցեմք ապաշխարութիւն սպանողին կամ որպէս խորհիմք վասն յիշատակի մեռելոյն, որ ինքն պատճառ եղեւ մահուան իւրոյ:

Պատասխանի. Չէ արժան առնել զյիշատակ նորա, եւ սպանողն ապաշխարեսցէ:

ՀԱԹ ԽԷ. Հարցումն. Եթէ ոք ի քահանայից վկայ եւ միջնորդ իցէ մեծամեծ իրաց կամ վասն բաժնից եւ գեաւղից կամ վասն գերդաստանաց եւ գանձուց, եւ դատախազն առ խեռութեան զքահանայն իսկ ունիցի յերդումն եւ զբանիցն վկայութիւն չառնէ հաւատարիմ, պարտ է քահանային երդնուլ եւ ժառանգեցուցանել եղբաւրն զժառանգութիւն իւր, թէ չառնուլ յանձն զերդումն եւ ելանել եղբաւրն տարաբաժին յիւրմէ բաժնոյն:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ երդնուլ, որպէս եւ փրկիչն Քրիստոս ասաց, թէ «Ամենեւին մի՛ երդնուլ» (Մատթ. Ե. 34). «Այլ եղիցի ձեր բանն՝ այոն այո՛ եւ ոչն ոչ» (Մատթ. Ե. 37). եւ առաքեալն ասէ. թէ «Աւելի քան զայն ի չարէն է» (Մատթ. Ե. 37), այսինքն ի սատանայէ:

ՍԱՊ ԾԳ. Տեսանեմ զի Աստուծոյ են ինչքն, քանզի իւր համարի զտուրսն մեր, եւ ոչ մարդոյ ումեք, բայց միայն պահապան եւ վերակացու է տեսուչ եպիսկոպոսն: Բազում ապա զգուշութեան պէտք են եպիսկոպոսին եւ երկիւղի, զի թէ որք զմարդկան աւանդս կամ պարտս հոգան եւ աշխատութիւն կրեն, ըղձանալով թէ ճրք վճռիցեն, եւ թէ դէպ լինիցի փոքր ինչ ծախել, զիր առնեն եւ վկայս կացուցանեն եւ երդումն, զի մի՛ երեւեսցին թեւրք եւ գողք ի գործս իւրեանց: Իսկ Աստուած՝ որ քննիչ է խորհրդոց մերոց, եւ չիք ինչ նմա գաղտնի, այլ ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նորա, զինչ պատճառս եւ հնարս հնարեսցի եպիսկոպոսն, յորժամ զաւանդ արքունի զգուշութեամբ ոչ պահիցէ եւ ծախիցէ այնոցիկ, որոց ոչ իցէ աւրէն. այսպիսի ինչ յորժամ, աւելի զգեստուք զինքն պճնիցէ եւ փերեւետիցի սիգութեան եւ փափկութեան պարապելով, եւ ազգականացն զեղուցու եւ տացէ, եւ զկատակսն պարարիցէ զաւրէն իշխանաց եւ բարեկամս աննմանիս յաճախիցէ, շնորհուկս առնելով ճոխաց եւ մեծատանց տացէ, այս է չարաչար վատնել զարքունիսն, եւ պատժոց լինել արժանի:

ՇԱՀ Ա. Եթէ եպիսկոպոս ոք գտցի ի պղծութեան կամ ի պոռնկութեան կամ զինչ եւ իցէ ի վատթար գործս եւ զառաքելական զպատիւն եւ զսուրբ աթոռն անարգեաց, այսպիսումն ասէ գիր. «Ընդ գողս ընթանայիր եւ ընդ շունս դնէիր զբաժին քո» (Սաղ. ԽԹ. 18), եւ վկայութեամբ ի յայտ եկեսցէ՝ յաթոռոյն եւ յիշխանութենէն մերժեսցի եւ զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, ՌՄ դրամ եկեղեցւոյն տուգանեսցի եւ անձին իւրում լիցի մեղադիր. «Զի մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ» (Սաղ.

se purifiera et pourra communier, et s'il le veut, il pourra se remarier, mais la femme ne le pourra pas aussi longtemps que son ancien mari est vivant.

QCA 29. Si par deux ou trois fois, quelqu'un fuit son frère qui le persécute et qui veut le tuer, mais que le fugitif finalement revient sur ses pas et tue son persécuteur, et que de nombreuses personnes témoignent de tous ces faits, on ne commémorera pas le mort, et le meurtrier fera pénitence.

QCA 47. Si un prêtre est témoin et médiateur dans une affaire importante concernant des villages et des héritages ou des possessions et des trésors et qu'un juge borné l'oblige à jurer en refusant la véracité de ses propos en faveur de son frère engagé dans le procès, le prêtre ne doit pas jurer (Mt 5, 34-37), même si cela a pour conséquence de faire perdre le procès à son frère.

SPT 53. Toutes les richesses appartiennent à Dieu et l'évêque doit employer et dépenser les biens de l'Église avec précaution, et certains n'engagent pas de dépenses sans produire des écrits, sans établir des témoins et sans prêter serment pour échapper à toute accusation. Mais certains évêques se pavanent avec des vêtements raffinés et dilapident les biens ecclésiastiques pour combler leurs parents, et plaire aux puissants, et de ce fait, ils se rendent dignes de châtiments.

SHV 1. L'évêque qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil et que les faits sont confirmés par témoignage (Ps 49, 18) sera écarté de son siège et de son autorité et n'exercera plus le sacerdoce. Et il paiera une amende de 1200 *dram* à l'Église qui sera distribuée aux nécessiteux (Ps 48, 13; 1, 2; Mt 19, 17; Nb 20, 17).

ԽԸ. 13): Եւ զտուգանսն կարաւտելոց բաշխեսցեն. զի պարտ է նմա «Յամենայն ժամ յաւրէնս Տեառն խորհել ի տուէ եւ ի գիշերի» (Սաղ. Ա. 2) եւ «զպատուիրանս նորա պահել» (Մատթ. ԺԹ. 17), եւ մի՛ ըստ արտուղի անկանել, այլ «Զճանապարհ զարքունի գնալ, ոչ յաջ խոտորել եւ ոչ յահեակ» (Թիւք Ի. 17), զի մի՛ աշակերտեալքն զնոյն վատ ուսումն ուսցին:

ՇԱՀ Բ. Եթէ քահանայ ոք ի պղծութեան իցէ կամ ի պոռնկութեան եւ կամ յայլ ի վատթար գործս, եւ վկայութեամբ իրքն ի յայտ եկեսցեն, զքահանայութիւնն մի՛ պաշտեսցէ, Յ դրամ տուգան տացէ՝ յաղքատս բաշխեսցեն, եւ նա ի դպրաց կարգի կացցէ: Ապա թէ ի դպրութեանն ի նոյն պղծութեան գտանիցի, ի կարգէն ելցէ եւ ի դպրութենէն՝ մինչեւ ի կարգ ուղղութեան եկեսցէ ապաշխարութեամբ: Եւ տեսեալ եպիսկոպոսին զճանապարհս նորա՝ ի դպրաց կարգի կացցէ: Զի եկեղեցի զսուրբ կամի, մանաւանդ տէրունական սեղանն խորհրդոյ զանարատսն ընդունի. զի մի՛ բարկութիւն Աստուծոյ զարթիցէ ի վերայ երկրի ի ձեռն առաջնորդաց: Եթէ կնաւոր երէց գտցի ի պղծութեան եւ ի պոռնկութեան կամ յայլ գործս չարեաց եւ ստուգեալ վկայիւք՝ քահանայութիւնն լուծցի եւ յեկեղեցւոյ բաժնէ հեռացեալ լիցի, Յ դրամ տուգանս տացէ եւ ի կարաւտեալս բաշխեսցեն. եթէ երէց եւ եթէ սարկաւագ՝ կանոն այդ կացցէ. եւ նոքա ի կարգ զինուորութեան կացցեն եւ ի հարկս արքունի, եւ ընդ պաշտաւնեայս մի՛ խառնեսցին:

Ապա եթէ կին երիցուն կամ սարկաւագին ի շնութեան գտցին, ընտրոյ տէր նոքա լիցին՝ կամ զեկեղեցին եւ զքահանայութիւնն ընտրեսցեն, կամ զկինն: Եթէ զքահանայութիւնն առցէ՝ զկինն ի տանէն ի բաց հանցեն եւ ապաշխարութիւն խիստ ի վերայ դիցեն: Ապա եթէ յընտանեաց դուստր քահանայի ի պոռնկութեան գտանիցի, եկեղեցւոյ բաժնի մի՛ իշխեսցէ եւ ի քահանայական տանէն ի բաց ելցէ. եւ խիստ ապաշխարութիւն ի վերայ դիցեն եւ պատուհաս: Եւ որդւոյ երիցու նոյն պատուհաս լիցի: Եթէ երէցն մեռցի, կինն առն չիշխէ լինել. եւ ոչ երէցն կին առնել: Եւ աղախին պոռնիկ ի քահանայի տան մի՛ լիցի, «Զի սրբութիւն Տեառն է» (Ելք ԻԹ. 34):

ՇԱՀ Թ. Որք ի հարցուկս երթան կամ ի դիւթել՝ տուգան կալցին. եթէ ազատ է՝ Մ դրամ, եթէ շինական է՝ գան արբցէ ԺԵ. կրկին, Ճ. դրամ տուգան կալցին եւ կարաւտելոց տացեն, Գ. ամս ապաշխարեալ՝ հաղորդեսցին:

Ապա եթէ եպիսկոպոս կամ երէց երթեալ իցեն ի հարցուկսն եւ ստուգեսցին իրքն երկու<ք> կամ երիւք վկայիւք, զի գրեալ է. «Զքահանայէ չարախաւսութիւն մի՛ ընդունիցիս, բայց եթէ երիւք վկայիւք» (Ա. Տիմ. Ե. 19), եպիսկոպոսն յեպիսկոպոսութենէն անկցի եւ երէցն յերիցութենէն լուծցի, Ռ դրամ եպիսկոպոսն տուգանեսցի, Շ՝ երէցն, եւ բաշխեսցեն կարաւտելոց յեկեղեցի, եւ անձանց իւրեանց լիցին մեղադիր, վասն զի «Առ ի չգոյէ Աստուծոյ ի մէջ Իսրաէլի՝ երթան առ Ճանճիկն աստուածն Ակկարոնի» (Դ. Թագ. Ա. 3): Ապա թէ ի կարգէ պաշտաւնէիցն եւ յուխտէ աբեղայից երթեալ իցեն ի հարցուկս կամ որդի երիցուն՝ զպատուհաս, զտուգանս, զապաշխարութիւն զաշխարհականացն կրեսցեն եւ ի կարգէ պաշտաւնէիցն ի բաց կացցեն: Եթէ այր եւ եթէ կին երթեալ իցեն ի հարցուկս, կանոն այդ լիցի:

SHV 2. Le prêtre qui se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte vil – et que les faits sont confirmés par témoignage – n'exercera plus le sacerdoce et versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux pauvres et lui-même se tiendra dans le rang des *dpir*s. En cas de récidive, il sera destitué de son ordre sacerdotal et du rang des *dpir*s, jusqu'à ce qu'il revienne dans la voie droite par la pénitence. L'évêque après avoir observé sa conduite, pourra l'autoriser à se tenir parmi les *dpir*s. Si un prêtre marié se trouve en état d'impureté, de fornication ou commet tout autre acte malfaisant et que cela est vérifié par des témoins, il sera déposé du sacerdoce et sera tenu éloigné du lot de l'Église, il versera une amende de 300 *dram* qui sera distribuée aux nécessiteux; et le même canon s'appliquera pour le diacre, et il se tiendra avec les militaires, et paiera l'impôt royal, sans pouvoir se mêler aux clercs.

Mais si la femme du prêtre ou du diacre est adultère, son mari choisira entre elle et le sacerdoce. S'il opte pour le sacerdoce, la femme sera expulsée de sa maison et sera soumise à une dure pénitence. Mais si une fille de la famille du prêtre est trouvée dans la fornication, elle n'aura plus droit au lot de l'Église et sera expulsée de la maison du prêtre; et elle se verra imposer une stricte pénitence ainsi qu'un châtiment. Et le même châtiment s'appliquera au fils du prêtre. Et si le prêtre meurt, sa femme n'aura pas le droit de se remarier, de même que le prêtre, s'il devient veuf. Et une servante fornicatrice ne doit pas demeurer dans la maison du prêtre (Ex 29, 34).

SHV 9. L'homme - ou la femme - qui se rend chez les oracles pour pratiquer la divination paiera une amende de 200 *dram*, s'il s'agit d'un noble, mais si c'est un vilain, il sera roué de deux séries de quinze coups et paiera une amende de 100 *dram* qui seront donnés aux nécessiteux, et après trois ans de pénitence, il communiera.

Mais si un évêque ou un prêtre se rend chez les oracles et que les faits sont vérifiés par deux ou trois témoins (1 Tm 5, 19), ils seront déchus de leur rang respectif et l'évêque paiera une amende de 1000 *dram*, et le prêtre de 500 *dram* qui seront distribués aux nécessiteux à l'église, et qu'ils s'accusent eux-mêmes de péchés (4 R 1, 3). Mais si des clercs ou des membres du pacte des moines pénitents ou le fils d'un prêtre se rendent chez les oracles, ils subiront le châtiment, l'amende et la pénitence des laïcs et ils seront exclus du rang des ministres.

ՇԱՀ ԺԴ. Եպիսկոպոս ոք կամ երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ոք ի պաշտաւնէից կամ յուխտէ, տանտիկին կին զոք մի՛ իշխեսցէ ունել, որպէս եւ սովորութիւն է մծղնէից: Ապա եթէ ոք ունիցի եւ վկայութեամբ յայտնեսցեն, ի կարգէն յորում եւ իցէ, մերժեսցի ի բաց եւ համարեալ եղիցի, որպէս զամպարիշտն, որպէս զմաքսաւոր, զի սուրբ եկեղեցի եւ սուրբ խորհուրդն տէրունական զանարատսն ընդունի, զի արատաւորք ի ձեռն անարատիցն փրկեսցին:

ՇԱՀ Ի. Եթէ յուրուք ժողովրդի չարագործ գտցի եւ երիցունքն գիտիցեն եւ ոչ յայտնեսցեն եպիսկոպոսին, եւ յորժամ քնին լինի՝ ի վերայ հասանիցեն եւ ճշմարիտ իցէ, եւ գիտէր երէցն աւուրբք եւ ամսովք ժամանակաւք զգործս նոցա եւ ոչ բողոքեաց եպիսկոպոսին, զմծղնէիցն զպատուհասն զոր եդին կանոնք՝ կրեսցեն. եւ երիցունքն զերիցութիւնն մի՛ իշխեսցեն պաշտել ի կեանս իւրեանց, զի միւս երէցն կամ վանական որ կայ ի տեղիս նոցա, ընդ նոսա հայեցեալ՝ ճշմարիտ հովուեսցեն ժողովրդոցն:

Ապա եթէ երէցն ասիցէ ցեպիսկոպոսն եւ վկայութեամբ յայտ առնիցէ, եւ եպիսկոպոսն կամ կարասի առնուցու եւ ծածկիցէ կամ աչառիցէ, եւ վկայութեամբ յայտ եկեսցէ, թէ արդարեւ եհաս յականջս նորա բողոք երիցանցն եւ նա արհամարհեաց զպատուիրանս Աստուծոյ եւ կորուսելոցն խնդիր չարար (Եզեկ. ԼԴ. 16; Ղուկ. ԺԵ. 1-10) եւ չեղեւ նախանձախնդիր եւ վրէժխնդիր աւրինացն Աստուծոյ, անկեալ կործանեսցի յաթոռոյն, եւ երէցն անպարտ եղիցի:

Ապա եթէ եպիսկոպոսն ջանացաւ եւ վրէժխնդիր եղեւ, եւ երիցունքն եւ այլ մարդիկն վկայեսցեն զաշխատութենէ եպիսկոպոսին որ զչարագործն յայտ արար իշխանութեան ուրուք, եւ իշխանն, որ էր յաշխարհին եւ գեաւղջ ուրուք աւագ, նախարար՝ տէր գաւառին, կամի պղծութեանն թիկունք լինել եւ զշնացողսն ղաւղել եւ թաքուցանել կամ վասն կորուսիչ արծաթոյ կամ վասն ակնառութեան եւ ծառայութեան, եւ ոչ ընտրեսցէ զՔրիստոս սիրել եւ զպատուիրանս նորա եւ վրէժխնդիր աւրինացն Տեառն եւ հոգւոց եւ մարմնոց լինել, եղիցի նզովեալ այնպիսին եւ յեկեղեցւոյ սրբոյ ի բաց կացցէ, մինչեւ տացէ զպղծագործսն ի ձեռս եպիսկոպոսին:

Եթէ ի նախարարի տան գտցին պղծութիւնքն, կամ կին նորա կամ դուստր կամ որդի կամ ինքն իսկ գլխովին, եւ ոչ զընտանիսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսացն եւ ոչ ինքն ի սրբութիւն դարձցի, բռնապաստան կամիցի լինել, ամենայն տամբ իւրով եւ ծննդովք եւ կենաւք նզովեալ լիցի. ի հրապարակ մի՛ իշխեսցէ գալ, ընկերք եւ աշխարհ ամենայն մի՛ հաղորդեսցին ընդ նմա մինչեւ թէ ինքն իցէ ի պղծութեանն՝ ի սրբութիւն եկեսցէ: Ապա եթէ ինքն ոչ իցէ ի պղծութեանն, զընտանիսն եւ զծառայսն ի ձեռս տացէ եպիսկոպոսին գլխաւորի ի կշտամբութիւն: Ապա եթէ յոստիկանի ի տան գտցի պղծութիւնն կամ ինքն եւ ընտանիքն, որպէս ասացաքն՝ զընտանիսն կշտամբեսցեն ըստ աւրինի պատուհասին՝ զոր եդաք: Ապա եթէ ինքն եւս ընդ ընտանիսն ի մծղնէութեան գտցի, կալցին միաբան պղծագործ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ի հրապարակ ածցեն եւ առաջի գլխաւոր եպիսկոպոսին եւ առաջի մեծամեծաց իշխանացն եւ աւագ դատաւորաց, եւ միաբան վրէժխնդիր լինիցին աւրինացն Աստուծոյ, զի տեսեալ այլոցն՝ սրբութեամբ եւ երկիւղիւ պաշտեսցեն զԱրարիչն ամենեցուն:

SHV 14. L'évêque, le prêtre, le diacre ni aucun clerc n'a le droit d'avoir une femme comme *tantikin* en suivant la coutume des *mcłnēs*. Si quelqu'un en garde une et que cela est prouvé par des témoignages, il sera écarté de son rang.

SHV 20. Si dans quelque communauté, il se trouve un malfaiteur et que les prêtres le savent, et ne le déclarent pas à l'évêque, et qu'une enquête atteste la réalité des faits, et que le prêtre connaissait leurs actes depuis de nombreux jours et de nombreux mois mais qu'il ne s'en était pas plaint à l'évêque, ils supporteront le châtiment fixé par les canons à l'encontre des *mcłnēs* et les prêtres n'auront plus le pouvoir d'exercer leur sacerdoce durant le reste de leur vie, et que les autres - prêtres et religieux qui les remplacent - tiennent compte de ce qui leur est arrivé et dirigent le peuple dans la vérité.

Mais si le prêtre le rapporte à l'évêque et que les faits sont vérifiés par des témoignages, et que l'évêque accepte des biens pour dissimuler les faits ou fait preuve de partialité, et qu'il est vérifié par des témoignages que la plainte des prêtres est réellement parvenue à ses oreilles, et que lui n'a point recherché les égarés (Éz 34, 16; Lc 15, 1-10), et n'a pas été jaloux et vengeur de la loi de Dieu, il sera déchu de son siège et le prêtre sera innocenté.

Mais si l'évêque a fait son possible et si les prêtres et les autres gens témoignent du labeur de l'évêque qui a signalé le malfaiteur à quelques autorités séculières, mais que le dirigeant – qui est le chef du pays ou de quelque village, ou le dynaste, seigneur du canton – désire soutenir l'impureté et cacher, et tenir secrets les adultères ou bien pour l'argent de la perdition, ou bien par connivence et pour rendre service, et qu'il ne choisit pas d'être un vengeur de la loi du Seigneur, il sera anathématisé et exclu de la sainte Église, jusqu'à ce qu'il livre les auteurs d'actes impurs aux mains de l'évêque.

Mais si les impuretés se trouvent dans la maison d'un dynaste et touchent sa femme, sa fille ou son fils, ou lui-même en personne et qu'il ne livre pas ses gens aux mains de l'évêque, et que lui-même ne retourne pas à la sainteté mais veut rester otage de l'impureté, il sera anathématisé avec toute sa maison, ses enfants et son patrimoine; et il n'aura pas le droit d'apparaître sur une place publique et ses amis, et le pays tout entier ne communiqueront plus avec lui jusqu'à ce que, si lui-même est dans la souillure, il revienne à la sainteté. Mais s'il n'est pas personnellement dans la souillure, qu'il livre sa famille et ses serviteurs qui sont dans l'impureté aux mains de l'évêque principal pour qu'il les réprimande. Mais si la souillure est découverte dans la maison d'un *ostanik*, qu'il s'agisse de lui-même ou de sa famille, comme nous l'avons dit, sa famille sera réprimandée conformément au châtiment légal que nous avons fixé. Mais si lui-même avec sa famille est trouvé dans le *mcłnēut'iwn*, il sera saisi conjointement avec les membres de sa famille coupables d'actes impurs et il sera mené au tribunal devant l'évêque principal, les princes les plus éminents et les

ԹԱՏ Բ. Արժան է եպիսկոպոսին զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել, եւ զիւր մերձաւորսն մի՛ առաւել մեծարել քան զայլ հաւատացեալսն, թէպէտ եւ եղբայր իցէ կամ քոյր: Եւ կաշառ ամենեւին մի՛առնուլ, այլ զինքն մեռեալ համարել աշխարհի. մի՛ երբեք քրքրել եւ զուարճանալ կամ լկտի ինչ խաւսել կամ հրապարակաւ զոք յանդիմանել առանց երկրորդ հարցման՝ նախ առանձինն, եւ ապա երկու կամ երեք վկայիւք, վարդապետաւք. հեշտական հանդերձիւք մի՛ վարել եւ մի՛ բնաւ առանց ընկերակցացն հարցմանց գործել ինչ, զի այն է հաճոյ Աստուծոյ: Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս վարդապետս, տեսուչս գաւառաց, քաղաքաց՝ հովուել զհաւատացեալսն. եւ ժողովրդոցն հնազանդել հովուացն կացուցելոցն յեպիսկոպոսէն. կարգեսցէ ի շէնս երկուս կամ երիս քահանայս եւ մի սարկաւագ, իսկ յագարակն քահանայ մի եւ սարկաւագ մի: Չհաշմեալ զոք մի՛ ձեռնադրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ չտայ մատուցանել մարգարէն (Ղեւտ. ԻԲ. 20), ո՞ր չափ եւս առաւել որ զայս պատարագս մատուցանէ՝ արժան է անարատ լինել: Առանց վկայից եւ քննութեան մի՛ զոք ձեռնադրել, զի մահաբեր վնասք ծնանին:

ԿԵԱ Ներածութիւն. Որպէս ասէ՝ յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան, այլ ինքն իսկ տէրն մեր Փրկիչն ասէ. «Ուր երկու եւ երեք միաբանեսցին յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա. եւ զամենայն զոր ինչ խնդրեսցեն՝ եղիցի նոցա» (Մատթ. ԺԸ. 19-20). եւ եթէ ասիցեն լերինս փոխեաց՝ փոխեսցի (Մատթ. ԻԱ. 21):

Սուրբ եւ խաղաղարար ժողովն որ ժողովեցան յԱնտիոքացւոց եկեղեցին կողմանց Պաղեստինացւոց եւ Ասորւոց եպիսկոպոսք ԺԲ. որ հաստատեցին զմեծ ժողովոյն Նիկիայ զկանոնն, ոչ աւելի քան զայն եղեալ, այլ զնոյն հաստատելով առաքեցաք ընդհանրական սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոյ, խաղաղութիւն ձեզ բազմացի, ողջ լերուք ի Տէր:

ԿԻԻ Բ. Քահանայ որ կին ունի եւ ի շնութիւն անկանիցի կամ յայլ վատթարութիւն, եւ վկայութեամբ յայտնեսցի՝ լուծցի ի քահանայութենէն. ապա եթէ յանդգնութեամբ արասցէ՝ նզովեալ լիցի, նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողք նորա ի կենաս եւ ի մահ: Ապա եթէ ապաշխարութեամբ մաքրեսցի՝ ըստ կամաց եպիսկոպոսին հաղորդեսցի:

ԲԳԿ ԺԵ. Քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական ի շնութեան կամ ի գողութեան կամ ի ստախաւսութեան կամ ի զուր վկայութեան գտցին՝ լուծցին եւ ապաշխարեսցեն ըստ գործոցն:

ԲԳԿ ԿԷ. Քահանայ որ առանց խոստովանութեան զյետին թոշակն տայ վասն մարդկան հաճութեան, մեղք նորա ի գլուխ նորա, բայց եթէ Բ. կամ Գ. վկայիւք արդարանայ:

juges supérieurs, et de façon unanime ils vengeront la loi de Dieu, de sorte que les autres voyant cela vénéreront, dans la sainteté et dans la crainte, le Créateur de tous.

THD 2. L'évêque doit aimer tous les fidèles de la même façon sans avantager ses parents, ses frères ou ses sœurs. Il ne doit jamais être corrompu mais doit se considérer comme mort pour ce monde; il ne doit jamais se divertir ni porter des habits agréables ou formuler des paroles débauchées, ou réprimander quelqu'un sans l'avoir questionné personnellement par deux fois en présence de deux ou trois témoins possédant le rang de *vardapet;* et il ne doit pas agir sans avoir consulté ses compagnons. L'évêque établira des *vardapets*, des inspecteurs (*i.e.* des chorévêques) dans les cantons et les villes afin de diriger les fidèles qui devront leur obéir; l'évêque ordonnera deux ou trois prêtres et un diacre dans les villages et un prêtre, et un diacre dans les hameaux. L'évêque ne consacrera pas un impotent, car seule une personne sans souillure peut offrir le sacrifice (Lv 22, 20). Et personne ne sera consacré sans la présence de témoins, et sans avoir été examiné.

SCA Préambule. L'Écriture dit: «Toute affaire sera établie par deux et trois témoins» (Dt 17,6), mais le Seigneur, notre Sauveur, quant à Lui, dit «Où deux ou trois seront d'accord en mon nom, là, je suis au milieu d'eux; et tout ce qu'ils demanderont sera fait (Mt 18, 19-20); et «s'ils disent à cette montagne: 'Déplace-toi', elle se déplacera (Mt 21, 21)».

Aussi, nous, le saint et pacificateur concile des douze évêques de Palestine et de Syrie qui se réunirent dans l'église d'Antioche, qui confirmèrent les canons du concile de Nicée, n'imposant rien de plus, mais confirmant les mêmes canons, nous les avons envoyés à la sainte Église catholique universelle: Que la paix abonde en vous ! Salut dans le Seigneur !

CYR 2. Le prêtre marié dont l'adultère - ou tout autre corruption - est attesté par un témoignage sera déposé de son sacerdoce; mais s'il persévère avec arrogance, il sera anathématisé dans la vie et dans la mort, de même que les laïcs qui le recevront. Mais s'il fait pénitence, il pourra communier selon l'appréciation de l'évêque.

ECB 15. Un prêtre, un diacre ou un clerc qui commet un adultère, un vol, un mensonge ou un faux témoignage sera déposé et subira une pénitence proportionnée à sa faute.

ECB 67. Le prêtre qui par complaisance confère le viatique à quelqu'un sans confession accumulera sur sa tête les péchés du bénéficiaire, sauf si deux ou trois témoins justifient son action.

ԲԳԿ ճԹ. Աշխարհական եթէ բամբասէ զքահանայն կամ ապտակէ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի, բայց եթէ Բ. կամ Գ. վկայիւք հաստատի, ապա եպիսկոպոսն ունի իշխանութիւն դատել:

ԲԳԿ ճԾԵ. Պոռնկորդի կամ անհաւատ թէ վարժին դպրութեամբ եւ սուրբ վարուք մատչին ի քահանայութիւն, վկայութեամբ այնոցիկ որ գիտակն են՝ եղիցին արժանի, զի չիք խտիր ձեռն աւազանին:

ԲԳԿ ՄԲ. Թէ ոք սուտ վկայէ եւ ընկենու զեղբայր իւր յորոգայթ մահու եւ տուգանաց՝ Է. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ. ամ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց արժանի լիցի աւրինաց:

ԲԳԿ ՄԹ. Թէ ոք խաւսեսցի կին եւ հաստատեալ իցէ քահանային Բ. եւ Գ. վկայիւք, մի՛ իշխեսցէ թողուլ զնա եւ այլ առնել, բայց եթէ վասն պոռնկութեան եւ մարմնազեղծութեան:

ԲԳԿ ՄԻԹ. Երախայ որ ի մաւրէ մեռեալ հանդիպի՝ անպարտ են ընտանիք նորա, վկայութեամբ երկուց եւ երից:

ԲԳԿ ՄԿԵ. Իսկ այսահարութիւն է՝ արիւնհեղութիւն եւ սուտ երդումն եւ զուր վկայել եւ արուագիտութիւն եւ անասնազանցութիւն եւ ագահութիւն եւ արծաթասիրութիւն եւ արբեցութիւն. որ թէ այնմ հանդիպին, այսահար կոչիլ լաւ է քան զայնպիսի ախտից:

ԳԱՍ Թ. Որ ոք յեպիսկոպոսաց անարժան գտաւ առ պատիւն՝ վկայութեամբ երից եպիսկոպոսաց կամ եւս աւելի, ելցէ յաթոռոյն եւ ստասցի զմոնոզոնական ձեւ ի մէջ եղբարց կալով, զի եւ այս պատիւ բարձր է, իսկ եթէ գլխաւոր պատրիարգն, այսինքն կաթողիկոսն, ի նմին կարթեսցի յանցանս, եպիսկոպոսքն քննեսցեն, Գ. կամ Զ. եպիսկոպոս տեսցեն զդատն եւ սահմանեսցեն զարժանն. իսկ եթէ միայն լոկ համբաւ պատմութեան է, պարտ է ամենեցուն հնազանդել նմա, զի նովաւ սահմանեսցի կարգ սրբոյ եկեղեցւոյ, որպէս Հռոմայն, Կոստանդնուպաւլսին, Երուսաղէմին, Աղեքսանդրուն, Եփեսոսին, Կեսարուն, մերս փոքու Նազիանձու, զի սրբոց հարցն պիտառութիւնք համապատիւ կարգեցին զեպիսկոպոսս արքեպիսկոպոսաց՝ ոչինչ բերելով վեհ նմա, բայց ի գլխաւորն կալոյ, տալով ցնա զաւանդս եւ նա եկեղեցւոյ. եւ զի ոչ է իշխանութիւն նմա առանձինն առնել ինչ, եթէ ոչ ունի գործակից զնոսա, զի միաբանութեամբ փառաւորեսցի Աստուած. նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն գործակցութեամբ քահանայիցն:

ԳԱՍ ԺԸ. Մի՛ զոք ի քահանայից լուծցեն եպիսկոպոսք առանց վնասու. վկայելով երից ոմանց եւ հաւաստի շաղախեալն ի մեղս՝ մի՛ կալցի զքահանայութիւնն, զի անարատ իցէ այս սպասաւորութիւն. բայց յետ ԲԺ. ամի ջերմ ապաշխարութեան կալցի զպաշտաւնն. իսկ շնացեալն մի՛ դարձցի ի կարգն, բայց ի պաշտամանէն, զի

ECB 109. Le laïc qui calomnie ou qui gifle un prêtre sera identique aux crucificateurs, mais si deux ou trois témoins confirment les accusations contre le prêtre, l'évêque pourra juger l'affaire.

ECB 155. Le fornicateur ou l'infidèle qui se prépare à la cléricature et qui vit avec sainteté pourra accéder à la prêtrise, avec le témoignage de ceux qui attestent de sa pureté, car les fonts baptismaux effacent tous les péchés.

ECB 202. Celui qui témoigne faussement et fait chuter son compagnon dans un piège mortel paiera une amende et se tiendra pendant sept ans avec les auditeurs, puis pendant deux ans sous surveillance, et grâce à des dons aux indigents, il sera digne de la communion.

ECB 209. Celui dont les fiançailles ont été sanctionnées par un prêtre, en présence de deux ou trois témoins, ne pourra pas abandonner sa fiancée pour aller avec une autre femme, sauf pour cause de fornication ou d'infirmité corporelle.

ECB 229. Si un enfant est mort-né, sa famille ne sera pas considérée comme responsable grâce au témoignage de deux ou trois personnes.

ECB 265. Est considéré comme de la possession par le démon le fait de verser le sang, le parjure, le faux témoignage, la bestialité, la cupidité, l'amour des richesses et l'ivrognerie; il est préférable d'appeler de telles personnes des possédés plutôt que de les nommer du nom de telles tares.

GNT 9. L'évêque dont l'indignité est attestée par trois autres évêques ou plus sera destitué de son siège et endossera l'habit monastique; si le patriarche principal, c'est-à-dire le catholicos, est accusé de la même façon, trois ou six évêques examineront l'affaire, instruiront le procès et décideront ce qu'il convient de faire; mais s'il s'agit seulement de rumeurs, on continuera à lui obéir car c'est par lui que la réglementation de l'Église est défini comme à Rome, à Constantinople, à Jérusalem, à Alexandrie, à Éphèse, à Césarée et à Nazianze; mais les saints pères ont établi les évêques dans un honneur égal à celui des archevêques en n'accordant aucune suprématie à ces derniers, sauf le fait de se tenir devant eux (litt. à la tête), comme le leur permet la tradition de l'Église; et ils n'ont pas le droit de faire quoi que ce soit seuls, sans consulter leurs collègues, afin que Dieu soit unanimement glorifié; de même aussi, l'évêque agira en collégialité avec les prêtres.

GNT 18. L'évêque ne doit pas déposer un prêtre sans qu'il n'ait causé de dommage; mais si son péché est prouvé par le témoignage fiable de trois personnes, il ne gardera pas la prêtrise afin de préserver sans souillure ce ministère et il fera pénitence avec ferveur pendant douze ans, puis il exercera sa fonction; mais s'il

ոչ կարէ նա քահանայագործել, ոչ պատարագիս բաշխել, ոչ մկրտել եւ ոչ պսակել, այլ ի ներքոյ ընդ այլսն հաղորդել:

ԴՍԺ Ը. Եթէ ոք՝ այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ ի ժառանգաւորաց անորդի իցէ, ի կենդանութեան իւրում իշխան լիցի ինքն ունել զամենայնն եւ անցեալ ըստ ինքն ի մերձաւորացն մի՛ իշխեսցէ հեռացուցանել զհող եւ զջուր եւ զշնորհս եկեղեցւոյն: Եւ մերձաւորքն եթէ բազումք են եւ նա կամիցի զմի ոք առնել իւր յորդեգիրս, իշխան է առնել, որ նմա ըստ կամս գնայցէ եւ դիւր լինիցի, բայց հեռաւորի եւ աւտարի չիշխէ տալ. բայց զշարժուն ոք եւ զիրիտակ ում կամի տալ՝ արժան է, եւ թէ վաճառել կամի կամ հոգեաց տալ՝ իշխան է. իսկ եթէ որդեգրեալն արժանասցի քահանայութեան՝ զեաւղջն վկայութեամբ, կամ որ որդեգրեացն զնա եւ չէր անկ նմա քահանայութիւն, սակայն զկէս շնորհին կալցի յաղագս ձեռնադրութեանն, ազատ ի հարկէ եւ ի բեկարէ. եւ զկէս շնորհին եւ զհող եւ զջուր բովանդակ սրբոյ եկեղեցւոյն թողցէ վախճանեալ քահանայն եւ կին նորա. ամենայն իսկ շնորհն մերձաւորացն եղիցի, եթէ ոչ որդիս կամ թոռունս ունիցին, զի չվայելէ զսրբոյ եկեղեցւոյ զժառանգութիւն յարժանաւոր մերձաւորացն աւտարացուցանել եւ տալ հեռաւոր աւտարաց: Բայց եթէ անկաւորացն կամաւորութեամբ վաճառել իսկ թողացուցցէ վարդապետն, եւ զայն մի՛ շինականի ումեք, այլ յուխտէ եկեղեցւոյն, թէեւ հեռաւոր իցէ, իշխան է վարդապետն եւ մերձաւորին չմերձեցուցանել: Իսկ եթէ զեաւղջն երիցուն դիպի ժառանգութիւնն մնալ, եղիցի ժառանգութիւնն սրբոյ աթոռոյն, եւ ում կամեսցի շնորհեսցէ վարդապետն, միայն արժանաւորաց եւ գիտնոց:

Արդ՝ այս սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ ի Հերակղէ Հոռոմոց թագաւորէ եւ ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ աւուրցն եւ այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ է, մի՛ շարժեսցի, զի չգտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ, բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին, որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոփոխել զայս սահմանադրութիւն:

3. Խոստովանութիւն

ԳՐԻ ԻԲ. Եթէ ոք ի քահանայից զծածուկ խոստովանութիւն ուրուք յայտնեաց, անկցի յաշտիճանէն եւ ի կարգէ պաշտաւնէից մերժեսցի եւ մեղք չխոստովանողացն անկցի ի վերայ նորա:

ՀԱԹ ԼԸ. Հարցումն. Իսկ եթէ ի ժամ մահուանն կապեսցի բերան երախային եւ ոչ կարասցէ զմեղս իւր խոստովանել եւ ոչ զհաւատն դաւանել ի սուրբ երրորդութիւն, այլ միայն ակնարկէ, թէ տուք ինձ կնիք, պա՞րտ է տալ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Պարտ է տալ:

ՆԵՆ ԺԹ. Եթէ ոք ի քահանայից յայտնեսցէ երբեք զբանս ապաշխարութեան ապաշխարողացն՝ նզովիւք լուծցի եւ ամէն իրաւք ջնջեսցի ի քահանայական ժառանգութենէն:

a commis l'adultère, il ne retrouvera pas son rang hormis pour ce qui relève du culte, car il ne peut accomplir les actes du sacerdoce, distribuer l'offrande, baptiser, marier, mais seulement communier avec les autres à l'intérieur de l'église.

DUN 8. Celui faisant partie des héritiers de l'Église qui est sans enfant peut avec son épouse disposer intégralement durant sa vie de son lot et en faire bénéficier ses parents proches, mais aucun de ces derniers, en se mettant à sa place, ne peut détourner la terre, l'eau et les revenus de l'Église. Le prêtre peut aussi adopter un proche parent comme fils, pourvu que ce dernier lui soit obéissant, mais il ne peut pas donner son lot à des parents éloignés ou à des étrangers; toutefois il peut donner ou vendre à qui il le souhaite, un meuble ou un bien propre, le cas échéant pour le salut des âmes; si le fils adoptif est digne du sacerdoce selon le témoignage du village ou du prêtre, mais que le sacerdoce ne lui convient pas, en raison de son ordination, il gardera cependant la moitié des revenus libre d'impôt et de taxe; et le prêtre défunt et sa femme laisseront l'autre moitié des revenus à l'Église et la totalité du sol et de l'eau; mais si le prêtre n'a pas de fils ou de petits-fils, les revenus – quels qu'ils soient – seront donnés à des parents proches convenables mais non à des parents éloignés. Mais avec l'accord des ayants-droit, le *vardapet* pourra vendre le lot, mais uniquement à un membre de l'Église et non à un proche parent paysan du défunt, même si l'acheteur n'est lui-même qu'un parent éloigné. Mais si le lot reste entre les mains du prêtre principal du village, il reviendra à l'Église et le *vardapet* l'attribuera à qui il veut, pourvu que le bénéficiaire soit digne et instruit.

Cette législation établie sous les règnes de l'empereur Héraclius (610-641) et du roi des rois Xosrov (591-628) s'appliquera aujourd'hui; mais ce qui avait été établi antérieurement ne sera pas modifié, car nous ignorons les conditions dans lesquelles les choses avaient été faites, mais dorénavant notre législation devra s'appliquer sans aucune modification.

3. L'aveu

GLI 22. Si un prêtre a révélé la confession secrète de quelqu'un, il sera déchu de son grade et sera exclu du rang des ministres du culte, et les péchés de ceux qui ne se confessent pas retomberont sur lui.

QCA 38. Le catéchumène mourant qui étant devenu muet est incapable de confesser ses péchés et de réciter le *credo*, mais qui réclame le baptême par des signes avec ses yeux doit être baptisé.

NEN 19. Le prêtre qui révèle les paroles de la confession d'un pénitent sera déposé avec un anathème et sera effacé, en toute chose, de l'héritage sacerdotal.

ԿԵՆ ՃԲ. Պարտ է որք ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ զՀաւատն ասել, յորժամ ողջասցին:

ԲԳԿ ԿԱ. Քահանայ որ զխոստովանութիւն հրապարակէ եւ յայտնէ՝ նզովեալ եղիցի եւ մեղք նորա ի գլուխ նորա:

ԲԳԿ ԿԷ. Քահանայ որ առանց խոստովանութեան զյետին թոշակն տայ վասն մարդկան հաճութեան, մեղք նորա ի գլուխ նորա, բայց եթէ Բ. կամ Գ. վկայիւք արդարանայ:

ԲԳԿ ՃԶ. Իշխան է քահանայն զայլոյ բանադրած լուծանել մինչ որոշին մահուամբ ի միմեանց. նոյնպէս եւ զխոստովանողս, զի եղբայր յեղբաւրէ աւգնի: Ապա եթէ քահանայն կենդանի իցէ՝ մի՛ իշխեսցէ լուծանել. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ՄԴ. Այր կամ կին եթէ ի զղջումն գան եւ ի խոստովանութիւն՝ մի՛ տացէ կրաւնաւորի կամ յայլ վիճակի, այլ իւրում քահանային՝ իւրում վիճակին: Եւ զկարգն առեալ թէ գտցին ի պղծութեան՝ եղիցի ապաշխարութիւն նոցա ընդ ուրացողացն:

ԲԳԿ ՄԼԶ. Այր կամ կին յորժամ ի մահիճս ելանէ ցաւոց, արժան է յաւուրն երրորդի կոչել զքահանայսն եւ զերիցունսն խոստովանել զյանցանսն, եւ եթէ իցէ արժանի, տացեն զմարմինն Տեառն: Ապա եթէ քահանայն զբաղեալ ի ծուփս աշխարհիս եւ անփոյթ առնէ եւ ոչ երթայ, եւ նա վտանգեալ ի ցաւոցն, եւ խոստովանութիւն ոչ կարէ տալ՝ մի՛ իշխեսցէ քահանայն տալ զմարմինն Տեառն, բայց մեղք նորա ի գլուխ քահանային եղիցի որ ոչ զգուշացաւ: Ապա եթէ հոգաբարձուքն ոչ զգուշացուցին՝ քահանայն անպարտ է եւ մեղք նորա ի գլուխ նոցա:

ԲԳԿ ՄԼԷ. Քահանայ առանց քննելոյ ամսակ մի՛ դիցէ եւ մի՛ զմարմինն Տեառն ի շաւիղս խոզից արկցէ: Ապա եթէ քննէ եւ ոչ խոստովանին, եւ այլք չյայտնեն զչար գործս նոցա, տացէ զմարմինն Տեառն, զի անպարտ է քահանան ի մեղաց նոցա:

ԲԳԿ ՄԽԶ. Ապա եթէ կուսանաց հանդիպի պատուհասն՝ ոչ կարէ ամուսնանալ, զի ոչ բնակէ լոյս ընդ խաւարի, այլ սուրբ եւ մաքուր աղաւթիւք առ դուրս եկեղեցւոյն խոստովանել զյանցանս իւր Է. ժամանակս: Եւ եթէ հալածեսցի անաւրէն թշնամին, հաղորդեսցի աւրինաց եւ զինչ կամեսցի իշխան է՝ թէ՛ ամուսնասցի, թէ՛ կուսան կացցէ, բայց զահ եւ զերկիւղ ի սրտի կալցէ մինչեւ ցմահ:

ԿՈՉ Ներածութիւն. Երթայ քահանայն մեղուցելովն ի դուռն եկեղեցւոյն եւ ասէ սաղմոս՝ «Առ քեզ Տէր համբարձի» (Սաղ. ԻԴ. 2). եւ դարձեալ՝ «Որպէս փափագէ

SCN 102. Il faut que ceux qui ont été baptisés durant une maladie récitent la confession (*i.e.* symbole) de foi quand ils auront recouvré la santé.

ECB 61. Le prêtre qui révèle publiquement la confession qu'il a reçue sera anathématisé et les péchés révélés retomberont sur sa tête.

ECB 67. Le prêtre qui par complaisance confère le viatique à quelqu'un sans confession accumulera sur sa tête les péchés du bénéficiaire, sauf si deux ou trois témoins justifient son action.

ECB 180. Un prêtre a le droit de délier celui qui a été excommunié par un autre prêtre qui est décédé; il en est de même pour les confessés. Mais le prêtre qui fait cela alors que le prêtre qui a puni son fidèle est toujours en vie sera anathématisé.

ECB 204. L'homme ou la femme qui se repent et se confesse ne doit pas s'adresser à un ecclésiastique d'une autre juridiction, mais uniquement au prêtre de sa paroisse. Et si une fois placés parmi les pénitents, ils sont trouvés dans la souillure, ils seront placés avec les apostats.

ECB 236. Quand un homme - ou une femme malade - se se met au lit, il faut appeler les prêtres et les doyens le troisième jour, afin qu'il confesse ses fautes et qu'on lui donne, s'il en est digne, la communion. Mais si le prêtre est occupé par des soucis mondains et ne vient pas à temps, et qu'ensuite le malade n'est plus en état de se confesser, il ne pourra plus lui donner la communion, mais les péchés du malade retomberont sur sa tête en raison de sa négligence. Mais si ce sont les tuteurs du malade qui ont été négligents, ses péchés retomberont sur eux.

ECB 237. Le prêtre ne doit pas célébrer de mariage sans avoir au préalable interrogé les futurs époux, afin de ne pas jeter le corps du Seigneur aux pourceaux. Mais s'il les interroge et qu'eux ne se confessent pas, et que leurs proches aussi ne révèlent pas leurs mauvaises actions, le prêtre leur donnera la communion (*i.e.* les mariera), car il n'est en rien responsable de leurs péchés.

ECB 246. Si une personne vierge est possédée, elle ne pourra pas se marier, car la lumière et les ténèbres ne peuvent pas cohabiter, mais avec des prières saintes et pures, elle confessera ses fautes à la porte de l'église pendant sept jours. Et si elle chasse l'ennemi impie, elle pourra communier et agir comme elle le souhaite, à savoir se marier ou rester vierge, mais elle devra garder son cœur dans la crainte jusqu'à sa mort.

APR Préambule. Le prêtre ira avec le pécheur à la porte de l'église en lisant les Écritures (cf. Ps 24, 2; 41, 2; Is 58, 13); et en le tournant vers l'Occident, il le

եղջերու» (Սաղ. ԽԱ. 2) եւ «Ողորմեայց ինձ Աստուած ըստ մեծի» եւ «Հաճեցար Տէր ընդ երկիր քո» (հմմտ. Եսայ. ԾԸ. 13) եւ «Խոնարհեցո Տէր». եւ քարոզէ՝ «Տէր Աստուած խաւսեցար բերանով քո». եւ ասէ զաղաւթս՝ «Աստուած բարձրացեալ եւ փառաւորեալ»: Եւ կացուցանէ զմեղուցեալն յարեւմուտս կոյս եւ հրաժարէ երիցս ի սատանայէ, որպէս ի մկրտութեանն, եւ դարձուցանէ յարեւելս եւ տայ հաւատալ երիցս ի սուրբ կաթողիկէ եւ առաքելական եկեղեցի, ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն. զի զառաջին հաւատն այլոյ լեզուաւ խոստովանեցաւ, իսկ երկրորդս՝ իւր լեզուաւն խոստովանեսցի: Եւ ապա կացուցանէ զխոստովանողն հանդէպ դրանն եւ թուէ զանուանս մեղացն, որպէս եւ գրեալն է. «Այս դուռն Տեառն եւ արդարք մտանեն ընդ սա» (Սաղ. ՃԺԷ. 20) եւ «Երանի ում թողութիւն եղեւ մեղաց» (Սաղ. ԼԱ. 1) եւ «Խոստովան եղէց քեզ Տէր բոլորով սրտիւ» (հմմտ. Սաղ. ՃԺԸ. 2) եւ «Տէր լո՛ւր աղաւթից իմոց, ճշմարտութեամբ քով, լուր ինձ» (հմմտ. Սաղ. ԼԸ. 13, Լ. 6). եւ Տէրն ասէ, թէ՝ «Որում թողուք՝ թողեալ լիցի» եւ թէ՝ «Ունիցիք՝ կալցի»: Եւ արդարացեալ շնորհաւքն Քրիստոսի, դարձցի ի տուն իւր, պահել եւ աղաւթել զամենայն աւուրս կենաց իւրոց, եւ ողորմութեամբ տնանկաց քաւեսցէ զմեղս իւր: Այս է դուռն ապաշխարութեան ճշմարիտ, եւ առիթ ադարութեան, եւ կնքէ սուրբ խաչիւն եւ եկեղեցեաւն եւ աջով քահանային:

ԿՈՉ Ժ. Խոստովանութիւն քահանայի. Թէ կաշառ վասն մեղաց առ եւ եթող, թէ զխոստովանութիւն ուրուք յայտնեաց, թէ հաղորդութեան ծուլացաւ եւ մեռաւ, թէ անկնունք մեռաւ ի ծուլութենէ, թէ ի չբողոքելոյն անապաշխար մեռաւ, թէ մեղաց քննութիւն ոչ արար, թէ ի մեղս զառածեալ է, թէ գաղտ պսակէ, թէ վայրապար նզովեալ է, թէ գողացաւ յեղբաւրէ, թէ ի ծուլութենէ զպատարագն խափանեաց, թէ անարժան մատոյց, թէ անփոյթ արար զտաւնս սրբոց, թէ վասն ժամուց էառ եւ ոչ արար, թէ ամուսնացաւ եւ զպատարագն մատոյց, թէ բանադրեալ է յեպիսկոպոսէ եւ զքահանայութիւն արար, թէ ոխս ունէր եւ զպատարագն մատոյց, թէ լուաւ զորուք մեղս եւ անփոյթ արար, թէ սուրբ պատարագին անզգուշացաւ եւ արտաքսեաց ինչ, թէ առանց գիշերային պաշտաման ի սուրբ պատարագն մերձեցաւ, թէ անզգուշացաւ բուրման եւ լուցման, թէ զմարմինն Տեառն եւ զարիւնն յանարժանս բաշխեաց թէ վասն ազգականին զպատուիրանն ելոյծ, թէ զմեղս ժողովրդեան յեպիսկոպոսէն թաքոյց, թէ պատուիրանաց Աստուծոյ ընթերցող ոչ եղեալ, թէ զանձն գեր ի վերոյ համարեցաւ, թէ զշնորհս եղբաւրն չարակնեաց, թէ ի ձեռն ամաւթոյ զպատուիրանն ելոյծ:

Ստէպ քահանային պարտ է հոգալ վասն հաւտին, զի հովիւ է բանաւոր հաւտին, որպէս եւ գրեալ է. «Անաւրէնն յանաւրէնութեան իւրում մեռցի եւ զարիւնն նորա ի ձեռաց քոց խնդրեցից» (Եզեկ. ԼԳ. 8):

Արդ՝ ոչ եթէ ամենայն մեղաց ժամանեսցեն ապաշխարել, այլ խոստովանութեամբ եւ զղջմամբ ջնջին մեղք, որպէս ասէ մարգարէն. «Ասա դու նախ զանաւրէնութիւնս քո, զի արդարասցիս» (Եսայ. ԽԳ. 26). բազում զաղտաձիգ նետիւք վիրաւորէ զմեզ սատանայ, զոր ոչ կարեն բերել ի խոստովանութիւն, այլ դու որ աւրինադիրդ ես, թուեա՛ զանուանս մեղացն, խոստովանողին միայն ասել զայրն՝ այո՛ եւ զոչն՝ ո՛չ. ըստ նմանութեան բժշկի, զսլաք մեղացն հան եւ զվիրաւորեալ ոգին բժշկեա՛ յայտնելով:

fera renoncer par trois fois à Satan comme pour le baptême, puis il le tournera vers l'Orient pour le faire adhérer par trois fois à la sainte Église catholique et apostolique, mais pas comme pour le baptême puisqu'il s'agit de la pénitence. Car la première adhésion avait été confessée par la langue d'un autre, tandis que la seconde se fait avec sa propre langue. Puis le prêtre placera le confesseur face à la porte et énumérera les péchés (cf. Ps 117, 20; 31, 1; Ps 118, 2; 38, 13; 30, 6). Et ainsi rendu juste, il rentrera chez lui pour jeûner et prier tous les jours de sa vie, et par des aumônes aux nécessiteux il expiera ses péchés. Ceci est la voie de la pénitence sincère et une occasion de justice qui est scellée au moyen de la sainte Croix, de l'Église et de la dextre du prêtre.

APR 10. Confession pour le prêtre. Le prêtre qui prend des pots-de-vin pour la rémission des péchés, qui révèle les confessions de quelqu'un, qui du fait de sa paresse ne donne pas la communion au mourant, qui laisse l'enfant mourir sans baptême, qui ne célèbre pas la messe et les offices ou les célèbre de façon indigne ou négligente, qui néglige les saintes fêtes, qui ne réclame pas la pénitence au pécheur et le laisse mourir ainsi, qui n'examine pas les péchés ou n'en tient pas compte et pèche lui-même, qui célèbre des mariages secrets, qui anathématise ou punit inutilement, qui vole son frère ou l'envie, qui se marie, puis offre le sacrifice, qui continue d'exercer alors que son évêque l'a excommunié, qui dissimule les péchés des laïcs à son évêque, qui ne respecte pas le jeûne, qui se croit au-dessus des autres, il souille son sacerdoce.

Le prêtre doit se soucier avec empressement de son troupeau (Éz 33, 8).

Le temps manque pour la pénitence, la confession et le repentir qui effacent les péchés (Is 43, 26); il faut se hâter de se confesser car les médisants, les ivrognes, les haineux, ceux qui négligent leur famille, les avares, les orgueilleux et les fornicateurs n'entreront pas au paradis.

Alors hâte-toi de te confesser, sauve ta personne pour l'avenir et illumine ton âme pour l'éternité.

Փութացարուք այսուհետեւ լինել առաքինիք խոստովանութեամբ, զի թէ բամբասողքն ի տանջանս երթան եւ արբեցողքն ոչ ունին ժառանգութիւն յարքայութեանն, եւ որ ոչ սիրէ զընկերն՝ դիմադարձ կոչի Աստուծոյ, որպէս զի թէ մարտիւրոս կոչի չաւգտեսցի, եւ որ ընտանեացն խնամ ոչ տանի՝ ի հաւատոցն ուրացեալ է, եւ որ զաղքատով զանց առնէ՝ ի հուր այրեսցի: Եւ արդ՝ մի՛ ոք ինչ զայն փոքր համարեսցի:

Արդ՝ դու համարեա՛ զամենեսեան եւ ի գիր հան, զի թէ դու գրես՝ Աստուած ջնջէ, եւ եթէ դու չգրես՝ Աստուած ի մատենի գրէ եւ պահանջէ զվրէժն: Արդ՝ լաւ է քեզ գրել եւ վերստին ջնջել, քան քեզ մոռանալ եւ Աստուծոյ յայտնել յաւուրն վերջնում: Զամենայն ստուգութեամբ ածցուք զմտաւ, քանզի ո՞ ոք է սուրբ յագահութենէ՝ թէպէտ եւ սակաւ իցէ, ո՞ է ազատ ի թշնամանաց որ եւ ի գեհենն տանի, ո՞վ չխաւսեցաւ չար զընկերէ, ո՞վ չհպարտացաւ որ քան զամենայն մեղս խստագոյն է, ո՞վ չհայեցաւ յայրատ որ կատարեալ պոռնկութիւն է: Արդ՝ փութացիր խոստովանեա՛ եւ յայտնեա՛ զանձն քո եւ ի հանդերձեալսն ազատեսցիս, լուսաւորեսցի հոգի քո յաւիտեան:

Գ. Պատիժներ եւ գործադրութիւն

1. Վճռագիր

ԿԱՌ ԻԳ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ որպէս Տէր հրաման ետ եւ պարգեւեաց մեզ, թէ «Զոր արձակիցէք յերկրի, արձակեալ լիցի յերկինս, եւ զոր կապիցէք յերկրի կապեալ եղիցի յերկինս» (Մատթ. ԺԶ. 19, ԺԸ. 18). նոյնպէս եւ հրաման տուեալ քահանայութեան եւ երիցանց կարգի զարժանիս աւրհնութեանն՝ միաբան աւրհնել եւ զանարժանսն՝ միաբան կապեր եւ ըմբերանել: Եւ զոր կապեսցենն՝ կապեալ կացցէ, մինչեւ հնազանդեսցի առաջնորդին: Ապա եթէ տարապարտուց եւ յանարժանս զոք կապեսցեն՝ պատիժ պատուհասի ընկալցին ըստ արժանի, որք ի զուրն կապեցին: Բայց որ կապեցաւն՝ ընկալցի ախորժելով զկապանսն, որպէս թէ իցէ արժանի կապանացն:

ԵԱԿ Լ. Եթէ ոք երէց կամ սարկաւագ յեպիսկոպոսէ եղեւ որոշեալ, սա ոչ է արժան յայլմէ ընդունել, այլ յայնմանէ, որ որոշեաց զնա, բայց թէ դէպ լիցի մեռանել որ որոշեաց եպիսկոպոսն:

ՆԻԿ Ե. Վասն այնոցիկ որ ի կարգէ եւ յաղաւթից մերժեալ եւ թիւրեալ իցեն, կամ ժողովրդական ոք եւ կամ ի կարգէ պաշտաւնէիցն եթէ երթեալ ուրեք զինքն ի կարգ արկցէ՝ մի՛ ընկալցին. եւ զոր այլոյ վարդապետի բանադրեալ իցէ եւ կամ մերժեալ՝ այլ վարդապետ մի՛ մերձեցուսցէ եւ ի կարգ արկցէ, բայց եթէ հաւաստեաւ քննութիւն արասցեն, զի եթէ ի խոստութենէ կամ ի նեղասրտութենէ կամ ի չար նախանձուէ մերժեալ իցէ՝ առ այնպիսին մարդասիրութիւն արասցեն բանիւ վարդապետութեան բժշկել եւ անդէն հնազանդեցուցանել ընդ բուն վարդապետաւն: Ապա եթէ վասն մեղաց եւ չար գործոց մերժեալ իցէ յեկեղեցւոյ՝ դեղաւք ապաշխարութեան բժշկեսցեն: Քանզի կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, թէ ի տարւոջն երիս ժողովս

C. Les sanctions et leur portée

1. Le jugement

CAP 23. Selon la parole évangélique (16, 19; 18, 18), les membres du sacerdoce et les doyens doivent lier et délier de concert en donnant la communion au méritant et en suspendant de la communion l'indigne. Et celui qui a été lié le restera jusqu'à ce qu'il revienne dans l'obéissance de son prélat. Mais si quelqu'un a été lié injustement, la sanction retombera sur celui qui a puni de façon indigne. Mais celui qui a été lié injustement doit recevoir la sanction comme s'il l'avait méritée.

CCL 30. Le prêtre ou le diacre qui a été exclu par son évêque ne peut pas être réintégré par un autre évêque, sauf si son propre évêque venait à mourir sans l'avoir réintégré.

NIC 5. Le clerc rejeté du clergé ou de la prière, de même que le laïc, ne sera pas reçu ailleurs dans le clergé; et un *vardapet* n'intégrera jamais dans le clergé celui qui a été excommunié ou écarté par son propre *vardapet;* mais si après enquête il est certain qu'il a été écarté par dureté, colère ou jalousie, on le consolera par la charité et la parole de la doctrine, et on l'amènera à se soumettre à son *vardapet*. Mais s'il a été écarté de l'Église en raison de ses péchés, on le guérira par la pénitence. Le grand concile a décidé qu'il se tiendra chaque année trois conciles, un à l'automne, un que l'on appelle *Maturn* et un avant le carême, et on examinera là toutes les affaires de l'Église. L'évêque est le pasteur spirituel du troupeau et tous doivent se

արասցեն՝ մի յաշնան ժամու եւ մի զոր մատուռնն կոչեն եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն, վասն ամենայն իրիք եկեղեցւոյ քննութիւն արասցեն: Քանզի հովիւ բանաւոր հաւտից է, արժան է ընդ թուով գաւազանի անցուցանել զոչխարս եկեղեցւոյն, զի եղիցին մի հաւտ եւ մի հովիւ:

ԱՆՏ Զ. Եթէ ոք յիւրմէ եպիսկոպոսէն յաղաւթից մերժեալ իցէ՝ չէ արժան ումեք զայնպիսին ընդունել, բայց եթէ նախ յիւրմէ եպիսկոպոսէն ընդունիցի՝ բայց յորժամ ժողով լինիցի եպիսկոպոսաց եւ պատահիցէ եւ ապաշխարիցէ առաջի նոցա եւ ի հաւան ածցէ զժողովն՝ կամ ընդունելութեան արժանի լիցի ի նոցանէ, կամ պատուհասի: Նոյն սահման կրեսցի ի վերայ աշխարհականաց, երիցանց, սարկաւագաց եւ ո ոք եւ իցէ ընդ կանոնաւք:

ՍԱՐ ԺԴ. Որ հանապազ զիս շարժէ, լռել ոչ պարտիմ: Եթէ ոք եպիսկոպոս բարկացող գտցի, որ ոչ պիտոյ է այսպիսւոյ առն կրաւնաւորիլ, եւ վաղվաղակի յանդիման երիցու կամ սարկաւագի շարժել հանել զոմանս յեկեղեցւոյն կամեսցի, նախախնամելի է ոչ յանկարծակի զայնպիսին դատապարտել եւ զրկել ի հաղորդութենէ: Ամենեքեան ասացին. Որ արտաքսին՝ ունի իշխանութիւն յեպիսկոպոս նորին մայրաքաղաքացւոյն սոյն գաւառին ապաւինել. ապա եթէ մայրաքաղաքի եպիսկոպոսն ոչ իցէ անդ, ի մաւտագոյն գաւառին եպիսկոպոսն ընթասցի եւ աղաչեսցէ, զի ճշմարտիւ խուզեսցի իր նորա: Քանզի ոչ է պարտ չտալ զլսելիս աղաչողացն. եւ այն եպիսկոպոս, որ կամ իրաւամբք կամ յանիրաւի եհան զայնպիսին, իրաւաբար բերիլ, զի հարցաքնին իրացն եղիցի եւ կամ հաստատեսցի նորա դատավճիռն կամ ուղղութիւն լիցի: Բայց նախ առաջին զգուշիւ եւ հաւաստեաւ ամենայն ինչ քննեսցի եւ զոր հանեալն է յաւրինաց յառաջ քան զքննութիւն իրին անձին վրէժխնդիր ոչ պարտի առնել հաղորդութեան: Իսկ եթէ ժողովեալ ոմանց յուխտաւորացն տեսցեն զամբարտաւանութիւն եւ զամբարհաւաճութիւն նորա, քանզի ոչ իրաւացի է թշնամանս կամ բամբասանս նանիր կրել, դառնագոյն եւ ծանրագոյն բանիւք պարտին դարձուցանել զայնպիսին, զի որ զվայելուչսն հրամայէ՝ սպասաւորեն նմա եւ հնազանդին, զի զոր աւրինակ եպիսկոպոս ընդ սպասաւորաց պարտի աչալուրջ ունել զկամս եւ զսէր, նոյնպէս եւ որ ընդ հնազանդութեամբ են աննենգ սպասաւորութիւն եպիսկոպոսաց կատարել պարտին:

ԵՓՍ Ա. Քանզի պիտոյ էր եւ որ ոչ եկին ի ժողովն եւ մնացին ի գաւառին՝ ոչ անգիտանալ զկարգաւորեալս, ծանուցանեմք ձերումդ սրբութեան, զի թէպէտ եւ մայրաքաղաքացին, որ է գաւառիդ, ի բաց կացեալ ի տիեզերական եւ ի սուրբ ժողովոյն, կամ որ յետ այնորիկ միաւորեսցի, զի կամ ընդդէմ Կեղեստիանոսի խորհեցաւ՝ Հռոմայ եպիսկոպոսապետին կամ խորհեսցի. սա ընդդէմ եպիսկոպոսաց գաւառին գործել ինչ ոչ իւիք կարասցէ ամենայն եկեղեցական հաղորդութեան աստի առնուլ, քանզի անդէն արտաքսեալ է ի ժողովոցս եւ ոչ ունի զազդողութիւն, այլ եւ նոցա եպիսկոպոսաց գաւառին եւ որ շուրջ մայրաքաղաքացիքն են, որք ուղղափառ հաւատոյս խորհին, ընդ նոցա ձեռամբ եղեցի ամենեւիմբ եւ յաշտիճանէն եւ յեպիսկոպոսութենէն արտաքսեսցի:

rassembler sous son autorité, car il doit y avoir un seul troupeau et un seul pasteur.

ATC 6. Le prêtre, le diacre, le clerc ou le laïc qui a été exclu de la prière par son évêque ne doit pas être accepté avant d'avoir été accepté par son évêque, mais quand un concile d'évêques se réunira, il pourra y aller et faire acte de pénitence devant le concile qui décidera s'il doit être reçu ou puni.

SAQ 14. Si un évêque, sous le coup de la colère, dépose un prêtre ou un diacre, celui-ci pourra se réfugier chez l'évêque de la métropole, mais si l'évêque de la métropole est absent, il ira chez l'évêque le plus proche de la province qui examinera l'affaire avec précision, sans toutefois recevoir le clerc à la communion. Puis, si certains membres du clergé s'étant réunis constatent l'orgueil du condamné, ils l'amèneront à se soumettre de nouveau à son évêque, car de même que l'évêque doit témoigner à ses serviteurs une affection confiante, de même, ceux-ci doivent le servir loyalement.

EPH 1. Il faut porter à la connaissance de ceux qui n'étaient pas venus au saint concile d'Éphèse que si le métropolite de la province fait défection au saint concile œcuménique et par la suite s'oppose à Célestin le chef des évêques de Rome, il ne pourra rien faire contre les évêques de sa province favorables au concile ni participer à la communion ecclésiastique, du fait qu'il est déjà exclu par le saint concile; il sera sous l'autorité des évêques de sa province et des métropolites des environs qui sont orthodoxes et il sera exclu de la dignité de l'épiscopat.

ԵՓՍ Գ. Որք յամենայն գաւառի վիճակեալք ի Նեստորէ եւ որք ընդ Նեստորին են արգելան զուղիղ խորհել՝ եւ սոցա զիւրեանց աշտիճանս առնուլ իրաւացուցաք. եւ հասարակաց տիեզերական եւ ուղղափառ ժողովոյն որք զնոյն խորհին եւ որոց խորհեալ է եւ կամ այժմ եւ կամ յետ այսորիկ վիճակեալս յորում եւ իցէ ժամանակի, որոց թերահաւատեալ են կամ ի բաց կացեալ են կամ զանցեալ են եպիսկոպոսունք զսուրբ կանոնաւք եւ զուղղափառ հաւատովք, համարեցաք մի իւիք ընդ վնասու լինել եւ ոչ իւիք տարազու կամ ժամանակաւ:

ԵՓՍ Ե. Որք ի չար ինչ ի գործս դատապարտեցան առաջի սուրբ ժողովոյն կամ յիւրեանց եպիսկոպոսաց եւ սոցա անկանոնական վասն առ ամենեսին անխտրութեանն Նեստորիոս եւ կամ որք նորա հաւատոյն են՝ հատուցանել կամեցան կամ կամեսցին կամ աւրէնս կամ աշտիճան, անաւգտակարգ մնասցեն. եւ սոքա եղեցին ոչ ինչ պակաս, քան որք անկեալքն են ի քահանայութենէ, իրաւացի համարեցաք:

ՀԱԹ ԽԵ. Հարցումն. Թէ ուրուք ի քահանայից յաղաւթից զոք հանեալ է վասն պատճառանաց իրիք եւ քահանայն վախճանեսցի, զինչ արասցուք, զայն որ ընդ պատուհասիւ մնաց:

Պատասխանի. Արժան է ի ներքս ածել:

ՇԱՀ ԺԸ. Եթէ վարդապետի ուրուք զաշակերտ կամ զժողովրդական կամ զքահանայ նզովեալ իցէ կամ բանադրեալ կամ կապեալ բանիւ վարդապետութեան, այլոց տեղեաց վարդապետ կամ եպիսկոպոս կամ երէց մի՛ իշխեսցէ զանիծեալն աւրինել եւ զբանիւ կապեալն լուծանել, բայց եթէ հաւատովք եւ ի սէր հոգեւոր յուղղութիւն եկեսցէ. ապա խաղաղասէր վարդապետն բարեսէր խրատու բարեխաւսութիւն արասցէ հնազանդեցուցանել ընդ բուն վարդապետաւն. վասն զի «Մի է Տէր ամենեցուն, մի հաւատ, մի մկրտութիւն» (Եփես. Դ. 5). մի պատուիրանք են առ ամենեսեան եւ միում յուսոյ ակն ունիմք (հմմտ. Բ. Մակ. Է. 14), պարտ է զնոյն միաբանութիւն պահել յամենայն եկեղեցիս. զարժանաւորս աւրինութեանն միաբան աւրինել եւ զոչ արժանիսն միաբան ըմբերանել եւ պատուհասել: Զի ի միաբանութենէ ամենեցուն եւ քարոզութիւնն հաստատուն լիցի եւ հաւատարիմ ամենեցուն, ըստ տէրունական բարբառոյն, թէ՝ «Յայսմ գիտասցեն զձեզ, թէ իմ աշակերտք էք, յորժամ միաբանիցէք եւ զմիմեանս սիրիցէք» (Յով. ԺԳ. 35):

ՍԻՈ ԺԹ. Ժողովրդական ոք որ յաղագս պէսպէս ինչ սխալանաց բանադրեալ լինի յեպիսկոպոսէն, թէ մեռեալ՝ թող չթաղէ զնա քահանայ, եւ ոչ զերախայն մկրտել. ապա թէ դէպ լիցի երախայի հասանել այնպիսւոյն մեռանելոյ, քահանայն մկրտեսցէ զերախայն եւ թաղեսցէ զմեռեալն, եւ զայլ կապանս բանին պնդութեամբ անլոյծ պահեսցէ:

ԿԵՆ ՀԱ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ այլ ոք ի վիճակելոցն լուծեալ յեպիսկոպոսաց իշխեսցէ ի ժողովն զալ՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՃԶ. Իշխան է քահանայն զայլոյ բանադրած լուծանել մինչ որոշին մահուամբ

EPH 3. Les clercs de n'importe quelle province qui ont été écartés par Nestorius ou ceux de son parti reprendront leur rang; de même que tous les clercs qui, en quelque temps que ce soit, ont adhéré au concile œcuménique et orthodoxe d'Éphèse ne doivent aucunement être condamnés par des évêques qui ont dévié de la foi orthodoxe ou ont transgressé les saints canons.

EPH 5. Ceux qui ont été condamnés par le saint concile d'Éphèse ou par leur évêque pour leurs mauvaises actions et qui sont ensuite reçus dans la communion ou sont réintégrés dans leur rang par Nestorius, ou par ceux qui partagent sa foi; foi, cela ne leur sera d'aucune utilité et ils resteront punis et déchus de leur sacerdoce.

QCA 45. Si un prêtre qui avait exclu un fidèle de la prière pour quelque raison meurt, la sanction sera levée.

SHV 18. Si un *vardapet* anathématise ou excommunie ou bien lie par des paroles un disciple, un laïc ou un prêtre, le *vardapet*, l'évêque ou le prêtre d'un autre lieu n'aura pas le droit de bénir celui qui a été maudit et de détacher celui qui a été lié par la parole, sauf s'il revient à l'orthodoxie avec foi et dans un amour spirituel; alors, un *vardapet*, ami de la paix, opérera une médiation avec des conseils bien intentionnés pour le ramener dans l'obéissance de son propre *vardapet*. Car il est nécessaire de préserver l'union dans toutes les églises, pour bénir unanimement ceux qui méritent la bénédiction et pour châtier unanimement les indignes, car c'est à cela que l'on reconnaît les disciples du Christ (Ép 4, 5; 2 M 7, 14; Jn 13, 5).

SIO 19. Si un laïc excommunié pour différentes fautes par son évêque meurt, le prêtre ne devra pas l'enterrer ni le baptiser s'il était catéchumène; mais si étant catéchumène, il est mourant, le prêtre le baptisera et l'enterrera une fois mort, mais les autres effets de l'excommunication resteront fermes.

SCN 71. L'évêque ou le clerc retranché par des évêques qui ose venir dans l'assemblée sera anathématisé.

ECB 180. Un prêtre a le droit de délier celui qui a été excommunié par un autre

ի միմեանց. նոյնպէս եւ զխոստովանողս, զի եղբայր յեղբաւրէ աւգնի: Ապա եթէ քահանայն կենդանի իցէ՝ մի՛ իշխեսցէ լուծանել. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ՄՀ. Ոչ է պարտ զվարդապետի ուրուք կամ զկրաւնաւորի կամ զքահանայի բանադրեալ կամ զլուծեալ ուրուք եպիսկոպոսի աւրինել, այլ պարտ է բարեխաւսութեամբ միջնորդել առ ի հաշտութիւն, թէ պահողք գտանին բանին ճշմարտութեան: Ապա եթէ ոչ պահողք, այլ արհամարհողք գտանիցին բանին՝ յետ երից ամաց ապաշխարութեան արժանի լիցին եկեղեցւոյ եւ հաղորդութեան:

2. Երկրորդ դատ եւ վճռագրի վերատեսութիւն

ՆԻԿ Ե. Վասն այնոցիկ որ ի կարգէ եւ յաղաւթից մերժեալ եւ թիւրեալ իցեն, կամ ժողովրդական ոք եւ կամ ի կարգէ պաշտաւնէիցն եթէ երթեալ ուրեք զինքն ի կարգ արկցէ՝ մի՛ ընկալցին. եւ զոր այլոյ վարդապետի բանադրեալ իցէ եւ կամ մերժեալ՝ այլ վարդապետ մի՛ մերձեցուսցէ եւ ի կարգ արկցէ, բայց եթէ հաւաստեաւ քննութիւն արասցեն, զի եթէ ի խստութենէ կամ ի նեղասրտութենէ կամ ի չար նախանձուէ մերժեալ իցէ՝ առ այնպիսին մարդասիրութիւն արասցեն բանիւ վարդապետութեան բժշկել եւ անդէն հնազանդեցուցանել ընդ բուն վարդապետաւն: Ապա եթէ վասն մեղաց եւ չար գործոց մերժեալ իցէ յեկեղեցւոյ՝ դեղաւք ապաշխարութեան բժշկեսցեն: Քանզի կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, թէ ի տարւոջն երիս ժողովս արասցեն՝ մի յաշնան ժամու եւ մի զոր մատուռնն կոչեն եւ մի յառաջ քան զքառասնորդսն, վասն ամենայն իրիք եկեղեցւոյ քննութիւն արասցեն: Քանզի հովիւ բանաւոր հաւտից է, արժան է ընդ թուով գաւազանի անցուցանել զոչխարս եկեղեցւոյն, զի եղիցին մի հաւտ եւ մի հովիւ:

ԱՆՏ Դ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ի ժողովոյ անտի որոշեցաւ, երէց կամ սարկաւագ՝ յիւրմէ եպիսկոպոսէն, եւ համարձակեցաւ գործել զգործ ինչ պաշտաման, կամ եպիսկոպոս ըստ կանխելոյ եւ յառաջ սովորութեանց կամ երէց կամ սարկաւագ, մի՛ եւս մարթ կամ պատշաճ իցէ նոցին յոյս ունել բնաւին յայլմէ ժողովոյ հաստատել յայս իրս եւ ոչ ապաշխարութեան կամ թողութեան հասանել: Այլ եւ որք հաւասարեն այսպիսեացն՝ զամենեսին մերժել արժան է յեկեղեցւոյ եւ առաւելապէս եւս թէ ուսեալ էին զպատուհասն որ յառաջագոյն ասացեալ էին եւ կշտամբեալ եւ համարձակեցան այսպիսեացս հաւասարել:

ԱՆՏ Զ. Եթէ ոք յիւրմէ եպիսկոպոսէն յաղաւթից մերժեալ իցէ՝ չէ արժան ումեք զայնպիսին ընդունել, բայց եթէ նախ յիւրմէ եպիսկոպոսէն ընդունիցի՝ բայց յորժամ ժողով լինիցի եպիսկոպոսաց եւ պատահիցէ եւ ապաշխարիցէ առաջի նոցա եւ ի հաւան ածցէ զժողովն՝ կամ ընդունելութեան արժանի լիցի ի նոցանէ, կամ պատուհասի: Նոյն սահման կրեսցի ի վերայ աշխարհականաց, երիցանց, սարկաւագաց եւ ո ոք եւ իցէ ընդ կանոնաւք:

ԱՆՏ ԺԲ. Եթէ ոք յիւրմէ եպիսկոպոսէն անկաւ, երէց կամ սարկաւագ, եւ զեպիսկոպոսին զդատաստան ոչ յանձին կալաւ եւ համարձակեցաւ ձանձրացուցանել

prêtre qui est décédé; il en est de même pour les confessés. Mais le prêtre qui fait cela alors que le prêtre qui a puni son fidèle est toujours en vie sera anathématisé.

ECB 270. Un *vardapet*, un religieux ou un prêtre ne doit pas bénir une personne anathématisée ou déposée par un évêque, mais il doit intercéder avec de bonnes paroles en vue d'une réconciliation, afin que par des jeûnes, elle parvienne à la vérité. Mais si elle ne jeûne pas et se comporte avec mépris, elle fera pénitence pendant trois ans avant de pouvoir entrer dans l'église et communier.

2. L'appel du jugement et le second procès

NIC 5. Le clerc rejeté du clergé ou de la prière, de même que le laïc, ne sera pas reçu ailleurs dans le clergé; et un *vardapet* n'intégrera jamais dans le clergé celui qui a été excommunié ou écarté par son propre *vardapet;* mais si après enquête il est certain qu'il a été écarté par dureté, colère ou jalousie, on le consolera par la charité et la parole de la doctrine, et on l'amènera à se soumettre à son *vardapet*. Mais s'il a été écarté de l'Église en raison de ses péchés, on le guérira par la pénitence. Le grand concile a décidé qu'il se tiendra chaque année trois conciles, un à l'automne, un que l'on appelle *Matuṙn* et un avant le carême, et on examinera là toutes les affaires de l'Église. L'évêque est le pasteur spirituel du troupeau et tous doivent se rassembler sous son autorité, car il doit y avoir un seul troupeau et un seul pasteur.

ATC 4. L'évêque excommunié par un concile ou bien le prêtre, ou le diacre excommunié par son évêque qui continue d'exercer son ministère, conformément aux anciennes coutumes, ne pourra pas espérer être rétabli par un autre concile ni obtenir pénitence ou pardon. Et ceux qui sont en communion avec lui seront exclus de l'Église, surtout s'ils étaient au courant de la condamnation de l'ecclésiastique.

ATC 6. Le prêtre, le diacre, le clerc ou le laïc qui a été exclu de la prière par son évêque ne doit pas être accepté avant d'avoir été accepté par son évêque, mais quand un concile d'évêques se réunira, il pourra y aller et faire acte de pénitence devant le concile qui décidera s'il doit être reçu ou puni.

ATC 12. Le prêtre ou le diacre déposé par son évêque qui refuse son jugement et va lasser de nombreux conciles attendra d'eux le jugement de son cas. Mais

զլուր ժողովոց բազմաց, որպէս թէ զինչ իրաւունս ունիցի՝ առաջի բազում եպիսկոպոսաց ասիցէ եւ ի նոցանէ զարդար դատաստանի վճիռն ակն ունիցի առնուլ: Ապա եթէ ի նոցանէ սրտնեղեցաւ եւ անգոսնեաց, եւ համարձակեցաւ առ թագաւորն դիմել եւ ձանձրացուցանել, զայսպիսիսս մի՛ արժանի առնել թողութեան կամ ընդունելութեան եւ կամ բնաւ յոյս ինչ տալ, զի առ յապա հաստատեսցի ի նոյն տեղի:

ԱՆՏ ԺԴ. Թէ ոք յեպիսկոպոսաց յիրս ինչ յանցուածոյ եւ մեղադրութեան դատապարտիցի եւ ապա դէպ լիցի վասն նորա ոչ միաբանել ոյք յիշխանութեան եպիսկոպոսք եւ ոմանք ի նոցանէ անպարտ եւ արդար յայտ առնել կամիցին եւ ոմանք ի նոցանէ պարտաւորել, զի վախճանեսցի ամենայն իրաւք հակառակութիւն կեղծաւորութեանն, կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն՝ որ մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսն է, զի ի մերձաւոր գաւառաց անտի եւ յիշխանութենէ կոչեսցէ զայլ ոմանս ոյք դատեսցեն եւ զհակառակութիւն կեղծաւորութեանն ի բաց լուծցեն, զի հաստատուն է զոր ինչ կարգեսցեն որ յիշխանութենէ անտի են:

ԱՆՏ ԺԵ. Թէ ոք յեպիսկոպոսաց յիրս ինչ մեղադրիցի յանցանս եւ չարախաւսիցի եւ դատապարտիցի յամենեցունց որ յիշխանութեան եպիսկոպոսք են եւ ամէն միաբանութեամբ զմի եւ զնոյն վճիռ հանին ի վերայ նորա եւ յայտնեցին՝ այսպիսին մի՛ իշխեսցէ այլում դատ խաւսել կամ իրաւ ոք իշխեսցէ առնել այնպիսւոյն, այլ կացցէ եւ հաստատեսցի միաբանութիւն ամենեւին, որ եղեւ յայսմ իշխանութենէ, զոր եպիսկոպոսքն կարգեցին:

ԱՆՏ ԺԶ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց պարապորդ իցէ եւ ի պարապորդ եկեղեցին զանձն իւր ետ եւ բռնադատեաց զսահմանն եւ կալաւ առանց բազում ժողովոց եպիսկոպոսաց՝ զայնպիսին ընկենուլ արժան է: Եթէ ուրուք, ժողովուրդն զոր բռնադատեաց, հաճեցան եւ ընկալան, կատարեալ եւս ժողով լիցի՝ իբրեւ չիցէ նա ընդդէմ մաւր քաղաքաց եպիսկոպոսին:

ԱՆՏ ԺԷ. Թէ ոք յեպիսկոպոսաց՝ ձեռնադրութիւն յեպիսկոպոսաց ընկալաւ եւ հրամանաւ վերակացու լինել ժողովրդեանն եւ ոչ յանձն էառ զպաշտաւնն եւ ոչ հաւանեցաւ երթալ յեկեղեցին, յոր ձեռնադրեցաւն, զայնպիսին մերժել արժան է յաղաւթից եւ մինչեւ հարկ լինիցի նմա յանձն առնուլ եւ ընդունել, կամ սահմանեսցէ ինչ ի վերայ նորա կատարեալ ժողովն, որ յիշխանութենէ անտի իցեն եպիսկոպոսքն:

ԱՆՏ ԺԸ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ձեռնադրեցաւ ի գաւառ ուրեք եւ իշխանութիւն իւր չեղեւ երթալ եւ չիցեն պատճառք ի նմանէ չերթալն, այլ կամ ժողովուրդն չընկալաւ կամ այլ ինչ պատճառք ծնան ի միջի իբրեւ ոչ ի նմանէ, այսպիսւոյն արժան է ընդունել զպատիւ պաշտամանն եւ ոչ հեռանալ, բայց մի՛ ինչ նեղեսցէ զոք ուրեք յիրս եկեղեցւոյ ուր եւ ժողովեսցի, այլ անսալ արժան է այսպիսւոյն, մինչեւ իշխանութեանն կատարեալ ժողով ժողովիցի իրաւունս առնել եւ ի վեր բառնալ զինչ արժանն իցէ որոշել, սահմանել, կարգել վասն նորա:

ՍԱՐ Գ. Զի մի՛ ոք եպիսկոպոս յիւրմէ գաւառէն իշխեսցէ յայլ գաւառ, յորում են

s'il méprise ces conciles et ose aller lasser le roi pour son affaire, il ne sera digne d'aucun pardon et on ne lui donnera aucun espoir d'être rétabli à l'avenir dans la même place.

ATC 14. Si les évêques d'un pays sont divisés au sujet de l'un de leurs collègues qui a été condamné, certains voulant l'innocenter, d'autres le condamner, afin de trancher définitivement l'affaire, l'évêque de la métropole convoquera certains évêques des provinces et du diocèse voisins.

ATC 15. Si un évêque est inculpé et condamné pour quelque transgression de façon unanime par tous les évêques de la province, il ne pourra en aucune façon être rejugé par un autre tribunal, mais l'unanimité absolue de la décision adoptée par les évêques de la province s'imposera et aura toute sa force.

ATC 16. Si un évêque inoccupé s'empare avec violence d'une église vacante et l'occupe, en dépit du fait qu'il ait été condamné par de nombreux conciles, il sera rejeté. Et si le peuple de l'église dont il s'est emparé avec violence l'agrée et le reçoit, il y aura un concile sans appel à ce sujet, pourvu qu'il ne soit pas opposé à l'évêque métropolitain.

ATC 17. L'évêque qui a été ordonné pour servir dans une province et qui refuse d'aller dans son église sera exclu de la prière jusqu'à ce qu'il accepte de s'y rendre, sinon le concile des évêques de la province qui est sans appel prendra une décision contre lui.

ATC 18. L'évêque qui a été ordonné pour servir dans une province et qui ne peut s'y rendre, non pas de sa faute, mais du fait que le peuple ne veut pas le recevoir ou pour toute autre cause, sera reçu dans la dignité de son ministère; cependant, il ne devra pas troubler les affaires de l'Église partout où il sera reçu et il conviendra de lui obéir jusqu'à ce que le concile provincial, qui jugera sans aucune possibilité d'appel, lui fasse droit et statue sur son cas.

SAQ 3. Un évêque ne peut se rendre dans une autre province que la sienne que

եպիսկոպոսքն, երթալ, բայց եթէ յիւր եղբարց կոչեսցի, զի մի՛ կարծեսցուք զսիրոյն փակել զդրունս: Սոյնպէս եւ այսմ խնամ արկանելի է, զի եթէ ոք ուրեք ի գաւառի եպիսկոպոսք յայտնապէս եղբաւր եպիսկոպոսակցի իւրում իրս ունիցի, մի՛ ոք ի նոցանէ յայլ գաւառէ եպիսկոպոս դատաւորս խնդրեսցէ, ապա թէ ոք եպիսկոպոս յիրս իմիք կարծեսցի դատապարտեալ եւ գիտէ թէ ոչ անիրաւ իրս ունի, զի եւ դարձեալ նորոգեսցի դատաստան: Եթէ թուի ձերում սիրոյդ զՊետրոսի առաքելոյ զյիշատակն պատուեսցուք. եւ գրել ի նոցանէ որք զդատն արարին Յուլիոսի եպիսկոպոսի Հռոմայ, զի որք մաւտագոյն ի գաւառն եպիսկոպոսք, թէ բնաւ պիտոյ են՝ որպէս եւ դատաւոր ստանալ. ապա եթէ յայտ ոչ կարասցէ առնել, վասն զի այսպիսի է իր նորա, զի եւ դարձեալ դատ պարտի տալ, որ միանգամ դատեցան՝ մի՛ լուծանել, բայց որ էրն՝ հաստատուն կացցէ:

ՍԱՐ Դ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ի կարգէ եպիսկոպոսութեան ի բաց անկցի, դատավճիռ այնոցիկ եպիսկոպոսաց, որ դրացիք են, եւ ասասցէ միւս անգամ իւրում պատասխանատուութեանն իրս պարտ է ի ներքս բերել, մի՛ ոք իշխեսցէ նախ յաթոռ նորա կարգաւորել զայլ ոք, մինչ ոչ Հռոմայ եպիսկոպոսն գիտասցէ, վասն այսորիկ վճիռ գրով յառաջ բերցէ:

ՍԱՐ Ե. Ոսիոս եպիսկոպոս ասաց. Հաճոյ թուեցաւ, զի եթէ ոք եպիսկոպոս ամբաստանեսցի եւ ժողովեալ եպիսկոպոսունք նորին գաւառին յիւրմէ աշտիճանէն շարժեսցեն զնա, եւ որպէս ի բաց կալով նոցա ի դատաստանէն՝ ապաւինեսցի առ երանելին Հռոմայ եպիսկոպոսն՝ եւ կամեսցի լսել զնորա դատաստանն եւ իրաւացի կարծեսցէ նորոգել զնորա իրացն հարց եւ քնին՝ գրել արժանի արասցէ առ եպիսկոպոսս այնոսիկ, որ մաւտ են յայն գաւառ, զի նոքա զգուշութեամբ եւ հեզութեամբ մի ըստ միոջէ քննեսցեն եւ ըստ ճշմարտութեանն հաւատոց դատավճիռ ի վերայ իրացն արտաքս ածցեն: Ապա եթէ ոք դարձեալ աղաչեսցէ եւ միւս անգամ զիրն իւր լսելի առնել եւ իւրոյ խնդրուածին զՀռոմայ եպիսկոպոսն շարժել՝ յիւրմէ կողմանէ զերիցունս առաքեսցէ զիշխանութեան եպիսկոպոսութեան իւրոյ, զոր բարւոք գոլ փորձեսցէ, սահմանեսցէ, թէ պարտ է առաքել, որ ընդ եպիսկոպոսացն դատն ասիցէ, ունելով զիշխանութիւն նորա, վասն որոյ առաքեցաւն, եւ այս խնդրելի է. ապա թէ բովանդակ կարծիցէ առ ի յիրին գիտութիւն եւ սահմանադրութիւն, զի եպիսկոպոսն արասցէ, զոր ինչ նորա իմաստնազաւր խորհրդոցն բարւոք թուեսցի: Պատասխանի ետուն եպիսկոպոսքն. Ասացեալքն հաճոյ թուեցան:

3. Արգելք հաղորդութեան

ԿԱՌ ԺԷ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ ոք Հրէայ կամ հեթանոս եկեսցէ եւ խառնեսցի յեկեղեցի, եւ դարձեալ թողցէ եւ երթիցէ յիւր բնութիւնն, եւ դարձեալ կրկնեսցի եւ եկեսցէ ի նոյն պաշտաւնն, զոր անարգեացն, մի՛ ընդունիցիք եւ մի՛ խառնիցէք ի մէջ ձեր, այլ որոշեալ զատուսցի ի միջոյ ամենեցունց, եւ կացցէ ի նմին կարգի ուր էր զառաջինն, եւ մի՛ հաղորդեսցին ընդ նմա, որք ճանաչեն զնա:

s'il y est appelé par les évêques du lieu. Et si un évêque a un différend avec un autre évêque de sa province, aucun d'eux ne devra chercher comme juge un évêque d'une autre province. Mais si un évêque condamné à la suite d'un différend veut faire à nouveau juger son affaire, les juges écriront à Jules, l'évêque de Rome, pour que les évêques les plus proches de la province, si cela est nécessaire, soient pris comme juges; mais si l'évêque condamné ne parvient pas à convaincre le pape que son affaire doit être rejugée, le premier jugement restera ferme et ne sera pas cassé.

SAQ 4. Si un évêque a été déchu de son rang par une sentence des évêques du voisinage et qu'il souhaite faire rejuger son affaire, personne ne pourra lui donner un successeur tant que l'évêque de Rome ne se sera pas prononcé par écrit sur la sentence.

SAQ 5. Si un évêque privé de sa dignité par les évêques de sa province fuit et se réfugie auprès de l'évêque de Rome et que celui-ci accepte d'examiner son affaire, il écrira aux évêques voisins de la province de l'évêque réfugié, afin qu'ils examinent minutieusement l'affaire et rendent une sentence conforme à la vérité de la foi. Et si un évêque veut faire rejuger son affaire par l'évêque de Rome, il lui enverra des prêtres et celui-ci décidera, soit d'envoyer quelqu'un (*i.e.* un légat), afin qu'avec les évêques de la province concernée, ils rejugent de concert l'affaire, soit de rejuger lui-même l'affaire à Rome.

3. L'interdiction de communier

CAP 17. Le juif ou le païen qui se convertit au christianisme, puis retourne à sa religion d'origine, puis se convertit à nouveau ne pourra pas être reçu parmi vous, mais il devra retourner avec ses coreligionnaires et ses connaissances ne devront pas communier avec lui.

ԵԱԿ Ժ. Եթէ ոք ընդ անհաղորդին թէեւ ի տան աղաւթակից լիցի՝ ի բաց որոշեսցի:

ԵԱԿ ԺԱ. Եթէ ոք լուծեալ ի քահանայութենէ՝ այլ ոք քահանայ աղաւթակից լիցի իբրեւ քահանայի՝ լուծցի:

ԵԱԿ ԺԲ. Եթէ ոք ի ժառանգաւորաց որոշեալ երթիցէ յայլ քաղաք եւ ընկալցին առանց ընծայական գրոյ՝ որոշեսցին որք ընկալան եւ որ ընկալեալն եղեւ: Թէպէտ եւ էր ընդունելի, առաւել եւս երկարեսցի որոշումն, իբրեւ ստոյ եւ պատրողի զեկեղեցի Աստուծոյ:

ԵԱԿ ԺԴ. Եթէ ոք երէց կամ սարկաւագ կամ ով եւ իցէ ի ժառանգաւորաց ի բաց ընկեցեալ զիւր պանդխտութիւնն յայլ երթիցէ, եւ ամենեւին փոխեալ շրջիցի յայլում պանդխտութեան առանց կամաց եպիսկոպոսին իւրոյ՝ զայնպիսին հրամայեմք ոչ եւս քահանայանալ, մանաւանդ թէ բազում անգամ յորդորեալ իւրոյ եպիսկոպոսին ոչ լուաւ, այլ յամառեալ յանկարգութեանն, իբրեւ զաշխարհական հաղորդեսցի անդէն ընդ նոսա: Ապա եթէ եպիսկոպոսն առ որում է նա առ ոչինչ համարեալ զ'ի վերայ նորա սահմանեալ դատարկութիւնն՝ ընկալցի զնա ընդ ժառանգաւորս՝ ի բաց որոշեսցի, իբրեւ զվարդապետ անկարգութեան:

ԵԱԿ ԻԸ. Եթէ ոք եպիսկոպոս աշխարհական իշխանաւք վարեցեալ՝ նոքաւք բուռն ի վերայ եկեղեցւոյ եղիցի, լուծցի եւ որոշեսցի, եւ ամենեքեան որ հաղորդին ընդ նմա:

ԵԱԿ ԻԹ. Եթէ երէց արհամարհեալ զեպիսկոպոսով իւրով առանձին ժողով արասցէ եւ սեղան կանգնեսցէ ոչ ինչ ստուգեալ զեպիսկոպոսն՝ բայց բարեպաշտութիւն կամ արդարութիւն, լուծցի իբրեւ զսիրող իշխանութեան, քանզի բռնաւոր է, եւ այլք ի ժառանգաւորաց որ հաւանեցան նա: Իսկ ժողովրդականքն որոշեսցին, բայց այսոքիկ յետ միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս եպիսկոպոսին աղաչանաց եղիցի:

ՀԱՅ Գ. Պոռնիկն մինչեւ այնպէս գնասցէ, կացցէ հեռի ի դրանց եկեղեցւոյն նմա յանդիման, այլ հաղորդել կամ յեկեղեցի մտանել՝ քահանային առաւել շեղջէ ոգւոցն մեղականութիւն:

ՆԻԿ Ե. Վասն այնոցիկ որ ի կարգէ եւ յաղաւթից մերժեալ եւ թիւրեալ իցեն, կամ ժողովրդական ոք եւ կամ ի կարգէ պաշտաւնէիցն եթէ երթեալ ուրեք զինքն ի կարգ արկցէ՝ մի՛ ընկալցին. եւ զոր այլոյ վարդապետի բանադրեալ իցէ եւ կամ մերժեալ՝ այլ վարդապետ մի՛ մերձեցուսցէ եւ ի կարգ արկցէ, բայց եթէ հաւաստեաւ քննութիւն արասցեն, զի եթէ ի խոստութենէ կամ ի նեղասրտութենէ կամ ի չար նախանձուէ մերժեալ իցէ՝ առ այնպիսին մարդասիրութիւն արասցեն բանիւ վարդապետութեան բժշկել եւ անդէն հնազանդեցուցանել ընդ բուն վարդապետաւն: Ապա եթէ վասն մեղաց եւ չար գործոց մերժեալ իցէ յեկեղեցւոյ՝ դեղաւք ապաշխարութեան բժշկեսցեն: Քանզի կամ եղեւ մեծ ժողովոյն, թէ ի տարւոջն երիս ժողովս արասցեն՝ մի յաշնան ժամու եւ մի զոր մատուռնն կոչեն եւ մի յառաջ քան զքա-

CCL 10. Celui qui prie avec quelqu'un exclu de la communion, même chez lui, sera exclu.

CCL 11. Le prêtre qui prie avec un prêtre déposé sera lui-même déposé.

CCL 12. Si un clerc exclu est reçu dans une autre ville sans lettre de recommandation, ceux qui l'ont reçu seront exclus et lui-même restera exclu. En effet, il a menti et trompé l'Église de Dieu.

CCL 14. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui quitte complètement sa paroisse sans l'accord de son évêque ne pourra plus exercer son ministère, notamment s'il ignore les exhortations répétées de son évêque et sur place, il ne pourra que recevoir la communion laïque. Mais si l'évêque local ne tient pas compte de sa suspension et le reçoit comme un clerc, il sera exclu en tant que chantre de l'indiscipline.

CCL 28. L'évêque qui recourt aux autorités séculières pour s'approprier une église grâce à leur force sera déposé et exclu, de même que tous ceux qui communient avec lui.

CCL 29. Le prêtre qui méprise son évêque sans motif lié à la foi ou à la justice et fonde séparément une assemblée et un autel sera déposé comme un tyran aimant le pouvoir, de même que les clercs qui communient avec lui, tandis que les laïcs agissant ainsi seront exclus. Mais on fera cela seulement après que son évêque l'aura supplié une première, une deuxième et même une troisième fois de cesser.

CPC 3. Le fornicateur se tiendra loin des portes de l'église, mais si le prêtre communie avec lui ou le laisse entrer dans l'église, il fera peser sur son âme ses actes pernicieux.

NIC 5. Le clerc rejeté du clergé ou de la prière, de même que le laïc, ne sera pas reçu ailleurs dans le clergé; et un *vardapet* n'intégrera jamais dans le clergé celui qui a été excommunié ou écarté par son propre *vardapet;* mais si après enquête il est certain qu'il a été écarté par dureté, colère ou jalousie, on le consolera par la charité et la parole de la doctrine, et on l'amènera à se soumettre à son *vardapet*. Mais s'il a été écarté de l'Église en raison de ses péchés, on le guérira par la pénitence. Le grand concile a décidé qu'il se tiendra chaque année trois conciles, un à l'automne, un que l'on appelle *Maturn* et un avant le carême, et on examinera là toutes les affaires de l'Église. L'évêque est le pasteur spirituel du troupeau et tous doivent se rassembler sous son autorité, car il doit y avoir un seul troupeau et un seul pasteur.

ռասնորդսն, վասն ամենայն իրիք եկեղեցւոյ քննութիւն արասցեն: Քանզի հովիւ բանաւոր հաւտից է, արժան է ընդ թուով գաւազանի անցուցանել զոչխարս եկեղեցւոյն, զի եղիցին մի հաւտ եւ մի հովիւ:

ԱՆՏ Ա. Ամենայն ոք ով եւ համարձակեսցին եւ լուծցեն զսահմանս սուրբ եւ մեծ ժողովոյն որ ի Նիկիայ ժողովեցան, եւ զառաքելոցն, իբրեւ էր անդ աստուածապաշտ եւ աստուածասէր թագաւորն Կոստանդիանոս, վասն ամենասուրբ տաւնից փրկութեան, կապել եւ մերժել յեկեղեցւոյ, թէ կացցեն եւս հակառակութեամբ ընդդէմ դառնալ որ ինչ բարեգոյնքն կամեցան եւ կարգեցին. եւ այս ասացաւ վասն աշխարհականացս:

Ապա թէ ոք ի գլխաւորաց եւ յառաջնորդաց եկեղեցւոյ՝ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ յետ սահմանիս այսորիկ համարձակիցի շրջել եւ խռովել եւ խանգարել եւ փոփոխել զկարգս եկեղեցւոյ եւ առանձին լինել եւ ընդ Հրէայս կատարեսցէ զտաւնս, զայսպիսիս սուրբ եւ մեծ ժողովն աստեն առ ետեղ յայտնապէս աւտար համարեցան յեկեղեցւոյ, զի ոչ անձին միայն մեղաւ, այլ զբազումս ապականեաց, եւ թիւրութեան պատճառք եղեն. ոչ միայն զայնպիսիսն հատանել եւ ընկենուլ եւ որոշել ի պաշտամանէ եկեղեցւոյ, այլ եւ որք սոցին հաւասարել համարձակեցան յետ մերժելոյ զայսպիսիսն, եւ որք մերժեցան՝ խափանեսցին եւս եւ յարտաքին պատուոյն, որ սուրբ կանոն եւ Աստուծոյ քահանայութիւն ընկալեալ զտանիցի:

ԱՆՏ Բ. Ամենեքին ով եւ մտանիցեն յեկեղեցի Աստուծոյ եւ յետ ունկն դնելոյ սուրբ գրոց եւ ոչ եւս հաւասարեսցեն առ ետեղ աղաւթից հասարակ ժողովրդեանն եւ զդէմսն դարձուցեալ ի սրբութենէն ընդունելութեան գովութեանն ըստ իրաց ինչ ստահակութեան եւ յանդգնութեան ընդոտն հարկանիցեն եւ հեռանայցեն, զայսպիսիսն մերժել եւ ընկենուլ արժան է ի սուրբ եկեղեցւոյ մինչեւ խոստովան լիցին եւ ցուցցեն ամենայն աշխատութեամբ եւ տառապանաւք զապաշխարութիւն իւրեանց եւ աղաչեսցեն թերեւս այսպէս արժանի լինիցին ընդունելութեան: Իբրեւ ոչ իցէ նոցա մարթ հաւասարել այնոցիկ որ ազատեալ են ի կապանաց եկեղեցւոյ եւ որ ընդ եկեղեցեաւն իցեն, եւ ոչ ի տունս ուրեք զատ ընդ այնպիսիսն մարթ իցէ յաղաւթս կալ որ մերժեալ իցեն յեկեղեցւոյն: Եւ ոչ ի ժողով կամ յիշխանութիւն այլոյ եկեղեցւոյ արժան է մերձեցուցանել զայնպիսիսն: Ապա եթէ երեւեսցի ոք կամ գտցի ոք յեպիսկոպոսաց կամ յերիցանց կամ ի սարկաւագաց կամ ո ոք եւ իցէ յաշտիճանէն եւ անհաւասարացն հաւասարեաց՝ զայնպիսին ընդ նոսին արժան է մերժել եւ կապել, զի պատճառք եղեն պղտորման եւ զմիմեանս հարկանելոյ կանոնաց եկեղեցւոյ:

ԱՆՏ Գ. Եթէ երէց ոք կամ սարկաւագ կամ բնաւ ոք ի քահանայական կարգէ լքանէ թողու զիւր իշխանութիւնն եւ զբնակութիւնն եւ յայլ փոխեսցի իբրեւ այն թէ ամենայն իրաւք հեռացաւ եւ բնակել յայլում իշխանութեան կամեսցի՝ այսպիսին բազում ժամանակս պաշտել մի՛ իշխեսցէ. թէ առաւելապէս եւս ի կոչ եպիսկոպոսին իւրոյ եւ դառնալ յիւր իշխանութիւն հրամայիցէ եւ աղաչիցէ եւ ոչ ունկն դնիցէ եւ յամիցէ եւս ի ստահակութեանն՝ ամենայն իրաւք մերժել եւ ընկենուլ արժան է զայնպիսին ի պաշտամանէն իբրեւ ոչ եւս մուտ իցէ ընդունելութեան ի նոյն զնա հաստատել: Ապա թէ յետ մերժելոյն վասն այսպիսի իրաց այլ եպիսկոպոս ընդու-

ATC 1. Ceux – clercs comme laïcs – qui violent les décrets du saint concile de Nicée réuni en présence du pieux empereur Constantin et les décrets des apôtres concernant les saintes fêtes de Pâques seront interdits et exclus de l'Église.

Mais si après cela, un évêque, un prêtre ou un diacre altère les dispositions de l'Église et se tient à part ou célèbre les fêtes avec les juifs; il sera étranger à l'Église car il a fait du tort non seulement à sa personne, mais aussi à nombre de ses fidèles; et il sera chassé de son siège – y compris des honneurs extérieurs de son rang –, de même que ceux qui continueront à être en communion avec lui après sa sanction.

ATC 2. Ceux qui après avoir écouté les saintes Écritures dans l'église se détournent des prières communes et de la réception de l'eucharistie seront rejetés de l'Église jusqu'à ce qu'ils se confessent, fassent pénitence avec toutes sortes de peines et prient, ainsi ils seront peut-être dignes d'être admis. Mais ces personnes-là ne pourront pas être reçues dans une autre église ou dans un autre diocèse. Mais si un évêque, un prêtre, un diacre ou un clerc communie avec ces excommuniés, il sera lui-même exclu et interdit, car tous ensemble, ils transgressent les canons de l'Église.

ATC 3. Le prêtre ou le diacre – ou quiconque de l'ordre sacerdotal – qui délaisse son diocèse et se rend dans un autre diocèse ne pourra plus exercer son ministère, surtout si son évêque le rappelle de façon réitérée; et s'il persévère dans son insubordination, il sera absolument exclu et rejeté de son ministère sans espoir de rétablissement. Mais si après son exclusion un autre évêque le reçoit, le concile d'Antioche lui adresse unanimement des reproches, car il a violé les Écritures et les lois de l'Église.

նիցի, եւ նա կշտամբութեան արժանի լիցի ի միաբան ժողովոյն՝ իբրեւ այն թէ ելոյծ եւ անգոսնեաց զգիրս եւ զկարգս եկեղեցւոյ:

ՍԱՐ ԺԳ. Եւ այս դարձեալ հաճոյ թուեսցի, զի թէ ոք սարկաւագ կամ երէց կամ ոք ի վիճակելոց անհաղորդ եղիցի եւ առ այլ եպիսկոպոս, որ գիտիցէ զնա, ապաւինեսցի, ճանաչելով նորա, թէ իւրոյ եպիսկոպոսին հանեալ է զնա յաւրինաց, ոչ է պարտ նմա իւրոյ եպիսկոպոսակցին եւ եղբաւրն թշնամանս ածել եւ աւրէնս տալ: Ապա եթէ զայդ առնել իշխեսցէ՝ գիտասցէ թէ ի ժողով եպիսկոպոսացն պատասխանատուութեան պարտական լինել նմա:

ՍԱՐ ԺԸ. Թէ եպիսկոպոս կամ ուխտաւոր բռնութիւն կրեալ անիրաւութեամբ արտաքսեսցի վասն տգիտութեան եւ կամ վասն խոստովանութեան տիեզերական եկեղեցւոյ կամ վասն ճշմարտութեան վրէժխնդրութեան, փախչելով ի վտանգէն անմեղ եւ ընդ կարգաւ լինել եկեսցէ յայլ ի քաղաք, մի՛ արգելուցու անդ այսքան կեալ, մինչեւ դարձցի եւ զթշնամանացն որ եղեւն ի նա, զերծումն գտանել կարասցէ: Քանզի խիստ եւ ծանրագոյն փախուստ կրեալ յանիրաւ, ոչ ընդունելի ի մէնջ, քանզի բազում լաւակամութիւն եւ սիրակամութիւն պարտ է շնորհել այնպիսւոյն:

ԵՓՍ Բ. Եթէ ոմանք ի գաւառաց եպիսկոպոսունք ոչ գտան ի սուրբ ժողովն եւ յաւելան ի բացակայսն, կամ յաւելուլ կամին կամ ձեռնարկեալք ի քակտումն Նեստորի՝ դարձեալ անդրէն ընթացան ի բացակայ ժողովն, սոցա ամենեւին, որպէս թուեցաւ սուրբ ժողովոյս, աւտար լինել ի քահանայութենէն եւ յաշտիճանէն ի բաց անկանել:

ԵՓՍ Զ. Նոյնպէս եւ թէ ոմանք կամեսցին որ ինչ գրով ասացաւ եւ կարգաւորեցաւ ի սուրբ ժողովոյն որ յԵփեսոս, որով տարազու եւ իցէ շարժել զոր սուրբ ժողովն սահմանեաց՝ եթէ եպիսկոպոսունք իցեն կամ վիճակեալք՝ յիւրեանց ամենեւին անկցին յաշտիճանէն. ապա եթէ աշխարհականք իցեն՝ անհաղորդք լիցին:

ԿՐՆ Ը. Դարձեալ ի վերայ այսր ամենայնի պատուիրանագիր աւանդութեանս զեր քան զասացեալս աւանդեմք կանոնական սահմանադրութիւնս հանուրց ժառանգաւորաց սրբոյ եկեղեցւոյ եւ սպասաւորաց խորհրդական սեղանոյն. զի լուաք լուր սարսափելի եւ ծանրագոյն, թէ ի տեղիս տեղիս յառաջնորդաց եկեղեցւոյ ոմանք խմորեալ ի Նեստորականաց եւ ի Քաղկեդոնականաց, ապականեն զսուրբ խորհուրդն խառնմամբ խմորոյ եւ ջրոյ: Արդ՝ յայսմ հետէ եպիսկոպոս կամ երէց գտցի որ այսպիսի չար սովորութեամբ աւանդեսցեն զսուրբ խորհուրդն՝ լուծցին յամենայն քահանայական պատուոյ եւ ի սուրբ ժողովոյն նզովեալ եղիցին: Ապա եթէ տգիտութեամբ ոք արար եւ յետոյ զղջացեալ խոստովան լիցի՝ ընկալցի զայնպիսին սուրբ եկեղեցի Դ. ամաց ապաշխարութեամբ. իսկ եթէ ժողովրդական ոք հաղորդեսցի տգիտութեամբ այնպիսի հերձուածողական ապականեալ աւրինացն՝ արտաքոյ եկեղեցւոյ ապաշխարեսցէ ամս Բ. իսկ կամաւք եւ գիտութեամբ արարողքն՝ զամս Զ. արտաքոյ եկեղեցւոյ լիցին մեծաւ զղջմամբ, եւ վարդապետն հայելով ի ջերմագոյն արտասուսն՝ արժանաւորեսցէ խորհրդոյն: Ապա եթէ ոչ ապաշխարեսցեն եւ արհամարհեսցեն զպատուիրեալս ի մէնջ՝ ի սուրբ ժողովոյն նզովեալ եղիցին:

SAQ 13. Si un prêtre, un diacre ou un clerc exclu par son évêque se réfugie chez un autre évêque qui le connait et qui sait qu'il a été exclu par son évêque, cet évêque ne doit pas insulter son collègue en recevant le condamné ou en lui donnant la communion. Sinon il devra se défendre devant le concile provincial.

SAQ 18. Si un évêque ou un clerc a été injustement et violemment exclu en raison de l'ignorance ou pour confession de l'Église catholique, et qu'il se réfugie dans une autre ville, il pourra y séjourner jusqu'à ce qu'il puisse retourner chez lui. De fait, il faut témoigner de l'affection à ce clerc qui subit un exil.

EPH 2. Les évêques qui ne sont pas venus au saint concile d'Éphèse et se sont joints aux dissidents ou qui veulent se joindre à eux, après s'être d'abord opposés à Nestorius, avant de rejoindre son conventicule dissident, seront privés du sacerdoce et déchus de leur rang.

EPH 6. Ceux qui s'opposent de quelque manière aux décisions mises par écrit du saint concile d'Éphèse seront complètement déchus de leur rang s'il s'agit d'évêques ou de clercs et s'il s'agit de laïcs, ils seront privés de la communion.

KAR 8. Si en dépit de la vénérable tradition et de la législation canonique, un évêque ou un prêtre – qui étant infecté par les nestoriens ou les chalcédoniens – corrompt le saint sacrifice par le mélange du levain et de l'eau, il sera déchu de sa dignité sacerdotale et anathématisé par le saint concile de Karin. Mais celui qui a agi ainsi par ignorance, puis s'est repenti et confessé sera reçu après quatre ans de pénitence. Si un laïc accepte par ignorance de telles lois hérétiques, il se repentira hors de l'église pendant deux ans, mais s'il agit ainsi volontairement, il se repentira hors de l'église pendant six ans avec une sévère pénitence et le *vardapet* observant la chaleur de ses larmes pourra le réintégrer à la communion. Mais s'il ne se repent pas, le saint concile de Karin l'anathématise.

ԿԻԻ Ա. Քահանայ որ կոյս իցէ կամ այրի եւ աշխարհի քահանայութիւն առնէ, նաեւ ժողովուրդքն եւ ընդունողք նորա՝ նզովեալ եղիցին:

4. «Լուծեալ ի քահանայութենէ գործէ իբրեւ զքահանայ»

ԵԱԿ ԻԶ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ, լուծեալ իրաւաբար ի վերայ երեւելի յանցանաց եւ համարձակեսցի մերձենալ յաւանդեալսն երբեմն նմա պաշտաւն, սա ամենեւին ի բաց հատեալ անկցի յեկեղեցւոյ:

ԱՆՏ Դ. Եթէ ոք յեպիսկոպոսաց ի ժողովոյ անտի որոշեցաւ, երէց կամ սարկաւագ՝ յիւրմէ եպիսկոպոսէն, եւ համարձակեցաւ գործել զգործ ինչ պաշտաման, կամ եպիսկոպոս ըստ կանխելոյ եւ յառաջ սովորութեանց կամ երէց կամ սարկաւագ, մի՛ եւս մարթ կամ պատշաճ իցէ նոցին յոյս ունել բնաւին յայլմէ ժողովոյ հաստատել յայս իրս եւ ոչ ապաշխարութեան կամ թողութեան հասանել: Այլ եւ որք հաւասարեն այսպիսեացն՝ զամենեսին մերժել արժան է յեկեղեցւոյ եւ առաւելապէս եւս թէ ուսեալ էին զպատուհասն որ յառաջագոյն ասացեալ էին եւ կշտամբեալ եւ համարձակեցան այսպիսեացս հաւասարել:

ԱՆՏ Ե. Երէց ոք կամ սարկաւագ արհամարհեաց զիւրոյ եպիսկոպոսին զհրաման, իբրեւ մերժեալ էր զնոսա յեկեղեցւոյ եւ առանձին ժողովեցան կամ ժողովեսցին եւ սեղան հաստատեցին եւ ի կոչ եպիսկոպոսին ոչ եկին եւ ընդդէմ եղեն եւ անարգեցին եւ ոչ կամեցան զբանս նորա յանձն առնուլ եւ լսել, իբրեւ միանգամ եւ երկիցս կոչեաց, զայնպիսիսն բնաւին մերժել արժան է եւ ոչ եւս մխիթարութեան ինչ հասուցանել իբրեւ ոչ եւս կարող են զնոյն պատիւ ընդունել ամենեւին: Ապա եթէ յամեսցեն եւս ի նմին իրս խռովութիւնս առնել եւ ամբոխս յարուցանել յեկեղեցւոյ վերայ յարտաքին իշխանութենէ եւ ի զաւրութենէ ուստեք, զայնպիսիսն իբրեւ զխռովարարս դարձուցանել եւ սանձաբեկ առնել արժան է:

ՀԱԹ Ծ. Հարցումն. Թէ ոք ի քահանայից վասն անարժան վարուց իւրոց յեպիսկոպոսաց եւ ի վարդապետաց մերժեալ յաշտիճանէ իւրմէ եւ նա առ ստահակութեան իւրում երթայ յաւտար երկիր եւ գործէ զգործ քահանայութեան եւ մկրտէ զբազումս. եւ յորժամ հասանեն ի վերայ թէ ընկեցեալ էր ի քահանայութենէն եւ գործեաց զգործն զայն, զինչ պարտ է առնել զմկրտեալսն ի մերժեալ եւ ընկեցեալ քահանայէն:

Պատասխանի. Ընդունել արժան է:

ԲԳԿ ԻԸ. Քահանայ որ լուծեալ է ի կարգէն վասն չար գործոց՝ զմկրտեալն եւ զպսակեալն ի նմանէ պարտ է այլ նորոգել:

ԲԳԿ ՂԴ. Քահանայ որ վասն իւր վատ գնացիցին հալածեալ իցէ յեպիսկոպոսէն յայլ վիճակ, եւ անդ զկարգ քահանայութեանն յառաջ ունի, զմկրտեալն ի նմանէ եւ զպսակեալն ընդունել պարտ է եւ զվրէժն յԱստուած թողուլ:

CYR 1. Le prêtre – qu'il soit vierge ou veuf – qui exercera le sacerdoce séculier sera anathématisé, de même que les laïcs qui le recevront.

4. «Le prêtre déposé qui continue d'exercer la prêtrise»

CCL 26. L'évêque, le prêtre ou le diacre justement déposé pour des fautes évidentes qui reprend sa fonction sera complétement retranché de l'Église.

ATC 4. L'évêque excommunié par un concile ou bien le prêtre, ou le diacre excommunié par son évêque qui continue d'exercer son ministère, conformément aux anciennes coutumes, ne pourra pas espérer être rétabli par un autre concile ni obtenir pénitence ou pardon. Et ceux qui sont en communion avec lui seront exclus de l'Église, surtout s'ils étaient au courant de la condamnation de l'ecclésiastique.

ATC 5. Les prêtres ou les diacres qui ont méprisé l'ordre de leur évêque qui les avait exclus de l'Église et qui se réunissent à part pour établir un autel ou qui n'écoutent pas, et ne répondent pas à l'appel de leur évêque qui les a appelés par deux fois, seront totalement exclus sans pouvoir espérer aucune consolation ni obtenir la même dignité. Mais s'ils persévèrent à provoquer des troubles et des émeutes contre l'Église, il faut les éloigner et les neutraliser par quelque autorité ou puissance séculière.

QCA 50. Le prêtre qui après avoir été déposé par son évêque et *vardapet* – en raison de sa vie indigne – fait preuve d'insubordination et se rend dans un autre pays pour continuer d'exercer, et accomplit là de nombreux baptêmes; mais qu'ensuite, les baptisés apprennent qu'il avait été déposé, leur baptême n'en reste pas moins valide.

ECB 28. Ceux qui ont été baptisés ou mariés par un prêtre qui avait été déposé de son rang, en raison de ses mauvaises actions, devront l'être à nouveau.

ECB 94. Si un prêtre après avoir été chassé par son évêque en raison de son mauvais comportement s'enfuit dans un autre diocèse et exerce sur place son sacerdoce, les baptêmes et les mariages qu'il célébrera seront valides, mais lui-même subira la vengeance divine.

III. Ծէս

1. Վկայ եւ նահատակ

Ա. Վկայութեան պայմաններ

ԿԱՌ ԺԳ. (...). Եւ լուանալով զոտս մեր ի վերնատանն՝ ջրով մկրտութեան զաւրացոյց զմեզ եւ անմեղացոյց սրբութեամբ աւազանին, աւրինակ աշխարհի եթող, զի ի ձեռն քահանայութեան կարգի՝ մանուկ ութաւրեայ մկրտեալ՝ եղիցի քրիստոսազգեաց, եւ վկայք, որ ոչ ունին զմկրտութիւն ջրոյն արեամբն իւրեանց փրկեսցին:

ԿԱՌ ԻԷ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ ոք ելանիցէ յաշխարհէ ճշմարիտ վախճանաւ եւ կամ խողխողեալ յանաւրինաց վկայ հաւատարիմ վասն անուան Փրկչին՝ խոստովանելով զՔրիստոս ի նեղութիւնսն, որ վասն անուան նորա լինի, արասցեն զյիշատակս նոցա յաւուր մահուան նոցա, եւ զնշխարս ոսկերաց նոցա ի պատիւ առեալ փառաւորեսցեն զՔրիստոս, որ ետ նոցա զայնպիսի համբերութիւն ի յորդորումն եւ ի թողութիւն մեղաց մերոց:

ԿԱՌ ԼԴ. Եւ յորժամ վտանգ հալածանաց վասն քարոզութեանն որ գայր ի վերայ առաքելոցն, առաւել եւս ուրախ լինէին եւ կցորդ լինէին նեղութեանց նոցա, եւ խնդութեամբ ընդունէին զտանջանսն որ գայր ի վերայ առաքելոցն եւ խոստովանէին յայտնապէս զՔրիստոս, եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց քարոզէին զՔրիստոս առաջի Հրէից եւ հեթանոսաց եւ Սամարացւոց: Եւ յետ վախճանելոյ առաքելոցն եղեն նոքա առաջնորդք, քարոզք եւ հրամանատարք Աւետարանին եւ եկեղեցւոյ սրբոյ. եւ զոր ինչ աւանդեցին նոցա առաքեալքն ընկալան նոքա եւ քարոզէին եւ ուսուցանէին զամենայն ժամանակս ի ժողովուրդս եւ յամենայն հեթանոսս: (...)

Ընկալաւ ձեռնադրութիւն քահանայութեան յառաքելոցն Ուրհայ եւ ամենայն քաղաքքն որ շուրջ զնովաւ, Մծբին եւ Արաբ եւ սահմանակիցք Միջագետաց, Հայք եւ ամենայն հիւսիս եւ հարաւ՝ ի Թադէէ առաքելոյ, որ է մի յերկոտասան առաքելոցն. շինեաց անդ եկեղեցի եւ աշակերտեաց զամենայն կողմանսն զայնոսիկ, եւ կարգեաց ի նոսա քահանայս եւ պաշտաւնեայս: (...)

Եւ տեսեալ բազմամբոխ մարդկան զմեծ նահատակութիւն խոստովանութեան նոցա, մեծապէս զոհանալով աւրհնէին զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգի: Եւ կատարեն զյիշատակս նոցա մեծաւ պատուով եւ ցնծութեամբ, եւ առնեն տաւն ուրախութեան միաբանութեամբ ամենայն քաղաքն Հռովմայեցւոց, նախ՝ Սիմոնի Վիմի, երկրորդ՝ սրբոյն Պաւղոսի, եւ այնպէս կարգ ըստ կարգէ եւ զայլոց առաքելոցն, շինեալ վկայարան սքանչելագործ իւրաքանչիւր ըստ անուանց նոցա. եւ առնեն

III. Le rituel

1. Martyrs et athlètes du Christ

A. «Comment devient-on martyr ?»

CAP 13. (...). Et en lavant nos pieds dans le cénacle avec l'eau du baptême, Jésus nous a fortifiés et nous a purifiés de tous nos péchés par la sainteté du bassin, offrant un modèle au monde, afin que par l'ordre du sacerdoce, l'enfant de huit jour baptisé soit revêtu du Christ et que les martyrs qui n'ont pas reçu le baptême d'eau soient sauvés par leur sang.

CAP 27. Ceux qui meurent avec une fin juste ou sont massacrés par les impies comme de fidèles martyrs en confessant le Christ seront commémorés au jour de leur mort, et les reliques de leurs ossements seront honorées pour glorifier le Christ qui leur a octroyé leur endurance et leur a permis de remettre nos péchés.

CAP 34. Les disciples s'associaient aux tribulations des apôtres et accueillaient avec joie les souffrances qui s'abattaient sur eux et ils confessaient le Christ. (...). Celui qui saisissait la palme (litt. confession) du martyre estimait que ses souffrances plaideraient en sa faveur devant Dieu. Et ceux dépouillés de leur fortune et persécutés voyaient leurs forces s'accroître et ils accueillaient avec joie les tortures et une mort cruelle (...).

L'apôtre Thaddée – qui est l'un des Douze – reçut la consécration sacerdotale des apôtres pour Édesse et toutes les villes aux alentours (...) et les pays voisins de Mésopotamie et d'Arménie du nord au sud, il bâtit en ces lieux des églises et forma des disciples et ordonna des prêtres et des ministres du culte (...).

Et un nombre incalculable de gens assistèrent à la confession et au martyre des apôtres; et leur mémoire fut rappelée avec grand honneur et joie, et ils célébrèrent une fête de réjouissance en union avec toute la ville des Romains, d'abord pour Simon-Pierre, puis pour Paul et, ainsi de suite, rang après rang pour chacun des apôtres. Et ils bâtirent un magnifique *martyrium* pour chacun d'entre eux selon son nom, et ils célébrèrent des fêtes somptueuses comme cela convenait à la sainteté des apôtres en glorifiant la Sainte Trinité.

տաւնս մեծապայծառս, որպէս եւ վայել է սրբութեան նոցա, փառաւորելով զամենատէրն՝ զարարիչն զհայրն եւ զամենաստեղծիչն զմիածինն Որդին որ յԱստուծոյ՝ զտէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ զամենուսոյցն եւ զմխիթարիչն եւ զառաջնորդն ամենայնի զսուրբ Հոգին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Et un nombre incalculable de gens assistèrent à la confession et au martyre des apôtres; et leur mémoire fut rappelé avec grand honneur et joie, et ils célébrèrent une fête de réjouissance en union avec toute la ville des Romains, d'abord pour Simon-Pierre, puis pour Paul et, ainsi de suite, rang après rang pour chacun des apôtres. Et ils bâtirent un magnifique *martyrium* pour chacun d'entre eux selon son nom, et ils célébrèrent des fêtes somptueuses comme cela convenait à la sainteté des apôtres en glorifiant la Sainte Trinité.

ՅՄՏ ԺԱ. Բայց աւրէնս ոչ է պարտ առնուլ մինչեւ սրբի. ապա եթէ ի նմին վախճանի, եւ զոհութեամբ ընդունի ընդ մարտիւրոսս, պայծառանայ առաջի Աստուծոյ, զոր առաքեալ ասէ. «Մատնեցի զայնպիսին սատանայի ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին ապրեսցի յաւուր տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» (Ա. Կոր. Ե. 5):

ՅԻԱ ԻԸ. Իսկ զայնոսիկ, զորս աւրինութեամբ եւ աւծմամբ կատարեալ է, որք միանգամ եւ իցեն աստուածային խորհրդոցն գործարանք, պարտ է զնոսա պատուել եւ պաշտել, երկրպագել եւ համբուրել, զի ի նոսա բնակէ Հոգին սուրբ, եւ նոքաւք մատակարարէ ի մարդիկ զպահպանութիւնս եւ զշնորհս բժշկութեան ախտից հոգւոց եւ մարմնոց: Այլ եթէ մեռանել հասցէ ի վերայ այնոցիկ ի ձեռն հեթանոսաց՝ մի՛ հրաժարեսցէ, զի մեծագոյն այնպիսւոյն առաջի կայ յոյս եւ ընդ մարտիւրոսս համարեալ է:

ԲԳԿ ՃԾԸ. Թէ ոք ի հաւատացելոց գերեվար լինիցի՝ վասն կերակրոյ մի՛ մեռցի, բայց վասն հաւատոց մեռցի, զի պսակ ընդ սուրբս ընկալցի: Ապա եթէ ուրասցի՝ ուրացեալ լիցի առաջի Հաւրն որ յերկինս է. թէ դառնայ ի հաւատն՝ վարդապետն իշխան է հաւատովքն ուղղել զգործն:

ԲԳԿ ՄԿԹ. Որք հրամանաւ հեթանոսաց եւ բռնաւորաց առաքեցան լրուտես եւ զաշխարհս հաւատացելոց ի ձեռս թշնամեաց նոցա երթեալ ազդումն առնելով զուշակմամբ ապրեցուցին զբազումս փախստեամբ, նոքա ոչ ըստ առաջին մեղացն ընկալցին զդատաստանն, վասն զի բաժանորդ կացին այնոցիկ, որոց գրով պատմին նահատակութեամբ յիշատակք: Ապա եթէ դաւաճանող չարին գտանի պատճառաւ որ ի սուր եւ ի գերութիւն յափշտակութեան, այս չարիք ի վեր են եւթն պատիկ առաւել քան զսպանողացն դատաստանս. այսուհետեւ ոչ գտանի սահման կանոնական տալ նոցա դարձ փրկութեան, այլ եպիսկոպոսն տեսցէ զդարձ նոցա խոստովանութեանն; զինչ կամեսցի արասցէ՝ իշխան է, այլ մի՛ անյուսութեամբ դատապարտեսցէ, զի մի՛ հսպառ կորուսցէ, այլ կարեկից եւս լիցի իբրեւ ժառանգակից, զի հոգին ապրեսցի յահագին դատաստանացն:

YMD 11. Le possédé ne doit pas recevoir la communion avant de s'être purifié et s'il meurt dans cet état, il sera reçu par action de grâce parmi les martyrs et resplendira devant Dieu, comme le dit l'Apôtre (1 Co 5, 5).

YAP 28. Les croix bénies et ointes sont des instruments des mystères divins à honorer, car elles contiennent l'Esprit Saint qui protège et guérit les maux corporels et spirituels. Mais celui qui meurt pour elle à cause des païens, sans y renoncer, sera compté parmi les martyrs.

ECB 158. Le croyant en captivité ne doit pas se faire tuer en raison d'une nourriture impure, en revanche, il doit le faire pour la foi, afin de recevoir la palme en compagnie des saints. Mais s'il se renie, dans les cieux le Père le reniera; mais si par la suite, il revient à la foi, le *vardapet* agira avec piété.

ECB 269. S'agissant de ceux qui sur ordre des païens ou des oppresseurs espionnent des pays peuplés par des croyants, mais profitant de leur influence parviennent à sauver beaucoup d'habitants en les incitant à fuir, on ne les condamnera pas pour leur péché, car ils auront partagé le sort de ceux dont le souvenir est inscrit dans le livre des martyrs. Mais si le traître accomplit son méfait en raison de la violence (litt. de l'épée) et de la captivité, son crime sera pire que tous les homicides, et aucun canon en vue du salut n'existant à ce sujet, l'évêque observera la confession du criminel avec clémence, afin de ne pas le livrer au désespoir.

Բ. Վկաների մասունքների վաւերականութիւն

ԿԱՌ ԻԷ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ ոք ելանի-ցէ յաշխարհէ ճշմարիտ վախճանաւ եւ կամ խողխողեալ յանաւրինաց վկայ հաւատարիմ վասն անուան Փրկչին՝ խոստովանելով զՔրիստոս ի նեղութիւնսն, որ վասն անուան նորա լինի, արասցեն զյիշատակս նոցա յաւուր մահուան նոցա, եւ զնշխարս ոսկերաց նոցա ի պատիւ առեալ փառաւորեսցեն զՔրիստոս, որ ետ նոցա զայնպիսի համբերութիւն ի յորդորումն եւ ի թողութիւն մեղաց մերոց:

ԼԱԻ Թ. Չէ մարթ համարձակել երթալ ի հանգիստս եւ ի դիրս եւ բնակս կամ որ ասին մատրունք ամենայն այլազգեաց, առ ի պէտս ինչ աղաւթից կամ մխիթարութեան, այլ զայսպիսիս թէ ի մերոց հաւատացելոց են՝ մերժել արժան է եւ կապել յեկեղեցւոյ մինչեւ ապաշխարել եւ խոստովանել զյանցանսն, եւ ապա խառնեսցին:

ԼԱԻ ԼԴ. Չէ մարթ քրիստոնէի թողուլ զմարտիւրոսս Քրիստոսի եւ երթալ առ սուտ մարտիւրոսս այլազգեաց, որ աւտարացեալ են յԱստուծոյ. եւ որ յայնպիսիսն մերձեսցին՝ նզովեալ լիցին:

ԳՐԻ ԺԸ. Չէ պարտ ուր նշխարք մարտիւրոսաց դնին, ի վերայ պատարագ մատուցանել:

ՇԱՒ ԺԷ. Եթէ ոք նշխարս մարտիւրոսի կամի դնել, առանց եպիսկոպոսի աշխարհին՝ մի դիցէ: Զյիշատակս մարտիւրոսաց եւ զժողովս՝ առանց եպիսկոպոսին հրամանի մի ոք իշխեսցէ առնել: Եւ եթէ ոք ի սուրբ տեղեացն մարտիւրոսս բերցէ, առ եպիսկոպոսն բերցէ վկայութեամբք եւ թղթովք եպիսկոպոսացն՝ ուստի եբերն. եւ իւրեանց եպիսկոպոսին հրամանաւ դիցէ՝ ուր արժանն է դնել:

Եթէ ոք սեղան կամիցի կանգնել տէրունական խորհրդին, առանց եպիսկոպոսին մի ոք իշխեսցէ կանգնել: Բայց նշխարացն յանուն, զոր բերին, մեծապէս տաւնախմբեսցեն յամենայն տարւոջ յաւր բերելոյն եւ պատուոյ եւ սրբութեան զգոյշ, զի մի ի ցասումն միտեալ սուրբ ճգնաւորացն որ վասն Քրիստոսին չարչարեցան, ցասումն աշխարհի հասցէ փոխանակ բարեխաւսութեան:

ԱԲՄ Բ. Իսկ եթէ ոք յաղագս վկայիցս Աստուծոյ տարակուսանայցէ, լուիցէ հաւանաբար, զի ի բազում եւ ի հեռաւոր տեղիս նշխարք միոյ միոյ վկայից բաշխեցան, որպէս եւ Պետրոսի առաքելոյ ի Հռոմ եւ ի Հայս եւ յԱղուանս, թերեւս յԵթովպիա եւ ի Պարսս, իբր ասասցուք բաժանեցաւ ոգին Պետրոսի ըստ իւրաքանչիւր մասանց նշխարացն՝ եթէ ամբողջ պահելով՝ ամենայն ուրեք է, որ են երկոքին անհնարին, զի բաժանումն մարմնոյ իսկ, մարմին արարածական բնութիւն բաժանիլ բնաւորեցաւ: Իսկ ամենայն ուրեք լինել աստուածութեանն է առանձին: Իբր աղաւթեսցուք առ նշխարս սրբոցն, բարեխաւս կացուցանելով առ Աստուած, շնորհք աստուածային հանգուցեալ յոսկերս նոցա ի ժամու նահատակութեանն եւ բաժանի ըստ նշխարացն եւ անբաժանելի մնայ ըստ բնութեանն, վասն զի աստուածային զաւրութիւն է. զայս ուսուցանէ քեզ եւ լոյս արեգական, զի բաժանի ի ժամու ինքն եւ անբաժանելի մնայ ըստ բնութեան, այլ ոչ հանապազ զայս կարողութիւն ունի, զի արարած

B. L'authenticité des reliques des martyrs

CAP 27. Ceux qui meurent avec une fin juste ou sont massacrés par les impies comme de fidèles martyrs en confessant le Christ seront commémorés au jour de leur mort, et les reliques de leurs ossements seront honorées pour glorifier le Christ qui leur a octroyé leur endurance et leur a permis de remettre nos péchés.

LAO 9. Le croyant qui va aux tombeaux, aux sépulcres, aux sépultures et aux *martyria* des païens (litt. étrangers) pour les prières ou l'exhortation sera exclu et interdit par l'Église, jusqu'à ce qu'il fasse pénitence et se confesse, et alors, il communiera.

LAO 34. Le chrétien qui délaisse les martyrs du Christ pour aller prier les pseudo-martyrs des païens (litt. étrangers); ainsi que ceux qui se rendront chez eux seront anathématisés.

GLI 18. Il ne faut pas célébrer la messe là où reposent des reliques de martyrs.

SHV 17. Personne ne peut placer les reliques des martyrs ou commémorer la mémoire d'un martyr ou organiser une assemblée en son honneur sans l'ordre de l'évêque du pays. Il faut apporter des reliques des martyrs des lieux saints auprès de l'évêque avec des attestations et des lettres des évêques de ces lieux; et les placer à l'endroit le plus digne avec le commandement de l'évêque du pays.

Personne ne peut ériger un autel sans l'accord de l'évêque. Mais on célébrera chaque année une grande fête au nom des reliques, au jour anniversaire où elles ont été apportées en prenant garde de les honorer avec sainteté, de crainte que ces lutteurs du Christ apporte ici-bas leur courroux au lieu de leur intercession.

AMK 2. Celui qui émet des doutes s'agissant des confesseurs de Dieu entendra qu'en de nombreux lieux éloignés ont été partagées les reliques des confesseurs à l'image de l'apôtre Pierre à Rome et en Arménie, en Albanie, et peut-être en Éthiopie, et en Perse, l'esprit de Pierre a été pour ainsi dire partagé dans chacune des parties de ses reliques tout en restant indivisible dans chacune des reliques. Car nous prions les reliques des saints – du fait que la grâce divine repose dans leurs ossements à l'heure du martyre et se répand à travers les reliques – afin qu'ils intercèdent auprès de Dieu qui lui-même est unique. Là où se trouvent les reliques des saints se trouve aussi la grâce divine qui entend les requêtes. Mais les hommes étant des pécheurs s'adressent en raison de leur honte aux saints martyrs – saints intercesseurs qui sont des temples de l'Esprit Saint – et non directement à Dieu, car

ապականելի է: Արդ՝ եթէ այս այսպէս, ուր եւ իցեն նշխարք սրբոցն, առընթեր է եւ շնորհք աստուածային, որ լսէ խնդրուածոց խնդրողաց եւ հատուցանէ ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից, վասն զի արարչական է զաւրութիւնն. իսկ ընդէ՞ր ամենեւին ի բարեխաւսութիւն կոչեմք զսուրբ նահատակսն եւ ոչ զնոյն ինքն Աստուած թախանձեցուցանեմք. վասն զի ամաւթալից եմք մեղաւք եւ ոչ կարեմք համարձակապէս մերձենալ առ Աստուած, միջնորդ ունիմք զսրբոց համարձակութիւնն, որք տաճար եղեն հոգւոյն սրբոյ, զի նոքաւք զշնորհս Աստուծոյ խաւսելով զակնկորութիւն մեր անպատկառելի գործեսցէ եւ ըստ իւրում առատութեանն պարգեւեսցէ զպէտս խնդրողին, զի ամենայն արարածական բնութիւն բարեխաւսել, այլ ոչ ունի իշխանութիւն զքաւութիւն պարգեւել: Եւ այսքան մեզ յաղագս ազդումն առնելոյ հրաժարելոցն ի կենդանեաց ճառեցաւ:

ԿԵՆ ՁԵ. Ոչ է պարտ ի հանգստարանս կամ ի վկայարանս հերետիկոսաց երթալ:

ՎԱՉ ԻԱ. Ազատ մարդոյ իւր եկեղեցւոյ եթէ սեղան կանգնէ կամ նշխարս բերէ կամ պատարագ առնէ՝ եպիսկոպոսին հրամանաւ արասցէ, որչափ իւր կարողութիւն իցէ: Եւ որ զայս հրաման առնէ եւ կատարէ՝ աւրհնեալ եղիցի. եւ որ ոչն առնէ՝ հեռի եղիցի յեկեղեցւոյ եւ ապա ըստ կարին տուգանս բերցէ առաջի եպիսկոպոսին: Եւ յետ այնր որչափ տուգանն տացէ մարդն որ ի կանոնսն գրեալ է՝ ընդ աւրհնութեամբ արասցեն:

ԲԳԿ ՀԸ. Թէ ոք փոփոխէ զոսկերս մարտիւրոսաց՝ նզովեալ եղիցի:

Գ. Վկաների յիշատակի տօնախմբութիւն

ԿԱՌ Ե. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ աւր շաբաթուն եղիցի տաւն եւ պաշտաւն ընդ ամենայն տիեզերս, եւ եղիցի յիշատակ ամենայն մարտիւրոսաց. պատարագ մատուսցեն ի նմա քահանայքն եւ ուրախութեամբ սաղմոսեսցեն, վասն զի կարապետ է մեծի արքային գալստեանն: Պարտ է ամենայն սրբոցն ուրախ լինել ընդ առաջ Քրիստոսի:

ԳԱՆ ԻԲ. Եթէ ոք երթիցէ ի ժողովս մարտիւրոսաց՝ զգոյշ եւ պատրաստ լիցի սրբութեան, յորդորման, պաշտաման, խոնարհութեան, աղաւթից, զի մեծ վարձս առցէ: Ապա եթէ ոք երթիցէ ամբարտաւանութեամբ հպարտանաւք ի ցոյցս տեսողաց եւ դիտել զնմանիս իւր՝ նզովեալ լիցի:

ԼԱԻ ԽԸ. Չէ մարթ եւ պատշաճ ի Քառասներորդսն զմարտիւրոսացն ծնունդս եւ տաւնս առնել, այլ զսուրբ մարտիւրոսաց յիշատակ կատարել շաբաթու եւ կիւրակէի:

ՍԱՊ ԼԷ. Արդ՝ թէպէտ եւ փոքր ի շատէ ասացաք յաւրինակացն, որ բազմապատիկ կան ի գիրս սուրբս վասն եկեղեցւոյ սրբոյ, բաւական եղիցի. քանզի յայտնի եղեւ անքակ միութիւն, եւ ոչ երկպառակեալ, որպէս կամեցան պատառումն առնել

grâce à eux, les hommes parlent à Dieu qui reçoit les demandes et rétribue chacun selon ses besoins.

SCN 85. Il ne faut pas aller dans les tombeaux ou dans les *martyria* des hétérodoxes.

RVG 21. Le noble qui érige un autel, apporte des reliques ou procède à une offrande dans son église devra, dans la mesure de ses possibilités, le faire avec le commandement de l'évêque. Et celui qui obéit à ce commandement sera béni; mais celui qui ne l'observe pas sera éloigné de l'Église et versera à l'évêque une amende proportionnée à ses ressources. Et après avoir payé le montant de l'amende prescrit par les canons, il recevra une bénédiction.

ECB 78. Celui qui altère les ossements des martyrs sera anathématisé.

C. La commémoraison des martyrs

CAP 5. Le samedi, les prêtres célébreront en tout lieu un office et commémoreront tous les martyrs; et ils offriront le sacrifice psalmodiant avec joie, car le samedi annonce la venue du grand Roi. Et tous les saints iront au-devant du Christ avec joie.

GNG 22. Celui qui va à l'assemblée en l'honneur des martyrs avec humilité et pour la prière sera récompensé. Mais s'il y va avec orgueil pour s'afficher et observer ceux qui lui ressemblent, il sera anathématisé.

LAO 48. Il n'est pas permis, en carême, de célébrer la naissance et la fête des martyrs, mais il faut les commémorer le samedi et le dimanche.

SPT 37. La sainte Église constitue une unité indivisible contre laquelle s'élèvent ceux qui engendrent de sottes querelles; car l'Église de Dieu est le vrai troupeau duquel se sépare celui qui tombe dans l'hérésie et qui devient un serviteur du péché

եւ կռիւս վաղվաղակի տխմարութեամբ իւրեանց. զի ի ճշմարիտ հաւատէն Քրիստոսի, որ է եկեղեցի Աստուծոյ՝ նա միայն է պատառեալ եւ անջատեալ, որ ի հերձուածս կործանի եւ մեղաց լինի պաշտաւնեայ, զի մեղքն բաժանեն եւ աւտարացուցանեն յԱստուծոյ: Բայց զայս ասելով մեր՝ զանբաւ միաւորութիւն եկեղեցւոյ յայտնի արարաք, եթէ զինչ է եկեղեցի: Այլ ոչ եթէ արհամարհել ինչ ուսուցանեմք զշինուածովք պատուեալ զտեղիսն, որ անուանին ժողովրդանոցք, քանզի ի նոսա ժողովին քահանայք եւ մանկունք ուխտի եւ պաշտաւնեայք Աստուծոյ՝ կատարել զաղաւթս եւ զխնդրուածս, վասն որոյ եւ աղաւթարանք կոչին եւ սրբարանք. եւ հաստատեալ կայ ի նոսա տէրունական սեղանն յորոյ վերայ զհացն եւ զգինին պատարագեմք, յաւրինակ կենդանարար մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի, որ միշտ անծախապէս բաշխի ի մեզ ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց. եւ ի նոսա կայ ուղղեալ աւազան մկրտութեան, որով լուսաւորեալք վերստին ծննդեամբ եւ հոգւովն սրբով, դրոշմիմք ի յոյս կենացն յաւիտենականաց. եւ հանապազ անդր գումարելով՝ լսեմք սաղմոսերգութիւնս եւ զպատգամս պատուիրանացն Աստուծոյ: Եւ վասն զի միշտ անդր ժողովիմք, եւ ապաւէն ապաստանի է մեզ, զամենայն առասացեալսն ի նմա կատարել սովորութիւն եղեւ եկեղեցի անուանել յարանուանաբար, այլ ոչ բնաւորապէս: Եւ քանզի բազումք այսպէս կամ վկայարանք ուրեք ուրեք յանուն, ճանաչեմք եթէ համանուն նոցա են շինեալք, այլ ոչ եթէ ինքեանք իսկ յորոյ անուն շինեցան. եւ մի պատիւ է ամենեցուն, զի մի խորհուրդ կատարի, քանզի սեղանն ամենայն ուրեք տէրունական ասի եւ պատարագն. բայց միայն տաւնիւքն զանազանին, զի իւրաքանչիւր տեղւոջ սովորութիւն է կատարել զկարգ տաւնիցն:

ՍԱՊ ԼԹ. Արդ՝ ամաչեսցեն որք յանդգնեցան տխմարութեամբ իւրեանց եւ անզգամութեամբ այլ զոմն ասել զեկեղեցի եւ այլ՝ զվանս, քանզի յայտնի եղեւ անբաժանելի միութիւն անդամոց եկեղեցւոյ ի Քրիստոս հաւատացելոց. «Զի անդամք եմք միմեանց» (Եփես. Դ. 25) ի շինումն հաւատոց սիրովն Աստուծոյ: Նոյնպէս եւ ժողովրդանոցք եւ մատրունք, զոր սովորութիւն եղեւ ի վաղնջուց հետէ կոչել եկեղեցիս, թէպէտ եւ բազում է ըստ գիւղից գիւղից եւ քաղաքաց քաղաքաց, սակայն ոչ են բազումք ի բազումս բաժանեալք, այլ մի եւ նոյն խորհուրդ կատարի յամենեսեան. եւ ըստ խորհրդոյն ոչ ասի ոմն մեծ ի նոսա եւ ոմն փոքր, այլ ըստ աշտիճանի իշխանութեան եւ այսպէս յարմարեալ, եւ բազում փութով պարտ է ի նմին մշտնջենաւորել. քանզի ոչ եթէ ի մարդկային կարծեաց է ճառեցեալ սահմանադրութիւնս, այլ յաստուածաշունչ գրոց երկրորդեցաւ ի մէնջ բացորոշաբար, եւ որ հակառակն կան՝ ոչ մարդկան, այլ Աստուծոյ հրամանին կան հակառակ. եւ որ կամինն կալ հակառակ՝ անձանց դատաստանս ընդունին:

ՅՄՏ Զ. Ի Պենտակոստէէն մինչեւ ցՎարդավառն Բ. շաբաթք ուտին եւ մին պահի. Վարդավառն՝ տաւն առաքելոցն եւ Մատուռնն ըստ հնումն, Տաղաւարահարացն ի նորումս. նաւակատիք սուրբ տեղեացն Երուսաղէմի եւ մարտիւրոսաց յիշատակք:

ՅՄՏ Ը. Եւ որ ի չորեքշաբաթուջ եւ յուրբաթու մարտիւրոսաց յիշատակ առնէ եւ տաւնս զենմամբ՝ մեղք են, զի եթէ ի կարգի էր, ապա Զատկին ուրբաթն աւր պարտ

étranger à Dieu. Il ne faut donc aucunement mépriser les lieux et les bâtiments dans lesquels se réunissent les prêtres, les clercs et les fidèles pour accomplir le culte divin; et dans ces oratoires et ces sanctuaires se trouve l'autel du Seigneur sur lequel sont offerts le pain et le vin pour l'expiation de nos péchés; et c'est là qu'est érigé un font baptismal dans lequel nous connaissons une seconde naissance par le Saint-Esprit. Et du fait que nous nous rencontrons continuellement là, et que nous y trouvons un refuge à travers les offices, il est devenu habituel de l'appeler église, mais seulement comme un nom commun et non pas une appellation qui signifierait une identité de chose. Car il y a dans divers places de nombreux *martyria* que nous connaissons par les noms de ceux en l'honneur de qui ils ont été construits; et une même vénération est à rendre à tous, car dans chacun d'eux un seul et même mystère s'accomplit, et partout, l'autel et l'office sont dédiés au Seigneur; et c'est seulement les fêtes qui y sont célébrées qui diffèrent, car selon la coutume, chaque lieu possède son propre ordonnancement des fêtes.

SPT 39. Les ignorants et les fous qui ont affirmé que l'église et le monastère étaient deux choses différentes sont confondus de honte, du fait de l'union indivisible des membres de l'Église (Ép 4, 25). Et les lieux d'assemblées ou les chapelles qu'on a coutume depuis longtemps d'appeler églises accueillent un seul et même mystère, et elles diffèrent uniquement par leur degré d'autorité; et tout ceci n'est pas le fruit d'une quelconque pensée humaine mais le témoignage des Écritures; et celui qui s'oppose à celles-ci s'oppose aux commandements de Dieu.

YMD 6. De la Pentecôte au *Vardavar*, l'on mange deux samedis et l'on jeûne un samedi; le *Vardavar* est la fête des apôtres et la fête des martyrs selon l'Ancien Testament; la fête des Tabernacles selon le Nouveau Testament, la dédicace des lieux saints et la mémoire des martyrs.

YMD 8. Célébrer le souvenir des martyrs et offrir des sacrifices le mercredi et le vendredi est un péché, car si cela était légal, il aurait fallu faire un sacrifice (litt.

էր առնել մատաղ, զի Քրիստոս աստուած արարիչն երկնի եւ երկրի ուրբաթուն խաչեցաւ, եւ ընթերցուածք եւ սաղմոսք եւ Աւետարանք այն աւր շատ է, եւ ամենայն մարդիկ այն աւր ազատեցան ի մեղաց, եւ դրախտն այն աւր բացաւ ի ձեռն աւազակին, եւ զմարդիկ ի ծառայութենէ այն աւր ազատեաց եւ ի սատանայէ այն աւր զերծոյց Քրիստոս, բայց կարգք եկեղցւոյ զայն աւր զատ պահել հրամայեն, եւ փոխանակ նորա ուտել զայլ վեց աւուրսն մինչեւ ցՊենտակոստէն:

ՅԻԱ ԺԷ. Արժան է շաբաթն աւր երիկունն մարտիւրոսաց պաշտել եւ ծունր չկրկնել, եւ զճրագացն աւրհնութիւն ասել՝ Լոյս զուարթ սուրբ:

ԵՓՐ Է. Իսկ զմարտիւրոսաց յիշատակս ոչ փոխեսցեն շաբաթու եւ կիւրակէի, եւ անխտիր կատարեսցեն:

ԳՏԵ Ե. Որք ի Զատկէն մինչեւ ցՊենտակոստն եւ յամենայն կիւրակէ պսակ դնեն՝ նզովեալ եղիցին. իսկ եթէ յիշատակք սրբոց պատահին յաւուրս Յարութեան Տեառն՝ նոցա յիշատակքն հասարակաց կատարեսցին. տաւն Կարապետին եւ Մկրտչին Յովհաննու եթէ ի Յարութեան աւուր յանդիպեսցի՝ անխափան կատարեսցեն, նմանապէս եւ զամենայն մարտիւրոսաց:

ԿԵՆ Հ. Եթէ ոք ամբարտաւանելով զարշեսցի ի մարտիւրոսաց ժողովոց՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ ՃԴ. Ոչ է պարտ ի Քառասներորդսն պատարագ մատուցանել, թէպէտ եւ մարտիւրոսաց յիշատակ իցեն, բայց ի շաբաթէ եւ ի կիւրակէէ:

ԲԳԿ ԻԱ. Քահանայ որ զաշխարհական գործով զբաղի եւ ոչ կայ զգոյշ տաւնից եւ պաշտամանց, ունելով բարեխաւս զսուրբ մարտիւրոսսն, եղիցի նա որպէս հեթանոսն:

2. Պաշտամունք

Ա. Շարժական եւ անշարժ ծիսական ինչքեր եւ պարագաներ

1. Վանքեր, եկեղեցիներ եւ Ս. Սեղաններ

ԿԱՌ ԼԲ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ ոք ի կարգէ պաշտաւնէից եւ յուխտէ եկեղեցւոյ կամեսցի կուսան լինել, բարւոյ գործոյ ցանկայ, համարձակ լիցի վանս շինելոյ ի տեղիս տեղիս՝ ժողովեալ աւրինաց եւ կարգի սրբութեան, զգուշասցին ի կերակրոյ պարկեշտանալ, ի զինուորական զգեստուէ հեռանալ, պճղնաւորեալ նմանեսցի պաշտաւնէից հրեշտակաց Աստուծոյ եւ զուարթնոց երկնից: Զի եւ Յեսու պաշտաւնեայն Մովսէսի եւ սպասաւոր սրբութեանն եւ Եղիա նախանձաւորն Աստուծոյ եւ Երեմիա մարգարէ եւ մեծ մարգարէն Մկրտչին

matał) le vendredi de Pâques, car ce jour-là, par sa crucifixion, le Christ a libéré tous les hommes du péché et de la servitude à Satan, et ce jour-là, le paradis s'est ouvert grâce au larron, mais les règlements de l'Église ordonnent de jeûner ce jour-là et en contrepartie, de manger les six autres jours jusqu'à la Pentecôte.

YAP 17. Le samedi soir, il convient d'honorer les martyrs sans s'agenouiller et il faut dire la bénédiction des luminaires en chantant joyeuse et sainte Lumière.

SEP 7. On ne modifiera pas la mémoire des martyrs du samedi et du dimanche, et on les commémorera sans réserve.

CSE 5. Ceux qui entre la Pâques et la Pentecôte et tous les dimanches célèbrent un mariage seront anathématisés; et si la commémoraison des saints survient lors des jours de la Résurrection du Seigneur, elle aura lieu un jour ouvré; si la fête de Jean le Précurseur et Baptiste survient le jour de la Résurrection, on la célébrera sans réserve, de même que l'ensemble des martyrs.

SCN 70. Celui qui par orgueil prend en aversion les assemblées des fêtes des martyrs sera anathématisé.

SCN 104. Il ne faut pas pendant le carême célébrer la liturgie, même s'il y a mémoire de martyrs, sauf le samedi et le dimanche.

ECB 21. Le prêtre qui s'occupe d'affaires séculières et néglige les fêtes et les célébrations, dont les intercesseurs sont les martyrs sera considéré comme un païen.

2. Le culte

A. Les objets et les biens cultuels meubles et immeubles

1. Les monastères, les églises et les saints Autels

CAP 32. Le clerc qui souhaite rester vierge et accomplir de bonnes œuvres pourra former des monastères en différents lieux où l'on s'assemblera pour vivre dans la religion et dans l'ordre de sainteté; là, ils se nourriront frugalement et s'éloigneront des tenues militaires mais porteront des robes longues afin de ressembler à des ministres angéliques de Dieu. Ils feront cela à l'image de Josué le successeur (litt. ministre) de Moïse et serviteur de la sainteté et d'Élie plein de zèle pour Dieu, et du prophète Jérémie, et du grand prophète Jean-Baptiste qui ont traversé cette

Յովհաննէս, սոքա ամենեքեան կուսութեամբ եւ պարկեշտութեամբ կատարեցին զկեանս իւրեանց, բռնութեամբ կալեալ յափշտակեցին զարքայութիւնն երկնից:

ԵԱԿ ԻԹ. Եթէ երէց արհամարհեալ զեպիսկոպոսով իւրով առանձին ժողով արասցէ եւ սեղան կանգնեսցէ ոչ ինչ ստուգեալ զեպիսկոպոսն՝ բայց բարեպաշտութիւն կամ արդարութիւն, լուծցի իբրեւ զսիրող իշխանութեան, քանզի բռնաւոր է, եւ այլք ի ժառանգաւորաց որ հաւանեցան նա: Իսկ ժողովրդականքն որոշեսցին, բայց այսոքիկ յետ միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս եպիսկոպոսին աղաչանաց եղիցի:

ՀԱՅ ԻԵ. Չհիմունս եկեղեցւոյ եպիսկոպոս միայն իշխեսցէ ծրագրել ուղղափառութեամբ կամ քորեպիսկոպոս եւ կամ պերետուտ[1] հրամանաւ եպիսկոպոսին: Ապա թէ առանց եպիսկոպոսին կամ առանց քորեպիսկոպոսին ոք յանդգնեսցի՝ քակել զայն հիմունսն հրամայեցաք: Ապա եթէ թողցի՝ երկրորդումն սահմանք կարգեսցին եւ այնպէս կարգ եկեղեցւոյ լիցի անընդդտանելի:

ՍԱՊ ԻԳ. Տգէտ երէցեղբարք՝ ժողովուրդ մի՛ իշխեսցեն ունել. երկականայք երէցեղբարք ընդ զինուորս կացցեն՝ որոշեալ ամենեւին յեկեղեցականացն եւ ի մասնէ եկեղեցւոյն, վասն զի եղեն մարմնասէրք:

ՍԱՊ ԼԶ. Քանզի բազումք կարծեցին տգիտութեամբ այլ զոմն եկեղեցի ասել եւ այլ զոմն վանս, եւ տխմար բանիւք իւրեանց կամեցան կռիւս եւ հերձուածս մուծանել ի մի միաբանութիւն հաւատոց եւ մոռացան զպատուիրանին բանն որ ասէ. «Մի է Տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն» (Եփես. Դ. 5). զի որ այլ եւ այլ կամին ասել՝ յայտնապէս եւ զհաւատոցն ցուցանէ զբաժանումն. քանզի եկեղեցի ոչ ցուցանէ մեզ պատուիրանն Աստուծոյ՝ որ ի քարանց եւ ի փայտից է շինեալ, այլ զհաւատովն շինեալ զազգ մարդկան ի վերայ վիմին հաստատութեան. ապա ուրեմն ճշմարիտ հաւատն է եկեղեցի, որ գումարէ եւ շինէ զմեզ ի մի միաբանութիւն գիտութեան Որդւոյն Աստուծոյ: Քանզի նոյն ինքն Կենարարն ուսուցանէ ասելով ցՊետրոս. «Դու ես վէմ, եւ ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ, եւ դրունք դժոխոց զքեզ մի՛ յաղթահարեսցեն» (Մատթ. ԺԶ. 18): Արդ՝ զի՞նչ իմանայցեմք զասելն ցՊետրոս վէմ, մի՛թէ որպէս զմի ոք ի քարանց. քաւ լիցի, այլ մարդ բանաւոր, գլուխ առաքելական դասուն. եւ զի անդրդուելի հաւատովք խոստովանեաց զՔրիստոս որդի Աստուծոյ, երանութիւն ընկալաւ եւ վէմ անուանեցաւ: Ապա ուրեմն եւ շինեալքն ի վերայ նորա ոչ են քարինք անշունչք, այլ մարդիկ՝ նորին հաւատոյ հաղորդակիցք: Քանզի ոչ դանդաղին գիրք սովին անուամբ ձայնել զՏէրն մեր եւ զփրկիչ երբեք երբեք ըստ պիտոյից. յիշատակէ ահա եւ երանելին Պաւղոս զանուն եկեղեցւոյ ասելով. «Զորս եդն Աստուած յեկեղեցւոջ այս են՝ նախ զառաքեալս, երկրորդ զմարգարէս, երրորդ զվարդապետս» (Ա. Կոր. ԺԲ. 28) եւ որ ի կարգին է: Տեսանես զյարմարումն եւ զբարձրութիւն եկեղեցւոյ. զսուրբ եւ զամբիծ հաւատոյն ասեմ, որոյ առաքեալք եւ մարգարէք եւ վարդապետք են նաւավարք, ունելով նաւապետ զմարմնացեալ եւ զմարդացեալ բանն Աստուած. եւ զնա իսկապէս խոստովանիմք

[1] Խօսքը յուն. περιεῖδων -ից ծագած *պերիոդեւտես*-ի մասին է, որը համարժէք է «տեսուչ»-ին կամ «դէտ»-ին եւ որոշ դէպքերում փոխարինում է քորեպիսկոպոսին:

vie dans la virginité et l'honnêteté, et en vivant dans la contrainte ont accédé au royaume céleste.

CCL 29. Le prêtre qui méprise son évêque sans motif lié à la foi ou à la justice et fonde séparément une assemblée et un autel sera déposé comme un tyran aimant le pouvoir, de même que les clercs qui communient avec lui, tandis que les laïcs agissant ainsi seront exclus. Mais on fera cela seulement après que son évêque l'aura supplié une première, une deuxième et même une troisième fois de cesser.

CPC 25. Seul un évêque, un chorévêque ou un délégué sur ordre de l'évêque[1] peut ériger les fondations d'une église de façon orthodoxe. Mais si quelqu'un fait cela sans l'autorisation de l'évêque ou du chorévêque, la fondation devra être démolie. Mais si on laisse faire cela, des décisions seront établies une seconde fois et ainsi, l'ordre de l'Église demeurera irréprochable.

SPT 23. Les *erēc'elbayr*s ignorants ne pourront pas former une congrégation; et ceux qui sont remariés se tiendront avec les soldats et seront écartés de l'ensemble des clercs et du lot de l'Église.

SPT 36. Les églises et les monastères représentent une seule et même chose et ne diffèrent en rien comme le prétendent ceux qui veulent instaurer querelles et hérésies, car il n'y a qu'«un Seigneur, une foi, un baptême» (Ép 4, 5); et l'Église n'est pas un bâtiment en bois ou en pierre mais l'ensemble des hommes assemblés dans l'unique union de la connaissance et de la foi du Fils de Dieu. Et quand Il a dit à Pierre qu'Il bâtirait son Église sur lui (Mt 16, 18), Il ne pensait pas à un bâtiment mais à un être rationnel, chef des apôtres. De même, Paul parlant du nom de l'Église précisait qu'elle incluait en son sein, d'abord les apôtres, puis les prophètes et enfin les *vardapet*s (1 Co 12, 28) qui sont soumis au Verbe incarné qui est le capitaine du vaisseau qui transporte tous ses passagers sains et saufs à travers les vagues du monde. Et c'est au sein de cette Église nommée pilier et support que s'accomplit le mystère du culte divin, que seules des créatures vivantes et rationnelles peuvent exprimer (cf. Jn 18, 1; 1 R 19, 20; Lv 8, 3). Et Moïse ne nommait pas église la tente où se trouvait le coffre du Testament ni même celle appelée «saint des saints», mais la population ferme dans la foi; et Paul, de manière plus sublime encore, a évoqué une Église de premiers-nés qui ne sont pas inscrits sur terre mais dans les cieux, et dont les noms sont dans le livre de vie (Ph 4, 3). Ceci est l'Église inviolable dont la construction débute sur terre, mais s'accomplit dans les cieux. Ceci est le mystère que nous avons appris à appeler l'Église apostolique catholique; car tous ceux qui sur terre croient dans le Christ sont appelés Église apostolique catholique du fait du commandement «Allez partout sur terre pour enseigner les païens, pour les baptiser au nom de la Trinité et qu'ils gardent tout ce que je vous ai commandé» (Mt 28, 19).

[1] Il s'agit des *periodeutes*.

ասել մայր եկեղեցւոյ ի Քրիստոս հաւատացելոց, քանզի զաւրէն նաւի զամենեսեան յինքն ամփոփելով ցամաքաթեւ յամենայն աշխարհական ծփանաց կարող լինի ապրեցուցանել. բայց միայն աներկեւան պահեսցուք զհաւատս՝ որով շինեցաք բանաւոր եւ մտաւոր եկեղեցի ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից: Այսմ եկեղեցւոյ ուսուցանէ Տիմոթեայ խնամ ունել երանելի առաքեալն սիւն եւ հաստատութիւն անուանելով. յայտնի է, ասէ, ի նմա խորհուրդ աստուածապաշտութեան: Եւ յիրաւի, մանաւանդ թէ ճշմարիտ իսկ, զի ոչ են բաւական անձայնաւոր կամ անշունչ արարածք յայտնել զխորհուրդ աստուածպաշտութեան, այլ միայն բանաւոր եկեղեցիս: Վասն այսորիկ եւ սաղմոսն բարձրաձայն գոչէ, թէ «Աւրհնութիւն նմա յեկեղեցիս սրբոց» (Սաղ. ՃԽԹ. 1): Ահա եւ Սամուէլ մրագարէ որ հաւատարիմն կոչեցաւ՝ զնոյն ուսուցանէր ի պատուիրելն իւրում Սաւուղայ, Իբրեւ գնասցես յինէն՝ հանդիպեսցիս եկեղեցւոյ՝ պարու մարգարէից մարգարէացելոց (յմմտ. Գ. Թագ. Ի. 36, Ա. Թագ. Ժ. 5): Եւ դարձեալ թէ «եկեղեցացաւ ժողովուրդն ի Դանայ մինչեւ ի Բերսաբէէ իբրեւ զայր մի» եւ «եկեղեցի մարգարէից մարգարէացելոց, եւ Սամուէլ կայր ի վերայ նոցա»: «Եւ աւրհնեաց Սողոմոն զեկեղեցին» եւ «լու եղեւ բանս այս յականջս եկեղեցւոյն». «եւ եկեղեցիքն հաստատէին ի հաւատս», «եւ լուայ զպատգամս զայս ի միջոյ հրոյ յաւուրն եկեղեցւոյ» (Դատ. Ի. 1, Ա. Թագ. ԺԹ. 20, հմմտ. Բ. Մնաց. Զ. 3, Գործ. ԺԱ. 22, Գործ. ԺԶ. 5, յմմտ. Բ. Օր. Գ. 36). «քանզի եկեղեցի արար գլուխ մարգարէիցն Մովսէս զցեղսն իսրաէլի հրամանաւ Աստուծոյ». «Եկեղեցացո, ասէ, զժողովուրդն ի դուռն խորանին վկայութեան» (Յեսու ԺԸ. 1): Տեսանես, զի ոչ եթէ զխորանն կոչէ եկեղեցի, յորում կայր արկղն կտակարանաց, եւ միւս խորանն, որ կոչէր սրբութիւն, այլ զհաւատացեալ ժողովուրդն աւետարանէ: Վասն այնորիկ եւս առաւել բարձրագոյն եւ առաքեալն Պաւղոս նորագոյնս իմն եւ յաւէտ հրաշալիս, քանզի ցուցանէ զեկեղեցի անդրանկաց գրելոց ոչ յերկրի, այլ յերկինս, որոց անուանք գրեալ են ի դպրութեան կենաց: Տեսեր զճշմարիտ հիմն եկեղեցւոյ, վասն որոյ Փրկիչն ասաց խնդալ զառաքեալսն, թէ «Խնդացէք զի անուանք ձեր գրեալ են ի դպրութեան կենաց» (Ղուկ. Ժ. 20, Յայտ. Գ. 5). եւ զանապական, որոյ սկիզբն կալաւ շինելոյ յերկրի, որ անցանելոց է, եւ աւարտեցաւ ի կատարս երկնից բարձրութեան: Այս է խորհուրդն եկեղեցւոյ. զայս ուսաք ասել կաթողիկէ առաքելական եկեղեցի, զի ընդ ամենայն տիեզերս՝հաւատացեալք ի Քրիստոս առաքելական յորջորջին եկեղեցի, վասն տէրունական հրամանին, որ առ նոսա թէ՝ «Գնացէք ընդ ամենայն երկիր, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյ, ուսուցէք նոցա պահել զամենայն, զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ» (Մատթ. ԻԸ. 19-20):

ՍԱՊ ԼԷ. Արդ՝ թէպէտ եւ փոքր ի շատէ ասացաք յաւրինակացն, որ բազմապատիկ կան ի գիրս սուրբս վասն եկեղեցւոյ սրբոյ, բաւական եղիցի. քանզի յայտնի եղեւ անքակ միութիւն, եւ ոչ երկպառակեալ, որպէս կամեցան պատառումն առնել եւ կռիւս վաղվաղակի տխմարութեամբ իւրեանց. զի ի ճշմարիտ հաւտէն Քրիստոսի, որ է եկեղեցի Աստուծոյ՝ նա միայն է պատառեալ եւ անջատեալ, որ ի հերձուածս կործանի եւ մեղաց լինի պաշտաւնեայ, զի մեղքն բաժանեն եւ աւտարացուցանեն յԱստուծոյ: Բայց զայս ասելով մեր՝ զանբաւ միաւորութիւն եկեղեցւոյ յայտնի արարաք, եթէ զինչ է եկեղեցի: Այլ ոչ եթէ արհամարհել ինչ ուսուցանեմք

SPT 37. La sainte Église constitue une unité indivisible contre laquelle s'élèvent ceux qui engendrent de sottes querelles; car l'Église de Dieu est le vrai troupeau duquel se sépare celui qui tombe dans l'hérésie et qui devient un serviteur du péché étranger à Dieu. Il ne faut donc aucunement mépriser les lieux et les bâtiments dans lesquels se réunissent les prêtres, les clercs et les fidèles pour accomplir le culte divin; et dans ces oratoires et ces sanctuaires se trouve l'autel du Seigneur sur lequel sont offerts le pain et le vin pour l'expiation de nos péchés; et c'est là qu'est érigé un font baptismal dans lequel nous connaissons une seconde naissance par le

զշինուածովք պատուեալ զտեղիսն, որ անուանին ժողովրդանոցք, քանզի ի նոսա ժողովին քահանայք եւ մանկունք ուխտի եւ պաշտաւնեայք Աստուծոյ՝ կատարել զաղաւթս եւ զխնդրուածս, վասն որոյ եւ աղաւթարանք կոչին եւ սրբարանք. եւ հաստատեալ կայ ի նոսա տէրունական սեղանն յորոյ վերայ զհացն եւ զգինին պատարագեմք, յաւրինակ կենդանարար մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի, որ միշտ անծախապէս բաշխի ի մեզ ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց. եւ ի նոսա կայ ուղղեալ աւազան մկրտութեան, որով լուսաւորեալք վերստին ծննդեամբ եւ հոգւովն սրբով, դրոշմիմք ի յոյս կենացն յաւիտենականաց. եւ հանապազ անդր գումարելով՝ լսեմք սաղմոսերգութիւնս եւ զպատգամս պատուիրանացն Աստուծոյ: Եւ վասն զի միշտ անդր ժողովիմք, եւ ապաւէն ապաստանի է մեզ, զամենայն առասացեալսն ի նմա կատարել սովորութիւն եղեւ եկեղեցի անուանել յարանուանաբար, այլ ոչ բնաւորապէս: Եւ քանզի բազումք այսպէս կամ վկայարանք ուրեք ուրեք յանուն, ճանաչեմք եթէ համանուն նոցա են շինեալք, այլ ոչ եթէ ինքեանք իսկ յորոյ անուն շինեցան. եւ մի պատիւ է ամենեցուն, զի մի խորհուրդ կատարի, քանզի սեղանն ամենայն ուրեք տէրունական ասի եւ պատարագն. բայց միայն տաւնիւքն զանազանին, զի իւրաքանչիւր տեղւոջ սովորութիւն է կատարել զկարգ տաւնիցն:

ՍԱՊ ԼԸ. Արդ՝ արժանաւոր է եւ զառաջին ճառ բանին յիշատակել, թէ որպէս կամ յինչ պատճառս շինեցան վանք, քանզի այսմ ոչ եթէ Հայոց միայն ազգս կալաւ փոյթ յանձին, այլ եւ Յոյնք եւ Հռոմք եւ Ասորիք, եւ այլ ամենայն ազգք ի Քրիստոս հաւատացելոց՝ զոր եւ երիցս երանեալն քաջ նահատակն Քրիստոսի Գրիգորիոս՝ կատարեաց շնորհելով նմա ի Հոգւոյն սրբոյ զաւգուտ մատակարարութեանն: Քանզի բազմապատիկ աւգտի է առիթ եւ սիւն հաստատութեան ճշմարտութեան ուխտի մանկանց, զի փայփայէ եւ թեւակոխէ ի հրահանգս հոգեւորս. եւ զորս ամենեցուն քահանայից եւ ժողովրդականաց պարտ է յարգել եւ մեծարել զվարդապետս, եւ միանգամայն իսկ զամենայն պաշտաւնեայս ուխտի՝ առանց տարակուսանաց անդր մտանեն յընդունելութիւն կամաւորական: Վասն այսորիկ իսկ եւ դիպողագոյն եղաւ անուն վանք, զի անտրտում որոց պիտոյ իցէ՝ տացեն. եւ ոչ միայն առ աւտարս է աւգուտ նոցա յաճախեալ, այլ առաւել եւս գեաւղջն յորում շինեցաւ, քանզի աւրէն է նոցա սփոփել զհիւանդս եւ մխիթարել զսգաւորս: Եւ որք ամուսնութեանն են պարապեալ քահանայք՝ բազում անգամ պատաղին ի մշակութիւն, եւ կանանց իւրեանց հնարին լինել հաճոյ, որպէս առաքելականն իսկ ճշմարտէ բան: Իսկ ի վանեարն բնակեալք՝ կուսութեամբ են պարկեշտացեալք միշտ մարտնչելով ընդ հուր ախտին, զոր բնութիւնն վառեալ բորբոքէ, եւ անյապաղ զպաշտամանն կատարեն զկարգ, զխաղաղութիւն խնդրելով ամենայն աշխարհի, եւ զգեղջն շինութիւն եւ զառողջութիւն ի տուէ եւ ի գիշերի բազում արթնութեամբ: Վասն այնորիկ ազատ յամենայն հարկապահանջ իշխանաց՝ սահմանս ընկալաւ եւ անդս, եւ զերիցագոյն պատիւ ժառանգեաց յուխտի սրբութեան եկեղեցւոյ:

ՍԻՈ Դ. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն քորեպիսկոպոսաց կամ քահանայից սեղան տալ հաստատել կամ եկեղեցի աւրինել:

ՍԻՈ Է. Վանք շինեցան ի գեաւղս, զի անդ հանգիցեն առաջնորդք եկեղեցւոյ

Saint-Esprit. Et du fait que nous nous rencontrons continuellement là, et que nous y trouvons un refuge à travers les offices, il est devenu habituel de l'appeler église, mais seulement comme un nom commun et non pas une appellation qui signifierait une identité de chose. Car il y a dans divers places de nombreux *martyria* que nous connaissons par les noms de ceux en l'honneur de qui ils ont été construits; et une même vénération est à rendre à tous, car dans chacun d'eux un seul et même mystère s'accomplit, et partout, l'autel et l'office sont dédiés au Seigneur; et c'est seulement les fêtes qui y sont célébrées qui diffèrent, car selon la coutume, chaque lieu possède son propre ordonnancement des fêtes.

SPT 38. Avec grande diligence, des monastères ont été construits non seulement chez les Arméniens, mais aussi chez les Grecs, les Romains, les Syriens et toutes les autres nations chrétiennes, et Grigor le trois fois bienheureux athlète du Christ, inspiré par le Saint-Esprit a établi pour nous une utile organisation ecclésiastique. Car les monastères sont une aide et une colonne de vérité pour le clergé et ils choient et assistent les *vardapet*s que, plus que tous, les prêtres et les laïcs doivent honorer, et ils abritent l'ensemble des clercs sans exception qui entrent là et sont reçus spontanément. Le nom de monastère a été choisi opportunément, car les monastères donnent avec joie à tous ceux qui sont dans le besoin et leur développement est non seulement utile pour les étrangers, mais plus encore pour les villageois, car ils soulagent les malades et consolent les endeuillés. Et les prêtres mariés sont souvent occupés par leurs cultures et leurs femmes, comme le dit l'Apôtre. Mais les habitants d'un monastère sont rendus sages par leur virginité et leur lutte constante contre la passion brûlante que la nature enflamme, et ils accomplissent sans retard les offices et les veilles, et ils demandent la paix pour tout le monde et pour leur village. C'est pourquoi, le monastère a reçu des terres libres de tout impôt seigneurial et qu'il jouit de la primauté d'honneur parmi les membres de la sainte Église.

SIO 4. Les évêques n'ont pas le droit de faire ériger un autel ou bénir une église par les chorévêques ou les prêtres.

SIO 7. Des monastères ont été établis dans les villages afin que les prélats, les

եւ հիւրք եւ աղքատք. եւ զհաց նուիրացն աւրհնութեան ի տանսն յերիցեղբարցն տանցն եւ ի քահանայիցն, զոր անդր կարգեալ եղեւ, եւ զմատաղենիս եւ զհատ ի վերայս առնուն զեղականքն, եւ վարձ տան նահապետի, եւ աւերեն զվանսն եւ զլոյսն զպաշտաւն, զխնկարկութիւն ի վանացն եկեղեցւոյ խափանեն: Զայնպիսիսն ծանր նզովիւք կապեալ եմք եւ բանիւ Աստուծոյ: Մի՛ իշխեսցեն ժողովրդականքն այնմ շնորհի, թող ի վանս երթայ ամենայն հասն ըստ առաջին կարգաւորութեան հարցն: Եւ վանական մի՛ իշխեսցէ տանել ինչ անտի ի տուն իւր, իսկ եթէ յանդգնեսցի՝ ի մեղս եղիցի նմա:

ԹԱՏ Ը. Հարցումն. Թէ ո՞րպէս պարտ է յաւուր շնորհին մխիթարութիւն առնել ժողովրդոց՝ կերակրաւք եւ ըմպելեաւք:

Պատասխանի. Յորժամ հաստատէ եպիսկոպոսն զսեղանն՝ արժան է ի նմին աւուր զենմունս առնել վասն Աստուծոյ զուարակս եւ նոխազս եւ ոչխարս, որպէս եւ Սողոմոն արար ի շինուած տաճարին իւրոյ ի հաստատել սեղանոյն եւ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ եւ հոտոտեցաւ Տէր ի հոտ անուշից:

ՎԱՉ ԺԷ. Դարձեալ եպիսկոպոսունք եւ երիցունք զազատ արանց առաջի արքայի եղեն տրտունջ, եթէ ի շինի երկուս կամ երիս եկեղեցիս առնեն վանս: Եւ արքայի առաջի ազատ մարդիկ պայմանեցին, եւ արքայի եւ եպիսկոպոսաց եւ ազատաց այսպէս հաճոյ թուեցաւ, թէ զարարեալ եկեղեցիսն թողցեն եւ զպտուղ եւ զհաս եկեղեցւոյ ի վսամ եկեղեցին տացեն:

ՎԱՉ ԻԱ. Ազատ մարդոյ իւր եկեղեցւոյ եթէ սեղան կանգնէ կամ նշխարս բերէ կամ պատարագ առնէ՝ եպիսկոպոսին հրամանաւ արասցէ, որչափ իւր կարողութիւն իցէ: Եւ որ զայս հրաման առնէ եւ կատարէ՝ աւրհնեալ եղիցի. եւ որ ոչն առնէ՝ հեռի եղիցի յեկեղեցւոյ եւ ապա ըստ կարին տուգանս բերցէ առաջի եպիսկոպոսին: Եւ յետ այնր որչափ տուգանն տացէ մարդն որ ի կանոնսն գրեալ է՝ ընդ աւրհնութեամբ արասցեն:

ԲԳԿ ԺԹ. Զեկեղեցի յետ Խ. աւուր արժան է սրբել. թէ յանաւրինաց մտեալ աւթեակս ոչ առնէ՝ քահանայն սրբեսցէ, թէ աւթեակս առնէ՝ հրամանաւ եպիսկոպոսին սրբեսցի:

ԴՍԺ Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի՛ իշխեսցէ՝ ըստ կանոնի սուրբ հարցն. բայց եթէ ոչ գոյ եպիսկոպոս՝ հրամանաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն վիճակի եկեղեցւոյն եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է:

ՄԱԿ Բ. Եթէ աւազան սրբեալ ոչ ունին, եւ յորպէ՞ս ամանի մկրտեն:

Զի եթէ ոչ էր մերձ եկեղեցի շինեալ ի փառս Աստուծոյ եւ ի մուտս ժողովրդոց, առանց մեղադրելոյ արդեաւք էր. եւ եթէ եկեղեցիս ունիմք, պարտ է եւ մկրտատունս

visiteurs et les pauvres se reposent là; mais les villageois en soudoyant le chef local privent les *erēc'ełbayrs* et les prêtres locaux du pain – offert pour la bénédiction des fêtes – qui leur a été attribué, mais aussi des prémices et même une partie en plus de cela, ainsi, ils ruinent ces monastères et privent de culte, de lumière et d'encens ces demeures ecclésiastiques. De ce fait, nous anathématisons lourdement ces personnes. Et que désormais les fidèles ne prétendent pas à cette faveur, et que toutes les taxes aillent aux monastères selon la première réglementation des pères. Et aucun religieux n'aura le droit d'emporter quelque chose pour chez lui, sinon, il sera dans le péché.

THD 8. Le jour où l'évêque érige un autel, il faut sacrifier un bœuf, un bouc ou un mouton, comme Salomon l'avait fait pour installer l'autel dans le temple bâti pour Dieu.

RVG 17. S'agissant des évêques ou des prêtres qui se plaignent auprès du roi du fait que des nobles ont érigé deux ou trois églises ou monastères, si devant le roi un accord est trouvé qui apparaît convenable à lui-même, aux évêques et aux nobles, les églises demeureront ainsi et leurs fruits, et leurs revenus seront laissés à l'église principale de la circonscription.

RVG 21. Le noble qui érige un autel, apporte des reliques ou procède à une offrande dans son église devra, dans la mesure de ses possibilités, le faire avec le commandement de l'évêque. Et celui qui obéit à ce commandement sera béni; mais celui qui ne l'observe pas sera éloigné de l'Église et versera à l'évêque une amende proportionnée à ses ressources. Et après avoir payé le montant de l'amende prescrit par les canons, il recevra une bénédiction.

ECB 19. Les églises doivent être purifiées tous les 40 jours; si des impies y sont entrés sans y loger le prêtre pourra procéder à la purification, mais si les impies y ont logé, on purifiera l'église avec l'autorisation de l'évêque.

DUN 2. Qu'en vertu du canon des saints pères, un évêque n'érige pas un autel ou n'ordonne pas un prêtre dans le diocèse d'un autre évêque; mais s'il n'y a pas d'évêque sur place, les évêques voisins pourront faire cela avec l'autorisation du chef des évêques, mais les revenus resteront au sein de ce diocèse ainsi que cela est canonisé.

MCJ 2. Ceux qui ne disposant pas de fonts baptismaux confèrent le baptême dans tout autre récipient, du fait qu'il ne se trouve aucune église à proximité ne seront pas blâmés; mais s'il y a une église, celle-ci doit comprendre un baptistère

առնել եւ աւազան, յորում մկրտէ որ գայցեն յուղիղ հաւատս բարեպաշտութեան: Ապա եթէ դիպեսցի ոք հիւանդ, ուր ոչ իցէ եկեղեցի եւ կարգաւոր աւազան, չէ արժան արգելուլ որ կամիցին մկրտել, այս կատարել զմկրտութիւնն առանց կարգաւոր աւազանի՝ վասն ի հարկէ պիտոյիցն, զի մի՝ գտցի պարտական փրկութեանն՝ խափանելով զմկրտութիւնն: Զի Հոգին Սուրբ ըստ մաղթողին տայ զշնորհն, եւ ըստ ամանին ոչ լինի արգելեալ. եւ յամենայն ժամ փափագեալքն բաւականանան շնորհի Հոգւոյն: Եւ ոչ ի գլխաւոր տաւնսն միայն է կատարելութիւնն. զի առաքեալքն ոչ ըստ ընտրութեան տաւնիցն մկրտէին, այլ ըստ բաւականի եկելոցն լուսաւորէին ի ջուրցն վերստին ծնանելով: Եւ երեքկին ընկղմամբն թաղեալ ի ջուր սուրբ աւազանին, զերեքաւրեայ թաղումն Տեառն նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն: Զոր եւ աստուածային առաքեալն յայտնապէս ցուցանէ ասելով, թէ՝ «Թաղեցաք ընդ նմա մկրտութեամբն, նմանողք եղիցուք նմանութեան մահու նորա, զի նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտենից» (յմմտ. Հռոմ. Զ. 4-6): Եւ այսպէս ուղիղ դաւանութեամբ ձեռս ի վերայ դնելով՝ պարգեւեալ լինի Հոգին Սուրբ ի փրկութիւն մեզ, լուսաւորել զկոչեցեալսն յորդեգրութիւն: Եւ հաւատովք աւծանիմք յիւղ սրբութեան: Եւ այսպէս ըստ իւրաքանչիւր եղեալ մասանց կարգք սրբոյ եկեղեցւոյ յաւրինին, ոչ ելանելով ըստ եղեալ սահման եւ գլխաւորեալք ըստ երկնաւորացն դասուց, որպէս ուսաք ի հարցն հոգեւորացն՝ յաշակերտաց առաքելոցն սրբոց:

2. Ծիսական պարագաներ

ԲԳԿ ՃԼԶ. Մի՛ ոք իշխեսցէ զեկեղեցի Աստուծոյ առնել շտեմարանս իւղոյ եւ մեղու եւ պանրոյ եւ ձկան կամ այլ կերակրոյ, բայց միայն սուրբ սպասուն եւ կտակարանացն եւ սուրբ խորհրդոյն բաժակոյ եւ ձիթոյ. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի:

ա. Իւղեր

ՅՄՏ Դ. Եթէ ասիցէ ոք, թէ գինի որթոյ բերէ եւ ձէթ՝ ծառոյ եւ ձուկն՝ ջրոյ, ո՞վ անհեղեդ զգայարան, այն է Նեստորի անիծելոյ աղանդն, զի Բարսեղ Կեսարացի զձուկն գազան ասէ, եւ առաքեալ վկայէ. «Այլ մարմին ձկան եւ այլ մարմին անասնոյ եւ այլ մարմին թռչնոյ» (Ա. Կոր. ԺԵ. 39): Արդ առաքեալ մարմին ասէ եւ հերձուածողն՝ ջուր: Արդ՝ զիա՞րդ իցէ ջուր, զի կենդանի է՝ յաւդք, ոսկերք, ջիղք, արիւն, աչք. ա՛ղէ, քննեա խորհրդիւ ի ձկունս եւ ի գազանս, որ ի ցամաքի են՝ առեւծ, ինձ, արջ, վիշապ, որ է աւձ եւ գիրք ասեն սինկղ եւ հիդրայ ծովայինք. սինկղն շուն ասի երեք գլխի եւ հիդրայն եւս չարագոյն քան զնա, բայց զիւրեանց զորդիսն ոչ ուտեն, իսկ ձուկն զիւր մերձաւորութիւնսն ուտէ, եւ մարդ եւս ուտէ. ապա զիա՞րդ եւս իցէ ջուր: Այլ կան եւ հաւք ջրայինք եւ անասունք, եւ ո՞վ է, որ առանց ջրոյ սնանի: Արդ՝ գիրք զձուկն կենդանի ասեն եւ պատարագ եւս առնեն: Եկ եւ առ ձէթ. գիրք՝ զիւղ եւ զձէթ մի ասեն: Եսայի ասէ. «Փայտ իւղոյ» (Ես. ԽԱ. 19). եւ Դաւիթ ասէ. «Ճերութիւն իմ ի ձէթ պարարտութեան.» (Սաղ. ՂԱ. 11) եւ աւետարանագիրն ասէ, վասն կուսանացն, թէ ձէթ ոչ առին (յմմտ. Մատթ. ԻԵ. 3). եւ եթէ «Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ» (Մատթ. ԻԵ. 8): Ահա յայտ է, թէ իւղ եւ ձէթ մի են: Դարձեալ. ոչ եթէ Ադամ պանիր

et un font afin de baptiser là ceux qui viennent à la vraie religion. Mais celui qui se trouve dans un lieu dépourvu d'église et de font doit quand même être baptisé, même en l'absence d'un font réglementaire, si les circonstances le réclament, sinon le prélat sera débiteur du salut de celui qu'il n'a pas baptisé. Car la grâce du Saint-Esprit descend du fait de nos prières et de nos supplications et non d'après le font baptismal. De même, l'accomplissement du baptême ne doit pas seulement avoir lieu lors des fêtes, mais à chaque fois que des candidats se présentent à l'illumination qui les fera renaître à travers la triple immersion dans l'eau du font qui symbolise les trois jours d'inhumation du Seigneur, selon la parole de l'apôtre (cf. Rm 6, 4-6). Et nous sommes oints dans la foi avec l'huile sainte, selon les prescriptions des pères spirituels qui sont les disciples des apôtres.

2. Les objets cultuels

ECB 136. Celui qui utilise l'église de Dieu comme un cellier pour y entreposer du beurre, une ruche, du fromage, du poisson ou toute autre denrée – alors même que l'église doit uniquement contenir la sainte vaisselle, les Écritures (litt. les Testaments), le calice du saint mystère et l'huile – sera anathématisé.

a. Les huiles

YMD 4. Les Écritures et les écrits des pères légitiment – contre tous les hérétiques et les sectaires – le fait que le samedi et le dimanche, on peut rompre le jeûne s'agissant du fromage, des œufs, de l'huile, du poisson et du vin, sachant que concernant le vin c'est l'ivresse qui est condamnable et non sa consommation. Et l'huile d'onction et l'huile d'olive représentent une seule et même chose.

եկեր, այլ պտուղ ծառոյ եւ ել ի դրախտէն (յմմտ. Ծննդ. Գ. 6, 23): Իսկ վասն գինւոյ գիրք ասեն. «Զարբեցողսն եւս չար քան զդիւահարսն». զոր եւ առաքեալ ասէ. «Մի՛ արբեցողք» (Առակ. ԻԳ. 20) եւ ոչ ասաց թէ մի՛ ըմպէք գինի, զի եւ Նոյի հրամայեաց ըմպել գինի վասն տրտմութեան, զի ցՆոյ գինի ոչ էր, բայց միայն խաղող: Ապա Նոյի հրամայեաց առնել վասն տրտմութեան. նոյնպէս եւ մեզ ետ ի վայելչութիւն, ոչ եթէ արբենալ եւ զեղխել, այլ կերակուրս յորժամ ուտեմք ի նմին կամք, իսկ յորժամ արբենամք՝ զայլ խորհուրդս ածեմք զմտաւ եւ ոչ զԱստուծոյն, զոր եւ Եսայի ասաց. «Վայ այնոցիկ, որ յառնեն ընդ առաւաւտս՝ եւ զհետ լինին ցքւոյն» (Ես. Ե. 11) եւ գինւոյն, որ «Գինին, անդէն իսկ զնոսին այրէ» (Ես. Ե. 11): Դարձեալ ասէ. «քահանայն եւ մարգարէն յիմարեցան վասն ցքւոյն» (Ես. ԻԸ. 7): Յառաջ ուխտաւորքն Սամուէլ եւ Սամփսոն եւ որդիքն Յովնադաբայ միս ուտէին, բայց գինի եւ ցքի ոչ ըմպէին. զի գինի եւ հացաւղի եւ մեղրաւղի եւ ամբրաւաւղի մի են, զոր գիրք վկայեն, զի պանիր եւ իւղ եւ ձու եւ ձուկն եւ ձէթ մի են: Թէ ասիցէ ոք, թէ ձու յաւր Ի կենդանի լինի. եւ կենդանի անասնոյ, թէ յաւր Ի դարման ոչ լինի, մեռանի. բայց զոր Հին եւ Նոր Կտակարանաց ասացեալ է եւ վարդապետացն, որ են այս՝ Աթանաս, Կիւրեղ, Յովհաննէս, Սահակ Երուսաղէմի, Ակակ, Գրիգոր Աստուածաբան, Գրիգոր Նիւսացի, Գրիգոր Նէոկեսարեայ, Բասիղ Կեսարացի, Երէնիոս, Իւրեգինէս, Եւսեբիոս, Կղեմենտոս, Տիմոթէոս, Յովհան Կոստանդնուպալսի, Զէնոբ, Սեբերիանոս: Արդ՝ զոր սոցա կարգաւորեալ է, մարգարէից եւ առաքելոց վկայութեամբ չէ պարտ ումեք զանց առնել:

ԿՎՍ ԺԳ. Հարցումն. Թէ անխիղճ պա՞րտ է համարել զձէթդ, որ բերեն յԱսորւոց ապուղայիւք մեռելոտւովք եւ անսուրբ անասնոց, թէ ոչ:

Պատասխանի. Անխիղճ պարտ է լինել, զի բազում ինչ յանսրբոց առաւել պատուական է մարդկան քան զսրբոցն, որպէս փղոսկր եւ ապրեշում եւ ընձենի եւ այլք:

ԿՎՍ ԺԴ. Հարցումն. Թէ պա՞րտ է յայնմ ձիթոյ յաւելուլ ի մկրտութեան ձէթն եւ այնու կնքել զմարդիկն կամ թէ բնաւ պարտիցէ յաւելուածովք վարել:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ վարել յաւելուածովք, զի ունայնանայ շնորհն եւ յանգիտութիւն կրթի, այլ պարտ է յամենայն տարւոջ ի հայրապետէն ընդունել, ըստ կանոնական հրամանի սուրբ հաւրն Սահակայ:

ՅԻԱ Թ. Պարտ եւ արժան է զսուրբ միւռոնն, այսինքն է՝ զիւղն անուշահոտութեան, հայրապետին աւրհնել, եւ իւրաքանչիւրոց եպիսկոպոսացն միանգամ ի Զատկին հինգշաբաթի աւր, որպէս եւ հրամայեալն է: Եւ քահանայից ի նոցանէ ընդունել եւ աւծանել նովաւ զսեղանս եւ զեկեղեցիս եւ զխաչս, առ մկրտեալսն մատուցանել միայն յորդեգրութեանն աւծումն որ յետ մկրտութեանն լինի. եւ յայլ ի պէտս աւծման մի՛ խառնեսցէ զնա, եւ մի՛ ինքեամբ յանդգնեսցի աւրհնել քահանայն:

ՅԻԱ Ժ. Պարտ եւ արժան է զմկրտութեանն ձէթ քահանային աւրհնել մի ըստ միոջէ ընդ մկրտելն, ըստ բաւականի ժամուն պիտոյից եւ նոյնժամայն առ մկրտեալսն մերձեցուցանելով՝ զաւրհնեալն սպառել, եւ մի՛ իշխել զմիանգամ աւրհնեալն բազում անգամ աւրհնել. եւ միայն աւծանել նովաւ զերախայսն եւ զմկրտեալսն ընդ

CDS 13. L'huile apportée de Syrie dans des outres fabriquées avec des peaux d'animaux morts ou impurs reste pure, car il existe des choses impures – comme l'ivoire, la soie ou la peau de léopard – qui sont précieuses pour les hommes.

CDS 14. Il ne faut pas ajouter d'autre huile à l'huile de baptême (*i.e. miwron*) lorsque celle-ci vient à manquer, mais il faut recevoir de l'huile de baptême chaque année du patriarche, selon le commandement canonique du saint Père Sahak.

YAP 9. Le patriarche doit bénir le *miwron* – c'est-à-dire l'huile parfumée – et chacun des évêques le recevra une fois par an, à l'occasion du jeudi de Pâques. Et les prêtres le recevront des évêques pour oindre les autels, les églises, les croix, et ils l'offriront aux baptisés seulement au moment de l'onction d'adoption, mais les prêtres ne doivent pas mélanger le *miwron* pour une autre onction ni la bénir eux-mêmes.

YAP 10. Le prêtre doit bénir l'huile du baptême au fur et à mesure des baptêmes qu'il confère – en quantité suffisante pour les besoins du moment – en la présentant aux baptisés et sans jamais l'utiliser plusieurs fois; et il bénira les catéchumènes avec cette huile, et les baptisés pendant le baptême dans la piscine, et on n'utilisera

մկրտելն յաւազանին, եւ յայլ խորհուրդ աւծման մի՛ իշխեսցեն մատուցանել զնա:

ՅԻԱ ԺԱ. Արժան է զհիւանդացն ձէթ քահանային աւրհնել ըստ իւրում աղաւթիցն, եւ ըստ բաւականութեան պահանջելոյ ժամուն պիտոյից:

ՍԻՈ Ե. Եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն միւռոն աւրհնել կամ յաւելուած առնել եւ տալ քահանայից, այլ ամ յամէ ի հայրապետանոցէն առցեն ըստ կանոնական հրամանի սուրբ հարցն:

ԿՐՆ Բ. Վասն սուրբ աւծման ձիթոյն, զոր կարգեցին առաքեալքն, յաւուր Յայտնութեան սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ եւ երգովք հոգեւորաւք եւ մոմեղինաւք, ջահիւք բորբոքելովք ընդ արեւագալն ի ջուրն երթան եւ ի նմին աւուր աւրինակաւ Յորդանանու, զոր Տէրն կատարեաց ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց մկրտութեամբ իւրով եւ ջաղխեաց զգլուխ վիշապին ի վերայ ջուրցն եւ ետ աւրինակ ամենեցուն, նոյն մկրտութեամբ ծնանիլ ի ջրոյ եւ ի հոգւոյ եւ ջաղխեալ զգլուխ վիշապին ի ջուրն եւ կոխան լինել գարշապարի մերում առաք հրաման ի Տեառնէ: Արդ՝ եթէ եպիսկոպոս կամ քահանայ կամ սարկաւագ ծուլասցի եւ ոչ երթիցէ ի ջուրն աւրինակաւ Յորդանանու ցնծալից բերկրանաւք եւ ոչ աւրինեսցէ զջուրն եւ ոչ արկցէ յաւծման իւղոյն ի ջուրն, եւ կամ չքաւորութեամբ կամ ծուլութեամբ, այնպիսին դատապարտեսցի յԱստուծոյ եւ արտաքոյ մերոյ եկեղեցւոյս ելցէ եւ թէ ժողովրդական է՝ որոշեսցի:

ՄԱԿ Դ. Եւ ո՞րպէս հրամայեցի բաւականանալ իւրաքանչիւր յեղեալն կարգի:
Արդ՝ միաբանութեամբ ժառանգաւորացս՝ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ սարկաւագաց, ես Մակարիոս արքեպիսկոպոս սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմի, աւանդեմ զկանոնադրութիւնս զայս ձեզ, ուսեալ յառաքելոցն պատմութեանց. եւ աւանդութեամբ հարցն առ մեզ հաստատեալ հիմնանայ: Զի զսուրբ մկրտութեանն ձեռնադրութիւնն, որպէս յառաջագոյն ասացաք, եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է կատարել: Եւ զիւղ սրբութեան՝ եպիսկոպոսապետն աւրինեսցէ. եւ վասն հեռաւորութեան եւ կարեւոր պիտոյից, հրամանաւ արքեպիսկոպոսին երկու եւ երեք միաբանեալ եպիսկոպոսք. եւ սարկաւագունք՝ սպասաւորք սրբութեանն: Եւ զիւղն աւծման մեռելոցն եւ հիւանդացն եւ մկրտելոցն առանձնակ աւրինեսցեն քահանայքն եւ եպիսկոպոսքն: Զայս սահմանեցին սուրբ հարքն մեր, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոխել զուղիղ եղեալ սահման, զի մի զնոցին կապանք նզովիցն ընկալեալ որոշեսցի յԱստուծոյ:

Բ. Սուրբ Խաչ

ՅԻԱ ԻԷ. Եթէ ոք խաչ արասցէ փայտեայ եւ կամ յինչ եւ իցէ նիւթոյ, եւ ոչ տացէ քահանային աւրինել եւ աւծանել զնա միւռոնովն սրբով, ոչ է պարտ զնա ի պատիւ ընդունել կամ երկրպագութիւն մատուցանել, զի դատարկ եւ ունայն է յաստուածային զաւրութենէն եւ արտաքոյ աւանդութեան առաքելական եկեղեցւոյ:

jamais cette huile pour un autre sacrement.

YAP 11. Le prêtre doit bénir l'huile pour les malades avec ses prières, selon la quantité qu'exigent les besoins du moment.

SIO 5. Les évêques n'ont pas le droit de bénir le *miwron* ou de procéder à des ajouts et d'en donner aux prêtres, mais que d'année en année, ils le reçoivent du patriarcat selon le commandement canonique des saints pères.

KAR 2. Concernant l'huile d'onction que les apôtres ont instituée pour le jour de l'Épiphanie avec des psaumes, des bénédictions, des chants spirituels et des cierges, il faut dès l'aube venir avec des torches dans l'eau et le même jour, à l'exemple du Seigneur qui, pour le salut de tous les croyants, par le baptême de l'eau et du feu dans le Jourdain, a donné exemple en écrasant la tête du dragon, ainsi, nous devons agir de la même façon. Mais si un évêque, un prêtre ou un diacre par paresse ne va pas à l'eau et ne jette pas l'onction de l'huile dans l'eau par indigence ou par paresse, il sera jugé par Dieu et sortira de notre Église et si c'est un laïc, il sera exclu.

MCJ 4. Avec l'accord unanime du clergé, des évêques, des prêtres et des diacres, moi Macaire, archevêque de la sainte cité de Jérusalem, je vous lègue cette législation canonique que j'ai apprise des récits des apôtres; et de la tradition des pères qui est fermement ancrée chez nous. Seuls les évêques et les prêtres peuvent conférer le baptême et imposer les mains. Et seul le chef des évêques peut bénir l'huile de sainteté; mais en raison de l'éloignement ou d'une affaire urgente, sur ordre de l'archevêque, deux ou trois évêques réunis ensemble et des diacres serviteurs de la sainteté pourront bénir l'huile d'onction des morts, des malades et du baptême qui sera utilisée par les évêques et les prêtres. Cette règle a été prescrite par nos pères et celui qui ne la respecte pas subira leur anathème et sera séparé de Dieu.

b. La sainte Croix

YAP 27. Si quelqu'un fabrique une croix en bois ou en toute autre matière sans la donner au prêtre pour la bénir et l'oindre de *miwron*, il ne convient pas de l'honorer ni de lui offrir un culte, car elle est dépourvue de la puissance de Dieu et elle est étrangère à la tradition de l'Église apostolique.

ՅԻԱ ԻԸ. Իսկ զայնոսիկ, զորս աւրինութեամբ եւ աւծմամբ կատարեալ է, որք միանգամ եւ իցեն աստուծային խորհրդոցն գործարանք, պարտ է զնոսա պատուել եւ պաշտել, երկրպագել եւ համբուրել, զի ի նոսա բնակէ Հոգին սուրբ, եւ նոքաւք մատակարարէ ի մարդիկ զպահպանութիւնս եւ զշնորհս բժշկութեան ախտից հոգւոց եւ մարմնոց: Այլ եթէ մեռանել հասցէ ի վերայ այնոցիկ ի ձեռն հեթանոսաց՝ մի՛ հրաժարեսցէ, զի մեծագոյն այնպիսւոյն առաջի կայ յոյս եւ ընդ մարտիւրոսս համարեալ է:

ԲԳԿ ՄԻԴ. Քահանայ զխաչ մի՛ իշխեսցէ աւրինել առանց բեւեռաց եւ հարկ է զուարակաւ պայծառացուցանել զնա եւ աշխարհախումբ աղաւթիւք:

ԲԳԿ ՄԻԵ. Թէ ոք ի քրիստոնէից զխաչ յափշտակէ վասն ոսկւոյ կամ վասն արծաթոյ կամ վաճառէ կամ բեկանէ՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ՄԻԶ. Թէ ոք ի հաւատացելոց տեսանէ զխաչ ի գերութեան ի ձեռս անաւրինաց եւ ոչ ջանայ մինչեւ ցմահ թափել զնա՝ եղիցի նզովեալ ի Քրիստոսէ:

Բ. «Կանոն աղօթելոյ եւ կանոն հաւատալոյ»

1. Հաւատամք եւ Աստուածաշնչի կանոն

ա. Հաւատամք

ԳՏԵ Գ. Զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն Կաթողիկէք, վասն զի ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին են կանոնք. եւ երկրորդ կանոն վասն զի յՈրդի է, որպէս ոչ թողաւ ոգի նորա ի դժոխս եւ ոչ մարմին նորա ետես զապականութիւն եւ յոյս եղեւ ամենայն ծագաց երկրի:

ՄԵԼ Ա. Այս գրեցաւ վասն միանալոյ բանին Աստուծոյ ընդ մեզ ծննդեամբ ի սրբոյ Կուսէն, մի յերկուց միացեալ, անշփոթ մնացեալ անորիշ ի միմեանց, միացեալ եւ մի լեալ անքակտելի տաւնեմք ըստ հրեշտակին աւետեաց Թ. ամսեայ՝ զծնունդն, Ը. աւրեայ՝ զթլփատութիւնն, Լ. ամեայ՝ զմկրտութիւնն, Խ. աւրեայ՝ զգալն ի տաճարն <ի> լրումն աւրինաց: Եւ պատուել այսպէս. զծնունդն եւ զմկրտութիւնն ի նմին աւուր տաւնել, Է-եկաւք չափ պահել, կրաւնաւորաց եւ քահանայից, ապաշխարողաց եւ այրեաց եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ պահել միապէս Խ. աւր, բայց միայն զշաբաթ եւ զմիաշաբաթ: Ընդ նմին պահեսցեն ծերք եւ զինուորք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, որպէս զաւուրս զյոբելեանս, բայց զտաւն Աստուածայայտնութեանն յաւուր յորում հանդիպեսցի՝ ի նմին աւուր տաւնեսցեն զԾննդեանն եւ զՅայտնութեանն:

YAP 28. Les croix bénies et ointes sont des instruments des mystères divins à honorer, car elles contiennent l'Esprit Saint qui protège et guérit les maux corporels et spirituels. Mais celui qui meurt pour elle à cause des païens, sans y renoncer, sera compté parmi les martyrs.

ECB 224. Le prêtre n'a pas le droit de bénir une croix dépourvue de clous et il doit la lustrer avec une peau de bœuf, et l'honorer avec les prières de l'assemblée des fidèles.

ECB 225. Le chrétien qui vole une croix – du fait qu'elle est en or ou en argent – ou la vend, ou la brise sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ECB 226. Le fidèle qui aperçoit une croix en captivité aux mains d'impies et ne cherche pas à la délivrer au péril de sa vie sera anathématisé par le Christ.

B. *Lex orandi, lex credendi*

1. Le canon du *credo* et de la Bible

a. Le *credo*

CSE 3. Après la résurrection, on ne lira pas les Épîtres catholiques pendant trois jours car en ces jours-là, ce sont le Père, le Fils et le Saint-Esprit qui sont les canons des Écritures; et le Fils est le second canon, car son âme n'est pas tombée dans la géhenne et sa chair n'a pas connu la corruption, et ainsi, l'espoir a été donné au monde entier.

MLT 1. S'agissant de l'union du Verbe de Dieu avec nous – par la naissance issue de la sainte Vierge, les deux (*i.e.* la divinité et l'humanité) sont unies en une union sans confusion, inséparables l'une de l'autre de façon indissociable – que nous fêtons à la suite de la bonne nouvelle apportée par l'ange qui annonce la naissance au bout de neuf mois, la circoncision au bout de huit jours, le baptême à 30 ans, la venue au Temple le 40e jour pour l'accomplissement de la Loi. Il faut honorer et célébrer la Nativité et le Baptême le même jour en jeûnant sept jours; et s'agissant des religieux, des prêtres, des veuves et des clercs de l'Église, ils jeûneront 40 jours, excepté le samedi et le dimanche. De même, les vieux, les soldats et les catéchumènes jeûneront autant que les jours du Jubilé, mais quel que soit le jour de l'Épiphanie, on célébrera la Naissance et la Révélation.

ՍԱՄ Ա. Արդ՝ եկայք, ի բանն Եսայեայ ընթացուք. «Ահա Կոյս յղացի զԷմմանուէլն» (Եսայի, Է. 14), եւ Պաւղոս յայտնութեամբ խաւսի, թէ՝ «Ամենեւին եղբարց նմանեալ» (Եբր. Բ. 17). եւ դարձեալ՝ «Առաջին Ադամ եւ երկրորդ» (յմմտ. Ա. Կոր. ԺԵ. 45). եւ թէ՝ «Առաջին Ադամն նման սմա մարդ եւ երկրորդ» (յմմտ. Ա. Կոր. ԺԵ. 47):

ԿՂՀ Ա. Սահմանք եւ հաստատութիւնք եկեղեցւոյ. Քրիստոսական խաչն եւ սրբասացութիւնն, զոր հանապազ կատարեմք յաղաւթս մեր այսպէս՝ Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզաւր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեայ մեզ: Եւ ընդէր երեքկին. զոր աւրինակ ժամանեալ ոք արքայութեանն նորա եւ երիցս երանեան, այսպէս եւ մեք երիցս ասեմք երեքկին՝ Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզաւր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեայ մեզ:

բ. Աստուածաշնչի կանոն

ՀԱՅ ԻԷ. Լուռ մտաւք կալ ժողովրդականացն եւ մի՛ բազում լինել վարդապետք. զուցէ որով չափով չափէ՝ չափեսցի նմա կամ դատիւ դատիցի (հմմտ. Մատթ. Է. 2): Եւ խնամի աշխարհականն, այլ ոչ կարէ խնամել: Եւ եղիցի ձեզ ամենեցուն եկեղեցականացդ սուրբ գիրք Հին եւ Նոր կտակարանաց՝ Մովսէսի՝ Ծնունդքն, Ելք, Ղեւտացիք, Թիւք, Երկրորդ աւրէնք. Յեսու, Դատաւորաց, Հռութով, Թագաւորութիւնք չորք, Մնացորդացն աւուրք, Եզրի երկու բանք, Յովբ, Սաղմոսացն ՃԾ., Սողոմոնի Գ. Մարգարէք ԺԲ. Եսայի, Երեմիա, Եզեկիէլ, Դանիէլ, Մակաբէացիք. եւ կալջիք առ ի խրատել զմանկունս ձեր՝ Սիրաք: Եւ Տէր ընդ ձեզ:

ԼԱԻ ԾԵ. Չէ մարթ յիմաստութենէ ուրուք եդեալ սաղմոս պաշտել յեկեղեցւոջ, բայց եթէ ի գրոց սրբոց իցէ կամ որ կանոնեալքն են յեկեղեցւոյ, թէ սաղմոսք, թէ աւրհնութիւնք: Այնպէս և գիրս ինչ չէ պարտ կարդալ յեկեղեցւոջ, բայց եթէ որ կանոնեալքն են, այսինքն է՝ զՆոր աւրէնս եւ զՀին կտակարանս:

Զինչ արժան է կարդալ՝ են այսոքիկ. զԱրարածս, զԵլս, զՂեւտացիս, զԹիւս, զերկրորդ աւրէնս, զՅեսու Նաւեայ, զԴատաւորսն, զՀռութ, զԹագաւորութիւնս Դ. զՄնացորդս Բ. Եզր Բ. զՍաղմոսն Դաւթի ՃԾ., զՍողոմոնի Գ՝ զԱռակս, զԵկեղեսիաստէսն, զԵրգս երգոցն. զՅոբ, զԲԺ. մարգարէսն՝ Ովսէէ, Ամովս, Միքիէ, Յովել, Ապդիու. Յովնան, Նաւում, Ամբակում, Սոփոնիա, Անգեա, Զաքարիա, Մաղաքիա. Եսայի, Երեմիա, Եզեկիէլ, Դանիէլ, Մակաբայեցիք. Նորոց Կտակարանաց՝ Դ. Աւետարանք՝ Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս. Գործք առաքելոց, Կաթողիկէք, Թուղթք Է՝ ա. Յակոբայ, բ. Պետրոսի, գ. Յովհաննու, ա. Յուդայի. Պաւղոսի թուղթք ԺԴ՝ ա. Առ Հռոմայեցիս, բ. Առ Կորնթացիս, ա. Առ Գաղատացիս, ա. Առ Եփեսացիս, ա. Առ Փիլիպեցիս, ա. Առ Կողոսացիս, բ. Առ Թեսաղոնիկեցիս, ա. առ Եբրայեցիս, բ. Առ Տիմոթէոս, ա. Առ Տիտոս, ա. Առ Փիլիմոն:

ՍԻՈ Վերջաբան. Եւ եղիցի ձեզ ամենեցուն եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց պաշտել ի գիրք սուրբք՝ ի Հին եւ ի Նոր Կտակարանաց՝ Մովսէսի գիրք՝ Ծնունդոցն, Ելիցն, Ղեւտիկոնն, Թիւք, Երկրորդ աւրէնք. Յեսու Նաւեայ, Դատաւորացն,

PAG 1. À Présent, venons-en à la parole d'Isaïe: «Voici que la Vierge concevra l'Emmanuel» (Is 7, 14), et Paul parle clairement: «Il ressemble tout à fait à ses frères (Hb 2,17); et de nouveau: «Le premier Adam et le second» (cf. 1 Co 15,45); et «le premier Adam, homme semblable à lui et le second» (cf. 1 Co 15, 47).

CER 1. S'agissant de la Croix du Christ et le Trisaghion que nous proclamons dans nos prières, Dieu saint, saint et fort, saint et immortel, toi qui as été crucifié pour nous, prends pitié de nous. Et nous disons le Trisaghion car ceux qui accèdent à son royaume sont trois fois bienheureux, ainsi nous aussi nous disons trois fois Dieu saint, saint et fort, saint et immortel, toi qui as été crucifié pour nous, prends pitié de nous.

b. Le canon de la Bible

CPC 27. Les laïcs doivent demeurer silencieux à l'église et méditer; et il ne doit pas y avoir un grand nombre de *vardapets*, car chacun sera mesuré avec la mesure dont il mesure (cf. Mt 7, 2). Et le laïc sera soigné mais il ne peut soigner. Les livres saints de l'Ancien et du Nouveau Testament dans l'Église sont: cinq livres de Moïse ou Pentateuque (Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome), Josué, Juges, Ruth, quatre livres des Rois, les Chroniques, les deux livres d'Esdras, Job, les 150 Psaumes, les trois livres de Salomon (*i.e.* Proverbes, Ecclésiaste et le Cantique des cantiques), douze Prophètes, Esaïe, Jérémie, Ezéchiel, Daniel, les livres des Maccabées et pour l'instruction des enfants, la Sagesse du Siracide.

LAO 55. On ne doit pas lire dans l'église des psaumes composés par des autorités privées ni des livres qui ne sont pas canoniques; mais les seuls livres canoniques de l'Ancien et du Nouveau Testament.

Voici les livres que l'on doit lire et qui font autorité – de l'Ancien Testament : La Genèse, l'Exode, le Lévitique, les Nombres, le Deutéronome, Josué, les Juges, Ruth, les quatre livres des Rois, les deux livres des Paralipomènes, les deux livres d'Esdras, les 150 Psaumes de David, les trois livres de Salomon – les Proverbes, l'Ecclésiaste, le Cantique des Cantiques –, Job, les douze Prophètes: Osée, Amos, Michée, Joël, Abdias, Jonas, Nahum, Habacuc, Sophonie, Aggée, Zacharie, Malachie, Isaïe, Jérémie, Ezéchiel, Daniel, les Maccabées; du Nouveau Testament: les quatre Évangiles, Matthieu, Marc, Luc, Jean; les Actes des Apôtres, les sept Épîtres catholiques: une de Jacques, deux de Pierre, trois de Jean, une de Jude; les Lettres de Paul : une aux Romains, deux aux Corinthiens, une aux Galates, une aux Éphésiens, une aux Philippiens, une aux Colossiens, deux aux Thessaloniciens, une aux Hébreux, deux à Timothée, une à Tite et une à Philémon.

SIO Épilogue. Les livres saints et vénérables de l'Ancien et du Nouveau Testament que les clercs comme les laïcs doivent honorer sont: les livres de Moïse – la Genèse, l'Exode, le Lévitique, les Nombres, le Deutéronome – Josué fils de Noun, les Juges,

Հռութայն, Թագաւորութեանցն Դ. Մնացորդացն գրոց աւուրք Բ. Եզրի Բ. բանք, Գիրք Յոբայ, Սաղմոսացն գիրք Ա. Սողոմոնի Գ. գիրք, ԲԺ. մարգարէքն, Եսայի, Երեմիայ, Եզեկիէլ, Դանիէլ: Եւ արտաքուստ պատգամաւորեսցի առ ի յուսուցանել զձեր մանկունս զուսումնաբազումսն Սիրաքայ իմաստութիւնն:

ԿԵԱ Թ. Ամենայն գիրք աստուածաշունչք են ի խրատ եւ ի վարդապետութիւն, բայց կանոնեալ եւ աւրէնսուսոյց գիրք, զորս պարտ է ընդունել, ցուցցուք՝ Ծնունդք, Ելք, Ղեւտականն, Թիւք, Երկրորդ աւրէնք, Յեսու Նաւեայ, Դատաւորացն, Հռութ, Դ. Թագաւորութիւնք, Բ. Մնացորդաց, Եզրաս, Դաւթի ՃԾ. սաղմոսն, Առակքն Սողոմոնի, Եկեղեսիաստէսն, զԱւրհնութիւն աւրհնութեանցն, զՅոբն, ԲԺ. մարգարէքն՝ Ովսէէ, Ամովս, Միքիէ, Յովէլ, Աբդիու, Յովնան, Նաւում, Ամբակում, Սոփոնիա, Անգէաս, Զաքարիա, Մաղաքիա. Եսայի, Երեմիաս, Եզեկիէլ, Դանիէլ: Համանգամայն Հնոց Կտակարանաց տունք է ՔՃԻԹ: Նոր Կտակարանք՝ չորս աւետարանիչքն՝ Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս. Գործք առաքելոց, Կաթողիկեայց թուղթ Է՝ ա Յակոբայ, բ Պետրոսի, գ Յովհաննու, ա Յուդայի. Պաւղոսի թուղթք ԺԴ՝ ա. առ Հռոմայեցիս, բ. առ Կորնթացիս, գ. առ նոսին, դ. առ Գաղատացիս, ե. առ Եփեսացիս, զ. առ Փիլիպպեցիս, է. առ Կողոսացիս, ը. առ Թեսաղոնիկեցիս, թ. առ նոսին, ժ. առ Եբրայեցիս, աժ. առ Տիմոթէոս, բժ. առ նոյն, գժ. առ Տիտոս, դժ. առ Փիլիմոն: Այս սահմանք եղան ի ժողովոյն Անտիոքայ միանգամայն Նորոց Կտակարանաց տունս ՓՇՂԱ: Եւ միահամուռ Հին եւ Նոր Կտակարանաց տունս ԹԻՉԻ:

ԿԵՆ ՃԺԳ. Ոչ է պարտ տգիտական կամ անկանոնական գիրս կարդալ կամ սաղմոսել յեկեղեցւոջ, այլ զկանոնեալքն՝ զՆոր եւ զՀին Կտակարանաց, ըստ որում եւ կանոնեալքն են:

2. Աղօթք

ԿԱՌ Ա. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ յորժամ յաղաւթս կան եւ երկիր պագանեն աստուածութեանն՝ ընդ արեւելս կայցեն, ըստ այնմ զոր ասաց Փրկիչն, թէ «Որպէս փայլակն զի փայլատակէ յարեւելից եւ երեւի մինչեւ յարեւմուտս, նոյնպէս եղիցի եւ գալուստն որդւոյ մարդոյ» (Մատթ. ԻԴ. 27): Զի արեգակն արդարութեան Քրիստոս՝ որդի աստուծոյ յարեւելից ծագեսցէ եւ արասցէ փրկութիւն ի մէջ երկրի: Եւ այսու գիտասցուք եթէ յարեւելս կոյս արժան է յաղաւթս կալ եւ երկիր պագանել արքային անմահի յաւիտենից:

ԿԱՌ Բ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ յաւուր միաշաբաթւոջ յամենայն կիւրակէի եղիցի տաւն եւ պաշտաւն եւ խորհուրդ տէրունական մարմնոյ եւ արեան Տեառն. զոր պատուիրեաց մեզ Կենարարն, եւ հաց պատարագին ի նմին աւուր ջերմ եփեալ ելցէ ի սուրբ սեղանն, եւ արժանաւորքն հաղորդեսցին մի արհամարհանաւք, այլ մեծաւ երկիւղիւ: Եւ դատարկացեալ եւ փափկացեալ եղիցի միաշաբաթին, որպէս պատուիրեաց Աստուած Նոյի, Աբրահամու և Մովսէսի, զի եւ մեզ հանգիստ լիցի յերկրաւոր աշխատութենէս, եւ յեւթնե-

Ruth, les quatre livres des Rois, les deux livres des Paralipomènes, les deux discours d'Esdras, le livre de Job, le livre des Psaumes, les trois livres de Salomon, les douze prophètes, Isaïe, Jérémie, Ezéchiel, Daniel. Et pour l'instruction des enfants, la sagesse du Siracide.

SCA 9. Tous les livres sacrés sont importants pour la doctrine et pour l'instruction, mais les livres canoniques qui enseignent la Loi et qu'il faut recevoir sont: Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome, Josué fils de Navé, les Juges, Ruth, quatre Rois, deux Paralipomènes, Esdras, Job, les 150 psaumes de David, les Proverbes de Salomon – l'Ecclésiaste et le Cantique des cantiques –, Job, les douze prophètes, Osée, Amos, Michée, Joël, Abdias, Jonas, Nahum, Habacuc, Sophonie, Aggée, Zacharie, Malachie, Isaïe, Jérémie, Ezéchiel, Daniel – au total, 9129 x 7 = 63629 versets. Nouveau Testament : les quatre évangélistes: Matthieu, Marc, Luc, Jean, les Actes des Apôtres, sept épîtres catholiques: une de Jacques, deux de Pierre, trois de Jean, une de Jude, quatorze épîtres de Paul : la première aux Romains, la deuxième aux Corinthiens, la troisième aux mêmes, la quatrième aux Galates, la cinquième aux Éphésiens, la sixième aux Philippiens, la septième aux Colossiens, la huitième aux Thessaloniciens, la neuvième aux mêmes, la dixième aux Hébreux, la onzième à Timothée, la douzième au même, la treizième à Tite, la quatorzième à Philémon. Le Nouveau Testament comprend 8591 versets et la totalité – Ancien et Nouveau Testament – contient 9 x 7720 = 69480.

SCN 113. Il ne faut pas, dans l'église, lire ou psalmodier des livres inconnus ou non canoniques, mais des livres «canonisés» du Nouveau et de l'Ancien Testament, précisément du fait qu'ils sont «canonisés».

2. Les prières

CAP 1. Les apôtres ont ordonné de prier et de se prosterner devant Dieu en se tournant vers l'Orient, car le Christ, Soleil de Justice et Fils de Dieu, est apparu à l'Orient (Mt 24, 27).

CAP 2. Chaque dimanche seront accomplis une célébration, un office et le sacrement du corps, et du sang du Rédempteur, et le pain qui devra être cuit au four le jour même sera placé sur l'autel, et seuls ceux qui en sont dignes pourront communier. Et il convient, le premier jour de la semaine, de rester oisif et joyeux comme Dieu l'a ordonné à Noé, à Abraham et à Moïse, et chaque dimanche – qui marque l'accomplissement de l'œuvre de Dieu. Et pour la Pâques, la Pentecôte et le jour du Jugement - quand le Christ paraîtra avec les anges célestes – seront lus

որդում դարուն ի գալստեանն Տեառն յարքայութեանն յաւիտենից: Եւ յամենայն միաշաբաթուջ ընթերցցին գիրք սուրբք մարգարէականք եւ առաքելականք, եւ աւարտումն եւ գլուխ ամենեցուն կարդասցի Աւետարան եւ մատուսցի պատարագ. վասն զի յաւուր միաշաբաթուջ եղեւ լինելութիւն արարածոց, եւ յաւուր միաշաբաթուջ յարեաւ տէր Քրիստոս ի մեռելոց եւ յաւուր միաշաբաթուջ ծագեցաւ աշխարհի, եւ յաւուր միաշաբաթուջ ի Պենտակոստէին վերացաւ տէրն մեր յերկինս եւ յաւուր միաշաբաթուջ երևի ի վախճան աշխարհիս հայրական փառաւք երկնաւոր հրեշտակաւք:

ԿԱՌ Թ. Կարգեցին առաքելքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ի կատարումն ամենայն գրոց ընթերցցի Աւետարան, իբրեւ զկնիք պատուական ամենայն գրոց. եւ յոտն կալով ամենայն ժողովուրդն լուիցէ նմա զի աւետիք փրկութեան են ամենայն մարդկան՝ բանիւ Կենարարին:

ԿԱՌ ԻԹ. Կարգեցին առաքելքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ ի պաշտաման եկեղեցւոյ ասասցեն զսաղմոսս եւ զաւրհնութիւնս Դաւթի պաշտել աւր ըստ աւրէ, յամենայն ժամ, զմարգարէութիւնսն Դաւթի ճԾ. սաղմոս, որպէս եւ ասէն իսկ. «Աւրհնեցից զՏէր յամենայն ժամ, յամենայն ժամ աւրհնութիւն նորա ի բերան իմում» (Սաղ. ԼԳ. 2). եւ «յաւրէնս Տեառն խորհեցայց ի տուէ եւ ի գիշերի» (յմմտ. Սաղ. Ա. 2), սաղմոս ասացից եւ ի միտ առից եւ «Լսելի արարից զձայն աւրհնութեան նորա» (Սաղ. ԿԵ. 8), եւ դարձեալ՝ «Սաղմոս ասացէք Աստուծոյ մերում, եւ թագաւորին մերում, սաղմոս ասացէք» (Սաղ. ԽՁ. 7):

ԿԱՌ Լ. Կարգեցին առաքելքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ յեկեղեցւոջ գիրք ընթերցցին՝ Հին կտակարանք, Աւրէնք եւ Մարգարէք, եւ Նոր կտակարանք, որ լինիցին վասն կենարար չարչարանաց փրկչին մերոյ Քրիստոսի, եւ գործք եւ խաւսք աւետարանչացն քարոզութեան վասն բանին ճշմարտութեան, եւ վարդապետութիւն աշակերտաց Փրկչին. եւ այլ աւելի քան զայս՝ մի՛ ընթերցցի ի բեմի:

ՆԻԿ Ի. Զի են ոմանք որ ի կիւրակէի ծունր դնեն կամ յաւուրսն մինչեւ ցՊենտակոստէն, կամ եղեւ՝ զի ամենապէս յամենայն իշխանութեան միաբան արժան է պահել զկարգ, զոր ինչ եդ սուրբ ժողովն, զի յոտն կալով զաղաւթսն մատուսցեն Տեառն ամենայն երկիր:

ԼԱՒ ԺԵ. Ոչ է մարթ աւելի զոմանս արտաքս քան զկանոնեալ սաղմոսողոգսն ի բեմ հանել եւ ի բեմի գրովք սաղմոս ասել յեկեղեցւոջ:

ԼԱՒ ԺԶ. Զի Աւետարան հանդերձ այլովք գրովք արժան է կարդալ շաբաթ աւր:

ԼԱՒ ԺԷ. Չէ մարթ եւ պատշաճ միահամուռ զմիմեանց զհետ ի ժողովուրդս սաղմոսս միայն ասել, այլ զհետ միոյ միոյ սաղմոսի կարդացումն առնել գրոց:

les Livres saints des prophètes et des apôtres, puis les titres de tous les Évangiles avant d'offrir le sacrifice.

CAP 9. Une fois la lecture de tous les livres achevés, on lira les Évangiles qui représentent le sceau précieux de tous ces écrits devant une assemblée qui se tiendra debout pour les entendre.

CAP 29. Lors des offices, il faut lire les psaumes de David et ses bénédictions – en l'occurrence le psaume 150 – jour après jour, à toute heure (cf. Ps 33, 2; 1, 2; 65, 8; 46, 7).

CAP 30. Dans les églises doivent être lus l'Ancien Testament, les lois et les prophètes, et le Nouveau Testament qui relate les souffrances rédemptrices du Christ, et les actes, et les discours des évangélistes concernant les paroles, et les enseignements des disciples du Sauveur; et on ne lira rien d'autre sur le *bêma*.

NIC 20. Du fait que certains s'agenouillent le dimanche ou durant les jours qui s'étendent jusqu'à la Pentecôte, il a été décidé qu'en tout lieu, il faut observer unanimement la règle posée par le saint concile qui ordonne que l'on se tiendra debout pour prier le Seigneur.

LAO 15. Il n'est pas permis de faire monter au *bêma* des personnes en plus des psalmistes fixés par les canons et de les faire psalmodier au *bêma* avec des livres dans l'église.

LAO 16. Il faut lire l'Évangile avec d'autres Écritures, le samedi.

LAO 17. Il ne faut pas lire uniquement les psaumes, tous les uns à la suite des autres, mais après un psaume il faut faire une lecture des Écritures.

ԼԱԻ ԺԸ. Զի զնոյն ինքն զպաշտաւն աղաւթիցն յամենայն ժամ եւ յերեկորին արժան է կատարել:

ԼԱԻ ԺԹ. Արժան է ուրոյն յետ թարգմանութեանն առնելոյ եպիսկոպոսացն նախ յերախայից վերայ աղաւթս առնել եւ յետ ելանելոյն երախայից ապա ապաշխարողաց աղաւթս առնել եւ յետ սոցա ի ձեռն խոնարհելոյն զաւրհնութիւն ընդունելոյ եւ արտաքս գնալոյ. եւ այսպէս ի վերայ հաւատացելոց զաղաւթսն առնել երիցս՝ զմին լռութեամբ եւ զերկրորդն եւ զերրորդն քարոզութեամբ կատարել. ապա այսպէս զողջոյնն տալ՝ երիցունք եպիսկոպոսաց, ապա աշխարհականք՝ միմեանց, եւ ապա պատարագն կատարեսցի. իբրեւ միայն քահանայիցն արժան է եւ որ յաշտիճանին, եւ ոչ եթէ կէսսարկաւագաց թէ սաղմոսողոգ ի բեմ ելանել եւ ի սեղանոյն աւրէնս առնուլ:

ԼԱԻ ԾԳ. Չէ մարթ երիցանց, մինչ չեւ մտեալ եպիսկոպոսին, մտանել եւ նստել ի բեմի, բայց ընդ եպիսկոպոսին մտանել արժան է: Ապա եթէ դժուարոտ իցէ եպիսկոպոսն՝ համարձակեալ լիցի երիցանց մտանել՝ նստել:

ԲԱԿ Խ. Եթէ ոք ողջ իցէ մարմնով եւ անփոյթ առնիցէ զաղաւթից եւ զուսումն սաղմոսաց պատճառելով զպատճառս մեղաց՝ սա որոշեսցի եւ պահեսցէ շաբաթ մի:

ՍԱՊ Գ. Եւ պաշտաւն սաղմոսերգութեանն անխափան լիցի ի տուընջեան եւ ի գիշերի, ըստ աւրինակի մայրաքաղաքացի հաւրն հովուապետի. զի ամենայն ումեք չէ աւրէն եւ իշխանութիւն յապաղել զայն կարգ պաշտաման, կամ նորաձեւութիւնս ինչ առնել, այլ միշտ ի նմին յարամնալ:

ՆԵՆ ԺԱ. Դպիր պաշտաման յեկեղեցւոջ առանց քահանայի մի՛ իշխեսցէ կալ:

ՅՄՏ Գ. Այլ եւ յաւր կիւրակէի եւ ի Զատկէն մինչեւ ցՊենտակոստն ծունր կրկնել ոչ հրամայեցին, այլ յաղաւթս կալ:

ՅՄՏ Ե. Ի Զատկէն մինչեւ ցՊենտակոստն ամենայն աւուրքն որպէս կիւրակէ են, ծունր ոչ հրամայի դնել, այլ յոտն կալով երկրպագութեամբ մատուցանել զաղաւթսն:

ՅԻԱ ԺԸ. Արժան է գիշերապաշտաւն առնել յայգ կիւրակէ, եւ հսկմամբ եւ արտասուաւք եւ յոտնաւոր տքնութեամբ զանցեալ շաբաթուն աւուրց զյանցանս ջնջել, եւ արժանաւոր առնել զինքն մեղսաքաւիչ եւ կենդանարար խորհրդոյն, եւ ակն ունել ամենայն զուարթութեամբ եւ փութով տեառնագալուստ փողոյն եւ անճառ յաւիտենական արքայութեանն:

ՅԻԱ ԺԹ. Արժան է յերեկորինս եւ յառաւաւտինս զկնի ամենայն պաշտամանն նուագել զՍուրբ Աստուածն. եւ ապա զհետ բերել յերեկորինսն զՅանգստեան սաղմոս եւ յառաւաւտինսն՝ զԱրեւագալին սաղմոս: Իսկ յորժամ պատարագ մատչի, ի

LAO 18. Il faut célébrer l'office de prières à toute heure et le soir.

LAO 19. Après l'homélie de l'évêque, il convient de prier séparément, d'abord pour les catéchumènes, puis après leur sortie, pour les pénitents et après que ceux-ci ont reçu la bénédiction en se prosternant et sont sortis; de prier pour les fidèles trois fois: une fois en silence, puis deux fois sous forme de litanie; alors, les prêtres, les évêques, puis les laïcs se donneront mutuellement le salut et, alors, on célébrera le sacrifice; et seuls les prêtres, et ceux qui sont dans les ordres, soit sous-diacres, soit psalmistes peuvent monter au *bêma* et recevoir la communion à l'autel.

LAO 53. Les prêtres ne doivent pas, avant l'entrée de l'évêque, pénétrer dans le *bêma* et s'y asseoir, mais ils doivent entrer avec lui; sauf si l'évêque est empêché.

BAC 40. Si quelqu'un sain de corps néglige les prières et apprend des psaumes causant des péchés, il sera exclu et jeûnera durant une semaine.

SPT 3. Qu'un office de psaumes soit célébré sans obstacle de façon continue de jour comme de nuit, sur l'exemple du chef des bergers, père de la métropole; et personne ne peut suspendre cela ou apporter une quelconque innovation, mais il faut toujours faire ainsi.

NEN 11. Le *dpir* ne peut pas accomplir le culte dans l'église sans la présence du prêtre.

YMD 3. Le jour du dimanche et à partir de Pâques jusqu'à la Pentecôte, il ne faut pas faire des génuflexions, mais il faut se tenir en prière.

YMD 5. De la Pâques à la Pentecôte, tous les jours sont comme des dimanches et il n'est pas permis de faire des génuflexions, mais de se tenir debout pour prier en se prosternant.

YAP 18. Il faut faire l'office de nuit à l'aube du dimanche avec des veilles et des larmes, et des privations de sommeil en restant debout pour effacer les péchés de la semaine passée et se rendre digne du sacrement qui expie les péchés et procure la vie.

YAP 19. Il faut lors des offices du soir et du matin chanter le Dieu Saint; ensuite, il faut lors des offices du soir lire les psaumes du repos et lors des offices du matin, le psaume de l'aube. Et lorsque l'on célèbre la messe, il faut clamer le Dieu Saint

սկզբմունս անդ պաշտամանն յիշել զՍուրբ Աստուածն, եւ զսոցուն խորհուրդ յառաջաբանի անդ հաւաստեաւ յայտնեցաք[1]:

ՅԻԱ Ի. Պարտ եւ արժան է զխաչեցարն երիցս անգամ զհետ բերել, ըստ երիցս անգամ կրկնելոյ սրբասացութեանն, եւ մի՛ նուազեցուցանել եւ նուազ գտանիլ ի շնորհաց խաչին Քրիստոսի:

ՅԻԱ ԻԱ. Արժան է ի գիշերին, յորժամ ժողովին ի պաշտաւնն, նախ զյառաջաբանիցն ասել զչորեսին սաղմոսն միաբանութեամբ ի թիւ՝ խոնարհ ձայնիւ, առաջին՝ զերրորդ սաղմոսն. երկրորդ՝ զութսներորդ եւթներորդն. երրորդ՝ զհարիւրորդ երկրորդն. չորրորդ՝ զհարիւրորդ քառասներորդ երկրորդն. եւ նոցին զքարոզութիւնն եւ զաղաւթսն զհետ բերել, զոր ի նոյն խորհուրդ արարեալ է երանելւոյն Յովհաննու Մանդակունւոյ Հայոց կաթողիկոսի՝ Քարոզութիւն, Զարթուցեալքս, Աղաւթք, Զքէն զոհանամք եւ զհանգիստ նորին՝ Նայեա՛ Տէր ողորմութեամբ:

ՅԻԱ ԻԲ. Արժան է զառաւաւտինսն՝ ամենեցուն նմանս միմեանց զնոյն եւ ըստ նմին կարգի կատարել, զի այսպէս վայել է քրիստոսասիրացն որ նմին լեզուոյ եւ ազգի են, միաբանութեամբ փառաւորել զԱստուած եւ յաւրինել զվարս ուղիղս, զի գրեալ է զսրբոց առաքելոցն, թէ «Էր նոցա սիրտ եւ անձն մի» (Գործ. Դ. 32), եւ եթէ էին ամենեքեան միաբան յաղաւթս: Արդ՝ զկնի Հարցինն եւ Ողորմեցւոյն եւ Տէր յերկնցւոյն՝ զՓառս ի բարձունսն պաշտել, ապա ըստ իւրաքանչիւր աւուր զկցուրդսն, զոր առեալ է ի սաղմոսացն. երկուշաբաթւոյն՝ Լոյս տուր Տէր աչաց իմոց. երեքշաբաթւոյն՝ Ի քէն է Տէր աղբիւր կենաց. չորեքշաբաթւոյն՝ Ես ասացի Տէր ողորմեա. հինգշաբաթւոյն՝ Ես առ քեզ Տէր աղաղակեցի. ուրբաթուն՝ Մտցեն աղաւթք իմ առաջի քո. շաբաթուն՝ Առաքեա՛ տէր զլոյս քո: Ապա զկնի քարոզութեանն եւ աղաւթիցն՝ զԵրեքսրբեանն երգել զփառաբանութիւն հանդերձ սրբոյ Աստուածածնին կցորդիւն, ապա զԱրեւագալին զսաղմոսն ասել՝ ըստ դասուց վերաձայնութեամբ:

ՅԻԱ ԻԳ. Նոյնպէս եւ զերեկորինսն հանգոյն միմեանց ըստ այսմ կարգի եւ այսու աւրինակաւ կատարել: Յառաջագոյն պաշտել զԽոնարհեցո՝ վերաձայնութեամբ ըստ դասուց, զոր երանելւոյն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի յաւելեալ է, որպէս թէ կամելով սկիզբն ամենայն վերերգակ սաղմոսիցն յաղաւթելոյ առնել, զի եւ սաղմոսս այս աղաւթք Դաւթի են՝ ըստ վերնագրին յայտարարութեան: Զկնի նորա զԱպրեցո՝ մի ըստ միոջէ, զերեսին սաղմոսսն զմիմեանց զհետ՝ ըստ դասուց վերաձայնութեամբ: Իսկ զկնի Մեսեդի եւ Ուղղեսցին ասելոյ, քարոզել եւ աղաւթս մատուցանել. յետ այնորիկ զԵրեքսրբեանն նուազել նորին նմանութեամբ, եւ վախճան ամենայն պաշտամանն զհանգստեանն սաղմոս ասել՝ ըստ դասուց վերաձայնութեամբ:

ՅԻԱ ԻԴ. Իսկ կիւրակէին աւուր առաւաւտինքն՝ այսգունի խորհրդով յաւրինեալ բերէ զկարգն իւր: Զկնի Հարցինն՝ Մեծացուսցէ ասել, վասն զի հարկաւորա-

[1] Տե՛ս *Մատենագրութիւնք*, Վենետիկ, 1953, էջ 13 շրնկ.:

dès le début du culte, et nous (*i.e.* Yovhannēs Awjnec'i) avons expliqué la signification mystérieuse de ces prescriptions de façon sûre dans la préface (*i.e.* le *Discours synodal*)[1].

YAP 20. Il faut ensuite clamer trois fois «Tu as été crucifié», en répétant par trois fois le Sanctus de façon à ne pas le diminuer et à ne pas se trouver amoindri vis-à-vis des grâces de la Croix du Christ.

YAP 21. Quand on se rassemble la nuit pour le culte, il faut d'abord dire tous ensemble en cadence à voix basse les quatre psaumes de la préface, premièrement le psaume 3; deuxièmement le psaume 87; troisièmement le psaume 102; quatrièmement le psaume 142, et y ajouter le sermon et la prière qu'a composés pour ce mystère le bienheureux Yovhannēs Mandakuni, catholicos des Arméniens, ce sermon «Éveillées», la prière «Je te rends grâce à toi pour le repos que tu me donnes Seigneur plein de miséricorde».

YAP 22. Il convient que tous accomplissent les offices du matin semblablement et dans le même ordre, tous de manière identique, car il convient aux chrétiens qui possèdent la même langue et appartiennent à la même nation de glorifier tous ensemble Dieu, et d'adopter des mœurs droites car il est écrit au sujet des saints apôtres «la multitude n'avait qu'un seul cœur et qu'une seule âme» (Ac 4,32) et ils étaient tous unis dans la prière. Après la prière des «*Patres*», le «Aie pitié» et le «Seigneur du ciel», il faut célébrer la Gloire dans les hauteurs, puis il faut dire les antiennes selon chaque jour qu'il y a dans les psaumes, le lundi «Donne la lumière à mes yeux Seigneur»; le mardi «De toi Seigneur vient la source de vie»; le mercredi «J'ai dit Seigneur, prends pitié»; le jeudi «J'ai crié vers toi Seigneur»; le vendredi «Que mes pleurs montent vers toi»; le samedi «Envoie ta lumière Seigneur». Mais après le sermon et la prière du «Trois fois saint», chanter la glorification de la Mère de Dieu, puis dire le psaume des mâtines en chœur alterné.

YAP 23. De même, il convient d'accomplir l'office du soir semblablement les uns aux autres selon l'ordre et la façon suivante: tout d'abord célébrer le psaume «Humilité» en proclamant les anges selon les classes que le bienheureux catholicos Nersēs III a rajouté, comme s'il voulait en faire le début de la prière de tous les psaumes qui sont chantés, car ce psaume est la prière de David selon ce qu'indique son titre. Après cela, il faut dire le «Fais vivre», verset par verset et l'un après l'autre, les trois psaumes qui vont de concert en chœur alterné. Et après avoir dit le «Médiateur» et le «Que soient redressés», prêcher et présenter une prière; après cela, il faut chanter le Trisaghion de façon semblable et pour conclure l'office, dire le psaume du repos.

YAP 24. Mais les mâtines du dimanche présentent un ordre disposé selon le mystère que voici: après le «Dieu de nos pères», il faut dire le Magnificat, car celui

[1] Voir Yovhannēs Awjnec'i, *Œuvres*, éd. Venise, 1953, p. 13 sq.

պէս պարտի այն որ զՅարութիւնն Քրիստոսի ճառէ՝ ընդ նմին եւ զգերեզմանն յիշել, եւ զսուրբ Կոյսն: Զի եթէ ոչ էր ծնեալ՝ ոչ էր հնար եւ ոչ թաղել, եւ եթէ ոչ էր թաղեալ, ապա եւ ոչ յառնել: Արդ՝ գերեզմանն յընթեռնլոյն զԱւետարանն յիշեալ լինի, իսկ զսուրբ Կոյսն՝ ի Մեծացուսցէն ասելոյ յիշեմք: Զի որպէս ընկալան ի միմեանց զՓրկիչն յարութիւնն՝ ի գերեզմանէ, եւ գերեզմանն՝ յարգանդէ, ըստ նմին եւ վկայք պարտին լինել միմեանց վասն յարուցելոյն. եւ այս է ճշմարիտ մարդեղութեանն եւ մահուանն Քրիստոսի խոստովանութիւն: Այլ սակայն ի ծննդենէն առ յարութիւնն զհետ եկեալ միաւորին, իսկ ի յարութենէն առ ծնունդն վերջադարձիլ անկարելի է, զի չեւ գործեցելոցն ի Քրիստոսէ պատմութիւն առնել անհնար է: Եւ յաղագս այսորիկ՝ աւետիքն եւ ծնունդն եւ մկրտութիւնն Քրիստոսի ի միասին առեալ տաւնախմբին, եւ սոքա ամենեքին եւ որ այլն եւս իցեն տնաւրինեալք ի Քրիստոսէ՝ ի յարութեանն միաւորեալ բովանդակին: Եւ այս յաղագս Մեծացուսցէ ասելոյն յառաւաւտինսն յաւուր կիւրակէի: Յետ որոյ դարձեալ՝ մինչ չեւ զԱւետարանն ընթերցեալ, որպէս թէ տակաւին եւս ի թաղման վարկանելով զՏէրն, արտաքուստ առ նա ի գերեզմանն աղաղակիցեմք ասելով, թէ «Արի, Տէր, աւգնեա մեզ եւ փրկեա զմեզ» (Սաղ. ԽԳ. 26). եւ թէ «Լուր Աստուած աղաւթից իմոց, ունկն դիր բանից բերանոյ իմոյ» (Սաղ. ԾԳ. 4). եւ եթէ «Թագաւորեսցէ Տէր յաւիտեան» (Սաղ. ԻԸ. 10): Իսկ յետ ընթեռնլոյ զԱւետարանն, իբրու թէ զնոյն ինքն զյարուցեալն անդէն եւ անդ ընդ աւետարանական բանին ի դէմս մեր բերելով, հրամայեմք միմեանց, թէ «Ի գիշերի համբարձէք զձեռս ձեր ի սրբութիւն, եւ աւրհնեցէք զՏէր» (Սաղ. ՃԼԳ. 2). վասն զի լուեալ աղաւթից մերոց՝ յարեաւ եւ աւգնեաց մեզ, փրկելով զմեզ ի մահուանէ եւ թագաւորելով մշտնջենաւորաբար ամենայն տիեզերաց: Բայց գիշեր ոչ այնքան զժամանակն, որքան թէ զիրէական զանհաւատութիւնն անուանելով, որ զաղջամղջին խաւարի արդարեւ բերէ զաւրինակ, ըստ Եսայեայ պանծալի բանին, թէ «Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ առաւաւտել առ քեզ Աստուած» (Ես. ԻՁ. 9). այսինքն թէ ի միջոյ ամպարշտաց համարձակիմ բարեպաշտել առ քեզ Աստուած: Արդ՝ զայսոսիկ այսպէս եւ այսու աւրինակաւ յառաջ վարելով զկարգն՝ արժան է զկնի Փառք ի բարձանցն՝ զՅարութիւն ասել, իսկ զՍուրբ Աստուածն՝ հանդերձ սրբոյ Աստուածածնին կցորդիւն ի վերջն անցուցանել, որպէս եւ յայլ աւուրսն ըստ ասացելում պատճառին: Եւ զկնի ամենեցուն՝ զԱրեւագալին նուագել սաղմոս, զոր Եղիցի անուն Տեառն ասել սկսեալ են ի ժամանակացն Եզրի կաթողիկոսի:

ՅԻԱ ԻԵ. Պարտ է ի գիշերապաշտաման զկանոնացն զհետ բերել զչորս զայս քարոզութիւն՝ Վասն ի վերուստ խաղաղութեան, Վասն ի գիշերի եւ ի տուընջեան, Վասն ուղղելոյ զգնաց մեր, Վասն գտանելոյ մեզ շնորհս, զոր արարեալ է վասն նորին իրի սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի: Եւ ըստ իւրաքանչիւրոցն զաղաւթս զայսոսիկ հանգստիւք իւրեանց՝ Տէր Աստուած մշտնջենաւոր. Հանգիստ, Շնորհատու բարեաց. Ի գիշերի եւ ի տուընջեան. Հանգիստ, Հովիւ քաջ. Անկեալ եմք առաջի քո. Հանգիստ, Քում ամենազաւր. Վերջին:

Աւրհնեալ ես տէր Աստուած մեր որ եւ զմեզ զմեղաւորսս արժանի արարեր փառաւորել զքեզ. ընկալ բարերար եւ մարդասէր Տէր զամենեցուն մեր զաղաւթս,

qui proclame la résurrection du Christ est nécessairement obligé de rappeler en même temps le tombeau et la sainte Vierge. Car s'il n'était pas né, il ne serait même pas possible qu'il ait été enterré et s'il n'avait pas été enterré, il n'aurait pas ressuscité. Le tombeau est commémoré par la lecture de l'Évangile et nous commémorons la sainte Vierge en disant le Magnificat. De la même façon qu'ils ont reçu le Sauveur l'un de l'autre, à savoir que la résurrection l'a reçu du tombeau et le tombeau l'a reçu du ventre, semblablement, ils sont obligés de rendre témoignage l'un à l'autre sur le ressuscité; et ceci est la véritable confession de l'incarnation et de la mort du Christ. Néanmoins, les choses qui se succèdent de la naissance à la résurrection sont toutes unies, mais il est impossible de revenir de la résurrection vers la naissance, car il est impossible de faire le récit des choses qui n'avaient pas encore été accomplies par le Christ. Et pour cette raison, l'annonciation, la Nativité et le baptême du Christ sont pris et célébrés tous ensemble et tout cela, et toutes les autres dispositions de l'économie du Christ sont contenues toutes ensemble dans la résurrection. Et voilà pourquoi, on doit dire le Magnificat à l'office du matin le dimanche. Et après cela, avant la lecture de l'Évangile, comme si nous supposions que le Seigneur est encore au tombeau, nous crierons de l'extérieur vers lui dans le tombeau «Relève-toi Seigneur, aide-nous et sauve-nous» (Ps 43, 26); et «Écoute Dieu ma prière, prête l'oreille aux paroles de ma bouche» (Ps 53, 4); et que «Le Seigneur règne pour l'éternité» (Ps 28, 10). Après avoir lu l'Évangile, comme s'il nous apportait en face de nous le Ressuscité en personne sur place, en même temps que la parole évangélique de la bonne nouvelle, nous nous donnons l'ordre les uns aux autres: «Levez vos mains dans la nuit dans la sainteté et bénissez le Seigneur» (Ps 133, 2); parce qu'ayant écouté nos prières, Il s'est levé et nous a secourus en nous sauvant de la mort et en régnant pour l'éternité sur tout l'univers. Mais la nuit ne désigne pas tant l'heure que l'incrédulité des juifs qui offrent l'exemple des ténèbres obscures, selon la glorieuse parole d'Isaïe «Mon âme devance la nuit pour se hâter vers toi Dieu» (Is 26, 9), c'est-à-dire du milieu des impies, j'ose t'adorer pieusement mon Dieu, ainsi poursuivant l'ordre de cette façon, il convient de dire après le «Gloire dans les hauteurs», le «Résurrection» et enfin, réciter le «Dieu saint» avec l'antienne de la sainte Vierge comme pour les autres jours selon la raison qui a été exposée précédemment. Et après tout cela, il faut chanter l'hymne des mâtines «Que le nom du Seigneur soit» que l'on a commencé à dire à partir de l'époque du catholicos Ezr.

YAP 25. Il convient pendant l'office de nuit, après la série des psaumes (litt. les canons) de citer ces quatre proclamations: sur la paix d'en haut – sur la nuit et le jour – sur la rectification de nos pas – sur le fait que nous obtenions la grâce divine – qu'à composées à cette fin saint Sahak catholicos des Arméniens. Et après chacune de ces proclamations, il faut dire les prières que voici avec leur pause: «Seigneur éternel»; pause, «Toi qui accordes des biens», «La nuit et le jour»; pause, «Le bon pasteur», «Nous nous prosternons devant toi; pause, «À toi le tout puissant»; Fin.

Tu es béni Seigneur notre Dieu toi qui nous as rendus, nous pécheurs, dignes de te glorifier; reçois Seigneur bienfaiteur et bienveillant les prières de nous tous, nos

զխնդրուածս, զխոստովանութիւնս եւ զգոհացողութիւնս. եւ շնորհեա ամենեցուն մեզ զքո առատ ողորմութիւնդ եւ զգթութիւնդ: Մի թողուր Տէր զժողովուրդս քո, եւ մի մատներ ի սպառ վասն անուան քո. մի ըստ մեղս մեր առներ մեզ. եւ մի ըստ անաւրէնութեան մերում հատուցաներ մեզ, այլ արա առ մեզ զողորմութիւն քո ի հազարս եւ ի բիւրս: Ձերծո զմեզ յամենայն որոգայթից սատանայի, եւ փոխեա զմեզ յարքայութիւն միածնիդ քո տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Հանգիստ. Քեզ յանձն առնեմք զանձինս մեր, Աստուած ամենակալ, հայր տեառն մերոյ Յեսուսի Քրիստոսի, որ ի բարձունս բնակեալ ես, եւ զխոնարհս տեսանես, յերկինս եւ յերկրի: Հայեաց, տէր, յաղաւթս մեր եւ ի պաղատանս. մի ցրեր զուխտ քո, եւ մի մերժեր զմեզ ի ժառանգութենէ քումմէ, այլ ըստ առատ քում բարերարութեանդ՝ արժանաւորեա զմեզ զծառայս քո անճառելի լուսոյդ երկնից արքայութեանդ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ տէրամբ մերով, ընդ որում քեզ Հաւր եւ սուրբ Հոգւոյդ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

ՅԻԱ ԻԶ. Պարտ եւ արժան է <ի> Յայտնութեանն աւուր կատարել զջրոյն աւրհնութիւն ի վերայ ջուրցն ըստ պատշաճի ի տեղիսն հանդիպեալ, ձէթ արկանելով ի նա եւ աղաւթս մատուցանելով, ի ձեռն այնորիկ յիշատակել զառ ի Փրկչէն վասն մեր ի Յորդանան զմկրտութիւնն: Որպէս եւ ի գալստեան աւուրն ոստոն բառնալ եւ ճաւճանակս շարժել՝ զնմանութիւն բերելով մանկանց Եբրայեցւոց ծափելոյն եւ ոստսն մատուցանելոյ, զի եւ աշխարհիս մերոյ մարդկան եւ ամենայն քրիստոնէից աւանդութեամբ կալեալ է զնոյն:

ՍԻՈ Թ. Քահանայ, որում հասեալ է կարգ տարեկան սպասաւորութեան եկեղեցւոյ, սրբութեամբ եւ արդարութեամբ կալցի զեկեղեցին եւ անխափան ի տուէ եւ ի գիշերի կատարեսցէ զաստուածային աղաւթս:

ՍԻՈ ԻԱ. Քորեպիսկոպոսունք մի իշխեսցեն զդուռն եկեղեցւոյ փակել եւ խափանել զաստուածային աղաւթիցն ժամ վասն աւրընթրեաց կամ վասն միոյ ուրուք յանցանաց, բայց զպարտաւորս աւրընթրեացն եւ զմեղուցելոցն անձինս բանադրեսցեն: Գեղջաւագ որ յաղագս արքունի հարկաց զդուռն եկեղեցւոյն փակել տայ բռնաւորին եւ աստուածային ժամուն աղաւթիցն խափան արասցէ՝ նզովեսցի ի կեանս եւ ի մահ:

ԹԱՏ Թ. Հարցումն. Ո՞րպէս արժան է ժողովրդեան կալ յաղաւթս յեկեղեցւոջ:
Պատասխանի. Յորժամ ի մի վայր ժողովիցին հաւատացեալքն յաղաւթս ի տուն Աստուծոյ, զայլ ինչ մի խաւսիցին, բայց միայն զաղաւթսն, մի քրթմնջեսցեն ընդ միմեանս, այլ կացցեն ընդ արեւելս, ձեռս ի վեր ամբարձցեն, խնդրելով զարդարանալ եւ արքայութեան արժանի լինել, եւ բարութեանցն որ անդն է պատրաստեալ արժանանալ:

ՓԻԻ Ը. Եթէ ամենայն այր կամ կին կամ մանկունք դատարկացեալք ի գործոյ, եւ այգոյն եւ երեկոյն խափանեսցեն զաղաւթս՝ ոչ ժամանելով յեկեղեցին, ունկն դնելով սահմանական կարգաց, նզովեալ է:

supplications, nos confessions et nos remerciements; et gratifie chacun de nous de ta miséricorde abondante et de ta pitié. Seigneur n'abandonne pas ton peuple et ne l'épuise pas totalement à cause de ton nom; n'agis pas envers nous selon nos fautes et ne châtie pas notre impiété, mais fais-nous miséricorde mille et dix mille fois. Arrache-nous à tous les pièges de Satan et transporte-nous vers le royaume de ton Monogène, notre Seigneur Jésus Christ; pause; nous te confions nos âmes Dieu tout puissant, Père de notre Seigneur, toi qui demeures dans les hauteurs et qui vois les régions basses dans les cieux et sur la terre. Regarde Seigneur nos prières et nos supplications; ne romps pas ton alliance et ne nous rejette pas de ton héritage, mais de ta généreuse bienfaisance rends-nous dignes, nous tes serviteurs de ton ineffable lumière du royaume des cieux avec Jésus Christ notre Seigneur, avec qui à toi le Père et au Saint-Esprit conviennent la gloire, la puissance et l'honneur, maintenant et toujours dans les siècles des siècles, amen.

YAP 26. Le jour de l'Épiphanie, il faut célébrer la bénédiction de l'eau sur les rivières selon les facilités de l'endroit où l'on se trouve en jetant de l'huile dessus et en accomplissant des prières, de cette façon on rappellera le baptême du Seigneur dans le Jourdain conféré pour nous. De même, pour le jour de la venue à Jérusalem, il faut prendre des Rameaux et les agiter en les balançant pour reproduire l'image des enfants des Hébreux qui applaudissaient et offraient des Rameaux, car les gens de notre pays et tous les chrétiens ont adopté pour tradition cette même coutume.

SIO 9. Le prêtre à qui est échu pour une année le service d'une église doit la garder avec sainteté et justice, et sans entrave, de jour comme de nuit, il doit accomplir les prières à Dieu.

SIO 21. Les chorévêques n'ont pas le droit de fermer la porte de l'église et d'entraver les offices des prières du fait de repas journaliers ou des fautes d'une seule personne, mais ils excommunieront ceux qui ont failli à organiser ces repas ou les personnes pécheresses. Et si un chef de village, en raison des impôts royaux, fait fermer la porte de l'église et, et entrave l'office des prières, il sera anathématisé dans la vie et la mort.

THD 9. Les fidèles réunis dans l'église doivent uniquement dire les prières sans marmonner entre eux et ils doivent se tourner vers l'Orient en levant leurs mains en l'air, et en demandant la prospérité, afin de se rendre dignes des bienfaits du paradis.

PHI 8. L'homme, la femme ou l'enfant qui chaque jour durant ses moments de repos, le matin et le soir, ne se rend pas à l'église pour les offices de prières en ignorant la règle définie, sera anathématisé.

ԿԵՆ Ի. Ոչ է պարտ կիւրակէի յաղաւթսն կալ եւ ծունր կրկնել, եւ ոչ յաւուրս Պենտակոստէիցն:

ԿԵՆ ԽԴ. Որք ի գեաւղս երիցունք իցեն կամ ի քաղաքս՝ յանդիման եպիսկոպոսաց աղաւթս ոչ է իշխանութիւն կատարել:

ԿԵՆ Ղ. Ոչ է պարտ ժողովրդականաց փոխանակ սաղմոսասացի կամ գրակարդացի առանձինն սաղմոսել կամ գիրս կարդալ յեկեղեցւոջ:

ԿԵՆ ՂԱ. Ոչ է պարտ ի ժողովս զսաղմոսն ի միմեանս յարել, այլ ի միջին գրակարդացումն առնել:

ԿԵՆ ՂԲ. Պարտ է զնոյն պաշտաւն աղաւթից յամենայն ժողովս լինել:

ԿԵՆ ՂԳ. Պարտ է զկնի վարդապետութեանն՝ երախայի յաղաւթս լինել:

ԿԵՆ ՂԴ. Իսկ ապաշխարողաց եւ գնացելոց սոցա եւ ապա հաւատացելոցն:

ԿԵՆ ՂԵ. Ոչ է պարտ ժողովրդականաց ի սեղանն հաղորդել եւ ոչ արանց ի բեմ ելանել:

ԿԵՆ ՃԱ. Պարտ է եւ ի շաբաթու Աւետարան կարդալ:

ԿԵՆ ՃԺ. Ոչ է պարտ երիցանց առանց եպիսկոպոսին ի սեղանն ելանել, նստել:

ԲԳԿ ՃԼԸ. Ոչ է արժան քահանային արիւն հեղուլ մարդոյ եւ ոչ զանասնոյ, եւ ոչ որս առնել կամ զենուլ ինչ, այլ զեւթն աղաւթսն անդադար մատուցանել. եւ եթէ ոք խոտորի՝ լուծցի յաւծմանէն եւ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ՃՀԱ. Այր կամ կին ուխտական կամ շնորհաց տէր՝ մի՛ իշխեսցէ ի բեմ ելանել կամ սպաս ունել կամ ճրագ լուցանել. եւ եթէ համարձակի ոք՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ՃՀԳ. Մի՛ իշխեսցեն ընտանիք քահանային ի բեմ ելանել եւ մի՛ իշխեսցեն ընդունել ի տունս իւրեանց զշնորհս առանց պաշտաման քահանային եւ ունկնդրութեան սուրբ Աւետարանին: Ապա եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՃՀԴ. Թէ ոք ուխտական կամ դպիր ժողովրդեանն առաջնորդէ եւ հրապարակաւ աղաւթէ կամ շնորհս առնու յինքն կամ պտուղ կամ ապաշխարութիւն դնէ մեղաւորաց կամ վասն տգիտութեան զքահանայն արհամարհէ՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

SCN 20. Il ne faut pas prier en s'agenouillant le dimanche ni les jours de la Pentecôte.

SCN 44. Les prêtres des villages ou des villes ne peuvent pas célébrer les prières en présence d'évêques.

SCN 90. Les laïcs ne doivent pas remplacer le chantre ou le lecteur pour psalmodier ou lire isolément les Écritures dans l'église.

SCN 91. Il ne faut pas dans les assemblées ajouter les psaumes l'un à l'autre, mais il faut y introduire une lecture des Écritures.

SCN 92. Le même office de prières doit être célébré dans toutes les assemblées.

SCN 93. Après l'instruction, il faut faire les prières des catéchumènes.

SCN 94. Puis il faut faire les prières des pénitents et après leur départ, celles des fidèles.

SCN 95. Les laïcs ne doivent pas communier à l'autel, pas plus que les hommes laïcs ne doivent monter au *bêma*.

SCN 101. Il faut lire l'Évangile même le samedi.

SCN 110. Les prêtres ne doivent pas prendre place à l'autel sans l'évêque.

ECB 138. Le prêtre ne doit verser le sang ni d'un homme, ni d'un animal, ni chasser, ni immoler quoi que ce soit, mais il doit présenter sept prières quotidiennes, sinon il sera déposé de son sacerdoce et anathématisé.

ECB 171. L'homme ou la femme membre du pacte ou qui s'est donné au Seigneur ne doit pas monter au *bêma* ni prendre des vases liturgiques ou allumer des flambeaux; sinon il sera anathématisé.

ECB 173. Les membres de la famille du prêtre ne doivent pas monter au *bêma* ni recevoir chez eux les revenus de l'Église sans que le prêtre ait célébré le culte. Sinon ils seront anathématisés.

ECB 174. Le clerc ou le *dpir* qui prêche le peuple, qui dirige la prière publique ou qui reçoit lui-même des revenus et les fruits, ou qui fixe la pénitence pour les pécheurs, ou qui par ignorance méprise les prêtres sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ԲԳԿ ՄԻԸ. Հարկ է քահանային ի տարւոջն սուրբ խաչիւն եւ աշխարհախումբ աղաւթիւք ելանել ի սահմանս երկիցս եւ երիցս անգամ եւ աւետարանել առ շեղջս եւ առ հնձանս. եւ եթէ ոչ՝ եղիցի նզովեալ:

ԿՐՆ Դ. Եթէ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ փոխեսցէ զգիրս ընթերցուածոցն զԱւետարանացն զճրագալուցին, զոր սրբոյն Յակոբայ եղբաւր Տեառն մերոյ եղեալ է յաղագս կնոջն փրկութեան ի Հոգւոյն Սրբոյ. այլ արդ, ասեմ, եթէ ոք այլազգաբար խորհիցի ըստ Արտեմոնի եւ ըստ Յոբնաղի դրութեանն, եւ փոփոխէ զսահմանս առաքելականս եւ ոչ ընթերցցի Աւետարան ըստ Ղուկայ «Եւ հովիւք էին» (Ղուկ. Բ. 8) ըստ կնոջն փրկութեան, եւ յետոյ ի Մատթէոսէ ըստ մարմնաւորութեանն եւ նախնիս ունել զԴաւիթ եւ զԱբրահամ. եւ եթէ այլազգ ինչ խորհիցի եւ մտացածին բանիւք վտարանդի առնէ զմարդիկ՝ այնպիսին նզովեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի սուրբ ժողովոյն. եթէ քահանայ է լուծցի, եւ եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի: Եւ եթէ ոչ ընթերցցի զընթերցուածոցն գիրս, զոր եղեալ է, առաջինն վասն աշխարհարարութեան եւ յետոյ զԵսայեայ մարգարէի զընթերցուածն, զոր եղեալ է համառաւտ վասն տնաւրէնութեան Տեառն, եւ յետ ամենեցուն ի Դանիէլէ եւ զերգս Երից մանկանցն, եւ զՍատանայ ի հուր. եւ որ այլազգ խորհիցին՝ այնպիսիքն նզովեալ եղիցին յԱստուծոյ եւ ի մէնջ եւ ի սուրբ ժողովոյն:

ԿՐՆ Ե. Վասն ութաւրեայ աւուրցն ընթերցուածոցն եւ Աւետարանացն, թէ պարտ է զամենայն աւուրսն ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենիցն Պաւղոսի եւ ոչ ընթեռնուլ մարգարէ, վասն զի ամենայն քարոզութիւն մարգարէիցն կատարեցաւ յերեկորին ճրագալուցին եւ միաւորեցաւ հարսն եւ փեսայն յառագաստին. վասն զի այսպէս կանոնեցին առաքեալքն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ սուրբն Յակոբոս կարգեաց զընթերցուածս եւ յաւրինեաց յերկրորդում աւուրն ի մատրան սրբոյն Ստեփանոսի ժողովելով եւ անդ կատարելով զաւրէն կոծոցն. եւ յետոյ ի Պաւղոսի առաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Յովհաննէ. եւ յերրորդում աւուր կիւրակէին ժողովին ի սուրբ մատրանն որ է կաթողիկէ եւ բարձրագահ քան զամենայն եկեղեցիս եւ ընթեռնուլ ընթերցուած յառաքելական մատենէն եւ Աւետարան ի Մատթէոսէ «Իբրեւ նոքա գնացին» (Մատթ, ԺԱ. 7), եւ այսպէս զամենայն աւուրսն կատարել դրութեամբ սրբոյն Յակոբայ ի փառս Աստուծոյ: Եւ մի՛ հետեւել դրութեան Յոբնաղի եւ Արտեմոնի եւ նոցին խորհողացն: Ապա եթէ ոք գտցի աւտար քարոզութեան հաւանեալ եւ արարեալ՛ եթէ քահանայ է՝ լուծցի, եթէ ժողովրդական՝ որոշեսցի, եթէ եպիսկոպոս՝ արտաքոյ աշխարհաց ելցէ, թագաւորական հրամանաւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ցաւր մահուան իւրոյ:

ԿՐՆ Թ. Զգուշացուցանեմք դարձեալ զեպիսկոպոսունս, զքահանայս եւ զսարկաւագունս, զի մի՛ լիցի համարձակութեամբ սպասաւորել սրբոյ սեղանոյն հասարակաւրէն հանապազորդեան հանդերձիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր աշտիճանի զգեցցին պարեգաւտս եւ պատմուճանս. եպիսկոպոսապետն, այսինքն կաթողիկոսն, զգեցցի ի ներքոյսն պարեգաւտս սպիտակ եւ ի վերայ նափորտ Բժ. խաչիւք նկարակերտեալ եւ ամփոփեալ թեզանաւք, եւ եմիփորոն, որպէս եւ այլոց եպիսկոպոսացն, եւ յաջոյ կողմանէ կոնքեռն նկարագրեալ, նմանապէս եւ զայլ կարգա-

ECB 228. Une fois par an, le prêtre muni de la croix et suivi de l'assemblée des fidèles en prière se rendra aux confins du pays et prêchera l'Évangile par trois fois, pour la bénédiction des récoltes et des pressoirs; et s'il ne fait pas cela, il sera anathématisé.

KAR 4. L'évêque, le prêtre ou le diacre ou quiconque qui change l'ordre des lectures de l'Évangile des luminaires qui a été établi par Jacques, le frère du Seigneur, pour le salut de la femme par le Saint-Esprit; et celui qui pense comme les autres nations (litt. étrangers), selon Artémon et le décret de Juvénal, et change l'ordre des apôtres, qu'il lise l'Évangile de Luc «Et il y avait des bergers» pour le salut de la femme (Lc 2, 8), puis celui de Matthieu selon l'incarnation et l'ascendance de David et d'Abraham; et s'il pense comme d'autres nations (litt. étrangers), et mène l'homme en esclavage, il sera anathématisé par Dieu et le saint concile de Karin, si c'est un prêtre, il sera délié, si c'est un laïc, il sera exclu. Et s'il ne lit pas le livre des lectures qui a été établi, d'abord sur la création du monde, puis la lecture du prophète Isaïe qui a été établie pour l'économie du Sauveur, puis toute la lecture de Daniel, le cantique des trois enfants et de Satan dans le feu; et s'il pense comme les autres nations (litt. étrangers), il sera maudit par Dieu et le saint concile de Karin.

KAR 5. Concernant l'Octave des lectures et de la lecture des Évangiles, il faut lire tous les jours les lettres de l'apôtre Paul et ne pas lire le prophète, car toute la prédication des prophètes s'accomplit le soir des luminaires et les fiancés sont unis dans la chambre nuptiale comme l'ont canonisé les apôtres. Et saint Jacques a ordonné les lectures, et en se rassemblant le lundi de la Loi dans le sanctuaire d'Étienne, l'on accomplit l'obligation des lamentations; puis les lettres apostoliques de Paul et l'Évangile de Jean; et le mardi après le dimanche, on se rassemble dans le sanctuaire appelé *kat'olikē* qui est plus élevé que toutes les autres églises et on écoute les lectures des livres des apôtres et l'Évangile de Matthieu «Quand ils arrivèrent» (Mt 11, 7), et ainsi, on accomplit tous les jours selon les écrits de saint Jacques à la gloire de Dieu. Et il ne faut pas suivre les normes de Juvénal et d'Artémon et de leurs complices. Et celui qui dans ses opinions ou dans sa pratique reste étranger à la présente prédication sera déposé, s'il est prêtre, et exclu, si c'est un laïc, et si c'est un évêque, il sera chassé du pays, et par ordre impérial vivra en exil jusqu'à sa mort.

KAR 9. L'évêque, le prêtre et les diacres ne peuvent servir la sainte table avec un vêtement ordinaire, mais chacun selon son rang revêtira son manteau et sa tunique. Le chef des évêques, c'est-à-dire le catholicos, doit revêtir en-dessous une tunique blanche et au-dessus la chape tissée avec douze croix, qui enveloppe les manches, ainsi que le *pallium*, comme les autres évêques et du côté droit sera représenté le manipule, et de la même façon, qu'il accomplisse les autres prescriptions selon les Écritures. Pareillement, l'évêque portera un vêtement blanc de haut en bas, en

ւորութիւն արասցէ ըստ գրելոցս: Նոյնպէս եւ եպիսկոպոսն զգեցցի կամաս բոլորաստորոտ սպիտակ, ստորեւ զգեցեալ եւ ի վերայ աղաբողոն առանց թեզանեաց, բոլորեալ շուրջանակաւ, եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ զսպեալ թեզանաւք, եւ զգաւտեաւն ունելով դաստառակ խաչանմանեալ յաջմէ կողմանէ եւ ի վերայ աղաբողոնին կրկնաւ խաչիւք հնգիւք եմիփորոն, եւ կաւշիկս զգեցեալս եւ սքողեալս մինչեւ ցժամ խորհրդոյն. եւ ի սկզբան աղաւթիցն վերացուցեալ զծածկոյթ գլխոյն, առանց սքողելոյ կացցէ մինչեւ յաւարտումն խորհրդոյն: Նոյնպէս եւ քահանայքն զգեցցին սպիտակ պարեգաւտս ի ներքոյ եւ ուրար զերկոսեան ուսովքն եւ ի վերայ աղաբողոն պճղնաւոր առանց թեզանեաց եւ կաւշիկս յոտս բացաւ գլխով սպասաւորեսցէ խորհրդոյն սրբութեան, եւ ոչ միայն զխորհուրդն սուրբ, այլ եւ զամենայն քահանայագործութիւնս: Ձձեռնադրութիւն քահանայի եւ զաւրինութիւն եկեղեցւոյ եւ զայլ ինչ որ անկաւոր է՝ եպիսկոպոսապետաց եւ քահանայից մի՛ իշխեսցեն առանց պատմուճանի կատարել: Նոյնպէս եւ սարկաւագունքն զգեցցին պատմուճան սպիտակ եւ կացցեն ի սպասու խորանին հոլանիք եւ գաւտելոյծ լիցին ի ժամ պատարագին եւ ուրար զահեակ ուսովքն խաչանկար եւ զքշոցսն հովանի կալցին ի վերայ քաւութեան սեղանոյն. եւ կէսքն ի նոցանէ բուրուառս բարձեալ ի ձեռս, ակումբ առեալ զքաւութեամբն, մատուցցեն զբուրումն անուշահոտութեան խորհրդոյն մեղսաքաւիչ: Եւ զհաց պատարագին ինքեանք կազմեսցեն սաղմոսիւք եւ զգուշութեամբ, եւ զսուրբ խորհուրդն հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ քարոզել եւ յայլ ինչ մի՛ ամենեւին համարձակել: Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստունգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկի ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

Գ. Պատարագ եւ Մ. Հաղորդութիւն

1. Քահանայական իշխանութիւն

ԿԱՌ ԻԴ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ մի՛ ոք յանդգնեսցի ի մարդկանէ, որոյ չիցէ զաւծումն քահանայութեան ընկալեալ, եւ արասցէ իրս ինչ իշխանութեամբ իբրեւ զքահանայ, եւ կամ քահանայ աչառութեամբ գործեսցէ ինչ առանց աւրինաց եւ իրաւանց, այլ արդարութեամբ եւ անակնառութեամբ:

ՆԻԿ ԺԷ. Լուր էհաս ի սուրբ եւ մեծ ժողովն Նիկիայ, թէ ի տեղիս տեղիս սարկաւագունք աւրէնս տան եւ մկրտութիւնս առնեն, եւ ընդդէմ թուեցաւ գործն Առաքելական կանոնաց եւ մեծ ամենայն ժողովոյս. բայց աղէ որք ոչ ունին իշխանութիւն մատուցանել պատարագ՝ նոցա զիարդ համարձակ լինի զմարմինն Քրիստոսի բաշ-

revêtant par en-dessous et au-dessus une chape sans manches, tissée tout autour, et une étole sur les deux épaules raffermie par les manches, et ayant à la ceinture un amict en forme de croix du côté droit, et au-dessus une chape, une chasuble avec deux fois cinq croix, et des souliers recouverts et voilés jusqu'à l'heure du sacrifice, et au début des prières, il portera la capuche sur la tête, et se tiendra sans se dévoiler jusqu'à la fin des mystères. Et les prêtres aussi porteront un sous-vêtement blanc à l'intérieur, et une étole sur les deux épaules, et au-dessus une chasuble, une soutane sans manches et des souliers aux pieds, et ils serviront la tête découverte au mystère, et non seulement pour les mystères saints, mais aussi pour toute activité sacerdotale. Le chef des évêques, comme les prêtres, ne procède pas sans chasuble à l'ordination sacerdotale, à la bénédiction de l'église ou à tout autre acte liturgique. De même, les diacres porteront un manteau blanc et se tiendront pour le service du sanctuaire tête découverte, et ils seront sans ceinture au moment du sacrifice, et ils auront une étole sur l'épaule gauche avec une croix, et ils se tiendront dans l'ombre avec la sonnette pour l'expiation de l'autel; et la moitié d'entre eux portera l'encensoir à la main, faisant une couronne autour de l'expiation, et ils apporteront l'odeur du parfum agréable au sacrifice qui expie les péchés. De même, ils prépareront le pain du sacrifice avec des psaumes, portant les saints mystères à l'autel, redescendant et prêchant, et tout le reste en toute confiance. Et l'évêque et le prêtre n'exerceront pas le ministère sacerdotal sans leur service. Ceux qui obéissent à ces prescriptions canoniques seront en paix et ceux qui s'y opposent seront les amorces du feu des supplices éternels, et coupables de péchés sans fin, et selon l'ordre de l'empereur, ils seront déchus de leur honneur et vivront exilés aux mines jusqu'à leur mort.

C. La Liturgie et la sainte Communion

1. Le monopole sacerdotal

CAP 24. Que personne parmi ceux qui n'ont pas reçu l'onction sacerdotale n'ose accomplir les actes d'un prêtre; quant au prêtre, il n'agira pas avec partialité et au mépris des lois, mais avec justice et impartialité.

NIC 17. En divers endroits, à l'encontre des canons apostoliques et du concile de Nicée, des diacres donnent la communion et administrent le baptême, car ne pouvant offrir le sacrifice, ils ne peuvent distribuer le corps du Christ; car ce sont ceux qui offrent le sacrifice qui distribueront aussi la communion, le diacre pourra

խել. այլ որք մատուցանեն զպատարագ՝ նոքին եւ բաշխեսցեն, եւ սարկաւագին իշխանութիւն լիցի հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ զգուշութեամբ ի սպասու կալ եպիսկոպոսին, այլ եւ ընդ երիցունսն խառն աւրէնս առնուլ կանոնք ոչ հրամայեն:

ԳԱՆ Զ. Ոյք արտաքս քան զեկեղեցին ժողովս ժողովիցին եւ արհամարհիցեն զեկեղեցին եւ կամիցին զեկեղեցւոյ պէտս գործել, իբրեւ ոչ իցէ երէցն ըստ կամաց եպիսկոպոսին լեալ՝ նզովեալ լիցին:

ԼԱՒ ԻԵ. Չէ արժան կէսսարկաւագի կամ գրակարդացի հաց տալ կամ բաժակ աւրհնել:

ԳՐԻ Ի. Ոչ հրամայեն կանոնք՝ անապատականաց մկրտութիւն առնել եւ աւրէնս տալ ժողովրդեան կամ պսակ դնել, զի այս գործ առաջնորդաց է:

ԿՎՍ Դ. Հարցումն. Եթէ երէց ոք բորոտի կամ աւրկանայ, պմրտ է յառանձին աղաւթսն իւր Աւրհնութիւն եւ փառս ասել եւ աւետարանել, թէ բնաւ իսկ զինուորել:
Պատասխանի. Յառանձին աղաւթս ասել արժան է՝ Աւրհնութիւնն եւ փառս, բայց յայլ ինչ մի համարձակել:

ԿՎՍ ԺԱ. Հարցումն. Քահանայ որ սիւնական է կամ խցարգել եւ զսուրբ խորհուրդն խնդրէ առ ի հաղորդել, արժմն է իւրովի կատարել զհաղորդութեանն եւ զգոհանալոյն աղաւթս յարգելանի անդ կամ ի սեան, եթէ նորին իսկ մատուցողին այսոքիկ պատշաճին:
Պատասխանի. Զճաշակմանն պարտ է ասել, եւ զգոհութեանն ասացեալ է:

ԿԵՆ ԺԸ. Ոչ է պարտ սարկաւագի աւրէնս տալ, եւ ոչ նստել ընդ երիցու:

ԿԵՆ ԾԴ. Ոչ է պարտ կէսսարկաւագաց կամ գրակարդացաց հաց տալ աւրհնութեան կամ գինի աւրհնել ի ճաշի:

ԲԳԿ Լ. Ուխտաւոր մի ճանապարհ ունիցի ի մարմնաւոր կանայս վասն սիրոյ եւ մի տեսցէ զպսակեալս եւ մի ինքն դիցէ պսակ կամ առնիցէ մկրտութիւն կամ աւրէնս տալ կանանց, այլ ի մտանել արեգականն երթալ ի տեղիս իւրեանց. եւ եթէ յանդգնին՝ նզովեալ եղիցին ի Քրիստոսէ:

ԲԳԿ ՃԺԱ. Մի իշխեսցէ ճաշակել սարկաւագն ընդ քահանային եւ մի՝ դպիրն ընդ սակաւագին:

ՄԱԿ Է. Եւ որպիսի՞ աւրինակաւ նուէրք սրբութեանն յաւրինեսցի:
Հանել ի սեղանն զհացն սուրբ՝ ջերմ ըստ առաքելոցն աւանդութեան եւ անապակ, առանց իրիք խարնման, զի ոչ ապականացու իւիք փրկիմք, այլ անապական մարմնով ամբիծ եւ անարատ զառինն: Եւ զայս մինչեւ ի սեղանն սարկաւագունքն յաւրինեսցեն. եւ զկատարեալն ի վերայ քահանայքն կատարեսցեն:

apporter les choses saintes sur la table et se tiendra au service de l'évêque, mais les canons interdisent aux diacres de recevoir l'eucharistie mélangée avec les prêtres.

GNG 6. Ceux qui se réunissent hors de l'église et la méprisent, et veulent accomplir le service de l'église sans le prêtre, et conformément à la volonté de l'évêque seront anathématisés.

LAO 25. Le sous-diacre ou le lecteur ne peuvent pas donner le pain ou bénir le calice.

GLI 20. Les canons n'autorisent pas les anachorètes à baptiser, à donner la communion aux fidèles ou à célébrer un mariage, car cela est le rôle des prélats.

CDS 4. Le prêtre lépreux ou galeux peut dire les bénédictions et les glorifications pour l'eucharistie dans ses prières, mais il ne peut accomplir aucun autre acte sacerdotal.

CDS 11. Le prêtre qui est stylite ou reclus et qui souhaite communier au saint mystère peut dire lui-même, dans sa cellule ou sur sa colonne, la prière de manducation mais la prière d'action de grâce doit être dite par le le prêtre célébrant.

SCN 18. Le diacre ne doit pas donner l'eucharistie ni s'asseoir avec le prêtre.

SCN 54. Les sous-diacres ou les lecteurs ne doivent pas donner le pain de bénédiction ou bénir le vin dans un repas.

ECB 30. Le religieux ne doit pas avoir de commerce charnel avec une femme par amour, ni regarder la mariée, ni célébrer un mariage, ni conférer le baptême, ni donner la communion à des femmes et il doit rentrer chez lui au coucher du soleil; mais s'il commet une telle action, il sera anathématisé par le Christ.

ECB 111. Le diacre n'a pas le droit de goûter à l'eucharistie avec le prêtre ni les clercs avec le diacre.

MCJ 7. Le pain tiède doit être placé sur le saint autel selon la tradition des apôtres et doit être incorruptible, sans subir aucun mélange, car nous ne sommes pas sauvés par ce qui est corruptible, mais par l'agneau à la chair incorruptible, sans tache et sans souillure. Et l'autel doit être uniquement agencé par les diacres; mais ce qui s'accomplit dessus ne relève que des prêtres.

2. Ծիսակատարութեան վայր

ԼԱՒ ԺԴ. Չի մի՛ եւս մարթ իցէ զսրբութիւնն իբրեւ ի պէտս աւրհնութեան ի տաւնն Զատկի՝ յայլ իշխանութիւն տալ:

ԼԱՒ ԾԴ. Չէ արժան ի տունս պատարագ մատուցանել եպիսկոպոսի կամ երիցու:

ՍԱՊ ԻԵ. Եւ արտաքոյ եկեղեցւոյ քահանայք մի՛ իշխեսցեն աւրէնս ի տունս շինականաց տանել եւ անդ տալ զսրբութիւնն, բայց հիւանդաց:

ՆԵՆ Ի. Գերեզմանս յեկեղեցիս մի՛ իշխեսցեն առնել, ապա եթէ գտցի ոք արարեալ՝ յեկեղեցւոջն պատարագ մի՛ ոք իշխեսցէ մատուցանել մինչեւ մաքրեսցեն զտեղիսն:

ԿՎՍ Ժ. Հարցումն. Քահանայ յորժամ արտաքոյ եկեղեցւոյ հարկաւորի զխորհուրդն տալ կամ արգելականաց կամ հիւանդաց, մ՚որ ժան է զճաշակմանն, կամ յետոյ, զգոհութեան աղաւթսն մատուցանել, թէ ոչ:
Պատասխանի. Ասել պարտ է զճաշակմանն:

ԿԵՆ Ծ. Եթէ ոք արհամարհելով զեկեղեցեաւն եւ զեկեղեցւոյ խորհուրդ ի տան գործէ՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ ՁԹ. Ոչ է պարտ եւ արժան զսրբութիւնսն աւրհնութեամբն ի յայլ տեղիս առաքել:

ԿԵՆ ճԺԲ. Ոչ է պարտ երիցանց կամ եպիսկոպոսաց ի շինական տունս պատարագ մատուցանել:

ԲԳԿ ճԿԹ. Եւ ի դրաց աւրէնս մի՛ տացէ աշխարհականաց, բայց թէ յետին թոշակ կամ տղայոց որ հիւանդ են: Եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի:

3. Ծիսակատարութեան ժամանակ

ԿԱՌ Ե. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ աւր շաբաթուն եղիցի տաւն եւ պաշտաւն ընդ ամենայն տիեզերս, եւ եղիցի յիշատակ ամենայն մարտիւրոսաց. պատարագ մատուցեն ի նմա քահանայքն եւ ուրախութեամբ սաղմոսեսցեն, վասն զի կարապետ է մեծի արքային գալստեանն: Պարտ է ամենայն սրբոցն ուրախ լինել ընդ առաջ Քրիստոսի:

ՆԵՆ Զ. Քահանայք զշաբաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի՛ իշխեսցեն խափանել, որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս, այլ մատուցեն անսխալ սաղմոսիւք եւ

2. Les lieux de culte

LAO 14. Il ne faut pas donner l'eucharistie, à titre de bénédiction, dans un autre diocèse au cours de la fête de Pâques.

LAO 54. L'évêque ou le prêtre ne doit pas offrir le sacrifice dans les maisons.

SPT 25. Les prêtres ne doivent pas apporter la communion hors de l'église dans les maisons des paysans pour offrir sur place la sainteté, sauf pour les malades.

NEN 20. Les tombes ne doivent pas se trouver dans les églises et s'il y en a, on ne célébrera pas la messe aussi longtemps que le lieu ne sera pas nettoyé.

CDS 10. Le prêtre qui célèbre le mystère hors de l'église pour un reclus ou un malade doit dire la prière de manducation, puis la prière d'action de grâce.

SCN 50. Celui qui méprisant l'église accomplit les mystères de l'Église dans une maison sera anathématisé.

SCN 89. Il ne faut pas envoyer dans d'autres lieux les choses sanctifiées par la bénédiction (*i.e.* l'eucharistie).

SCN 112. Les prêtres ou les évêques ne doivent pas offrir le sacrifice dans les maisons des paysans.

ECB 169. Les prêtres ne doivent pas donner la communion aux laïcs chez eux, sauf s'il s'agit du viatique pour un mourant ou de la communion pour un enfant malade. Sinon, ils seront comptés au nombre des crucificateurs.

3. Les temps du culte

CAP 5. Le samedi, les prêtres célébreront en tout lieu un office et commémoreront tous les martyrs; et ils offriront le sacrifice psalmodiant avec joie, car le samedi annonce la venue du grand Roi. Et tous les saints iront au-devant du Christ avec joie.

NEN 6. Les prêtres ne feront pas obstacle à la célébration de la messe le samedi et le dimanche, mais qu'ils la célèbrent avec lecture des psaumes, des prophètes,

մարգարէիւք եւ առաքելաւք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար: Եւ զբաժակ սուրբ հաղորդութեանն մի՛ իշխեսցեն խափանել քահանայքն պատճառանաւք չքաւորութեան, որպէս ամբաստանեցին ժողովուրդք ի բազում տեղիս, որ արարեալ բազմաց անխնամող հոգւոց իւրեանց, այլ մի՛ եւս լիցի, զի մի՛ զուցէ պարտաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին յԱստուծոյ. պատրաստեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւորապէս ամենայն զգուշութեամբ:

ՅՄՏ Ը. Եւ որ ի չորեքշաբաթւոջ եւ յուրբաթու մարտիրոսաց յիշատակ առնէ եւ տաւնս զենմամբ՝ մեղք են, զի եթէ ի կարգի էր, ապա Զատկին ուրբաթն աւր պարտ էր առնել մատաղ, զի Քրիստոս աստուած արարիչն երկնի եւ երկրի ուրբաթուն խաչեցաւ, եւ ընթերցուածք եւ սաղմոսք եւ Աւետարանք այն աւր շատ է, եւ ամենայն մարդիկ այն աւր ազատեցան ի մեղաց, եւ դրախտն այն աւր բացաւ ի ձեռն աւազակին, եւ զմարդիկ ի ծառայութենէ այն աւր ազատեաց եւ ի սատանայէ այն աւր զերծոյց Քրիստոս, բայց կարգք եկեղցւոյ զայն աւր զատ պահել հրամայեն, եւ փոխանակ նորա ուտել զայլ վեց աւուրսն մինչեւ ցՊենտակոստէն:

ՅԻԱ Զ. Արժան է ի սուրբ քառասներորդս պահոցն՝ յաւուր շաբաթու եւ կիւրակէի պատարագ մատուցանել ահիւ եւ երկիւղիւ, ըստ սահմանելոյ սրբոց հարցն յամենայն ժողովուրդս իւրեանց: Իսկ եթէ ոք հակառակեալ ընդդիմասցի մերում հրամանիս կամ բանիւ կամ գործով, թէ ուխտաւոր է՝ լուծցի, թէ աշխարհական՝ որոշեսցի:

ԵՓՐ Ը. Եւ տէրունական պատարագ կիւրակէի եւ յայլ աւուրս անխտիր կատարեսցեն, իսկ ի չորեքշաբաթու եւ յուրբաթու՝ ոչ:

ԲԳԿ ՄԼԲ. Թէ հանդիպի քահանայն ի մեծի խորհրդին եւ բերեն զմանուկ երախայ մերձ ի մահ, թողցէ քահանայն զխորհուրդն ի հրեշտակս սպասաւորել եւ կնքէ զբանն եւ ելեալ տացէ կնիք եւ անզբաղ մատուցեալ կատարեսցէ զխորհուրդն եւ արասցէ սկիզբն ի բանէն յոր եթող:

ԲԳԿ ՄԽԱ. Քահանայ որ քառասունս ունի մեռելոյ՝ մի՛ գիտասցէ զկին իւր՝ մինչեւ ցգլուխ. ապա եթէ յանցանէ՝ սրբեսցէ զինքն աւուրքք Բ. ապա մատիցէ ի պատարագն, զի սուրբ են անկողինքն:

ԿԿՄ Բ. Քահանայ որ ի միում աւուր Բ. պատարագ մատուցանէ՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի:

ԿԿՄ Գ. Եթէ մատուցեալ պատարագին անգիտացեալ եղբաւրն կրկին մատոյց՝ զշարժեալ սեղանոյն կարգն կատարեսցեն, եւ որ անզգուշացաւ՝ մատուսցէ Տեառն զուարակ վասն անգիտութեանն եւ քաւեսցի:

des apôtres et des Évangiles selon la règle. Et en de nombreux endroits, les laïcs ont accusé les prêtres d'avoir confisqué la coupe de l'eucharistie sous prétexte de pauvreté; si les fautifs ne cessent pas d'agir ainsi, ils seront punis et frappés par Dieu, mais qu'ils fassent les préparatifs pour accomplir la messe sans entrave.

YMD 8. Célébrer le souvenir des martyrs et offrir des sacrifices le mercredi et le vendredi est un péché, car si cela était légal, il aurait fallu faire un sacrifice (litt. *matał*) le vendredi de Pâques, car ce jour-là, par sa crucifixion, le Christ a libéré tous les hommes du péché et de la servitude à Satan, et ce jour-là, le paradis s'est ouvert grâce au larron, mais les règlements de l'Église ordonnent de jeûner ce jour-là et en contrepartie, de manger les six autres jours jusqu'à la Pentecôte.

YAP 6. Il est permis durant la sainte quarantaine de jeûne d'offrir le mystère le samedi et le dimanche, avec crainte et frayeur, selon les prescriptions définies par les saint pères pour leurs peuples respectifs. Et le clerc qui s'opposerait à notre ordre par les paroles ou par les actes sera déposé, tandis que le laïc sera exclu.

SEP 8. On célébrera le sacrifice du Seigneur sans réserve le dimanche et les autres jours, mais jamais le mercredi et le vendredi.

ECB 232. Si on apporte au prêtre un enfant non baptisé proche de la mort pendant qu'il célèbre la communion, il doit interrompre la célébration en terminant sa phrase pour aller servir les anges et conférer le baptême, puis il reviendra immédiatement pour reprendre l'offrande au début de la phrase à laquelle il s'était arrêté.

ECB 241. Le prêtre qui doit commémorer le souvenir (litt. la quarantaine) d'un défunt ne doit pas s'approcher de sa femme; sinon il devra se purifier pendant deux jours, puis il pourra s'approcher de la messe car le lit nuptial est saint.

CYM 2. Le prêtre qui célèbre deux messes dans la même journée sera compté parmi les crucificateurs.

CYM 3. Si par ignorance, un prêtre célèbre une seconde messe sur un autel où l'on avait déjà procédé à une célébration le même jour, les prélats accompliront l'«office de l'autel déplacé», et le célébrant expiera son impudence en offrant un bœuf au Seigneur du fait de son ignorance.

4. Նիւթ. հաց եւ գինի

ԿԱՌ Ներածութիւն. (...). Եւ զոր աւրինակ ի վերնատանն յայտնեաց Տէրն աշակերտացն զխորհուրդ սուրբ մարմնոյ եւ արեան իւրոյ՝ փրկութիւն ընդունելով ի թագաւորել լուսոյն յաւիտենից, սոյնպէս եւ անտի արարին խորհուրդ եւ սկիզբն քարոզել զաւետարանն արքայութեան ընդ ամենայն տիեզերս:

ԿԱՌ Բ. Կարգեցին առաքելքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ յաւուր միաշաբաթուջ յամենայն կիւրակէի եղիցի տաւն եւ պաշտաւն եւ խորհուրդ տէրունական մարմնոյ եւ արեան Տեառն. զոր պատուիրեաց մեզ Կենարարն, եւ հաց պատարագին ի նմին աւուր ջերմ եփեալ ելցէ ի սուրբ սեղանն, եւ արժանաւորքն հաղորդեսցին մի արհամարհանաւք, այլ մեծաւ երկիւղիւ: Եւ դատարկացեալ եւ փափկացեալ եղիցի միաշաբաթին, որպէս պատուիրեաց Աստուած Նոյի, Աբրահամու և Մովսէսի, զի եւ մեզ հանգիստ լիցի յերկրաւոր աշխատութենէս, եւ յեւթներորդում դարուն ի գալստեանն Տեառն յարքայութեանն յաւիտենից: Եւ յամենայն միաշաբաթուջ ընթերցցին զիրք սուրբք մարգարէականք եւ առաքելականք, եւ աւարտումն եւ գլուխ ամենեցուն կարդասցի Աւետարան եւ մատուսցի պատարագ. վասն զի յաւուր միաշաբաթուջ եղեւ լինելութիւն արարածոց, եւ յաւուր միաշաբաթուջ յարեաւ տէր Քրիստոս ի մեռելոց եւ յաւուր միաշաբաթուջ ծագեցաւ աշխարհի, եւ յաւուր միաշաբաթուջ ի Պենտակոստէին վերացաւ տէրն մեր յերկինս եւ յաւուր միաշաբաթուջ երևի ի վախճան աշխարհիս հայրական փառաւք երկնաւոր հրեշտակաւք:

ԿԱՌ ԼԱ. Կարգեցին առաքելքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ հաց պատարագին յորում աւուր եփեսցի՝ ի նմին աւուր ելցէ ի սեղանն եւ մի՛ լիցի իշխանութիւն զկնի աւուրց հանել, զի եւ Մովսէս ոչ պակասեցուցանէր զհացն ջերմ յերեսաց Տեառն:

ՍԱՊ ԼԷ. Արդ՝ թէպէտ եւ փոքր ի շատէ ասացաք յաւրինակացն, որ բազմապատիկ կան ի գիրս սուրբս վասն եկեղեցւոյ աբբոյ, բաւական եղիցի. քանզի յայտնի եղեւ անքակ միութիւն, եւ ոչ երկպառակեալ, որպէս կամեցան պատառումն առնել եւ կռիւս վաղվաղակի տխմարութեամբ իւրեանց. զի ի ճշմարիտ հաւատէն Քրիստոսի, որ է եկեղեցի Աստուծոյ՝ նա միայն է պատառեալ եւ անջատեալ, որ ի հերձուածս կործանի եւ մեղաց լինի պաշտաւնեայ, զի մեղքն բաժանեն եւ աւտարացուցանեն յԱստուծոյ: Բայց զայս ասելով մեր՝ զանբաւ միաւորութիւն եկեղեցւոյ յայտնի արարաք, եթէ զինչ է եկեղեցի: Այլ ոչ եթէ արհամարհել ինչ ուսուցանեմք զշինուածովք պատուեալ զտեղիսն, որ անուանին ժողովրդանոցք, քանզի ի նոսա ժողովին քահանայք եւ մանկունք ուխտի եւ պաշտաւնեայք Աստուծոյ՝ կատարել զաղաւթս եւ զխնդրուածս, վասն որոյ եւ աղաւթարանք կոչին եւ սրբարանք. եւ հաստատեալ կայ ի նոսա տէրունական սեղանն յորոյ վերայ զհացն եւ զգինին պատարագեմք, յաւրինակ կենդանարար մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի, որ միշտ անծախապէս բաշխի ի մեզ ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց. եւ ի նոսա կայ ուղղեալ աւազան մկրտութեան, որով լուսաւորեալք վերստին ծննդեամբ եւ հոգւովն

4. Les espèces eucharistiques

CAP Préambule. (...). Et le Seigneur a révélé durant la Cène à ses disciples le mystère de son corps et de son sang pour recevoir le salut et faire régner la lumière éternelle, et ceux-ci offrirent le mystère au loin, et commencèrent à prêcher l'Évangile céleste dans tout l'univers.

CAP 2. Chaque dimanche seront accomplis une célébration, un office et le sacrement du corps, et du sang du Rédempteur, et le pain qui devra être cuit au four le jour même sera placé sur l'autel, et seuls ceux qui en sont dignes pourront communier. Et il convient, le premier jour de la semaine, de rester oisif et joyeux comme Dieu l'a ordonné à Noé, à Abraham et à Moïse, et chaque dimanche – qui marque l'accomplissement de l'œuvre de Dieu. Et pour la Pâques, la Pentecôte et le jour du Jugement - quand le Christ paraîtra avec les anges célestes – seront lus les Livres saints des prophètes et des apôtres, puis les titres de tous les Évangiles avant d'offrir le sacrifice.

CAP 31. Le pain du sacrifice qui a été cuit le jour même doit être placé sur l'autel ce même jour, mais que l'on n'ose pas l'utiliser les jours suivants, car Moïse ne manquait jamais de présenter le pain frais devant la face du Seigneur.

SPT 37. La sainte Église constitue une unité indivisible contre laquelle s'élèvent ceux qui engendrent de sottes querelles; car l'Église de Dieu est le vrai troupeau duquel se sépare celui qui tombe dans l'hérésie et qui devient un serviteur du péché étranger à Dieu. Il ne faut donc aucunement mépriser les lieux et les bâtiments dans lesquels se réunissent les prêtres, les clercs et les fidèles pour accomplir le culte divin; et dans ces oratoires et ces sanctuaires se trouve l'autel du Seigneur sur lequel sont offerts le pain et le vin pour l'expiation de nos péchés; et c'est là qu'est érigé un font baptismal dans lequel nous connaissons une seconde naissance par le Saint-Esprit. Et du fait que nous nous rencontrons continuellement là, et que nous y trouvons un refuge à travers les offices, il est devenu habituel de l'appeler église, mais seulement comme un nom commun et non pas une appellation qui signifierait une identité de chose. Car il y a dans divers places de nombreux *martyria* que nous connaissons par les noms de ceux en l'honneur de qui ils ont été construits; et une même vénération est à rendre à tous, car dans chacun d'eux un seul et même mystère s'accomplit, et partout, l'autel et l'office sont dédiés au Seigneur; et c'est

սրբով, դրոշմիմք ի յոյս կենացն յաւիտենականաց. եւ հանապազ անդր գումարելով՝ լսեմք սաղմոսերգութիւնս եւ զպատգամս պատուիրանացն Աստուծոյ: Եւ վասն զի միշտ անդր ժողովիմք, եւ ապաւէն ապաստանի է մեզ, զամենայն առասացեալսն ի նմա կատարել սովորութիւն եղեւ եկեղեցի անուանել յարանուանաբար, այլ ոչ բնաւորապէս: Եւ քանզի բազումք այսպէս կամ վկայարանք ուրեք ուրեք յանուն, ճանաչեմք եթէ համանուն նոցա են շինեալք, այլ ոչ եթէ ինքեանք իսկ յորոյ անուն շինեցան. եւ մի պատիւ է ամենեցուն, զի մի խորհուրդ կատարի, քանզի սեղանն ամենայն ուրեք տէրունական ասի եւ պատարագն. բայց միայն տաւնիւքն զանազանին, զի իւրաքանչիւր տեղւոջ սովորութիւն է կատարել զկարգ տաւնիցն:

ՆԵՆ Զ. Քահանայք զշաբաթու եւ զկիւրակէի պատարագ մի՛ իշխեսցեն խափանել, որպէս եւ տեսաք ի բազում տեղիս, այլ մատուսցեն անսխալ սաղմոսիւք եւ մարգարէիւք եւ առաքելաւք եւ աւետարանաւ կարգաւորաբար: Եւ զբաժակ սուրբ հաղորդութեանն մի՛ իշխեսցեն խափանել քահանայքն պատճառանաւք չքաւորութեան, որպէս ամբաստանեցին ժողովուրդք ի բազում տեղիս, որ արարեալ բազմաց անխնամող հոգւոց իւրեանց, այլ մի՛ եւս լիցի, զի մի՛ գուցէ պարտաւորեալք պատուհասեսցին եւ տուժեսցին յԱստուծոյ. պատրաստեսցեն կատարել զսուրբ խորհուրդն անխափան հարկաւորապէս ամենայն զգուշութեամբ:

ՆԵՆ Է. Եւ ի սրբոյ բաժակէն երկիւղիւ տացեն ժողովրդականացն, ոչ թերացուցանել նոցա զսրբութիւնն եւ զանմատոյցն չխառնել, զի մի՛ դատապարտեսցին. եւ ի պատարագէ կիւրակէի եւ տաւնից մի՛ իշխեսցեն ծուլանալ, մնալ ի տունս իւրեանց, այլ եւ յամենայն պաշտամանց. թէ ծուլասցի ոք՝ յանդիմանեսցի եւ ի մասնէ մտից աւուրն զրկեսցի եւ յընկերաց իւրոց որոշեսցի, եթէ քահանայ իցէ, եթէ դպիր:

ԿՎՍ Թ. Հարցումն. Զհացն մատուցեալ, սրբեալ եւ եղեալ մարմին Աստուծոյ, արժանն է պահել զգուշութեամբ տարւոյ ի տարի ի պահարանս, զոր եւ առնեն իսկ, կամ թէ եւս աւելի ժամանակս, թէ ոչ:

Պատասխանի. Չէ պարտ, բայց կիւրակէէ ի կիւրակէ, կամ խորհրդոյ ի խորհուրդ, այլ աւելի ոչ:

ՅԻԱ Ը. Արժան է զհացն անխմոր եւ զգինին անապակ հանել ի սուրբ սեղանն ըստ աւանդելոյ մեզ սրբոյն Գրիգորի եւ չխոնարհել յայլ ազգաց քրիստոնէից յաւանդութիւնս. զի սուրբ Լուսաւորիչն յաւրինականէն բերեալ զայս առաքելաբար հրաման ետ կատարել իւրոց վիճակելոցն, որպէս եւ զաղն աւրհնութեան յագապացն զենմունս խառնել եւ ըստ կարգի Ղեւտացւոցն ազգաւ սեպհականել զեկեղեցւոյ շնորհ. եւ մեզ ի նմին պարտ է յարամնալ եւ չթողուլ ի բաց, եւ չառնել նորաձեւս ինչ:

ՍԻՈ ԺԲ. Քահանայք մի՛ իշխեսցեն զնշխար կենաց հացին մանկանց կամ զինուորաց տալ առնել, այլ ինքեանք արասցեն. եւ ի սրբութեան բաժակն բաւական արկցեն զբաժակն եւ մի՛ խառնեսցեն այլ գինի յետոյ:

ԹԱՏ Զ. Հարցումն. Զհաց եւ զգինի որպէս պատշաճեսցուք առ սուրբ սեղանն:

seulement les fêtes qui y sont célébrées qui diffèrent, car selon la coutume, chaque lieu possède son propre ordonnancement des fêtes.

NEN 6. Les prêtres ne feront pas obstacle à la célébration de la messe le samedi et le dimanche, mais qu'ils la célèbrent avec lecture des psaumes, des prophètes, des apôtres et des Évangiles selon la règle. Et en de nombreux endroits, les laïcs ont accusé les prêtres d'avoir confisqué la coupe de l'eucharistie sous prétexte de pauvreté; si les fautifs ne cessent pas d'agir ainsi, ils seront punis et frappés par Dieu, mais qu'ils fassent les préparatifs pour accomplir la messe sans entrave.

NEN 7. Et le calice sera donné à l'assemblée avec crainte pour ne pas diminuer ce qui est saint, afin de ne pas être condamné; et si un prêtre ou un *dpir* manque la messe dominicale ou d'un jour de fête, ou tout autre office en raison de sa paresse et reste chez lui, il sera réprimandé et privé d'une part journalière de ses revenus, et il sera séparé de ses compagnons.

CDS 9. Le pain d'offrande qui est le corps de Dieu ne peut pas être gardé d'une année sur l'autre dans une armoire, mais au maximum, d'un dimanche à l'autre.

YAP 8. Il convient de présenter sur l'autel le pain azyme et le vin non coupé avec de l'eau selon le commandement de saint Grigor, notre apôtre, afin de ne pas se rabaisser aux coutumes des autres peuples chrétiens; car c'est en sa qualité d'apôtre qui agit dans son lot que Grigor nous a apporté cette tradition, il a aussi prescrit de mêler le sel de bénédictions lors de l'immolation des agapes; il a également ordonné, selon la règle des Lévites, de recevoir la grâce de l'Église à titre héréditaire, chose que nous devons accomplir sans aucune innovation.

SIO 12. Les prêtres n'ont pas le droit de faire tenir un morceau de pain de vie par les clercs ou les soldats, mais ils doivent faire cela eux-mêmes; et qu'ils versent juste ce qu'il faut dans le calice sans y mêler un autre vin par la suite.

THD 6. Le pain du sacrifice doit être cuit avec le sceau de la croix le jour même

Պատասխանի. Զհաց պատարագին յորում աւուր մատուցանիցեն՝ ի նմին աւուր եփեսցեն խաչապէս դրոշմաւ. նոյնպէս եւ զգինին սուրբ բաժակին՝ սուրբ ամանաւք հանցեն ի սուրբ սեղանն, մի՛ ոք յանդգնեսցի խառնել ջուր ի յայն բաժակն, զի չէ այն աստուածահաճոյ, այլ անագորոյն մտաց. եւ որ առնէ ոք զայնպիսին, չէ քրիստոնեայ, եւ նզովեալ եղիցի մինչեւ դարձցի յաղանդոյն:

ՄԱԿ Է. Եւ որպիսի՞ աւրինակաւ նուէրք սրբութեանն յաւրինեսցի:

Հանել ի սեղանն զհացն սուրբ՝ ջերմ ըստ առաքելոցն աւանդութեան եւ անապակ, առանց իրիք խարնման, զի ոչ ապականացու իւիք փրկիմք, այլ անապական մարմնով ամբիծ եւ անարատ զառինն: Եւ զայս մինչեւ ի սեղանն սարկաւագունքն յաւրինեսցեն. եւ զկատարեալն ի վերայ քահանայքն կատարեսցեն:

ԿՐՆ Ը. Դարձեալ ի վերայ այսր ամենայնի պատուիրանագիր աւանդութեանս զեր քան զասացեալս աւանդեմք կանոնական սահմանադրութիւնս հանուրց ժառանգաւորաց սրբոյ եկեղեցւոյ եւ սպասաւորաց խորհրդական սեղանոյն. զի լուաք լուր սարսափելի եւ ծանրագոյն, թէ ի տեղիս տեղիս յառաջնորդաց եկեղեցւոյ ոմանք խմորեալ ի Նեստորականաց եւ ի Քաղկեդոնականաց, ապականեն զսուրբ խորհուրդն խառնմամբ խմորոյ եւ ջրոյ: Արդ՝ յայսմ հետէ եպիսկոպոս կամ երէց գտցի որ այսպիսի չար սովորութեամբ աւանդեսցեն զսուրբ խորհուրդն՝ լուծցին յամենայն քահանայական պատուոյ եւ ի սուրբ ժողովոյն նզովեալ եղիցին: Ապա եթէ տգիտութեամբ ոք արար եւ յետոյ զղջացեալ խոստովան լիցի՝ ընկալցի զայնպիսին սուրբ եկեղեցի Դ. ամաց ապաշխարութեամբ. իսկ եթէ ժողովրդական ոք հաղորդեսցի տգիտութեամբ այնպիսի հերձուածողական ապականեալ աւրինացն՝ արտաքոյ եկեղեցւոյ ապաշխարեսցէ ամս Բ. իսկ կամաւք եւ գիտութեամբ արարողքն՝ զամս Զ. արտաքոյ եկեղեցւոյ լիցին մեծաւ զղջմամբ, եւ վարդապետն հայելով ի ջերմագոյն արտասուսն՝ արժանաւորեսցէ խորհրդոյն: Ապա եթէ ոչ ապաշխարեսցեն եւ արհամարհեսցեն զպատուիրեալս ի մէնջ՝ ի սուրբ ժողովոյն նզովեալ եղիցին:

ԿՐՆ Թ. Եւ ոչ հրամայեմք եպիսկոպոսի կամ քահանայի՝ առանց մերձակայութեան սոցա սպասաւորելոյ՝ քահանայագործել: Արդ՝ որք մտերիմ եւ երկիւղած մտաւք հնազանդին մերոյ սուրբ ժողովոյս կանոնադրութեանս, խաղաղութիւն ի վերայ նոցա եւ ողորմութիւն. եւ որք ստունգանեն եւ հեստեն յաստուածադիր աւրինադրութենէս՝ լուցկիք լիցին հրոյն յաւիտենից տանջանացն եւ պարտական մշտնջենաւոր մեղացն, եւ ըստ նախկի ասացելոցն՝ ինքնակալին հրամանաւ ընդ թագաւորական պատուհասիւ անկցին, արտասահմանեալք ի մետաղս բնակեսցեն մինչեւ ցաւր մահուան իւրեանց:

où le sacrifice est offert; de même, le saint calice doit être présenté avec la sainte vaisselle sur l'autel, et personne n'aura l'audace de mélanger l'eau dans le calice, car ceci est inhumain et désagréable à Dieu; et celui qui agit ainsi n'est pas un chrétien, et il sera anathématisé jusqu'à ce qu'il revienne de sa secte.

MCJ 7. Le pain tiède doit être placé sur le saint autel selon la tradition des apôtres et doit être incorruptible, sans subir aucun mélange, car nous ne sommes pas sauvés par ce qui est corruptible, mais par l'agneau à la chair incorruptible, sans tache et sans souillure. Et l'autel doit être uniquement agencé par les diacres; mais ce qui s'accomplit dessus ne relève que des prêtres.

KAR 8. Si en dépit de la vénérable tradition et de la législation canonique, un évêque ou un prêtre – qui étant infecté par les nestoriens ou les chalcédoniens – corrompt le saint sacrifice par le mélange du levain et de l'eau, il sera déchu de sa dignité sacerdotale et anathématisé par le saint concile de Karin. Mais celui qui a agi ainsi par ignorance, puis s'est repenti et confessé sera reçu après quatre ans de pénitence. Si un laïc accepte par ignorance de telles lois hérétiques, il se repentira hors de l'église pendant deux ans, mais s'il agit ainsi volontairement, il se repentira hors de l'église pendant six ans avec une sévère pénitence et le *vardapet* observant la chaleur de ses larmes pourra le réintégrer à la communion. Mais s'il ne se repent pas, le saint concile de Karin l'anathématise.

KAR 9. L'évêque, le prêtre et les diacres ne peuvent servir la sainte table avec un vêtement ordinaire, mais chacun selon son rang revêtira son manteau et sa tunique. Le chef des évêques, c'est-à-dire le catholicos, doit revêtir en-dessous une tunique blanche et au-dessus la chape tissée avec douze croix, qui enveloppe les manches, ainsi que le *pallium*, comme les autres évêques et du côté droit sera représenté le manipule, et de la même façon, qu'il accomplisse les autres prescriptions selon les Écritures. Pareillement, l'évêque portera un vêtement blanc de haut en bas, en revêtant par en-dessous et au-dessus une chape sans manches, tissée tout autour, et une étole sur les deux épaules raffermie par les manches, et ayant à la ceinture un amict en forme de croix du côté droit, et au-dessus une chape, une chasuble avec deux fois cinq croix, et des souliers recouverts et voilés jusqu'à l'heure du sacrifice, et au début des prières, il portera la capuche sur la tête, et se tiendra sans se dévoiler jusqu'à la fin des mystères. Et les prêtres aussi porteront un sous-vêtement blanc à l'intérieur, et une étole sur les deux épaules, et au-dessus une chasuble, une

ՍԿՆ ԻԹ. Վասն որ հացի դէզ այրէ՝ Է. ամ ապաշխարեսցէ:

5. Սեղան եւ աւազան Ս. Մկրտութեան

ԵԱԿ Գ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց արտաքոյ քան զհրամայեալսն Տեառն ի պատարագն կամ ի սեղանն այլ ինչ պատրաստիցէ՝ մեղր կամ կաթն, կամ փոխանակ գինւոյ՝ այլ կարգ պատրաստութիւնս, կամ հաւ կամ այլ ինչ կենդանի արտաքոյ քան զհրամայեալսն արասցէ՝ լուծցի: Բայց ի դիպող ժամանակի ի նոր արմտեաց՝ հասկ կամ խաղող մատուցանել առ սեղանն եւ ձէթ ի սուրբ աշտանակն եւ խունկ ի ժամ պատարագին:

ԵԱԿ Դ. Բայց այլ ամենայն միրգք ի տունս առաքեսցին յեպիսկոպոսին եւ յերիցանցն, այլ ի սեղանն մի՛ մատիցեն. յայտ է զի եպիսկոպոսն եւ երիցունքն բաժանեսցեն սարկաւագաց եւ այլոց ժառանգաւորաց:

ՍԱՊ Բ. Եւ զտաճարս աղաւթիցն՝ յորս սուրբ եւ աստուածընկալ սեղանն է հաստատեալ, յորոյ վերայ կատարի մեղսաքաւիչ եւ կենդանարար խորհուրդ մարմնոյ եւ արեան ապրեցուցչին մերոյ եւ Տեառն, ըստ արժանի բաւականութեանն զարդարուն պահեսցեն անխափան լուցմամբք եւ խնկարկութեամբք, եւ պարսպեալ եղիցի քաղաք որմովք. մերձ ի նա մկրտատուն շինեսցեն յաւանս, որպէս եւ սովորութիւն իսկ է, եւ յայլսն՝ ի նմին կանգնեսցի աւազան մկրտութեան, որոյ ծննդեամբ հոգին սուրբ վերստին նորոգելով դրոշմէ լինել որդիս լուսոյ. վասն որոյ բազում պատուոյ մեծարանաւք պարտիմք մեծարել:

ԿՎՍ ԺԲ. Հարցումն. Ի մատրունս, յորս սեղան հաստատեալ է եւ գործն իւր ոչ գործի հանապազ ի վերայ, ոչ քահանայ առընթեր եւ ոչ սպասաւորութիւն, այլ մի

soutane sans manches et des souliers aux pieds, et ils serviront la tête découverte au mystère, et non seulement pour les mystères saints, mais aussi pour toute activité sacerdotale. Le chef des évêques, comme les prêtres, ne procède pas sans chasuble à l'ordination sacerdotale, à la bénédiction de l'église ou à tout autre acte liturgique. De même, les diacres porteront un manteau blanc et se tiendront pour le service du sanctuaire tête découverte, et ils seront sans ceinture au moment du sacrifice, et ils auront une étole sur l'épaule gauche avec une croix, et ils se tiendront dans l'ombre avec la sonnette pour l'expiation de l'autel; et la moitié d'entre eux portera l'encensoir à la main, faisant une couronne autour de l'expiation, et ils apporteront l'odeur du parfum agréable au sacrifice qui expie les péchés. De même, ils prépareront le pain du sacrifice avec des psaumes, portant les saints mystères à l'autel, redescendant et prêchant, et tout le reste en toute confiance. Et l'évêque et le prêtre n'exerceront pas le ministère sacerdotal sans leur service. Ceux qui obéissent à ces prescriptions canoniques seront en paix et ceux qui s'y opposent seront les amorces du feu des supplices éternels, et coupables de péchés sans fin, et selon l'ordre de l'empereur, ils seront déchus de leur honneur et vivront exilés aux mines jusqu'à leur mort.

NPT 29. Celui qui brûle une huche à pain fera pénitence pendant sept ans.

5. L'Autel et le bassin du saint Baptême

CCL 3. L'évêque ou le prêtre qui - à l'encontre des commandements du Seigneur relatifs au sacrifice - dispose sur l'autel non pas du vin mais du miel, du lait ou d'autres breuvages, ou des oiseaux, ou des animaux sera déposé. On disposera sur l'autel, au moment opportun, les nouveaux épis, le raisin, ainsi que l'huile pour le saint flambeau et l'encens pour le sacrifice.

CCL 4. Mais tous les autres fruits seront envoyés à la maison de l'évêque et des prêtres, mais ils ne seront pas présentés à l'autel; il est évident que l'évêque et les prêtres donneront leurs parts respectives aux diacres et aux autres clercs.

SPT 2. Les temples de prières - où est établi le saint autel qui reçoit le corps et le sang de notre Sauveur - doivent être gardés, ornés, illuminés et parfumés sans entraves, et l'enceinte doit être entourée d'une muraille; de même qu'un baptistère doit être construit à proximité dans les bourgs comme cela est la coutume; pour le reste qu'on dresse - à cet endroit - la piscine du baptême qui doit être grandement honorée.

CDS 12. L'autel qui se trouve dans une chapelle où ne s'accomplit pas continuellement un office et qui ne bénéficie ni d'un prêtre affecté, ni d'un service,

աւր ի տարւոջն երթան պատարագ մատուցանել. արժմն է ի պատուի ունել, թէ շարժել:

Պատասխանի. Շարժել արժան է, զի մինչ հանապազ գործն ի վերայ չկատարի, նա արհամարհեալ է ոչ սեղան:

ՅԻԱ ԺԲ. Ոչ է արժան զսեղանն, յոլոյ վերայ պատարագն Քրիստոսի մատչի, փայտեղէն կանգնել եւ շարժուն, այլ քարեղէն եւ անշարժ հիմնացուցանել: Իսկ եթէ ոք հակառակեսցի, եւ ոչ արասցէ ըստ հրամանիս մերում եւ ըստ աւանդութեան կաթողիկէ եկեղեցւոյ՝ եպիսկոպոսն լուծեալ եղիցի ի պատուոյն, եւ սեղանն արհամարհեալ եւ անգործ մնասցէ:

ՍԻՈ Ը. Եւ տեսանեմք ի տեղիս տեղիս անարգեալ զսուրբ աւազանս մկրտութեան ի չպէտս համարեալ ի տգէտ եւ յանմիտ քահանայից. եւ զջուր լուացման հանեն արտաքս հեղուն ի կոխումն եւ յապականութիւն: Յայսմհետէ մի՛ իշխեսցեն զնոյն անպատութիւն առնել սուրբ աւազանին, այլ ընդ այլ սրբութիւնսն պատուով կալցին, որպէս զսեղանն եւ զխաչ՝ վերարկուաւք ծածկեսցեն եւ խնկարկութեամբ պատուեսցեն, եւ զջուրն անդէն ի նմին աւազանին կորուսցեն: Եւ քահանայ որ անցանէ ըստ այս հրաման՝ լուծցի:

ԹԱՏ Ե. Հարցումն. Զինչ աւրինակաւ պարտ է ուղղել զսուրբ սեղանն եւ որպէս պարտ է սպասաւորել:

Պատասխանի. Արժան է եպիսկոպոսին հաստատել սեղան ի քարանց՝ աւրինակ խաչին, եւ զայն ծածկել սրբովք կտաւովք, եւ խնկարկութեամբ ընդ առաւաւտս եւ ընդ երեկոյս, եւ ի ժամ պատարագին խափան մի՛ լիցի խնկոց եւ լուցմանց:

ԹԱՏ Է. Հարցումն. Ո՞րպէս պարտ է աւրինել զեկեղեցին եւ զսեղանն:

Պատասխանի. Եւ ժողով արասցէ եպիսկոպոսն քահանայից աթոռակցաց իւրոց, սարկաւագաց, ժողովրդոց՝ յորժամ սեղան հաստատէ, եւ մատուցեն աղաւթս տքնութեամբ եւ արտասուաւք, սաղմոսիւք, մարգարէիւք, առաքելովք եւ սուրբ աւետարանութեամբք, աւծեալ սրբով իւղով, եւ ապա մատուցեն պատարագ:

ՄԱԿ Ը. Եւ զիմ՛որ եկեսցէ ի ձեւ սեղանն խորհրդոյն եւ այլ եւս կարգքն:

Սեղանն քաւութեան ընդ վարագուրաւն, յորում Հոգին Սուրբ իջանէ, եւ աւազանն յետոյ առ նմին տամք, եւ պատուով հաստատեալ յաջմէ: Եւ ժառանգաւորքն իւրաքանչիւր աշտիճանաւ պաշտեսցեն, եւ ժողովրդականքն արտաքոյ վարագուրին, եւ երախայքն առ դրունսն ունկնդրութեամբ. զի մի՝ ընդ միմեանս ելանելով եղծցին կարգքն, այլ իւրաքանչիւր կայանիւ անարատ մնասցէ:

6. Ս. Հաղորդութիւն եւ խորհուրդներ. արգելանքներ եւ արգելառիթներ

ԵԱԿ Ը. Եպիսկոպոս եւ երէց եւ սարկաւագ որ ժողովոց ոչ հաղորդեսցի՝ զպատճառսն ասասցէ. եթէ իցէ իրաւացի՝ թողութեան հասցէ, ապա թէ ոչ ասասցէ՝ որո-

mais où l'on vient un jour dans l'année pour célébrer la messe doit être déplacé, car tout le temps où l'office n'a pas lieu, il est méprisé et n'est pas un autel.

YAP 12. L'autel ne doit pas être construit en bois ou être mobile mais doit être érigé en pierre et être immobile. Mais l'évêque qui s'oppose à notre commandement et à la tradition de l'Église universelle sera déposé de son rang et l'autel sera laissé à l'abandon.

SIO 8. En différents lieux, les saints fonts baptismaux sont profanés et comptés pour rien par des prêtres ignorants et insensés qui retirent et renversent dehors l'eau de l'ablution pour la laisser foulée et corrompue. Qu'ils cessent d'infliger un tel outrage à la sainte piscine pour la garder avec honneur parmi les autres choses saintes, comme l'autel et la croix, et ils la recouvriront d'une couverture, et l'honoreront par l'encensement, et ils épuiseront sur place l'eau dans cette même piscine. Le prêtre qui transgresse ce commandement sera déposé.

THD 5. L'évêque doit placer l'autel en pierre à l'exemple de la croix et le couvrir avec de saintes étoffes, et le matin comme le soir, il le garnira d'encens et lors du sacrifice, il ne fera pas obstacle à son encensement et à son illumination.

THD 7. Lors de l'établissement d'un autel dans une église, l'évêque doit réunir les prêtres qui sont ses co-siégeants, les diacres et la population afin d'offrir des prières avec des vigiles, des larmes et des lectures des psaumes, des prophètes, des apôtres et des Évangiles, et il l'oindra avec de l'huile sainte, et alors, il offrira le sacrifice.

MCJ 8. L'autel sur lequel descend le Saint-Esprit doit se trouver derrière le rideau et le font baptismal doit se trouver derrière dans la même maison. Et le clergé, chacun selon son rang, se tiendra à la droite de l'autel et accomplira son service, et les fidèles se tiendront de l'autre côté (litt. à l'extérieur) du rideau; et les catéchumènes écouteront à la porte, et afin que les différences entre ces rangs ne soit pas effacées, chacun se tiendra à sa place de façon irréprochable.

6. Les interdictions et le refus de la sainte Eucharistie et de la Communion

CCL 8. L'évêque, le prêtre, le diacre ou le clerc qui ne communie pas doit en donner la raison; si celle-ci est juste, il sera pardonné, mais s'il ne s'explique pas, il

շեսցի որպէս պատճառք վնասու եղեալ ժողովրդոցն եւ կարծիս տուեալ զերիցուէն որ մատոյցն՝ որպէս ոչ առողջութեամբ մատուցեալ:

ԵԱԿ Թ. Զամենայն զմտեալսն յեկեղեցի զհաւատացեալսն եւ զրոց լուեալսն ոչ մնացեալս աղաւթից սրբոյ հաղորդութեանն՝ իբրեւ զանկարգութիւնս արարեալ եկեղեցւոյ ի բաց որոշեսցին:

ԵԱԿ ԼԱ. Մի զոք յաւտարաց եպիսկոպոսաց կամ երիցանց կամ սարկաւագաց առանց ընծայական թղթոյ ընդունել, եւ կամ թէ ընդունիցին, սակայն քննել, եթէ իցեն քարոզ բարեպաշտութեան՝ ընկալեալ լիցին, ապա թէ ոչ՝ զպէտս նոցա տացեն, իսկ ի հաղորդութիւն մի՛ ընկալցին, վասն զի բազում ինչ լինի խաբէութեամբ:

ԵԱԿ ԽԳ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ թերահաւատից միայն աղաւթակից լեալ՝ որոշեսցին. ապա թէ եւ նոցա՛ հրամայեսցին իբրեւ քահանայից աղաւթել՝ լուծցին:

ԵԱԿ ԽԴ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ զթերահաւատից զմկրտութիւն ընկալեալ կամ զպատարագ՝ լուծանել հրամայեմք, զի «զինչ միաբանութիւն է Քրիստոսի ընդ Բելիարայ, կամ զինչ մասն հաւատացելոյն ընդ անհաւատին» (Բ. Կորնթ. Զ. 15):

ԵԱԿ Կ. Եթէ ոք ժառանգաւոր կամ ժողովրդական մտցէ ի ժողովարան Հրէից կամ թերահաւատից աղաւթել՝ լուծցի:

ՀԱՅ ԻԱ. Որ ոչ իցեն արժանի ճաշակել ի խորհրդական սեղանն, եւ մի՛ զպատարագիսն բերեալս արտաքուստ մի՛ իշխեսցեն ընծեռել կամ ճաշակել:

ԳԱՆ Դ. Ոյք երկմտեն եւ խորշեն յերիցուէ, որ ամուսնացեալ իցէ, որպէս թէ ոչ իցէ արժան ի նոցանէ աւրէնս առնուլ՝ նզովեալ լիցին:

ԳԱՆ ԻԳ. Եթէ ոք յառաջ քան զարձակել զժողովուրդն, կատարեալ հասակաւ եւ առողջ մարմնով, յառաջ քան զկատարել տէրունական խորհրդին երթեալ հաց կերիցէ կամ այլ ինչ, այնպիսին նզովեալ լիցի:

ԱՆՏ Բ. Ամենեքին ով եւ մտանիցեն յեկեղեցի Աստուծոյ եւ յետ ունկն դնելոյ սուրբ գրոց եւ ոչ եւս հաւասարեսցեն առ ետեղ աղաւթից հասարակ ժողովրդեանն եւ զդէմսն դարձուցեալ ի սրբութենէն ընդունելութեան զովութեանն ըստ իրաց ինչ ստահակութեան եւ յանդգնութեան ընդոտն հարկանիցեն եւ հեռանայցեն, զայսպիսիսն մերժել եւ ընկենուլ արժան է ի սուրբ եկեղեցւոյ մինչեւ խոստովան լիցին եւ ցուցցեն ամենայն աշխատութեամբ եւ տառապանաւք զապաշխարութիւն իւրեանց եւ աղաչեսցեն թերեւս այսպէս արժանի լինիցին ընդունելութեան: Իբրեւ ոչ իցէ նոցա մարթ հաւասարել այնոցիկ որ ազատեալ են ի կապանաց եկեղեցւոյ

sera exclu du fait du tort qu'il a causé au peuple et qu'il a rendu suspect le prêtre célébrant, comme s'il ne l'offrait pas régulièrement.

CCL 9. Tous les fidèles qui entrent dans l'église pour écouter les Écritures, mais qui ne restent pas pour la communion seront exclus du fait des désordres qu'ils provoquent dans l'Église.

CCL 31. Il ne faut aucunement recevoir un évêque, un prêtre ou un diacre sans une lettre de recommandation qui, par ailleurs devra être examinée, et si ce sont des prédicateurs de la vraie foi, on les accueillera, sinon, on leur fournira le nécessaire, mais sans les accueillir dans la communion, car bien des choses peuvent survenir par tromperie.

CCL 43. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui prie avec gens de peu de foi sera exclu; mais s'il les autorise à prier comme des prêtres, il sera déposé.

CCL 44. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui admet le baptême ou le sacrifice des gens de peu de foi sera déposé (2 Co 6, 15).

CCL 60. Le clerc ou le laïc qui se rend dans l'assemblée des juifs ou des gens de peu de foi pour prier sera déposé.

CPC 21. Ceux qui sont indignes de goûter au mystère de l'autel ne doivent pas se faire offrir et goûter le mystère à l'extérieur de l'église.

GNG 4. Ceux qui ont des hésitations ou de l'aversion pour un prêtre marié, comme s'il ne convenait pas de recevoir d'eux la communion, seront anathématisés.

GNG 23. Si avant le renvoi du peuple, un adulte en bonne santé va, avant que le mystère soit achevé, manger du pain ou autre chose, il sera anathématisé.

ATC 2. Ceux qui après avoir écouté les saintes Écritures dans l'église se détournent des prières communes et de la réception de l'eucharistie seront rejetés de l'Église jusqu'à ce qu'ils se confessent, fassent pénitence avec toutes sortes de peines et prient, ainsi ils seront peut-être dignes d'être admis. Mais ces personnes-là ne pourront pas être reçues dans une autre église ou dans un autre diocèse. Mais si un évêque, un prêtre, un diacre ou un clerc communie avec ces excommuniés, il sera lui-même exclu et interdit, car tous ensemble, ils transgressent les canons de l'Église.

եւ որ ընդ եկեղեցեաւն իցեն, եւ ոչ ի տունս ուրեք զատ ընդ այնպիսիսն մարթ իցէ յաղաւթս կալ որ մերժեալ իցեն յեկեղեցւոյն: Եւ ոչ ի ժողով կամ յիշխանութիւն այլոյ եկեղեցւոյ արժան է մերձեցուցանել զայնպիսիսն: Ապա եթէ երեւեսցի ոք կամ գտցի ոք յեպիսկոպոսաց կամ յերիցանց կամ ի սարկաւագաց կամ ո ոք եւ իցէ յաշտիճանէն եւ անհաւասարացն հաւասարեաց՝ զայնպիսին ընդ նոսին արժան է մերժել եւ կապել, զի պատճառք եղեն պղտորման եւ զմիմեանս հարկանելոյ կանոնաց եկեղեցւոյ:

ԼԱՒ Զ. Չէ արժան այլազգւոյն եւ հերձուածողին ի յամելն իւրում յայսպիսի իրս՝ ի տաճար Աստուծոյ մտանել:

ԼԱՒ ԼԳ. Չէ մարթ ընդ այլազգիս կամ ընդ հերձուածողս յաղաւթս կալ:

ՀԱԹ Գ. Հարցումն. Թէ կնքաւոր է այսահարն, արժանն է առնուլ ի սուրբ խորհրդոյն, թէ ոչ:

Պատասխանի. Թէ ոչ խայտառակէ զսուրբ խորհուրդն կամ հայհոյէ՝ հաղորդեսցի, բայց մի՛ հանապազ, զի բաւական է նմա կիւրակէէ ի կիւրակէն:

ՀԱԹ Ե. Հարցումն. Կին թէ լինիցի ընդ առն իւրում ի գիշերին եւ լինիցին ժողովք յաւուրն, արժան իցէ նոցա հաղորդել, թէ ոչ:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ առժամայն առաքելոյ գոչելովն «Մի՛ զրկէք զմիմեանս, բայց եթէ ինչ ի միաբանութենէ առժամանակ» (Ա. Կոր. Է. 5). ասելով ի սովորութենէն, ասէ. «Զի աղաւթիցն պարապեսցեն եւ դարձեալ ի նոյն դարձցին. զի մի՛ փորձեսցէ զնոսա սատանայ վասն անխառնութեան նոցա» (Ա. Կոր. Է. 5):

ՀԱԹ Ժ. Հարցումն. Թէ աշխարհական ոք լինի յերաղս, եւ հարցանէ զվիճակեալն, թէ պա՛րտ է նմա հաղորդել, թէ ոչ:

Պատասխանի. Թէ կացցէ ընդ ախտիւ կնոջ ցանկութեան՝ ոչ է պարտ. ապա եթէ սատանայ փորձէ զնա ի ձեռն այսց պատճառաց, զի աւտարացուսցէ զնա յաստուածային հաղորդութենէն՝ պարտ է հաղորդել, ապա թէ ոչ, եւ ոչ եւս դադարէ փորձիչն, յայնմ ժամանակի յորժամ պարտ է նմա հաղորդել, ի նոյն ախտ արկանել:

ՀԱԹ ԺԳ. Հարցումն: Որք զուգաւորին յամուսնութիւն միաւորութեան յաւուր շաբաթու եւ կիւրակէի, հրաժարել պա՛րտ է ի միաբանութենէն եւ յո՛րս արժան է ունել իշխանութիւն մերձենալոյ:

Պատասխանի. Ոչ, որպէս յառաջն ասացի եւ այժմ ասեմ:

Առաքեալն ասաց. «Մի՛ զրկէք զմիմեանս, բայց եթէ ինչ ի միաբանութենէ առժամանակ մի, զի ուխտիցն պարապիցէք եւ դարձեալ ի նոյն դարձջիք, զի մի՛ փորձեսցէ զմեզ սատանայ վասն անխառնութեան ձերոյ» (Ա. Կոր. Է. 5). բայց զշաբաթ եւ զկիւրակէ պարտ է հեռանալ յամուսնոյ, զի ի նոսա հոգեւոր պատարագ մատչին Աստուծոյ:

LAO 6. Le païen (litt. étranger) ou l'hérétique, tant qu'ils persévèrent dans cet état, n'entreront pas dans le temple de Dieu.

LAO 33. Il est interdit de prier avec les païens (litt. étrangers) ou avec les hérétiques.

QCA 3. Le possédé baptisé qui ne déshonore ou n'outrage pas la sainte communion pourra la recevoir, mais uniquement d'un dimanche à l'autre et non quotidiennement.

QCA 5. Les époux qui couchent ensemble la nuit précédant la liturgie ne pourront pas communier; mais après s'être adonnés à la prière, ils retourneront ensemble afin que, comme le dit Paul, Satan ne les tente pas (1 Co 7, 5).

QCA 10. Le laïc qui fait des rêves et interroge à ce sujet le prêtre ne pourra pas communier si c'est du fait d'un désir impur de femme; mais si c'est du fait que Satan le tente, il doit communier car sinon, le tentateur ne cessera pas de le tenter au moment où il pourrait communier, afin de le faire chuter dans le même vice.

QCA 13. Les époux doivent s'abstenir de rapports sexuels le samedi et le dimanche, car ces jours-là l'offrande spirituelle est présentée à Dieu, mais pour le reste, ils ne doivent pas se priver l'un de l'autre, de crainte que, comme le dit Paul, Satan ne les tente (1 Co 7, 5).

ՀԱԹ ԺԴ. Հարցումն. Արիանոսաց մերձ կալով կամ այլոց հերձուածողաց, պամրտ է պատարագ մատուցանել:

Պատասխանի. Ոչ է պարտ զսուրբ պատարագն մատուցանել, բայց եթէ խոստովանեսցին ի հերձուածոյն փախչել:

ՀԱԹ Զ. Հարցումն. Թէ քրիստոնեայ անուն է դիւահարն եւ ստիպէ զմեզ եւ աւրէնս խնդրէ, զինչ արասցուք:

Պատասխանի. Չէ արժան տալ:

ՀԱԹ ԶԳ. Հարցումն. Թէ ոք ի քրիստոնէից լինի մոգ եւ կին նորին ի քրիստոնէութեան հաստատուն կայ. խիղճ ինչ է կնոջն, ընդ մոգի առնն կենալ, թէ ոչ, կամ սրբութեան հաւասարել համարձակութիւն է, թէ ոչ:

Պատասխանի. Ի սրբութիւնսն չէ իշխանութիւն մերձենալ, վասն զի նա եւ այրն իւր մի մարմին են. «Եղիցին, ասէ, երկոքին ի մարմին մի (Ա. Կոր. Զ. 16)»:

ՍԱՊ ԻԹ. Քահանայք միաբան կատարեսցեն զպաշտաւնն, եւ զպատարագ ազապացն առանց Աւետարան կարդալոյ մի՛ իշխեսցեն քահանայք մատուցանել. ապա եթէ գտցի ոք ի նոցանէ յորկորստութեան յառաջ քան զպատարագն, ի պատարագին հաց մի՛ իշխեսցէ երթալ եւ յընկերաց իւրոց որոշեալ կացցէ:

ՍԱՊ Լ. Նոյնպէս եւ շինականք որ յագապ հրաւիրեցան՝ պաշտաման եւ պատարագի հաղորդեսցին. յառաջ քան զպատարագն մի՛ իշխեսցեն ի տունս իւրեանց ուտել եւ ըմպել: Եթէ իցէ ոք որ յառաջագոյն կերիցէ եւ արբցէ ի տան իւրում, ի հաց պատարագին մի՛ իշխեսցէ երթալ, զի մի՛ եղիցի դատապարտութիւն անձին եւ թշնամանք հոգեւոր տաւնին, զի խեղաբարութիւն անուն այն իսկ է. եթէ ոք յանդգնեսցի զալ՝ քահանայքն եւ ընկերք իւրեանց մի՛ թողցեն ի ներքս, զի ատելի է եկեղեցւոյ այնպիսի անառակութիւն:

ՍԱՊ ԼԱ. Եւ որք սովորեցին տգիտութեամբ մեղանչել ժողովրդականք՝ որ զպատարագի կաշի եւ ճրագու բաժանեն ընդ քահանայս, եւ յիւրեանց տունս տանին պատճառաւ վանաց, յաստմեանէ յառաջ մի՛ իշխեսցեն բաժանել. ապա եթէ իցէ ոք որ բաժանիցէ՝ քահանայն զպատարագն մի՛ մատուսցէ, զի մի՛ մեղաց այնպիսւոյն հաղորդեսցի, քանզի ոչ է բաժինն այն բարի արարողաց պատարագին:

ՅՄՏ ԺԱ. Բայց աւրէնս ոչ է պարտ առնուլ մինչեւ սրբի. ապա եթէ ի նմին վախճանի, եւ գոհութեամբ ընդունի ընդ մարտիւրոսս, պայծառանայ առաջի Աստուծոյ, զոր առաքեալ ասէ. «Մատնեցի զայնպիսին սատանայի ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին ապրեսցի յաւուր տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» (Ա. Կոր. Ե. 5):

ԿՎՍ Զ. Հարցումն. Թէ արժան է բորոտի եւ աւրկի ի սուրբ խորհրդոյն ճաշակել, եթէ վասն ախտին ոչ մերձենալ, թէեւ սուրբ իցէ:

Պատասխանի. Թէ սուրբ է՝ պարտ է համարձակ մերձենալ, զի զարշել ի հաղոր-

QCA 14. Il ne faut pas offrir le sacrifice en présence d'ariens ou d'autres hérétiques, à moins qu'ils ne promettent de fuir l'hérésie.

QCA 80. Si un possédé est appelé chrétien et qu'il nous (*i.e.* les prélats) presse pour recevoir la communion, il ne faut pas la lui donner.

QCA 83. La chrétienne dont le mari chrétien se convertit au zoroastrisme restera avec lui, mais elle ne pourra plus communier; car elle et son mari ne forment qu'un seul corps (1 Co 6, 17).

SPT 29. Les prêtres accompliront ensemble l'offrande et l'agape, et ils ne doivent pas présenter l'Évangile sans le lire; mais celui qui fait preuve de gloutonnerie avant l'offrande ne pourra pas toucher le pain de l'offrande et sera exclu par ses amis.

SPT 30. Les paysans invités à l'agape doivent participer à l'office et à l'offrande. Ils ne doivent pas boire ou manger auparavant chez eux, sinon ils ne devront pas s'approcher du pain de l'offrande, de crainte qu'ils ne se condamnent eux-mêmes et insultent la fête spirituelle; si quelqu'un vient ainsi, les prêtres et leurs collègues (litt. amis) ne doivent pas le laisser entrer dans l'église.

SPT 31. Certains laïcs par ignorance ont pris l'habitude de se partager le cuir et la graisse de l'offrande avec les prêtres et ils les emportent chez eux sous prétexte des besoins de leur hôtellerie (*i.e.* pour les voyageurs chrétiens); dorénavant, qu'on les empêche de procéder à de tels partages et si quelqu'un transgresse ce commandement, les prêtres ne devront pas présenter l'offrande, afin de ne pas participer au péché d'un tel pécheur.

YMD 11. Le possédé ne doit pas recevoir la communion avant de s'être purifié et s'il meurt dans cet état, il sera reçu par action de grâce parmi les martyrs et resplendira devant Dieu, comme le dit l'Apôtre (1 Co 5, 5).

CDS 6. Le lépreux ou le galeux qui, par ailleurs est pur, peut goûter au saint mystère, car ce n'est pas d'avoir un corps malade qui est abominable, mais une âme et un corps souillés par le péché.

դութիւն՝ ոչ ախտաւոր մարմին եւեթ, այլ եւ որ պղծեալ մեղաւք հոգին եւ մարմին է:

ՅԻԱ ԻԹ. Ոչ է պարտ ամենեւին անխտիր լինել եւ հաղորդութիւնս առնել ընդ հերձուածողաց, այլ խորշել ի նոցանէ, եւ ոչ հաւասարէ ընդ նոսա ի հոգեկան եւ ի մարմնական սեղանս, զի պատկառեսցին եւ փափագեսցին միաբանել ընդ ուղղափառութեան աւանդիչս:

ԹԱՏ ԺԲ. Հարցումն. Ամուսնացեալ քահանայ որ կամի պատարագ մատուցանել, ո՞րպէս պատրաստեսցէ զինքն:

Պատասխանի. Ամուսնացեալ քահանայք յորժամ զսուրբ պատարագն մատուցանել կամին, զերիս աւուրս հրաժարեսցեն ի կանանց իւրեանց ցմատուցման աւրն. զի եթէ զհաց զառաջաւորութեան ոչ ետ քահանայն առանց քննելոյ եւ զսրբութիւնն գտանելոյ, ո՞րչափ եւս առաւել՝ որ զայս երկնաւոր պատարագս մատուցանեն, պարտին սուրբ լինել եւ պատրաստս որպէս Աստուծոյ սպասաւորս, ահիւ կալ եւ դողութեամբ, զի արժանի լիցին անմահ կենացն:

ԹԱՏ ԺԳ. Հարցումն. Անձամբ քահանայ ո՞րպէս արասցէ:

Պատասխանի. Եթէ ոք կուսութեամբ քահանայութիւն ընկալեալ է՝ այնպիսին տքնող լիցի, պահող. յորում աւուր զսուրբ պատարագն մատուցանել կամին՝ պատրաստ լիցին զգիշերն ամենայն տքնել սուրբ խորհրդով առանց ամենայն կեղծաւորութեան, զի ընդ Աստուծոյ ի խորհուրդ մտանէ:

ՓԻԻ Է. Կանանց եթէ նոյն ծորումն լինիցի ախտակրական արեան եւ խափանէ զայգոյն եւ զերեկոյին աղաւթսն մերձ կալով յեկեղեցին, արհամարհեաց նա զմկրտութեան ջուրն՝ նզովեալ է:

ԿԵՆ ԻԱ. Պարտ է զերիցունս որ զոհեցին եւ ապա դարձան եւ խոստովան եղեն՝ ոչ ամենեւին լուծանել, աթոռոյն միայն արժանի առնել, այլ ոչ պատարագ մատուցանել, եւ ոչ ի խաւսսն կալ եւ ոչ այլ պաշտաւն պաշտել քահանայութեան: Նմանապէս եւ սարկաւագին՝ ոչ քարոզել եւ ոչ սպասաւորել, բայց եթէ վասն յոյժ երկիւղածութեան՝ եպիսկոպոսն հրամայիցէ:

ԿԵՆ ԽԱ. Ոչ է պարտ զերիցունս մեղուցեալս նախ քան զձեռնադրութիւնն՝ մատուցանել պատարագ կամ մկրտել, բայց զայլ պատիւ ունել, թէ երկիւղածութեամբ կացցեն: Նոյնպէս եւ սարկաւագունք:

ԿԵՆ ԽԹ. Եթէ ոք խղճիցէ յերիցուէ ամուսնացելոյ աւրէնս առնուլ՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ Կ. Ոչ է պարտ ընդ հերետիկոսս ճաշել կամ աղաւթել, կամ աւրհնութիւն առնուլ ի նոցանէ:

ԿԵՆ ՁԴ. Ոչ է պարտ հերետիկոսաց ընդ մեզ յաղաւթս կալ:

YAP 29. Il ne faut absolument pas supprimer les distinctions et communier avec les hérétiques, mais il faut les éviter et ne pas se mêler à eux pour les repas spirituels et corporels, de sorte qu'ils aient honte et désirent s'unir avec les dépositaires de l'orthodoxie.

THD 12. Le prêtre marié qui doit offrir le saint mystère ne doit pas avoir de rapports sexuels avec sa femme les trois jours précédents; car si le prêtre ne donnait pas le pain de proposition sans contrôler sa personne et sans être en état de sainteté, combien plus doit-il être irréprochable pour offrir le mystère céleste.

THD 13. Le prêtre célibataire doit s'adonner à des veilles et à des jeûnes, et il doit se préparer à offrir le saint mystère en veillant toute la nuit précédente pour offrir sans aucune forme d'hypocrisie la sainte communion qui lui permet d'entrer en communion avec Dieu.

PHI 7. La femme qui a des écoulements cessera les prières diurnes et nocturnes dans l'église, et si elle souille l'eau du baptême avec ses écoulements, elle sera anathématisée.

SCN 21. Les prêtres qui ont sacrifié et qui ensuite sont revenus, et ont confessé leur faute ne seront pas complètement déposés, mais ils seront seulement dignes du trône sans pouvoir offrir le sacrifice ni prendre la parole, ni accomplir un autre ministère sacerdotal. Similairement, le diacre ne fera pas les proclamations ni ne servira, sauf si l'évêque l'y autorise, en raison d'une grande piété.

SCN 40. Les prêtres qui ont péché avant leur ordination ne peuvent pas offrir le sacrifice ni baptiser, mais ils auront une autre dignité, s'ils vivent dans la piété. De même aussi les diacres.

SCN 49. Celui qui est gêné de recevoir la communion d'un prêtre marié sera anathématisé.

SCN 60. Il ne faut ni manger, ni prier avec les hétérodoxes, ni recevoir d'eux la bénédiction.

SCN 84. Les hétérodoxes ne doivent pas prier avec nous (*i.e.* les croyants).

ԲԳԿ ԼԸ. Եթէ ոք անարժանութեամբ յաւրէնս մատչի՝ հանդիպի նոցա այսահարութիւն, գողութիւն, պիսակութիւն, մուրացութիւն, աղքատութիւն. պատահարք ամենայն չարեաց հանդիպին իւրեանց եւ որդւոց իւրեանց եւ որպէս հուր կիզու զամենայն ինչս իւրեանց:

ԲԳԿ ԿԳ. Քահանայ որ զեղխի գինով՝ Է. աւր Աւետարան մի՛ իշխեսցէ կարդալ եւ մի՛ մատչել ի սուրբ խորհուրդն:

ԲԳԿ ԿԴ. Քահանայ որ մատչի սուրբ խորհուրդն, ի կանանց սուրբ <լիցի> Բ. աւուրքք, եթէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ճԺԸ. Այր կամ կին որ սրբութեամբ են՝ արժան է ի սուրբ խորհուրդն մերձենալ. ապա եթէ անապաշխար են եւ անսուրբ՝ մի՛ իշխեսցեն. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի եղիցի եւ ընդ անամաւթին Յուդայի:

ԲԳԿ ճԺԹ. Կին տեռատես եւ ծնեալ՝ ի սուրբ եկեղեցի մի՛ իշխեսցէ մերձենալ մինչեւ սրբեսցի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ճԻ. Կին յղի ի սուրբ անկողնոց՝ մտցէ ի սուրբ եկեղեցի եւ համարձակ ի սուրբ խորհուրդն մերձեսցի անխտիր:

ԲԳԿ ճՀ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ լուծանել զսուրբ կանոնս զոր եդին սուրբ վարդապետք. եւ առն կամ կնոջ որ զիւրեանց մեղսն չեն ապաշխարեալ եւ ինքեանք փափագեն յեկեղեցի եւ յաւրէնս՝ մի՛ տացէ նոցա պղծել զտունն Աստուծոյ եւ մի՛ զմարգարիտս առաջի խոզաց արկանել: Եւ եթէ ոք համարձակի՝ ապաշխարութիւն նոցա անընկալ լիցի, եւ քահանայն ընդ խաչահանունսն եղիցի:

ԲԳԿ ճՀԶ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ աւրէնս տալ այսահարի մինչեւ գիտասցէ զդիւին հալածումն: Ապա եթէ յանդգնի ոք եւ նա ի դիւէն այլ ըմբռնի՝ եւ քահանայն ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի է, եւ այսահարն մի՛ իշխեսցէ յեկեղեցի մտանել:

ԲԳԿ ճՀԷ. Այր կամ կին եթէ հանդիպին այսահարութեան եւ զիւրեանց մեղսն խոստովանին, արժան է քահանային արգելուլ զնոսա յեկեղեցւոյ եւ յաւրինաց՝ մինչեւ զկարգն կատարեսցեն եւ ի դիւացն հեռասցին. ապա եթէ ննջեսցեն յաղաւթս եւ ի պահս պնդութեան՝ արժան է չզրկել յետին թոշակէն եւ զյիշատակն կատարել ընտանեացն եւ լնուլ զկարգն վարդապետին մարդասիրութեամբ:

ԲԳԿ ճՀԸ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ մտանել ի տուն կնոջ որ ունիցի այր անհաւատ, մի՛ թողցէ զնա յեկեղեցի Աստուծոյ եւ մի՛ ընկալցի ողջոյն ի նմանէ եւ մի՛ տացէ աղ զուարակի նորա եւ մի՛ կնիք ուստերաց եւ դստերաց նորա. եւ եթէ հասանէ

ECB 38. Ceux qui s'approchent de la communion de façon indigne subiront la possession par le démon, la gale, les épidémies, la mendicité, la pauvreté; du fait de leur crimes; eux-mêmes et leurs enfants, récolteront des catastrophes et tous leurs biens se consumeront dans le feu.

ECB 63. Le prêtre qui tombe dans la débauche de l'ivrognerie ne pourra ni lire l'Évangile, ni s'approcher du saint mystère pendant sept jours.

ECB 64. Le prêtre qui s'approche de la sainte communion ne doit pas connaître sa femme les deux jours précédents, sinon il sera anathématisé.

ECB 118. Les époux qui se tiennent dans la sainteté pourront s'approcher du saint mystère; dans le cas inverse, ils n'en auront pas le droit; et s'ils le font quand même, on les comptera parmi les crucificateurs et ils partageront la honte de Judas.

ECB 119. La femme qui a ses règles ou qui vient d'accoucher ne peut pas s'approcher de l'église, et si elle le fait, elle sera anathématisée.

ECB 120. La femme enceinte d'un lit légitime peut entrer dans l'église et s'approcher sans hésitation du saint mystère.

ECB 170. Le prêtre n'a pas le droit de défaire les saints canons disposés par les saints *vardapet*s et laisser l'homme ou la femme qui n'a pas fait pénitence pour ses péchés entrer dans l'église, et recevoir la communion, mais il convient de les rejeter afin de ne pas souiller la maison de Dieu. Et celui qui a l'audace d'agir ainsi verra sa pénitence rejetée, et le prêtre qui a laissé faire cela sera compté parmi les crucificateurs.

ECB 176. Le prêtre ne doit pas donner la communion à un possédé tant qu'il constate que le démon le persécute. Mais s'il donne la communion à quelqu'un de possédé, il sera compté parmi les crucificateurs du Christ et le possédé ne pourra pas entrer à l'église.

ECB 177. Le prêtre doit interdire l'accès à l'église et à la communion à l'homme - ou à la femme - possédés qui confessent leurs péchés, tant qu'ils n'auront pas achevé la durée de leur pénitence et ne se seront pas libérés des démons; mais si au moment de mourir, ils se tiennent fermes dans la prière et le jeûne, il ne faut pas les priver du viatique et on commémorera leur souvenir en présence de la famille, et le *vardapet* accomplira la célébration avec compassion.

ECB 178. Le prêtre ne doit pas entrer dans la maison d'une chrétienne dont le mari est un infidèle et il ne doit pas la laisser entrer dans l'église de Dieu, et il ne doit pas recevoir de salut de sa part ni donner du sel à son bœuf pour le *matał*, ni baptiser

վախճան՝ զրկեսցին ի թոշակէն, բայց թէ դարձցին եւ ապաշխարեսցեն զկարգն. եւ եթէ ոք յանդգնի ի քահանայից երթալ առ նոսա եւ տալ զսրբութիւնս Աստուծոյ՝ շանց՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ՃԶԷ. Արժան է քահանային իւր վիճակին զգոյշ կալ հաւտին եւ զչարագործսն յանդիմանել հրապարակաւ, մանաւանդ զձեռնածուսն եւ զթովիչսն եւ զդեղահատսն եւ զլերդահմայ<u>ն եւ զթիկնագէտսն եւ զյուռթողսն եւ զհատընկէցսն եւ զայլ փաթեթս չարեաց սատանայի. զայնպիսիսն արգելուլ յեկեղեցւոյ եւ ի կնքոյ եւ ի տաւնից մինչեւ ի կարգ կալ եւ ապաշխարել՝ Բ. ամ ընդ ունկնդիրս եւ Ա. ամ ընդ ձեռամբ, արտասուաւք եւ տրաւք տնանկաց արժանի լիցին աւրինաց. եւ եթէ ոչ դառնան ի չար գործոցն՝ քահանայն կնիք նոցա մի՛ տացէ եւ պսակ մի՛ դիցէ եւ զդիս նոցա մի՛ թաղեսցէ. եւ եթէ ոք լուծցէ զկանոնս՝ նզովեալ լիցի:

ԲԳԿ ՄԿԷ. Որք ի բազում ծովացեալ մեղացն խորս ընկղմեցան ոչ կարելով հասանել ի նաւահանգիստն խաղաղութեան ի ձեռն ազգի ազգի առաքինութեան եւ ապաշխարութեան, յետոյ երկիւղիւ մահու ըմբռնեալ եւ ի կենդանութեանն ի կենդանի պատարագն եւ ապաւինեցան հասանելով ճշմարիտ թողութեան՝ արժանի է, բայց կատարեսցէ զնա ճշմարիտ հաւատով եւ սիրով եւ ճշմարիտ յուսով, զի եւ պատարագ ոչ միայն վասն մեռելոց մատուցաւ առաջի Հաւր ի քաւութիւն, այլ եւ վասն կենդանեաց իսկ, եւ ոչ արդարոց միայն յատուկ, այլ եւ վասն մեղաւորաց. թուի թէ եւ սոցա իսկ յաղագս այժմ իսկ եւ վասն կենդանեաց եւ վասն մեռելոց հաւաստապէս բաշխի ի հաշտութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց: Եւ յայտ յիշատակացն է եւ զի հաւաստապէս յիշատակին կենդանիք եւ մեռեալք, բայց մատուցողքն զգոյշ կացցեն յիշատակացն քառասնիցն՝ ի շաւթիցն եւ ի պատարագացն եւ յաւրինաց անտի չճաշակիցէ, նմանապէս եւ յայլ մեռելոց պատարագաց. իսկ ի տէրունական պատարագացն եւ ի Տեառն աւրն ի մատաղն հաղորդեսցի եւ զայլ միս ամենեւին մի՛ ճաշակեսցէ, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցի ի հոգեւոր սեղանոյն եւ զԳ. Քառասնորդսն՝ զտէրունականն եւ զառաքելականն եւ զմարգարէականն սուրբ պահեսցէ եւ տուընջեան եւ զիշերոյն աղաւթից զԲ. բաժանեալ կանոնն անխափան կատարեսցէ եւ զնոյն մարդասիրութիւն Փրկչին մի՛ մոռացին եւ զընդունելութիւն առ եկեղեցիս եւ առ քահանայս եւ առ կարաւտեալս մի՛ մոռացի, զի յոյս ոչ երբեք ամաչեցուցանէ:

ՄԱԿ Ե. Եւ ո՞րպէս մերձեսցուք առ սեղանն սուրբ եւ կենդանարարն խորհուրդ: Առ այդ անմահութեան վիճակ՝ մի՛ ոք երկմտութեամբ եւ մի՛ թերահաւատութեամբ եւ մի՛ գործովք անարժանութեամբ մերձ լինել յանդգնեսցի, զի մի՛ զկամս Աստուծոյ բարկութեանն յամենայն երկիր շարժեսցէ, եւ ինքն լուիցէ զասացեալսն՝ «Դու ընդէ՞ր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, զի առեցեր զխրատ իմ» (Սաղ. ԽԹ. 16-17): Այլ ուղիղ գնացիք եւ ճշմարիտ հաւատով մատուցեալ՝ լուսաւորեսցի, եւ այլոց ինքեամբ գործեսցէ փրկութիւն:

ԵՊԿ Ա. Ի վերայ բազում նշանացն եւ մարգարէութեանցն, եւ այս շնորհեալ երանելւոյն Եպիփանու, զի յորժամ պատարագ կամէր մատուցանել, յառաջին յա-

ses fils et ses filles; ni à sa mort, leur offrir le viatique, sauf s'ils se convertissent et font pénitence selon la règle; et si un prêtre ose aller vers eux pour offrir la sainteté de Dieu aux chiens, il sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ECB 187. Le prêtre doit être attentif à son lot et réprimander publiquement les malfaiteurs, notamment les prestidigitateurs, les enchanteurs, les guérisseurs, les haruspices, les liseurs d'omoplates, les incantateurs, les jeteurs de grains et autres amulettes qui sont les amorces de Satan; ces personnes seront écartées de l'Église, du baptême et des fêtes jusqu'à ce qu'elles cessent et fassent pénitence pendant deux ans avec les auditeurs, puis un an sous surveillance et avec des larmes, et des dons aux pauvres, elles se rendront dignes de la communion; mais si elles ne cessent pas leurs méfaits, le prêtre ne pourra ni les baptiser, ni les marier, ni enterrer leur cadavre; et celui qui viole ce canon sera anathématisé.

ECB 267. Ceux qui se sont noyés dans un océan de péchés sans se repentir et sans faire pénitence, puis ensuite par crainte de la mort se sont réfugiés dans l'offrande vivifiante pourront atteindre la véritable rémission, s'ils se conduisent avec sincérité. De fait, l'offrande est offerte aussi bien pour les morts que pour les vivants, mais que ceux qui commémorent les morts fassent attention, durant la quarantaine du souvenir, de ne rien manger d'autre que de la brioche avant la messe; quant à la messe pour le Seigneur, on ne communiera pas au *matał* et on ne goûtera pas à d'autres viandes, et une fois par an, on communiera à l'autel et par trois fois durant la quarantaine, en l'honneur du Seigneur, des apôtres et des prophètes, on jeûnera le jour et la nuit, et l'on priera deux fois en partageant le canon, et on n'oubliera pas le Rédempteur avec l'Église, les prêtres et les nécessiteux.

MCJ 5. Celui qui fait preuve de duplicité ou de manque de foi, ou se comporte mal ne doit pas s'approcher de l'eucharistie, car il déclencherait la colère de Dieu sur toute la terre (Ps 49, 16-17). Mais il faut s'en approcher avec une démarche et une foi droite en vue de notre propre salut et celui des autres.

CEC 1. Les prêtres et les diacres ne doivent pas coucher avec leur femme la veille de leur participation au saint mystère. Bien plus, si les membres du sacerdoce

ղաւթսն իւր, զոր վասն արժանաւոր լինելոյ զանձն իւր, աղաչէր վասն իջից Սուրբ Հոգւոյն ի խորհուրդն սուրբ որ ի վերայ սուրբ սեղանոյն, եւ տեսանէր յայտնապէս զՀոգին Սուրբ իջեալ ի սեղանն սուրբ եւ յամենայն ի կեանս իւր ոչ երբեք կատարէր զխորհուրդ պատարագին, եթէ ոչ իջեալ եւ հանգուցեալ տեսանէր զշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ ի պատարագն: Եւ եղեւ աւր մի ի կալ նորա առաջի սուրբ սեղանոյն եւ յասել զբանս աղաւթից ըստ սովորութեան իւրոյ որ առ Աստուած, զի իջցէ Հոգին եւ կատարեսցէ զխորհուրդ սուրբ պատարագին, եւ յայնժամ երեւումն տեսլեան Սուրբ Հոգւոյն ոչ եղեւ ըստ սովորութեանն որպէս յերէկն եւ յեռանդն: Եւ զարհուրեալ դողութեամբ, ուժգին արտասուաւք, եւ հառաչանաւք երիցս անգամ կրկնեաց զբանս աղաչանաց եւ ոչ եղեւ երեւումն շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ: Իսկ երանելին կայր զարհուրեալ եւ ողբալով աղաչէր վասն յայտնելոյ զպատճառսն չլինելոյ ընդունելի աղաւթից նորա վասն իջից Հոգւոյն Սրբոյ:

Եւ հայեցեալ նորա ի ձախակողմն կոյս ի սարկաւագն որ զքշոց պատարագին ունէր եւ տեսանէր զճակատն նորա լի չարաչար բորոտութեամբ որ յառաջագոյն սուրբ էր ի բորոտութենէ: Իսկ երանելին Եպիփան ձգեաց զձեռն իւր փութապէս ի բաց առ զքշոցն ի նմանէ եւ ասէ ցնա հեզութեամբ. «Երթ, որդեակ, գնա ի տուն քո եւ մի՛ ճաշակեր այսաւր յաստուածային խորհրդոյն»: Եւ սարկաւագն ել արտաքս եւ գնաց ի տուն իւր: Եւ հրամայեաց երանելին զքշոցն այլում սարկաւագի սպասաւորել սրբոյ խորհրդոյն: Եւ ապա սկիզբն արարեալ նորա աստուածային բանից պատարագին ուժգին արտասուաւք, եւ նոյն ժամայն ետես զՀոգին Սուրբ ի վերայ աստուածային խորհրդոյն ի սեղանն սրբութեան անարատ գառինն՝ փառակցին իւրոյ: Եւ զկնի արձակելոյ խորհրդոյն կոչեաց զսարկաւագն եւ ասէ. «Կամիմ ուսանել զպատճառս իրացն որ եղեն ի քեզ, որդեակ»: Նա պատասխանի տուեալ ասէ ցերանելին. «Ի գիշերիս յայսմիկ մերձեցայ ի կին իմ եւ յանդգնեալ ի սպասաւորութիւն սուրբ խորհրդոյս, զայս կրեցի»: Յայնժամ հրամայեաց կոչել զամենայն երիցունս եւ զսարկաւագունս եւ ասէ զնոսա. «Որդեակք իմ, որք արժանիդ եղէք սպասաւորութեան սրբոյ խորհրդեանն, ի բաց արարէք զմարմնասիրութիւն յանձանց ձերոց, զի մի՛ յանցանիցէք նոքաւք եւ արհամարհիցէք զիրաման մեծի քարոզին որ աղաղակէ եւ ասէ. «Որ ունիցին կանայս, որպէս թէ չունիցին՝ այնպէս կալցին» (Ա. Կոր. Է. 29): Եւ ցմեծ մարգարէն Մովսէս ասէր Աստուած, թէ ի սպասաւորութիւն կոչեցար՝ «Լոյծ ի բաց ընկեա զհողաթափս յոտից քոց» (յմմտ. Եսայ. Ի. 2), որ է մեռելութեան գործք, զի սպասաւորութիւնդ յոր կոչեցար՝ սուրբ է. եւ յայնմ հետէ ոչ մարմնաւոր հեշտութեանց պարապեաց մարգարէն, այլ բանին սպասաւորութեան: Եւ ի հնումն, որք կամէին ի սպասաւորութիւն խորանին մերձենալ՝ Գ. աւրեայ ի կանանց զգուշանային, որչափ պարտ է ի նորումս: Սոյնպէս եւ յորժամ կամիմք հաղորդել մեղսաքաւիչ խորհրդոյն, թէպէտ եւ կարեւոր է կերակուրն քան զանկողնոցն ցանկութիւն, սակայն զգիշերն ընդ մէջ անցուցանեմք: Այլ եւ ի սուրբ կերակուրս եւ յընկալեալս որք յանդգնաբար մերձենան մինչեւ անառակ արբենալ՝ ի մեղս եւս համարիմք նոցա ոչ եթէ զգինին, այլ զանառակ եւ զյանդուգն ցանկութիւն նոցա, զի վասն հացին առաջաւորութեան ասէր քահանայն ցԴաւիթ, թէ՝ «Զգուշացեալ են մանկունքդ քո ի կանանց, կերիցեն» (Ա. Թագ. ԻԱ. 4), ասէ Դաւիթ. «Սուրբ են յերէկէ եւ յեռանդէ յորմէ հետէ ելաք ի ճանապարհի» (Ա. Թագ. ԻԱ. 5). եւ ապա հրամայեաց՝ ահա որ ինչ բնութեամբ բարի է, յանդգնութիւն պիղծ առնէ,

juif s'abstenaient de leur épouses durant trois jours avant de s'approcher de l'autel, il est évident que les clercs de l'Église du Christ ne peuvent pas agir autrement. De la même façon, ils doivent s'abstenir des plaisirs de la table et passer la nuit en prière. Ils doivent notamment éviter le vin, non pas que la consommation de cette boisson constitue un péché, mais afin de se trouver en état de sainteté au moment de s'approcher de l'autel pour communier au corps et au sang du Seigneur.

եւ ոչ եթէ զբնութիւնն, այլ զյանդուգն եւ զանժամսն ասեմ: Արդ՝ որք արժանաւորեցայք աստուածային խորհրդոյն՝ մեծաւ երկիւղիւ զգուշացարուք բազում երկիւղիւ զանձինս ձեր արժանացուցանել կալ առաջի սեղանոյն եւ հաղորդել մարմնոյ եւ արեան Տեառն:

ԵՊԿ Բ. Վասն Էր աւրէնսդիրն չհրամայեաց մերձենալ յապարահն, քաջ հասիր ի վերայ եւ իմասցիս զչարաչար վնասն: Վասն ապարահին անկողնոց դիտեա, զի որ ոք առեալ զսերմանիսն ի լիճս եւ ի ծովակս սերմանեսցէ եւ ոչ յերկիր մաքուր՝ մոլեգնոտ համարիմք զնա, նոյնպէս լինին եւ ուիք կանանց ըստ ամսոց, զի կենդանի երկիր մանկանց յաւրինեսցի եւ զառեալն ի զուգակցէն մաքուր պահեսցէ: Արդ՝ ոչ այլ ինչ ունի պատճառք, բայց միայն վասն մանկանն կենդանութեան յինամսեայ ժամանակի յորովայնի մաւրն, վասն որոյ եւ ոչ ի մատաղահասակին մաւրն լինի ապարահին, զի չեւ է ժամանակ արգանդին լինել մանկաբեր. եւ ոչ՝ յորժամ դադարէ ի ծննդենէն՝ լինի այն, այլ միայն ի ծննդոց ժամանակին լինի այն, զոր տնկեալ է Արարչին զլինելն ապարահին ի բնութեանն կանանց, զի մանուկն կենդանի պահեսցի. ուստի յառաջագոյն մինչ չեւ մանուկն ստեղծեալ է, ապարահին յառաւելութենէ կերակրոցն անկեալ ի յարգանդն ըստ ամսոյն եւ ոչ գտեալ զմանուկն ի նմա, ճեպով արտաքս ելանէ. եւ յորժամ մանուկն ստեղծանի՝ որ ելանէ արտաքս վասն մանկանն պիտոյից, որով զկենդանութիւն ունի: Վասն որոյ պարտ է զարմանալ եւ փառաւորել զսքանչելագործն Աստուած, որ վասն մերոյ զարմանալոյ զնոյն կարմրութիւն արեանն ի սպիտակութիւն կաթին դարձուցանէ մինչեւ մանուկն զարգասցի եւ ապա անդրէն ի նոյն գոյնն դառնայ, բայց բնութիւն միեւնոյն է: Եւ պղծութիւն ի նմա ոչ գոյ, զի թէ պիղծ էր ծնունդն, ապա եւ զհարսանիսն ոչ հրամայէր: Պիղծ՝ պոռնկութիւն է եւ լի է չարախտութեամբ անկողինք նոցա: Սուրբ է ամուսնութիւնն: Եւ որ վասն որդւոց անկեալ է ի բնութիւն նոցա, զոր հաստատեալ է Արարչին, բայց վասն ապարահին մի՛ յոգիսն մեղիցուք, մի՛ զմարմինսն ապականեսցուք զծննդոցն, զի զայս Մովսէս եւ մարգարէքն պատուիրեն՝ «Ի կին ապարահի չմերձենալ» (յմմտ. Ղեւտ. ԺԵ. 19, 20, ԺԸ. 19, Ի. 18, Եզեկ. ԺԸ. 6), այսինքն յանկողինս նորա ոչ ելանել, զի մի՛ կենդանի ծնունդն ապականեսցի ժանդիւքն որ ի նմանէ աճեցեալք, զի յորժամ յիւրմէ զուգակցէն ընկալցի զմանկարարութիւնն՝ առողջ եւ անարատ պտուղ որովային ծնցի յաշխարհս: Ապա թէ արք եւ կանայք առանց միաբանութեան յանդգնաբար լրբեսցին զանարժանսն գործել, նոքա ոչ որդեծնութեան են ցանկացեալ, այլ պիղծ եւ անառակ ցանկութեան: Այլ եւ որք իմանալն կարեն եւ ոչ լինին աւուրքն այն որդեծնութեան, զի զաղտեղութիւնսն յոլովս ունին յինքեանս եւ ոչ տան պատկերին ստեղծանիլ եւ յաւդիլ ի միմեանս: Ապա եթէ սակաւ ունիցին զհիւթ աղտեղութեանցն ի ներս՝ յանկարծ ուրումն ստեղծանել ստեղծանի մանուկն: Բայց աղտեղութիւն ընդ ստեղծուածն խառնեալ ծնանին խեղք եւ թիւրք եւ մարմնահարք եւ կիսանդամք եւ աւելամարմինք, ջանգք եւ հիւանդոտք եւ անդամալոյծք. եւ ախտ աւրկութեան յաղտեղութենէն ի մասունս մասունս մարմնոյն բուսեալ եւ տնկեալ նեխէ եւ փտէ եւ վիրաւորէ եւ ապականէ զամենայն մարմինն, Է՛ որ ի տղայութեան, Է՛ որ յերիտասարդութեան, եւ Է՛ որ եւս յառաջ ժամանակաւ չար ախտն յայտնի. վասն զի սրբոյ եւ հոգելից մարգարէին ծանուցեալ պատուի-

CEC 2. À travers la Bible, Dieu a ordonné a de très nombreuses reprises aux hommes de ne pas s'approcher de leurs femmes pendant leurs règles, les rapports sexuels ayant pour but la procréation dans le cadre d'un mariage légitime qui est plein de sainteté (cf. Lv 15, 19-20; 18, 19; 20, 18; Éz 18, 6; Ps 2, 3; Ga 5, 4). De même, que quand nous avons les mains ou les vêtements sales, nous nous les lavons avant d'entrer à l'église; de même, la femme doit être lavée de ses impuretés avant de coucher avec son mari. De fait, ceux qui couchent avec leur femme pendant qu'elle a ses règles commettent un infanticide et soumettent gravement leur âme au péché.

ոէ եւ ասէ, թէ՝ «Ի կին ապարահ մի՛ ոք մերձեսցի» (յմմտ. Ղեւտ. ԺԵ. 19, 20, ԺԸ. 19, Ի. Եզեկ. ԺԸ. 6), որպէսզի մի՛ կենդանի ծնունդն կորիցէ աղտեղի ախտիւքն: Եւ արդ՝ եթէ Մովսէս, Եզեկիէլ եւ մարգարէքն պատուիրեցին չմերձենալ յանկողինս ապարահից, եւ հմուտք բժշկացն յանկողնոցն զգուշացուցանեն զմեզ, եւ կշտակարկատք հեթանոսաց ի բժշկական արուեստից տեղեկացեալք զնոյն զանազան ախտիցն յոլովութիւն որ զմարմինս փաղփեալ ապականեցին նոքաւք որ ի յայնմ ժամանակի ի տաղտկալի անկողինսն մերձենայցեն, որպէս աւրէնս իմն հաստատեցին՝ ոչ միայն յանկողնոցն հեռանալ, այլ եւ ի տանցն եւ յարանցն հալածել իբր զբնութիւնս, զոր արար Աստուած, պիղծ համարել: Այլ մեք ոչ եթէ զոր արար Աստուած եւ հաստատեաց ի բնութեան կանանց խոտեմք եւ իշխեմք պիղծ համարել, այլ որպէս մարգարէն պատուիրեաց չմերձենալ յանկողինս նոցա վասն մանկակորոյս լինելոյ, որոց ոչ տայ ստեղծանիլ աղտեղութեանցն յոլովութիւն, եւ թէ յանկարծ ստեղծանի՝ լի ախտիւք եւ աղտեղութեամբ: Վասն այնորիկ եւ մեք պատուիրեմք ընդ մարգարէին՝ «Մի՛ մերձենալ յանկողին ապարահից» (յմմտ. Ղեւտ. ԺԵ. 19, 20, ԺԸ. 19, Ի. 18), զի ծնունդն կորիցէ եւ ծնաւղքն յոգիս իւրեանց մեղանչեն աներկիւղաբար եւ յանդգնաբար, զի մեղքն յանդգնագոյն գործին եւ ոչ ակամայ եւ ցաւաւք: Իսկ որ ի սրբութիւնսն պատկառեն մտանել յաւուրս աղտեղութեանն, բարւոք առնեն վասն պատուի սրբութեանն, զի եւ մեք յորժամ ձեռս զխոտս ունիմք կամ հանդերձս զեռաթաթախս, պատկառեմք ի սրբութիւնսն մտանել եւ աղաւթել, այլ լուսանամք եւ մաքրեմք եւ ապա մտանեմք եւ անխիղճ իմն կատարեմք զաղաւթս որ է աւրինակ, թէեւ ոգւովքն սրբելովք պարտ է մտանել եւ կալ առաջի Աստուծոյ: Իսկ որ ըստ երրորդութեանն զանձն պիղծ ոք համարի, այնպիսին ընդ աւրինացն կապանաւք է եւ ընդ անիծից, զոր մարգարէն բողոքէր. «Խզեսցուք զկապանս նոցա» (Սաղ. Բ. 3) եւ որ այլն. եւ Պաւղոս ասէ, թէ՝ «Խափանեալ էք ի Քրիստոսէ որ աւրինաւքն արդարանայք» (Գաղ. Ե. 4): Արդ մի՛ ըստ հնոց աւրինացն իբրեւ ի պղծութենէ ոգւոյ խորշեսցուք ի յայսմանէ, այլ իբրեւ ի զազրալի մարմնոյ աղտոյ մերժեալ փախիցուք մինչեւ յաւր մաքրութեան նոցա եւ մանաւանդ յանկողնոց ապարահիցն բազումք փախիցեն, քանզի ոչ միայն հեղձութեան ծննդոցն են պարտապանք, այլ եւ չարաչար յոգիս իւրեանց մեղանչեն, որք անդէն իսկ յորովայնին զմանկարարութիւնն աղտովն ապականեն եւ ոչ տան նկարել ի կենդանութիւն:

7. Թոշակ կամ վերջին Հաղորդութիւն

ՆԻԿ ԺԳ. Վասն այնոցիկ որք հրաժարենն յաշխարհէս եւ ի կենդանութեանն աւրինաց չէին արժանի՝ յետին թոշակէն մի՛ զրկեսցին, այսինքն յաւրինաց անտի. ապա եթէ յետ անյոյս լինելոյ ծանր հիւանդութեանն հասանելոյ եւ զմարմինն տէրունական ճաշակելոյն, դարձեալ ի կենդանութիւն հաստատեսցի, կացցէ տարի մի ընդ այնոսիկ որ լոկ աղաւթիցն հաւասարեն առ դրանն եւ մի ամ մտեալ յեկեղեցի՝ ելցէ ընդ ապաշխարողս, եւ վարդապետն մարդասիրութեամբ հայելով ի ջերմեռանդն ապաշխարութիւնն եւ ըստ ընչից մարդոյն՝ տուրս աղքատաց հրամայեսցէ եւ Գ. ամս ապաշխարեալ՝ կամ եղեւ սուրբ ժողովոյն հաղորդել ի մարմնոյ Տեառն:

ԱՆԿ Զ. Վասն այնոցիկ որ ի լոկ սաստելոյն կամ տանջանաւք կամ տնառու-

7. Le Viatique ou dernière Communion

NIC 13. Les mourants qui sont indignes de l'eucharistie ne seront pas privés du viatique, mais si après l'avoir reçu, ils se rétablissent, ils resteront pendant un an avec ceux qui participent seulement aux prières à la porte, puis pendant un an ils entreront à l'église et sortiront avec les pénitents, et le *vardapet* considérant avec charité la ferveur de leur pénitence et de leurs dons aux pauvres proportionnés à leur fortune, donnera son autorisation, et après trois ans de pénitence, ils pourront communier.

ACY 6. Ceux qui ont sacrifié sous de simples menaces de mauvais traitements, de

թեամբ կամ վասն ի տեղեաց աւտարացուցանելոյ հնազանդեցան եւ զոհս արարին եւ մինչեւ ցայս ժամանակս ոչ դարձան եւ ապաշխարեցին եւ այժմ եւ յառաջ քան զժամանակ ժողովոյն մերձեցեալ հպին ի միտս ապաշխարութեան եւ դառնալոյ. կամ եղեւ, զի մինչեւ յաւրն Զատկի ընդ ունկնդիրս կացցեն եւ յետ մեծի աւուրն, այսինքն է Զատկին, ընդ կարգաւք լիցին զերիս ամս. եւ յետ Բ. ամաց հաւասարեսցին առանց աւրինաց. եւ այսպէս եկեսցեն ի կատարեալն, զի ամենայն իրաւք Զ. ամն կատարեսցեն: Ապա եթէ ոք յառաջ քան զժողովն ընկալաւ ապաշխարութիւն, յայնմ ժամանակէ թուեսցին նոցին սկիզբն զՁ. ամն կատարելոյ: Ապա եթէ ինչ վիշտք կամ ակնկալութիւն մահու ի հիւանդութենէ կամ յայլ ինչ պատճառանաց պատահեսցէ, զայսպիսիսս ընդ սահմանաւ կալցին:

ԱՆԿ Թ. Վասն այնոցիկ որք ինքեանք չհեռացան ի զոհելոյ կռոցն եւ յուտելոյ զպղծեալն, այլ եւ զեղբարս, եւ զընկերս իւրեանց բռնադատեցին պատրանաւք հաւասարել կորստեան իւրեանց եւ մղեցին, ընկեցին ի գուբ խորխորատին, որպէս եւ գրեալ է. «Գուբ զոր փորեաց եւ պեղեաց՝ ի նոյն խորխորատ անկցին, զոր գործեցին» (Սաղ. Է. 16): Արդ՝ զայսպիսիսն առաջին կանոնքն սպանանել հրամայեն, այլ երկրորդս կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն միաբանութեան ընդդէմ երթալ տէրունական հրամանին, «Եթէ ոք ուրասցի զիս առաջի մարդկան, ուրացայց եւ ես զնա առաջի հաւր իմոյ որ յերկինս է» (Մատթ. Ժ. 33) եւ «Զոր արձակիցէք յերկրի, արձակեալ լիցի յերկինս» (Մատթ. ԺԸ. 18): Արդ՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն, զի կեցցեն եւ մի՛ մեռցին՝ եթէ ի դարձ փրկութեան եկեսցեն ի կատարեալ խոստովանութիւն մոլորեցուցիչքն որ մոլորեցուցին զընկերս իւրեանց, բազում զղջմամբ եւ բազում վաստակաւք զյետին թոշակն ընկալցին. իսկ զորս մոլորեցուցին՝ Է. ամ ընդ կարգաւք լինել եւ Դ. ամ ընդ ձեռամբ հաւասարել աղաւթիցն, ի ձեռն տրոց հաղորդել աւրինաց:

ԱՆԿ ԺԷ. Վասն այնոցիկ ոյք ընդ անասունս պղծեցան, զի թէ ի կուսութեան ոք գործեաց զպղծութիւնն, որպէս թէ հնգետասան ամեան իցէ՝ ԺԵ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ եւ Ե. ամ ընդ ձեռամբ, հայելով եւ քննելով զապաշխարութիւնն թէ արտասուաւք, ջերմեռանդն սրտիւ զղջանալով, քաւելով զմեղսն տրաւք տնանկաց, հաղորդելոյ արժանի լիցի յաւրէնսն: Ապա եթէ ի կատարման հասակի իցէ՝ որպէս թէ ի Ի. ամեանս, Ի. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ եւ Ե. ամ ընդ ձեռամբ: Եւ եթէ յամեալ իցէ ի մեղսն՝ յաւելցեն յապաշխարութիւնն, քննեսցի ըստ ջերմութեանն տրաւք տնանկաց, հաղորդեսցի աւրինաց: Ապա եթէ կին ունիցի եւ զգործ պղծութեանն գործիցէ՝ մինչեւ ի վախճան անձին իւրոյ ընդ ունկնդիրս կացցէ հեծեծանաւք եւ հառաչանաւք, եւս տրաւք տնանկաց: Կամ եղեւ մեծ ժողովոյն վասն մարդասիրութեանն Աստուծոյ յելս անձին իւրոյ զյետին թոշակն տայցեն, եւ անասունն թէ յուտելեաց իցէ՝ զկաթն եւ զշաղիղն շունք կերիցեն:

ԿԵՍ Դ. Վասն որ ոչ զպոռնկորդի, այլ զարդար զաւակս սպանանեն կամաւք չարարուեստիւք իւրեանց մինչեւ ցմահ ընդ պատժովք լիցին, ընդ ունկնդիրսն կացցեն եւ ի ձեռն տրոց տնանկաց յելս վախճանին զյետին թոշակն տայցեն. եթէ արանց իցէ վնասն եւ եթէ կանանց՝ կանոն նոյն լիցի:

confiscation de leur maison ou d'exil, puis ne se sont pas convertis ni fait pénitence jusqu'à présent, et dorénavant veulent faire cela, le concile a décidé qu'ils se tiendront avec les auditeurs jusqu'à Pâques, puis ils se tiendront prosternés pendant trois ans et après deux ans, ils participeront au sacrifice sans la communion, et après un an supplémentaire, ils recevront la communion. Mais pour celui qui a reçu la pénitence avant le concile d'Ancyre, on comptera l'accomplissement des six ans à partir de ce moment-là. Mais si quelque souffrance ou menace de mort survient, on lui appliquera le décret (*i.e.* on leur donnera le viatique).

ACY 9. Concernant ceux qui non seulement ont sacrifié aux idoles et ont mangé ce qui était impur, mais qui ont aussi par ruse contraint leurs frères et leurs compagnons à partager leur perte (Ps 7, 16); les premiers canons ordonnaient de les exécuter, mais en second lieu, le concile a unanimement considéré que cela s'opposait à l'ordre du Seigneur (Mt 10, 33; 18, 18). Ils pourront donc vivre, à condition qu'ils reviennent au salut et à une confession parfaite, et ceux qui ont trompé leurs compagnons recevront le viatique moyennant un grand repentir et de nombreuses pénitences; tandis que ceux qui ont été égarés se tiendront pendant sept ans avec les prosternés et, pendant quatre ans, ils participeront aux prières sous surveillance, et grâce à leurs dons, ils participeront à la communion.

ACY 17. Celui qui se souille avec des bêtes en étant vierge et est âgé d'environ quinze ans par exemple, se tiendra pendant quinze ans avec les auditeurs, et pendant cinq ans il sera sous surveillance, et on examinera sa pénitence, et s'il se repent avec un cœur fervent et des dons aux pauvres, il pourra communier. Mais s'il est adulte – autour de vingt ans par exemple –, il se tiendra pendant vingt ans avec les auditeurs, et pendant cinq ans il sera sous surveillance, et s'il s'est obstiné dans le péché, on ajoutera de la pénitence, on examinera la ferveur et par des dons aux pauvres, il participera à la communion. Mais s'il est marié, il se tiendra avec les auditeurs jusqu'à sa mort dans les soupirs et avec des dons aux pauvres. Mais le concile a décidé qu'il pourra – en raison de l'amour de Dieu pour les hommes – recevoir à sa mort le viatique, quant à la bête, si elle est comestible, les chiens en mangeront le lait et le cadavre.

CES 4. Celles ou ceux qui tuent volontairement leur enfant non adultérin, mais légitime seront punis toute leur vie, ils se tiendront avec les auditeurs et grâce à des dons aux pauvres, ils recevront le viatique.

ԿԵՍ Ը. Վասն չար դիւթակախարդաց ջատկաց, որք մեծամեծ աւճիրս գործեն եւ դառնացուցանեն զԱստուած ի խորհուրդս իւրեանց, նոքա եւ յՈրդւոյն ուրանան, նոքա եւ զՀոգին սուրբ հայհոյեն, նոքա եւ զարդար զարիւն հեղուն ի զոհել չարեացն. զայնպիսիսն առաջին կանոնն եւ գիրն չապրեցուցանէ եւ արժանի են մահու թէ ի զղջումն ոչ եկեսցեն. բայց շնորհաց հոգիս կեցուցանէ թէ ի զղջումն եկեսցեն յապաշաւանս եւ ի խոստովանութիւն ըստ աստուածեղէն գրոց, թէ «Ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին» (Եզեկ. ԺԸ. 32), այլ զդառնալ նորա եւ զկեալ: Կամ եղեւ մեծ ժողովոյն վասն մարդասիրութեանն Աստուծոյ, այնպիսիքն մինչեւ ի վախճան ընդ ունկնդիրսն կացցեն եւ քննեսցին եւ փորձեսցին հետք նոցա, բայց վարդապետն զմարդասիրութիւն եւ զյորդորումն եւ զյոյս ողորմութեան եւ զխոնարհել առ այնպիսիսն մի՛ արգելցէ, զի մի ի հին սովորութիւնն միտեսցեն միտքն, ողորմութեամբ, գթով եւ տրաւք տնանկաց քաւեսցեն եւ յետին թոշակին արժանի լիցին:

ԿԵՍ Ժ. Վասն գողոց, աւազակաց, մարդասպանաց եւ որ գաղտնի մահաբեր դեղովք անողորմ խողխողեն զորդիս մարդկան եւ որք հրով կիզուն եւ հրդեհեն զվաստակս եւ զշինուածս ոմանց մարդկան եւ մեծամեծ աւճիրս եւ բազում հարուածս, բազմադիմի եւ ազգի ազգի չարիս ածեն որդւոց մարդկան, նոքա եւ զարիւն արդար հեղուն, նոքա եւ զսրբութիւնս կործանեն, նոքա եւ զմանկունս եկեղեցւոյ խողխողեն, նոքա եւ զհայհոյութիւն ի բարձունս ձգեն, զայսպիսիս աւրէնքն եւ առաջին կանոնքն սպանանել հրաման ետուն, զի եւ այլքն խրատեսցին, եւ արժանի են մահու թէ ի չար գործոցն ոչ դարձցին. ապա եթէ քան զըմբռնելն յառաջ եւ ի չարչարանս արկանել ինքնին ի խոստովանութիւն եկեսցէ եւ ի չար գործոցն ամենեւին ի բաց կացցէ՝ կամ եղեւ մեծ եւ աստուածասէր ժողովոյն զամենայն ինչ ընդ ապաշխարութեամբ արկանել, զի ուղիղ ապաշխարութիւն, թէ եւ մերձեալ լինի ի դրունս դժոխոց, կորզէ ի բաց, որպէս զԵզեկիայն: Ապաշխարութիւն զինոցն ի ցաւղ դարձուցանէ, պահք եւ աղաւթք զբերանս առեւծուց սանձեն. քանզի ջերմ արտասուք եւ ապաշխարութիւն զմարդիկ ընդ հրեշտակս խառնեն եւ զհրեշտակս՝ ընդ մարդիկ, որպէս եւ Տէրն տերանց թողեալ զբազում հաւտսն որ յերկինս զմիոյ ոչխարիս զմարդկութեանս զհետ ընթանայր եւ ասէր թէ «Ուրախութիւն է հրեշտակաց ի վերայ միոյ մեղաւորի զղջացելոյ եւ ապաշխարեցելոյ» (Ղուկ. ԺԵ. 10): Արդ՝ եթէ դարձցին այսպիսի չարագործքն, զոր պատմեցաք ձեզ, սրտի մտաւք եւ յաւժարութեամբ ի խոստովանութիւն եւ ի դարձ փրկութեան եկեսցեն եւ զհին խմորն զայտումն մեղացն ցածուսցեն եւ ի նոր զանգուած եկեսցեն ջերմ արտասուաւք եւ գթով տնանկաց, քանզի եւ մեծ մարգարէն Դանիէլ բողոքէր առ թագաւորն, զի զմեղս քո ողորմութեամբ քաւեա եւ զանաւրէնութիւնս քո գթով տնանկաց նորափետուր զարդարեսցին, ընդունի զնոսա կանոնս. բայց ապաշխարութիւն յայտ լիցի, քանզի թագաւորն այն Ե. ժամանակ արածեցաւ ընդ անասունս, քանզի ամենայն մեծամեծ մեղացդ, զոր շարեցաք ի կարգի եւ ցուցաք ձեզ ապաշխարութիւն, միագոյն է մի աւրինակաւ, թէ գայթ ի գայթ ինչ իցէ ի վախճանի իւրեանց ընկալցին զյետին թոշակն. ապա եթէ ջերմեռանդն սրտիւ հայեցեալ վարդապետին եւ քննեալ զգործս նոցա եւ զխորհուրդս սրտից նոցա, ներելով արասցէ եւ զյորդորումն եւ զսէր մի՛ արգելցէ, ԺԵ. ամ ի դրունս ունկնդրաց եւ Ե. ամ հաւասարեսցէ ընդ ձեռամբ աղաւ-

CES 8. Les mauvais sorciers ou sorcières qui commettent de très grands méfaits, outragent et blasphèment la Trinité, et versent le sang juste en sacrifice au Malin; le premier canon et l'Écriture les condamnaient à mort s'ils ne venaient pas au repentir; à présent, s'ils viennent au repentir et à la confession, ils vivront (Éz 18, 32). Et en raison de l'amour de Dieu pour les hommes, le concile a décidé qu'ils se tiendront avec les auditeurs jusqu'à leur mort, et leur conduite sera examinée et éprouvée, mais le *vardapet* les exhortera et les consolera afin qu'ils ne rechutent point, et par des dons aux pauvres, ils seront dignes du viatique.

CES 10. Les voleurs, les bandits, les assassins, ceux qui en secret recourent au poison pour tuer les enfants des hommes, les incendiaires qui brûlent les travaux et les édifices de certains, ceux qui infligent des coups, des maux et de graves préjudices aux enfants des hommes, qui versent le sang juste, renversent les choses saintes et blasphèment contre Dieu ont été – s'ils n'arrêtent pas leurs mauvaises actions – condamnés à mort par la Loi et les premiers canons, afin de servir d'exemple aux autres (1 Tm 1,20). Mais si avant d'être exécutés, ils passent aux aveux et cessent leurs mauvaises actions, le concile a décidé de les soumettre à la pénitence jusqu'à leur mort, et grâce à leurs dons aux pauvres, ils pourront recevoir le viatique (Is 38; Dn 3,50; Lc 15,10; 1 Co 5,7; Dn 4,24, 29). Pour tous ces énormes péchés, la pénitence est uniforme; mais s'ils font preuve d'ardeur dans leur pénitence, le *vardapet* observant leurs actions et en les exhortant pourra faire preuve de charité: ils se tiendront près de la porte avec les auditeurs pendant quinze ans et, pendant cinq ans, ils participeront aux prières sous surveillance, puis ils communieront si c'est l'avis du prêtre.

թից, ապա հաղորդեսցի աւրինաց եթէ կամք իցեն երիցուն (հմմտ. Ես.ԼԸ; Դան. Գ. 50, Դ. 24, 29; Ղուկ. ԺԵ. 10; Ա. Կորնթ. Ե. 7):

ՆԷԿ Բ. Կին եթէ լինիցի երկուց եղբարց՝ մերժեսցեն յիրերաց. կինն մինչեւ ի մահ ընդ ունկնդիրս կացցէ, նոյնպէս եւ այրն, ապա ըստ վարուցն իբրու թէ ողջացեալ իցեն ի մեղացն ի ձեռն ողորմութեան եւ պահոց՝ ի վախճանի իւրեանց հաղորդելոյ յետին թոշակին արժանի լիցին. ապա եթէ մինչ ի զուգութեանն են մահ տիրեսցէ, զոր ասեն՝ «Մահ մեղաւորին չար է» (Սաղ. ԼԳ. 22), զրկեալ եղիցին ի թոշակէն. բայց որ մնայն՝ այնպիսւոյն դժուարագոյն է ապաշխարութիւնն. իշխան լիցի վարդապետն ապաշխարութիւն դնել խստագոյն, որպէս եւ կամեսցի, ի ջերմութիւն ապաշխարութեանն հայեցեալ եւ յողորմութիւն գթոյ տնանկաց եւ մեծամեծ տրաւք, իշխան լիցի կարճել զժամանակն:

ՆԷԿ Թ. Վասն որ երրորդք իցեն. նոցայն ոչ ամուսնութիւն, այլ յամենայն ժամ պոռնկութիւն է: Եթէ ժամանակ կենաց իւրեանց յերկարեսցի եւ այլ վարքն կատարեալ հաւատովք իցեն սուրբ սրտիւ՝ ԺԵ. ամ ընդ ունկնդիրս եւ Ե. ամ հաւասարել աղաւթից ի ձեռն մեծամեծ ծախից, գթով, պահովք, ողորմութեամբ, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցին: Ապա եթէ վարքն յետնութեամբ իցեն, ահա դիցես մեղս ի վերայ մեղաց նոցա՝ բազում աշխատութեամբ ի ձեռն տրոց ողորմութեան յետին թոշակին, թէ լիցին արժանի: Ապա եթէ քակեսցին ի միմեանց ի ձեռն հաւատոց կամաւք իրերաց, եւ կամ մինչդեռ ի զուգութեանն են եւ մինն մեռցի, եւ որ մնայն սրբութեամբ կեցցէ, ընդունելի է, վարդապետն հայեսցի եւ ներելով արասցէ:

ՆԷԿ ԺԲ. Իսկ եթէ ոչ վասն պոռնկութեան եւ ոչ վասն չար գործոյ եթող զկին իւր, այլ վասն վատաբարութեան, որպէս թէ այլում ակն եդեալ իցէ՝ զայնպիսիսն ոչ ընդունին կանոնք մինչեւ դառնալ նորա յառաջին կինն, եւ ընդ յանցանացն Է. ամ ապաշխարութիւն ընկալցի, Ե. ամ արտաքոյ եւ Բ. ի ներքս: Ապա եթէ ոչ դարձցի առ բուն կինն իւր՝ զկեանս տանն իւրոյ բաժանեսցէ, զկէսն կնոջն իւրում տացէ եւ տուգան յեկեղեցի, զի զպսակն աւրինութեան զոր ընկալեալ էր վասն ամուսնոյ իւրոյ անարգեաց եւ ինքն զամենայն աւուրս կենաց իւրոց պոռնիկ կոչեսցի, մի՛ մտցէ յեկեղեցի Աստուծոյ, այլ ի դուրս հաւասարեսցի աղաւթից, ի ձեռն ողորմութեան տրաւք տնանկաց եւ վասն ջերմ արտասուաց զյետին թոշակն ընկալցի: Ապա եթէ կինն մեռցի եւ այլ կին չառնիցէ, ջերմ յապաշխարութիւն եկեսցէ, Է. ամ ի դրունս կացցէ եւ Գ. ամ ընդ ձեռամբ աղաւթից հաւասարեսցէ, ի ձեռն ողորմութեան, գթով տնանկաց քաւեալ զմեղսն՝ հաղորդեսցի աւրինացն:

ՀԱԹ ԾԷ. Հարցումն. Թէ ոք զկին իւր եթող եւ այլ կին արար եւ թողեալ կինն մեռաւ եւ նա զոր արարն նովին կնաւն ապաշխարութիւն խնդրէ, զինչ պարտ է առնել: Պատասխանի. Մեկնել պարտ է. ապա եթէ ոչ մեկնեսցին՝ ծանր ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի եւ յելս անձին իւրոյ զյետին թոշակն ընկալցին:

NEO 2. La femme qui épouse deux frères devra se séparer de son second mari et tous deux feront pénitence en se tenant avec les auditeurs jusqu'à leur mort, mais selon leur conduite et grâce à la miséricorde (*i.e.* aux dons), et au jeûne, ils pourront recevoir le viatique. Mais s'ils restent ensemble et que l'un d'eux meurt – sans recevoir le viatique (Ps 33, 22) - le *vardapet* pourra infliger une pénitence plus dure pour le survivant, mais selon la ferveur de la pénitence et de la pitié, et de grands dons aux pauvres, il pourra raccourcir le temps de pénitence.

NEO 9. Les troisièmes noces ne sont pas un mariage mais de la fornication. Mais si la vie des époux se prolonge et que, par ailleurs, ils se conduisent avec une foi parfaite, après quinze ans passés avec les auditeurs, puis après avoir participé pendant cinq ans aux prières, grâce au jeûne et à l'aumône, ils pourront communier une fois par an. Mais si leur conduite est vile, ce péché s'ajoutera à leur péché précédent et c'est seulement au prix d'œuvres pénibles et de dons de miséricorde qu'ils pourraient être dignes du viatique. Mais si grâce à leur foi, ils se séparent ou si l'un des deux meurt et que l'autre vit saintement, on pourra le recevoir, le *vardapet* l'observera et agira avec indulgence.

NEO 12. Celui qui renvoie sa femme non pour cause de fornication ou pour toute autre mauvaise action, mais du fait de sa propre immoralité – par exemple car il a jeté les yeux sur une autre femme – ne sera pas admis par le canon tant qu'il ne sera pas retourné avec sa première femme; et pour sa faute, il recevra une pénitence de sept ans, pendant cinq ans, en dehors de l'église, et pendant deux ans, à l'intérieur. Mais s'il ne retourne pas à sa femme légitime, le patrimoine de sa maison sera partagé et il en donnera la moitié à sa femme, et paiera une amende à l'Église pour avoir méprisé le mariage, et lui-même sera appelé fornicateur durant toute sa vie, et il n'entrera pas dans l'église mais participera aux prières à la porte jusqu'à sa mort, et grâce à des dons aux pauvres et à des larmes, il recevra le viatique. Mais si la femme meurt et qu'il ne se remarie pas, après une pénitence fervente – en se tenant pendant sept ans à la porte et en participant aux prières sous surveillance pendant trois ans, et grâce à la miséricorde (*i.e.* des dons) en faveur des pauvres –, il pourra communier.

QCA 57. Celui dont la première épouse – qu'il a abandonnée pour épouser une autre femme – meurt ne peut pas faire pénitence avec sa seconde femme, il doit la quitter car ils sont adultères; et s'ils restent malgré tout ensemble, ils subiront une lourde pénitence pour être dignes du viatique au moment de leur mort.

ՀԱԹ ՁԶ. Հարցումն. Թէ ոք յանցաւոր է ի բազում մեղս եւ քահանայքն աղաչեն, զի դարձցի յապաշխարութիւն եւ նա ստունգանէ եւ արհամարհէ զնոսա, թէ յանկարծակի անկանի յախտ մահու եւ խնդրէ աւրէնս ի ժամ մահուն, պարտ է տալ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Տալ արժան է:

ՀԱԹ ՁԷ. Հարցումն. Թէ երախայ ոք յամպարշտութեան եւ յաղտեղութեան կեցեալ է ի մանկութենէ իւրմէ եւ ի հիւանդութիւն անկանի եւ կոչէ քահանայս եւ ասէ. «Տուք ինձ կնիք», եւ վկայութիւն դնէ առաջի Աստուծոյ եւ ասէ. «Թէ ապրեցայց աստի յառաջ սրբութեամբ կեցից», եւ քահանայքն ըստ վկայութեան նորա տան նմա կնիք եւ նա յորժամ յառնէ ի հիւանդութենէն՝ դարձեալ ի նոյն աղտեղութիւն տայ զանձն իւր, եւ յորժամ հասանէ ի վերայ նորա ախտ մահու եւ դարձեալ խնդրէ աւրէնս, պարտ է տալ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Պարտ է տալ:

ՇԱՀ Ը. Եթէ ոք ի կախարդութեան գտցի այր կամ կին, եւ յուրացութեան կամ յայլ չարագործութեան, եւ ի զղջումն եւ յապաշխարութիւն ոչ եկեսցեն՝ ըստ գրոց հրամանի քարկոծ լիցին (Ղեւտ. Ի. 27): Ապա եթէ ի խոստովանութիւն եկեսցեն՝ ցելս անձանց իւրեանց յապաշխարութեան կացցեն ԺԲ. ամ առ դրանն ընդ ունկնդիրսն եւ Գ. ամ ընդ ապաշխարողս ելցէ, եւ յամենայն ժամ քննեալ հետքն ի ձեռն ողորմութեան եւ գթոյ տնանկաց, բազում ինչս ծախեալ ի կարաւտեալս վասն փրկութեան անձանց, ջերմեռանդն արտասուաւք զյետին թոշակն ընկալցին:

ԹՍՎ Ա. Որպէս ասէ Տէր ցՄովսէս «Մի առնէք ըստ գործոց հեթանոսաց, զի մուծանեն զձեզ ի մէջ իւրեանց, զի տխուր արարին զիս եւ ըստգիւտ զնոսա երկիր: Ի գրոց իմանայք, զի՞ առաքեցէք առ իս»: Ահա Արարածք եւ Մարգարէք առ ձեզ եւ Աւետարանք առ ձեզ են, ի նոցանէ կարող էք ուսանել եւ տալ ապաշխարութիւն անձանց ձերոց: Մի արգելուք զապաշխարութիւն, զի «Մի եղիցուք կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22): Վասն զի, ասէ Տէր կամարար, թէ ոչ պահիցէք զպատուիրանս զայս, «Արգելցեն երկինք զանձրեւ եւ երկիրս զպտուղ իւր» (Բ. Օրէնք ԺԱ. 17). սատակեսցի երէ եւ գրաստ եւ թռչուն (յմմտ. Ովս. Դ. 3): Այս ամենայն յամս ձեր եղեւ. ո՞չ իմանայք, եղբարք: Քննեցէք եւ ի բաց ընկեցէք «Զչարն ի միջոյ ձերմէ» (Բ. Օրէնք ԻԱ. 21), զի մի՞ պարտաւոր եղիցուք արեան նոցա յաւուրն դատաստանի, վասն զի ի ձեռս քահանայիցն են «Փականք արքայութեան երկնից» (Մատթ. ԺԶ. 19). զի մի՞ եղիցուք իբրեւ զայնոսիկ, որ ինքեանք ոչ մտանեն եւ զայնոսիկ որ մտանելոցն են՝ արգելուն (յմմտ. Մատթ. ԻԳ. 13): Ո՞չ իմանայք, եղբարք, որ արգելուն զապաշխարութիւն՝ ինքն տայ զարիւն նոցա յաւուրն դատաստանի, որպէս ցուցանեն մեզ Արարածք. զոր Աստուած անէծ եւ որոշեաց՝ ո՞վ է որ աւրինէ զնա: Ո՞չ այսպէս ասէ Տէր՝ «Երկինք եւ երկիր անցցեն, յովտ մի ի նշանաց փոքրիկ ոչ անցցէ» (Մատթ. Ե. 18, Ղուկ. ԺԶ. 17): Այժմիկ, եղբարք, քաւեալք եղիցուք ի մեղաց աւտարաց. քաւեսցուք զայնոսիկ, որ տգիտութեամբ յանցանեն, ասէ. նոքա «Զարքայութիւն Աստուծոյ ժառանգել ոչ կարեն» (Ա. Կոր. ԺԵ. 50, Զ.). ոչ եթէ նոքա միայն, այլ

QCA 86. Il ne faut pas refuser la communion à celui qui ayant commis de nombreux péchés et ayant méprisé les appels à la pénitence des prêtres est soudainement saisi par une maladie mortelle.

QCA 87. Le catéchumène qui mène une vie impie et impure depuis son enfance et qui, tombant malade, demande aux prêtres de le baptiser en promettant devant Dieu qu'en cas de survie il mènerait une vie pieuse, et qui après avoir été baptisé – sur la foi de sa promesse –, et recouvré la santé retombe dans les mêmes impuretés, puis quand une maladie mortelle l'atteint demande la communion, il pourra malgré tout la recevoir.

SHV 8. L'homme - ou la femme - qui est trouvé en train de pratiquer la sorcellerie ou d'apostasier ou de commettre tout autre méfait et qui n'incline pas vers le repentir et la pénitence, sera lapidé selon le commandement de l'Écriture (Lv 20, 27). Mais s'il se confesse, il se tiendra dans la pénitence jusqu'à sa mort, pendant douze ans à la porte de l'église avec les auditeurs et pendant trois ans, il sortira de l'église en même temps que les pénitents, et à toute heure, il fera l'aumône aux indigents, en vendant de nombreux biens en faveur des nécessiteux en vue du salut de son âme et grâce à des larmes ferventes, il recevra le viatique.

SEW 1. Les Saintes Écritures dénoncent inlassablement les homicides (1 Tm 5, 22; Dt 11, 17; Os 4, 3; Dt 21, 21; Mt 16, 19; 23, 13; 5, 18; Lc 16, 17; 1 Co 15, 50; 6, 9). À présent, excluez-les et donnez-leur la pénitence, à chacun selon ses péchés. Ne faites pas cela hors de la loi des chrétiens, mais à partir de l'Écriture qui indique les péchés que Dieu a maudits et anathématisés. Tenons-nous désormais loin du sanguinaire car le Seigneur dit: «Il sera gémissant et tremblant sur la terre» (Gn 4, 12). Mais à présent, il fera pénitence tous les jours de sa vie et au jour de sa mort, il sera réintégré.

եւ որ կցորդ են նոցա: Այժմ որոշեցէք զնոսա եւ տուք նոցա ապաշխարութիւն, եւ իւրաքանչիւր ըստ մեղաց նոցա: Մի՛ արտաքոյ աւրինաց, այլ ի գրոց, ի մեղաց, զոր Աստուած անէծ եւ նզովեաց: Ի բաց կացցուք այսուհետեւ յարիւնահեղէ, վասն զի, ասէ Տէր. «Եղիցի երերեալ եւ տատանեալ յերկրի» (Ծնն. Դ. 12): Այլ այժմ ապաշխարեսցէ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց եւ յաւուր մահուան իւրոյ խառնեսցի:

ԿԻԻ Գ. Որք ամուսնացեալ են ընդ հեթանոսաց եւ տացէ նոցա Աստուած ժամանակ ապաշխարութեան, զամենայն ժամանակս ապաշխարեսցեն արտասուաւք եւ ողորմութեամբ, որպէս զի զամենայն ինչս իւրեանց տացեն աղքատաց, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցին աւրինաց: Ապա եթէ ոչ գոյ տեղի եւ ոչ զերծանի ի կապանաց անաւրէնութեանն, զնեսցեն ծառայս եւ ազատեսցեն քանի եւ կարասցեն. եւ ապա յետին թոշակին արժանի լինիցին:

ԿԵՆ ԺԳ. Պարտ է զվախճանեալսն շնորհի արժանի առնել թէպէտ եւ անարժանք իցեն, իսկ կեցեալք՝ արգելուլ:

ԿԵՆ ԼԴ. Եթէ ոք ընդ բազում ամուսնութիւնս անցեալ է, ի վախճանին արժանի լիցի շնորհին:

ԲԳԿ ԺԲ. Որ զՔրիստոս ուրանայ եւ յանցանէ զփրկական խորհրդովն՝ զամենայն ժամանակսն լալով ապաշխարեսցէ եւ յետին թոշակին արժանի լիցի, եթէ այր եւ եթէ կին:

ԲԳԿ ԺԳ. Եթէ ոք պոռնկի ի տան Աստուծոյ ընդ արուի կամ ընդ իգի՝ արժանի լիցի միայն զհաւատացեալս տեսանել Ժ. ամ, յետ Ժ. ամի արժանի լիցի ընդ հաւատացեալս կալ՝ Ե. ամ ընդ ունկնդիրս, Ա՝ ընդ ձեռամբ մտցէ եւ ելցէ ընդ ապաշխարողս. ապա արժանի լիցի արիւնաց: Թէ քահանայ կամ սարկաւագ կամ ուխտական հանդիպեսցին ի չար ախտին՝ մինչեւ ի վախճան ընդ ունկնդիրս կացցէ, յետին թոշակին թէ լիցի արժանի:

ԲԳԿ ԽԵ. Թէ ոք ննջէ ընդ զոքանչի կամ ընդ քեռ կնոջ իւրոյ, առաջին վարդապետքն ԺԵ. ամ եդին, բայց վասն մարդասիրութեան Է. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Բ. ամ մտեալ յեկեղեցին ելցէ ընդ ապաշխարողս տրաւք եւ բազում ողորմածութեամբ արժանի լիցի յետին թոշակին:

ԲԳԿ ԽԶ. Այր եթէ ննջիցէ ընդ կնոջ իւրում արուագիտութեամբ, ըստ առաքելոյն որ ասէ. «Թողեալ զպէտս բնականս, բորբոքեցան ի պէտս անբնականս» (Հռոմ. Ա. 26), թէ ի զղջումն եկեսցէ՝ ԺԵ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ե. ամ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց եւ արտասուաւք, թէ լիցի յետին թոշակին արժանի. բայց վարդապետն հայելով ի վարսն՝ իշխան լիցի կարճել զպատիժն: Նոյն կանոն եւ կնոջն եղիցի:

CYR 3. Si certains sont mariés avec des païens et que Dieu leur donne l'occasion de se repentir, ils feront pénitence avec des larmes et des aumônes en donnant la totalité de leurs biens aux pauvres, afin de pouvoir communier une fois par an. Mais si les époux ne se séparent pas, ils achèteront des serviteurs pour les affranchir, autant qu'ils le pourront, et ainsi, ils seront dignes du viatique.

SCN 13. Il faut juger les mourants dignes de pardon, même s'ils sont indignes; mais, de leur vivant, il faut le leur interdire (*i.e.* la communion).

SCN 34. Celui qui s'est marié plusieurs fois sera digne du pardon (*i.e.* du viatique) à la fin de sa vie.

ECB 12. L'homme - ou la femme - qui renie le Christ et viole le mystère vivifiant fera pénitence en pleurant tous les jours de sa vie, et alors il sera digne du viatique.

ECB 13. Celui qui fornique dans l'église avec un homme ou une femme fera pénitence pendant dix ans en se contentant de regarder les fidèles, puis il se tiendra pendant cinq ans avec les auditeurs, puis pendant un an il entrera à l'église sous surveillance et sortira avec les pénitents; alors il sera digne de la communion. Le prêtre, le diacre ou le clerc qui succombe au vice criminel se tiendra en pénitence avec les auditeurs jusqu'à sa mort et ainsi, il sera digne du viatique.

ECB 45. Les premiers *vardapets* avaient infligé quinze ans de pénitence à celui qui avait couché avec sa belle-mère ou sa belle-sœur; à présent, par philanthropie le coupable fera pénitence pendant sept ans avec les auditeurs, puis pendant deux ans, il entrera et sortira de l'église avec les pénitents, et par de nombreux dons et aumônes, il se rendra digne du viatique.

ECB 46. L'homme qui pratique la sodomie avec son épouse – ce qui est condamné par la parole de l'Apôtre (Rm 1, 26) – puis éprouve des regrets fera pénitence pendant quinze ans avec les auditeurs, puis pendant cinq ans sous surveillance, et par des dons aux nécessiteux et des larmes, il pourra recevoir le viatique; mais le *vardapet* peut raccourcir sa peine. Le même canon s'applique à l'épouse.

ԲԳԿ ԿԷ. Քահանայ որ առանց խոստովանութեան զյետին թոշակն տայ վասն մարդկան հաճութեան, մեղք նորա ի գլուխ նորա, բայց եթէ Բ. կամ Գ. վկայիւք արդարանայ:

ԲԳԿ ԿԸ. Կին որ ի ծնունդս վարանի յաւուրս պահոցն վասն տկարութեան մարմնոյն, արժան է ձէթ եւ գինի տալ, եւ եթէ վախճանի՝ աւրէնս:

ԲԳԿ ՂԹ. Իսկ եթէ ոմանք չոգան ի պոռնկութիւն կամ յայլ չար գործս եւ լինիցի նոցա անդ վախճան, արիւն նոցա ի գլուխ նոցա: Բայց նոքա որ սպանին՝ ընդ պատժաւք են՝ Ե. ամ ընդ ունկնդիրս կացցեն, Բ. ամ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց արժանի լիցին աւրինաց: Իսկ պոռնիկն յուրկանոց երթիցէ եւ վաստակիցէ գոդեացն Է. ամ, Գ. ամ ընդ ապաշխարողս մտցէ եւ ելցէ յեկեղեցին, եւ թէ լիցի արժանի յետին թոշակին:

ԲԳԿ ՃԽԷ. Այր որ պոռնկի ընդ երկուց քերց՝ Է. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ. Գ՝ ընդ ձեռամբ, տրաւք տնանկաց յետին թոշակին թէ լիցի արժանի, բայց կին ի նոցանէ մի՛ արասցէ:

ԲԳԿ ՃԾԱ. Բազում են մեքենայք սատանայի եւ բազում անգամ կորուսանէ զմարդիկ՝ կամ հայր ընդ դստեր կամ քոյր ընդ եղբաւր. առաջին աւրէնքն այրել հրամայեցին եւ արժանի իսկ են. բայց յաղագս Որդւոյն Աստուծոյ, գթով ժողովել զմոլորեալսն, <թէ> եկեսցեն յապաշխարութիւն, արժան է երթալ ի գոդենոցն եւ վաստակել մինչեւ ի վախճան. ԺԵ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ե. ամ՝ ընդ ձեռամբ, թէ լիցի արժանի յետին թոշակին:

ԲԳԿ ՃԿԹ. Եւ ի դրաց աւրէնս մի՛ տացէ աշխարհականաց, բայց թէ յետին թոշակ կամ տղայոց որ հիւանդ են: Եւ եթէ ոք յանդգնի՝ ընդ խաչահանունսն եղիցի:

ԲԳԿ ՃՀԷ. Այր կամ կին եթէ հանդիպին այսահարութեան եւ զիւրեանց մեղսն խոստովանին, արժան է քահանային արգելուլ զնոսա յեկեղեցւոյ եւ յաւրինաց՝ մինչեւ զկարգն կատարեսցեն եւ ի դիւացն հեռասցին. ապա եթէ ննջեսցեն յաղաւթս եւ ի պահս պնդութեան՝ արժան է չզրկել յետին թոշակէն եւ զյիշատակն կատարել ընտանեացն եւ լնուլ զկարգն վարդապետին մարդասիրութեամբ:

ԲԳԿ ՃՀԸ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ մտանել ի տուն կնոջ որ ունիցի այր անհաւատ, մի՛ թողցէ զնա յեկեղեցի Աստուծոյ եւ մի՛ ընկալցի ողջոյն ի նմանէ եւ մի՛ տացէ աղ զուարակի նորա եւ մի՛ կնիք ուստերաց եւ դստերաց նորա. եւ եթէ հասանէ վախճան՝ զրկեսցին ի թոշակէն, բայց թէ դարձցին եւ ապաշխարեսցեն զկարգն.

ECB 67. Le prêtre qui par complaisance confère le viatique à quelqu'un sans confession accumulera sur sa tête les péchés du bénéficiaire, sauf si deux ou trois témoins justifient son action.

ECB 68. La femme qui est dans les douleurs de l'enfantement un jour de jeûne pourra recevoir de l'huile et du vin en raison de sa faiblesse corporelle, et si elle est mourante, on lui donnera la communion.

ECB 99. Si certains forniquent ou commettent d'autres méfaits et que cela occasionne des morts, le sang de ces morts retombera sur leurs têtes. Mais s'agissant des homicides, ils se tiendront pendant cinq ans avec les auditeurs et pendant deux ans sous surveillance, et grâce à des dons aux nécessiteux, ils pourront communier. Quant au fornicateur, il travaillera dans une léproserie pendant sept ans, puis pendant trois ans, il entrera et sortira de l'église avec les pénitents, afin d'être digne du viatique au jour de sa mort.

ECB 147. L'homme qui fornique avec deux sœurs se tiendra pendant sept ans avec les auditeurs; puis pendant trois ans sous surveillance et par des dons aux indigents, il se rendra digne du viatique, mais qu'il ne prenne pas pour femme l'une des sœurs.

ECB 151. Satan fait que le père couche avec sa fille ou la sœur avec son frère; les premières lois livraient de telles personnes au feu et à vrai dire elles le méritent; mais le Fils de Dieu par miséricorde a permis de les soumettre à la pénitence et ils iront trimer dans les lazarets jusqu'à la mort; et ils se tiendront pendant quinze ans avec les auditeurs, puis pendant cinq ans sous surveillance, afin de se rendre dignes du viatique.

ECB 169. Les prêtres ne doivent pas donner la communion aux laïcs chez eux, sauf s'il s'agit du viatique pour un mourant ou de la communion pour un enfant malade. Sinon, ils seront comptés au nombre des crucificateurs.

ECB 177. Le prêtre doit interdire l'accès à l'église et à la communion à l'homme - ou à la femme - possédés qui confessent leurs péchés, tant qu'ils n'auront pas achevé la durée de leur pénitence et ne se seront pas libérés des démons; mais si au moment de mourir, ils se tiennent fermes dans la prière et le jeûne, il ne faut pas les priver du viatique et on commémorera leur souvenir en présence de la famille, et le *vardapet* accomplira la célébration avec compassion.

ECB 178. Le prêtre ne doit pas entrer dans la maison d'une chrétienne dont le mari est un infidèle et il ne doit pas la laisser entrer dans l'église de Dieu, et il ne doit pas recevoir de salut de sa part ni donner du sel à son bœuf pour le *matał*, ni baptiser ses fils et ses filles; ni à sa mort, leur offrir le viatique, sauf s'ils se conver-

եւ եթէ ոք յանդգնի ի քահանայից երթալ առ նոսա եւ տալ զսրբութիւնս Աստուծոյ՝ շանց՝ եղիցի ընդ խաչահանունսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ՃԶԴ. Այր կամ կին եթէ սրտի մտաւք դառնան յապաշխարութիւն եւ եհաս վախճան նոցա մինչդեռ ի կարգին էին՝ արժան է չզրկել զնոսա յետին թոշակէն, եւ զպարտս մեղացն ընտանիքն հատուցցեն եւ եթէ ոչ՝ նզովեալ եղիցին:

ԲԳԿ ՄԺԷ. Կանայք որ զիւրեանց արսն ատիցեն, այրիք կոչեսցին մինչեւ ի մահ. ապա եթէ դարձցին առ արս իւրեանց՝ լուծեալ լիցի բանադրութիւնն: Ապա եթէ մինչ չեւ դարձեալ են առ արս իւրեանց ընդ այլում ամուսնասցին՝ շուն կոչեսցին եւ մինչեւ ցվախճան ընդ ունկնդիրս կացցեն եւ յետին թոշակէն զրկեալ եղիցին. եւ զինչս նոցա աղքատաց բաշխեսցեն, զի ոչ է արժան առնուլ յեկեղեցի:

ԲԳԿ ՄԼԶ. Այր կամ կին յորժամ ի մահիճս ելանէ ցաւոց, արժան է յաւուրն երրորդի կոչել զքահանայսն եւ զերիցունսն խոստովանել զյանցանսն, եւ եթէ իցէ արժանի, տացեն զմարմինն Տեառն: Ապա եթէ քահանայն զբաղեալ ի ծուլիս աշխարհիս եւ անփոյթ առնէ եւ ոչ երթայ, եւ նա վտանգեալ ի ցաւոցն, եւ խոստովանութիւն ոչ կարէ տալ՝ մի՛ իշխեսցէ քահանայն տալ զմարմինն Տեառն, բայց մեղք նորա ի գլուխ քահանային եղիցի որ ոչ զգուշացաւ: Ապա եթէ հոգաբարձուքն ոչ զգուշացուցին՝ քահանայն անպարտ է եւ մեղք նորա ի գլուխս նոցա:

ԳԱՍ ԻԱ: Որք պղծեցան յանասունսն կամ յարուսն, այնպիսեացն խաւարեալ են ոգիքն եւ աւտարք յԱստուծոյ, զի եւ ոչ են արժանի կրել զանուն քրիստոնէութեան. առաջին կանոնքն սպանանել հրամայեն կամ ի հուր այրել, բայց այժմ հաճոյ թուեցաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մեզ՝ ապաշխարութեամբ կեցուցանել ըստ ամացն քանիաւնութեան եւ յետին թոշակէն մի՛ զրկեսցին. եւ տեսցէ թէ որչափ ի մեղս կացեալ է եւ այնպէս արասցեն, բայց ի վիճակի կարգ անհնար է մատչել. բայց անասունն ի հուր այրեսցի, իսկ խոհերքն միմեանց արուամոլքն՝ հեռասցին ի միմեանց տարաբնակութեամբ, զի մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ դարձեալ պղծիցին. զայս արտադրեցին ժողովն Հռոմայ:

ՍԿՆ Ա. Վասն այնոցիկ ոյք չեն արժանի հաղորդութեան՝ յետին ժամուն առցեն հիւանդքն, եւ եթէ ողջասցին՝ զկարգն կատարեսցեն ըստ մեղացն, ըստ հրամանի կանոնաց:

Դ. Տօներ եւ տօնախմբութիւն

1. Տօնական օրեր

ա. Զատկի թուական եւ տօնախմբութիւն

ԵԱԿ Է. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ զսուրբ զչարչարանաց զաւրն, նախ քան զգարնանային զուգաւորութիւնն, թէ ընդ Հրէայս կատարեսցէ՝ լուծցի:

tissent et font pénitence selon la règle; et si un prêtre ose aller vers eux pour offrir la sainteté de Dieu aux chiens, il sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ECB 184. L'homme - ou la femme - qui se convertit de ses péchés de tout son cœur, mais qui meurt alors qu'il est encore pénitent ne sera pas privé du viatique et sa famille devra s'acquitter de la dette de ses péchés, sinon elle sera anathématisée.

ECB 217. La femme qui prend en aversion son mari sera appelée veuve jusqu'à sa mort; mais si elle retourne à son mari son excommunication sera levée. Mais si elle ne retourne pas avec son mari et épouse un autre homme, elle sera adultère et elle se tiendra avec les auditeurs jusqu'à sa mort et sera privée du viatique; et elle distribuera ses biens aux pauvres, car il ne convient pas que l'Église les reçoive.

ECB 236. Quand un homme - ou une femme malade - se se met au lit, il faut appeler les prêtres et les doyens le troisième jour, afin qu'il confesse ses fautes et qu'on lui donne, s'il en est digne, la communion. Mais si le prêtre est occupé par des soucis mondains et ne vient pas à temps, et qu'ensuite le malade n'est plus en état de se confesser, il ne pourra plus lui donner la communion, mais les péchés du malade retomberont sur sa tête en raison de sa négligence. Mais si ce sont les tuteurs du malade qui ont été négligents, ses péchés retomberont sur eux.

GNT 21. Ceux qui se sont souillés avec des animaux ou des hommes ont des âmes enténébrées et étrangères à Dieu et sont indignes de porter le nom de chrétien; les premiers canons ordonnent de les tuer ou de les brûler par le feu, mais à présent, il a plu au Saint-Esprit et à nous-même (*i.e.* Grégoire de Nazianze) de les sauver par une pénitence pendant un grand nombre d'années et ils ne seront pas privés du viatique; et le temps de leur pénitence sera le même que le temps qu'avait duré leur péché, mais ils ne pourront pas accéder à un rang clérical; et l'animal sera brûlé par le feu et les immondes pédérastes habiteront loin l'un de l'autre, de peur qu'ils ne se souillent de nouveau; cela, les membres du concile de Rome l'ont formulé.

NPT 1. Ceux qui sont indignes de la communion pourront la recevoir en cas de maladie extrême, mais en cas de rétablissement, ils accompliront leur pénitence jusqu'au bout, selon l'ordre canonique.

D. Les solennités et leur célébration

1. Les jours de solennité

a. La date et la célébration de Pâques

CCL 7. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui, à l'instar des juifs, célèbre le saint jour de Pâques avant l'équinoxe du printemps sera déposé.

ԱՆՏ Ա. Ամենայն ոք ով եւ համարձակեսցին եւ լուծցեն զսահմանս սուրբ եւ մեծ ժողովոյն որ ի Նիկիայ ժողովեցան, եւ զառաքելոցն, իբրեւ էր անդ աստուածապաշտ եւ աստուածասէր թագաւորն Կոստանդիանոս, վասն ամենասուրբ տաւնից փրկութեան, կապել եւ մերժել յեկեղեցւոյ, թէ կացցեն եւս հակառակութեամբ ընդդէմ դառնալ որ ինչ բարեգոյնքն կամեցան եւ կարգեցին. եւ այս ասացաւ վասն աշխարհականացս:

Ապա թէ ոք ի գլխաւորաց եւ յառաջնորդաց եկեղեցւոյ՝ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ յետ սահմանիս այսորիկ համարձակիցի շրջել եւ խռովել եւ խանգարել եւ փոփոխել զկարգս եկեղեցւոյ եւ առանձին լինել եւ ընդ Հրէայս կատարեսցէ զտաւնս, զայսպիսիս սուրբ եւ մեծ ժողովն աստեն առ ետեղ յայտնապէս աւտար համարեցան յեկեղեցւոյ, զի ոչ անձին միայն մեղաւ, այլ զբազումս ապականեաց, եւ թիւրութեան պատճառք եղեն. ոչ միայն զայնպիսիսն հատանել եւ ընկենուլ եւ որոշել ի պաշտամանէ եկեղեցւոյ, այլ եւ որք սոցին հաւասարել համարձակեցան յետ մերժելոյ զայսպիսիսն, եւ որք մերժեցան՝ խափանեսցին եւս եւ յարտաքին պատուոյն, որ սուրբ կանոն եւ Աստուծոյ քահանայութիւն ընկալեալ զտանիցի:

ԹԱՏ ԻԶ. Հարցումն. Զսուրբ Քառասներորդ որպէս արժան է պահել:

Պատասխանի. Զսուրբ Քառասունսն պահեսցեն հաւատացեալքն սրբութեամբ, ուրոյն զշաբաթ եւ զկիւրակէ, եւ յորժամ յաւր չարչարանաց Տեառն գայցեն, տքնեսցեն եւ անդադար աղաւթեսցեն, ժպիտ մի՛ ումեք ելցէ յայն աւուրսն, այլ արտասուս ըստ Տեառն մերոյ. եւ ապա զկենարար պասեքն արասցեն ցնծալով ընդ Տեառն մերոյ, աղաւթիւք փառաւորել զնա՝ որ փրկեաց զմեզ յարութեամբն իւրով եւ ետ մեզ երգակից լինել վերնոցն:

ՓԻԻ Ներածութիւն . Յաղագս Քառասունս ունելոյ. երիս միանգամ արժան է եւ այլ ոչ հրամայեմք, բայց զսահմանեալ աղաւթսն անխափան կատարեսցէ մատուցողն, եւ ի մէջ կանոնացն կարդացմունք առաքելականք եւ մարգարէականք, եւ խունկ արկանել եւ յամենայն աւր սպառ առնել եկեղեցւոյն եւ յամենայն տասնեակս գիշերապաշտաւն առնել եւ սաղմոսել անդ ձայնիւ:

Տեառն Փիլիպպոսի հրամայեալ է ունել Քառասունք՝ զոր կարգեաց հրամանաւ նորա Յովհաննէս Աւետարանիչն՝ մաւրն Տեառն բարեխաւսեալ նմա, նախ առաջին յաղագս ինքեան բարեխաւսութեան որ զանհաւան քաղաքն կործանեաց Փիլիպպոս եւ հրամայեաց ունել զՔառասունսն. ԽԸ. աւր վասն թողութեան մեղաց կենդանեաց եւ մեռելոց՝ ըստ ԽԸ. քաղաքացն Յեսուայ, որովք ապրէին ամենայն մահապարտքն ի նոսա ապաւինեալք. եւ հրամայեալ է զհասն ԽԸ. երկդրամեան տալ յեկեղեցին ըստ կատարման աւուրցն խորհրդոյն, զոր յանդրանկացն պահանջէր Աստուած տալ քահանայական ազգին Ղեւտացւոց, զոր անուանեաց փոխանակ Եգիպտացւոց անդրանկացն կործանելոցն, զի սակաւաւորք էին. իսկ եթէ յաղագս աղքատութեան պակասեսցէ քան զԽԸ. երկդրամեանն՝ հաւանութեամբ քահանային արժան է:

ԳՏԵ Գ. Զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն Կաթողիկէք, վասն զի ի

ATC 1. Ceux – clercs comme laïcs – qui violent les décrets du saint concile de Nicée réuni en présence du pieux empereur Constantin et les décrets des apôtres concernant les saintes fêtes de Pâques seront interdits et exclus de l'Église.

Mais si après cela, un évêque, un prêtre ou un diacre altère les dispositions de l'Église et se tient à part ou célèbre les fêtes avec les juifs, il sera étranger à l'Église car il a fait du tort non seulement à sa personne, mais aussi à nombre de ses fidèles; et il sera chassé de son siège – y compris des honneurs extérieurs de son rang –, de même que ceux qui continueront à être en communion avec lui après sa sanction.

THD 26. Les fidèles doivent jeûner avec sainteté durant la sainte quarantaine mais différemment le samedi et le dimanche, et lorsque les jours de tribulation de notre Seigneur surviennent, ils doivent veiller et sans cesse prier sans sourire, mais avec des larmes; puis, ils célébreront la Pâques en glorifiant par des prières sa résurrection qui nous a rachetés et nous a ouvert les cieux.

PHI Préambule. Durant la quadragésime; il faut manger une seule fois le soir, mais le desservant doit sans entrave accomplir les prières réglementaires qui comprennent les lectures des apôtres et des prophètes en répandant de l'encens pour assurer chaque jour le service de l'église et tous les dix jours, on accomplira un service nocturne en psalmodiant à haute voix.

Le seigneur Philippe a ordonné d'accomplir la quadragésime qui a été établie par Jean l'Évangéliste avec l'intercession de la Vierge, d'abord pour sa propre intercession qui a détruit la ville incrédule pour laquelle Philippe avait ordonné l'accomplissement de la quadragésime; 48 jours pour la rémission des péchés des vivants et des morts, à l'instar des 48 villes de Josué où trouvaient asile les condamnés à mort; il a ordonné d'offrir comme dons 48 didrachmes à l'Église pour l'accomplissement des jours de sacrement, car Dieu réclamait de donner les premiers-nés à la race sacerdotale des Lévites qu'Il a nommée en contrepartie des premiers-nés qui avaient été détruits par les Égyptiens; mais si du fait de la pauvreté on donne moins que 48 didrachmes, il faudra obtenir l'accord du prêtre.

CSE 3. Après la résurrection, on ne lira pas les Épîtres catholiques pendant trois

Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին են կանոնք. եւ երկրորդ կանոն վասն զի յՈրդի է, որպէս ոչ թողաւ ոգի նորա ի դժոխս եւ ոչ մարմին նորա ետես զապականութիւն եւ յոյս եղեւ ամենայն ծագաց երկրի:

ԲԳԿ ԶԳ. Անխտիր մատուցէ քահանայն զպատարագն որպէս ի Զատկին, նոյնպէս եւ յամենայն ժամ, եւ մի՛ նողկալով ի բաժակէն. թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ՄԻԷ. Քահանայ որ ի մեծի Զատկին եւ ի Յայտնութեանն ոչ աւետարանէ յամենայն տունս ժողովրդեանն՝ եղիցի նզովեալ:

ԳԱՍ ԻԹ. Տաւն սրբոյ պասեքին յետ հասարակելոյ տունջեան եւ գիշերոյ, պահք սրբոյ պասեքին Խ. աւր հանդերձ շաբաթիւ եւ կիւրակէիւ, որպէս կանոնեցին առաքեալքն Տեառն եւ սուրբ տիեզերական ժողովն ՅԺԸ-ից հարցն որ ի Նիկիայ Բիւթանացւոց ժողովեցան. եւ լուծանեմք ի շաբաթու եւ ի կիւրակէի պաշտամամբքն միայն եւ սուրբ եւ մեղսաքաւիչ պատարագաւն, այլ ոչ ըմպելեաւք կամ պարարտ կերակրովք:

ԵՊԿ Գ. Կամիմ ուսանել յաղագս Քառասնիցն պահոց, թէ որպէս Մովսէս Խ. աւր պահեաց եւ Եղիայ եւ Տէրն մեր ոչ ի թիւ արկեալ այնպէս Խ. աւր, այլ զշաբաթ եւ զկիւրակէ լուծանեն ամենայն ախորժելի կերակրովք եւ գինեաւ, բայց միայն ի մսոյ, եւ ոմանք յԳ. ժամուն ուտեն ըստ այլ աւուրցն եւ ընդ պահաւք արկանեն որ լինի ըստ նոցայն ԽԹ: Պատասխանի ետ երանելին Եպիփան եւ ասէ. Մովսէս պահեաց զԽ. տիւ եւ զԽ. գիշեր, այնպէս եւ Եղիայ. եւ Տէրն մեր զնոյն ճշմարտեաց զնոցայն Խ-աւրեայ պահս անսուաղապէս. իսկ մեզ վերջնոցս ըստ մերոյ տկարութեանս աւրինադրեցին ցերեկ պահութեամբ՝ աղիւ եւ հացիւ, եւ որ ի նոյն յարմարին պարկեշտիցն սեղանք զանաւելորդ բուտն ըստ մերոյ տկարութեանս, բայց ոչ փափկութիւն մարմնոյ, եւ լինի Խ. աւր պահքն, եւ շաբաթ եւ կիւրակէ՝ ԽԹ. աւր, ըստ քաղաքացն ապաստանի Մովսէսեան աւրինադրութեանն որ զմահապարտսն ժողովէր մինչեւ ցվախճան քահանայութեանցն եւ ապա արձակեալ լինէր ի մահուանէն: Նոյնպէս եւ աստ ԽԹ. աւր պահք ի մահուան քահանայապետին Քրիստոսի թողութեան առիթ մեղուցելոցն լինի, փրկական պատարագաւն հաւատացելոց եւ ապաշխարողաց յայսմ ԽԹ. աւուրս: Զի թէպէտ եւ սուրբ հարքն յաղագս յիշատակի սրբոցն եւ Քրիստոսի պատարագին զշաբաթ եւ զկիւրակէ լուծին յերրորդ ժամուն ի կերակուրս, այլ ոչ յաւելուլ ի կերակուր կամ ի գինի մեզ թողացուցին, այլ ի պարկեշտութիւն որպէս բերանն Քրիստոսի Պաւղոս աւրինադրէ. «Լաւ է շնորհաւք հաստատել զսիրտս եւ ոչ կերակրովք եւ ըմպելեաւք, զի ոչինչ աւգտեցան որ այնպէսն գնացին» (Առ Եբր. ԺԳ. 9) եւ ոչ պահեցին պահս: Վասն այսորիկ եւ նզովս եդին, որք զյղփութիւն աւրէնս վարկանէին առաջին սուրբ հարքն զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ եւ զուխտի շաբաթսն զՎարդավառին եւ զԱստուածածնին, զսրբոյ Խաչին եւ զՅայտնութեան շաբաթն եւ զԱռաջաւորսն ընդ սմա համեմատեցին ի պահս պնդութեան: Եւս այնոցիկ եկեսցեն շնորհքն Աստուծոյ որ զերեք յիսունսն

jours car en ces jours-là, ce sont le Père, le Fils et le Saint-Esprit qui sont les canons des Écritures; et le Fils est le second canon, car son âme n'est pas tombée dans la géhenne et sa chair n'a pas connu la corruption, et ainsi, l'espoir a été donné au monde entier.

ECB 83. Le prêtre doit offrir le sacrifice de la même façon le jour de Pâques et à tout autre moment, et sans éprouver du dégout pour le calice; sinon il sera anathématisé.

ECB 227. Le prêtre qui ne va pas prêcher l'Évangile dans chacune des maisons de ses ouailles le jour de Pâques ou de l'Épiphanie sera anathématisé.

GNT 29. La fête de la sainte Pâques sera fixée après le moment où le jour et la nuit ont une durée égale, le jeûne de la sainte Pâques comptant 40 jours avec le samedi et le dimanche, comme l'ont canonisé les apôtres du Seigneur et le saint concile œcuménique de Nicée; et nous permettons pour le culte du samedi et du dimanche uniquement le saint sacrifice qui expie les péchés, mais non les boissons et les nourritures grasses.

CEC 3. Moïse a jeûné 40 jours et 40 nuits, ainsi qu'Élie et notre Seigneur a légitimé ce même jeûne de 40 jours, en ne mangeant pas, mais pour nous qui venons après, en raison de notre faiblesse, on a disposé un jeûne le soir, avec du sel et du pain, et ceux qui se conforment à cela, avec de la nourriture non superflue prise en raison de notre faiblesse, mais non pour la délicatesse du corps suivent le bon exemple. Et le jeûne dure 40 jours et le samedi et le dimanche, 49 jours, selon les villes asiles de la législation mosaïque qui accueillaient les condamnés à mort jusqu'à la fin des sacerdoces et ensuite, elles les graciaient de la mort. De même aussi, ici, le jeûne de 49 jours est une occasion pour les pécheurs de rémission à la mort du grand-prêtre, le Christ, par le sacrifice salutaire, pour les croyants et pour les pénitents durant ces 49 jours. Car bien que les saints pères en mémoire des saints et du sacrifice du Christ aient délié le samedi et le dimanche à la troisième heure pour les nourritures, cependant ils ne nous ont pas permis d'ajouter à la nourriture ou au vin, mais de rester sobres comme le justifie Paul, bouche du Christ: «Il est bon d'affermir les cœurs par la grâce, et non par des aliments et des boissons, car ils n'ont servi à rien à ceux qui se sont ainsi comportés» (Hb 13, 9); or ils n'ont pas observé le jeûne. C'est pour cela aussi que les premiers saints pères ont fulminé des anathèmes contre ceux qui estimaient légale l'abondance, le mercredi, le vendredi, les semaines dédiées, celle de la Transfiguration et celle de la Mère de Dieu, la semaine de la sainte Croix et de l'Épiphanie, et l'*arajawor*; et ils ont imposé un jeûne ferme pour ces jours. Plus encore, viendront sur ceux-ci les grâces de Dieu sur ceux qui jeûneront les trois cinquantaines au nom de la sainte Trinité, à Pâques, à la Transfiguration et à l'Épiphanie, et pour la rédemption du Seigneur, ils recevront la bonne nouvelle; et ceux qui délient l'*arajawor* et le carême, et le mercredi, le vendredi, et le samedi des

պահեսցեն յանուն Սուրբ Երրորդութեանն՝ զՁատիկն եւ զՎարդավառն եւ զՑայտնութեանն եւ ի փրկութեան Տեառն առցեն զաւետիսն. եւ որք լուծանեն զԱռաջաւորսն եւ զԱղուհացսն եւ զՈւխտիցն եւ զՎարդավառին եւ զսուրբ Աստուածածնին եւ զսրբոյ Խաչին եւ զՑայտնութեան շաբաթն եւ զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ՝ նզովեսցին ի սուրբ հարցն: Եթէ ակամայ լուծցեն՝ միոյն Խ. աւր պահեսցեն, եւ եթէ կամաւ՝ Գ. ամ արտաքոյ եկեղեցւոյ եւ աւրինաց կացցեն, եւ ապա հաղորդեսցին:

Այսպէս կանոնեաց սուրբ այրն Աստուծոյ Եպիփան՝ եթէ պահք Աստուածայայտնութեանն ապաշխարողաց եւ կրաւնաւորաց եւ քահանայից Խ. աւր պահք սահմանեցին, իսկ աշխարհականաց՝ Ը. աւր, բայց պարտ է զԸ-աւրեայ պահոց զշաբաթ եւ զկիւրակէ զգուշութեամբ պահել, վասն զի ինքն Աստուածայատնութիւնն ոչ լուծանի, այլ լուծանէ զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ: Նոյնպէս եւ զկիւրակէն ծոմացուցանէ, եւ ամենայն տաւնք մարտիւրոսաց անխտիր կատարեսցին, բայց ի Դ-եկէ եւ ի Զ-եկէ: Այս են հրամանք Պետրոսի եւ Պաւղոսի եւ այլոց վիճակելոց:

ՍԿՏ Ա. Հանդէս ՅԺԸ-իցն յաւուրս մեծին Կոստանդիանոսի ժողովին հաստատեցին մի սահմանս հաւատոյ, այլքն յաւժարէին զառաքելականն հաստատել զկարգս, բայց Եւսեբի Պանփիլեայ եւ Աթանաս Աղեքսանդրի եպիսկոպոսն միաձայնեալ միաբանեցին զսուրբ եպիսկոպոսսն եւ հաստատեցին ընդ Մովսէսեան յոբելինին զտաւն պասեքին, վասն որոյ առաքեալքն յողոգոմեանն հաստատեցին եւ այլքն ըստ լուսնին յերեսներեակն կատարէին. բայց Եւսեբի Պանփիլեայ երկրորդ առաքելոցն փոխանակ Մովսէսեան փողոցն, զԳաբրիէլեան փողն ետես ի վերայ վիմին, փոխանակ անդ ազատութեան դատապարտելոցն, աստ աւտարացելոցս ժողովումն Եսայեայ ձայնն յայտնէ, թէ՝ «Իցեն մեղք ձեր արեամբ թաթաւեալ յասրութիւն վերաբերեցից», եւ թէ՝ «Իցեն մեղք ձեր կռամոլութեամբ խցխցեալ ի ձեան սպիտակութիւն ածից» (յմմտ. Եսայ. Ա. 18). սա ի սկզբանց եւթնեկին եղեւ սկիզբն ըստ կարգին Մովսէսի աւրէնսդրութեանն, զոր աւրինակի Մովսէսեանն եւթնեկին չարարաւ թողութիւն մինչեւ ցԾ-եակն: Նոյնպէս եւ աստ չերեւի խտրոց ի միջի մինչեւ ցԾ. աւր. ըստ այնմ չափեցից եւ այս եղիցի կարգաղրութիւն հաւատոյ: Եւ եթէ ոք ի սմանէ աւր թերացուցանէ ի շաբաթու կամ ի միաշաբաթու որկրամոլութեամբ, ի սակս անարժան կերակրոց, լիրբ եւ խայտառակ խորհրդովք, ընդդէմ հարցն, միոյն փոխարէնս Խ. պահեսցէ եւ տուգանս յեկեղեցին ըստ կանոնի հրամանացն տացէ:

Եւ որ զառաքելական սահմանս կանոնաց քայքայեն, որպէս պատուիրեցին, թէ ի չորեքշաբաթուջ կամ յուրբաթուջ հասարակաց հաւատացելոց ուխտ պահոց եղիցին, եւ որք լուծանեն զիրամանս առաքելականս իբրեւ յաւուր եւթանցն շաբաթոցն պահոցն՝ պատժապարտեսցին. եւ թէ ոք մասամբք տաւնախմբութեամբ յանդգնեսցի սակս որովայնի եգիպտական բազմաստուածոցն, հաւասար է որ ոչ փրկութեան տաւն կատարեն. եւ որք միաբանին այսմ կանոնիս մեր՝ հաւասար են. եւ որք ընդդէմ հակառակին՝ ի մէնջ եւ յեկեղեցւոյ՝ նզովեալ եղիցին:

Բ. Ծնունդ եւ Յայտնութիւն

ԿԱՌ Է. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ եղիցի տաւն ծննդեան եւ յայտնութեանն Տեառն եւ Փրկչին մերոյ, որ է գլուխ եւ սկիզբն տաւնից

dédicaces de la Transfiguration et de la sainte Mère de Dieu, et de la sainte Croix, et de l'Épiphanie seront anathématisés par les saints pères. S'ils délient le jeûne involontairement, ils jeûneront seulement 40 jours et si c'est volontairement, ils se tiendront pendant trois ans à l'extérieur de l'église et de la communion, et ensuite ils communieront.

Le saint homme de Dieu Épiphane a ainsi disposé que le jeûne de l'Épiphanie de Dieu pour les pénitents et les moines et les prêtres a été défini comme un jeûne de 40 jours, mais pour les laïcs, il dure huit jours, mais il faut jeûner avec attention, pour le jeûne de huit jours, le samedi et le dimanche, car l'Épiphanie de Dieu n'est pas déliée, mais elle délie le mercredi et le vendredi. De même aussi, on jeûne le dimanche et toutes les fêtes des martyrs seront accomplies sans réserve, sauf le mercredi et le vendredi. Ce sont là les ordres de Pierre, de Paul et des autres apôtres.

SOC 1. Le concile de Nicée a institué une profession de foi et d'autres se sont empressés d'établir les commandements apostoliques, mais Eusèbe de Pamphylie et Athanase d'Alexandrie ont réuni les saints évêques et ont établi avec le jubilé de Moïse, la solennité de la Pâques; c'est pourquoi, les apôtres l'avaient établie le dimanche des Rameaux et d'autres la célébraient à la trentaine, selon le cycle lunaire; mais Eusèbe de Pamphylie, l'un des seconds apôtres, a vu la trompette de Gabriel à la place des trompettes de Moïse sur le rocher et en échange de la libération des condamnés (Is 1, 18). À partir des sept jours de la création furent établies les sept fêtes selon l'ordre du législateur Moïse et sur l'exemple de ces sept fêtes, il n'y a pas eu de rémission jusqu'à la cinquantaine. De même, ici n'apparaît pas de rupture jusqu'au 50e jour; et il faut calculer en fonction de cela, et ceci sera l'ordonnancement de la foi. Mais si quelqu'un dévie de cela un samedi ou un dimanche par gloutonnerie du fait de nourritures indignes, par des pensées impudentes et scandaleuses contre les Pères, il jeûnera 40 jours au lieu d'un seul, et il paiera une amende à l'Église selon l'ordre canonique.

Ceux qui dissipent les définitions canoniques ordonnées par les apôtres, à savoir qu'il y a un vœu de jeûne le mercredi et le vendredi pour l'ensemble des croyants et ceux qui délient les ordres apostoliques seront punis, et devront jeûner un jour de plus durant sept semaines; et celui qui à l'image du ventre des polythéistes égyptiens s'enhardit à célébrer partiellement une solennité est égal à ceux qui ne célèbrent pas la fête du salut; et ceux qui sont d'accord avec ce canon sont égaux; et ceux qui s'y opposent seront anathématisés par nous et par l'Église.

b. La Nativité et l'Épiphanie

CAP 7. La célébration de la Nativité et de l'Épiphanie du Sauveur qui marque le début des fêtes de l'Église doit avoir lieu le 6 janvier, d'après le calendrier grec; et

եկեղեցւոյ, որ աւր Զ. յունուարի ամսոյ, ըստ յունարէն թուոյ. եւ մեծապէս խմբեսցեն զտաւնն զայն ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ, սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ, եւ երգովք հոգեւորաւք, եւ ընթերցցին գիրք մարգարէականք եւ առաքելականք:

ՅՄՏ Թ. Եւ որ Ծնունդ առնեն յառաջ քան զՅայտնութիւնն՝ չէ արժան, զի սուտ է, զի Ծնունդն եւ Յայտնութիւնն մի են, եւ յայտ յընթերցուածոյն է, որ ասէ. «Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր այսպէս» (Մատթ. Ա. 18):

ՅԻԱ ԻԶ. Պարտ եւ արժան է <ի> Յայտնութեանն աւուր կատարել զջրոյն աւրհնութիւն ի վերայ ջուրցն ըստ պատշաճի ի տեղիսն հանդիպեալ, ձէթ արկանելով ի նա եւ աղաւթս մատուցանելով, ի ձեռն այնորիկ յիշատակել զառ ի Փրկչէն վասն մեր ի Յորդանան զմկրտութիւնն: Որպէս եւ ի գալստեան աւուրն ոստոն բառնալ եւ ճաւճանակս շարժել՝ զնմանութիւն բերելով մանկանց Եբրայեցւոց ծափելոյն եւ ոստսն մատուցանելոյ, զի եւ աշխարհիս մերոյ մարդկան եւ ամենայն քրիստոնէից աւանդութեամբ կալեալ է զնոյն:

ՅԻԱ Լ. Արժան է Յայտնութեան աւուր ի Մատթէոսի գլխոյն զմկրտութեան կարգին ընթեռնուլ զԱւետարան: Այլ յամենայն իսկ ութաւրեայսն խառնել պատշաճ վարկանիմ ընդ ծննդեան Աւետարանսն զմկրտութեան Աւետարանսն, զի որպէս տաւնն հասարակաց երկոցուն, հասարակաբար պարտին լինել կարդացմունքն եւ պաշտաւնն:

ԵՓՐ Զ. Պահք Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցան. կրաւնաւորաց եւ այրեաց եւ ապաշխարողաց՝ Ճ. աւր պահք կարգեցան եւ հաստատեցան, իսկ աշխարհականաց՝ ութաւրեայ, բայց ի պահել ութաւրեայ՝ եւ զկիւրակէն. այլ որպէս Աստուածայայտնութիւնն ինքն ոչ լուծին, այլ լուծանէ զառաքելական հրամանն, նոյնպէս եւ զկիւրակէն ծոմացուցանէ, վասն զի լուծանէ զչորեքշաբաթն եւ զուրբաթն:

ԲԳԿ ԼԱ. Զշաբաթ եւ զկիւրակէ եւ զՊենտակոստէ մի՛ ոք իշխեսցէ ընդ պահաւք արկանել, բայց զայսահարսն: Եւ որ յառաջ քան զՅայտնութիւնն ծնունդ առնէ՝ նզովեալ լիցի:

ԲԳԿ ՄԻԷ. Քահանայ որ ի մեծի Զատկին եւ ի Յայտնութեանն ոչ աւետարանէ յամենայն տունս ժողովրդեանն՝ եղիցի նզովեալ:

ԳԱՍ Գ. Իսկ զայլոց չարահամբաւ ստերիւրեալ յեղափոխուկքն, զորոց ասէ Յովհաննէս, առ ի մէնջ ելին, այլ ոչ էին առ ի մէնջ, զի իշխեցին առ աչաւք ասել զճշմարիտ զանքնին ծնունդ Միածնին, եւ այլք փոփոխել կամելով զառաքելակնիք տաւնն Ծննդեանն յերկուս որոշելով՝ այլ զԾննդեանն եւ այլ զՅայտնութեանն, անհաւանք մնացեալ առաքելաւանդ կանոնական սահմանացն զոր գրով դաւանեալ ունի եկեղեցի՝ եթէ աւր Ծննդեան եւ Յայտնութեան Փրկչին մերոյ ի միասին տաւնեսցի ի Զ-ն յունուարի ամսոյ, զոր եւ մեծն Մատթէոս աւետարանէ, թէ «Յիսուսի Քրիստո-

on s'assemblera en grand nombre dans la joie avec des psaumes, des bénédictions et des chants religieux, et on lira les livres des prophètes et des apôtres.

YMD 9. Il est indigne de célébrer la Nativité avant l'Épiphanie; il s'agit d'une erreur car la Nativité et l'Épiphanie ne font qu'un, comme cela ressort des Écritures (Mt 1, 18).

YAP 26. Le jour de l'Épiphanie, il faut célébrer la bénédiction de l'eau sur les rivières selon les facilités de l'endroit où l'on se trouve en jetant de l'huile dessus et en accomplissant des prières, de cette façon on rappellera le baptême du Seigneur dans le Jourdain conféré pour nous. De même, pour le jour de la venue à Jérusalem, il faut prendre des Rameaux et les agiter en les balançant pour reproduire l'image des enfants des Hébreux qui applaudissaient et offraient des Rameaux, car les gens de notre pays et tous les chrétiens ont adopté pour tradition cette même coutume.

YAP 30. Le jour de l'Épiphanie, il faut lire le récit du baptême dans l'Évangile de Matthieu. Mais pendant toute l'octave de l'Épiphanie, il faut joindre les récits de la Nativité et du Baptême présents dans les Évangiles, car de même que la fête est commune à ces deux évènements, de même, le culte et les lectures doivent se faire en commun.

SEP 6. Les jeûnes de l'Épiphanie ont été disposés ainsi: 50 jours de jeûne ont été établis pour les religieux, les veuves et les pénitents, quant aux laïcs, ils jeûneront huit jours dimanche compris; et on ne rompt pas le jeûne pour l'Épiphanie, mais du fait de l'ordre apostolique, on rompt le jeûne le mercredi et le vendredi.

ECB 31. Personne – à l'exception des possédés – ne doit mépriser le samedi et le dimanche durant les jours de la Pentecôte en jeûnant. Et celui qui célèbre la Nativité avant l'Épiphanie sera anathématisé.

ECB 227. Le prêtre qui ne va pas prêcher l'Évangile dans chacune des maisons de ses ouailles le jour de Pâques ou de l'Épiphanie sera anathématisé.

GNT 3. Ceux qui modifient la fête apostolique de la Nativité du Monogène en la divisant en deux – d'un côté la Nativité, de l'autre l'Épiphanie – et désobéissent ainsi aux décisions canoniques et à la tradition apostolique en ne fêtant pas conjointement la Nativité et l'Épiphanie, le 6 du mois de janvier (Mt 1, 18; Lc 2, 11) seront exclus.

սի ծնունդն էր այսպէս» (Մատթ. Ա. 18). եւ ի ծնանելն Յիսուսի եւ ի գալ մոգուցն եւ հրեշտակն առ հովիւսն ասելով. «Ծնաւ ձեզ այսաւր փրկիչ եւ աւծեալ տէր» (Ղուկ. Բ. 11) եւ յայտնեալ երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, զոր ընկալեալ ամենապատիւ լրակցութեամբ եկեղեցւոյ՝ միաբան տաւնէ եւ որոշէ որք ոչ այսպէսն ունիցին:

ԳԱՍ ԻԸ. Կարգեսցէ զտաւնս տէրունականս եպիսկոպոսն իւրոյ եկեղեցեացն՝ հրաման տալ կանոնական ի Զ-ն յունուարի տաւն Ծննդեանն եւ Յայտնութեան Փրկչին մերոյ, ի ԺԴ-ն փետրուարի եկաւորելն ի տաճարն քառասնաւրեայ:

ԿՐՆ Ա. Վասն մեծի Յայտնութեան, զոր կարգեցին առաքեալքն ի Հոգւոյն Սրբոյ ի յունուարի Զ-ն կատարել մեծ առաւելութեամբ ի փառս Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ ոք ի պատրիարգաց կամ ի մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսաց կամ յերիցանց կամ ի սարկաւագաց, այլազգ խորհիցի եւ արտաքոյ Առաքելական կանոնաց, զոր ոմանք ի դեկտեմբերի ԻԵ-ն ծնունդ առնեն, մոլորեալք յաղանդն Արտեմոնի: Արդ՝ եթէ ոք ըստ այնմ մտաց խորհից եւ մոլորիցի յուղիղ կարգաց եւ ի կրաւնից Աստուծոյ՝ այնպիսին անկցի ի կարգէ եւ յաշտիճանէ մերժեսցի. եթէ պատրիարգ իցէ եւ եթէ եպիսկոպոս հրամանաւ թագաւորականաւ ելցէ յաշխարհէ եւ յաքսորս բնակեսցէ մինչեւ ի մահ, զի մի՛ արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ եւ նովաւ բազումք պղծիցին. զոր եւ ոմն ի մերոց եղբարց յԱսիացւոց աշխարհին տաւնեաց ընդ Ասորիս հետեւող եղեալ Արտեմոնի, տարագրեցաւ յեկեղեցւոյ եւ արտաքս անկաւ իբրեւ զուռն (Յով. ԺԵ. 6), ըստ բանին Տեառն: Արդ՝ եթէ եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ հետեւող եղիցի այնմ աղանդի՝ այնպիսին նզովեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի սուրբ ժողովոյս. ամէն:

ԿՐՆ Գ. Եւ պարտ է Աւետարան կարդալ ի Մատթէոսէ սկիզբն առեալ յառաջնմէն «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի» (Մատթ. Ա. 1) եւ միապէս զամենայն խորհուրդսն կատարել զծննդեանն, զմկրտութեանն մինչեւ յայն տեղի թէ՛ «Հրեշտակք մատեան եւ պաշտէին զնա» (Մատթ. Դ. 10-11). եւ ապա զնշան խաչին իջուցանեն ի ջուրն: Եւ ամենայն բազմութիւն ժողովրդեանն առնուլ յաւրհնութեան ջրոյն ըստ իւրաքանչիւր կարգի ի բժշկութիւն մարդոց եւ անասնոց, ողջամիտ հաւատովք եւ ուղիղ մտաւք նկատել եւ տեսանել ի ջուրն զայն որ էջն ի Յորդանան մարմնաւոր տեսլեամբ եւ աղաւնակերպ երեւմամբ եւ ի վերուստ վկայելով «Դա է որդի իմ սիրելի» (Մարկ. Ա. 11):

ՅԵԵ Ա. Կանոնք եւ սահմանք զոր ընդունի եկեղեցի ի տաւն Ծննդեան եւ Յայտնութեան տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի եւ ուխտադրութիւն հաւատացելոց այսպէս. բայց յաւուրս շաբաթու եւ միաշաբաթու՝ զառաջիկայսն չափել պահաւք ապաշխարողաց եւ այրեաց, քահանայից եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ. զառաջիկայսն պահել պահաւք յաւտարամուտ խորհրդոց զաւուրս եւս Ը. բովանդակ հաւատացելոց զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն. ընդ նմին ծերք եւ տղայք պահեսցեն եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն, յորում աւուր դիպեսցի, կատարեսցեն զծննդեանն եւ զմկրտութեանն, վասն զի աստուածայինք են եւ փրկագործք:

GNT 28. L'évêque fixera pour les églises de son diocèse les fêtes du Seigneur en donnant l'ordre canonique de célébrer le 6 janvier la fête de la Nativité et de l'Épiphanie de notre Sauveur, et le 14 février la venue du Seigneur au Temple le quarantième jour.

KAR 1. Les apôtres inspirés par le Saint-Esprit ont ordonné que l'Épiphanie soit célébrée le 6 janvier avec grande pompe. Si quelqu'un parmi les patriarches ou les évêques des métropoles, les prêtres ou les diacres célèbre – en dehors des canons – la Nativité le 25 décembre, il a été corrompu par la secte d'Artémon. Et il sera déchu de sa charge, et expulsé de son rang; et ce même patriarche ou cet évêque sera chassé du pays par ordre impérial et vivra en exil jusqu'à sa mort. Et si l'un de nos frères d'Asie célèbre selon les Syriens en suivant la secte d'Artémon, il sera proscrit de l'Église et tombera à l'extérieur comme le sarment (Jn 15, 6). De fait, l'évêque, le prêtre, le diacre – ou simplement celui de l'ordre sacerdotal – qui suit cette secte sera anathématisé par Dieu et par le saint concile de Karin.

KAR 3. Il faut lire l'Évangile de Matthieu depuis le début avec le «Livre de la naissance de Jésus Christ» (Mt 1, 1) et en même temps accomplir tous les mystères de la Nativité, et le baptême jusqu'au passage «Les anges vinrent et l'adorèrent» (Mt 4, 10-11); puis on fera descendre le signe de la croix dans l'eau. Et le peuple recevra la bénédiction de l'eau, chacun selon son ordre, pour la guérison des hommes et des animaux en regardant avec une foi saine et une intelligence droite dans l'eau Celui qui est descendu dans le Jourdain dans un aspect corporel et par une apparition semblable à une colombe avec l'attestation «Celui-ci est mon fils bien aimé» (Mt 3,17).

JEJ 1. S'agissant des jeûnes pour les fêtes de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ; excepté le samedi et le dimanche, il faut calculer l'avent pour le jeûne des pénitents, des veuves, des prêtres et du clergé; il faut pour la totalité des fidèles jeûner durant l'avent et s'abstenir de la communion le samedi et le dimanche pendant huit jours; y compris les vieux et les jeunes – qui jeûneront aussi – et quel que soit le jour de la fête de l'Épiphanie, on célébrera la Nativité et le Baptême, car il s'agit de fêtes divines et salutaires.

ՀԻՊ Ա. Ըստ աւետեաց յիշատակին Թ. ամսեայ ծնեալ Տէրն իմ եւ Լ. ամեայ մկրտեցաւ ի նմին աւուր ըստ Ղուկայ Աւետարանչին. «Եւ Յիսուս էր ամաց իբրեւ Լ-ից» (Ղուկ. Գ. 23): Եւ յետ սակաւուց զմկրտութենէն ճառէ. վասն զի աննման էր յայլում աւուր ծնանել բանին Աստուծոյ եւ յայլում մկրտել եւ թերահաւատութիւն ի միջի արկանել, զի զայլ ծնեալ եւ զայլ մկրտեալ խոստովանեցան: Եւ վասն զի Բ. որդիս եւ Բ. բնութիւնս եւ Բ. դէմս խոստովանեցան, եւ այնր աղագաւ Բ. տաւնս յեղափոխեցին, որք ոչ հնազանդեցան առաքելական հրամանին եւ անհնազանդք էին եւ ուխտադրուժք: Իսկ եկեղեցի հաստատեցաւ այսպիսի տաւնիւք. ի մի աւուր տաւնել զծննդեանն եւ զմկրտութեանն եւ պատուել այսպէս՝ այրիք եւ ապաշխարողք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, քահանայք եւ վանականք եւթնից եւթնեակք չափեսցեն պահաւք, բայց միայն ի շաբաթուն եւ ի միաշաբաթուն, եւ յաւուրս տաւնեկին Ը. աւր համաւրէն հաւատացելոց եղիցի պահք շաբաթն եւ միաշաբաթն, եւ յաւուր յորում դիպեսցի տաւնն Տեառն՝ կատարեսցեն:

ՆՀԵ Ա. Սահմանք եւ ուղղափառութիւնք, զոր վայել է յկեղեցւոյ, յառաքելոցն հրամանաց հաստատեալ, ընդ նոսին ընկալաք եւ աւանդեմք եկեղեցւոյ Քրիստոսի, զոր սուրբ հարքն հաճութեամբ ընկալան ըստ Մովսէսեան Է-եկին, Է-ից Է-եակք ունին զազատութիւն ի մարմնական ծառայութենէն: Իսկ Քրիստոսի եւթնեակքն, զոր ընկալաւ եկեղեցի, ունի զազատութիւն անծառայական որ ի ծնունդն հնչեաց Քրիստոս ի ծագս հեթանոսաց: Եւ այսպէս ուխտադրութեամբ պատուեալ միայնացեալք անապատականք, քաղաքականք, ապաշխարողք եւ այրիք, սրբասնեալ մանկունք եկեղեցւոյ ուխտիւ յանձին կալեալ պահաւք եւ աղաւթիւք զաւուրս Խ: Բայց համարէն հաւատացելոցն՝ ծերք եւ տղայք զԸ. աւրն զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն ընդ նմին պահեսցեն. եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն՝ զծննդեանն ասեմ եւ զմկրտութեանն, վասն զի աստուածայինք եւ տէրունականք <են>, յաւուր յորում դիպեսցի՝ ի նմին կատարեսցի:

ՄԵԼ Ա. Այս գրեցաւ վասն միանալոյ բանին Աստուծոյ ընդ մեզ ծննդեամբ ի սրբոյ Կուսէն, մի յերկուց միացեալ, անշփոթ մնացեալ անորիշ ի միմեանց, միացեալ եւ մի լեալ անքակտելի տաւնեմք ըստ հրեշտակին աւետեաց Թ. ամսեայ՝ զծնունդն, Ը. աւրեայ՝ զթլփատութիւնն, Լ. ամեայ՝ զմկրտութիւնն, Խ. աւրեայ՝ զգալն ի տաճարն <ի> լրումն աւրինաց: Եւ պատուել այսպէս. զծնունդն եւ զմկրտութիւնն ի նմին աւուր տաւնել, Է-եկաւք չափ պահել, կրաւնաւորաց եւ քահանայից, ապաշխարողաց եւ այրեաց եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ պահել միապէս Խ. աւր, բայց միայն զշաբաթ եւ զմիաշաբաթ: Ընդ նմին պահեսցեն ծերք եւ զինուորք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, որպէս զաւուրս զյոբելեանս, բայց զտաւն Աստուածայայտնութեանն յաւուր յորում հանդիպեսցի՝ ի նմին աւուր տաւնեսցեն զԾննդեանն եւ զՅայտնութեանն:

ՍԲՆ Ա. Թէ ոչ առաւելուցու արդարութիւնն ձեր աւելի քան զդպրացն եւ զփարիսեցւոցն (Մատթ. Ե. 20), եւ թէ ոք պակասեալ գտցի, ոՐպիսի պատժոց պատժապարտ գտանիցի. զի եթէ հրեշտակաց խաւսիւք հաստատեցաւ բանն եւ ամենատունգանողն պատժապարտեցաւ՝ քանի՞ եւս պատուհաս ի վերայ յանցանացն որք

HYP 1. L'Évangile témoigne que notre Seigneur est né au bout de neuf mois et qu'il a été baptisé 30 ans après le même jour (Lc 3, 23). Le discours concernant le baptême précise que pour le Verbe de Dieu naître un jour et être baptisé un autre jour est impensable. Puis l'incroyance se propagea car ils confessèrent un qui est né, et un autre qui est baptisé du fait qu'ils ont confessé deux Fils, deux natures et deux personnes, ils ont forgé deux fêtes en n'obéissant pas et en transgressant l'ordre apostolique. Mais l'Église a été établie avec les fêtes suivantes: célébrer la Nativité et le Baptême le même jour et l'honorer ainsi, et les veuves, les pénitents, les clercs, les prêtres et les religieux calculeront leur jeûne sept fois sept jours, sauf le samedi et le dimanche, et durant ces jours de festivités, l'ensemble des fidèles jeûnera durant huit jours y compris le samedi et le dimanche, et ils célébreront quel que soit le jour, la fête du Seigneur.

NEC 1. Les définitions de l'Église fixées par les apôtres ont été reçues par les pères selon les sept fêtes mosaïques, les sept fois sept jours de jeûne qui offrent la libération de la servitude corporelle. Et la naissance du Christ a soufflé une liberté sans servitude pour ouvrir le cœur des païens. Et par des actions de vœux, les ermites solitaires du désert, les citadins, les pénitents, les veuves, les saints clercs de l'Église devront honorer la Nativité, par le jeûne et la prière pendant 40 jours. Mais l'ensemble des fidèles, les vieux et les jeunes jeûneront huit jours y compris le samedi et le dimanche; et le jour de l'Épiphanie, c'est-à-dire la Nativité et le Baptême, car tous deux sont divins et se rapportent au Seigneur, et quel que soit le jour où elle surviendra, on la célébrera.

MLT 1. S'agissant de l'union du Verbe de Dieu avec nous – par la naissance issue de la sainte Vierge, les deux (*i.e.* la divinité et l'humanité) sont unies en une union sans confusion, inséparables l'une de l'autre de façon indissociable – que nous fêtons à la suite de la bonne nouvelle apportée par l'ange qui annonce la naissance au bout de neuf mois, la circoncision au bout de huit jours, le baptême à 30 ans, la venue au Temple le 40e jour pour l'accomplissement de la Loi. Il faut honorer et célébrer la Nativité et le Baptême le même jour en jeûnant sept jours; et s'agissant des religieux, des prêtres, des veuves et des clercs de l'Église, ils jeûneront 40 jours, excepté le samedi et le dimanche. De même, les vieux, les soldats et les catéchumènes jeûneront autant que les jours du Jubilé, mais quel que soit le jour de l'Épiphanie, on célébrera la Naissance et la Révélation.

SVN 1. Les chrétiens qui ne respectent pas les jeûnes prescrits sont pires que les pharisiens (Mt 5, 20) et paraissent souhaiter retourner au paganisme pour jouir des graisses de leurs sacrifices. Les Anciens jeûnaient deux jours par semaine, un jour pour les ruses qui ont causé la chute d'Ève et un jour pour la séduction d'Adam suivie de son expulsion du paradis. Mais les pères ont fait passer la mémoire des

ի վերայ կատարելութեանն թերակատարք գտանիցին. զի փարիսեցին պարծէր՝ «Պահեմ երկիցս ի շաբաթու». եւ որք ուխտադրուժք գտանիցին՝ քան զփարիսեցին եւս հայհոյանաց արժանի են: Նոքա ոչ առաւելեան յարդարութիւն, այլ եւ պակասեալ եւս գտան. եւ այս յետին անմտութիւն է՝ զի յաւրինացն հրաժարեն եւ ի շնորհս ոչ դադարեն. եւ զինչ կամին լինել. քաջ գիտեմ, ի հեթանոսութիւն կամին դառնալ եւ ի զոհաբեր ճենճերսն վայելել: Վասն զի նախնիքն երկուս աւուրս ի շաբաթուն պահեցին՝ զմին վասն բանսարկուին յանցանացն եւ Եւայի անկմանն եւ զմիւսն վասն Ադամայ պատրանացն եւ ելանելոյն ի դրախտէն: Եւ վասն այսպիսի պատճառանաց հարքն մեր զյիշատակ սրբոցն յաւուրցս այսոցիկ յառաջիկայսն անցուցին, բայց միայն զԱստուծոյն եւ զԱստուածորդւոյն ուր եւ հանդիպեսցի՝ կատարել զայն, զի Աստուած է եւ զամենայնն լուծանէ: Զծննդեանն ասեմ եւ զմկրտութեանն, զի նա ծոմացուցանէ աւուրս Ը. համարէն ամենայն հաւատացելոց՝ զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն. եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն յորում աւուր դիպեսցի՝ կատարեսցեն:

գ. Այլ տօներ եւ տօնախմբութիւններ

ԿԱՌ Ժ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ զկնի պասեքին կատարեսցեն Ճ. աւր յետ յարութեան նորա, եւ արասցեն տաւն յիշատակի վերացման նորա առ հայր յերկինս փառաւորեալ:

ԿԱՌ ԺԱ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ի Զատկէն մինչեւ ի Խ-երորդ աւր վերացման նորա ուրախութիւն եւ ցնծութիւն եղիցի, զի աւուրք յարութեան են եւ փեսայն յառաջաստի. ապա յետ տաւնի վերացմանն պահեսցեն, եւ դարձեալ Ճ-երորդ՝ տաւն կատարեսցի, եւ իբրեւ զառաջին Զատկին՝ զառն զենցի:

ԹԱՏ ԻԵ. Հարցումն. Ո՞րպէս կատարեսցուք զաստուածային տաւնսն:
Պատասխանի. Ցորժամ զտէրունական տաւնսն կատարեն հաւատացեալքն՝ նախ յառաջ պահեսցեն շաբաթ մի ի պատիւ եւ ի սպաս տաւնին եւ ապա տաւնեսցեն:

ԳԱՍ ԻԸ. Կարգեսցէ զտաւնս տէրունականս եպիսկոպոսն իւրոյ եկեղեցեացն՝ հրաման տալ կանոնական ի Զ-ն յունուարի տաւն Ծննդեանն եւ Յայտնութեան Փրկչին մերոյ, ի ԺԴ-ն փետրուարի եկաւորելն ի տաճարն քառասնաւրեայ:

ԳԱՍ Լ. Տաւն Յարութեան Տեառն, երկրորդ Զատիկն, Նոր կիւրակէն, Համբարձմանն Տեառն, Քառասնաւրեայ երեւեալ յերկրի ի յոբելեանն գալուստ Սրբոյ Հոգւոյն:

ԿՐՆ Զ. Վասն աւրինաւոր տաւնի Քառասներորդաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զոր ի փետրուարի ԺԴ-ն հրամայեցաւ կատարել ի փառս Աստուծոյ եւ մի՛ տաւնել ընդ հերձուածողս, որք դրութեամբ Արտեմոնի մոլորեցան յուղիղ ճանապարհէն եւ զդիր եւ զընթերցուած փոխեցին. կամ եղեւ մեծ եւ աստուածասէր ժողովոյս, զի ժողովեալ ամենայն հաւատացելոց, բերկրանաւք սրտիւ եւ ցնծալից ուրա-

saints de ces jours-là aux jours de l'avent, excepté s'agissant des fêtes de Dieu et du Fils de Dieu qui doivent être célébrées quel que soit le jour où elles tombent, car Dieu libère (litt. délie) tout. Pour la Nativité et le Baptême, l'ensemble des croyants jeûne huit jours y compris le samedi et le dimanche, et il faut célébrer l'Épiphanie quel que soit le jour où elle tombe.

c. Les autres solennités et célébrations

CAP 10. Cinquante jours après Pâques où s'accomplit sa Résurrection, on célèbre la fête du commencement de son Ascension vers son Père dans les Cieux.

CAP 11. De la Pâques jusqu'au 40e jour de son Ascension on se tiendra dans la joie, car ce sont les jours de la Résurrection; mais après la fête de l'Ascension, on jeûnera, puis on accomplira une célébration le 50e jour et comme pour la première Pâques, on immolera un agneau.

THD 25. Les fidèles doivent préparer et honorer la célébration des fêtes au nom du Seigneur en jeûnant durant la semaine qui précède.

GNT 28. L'évêque fixera pour les églises de son diocèse les fêtes du Seigneur en donnant l'ordre canonique de célébrer le 6 janvier la fête de la Nativité et de l'Épiphanie de notre Sauveur, et le 14 février la venue du Seigneur au Temple le quarantième jour.

GNT 30. Seront fixés la fête de la Résurrection du Seigneur, la Seconde Pâques, le nouveau dimanche, la fête de l'Ascension du Seigneur, la période de 40 jours où il est apparu sur terre, pour les jubilés, la venue de l'Esprit Saint.

KAR 6. La fête obligatoire du 40e jour de notre Seigneur qui a lieu le 14 février ne doit pas être célébrée selon les hérétiques corrompus par les prescriptions d'Artémon qui ont modifié les modalités des lectures agréables à Dieu; car tous les croyants doivent se réunir dans la joie pour célébrer au crépuscule de la nuit – avec des torches enflammées – Celui qui s'est fait homme selon la chair et a intégré tous

խութեամբ, հսկմամբ յերեկորեայ տաւնեսցեն ի փառս Աստուծոյ, յորում աւուր եւ հանդիպեսցի, հոգեւորական աւրինութեամբ, ջահիւք բորբոքելովք աւրինել զայն որ ըստ մարմնոյ մարդացաւ եւ կրեաց զամենայն կիրս մարդկային բնութեանս: Մինչեւ յերրորդ ժամն եղիցին ի հսկման ամենայն զգուշութեամբ, եւ յերրորդ ժամուն պատարագ մատչի՝ ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց, որ զսրբութեամբ վայելողացն աստուածատեսակս գործէ, յորում աւուրն զգիշերն որպէս տիւ լուսաւորէ, այնմ աւուր նկարել եւ ակն ունել եւ մի՛ արհամարհանաւք եւ ծուլութեամբ: Ապա եթէ ի պահս սուրբ Զատկի աղուհացիցն Քառասներորդացն հանդիպիցի, յորում աւուր հանդիպի՛ ի նմին աւուր տաւնեսցի սաղմոսիւք եւ աւրինութեամբ եւ երգովք հոգեւորաւք. եւ մի՛ փոխեսցեն զաւրն՝ ծուլութեան պատճառաւ <եւ> արհամարհանաւք, եւ պատարագ մատչիցի ի փառս Աստուծոյ եւ ի կատարումն խորհրդոյն. եւ ի փափուկ կերակուրս ամենեւին մի՛ լուծանիցին՝ մի՛ ի ձէթ, մի՛ ի գինի եւ մի՛ ի ձուկն, բայց միայն ի հաց եւ յաղ: Եւ եթէ ոք ըստ սովորական սրբոյ բաժակին այլ ինչ ազահիցի ի պատարագին՝ անընկալ լիցի, տաւնն եւ պահքն անվաւեր եղիցի. ըստ Մեծի հինգնաբաթի աւուրն պատարագին եղիցի պատարագն եւ կերակուրն: Ապա եթէ յարձակման աւուր հանդիպիցի՝ գառնազէն խմբեսցեն ամենայն հաւատացեալք ի Քրիստոս:

ԿՐՆ Է. Բայց եթէ ուրբաթի կամ չորեքշաբաթի հանդիպի՝ ըստ վերագոյն պատուիրանիդ պահաւք տաւնեսցեն եւ մի՛ լուծմամբ կերակրոց կամ ըմպելեաց. եւ եթէ ոք ի հաւատացելոց անցցէ ըստ կանոնեալ սահմանադրութիւնդ՝ անիծեալ լիցի, վասն զի այսպէս պատուիրեցաւ ընդ ամենայն աշխարհ ի սրբոց առաքելոցն եւ աւանդեցաւ մեզ եւ մեք այնմ հետեւեալ եմք, զոր նոքայն քարոզեցին եւ հաստատեցին: Թէպէտ եւ զատեալք եւ մեկնեալք ի փշաբեր անապատ գնացին ոմանք եւ եղեն լուցկիք հրոյ եւ կերակուր որդանցն, այլ մեզ քաւ լիցի խոտորել ի սրբոց քարոզութենէն. ապա եթէ գտցի ոք զայս արարեալ՝ աւտար եղիցի ի մէնջ եւ ի սրբոց աւրինութենէ հեռի եղիցի:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբոլոք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Ձեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՛ դնիցես եւ մի՛ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՛ մատաղատունկ, զի մի՛ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (յմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան

les ingrédients de la nature humaine. Jusqu'à la troisième heure, on ira dans les ténèbres avec précaution et à la troisième heure, on fera le sacrifice qui réalise la vision de Dieu. Ensuite, si le 40e jour avait lieu dans le carême du pain et du sel de Pâques, en ce même jour, on le célébrera avec des psaumes, des bénédictions et des chants spirituels et qu'on ne change pas le jour sous prétexte de paresse, et l'on offrira le sacrifice de mystère; et que l'on ne consomme pas des mets raffinés, de l'huile, du vin ou du poisson, mais seulement du pain et du sel. Et si quelqu'un, selon la coutume de la coupe sainte restreint quoi que ce soit d'autre du sacrifice, il ne sera pas accepté et la célébration et le jeûne seront invalides; et que selon le sacrifice du grand jeudi se fassent le sacrifice et la nourriture. Puis, si le jour est libre, tous les croyants se rassembleront à l'agneau pascal.

KAR 7. Mais si le 40e jour tombe un vendredi ou un mercredi, qu'on le célèbre selon le jeûne vénérable – mentionné ci-dessus – et non en consommant des mets raffinés ou des boissons; celui qui transgresse cette prescription canonique sera maudit, car c'est ainsi qu'il a été honoré dans tous les pays par les apôtres et c'est ce que nous devons suivre. Mais ceux qui s'isolent et vont dans le désert plein de ronces seront la nourriture des vers; mais celui qui détruit la prédication des saints que nous sommes tenus de suivre sera un étranger pour nous et restera loin de la bénédiction des saints.

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu.

մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (յմմտ. Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիմիրդ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Զրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ոյր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ զուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

ԵՊԿ Գ. Կամիմ ուսանել յաղագս Քառասնիցն պահոց, թէ որպէս Մովսէս Խ. աւր պահեաց եւ Եղիայ եւ Տէրն մեր ոչ ի թիւ արկեալ այնպէս Խ. աւր, այլ զշաբաթ եւ զկիւրակէ լուծանեն ամենայն ախորժելի կերակրովք եւ զինեաւ, բայց միայն ի մսոյ, եւ ոմանք յԳ. ժամուն ուտեն ըստ այլ աւուրցն եւ ընդ պահաւք արկանեն որ լինի ըստ նոցայն ԽԹ: Պատասխանի ետ երանելին Եպիփան եւ ասէ. Մովսէս պահեաց զԽ. տիւ եւ զԽ. գիշեր, այնպէս եւ Եղիայ. եւ Տէրն մեր զնոյն ճշմարտեաց զնոցայն Խ-աւրեայ պահս անսուաղապէս. իսկ մեզ վերջնոցս ըստ մերոյ տկարութեանս աւրինադրեցին ցերեկ պահութեամբ՝ աղիւ եւ հացիւ, եւ որ ի նոյն յարմարին պարկեշտիցն սեղանք զանաւելորդ բուտն ըստ մերոյ տկարութեանս, բայց ոչ փափկութիւն մարմնոյ, եւ լինի Խ. աւր պահքն, եւ շաբաթ եւ կիւրակէ՝ ԽԹ. աւր, ըստ քաղաքացն ապաստանի Մովսէսեան աւրինադրութեանն որ զմահապարտսն ժո-

À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapet*s, mais c'est par goût pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

CEC 3. Moïse a jeûné 40 jours et 40 nuits, ainsi qu'Élie et notre Seigneur a légitimé ce même jeûne de 40 jours, en ne mangeant pas, mais pour nous qui venons après, en raison de notre faiblesse, on a disposé un jeûne le soir, avec du sel et du pain, et ceux qui se conforment à cela, avec de la nourriture non superflue prise en raison de notre faiblesse, mais non pour la délicatesse du corps suivent le bon exemple. Et le jeûne dure 40 jours et le samedi et le dimanche, 49 jours, selon les villes asiles de la législation mosaïque qui accueillaient les condamnés à mort jusqu'à la fin des sacerdoces et ensuite, elles les graciaient de la mort. De même aussi, ici, le jeûne de 49 jours est une occasion pour les pécheurs de rémission à la mort du grand-prêtre, le Christ, par le sacrifice salutaire, pour les croyants et pour les pénitents durant

ղովէր մինչեւ ցվախճան քահանայութեանցն եւ ապա արձակեալ լինէր ի մահուանէն: Նոյնպէս եւ աստ ԽԹ. աւր պահք ի մահուան քահանայապետին Քրիստոսի թողութեան առիթ մեղուցելոցն լինի, փրկական պատարագաւն հաւատացելոց եւ ապաշխարողաց յայսմ ԽԹ. աւուրս: Զի թէպէտ եւ սուրբ հարքն յաղագս յիշատակի սրբոցն եւ Քրիստոսի պատարագին զշաբաթ եւ զկիւրակէ լուծին յերրորդ ժամուն ի կերակուրս, այլ ոչ յաւելուլ ի կերակուր կամ ի գինի մեզ թողացուցին, այլ ի պարկեշտութիւն որպէս բերանն Քրիստոսի Պաւղոս աւրինադրէ. «Լաւ է շնորհաւք հաստատել զսիրտս եւ ոչ կերակրովք եւ ըմպելեաւք, զի ոչինչ աւգտեցան որ այնպէսն գնացին» (Առ Եբր. ԺԳ. 9) եւ ոչ պահեցին պահս: Վասն այսորիկ եւ նզովս եդին, որք զյղփութիւն աւրէնս վարկանէին առաջին սուրբ հարքն զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ եւ զուխտի շաբաթսն զՎարդավառին եւ զԱստուածածնին, զսրբոյ Խաչին եւ զՅայտնութեան շաբաթն եւ զԱռաջաւորսն ընդ սմա համեմատեցին ի պահս պնդութեան: Եւս այնոցիկ եկեսցեն շնորհքն Աստուծոյ որ զերեք յիսունսն պահեսցեն յանուն Սուրբ Երրորդութեանն՝ զՁատիկն եւ զՎարդավառն եւ զՅայտնութեանն եւ ի փրկութեան Տեառն առցեն զաւետիսն. եւ որք լուծանեն զԱռաջաւորսն եւ զԱղուհացսն եւ զՈւխտիցն եւ զՎարդավառին եւ զսուրբ Աստուածածնին եւ զսրբոյ Խաչին եւ զՅայտնութեան շաբաթն եւ զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ՝ նզովեսցին ի սուրբ հարցն: Եթէ ակամայ լուծցեն՝ միոյն Խ. աւր պահեսցեն, եւ եթէ կամաւ՝ Գ. ամ արտաքոյ եկեղեցւոյ եւ աւրինաց կացցեն, եւ ապա հաղորդեսցին:

Այսպէս կանոնեաց սուրբ այրն Աստուծոյ Եպիփան՝ եթէ պահք Աստուածայայտնութեանն ապաշխարողաց եւ կրաւնաւորաց եւ քահանայից Խ. աւր պահք սահմանեցին, իսկ աշխարհականաց՝ Ը. աւր, բայց պարտ է զԸ-աւրեայ պահոց զշաբաթ եւ զկիւրակէ զգուշութեամբ պահել, վասն զի ինքն Աստուածայատնութիւնն ոչ լուծանի, այլ լուծանէ զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ: Նոյնպէս եւ զկիւրակէն ծոմացուցանէ, եւ ամենայն տաւնք մարտիւրոսաց անխտիր կատարեսցին, բայց ի Դ-եկէ եւ ի Զ-եկէ: Այս են հրամանք Պետրոսի եւ Պաւղոսի եւ այլոց վիճակելոց:

ՄԱՆ Ա. Ի ձեռն Կոստանդիանոսի մեծի հաստատեցաւ տաւնախմբութիւն սրբոյ Խաչին ըստ Հռոմոց տոմարին ի սեպտեմբերի ԺԴ. ոչ ի նմին աւուր կատարել զտաւնախմբութիւնն, զի հանապազ ի նոյն յարութեանն չքնաղ եղանակաւոր ձայնիւք պատուին տաւնք տէրունեան խաչին. վասն որոյ հարկեցաք ոչ յայլ աւր տաւնել, այլ ընդ Քրիստոսի յարութեանն, զփրկագործ տաւնախմբութիւն տէրունական խաչին:

դ. Կիրակի՝ օր Յարութեան

ԿԱՆ Բ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, եթէ յաւուր միաշաբաթուջ յամենայն կիւրակէի եղիցի տաւն եւ պաշտաւն եւ խորհուրդ տէրունական մարմնոյ եւ արեան Տեառն. զոր պատուիրեաց մեզ Կենարարն, եւ հաց պատարագին ի նմին աւուր ջերմ եփեալ ելցէ ի սուրբ սեղանն, եւ արժանաւորքն հաղորդեսցին մի արհամարհանաւք, այլ մեծաւ երկիւղիւ: Եւ դատարկացեալ եւ փափկացեալ եղիցի միաշաբաթին, որպէս պատուիրեաց Աստուած Նոյի, Աբրահամու և Մովսէսի, զի եւ մեզ հանգիստ լիցի յերկրաւոր աշխատութենէս, եւ յեւթներորդում դարուն ի գալստեանն Տեառն յարքայութեանն յաւիտենից: Եւ յամենայն միաշաբաթուջ ընթերցցին գիրք սուրբք մարգարէականք եւ առաքելականք, եւ

ces 49 jours. Car bien que les saints pères en mémoire des saints et du sacrifice du Christ aient délié le samedi et le dimanche à la troisième heure pour les nourritures, cependant ils ne nous ont pas permis d'ajouter à la nourriture ou au vin, mais de rester sobres comme le justifie Paul, bouche du Christ: «Il est bon d'affermir les cœurs par la grâce, et non par des aliments et des boissons, car ils n'ont servi à rien à ceux qui se sont ainsi comportés» (Hb 13, 9); or ils n'ont pas observé le jeûne. C'est pour cela aussi que les premiers saints pères ont fulminé des anathèmes contre ceux qui estimaient légale l'abondance, le mercredi, le vendredi, les semaines dédiées, celle de la Transfiguration et celle de la Mère de Dieu, la semaine de la sainte Croix et de l'Épiphanie, et l'*arajawor*; et ils ont imposé un jeûne ferme pour ces jours. Plus encore, viendront sur ceux-ci les grâces de Dieu sur ceux qui jeûneront les trois cinquantaines au nom de la sainte Trinité, à Pâques, à la Transfiguration et à l'Épiphanie, et pour la rédemption du Seigneur, ils recevront la bonne nouvelle; et ceux qui délient l'*arajawor* et le carême, et le mercredi, le vendredi, et le samedi des dédicaces de la Transfiguration et de la sainte Mère de Dieu, et de la sainte Croix, et de l'Épiphanie seront anathématisés par les saints pères. S'ils délient le jeûne involontairement, ils jeûneront seulement 40 jours et si c'est volontairement, ils se tiendront pendant trois ans à l'extérieur de l'église et de la communion, et ensuite ils communieront.

Le saint homme de Dieu Épiphane a ainsi disposé que le jeûne de l'Épiphanie de Dieu pour les pénitents et les moines et les prêtres a été défini comme un jeûne de 40 jours, mais pour les laïcs, il dure huit jours, mais il faut jeûner avec attention, pour le jeûne de huit jours, le samedi et le dimanche, car l'Épiphanie de Dieu n'est pas déliée, mais elle délie le mercredi et le vendredi. De même aussi, on jeûne le dimanche et toutes les fêtes des martyrs seront accomplies sans réserve, sauf le mercredi et le vendredi. Ce sont là les ordres de Pierre, de Paul et des autres apôtres.

MNL 1. Par Constantin le Grand a été instituée la célébration de la fête de la sainte Croix, le 14 septembre, selon le calendrier romain et il ne faut pas fêter autre chose ce même jour, car il s'agit toujours de la même Croix de la résurrection; car les fêtes de la Croix du Seigneur sont honorées continuellement avec des hymnes mélodiques recherchées.

d. Le dimanche, jour de la Résurrection

CAP 2. Chaque dimanche seront accomplis une célébration, un office et le sacrement du corps, et du sang du Rédempteur, et le pain qui devra être cuit au four le jour même sera placé sur l'autel, et seuls ceux qui en sont dignes pourront communier. Et il convient, le premier jour de la semaine, de rester oisif et joyeux comme Dieu l'a ordonné à Noé, à Abraham et à Moïse, et chaque dimanche – qui marque l'accomplissement de l'œuvre de Dieu. Et pour la Pâques, la Pentecôte et le jour du Jugement - quand le Christ paraîtra avec les anges célestes – seront lus les Livres saints des prophètes et des apôtres, puis les titres de tous les Évangiles avant d'offrir le sacrifice.

աւարտումն եւ գլուխ ամենեցուն կարդասցի Աւետարան եւ մատուսցի պատարագ. վասն զի յաւուր միաշաբաթուջ եղեւ լինելութիւն արարածոց, եւ յաւուր միաշաբաթուջ յարեաւ տէր Քրիստոս ի մեռելոց եւ յաւուր միաշաբաթուջ ծագեցաւ աշխարհի, եւ յաւուր միաշաբաթուջ ի Պենտակոստէին վերացաւ տէրն մեր յերկինս եւ յաւուր միաշաբաթուջ երևի ի վախճան աշխարհիս հայրական փառաւք երկնաւոր հրեշտակաւք:

ԵԱԿ ԾԹ. Եթէ ոք ժառանգաւոր գտցի զաւր կիւրակէին կամ զշաբաթու պահելով՝ որոշեսցի:

ԳԱՆ ԺԸ. Եթէ ոք իբրեւ ի կարծիս պահոց արհամարհիցէ զաւր կիւրակէի եւ ի պահոց թիւ արկ կամ ի գործ, որպէս զայլ աւուրս, ոչ գտցէ հանգիստ յարքայութեանն Աստուծոյ եւ մեծ ժողովն նզովէ եւ մերժէ:

ԼԱԻ ԻԹ. Չէ արժան քրիստոնէից զՀրէից վարս ունել եւ բանդագուշել եւ դատարկացուցանել զաւր շաբաթուն, այլ գործել արժան է, բայց զաւր կիւրակէին պատուել արժան է, եւ հանգչել արժան, որպէս քրիստոնեայք. ապա եթէ գտցի ոք հրէաբար՝ նզովեալ լիցի:

ԳՐԻ ԻԸ. Պարտ է քրիստոնէից պատուել զաւր կիւրակէի, աղաւթել եւ հանգչել ի նմա, ապա եթէ ոք պահեսցէ հրէաբար՝ նզովեսցի ի Քրիստոսէ:

ՅԻԱ ԼԱ. Սովորեցին ոմանք զկիւրակէն աւր մինչեւ ցճաշն պատուել, եւ անտի յառաջ լուծանել զաւուրն զխորհուրդ: Յաղագս նորին հրամայեցաք մինչեւ ցերեկոյն նովին պատուով պատուել զաւրն, արգելուլ զինքեանս ի գործոյ եւ ի ճանապարհորդութենէ, եւ երեկունն ծունր չկրկնել եւ յարութեան պաշտել:

ԿԵՆ ԾԸ. Ոչ է պարտ քրիստոնէից ի շաբաթու կամ ի կիւրակէի շաբաթանալ կամ հրէանալ:

ՎԱՉ ԺԳ. Որ զմեռելոտի ուտէ եւ որ ի Քառասներորդսն միս ուտէ եւ որ ի կիւրակէի գործ ինչ գործէ եւ յեկեղեցի չերթայ՝ երէցն պատուհաս արասցէ ժողովրդեամբն հանդերձ:

ՎԱՉ ԺԹ. Կիւրակէին տէր եւ ծառայ ի վսամ եկեղեցին երթիցեն յաղաւթս եւ զիշատակ յեկեղեցին տարցեն, այլ անաշխարհիկն զհոգեցատուրն յեկեղեցին տարցէ:

ԲԳԿ ՀԵ. Որ զաւր կիւրակէին ոչ պատուեն կամ յառաջ քան զարձակել քահանային ի թատերս ընթանան կամ յայլ սատանայական զբաղմունս՝ ընդ խաչահանունսն եղիցին:

ԲԳԿ ՃԷ. Յաւուր կիւրակէի մի՛ ոք իշխեսցէ գործել, բայց միայն զկերակուրսն, զի զհիւրսն ընկալցին եւ աղաւթից ստէպ կացցեն:

CCL 59. Le clerc qui est surpris en train de jeûner le dimanche ou le samedi sera déposé.

GNG 18. Celui qui pour une prétendue ascèse méprise le dimanche et le compte comme un jour de jeûne ou de travail comme les autres jours ne trouvera pas de repos dans le Royaume, et le concile de Gangres l'anathématise et l'exclut.

LAO 29. Les chrétiens ne doivent pas, à l'instar des juifs, passer le samedi dans l'oisiveté mais travailler, mais il faut honorer le dimanche et se reposer en tant que chrétien; mais celui qui judaïse sera anathématisé.

GLI 28. Les chrétiens doivent honorer le jour du dimanche, prier et se reposer en ce jour-là, mais si quelqu'un jeûne à la manière des juifs, il sera anathématisé par le Christ.

YAP 31. Certains n'ont appris à honorer le dimanche que jusqu'à midi, puis de rompre le sacrement de ce jour. C'est pourquoi nous avons ordonné de respecter ce jour avec le même honneur jusqu'au soir et de ne pas travailler ni de voyager, et le soir, il ne faut pas s'agenouiller pour honorer la Résurrection.

SCN 58. Les chrétiens ne doivent pas judaïser le samedi ou le dimanche.

RVG 13. Celui qui mange une charogne ou de la viande pendant le carême ou qui travaille le dimanche, au lieu d'aller à l'église, sera châtié par le prêtre entouré de l'assemblée des fidèles.

RVG 19. Le maître comme le serviteur iront le dimanche à l'église principale de la circonscription pour prier et offrir un service de commémoraison, mais l'étranger donnera à l'église pour le repos des âmes.

ECB 75. Ceux qui n'honorent pas le dimanche ou qui, avant le renvoi des fidèles par le prêtre, s'adonnent au théâtre ou à d'autres occupations diaboliques seront comptés parmi les crucificateurs.

ECB 107. Personne n'a le droit de travailler le dimanche, sauf pour préparer le repas, afin de recevoir les invités et on se tiendra avec empressement dans la prière.

ԲԳԿ ՃԿԶ. Այր հաւատացեալ որ յաւուր կիւրակէի զձայն Աւետարանին ոչ լսէ՝ ընդ խաչահանունսն է, բայց թէ անհնար է:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա՛ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբոլորք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Ձեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի՛ դնիցես եւ մի՛ լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի՛ մատաղատունկ, զի մի՛ հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (յմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (յմմտ. Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիմ՞դ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի՛ կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Ձրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ո՞յր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի գարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորութեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոսս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից:

ECB 166. Le croyant qui n'assiste pas à la lecture des Évangiles le dimanche est identique aux crucificateurs, sauf s'il n'est pas légitimement en mesure de se rendre à l'église.

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu. À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapet*s, mais c'est par goût pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme

Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ գուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

ՍԴԱ Ա. Զի արժանացաւ զԱստուած բանն Հաւր՝ յառաջ քան զժամանակս ծնեալ եւ ժամանակաւ ծնեալ կեանս աշխարհի ընծայիլ, վասն որոյ եւ Աստուածածին. եւ եկեղեցի, հեթանոսաց հրապարակագոչ ձայնիւ, ամ յամէ տաւնախմբէ զյիշատակս նորա, զի այսպէս մեծարգի արար զորդիս մարդկան ընդ որդւոյ իւրում. պատուեսցուք զյիշատակս նորա մեծապայծառ տաւնիւք միաշաբաթւոջ աւուրն ներբողիւք զերգս աւրհնութեան մատուցանեմք ընդ Որդւոյ իւրում:

2. Պահք

ԿԱՌ Գ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ աւր չորեքշաբաթու ի պահս եղիցի, զի ի նմա գուշակեաց եւ յայտնեաց Տէրն կենարար զխորհուրդ չարչարանաց իւրոց, եւ մատնութեան, եւ դատաստանի, եւ խաչելութեան, եւ մահուան, եւ յարութեան՝ աշակերտացն իւրոց, եւ տրտմեցան առաքեալքն: Արդ եղիցի ի պահս եւ ի սուգ եւ ի պաշտաւն եւ յաղաւթս ցնծութեան եւ ուրախութեան:

ԿԱՌ Դ. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ ուրբաթ եղիցի ի պահս եւ ի սուգ եւ ի տրտմութիւն. վասն զի զոր ինչ ասացաւն յաւուրն չորեքշաբաթւոջ վասն չարչարանաց Փրկչին մերոյ՝ յուրբաթուն կատարեցաւ, յորժամ շարժեցան արարածք ամենայն եւ խաւարեցան լուսաւորք ի յերկինս: Պահեալ լիցի մինչեւ ցիններորդ ժամն:

ԿԱՌ Ը. Կարգեցին առաքեալքն եւ եդին հաստատութեամբ, թէ զԽ. աւր պահս կարգեսցեն յամենայն չարութենէ, ի մեղաց եւ ի կերակրոյ, յառաջ քան զաւրն չարչարանաց Փրկչին մերոյ. եւ ապա արասցեն զաւրն չարչարանաց՝ պասեք Տեառն եւ տաւն յարութեան Փրկչին. ընթերցցին զիրք մարգարէականք, եւ առաքելականք, որ պատմեսցեն զչարչարանացն Տեառն եւ զգուշակումն յարութեան Փրկչին: Քանզի եւ ինքն իսկ տէր մեր Քրիստոս, տէր տաւնից եւ տարեկանաց, պահեաց զԽ. տիւ եւ զԽ. գիշեր, նոյնպէս եւ Մովսէս ի Սինէական լերինն ի ձեռն պահոցն իբրեւ սիրելի բարեկամ խաւսէր ընդ Աստուծոյ, եւ մեծապէս պատիւ գտեալ յերկնաւոր արքայէն՝ ահեղ երեսաւք արքունական աւրէնս եւ կանոնս բերելով իջանէր առ ժողովուրդն: Նոյնպէս եւ նախանձաւորն Հեղիաս ի ձեռն քառասնաւրեայ պահոցն մեծամեծ նշանս եւ զաւրութիւնս գործելով՝ ապա փառաւորեալ ասպատակէր յերկինս. եւ երեք մանկունքն ի ձեռն սրբութեան պահոցն ի մահուանէ թագաւորին ապրեցան, հրեշտակ Աստուծոյ էջ առ նոսա. զբոցն բորբոքեալ շիջուցին, զթագա-

les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

SDA 1. Du fait qu'elle (*i.e.* Marie) a été reconnue par Dieu comme digne de connaître sa grossesse avant le temps de sa naissance qui allait être offerte au monde; et du fait que l'Église a clamé cela publiquement aux païens, on célèbre année après année sa mémoire, car elle a rendu digne les fils des hommes; et nous honorons sa mémoire avec celle de son Fils par des fêtes somptueuses, et nous présentons pour eux des hymnes de bénédictions le dimanche.

2. Les jeûnes

CAP 3. Il faut jeûner le mercredi car ce jour-là le Seigneur a prédit et a révélé à ses disciples le mystère de sa passion et de sa dénonciation, de son jugement et de sa crucifixion, et c'est ce jour-là que les apôtres se sont attristés. Il sera donc institué un jeûne, un deuil et un office, ainsi que des prières d'allégresse et de réjouissance.

CAP 4. Le vendredi doit se passer dans le jeûne, le deuil et la tristesse, car les choses qui ont été dites le mercredi concernant la passion de notre Sauveur se sont réalisées le vendredi, lorsque toutes les créatures se sont mises en mouvement et que les cieux se sont assombries. Il faut jeûner jusqu'à la neuvième heure.

CAP 8. Un jeûne de 40 jours de péchés et de nourriture doit précéder la passion de notre Sauveur qui marque le jour de Pâques et de sa Résurrection; on lira les livres des prophètes et des apôtres qui relatent la passion du Seigneur. De fait, Lui-même a jeuné 40 jours et 40 nuits, et de même que Moïse au Mont Sinaï jeûnait et parlait avec Dieu, et obtenait un immense honneur de sa part en ramenant les Lois vers son peuple. De même, Élie par un jeûne de 40 jours a accompli de grands miracles; et les trois enfants par un jeûne ont sauvé le roi de la mort, et se sont rendus dignes du royaume du Christ.

ւորն ի գիտութիւն ճշմարտութեան ածին, եւ ինքեանք բարի անուամբ կեցեալ արժանի եղեն արքայութեանն Քրիստոսի:

ԵԱԿ ԾԹ. Եթէ ոք ժառանգաւոր գտցի զաւր կիւրակէին կամ զշաբաթու պահելով՝ որոշեսցի:

ԵԱԿ ԿԴ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ գրակարդաց կամ սաղմոսերգող զսուրբ քառասներորդսն ոչ պահեսցէ եւ զչորեքշաբաթի եւ զուրբաթ՝ լուծցի, բայց եթէ վասն հիւանդութեան մարմնոյ ինչ խափան լինիցի, իսկ եթէ ժողովրդական ոք իցէ՝ որոշեսցի:

ԳԱՆ ԺԹ. Եթէ ոք ի պահողաց, արտաքս քան զհարկ ինչ մարմնաւոր, այսինքն է ցաւոց եւ վշտաց, ամբարհաւաճեաց եւ ամբարտաւանեաց եւ զտուեալ եւ զկարգեալ զպահս հասարակաց որ պահի յեկեղեցւոջ ելոյծ եւ արհամարհեաց իբրեւ կրիցի ի նմա կատարեալ միտք եւ խորհուրդք՝ նզովեալ լիցի:

ԳԱՆ Ի. Եթէ ոք ի մարդկանէ կատարեալ հասակաւ, առողջ մարմնով, քրիստոնեայ անուն ի վերայ եւ զԽ. աւր զպահսն ի գլուխ ոչ տանիցի, այնպիսին նզովեալ լիցի:

ԳԱՆ ԻԱ. Եթէ ոք զՔառասունսն պահեսցէ սուրբ եւ ի Զատկի հինգշաբթի աւրն քան զհաղորդել աւրինացն եւ բաժակին սրբելոյ, եթէ այլ ինչ աւելի համարձակիցի ուտել՝ զպահսն զոր պահեաց ընդունայն են եւ ի մեծ ժողովոյն նզովեալ լիցի:

ԼԱԻ ԽԲ. Չէ արժան յետ երկուց շաբաթուց աղուհացիցն ի մկրտութիւն զոք ընդունել առանց ուսուցանելոյ:

ԼԱԻ ԽԷ. Չէ արժան ի Քառասներորդսն յաւագ շաբաթուն հինգշաբաթի աւր բերան լուծանել, զի մի՛ ամենայն պահք Քառասներորդացն անարգեսցին, այլ արժան է զամենայն Քառասներորդսն պահել եւ լոկ աշտուճ հացիւ մխիթարել զանձինս:

ՀԱԹ Է. Հարցումն. Եթէ կին ծնանիցի ի պահս սուրբ Զատկին, պա՞րտ է պահել եւ ոչ ըմպել գինի, թէ թոյլ տալ՝ վասն ծննդեանն:

Պատասխանի. Պահք վասն զմարմինն խոնարհեցուցանելոյ եդան, ապա եթէ մարմինն ի չարչարանս ի խոնարհութեան եւ ի տկարութեան է, պարտ է սակաւիկ ինչ, որչափ կարէ բառնալ կերակուր եւ ըմպելի:

ՀԱԹ Ը. Հարցումն. Եթէ ոք տկար իցէ կամ մաշեալ ի բազում հիւանդութեան եւ եկեսցեն պահք սուրբ Զատկին, ամենայն իրաւք պա՞րտ է պահել, թէ արձակեսցի ճաշակել ի հացէ, ի գինւոյ եւ ի ձիթոյ վասն հիւանդութեանն:

Պատասխանի. Արձակել պարտ է զայնպիսին առնուլ ի կերակրոյ եւ յըմպելւոյ որչափ կարող է բառնալ. բայց յետ Պենտակոստէին հատուսցէ:

ՆԵՆ ԻԹ. Ի սուրբ քառասներորդացն պահսն եւ կամ յառաջաւորս նորին մի՛ ոք

CCL 59. Le clerc qui est surpris en train de jeûner le dimanche ou le samedi sera déposé.

CCL 64. L'évêque, le prêtre, le diacre, le lecteur ou le psalmiste qui ne jeûne pas durant la sainte quarantaine ou le mercredi, ou le vendredi, sauf si c'est en raison d'une fatigue corporelle, sera déposé, et s'il s'agit d'un laïc, il sera exclu.

GNG 19. Celui qui s'affranchit d'un jeûne commun fixé dans l'Église, non pour cause de maladie, mais par orgueil, en prétextant que c'est en lui que se trouve la perfection sera anathématisé.

GNG 20. L'homme adulte en bonne santé qui se dit chrétien et n'observe pas jusqu'au bout le jeûne des 40 jours sera anathématisé.

GNG 21. Celui qui observe le jeûne des 40 jours, mais le Jeudi de Pâques, au lieu de participer à la communion et au calice consacré, ose manger autre chose rendra son jeûne inutile et sera anathématisé.

LAO 42. Il ne faut pas après les deux semaines de jeûne recevoir quelqu'un au baptême sans l'instruire.

LAO 47. Il ne faut pas rompre le jeûne du carême le grand Jeudi, pour éviter que tout le jeûne du carême perde sa valeur, mais il faut jeûner pendant tout le carême et se conforter de pain sec.

QCA 7. Du fait que le jeûne a été institué afin d'imposer l'humilité au corps mais non la souffrance, la femme qui doit enfanter durant le jeûne de Pâques peut prendre un peu nourriture et de boisson, autant que son corps peut le supporter.

QCA 8. Celui qui est affaibli ou épuisé par de nombreuses maladies pourra pendant le jeûne de Pâques prendre de la nourriture et de la boisson, autant qu'il peut le supporter; mais il devra compenser cela après la Pentecôte.

NEN 29. Le prêtre ou le laïc qui rompt le jeûne de la sainte quarantaine ou de

իշխեսցէ լուծանել ըստ սրբոյ կանոնին, եթէ լուծցէ ոք ի քահանայից կամ յաշխարհականաց զաւուրցն կերակուր պատճառաւ հիւրոց կամ գործակալաց, յեկեղեցի մի՛ իշխեսցէ մտանել՝ մինչեւ տուժեսցի աղքատաց ապաշխարութեամբ:

ՆԵՆ Լ. Եւ մեծի շաբաթուն ճրագալուցին թէ մշակք, թէ տղայք, թէ ծերք՝ ի տունջեան աւրինաց մի՛ հաղորդեսցին. ապա եթէ իցէ ոք, որ հաղորդեսցի վասն տկարութեան մարմնոյն՝ թան եւ գինի մի՛ իշխեսցէ ճաշակել ցժամն կատարելոյ սրբոյ պատարագին:

ՅՄՏ Ա. Վասն սրբոյ պասեքին պահոցն ի կանոնս ի շաբաթու ոչ հրամայի պահել յայտ անտի է, զի շաբաթն աւր՝ երիկունն ապաշխարութեան, չքարոզի ի մի դէմսն, ըստ Մովսէսի աւրինադրին հրամանի պարտիմք պատուել եւ ի միւս, զի կարապետ է մեծի թագաւորին յառաջընթաց, ընդ առաջ ելանէ ճրագաւք եւ մոմեղինաւք կիւրակէին:

ՅՄՏ Բ. Այլ վասն կիւրակէի պահելոյ, ոչ կանոնք հրամայեն եւ ոչ վարդապետք, այլ նզովեն եւ անէծս ի վերայ դնեն. զնոյն եւ ՅԺԸ. եպիսկոպոսքն ի Նիկիայ՝ ի սուրբ ժողովն, նզովս կարգեցին եւ կնքեցին:

ՅՄՏ Զ. Ի Պենտակոստէէն մինչեւ ցՎարդավառն Բ. շաբաթք ուտին եւ մին պահի. Վարդավառն՝ տաւն առաքելոցն եւ Մատուռնն ըստ Հնումն, Տաղաւարահարացն ի նորումս. նաւակատիք սուրբ տեղեացն Երուսաղէմի եւ մարտիւրոսաց յիշատակք:

ՅՄՏ Է. Ի Պենտակոստէէն յառաջի ծոմոյն պահս ցուրբաթ աւր պահել եւ յուրբաթուն ուտել՝ անկարգութիւն է. պահել պարտ է մինչեւ ցերեկոյն, եւ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պատուեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր, եւ ոյր տեսեալ է զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ են քան զնա:

ՅԻԱ Է. Այլ վասն պահելոյ եւ լուծանելոյ զշաբաթ եւ զկիւրակէ ի սուրբ քառասներորդս պահոցն, այս յիւրաքանչիւր կամս թողեալ լիցի. միայն զոհանալով զԱստուծոյ՝ առանց խղճի եւ հակառակութեան եւ առանց բամբասելոյ զընկերն, զոր կամեսցի՝ եւ արասցէ հանդերձ պարկեշտությամբ. երկոքին ընդունելի են Աստուծոյ եւ յաւանդութենէ եկեղեցւոյ Քրիստոսի:

ԹԱՏ ԻԴ. Հարցումն. Զչորեքշաբաթ եւ զուրբաթ ո՞րպէս արժան է պահել:
Պատասխանի. Արժան է քրիստոնէից զուրբաթ եւ զչորեքշաբաթ պահել եւ աղաւթել, զի աւուրք չարչարանաց Տեռան մերոյ են, տրտում արտասուաւք յիշելով զնորա խոնարհութիւնն, եւ զոհանալով զնմանէ, որ եկն եւ փրկեաց զմեզ իւրովք չարչարանաւքն. պահել մինչեւ ցինն ժամն:

ԹԱՏ ԻԶ. Հարցումն. Զսուրբ Քառասներորդ ո՞րպէս արժան է պահել:

son *arajawor* prescrits par les canons et mange ces jours-là, en raison d'invités ou de fonctionnaires ne pourra plus entrer dans l'église tant qu'il n'aura pas subi la pénitence des pauvres.

NEN 30. Et lors de la fête des flambeaux durant la semaine sainte, que ni les cultivateurs, ni les enfants, ni les vieillards ne communient pendant la journée; mais si quelqu'un le fait en raison d'une faiblesse corporelle, qu'il ne goûte ni de laitage, ni du vin jusqu'à l'heure où s'accomplit le saint mystère.

YMD 1. S'agissant du jeûne de Pâques, les canons n'ont pas ordonné de jeûner le samedi, car le samedi soir on ne prêche la pénitence pour aucune personne; selon le commandement de Moïse, il faut honorer tous les samedis, car ils sont les précurseurs du dimanche (litt. du grand Roi) et ils vont au-devant du dimanche avec des flambeaux et des chandeliers.

YMD 2. Mais ni les canons, ni les *vardapets* n'ordonnent de jeûner le dimanche, mais ils anathématisent et maudissent ceux qui agissent ainsi; à l'instar de l'anathème qui avait été fixé à ce sujet par les 318 évêques à Nicée.

YMD 6. De la Pentecôte au *Vardavar*, l'on mange deux samedis et l'on jeûne un samedi; le *Vardavar* est la fête des apôtres et la fête des martyrs selon l'Ancien Testament; la fête des Tabernacles selon le Nouveau Testament, la dédicace des lieux saints et la mémoire des martyrs.

YMD 7. À partir de la Pentecôte vient le jeûne d'abstinence, jeûner jusqu'au vendredi et manger ce jour-là est un dérèglement; car il faut jeûner jusqu'au soir, et il faut honorer le vendredi comme un dimanche en cessant tout travail – car c'est péché de travailler le dimanche –, et on l'appelle vieux, car le dimanche est âgé de cinq jours de plus que le vendredi.

YAP 7. La poursuite ou de la rupture du jeûne le samedi et le dimanche pendant le saint carême sera laissée à la volonté de chacun en rendant grâce à Dieu, sans aucun scrupule ni disputes et sans médire son prochain qui agira comme il le souhaite; car ces deux actions sont également agréables à Dieu et conformes à la tradition de l'Église du Christ.

THD 24. Les chrétiens doivent jeûner et prier avec tristesse et des larmes le mercredi et le vendredi jusqu'à la neuvième heure, car ce sont les jours de la tribulation de notre Seigneur.

THD 26. Les fidèles doivent jeûner avec sainteté durant la sainte quarantaine

Պատասխանի. Զսուրբ Քառասունսն պահեսցեն հաւատացեալքն սրբութեամբ, ուրոյն զշաբաթ եւ զկիւրակէ, եւ յորժամ յաւր չարչարանաց Տեառն գայցեն, տքնեսցեն եւ անդադար աղաւթեսցեն, ժպիտ մի՛ ունեք ելցէ յայն աւուրսն, այլ արտասուս ըստ Տեառն մերոյ. եւ ապա զկենարար պասեքն արասցեն ցնծալով ընդ Տեառն մերոյ, աղաւթիւք փառաւորել զնա՝ որ փրկեաց զմեզ յարութեամբն իւրով եւ ետ մեզ երգակից լինել վերնոցն:

ԵՓՐ Բ. Որք ճաշակեցին ի մոռացութենէ ի մսոյ ի չորեքշաբաթու կամ յուրբաթու՝ որոշեսցին յեկեղեցւոյ՝ Գ. շաբաթ պահելով սրբութեամբ եւ տրաւք տնանկաց եւ պատարագաւք, Ժ. կրկին զան արբցէ եւ ապա հաղորդեսցի. իսկ եթէ ամբարտաւանութեամբ կամ արհամարհելով զառաքելական հրամանն՝ Գ. ամ ապաշխարեսցեն, Խ. կրկին զան արբցեն եւ Լ. դրամ տուգանս տացեն յեկեղեցին. եւ յաւուրն յորում պղծեցաւ՝ զնա սրբութեամբ պահեսցէ մինչեւ ցմահ իւր, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց: Ապա եթէ ազատ ոք է եւ ոչ առնու յանձն զապաշխարութիւնն եւ զկարգն՝ Ծ. դրամ տուգանս տացէ յեկեղեցին եւ Լ. դրամ՝ յաղքատս, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց:

ԵՓՐ Գ. Իսկ եթէ քահանայ դիպեսցի ի նոյն չարիս՝ մի՛ պաշտեսցէ զքահանայութիւնն, այլ Է. ամ ապաշխարեսցէ եւ ապա հրամանաւ եպիսկոպոսին պաշտեսցէ զքահանայութիւնն:

ԵՓՐ Զ. Պահք Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցան. կրաւնաւորաց եւ այրեաց եւ ապաշխարողաց՝ Ծ. աւր պահք կարգեցան եւ հաստատեցան, իսկ աշխարհականաց՝ ութաւրեայ, բայց ի պահել ութաւրեայ՝ եւ զկիւրակէն. այլ որպէս Աստուածայայտնութիւնն ինքն ոչ լուծին, այլ լուծանէ զառաքելական հրամանն, նոյնպէս եւ զկիւրակէն ծոմացուցանէ, վասն զի լուծանէ զչորեքշաբաթն եւ զուրբաթն:

ԿԵՆ ԿԸ. Եթէ ոք յաղագս ճգնութեան պահիցէ յաւուր կիւրակէի եւ յաւուրս Պենտակոստէից՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ ԿԹ. Եթէ ոք առանց մարմնական վտանգի զեկեղեցական պահս լուծանէ՝ նզովեալ եղիցի:

ԿԵՆ ՃԵ. Ոչ է պարտ զՔառասն<եր>որդս Մեծի հինգշաբաթին լուծանել, այլ չորակեր լինել:

ՎԱՉ ԺԳ. Որ զմեռելոտի ուտէ եւ որ ի Քառասներորդսն միս ուտէ եւ որ ի կիւրակէի գործ ինչ գործէ եւ յեկեղեցի չերթայ՝ երէցն պատուհաս արասցէ ժողովրդեամբն հանդերձ:

ՎԱՉ ԺԴ. Եւ որ չորեքշաբաթու կամ ուրբաթու միս ուտէ յառաջ քան զաղուհացսն՝ մի՛ շաբաթ պահեսցէ: Եթէ երիցուն առաջի ոք գայ եւ վկայէ վասն մարդոյն, թէ չէ այդպէս, աւագ շինին կալցի եզն մի զմարդոյն եւ յերէցն տացէ:

mais différemment le samedi et le dimanche, et lorsque les jours de tribulation de notre Seigneur surviennent, ils doivent veiller et sans cesse prier sans sourire, mais avec des larmes; puis, ils célébreront la Pâques en glorifiant par des prières sa résurrection qui nous a rachetés et nous a ouvert les cieux.

SEP 2. Ceux qui par oubli mangent de la viande le mercredi ou le vendredi seront exclus de l'église durant trois semaines et devront jeûner avec sainteté en faisant des dons aux pauvres et des offrandes, et ils recevront deux fois dix coups, puis ils communieront; mais s'ils sont orgueilleux et méprisants envers l'ordre apostolique et mangent volontairement, ils feront pénitence durant trois ans, ils recevront deux fois 40 coups et ils paieront une amende de 30 *dram* à l'église; et chaque année, ils jeûneront le jour où ils se sont souillés pour pouvoir communier au moment de sa mort. Mais s'il s'agit d'un noble et qu'il ne se soumet pas à la pénitence et à la règle, il paiera une amende de 50 *dram* à l'église et de 30 *dram* aux pauvres, et ensuite il pourra communier.

SEP 3. Le prêtre qui par oubli mange de la viande le mercredi ou le vendredi (litt. le même mal) n'exercera plus son sacerdoce et fera pénitence pendant sept ans, puis si l'évêque l'y autorise, il exercera son sacerdoce.

SEP 6. Les jeûnes de l'Épiphanie ont été disposés ainsi: 50 jours de jeûne ont été établis pour les religieux, les veuves et les pénitents, quant aux laïcs, ils jeûneront huit jours dimanche compris; et on ne rompt pas le jeûne pour l'Épiphanie, mais du fait de l'ordre apostolique, on rompt le jeûne le mercredi et le vendredi.

SCN 68. Celui qui sous prétexte d'ascèse jeûne le dimanche et les jours de la Pentecôte sera anathématisé.

SCN 69. Celui qui sans risque physique rompt le jeûne ecclésiastique sera anathématisé.

SCN 105. Il ne faut pas rompre le jeûne le grand jeudi, mais pratiquer la xérophagie.

RVG 13. Celui qui mange une charogne ou de la viande pendant le carême ou qui travaille le dimanche, au lieu d'aller à l'église, sera châtié par le prêtre entouré de l'assemblée des fidèles.

RVG 14. Celui qui mange de la viande le mercredi ou le vendredi avant le carême devra jeûner pendant une semaine. Mais si quelqu'un se présente devant le prêtre pour attester que le coupable n'agit pas ainsi, le chef du village saisira l'un de ses bœufs pour le donner au prêtre.

ԲԳԿ ԺԷ. Եպիսկոպոս կամ երէց զսուրբ Քառասունսն կամ զուրբաթ կամ զչորեքշաբաթ լուծանէ՝ նզովեալ լիցի, բայց եթէ հիւանդ լինի:

ԲԳԿ ԼԱ. Զշաբաթ եւ զկիւրակէ եւ զՊենտակոստէ մի՛ ոք իշխեսցէ ընդ պահաւք արկանել, բայց զայսահարսն: Եւ որ յառաջ քան զՅայտնութիւնն ծնունդ առնէ՝ նզովեալ լիցի:

ԲԳԿ ԿԸ. Կին որ ի ծնունդս վարանի յաւուրս պահոցն վասն տկարութեան մարմնոյն, արժան է ձէթ եւ գինի տալ, եւ եթէ վախճանի՝ աւրէնս:

ԲԳԿ Հ. Եթէ ոք մսահատի վասն պղծութեան՝ նզովեալ եղիցի եւ Ա. ամ ապաշխարեսցէ: Ապա եթէ վասն հաւատոց է՝ պահեսցէ:

ԲԳԿ Զ. Որ զաւր կիւրակէի կամ զՊենտակոստէ զպահաւք արկանէ քան զկարգեալսն առաքելոցն՝ նզովեալ եղիցի:

ԲԳԿ ԶԱ. Որ առողջ մարմնով եւ կատարեալ հասակաւ եւ յառաջ քան զարձակել ժողովրդեանն յաւուր կիւրակէի ճաշակէ՝ նզովեալ լիցի եւ Ա. ամ ապաշխարեսցէ:

ԲԳԿ ԶԲ. Եթէ ոք ի սուրբ աղուհացսն յազեցաւ յանգէտս՝ Ա. ամ ընդ ձեռամբ ապաշխարեսցէ, թէ գիտութեամբ՝ Գ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ. վարդապետն իշխան է լուծանել զկարգն:

ԲԳԿ ՃԶ. Որք յամուսնութեան են, սուրբ անկողնաւք, զսուրբ Քառասնորդսն եւ զաւր մեծի շաբաթու եւ կիւրակէի սուրբ լիցին եւ յաղաւթս ընթացցին եւ ի զղջումն մեղաց:

ԲԳԿ ՄԽԹ. Յաւուրս սուրբ Զատկին իշխանութիւն ունի քահանայն զկապեալսն լուծանել ի պահոց թէ Բ. կամ Գ. ամաւք հալածումն լեալ է թշնամւոյն. յաւուր կիւրակէի արասցէ լուծումն վտանգելոյն, զի այնու զարհուրի հրապուրիչ բանսարկուն:

ԲԳԿ ՄԾԱ. Արդ՝ անհնար է կալ յաշտիճանի քահանայութեան որում հանդիպի. թէ կանամբի իցէ՝ երթիցէ ի սուրբ եկեղեցին եւ ընդ ապաշխարողսն անկեալ դաւղեալ անբարբառ ձայնիւ ի ծածուկ սրտին զսուրբ եւ զմաքուր աղաւթսն առ ծածկագէտն Աստուած սփռեսցէ եւ զետնատարած անկողնաւք եւ սուրբ աղուհացիւ զհպարտացեալ բանսարկուն հերքեսցէ, որպէս Յոբն երանելի. Է. ժամանակաւ փրկեալ ի թշնամւոյն առցէ զաւծումն պաշտամն ի տանն իւրում:

ԲԳԿ ՄԿԱ. Իսկ ոմանց՝ ի կանանց կերպարանս երեւին եւ կանանց՝ յարանց կերպս. եւ զոմանս քաջակալս անուանեն եւ խստագոյն քան զամենեսեան առ այսահարսն ընթանան, զորոց գիտական կոչեն եւ այլ դիմաւք առ ժամանակ մի ան-

ECB 17. L'évêque ou le prêtre qui rompt le jeûne le mercredi ou le vendredi durant le carême sera anathématisé, sauf s'il est malade.

ECB 31. Personne – à l'exception des possédés – ne doit mépriser le samedi et le dimanche durant les jours de la Pentecôte en jeûnant. Et celui qui célèbre la Nativité avant l'Épiphanie sera anathématisé.

ECB 68. La femme qui est dans les douleurs de l'enfantement un jour de jeûne pourra recevoir de l'huile et du vin en raison de sa faiblesse corporelle, et si elle est mourante, on lui donnera la communion.

ECB 70. Celui qui ne mange pas de viande du fait qu'il considère cela comme une chose impure sera anathématisé et fera pénitence pendant un an. En revanche, il peut s'en abstenir pour cause de piété.

ECB 80. Celui qui outrage le dimanche durant les jours de la Pentecôte par des jeûnes autres que ceux ordonnés par les apôtres sera anathématisé.

ECB 81. L'adulte en bonne santé qui mange le dimanche avant le renvoi des fidèles sera anathématisé et fera pénitence pendant un an.

ECB 82. Celui qui s'empiffre durant le saint carême par ignorance fera pénitence pendant un an sous surveillance, mais s'il a agi ainsi en connaissance de cause, il se tiendra pendant trois ans avec les auditeurs; mais le *vardapet* aura le droit de le délivrer plus tôt du rang des pénitents.

ECB 106. Les époux n'auront pas de rapports durant le carême et les jours du grand samedi et du grand dimanche, ils resteront purs et s'adonneront à la prière et se repentiront de leurs péchés.

ECB 249. Le jour de Pâques le prêtre peut libérer du jeûne les personnes enchaînées qui sont persécutées par l'ennemi depuis deux ou trois ans; et le dimanche, il pourra libérer celui qui est en danger, car ce jour épouvante Satan.

ECB 251. Celui qui est possédé par le démon ne pourra pas devenir prêtre; et s'il est marié, il ira à la sainte église pour se prosterner discrètement avec les pénitents en murmurant sans proférer de son – avec un cœur secret – des prières saintes et pures à Dieu qui voit tout et en dormant à même le sol, et par des saints jeûnes, il rejettera le démon à l'instar du bienheureux Job; et sept jours après avoir chassé l'ennemi, il recevra l'onction du culte chez lui.

ECB 261. S'agissant de ceux qui prennent l'apparence de femmes et de celles qui prennent l'apparence d'hommes; et ceux qui se prétendent vertueux et traitent plus durement que quiconque les possédés, ceux qui se prétendent savants et, en d'autres circonstances se montrent ignorants, qui repoussent les jeûnes et les

գիտութիւն լինի, խոտորին ի պահոց եւ յաղաւթից, եւ ապա յետոյ խստագոյն երեւեալ ըստ բանի Փրկչին՝ «Բնակէ յորդիս եւ յորդւոց որդիս Է. դիւաւք խստագունիւք քան զինքն» (Մատթ. ԺԲ. 45):

ԲԳԿ ՄԿԷ. Որք ի բազում ծովացեալ մեղացն խորս ընկղմեցան ոչ կարելով հասանել ի նաւահանգիստն խաղաղութեան ի ձեռն ազգի ազգի առաքինութեան եւ ապաշխարութեան, յետոյ երկիւղիւ մահու ըմբռնեալ եւ ի կենդանութեանն ի կենդանի պատարագն եւ ապաւինեցան հասանելով ճշմարիտ թողութեան՝ արժանի է, բայց կատարեսցէ զնա ճշմարիտ հաւատով եւ սիրով եւ ճշմարիտ յուսով, զի եւ պատարագ ոչ միայն վասն մեռելոց մատուցաւ առաջի Հաւր ի քաւութիւն, այլ եւ վասն կենդանեաց իսկ, եւ ոչ արդարոց միայն յատուկ, այլ եւ վասն մեղաւորաց. թուի թէ եւ սոցա իսկ յաղագս այժմ իսկ եւ վասն կենդանեաց եւ վասն մեռելոց հաւաստապէս բաշխի ի հաշտութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց: Եւ յայտ յիշատակացն է եւ զի հաւաստապէս յիշատակին կենդանիք եւ մեռեալք, բայց մատուցողքն զգոյշ կացցեն յիշատակացն քառասնիցն՝ ի շաւթիցն եւ ի պատարագացն եւ յաւրինաց անտի չճաշակիցէ, նմանապէս եւ յայլ մեռելոց պատարագաց. իսկ ի տէրունական պատարագացն եւ ի Տեառն աւրն ի մատաղն հաղորդեսցի եւ զայլ միս ամենեւին մի՛ ճաշակեսցէ, ի տարւոջն միանգամ հաղորդեսցի ի հոգեւոր սեղանոյն եւ զԳ. Քառասնորդսն՝ զտէրունականն եւ զառաքելականն եւ զմարգարէականն սուրբ պահեսցէ եւ տուընջեան եւ զիշերոյն աղաւթից զԲ. բաժանեալ կանոնն անխափան կատարեսցէ եւ զնոյն մարդասիրութիւն Փրկչին մի՛ մոռասցին եւ զընդունելութիւն առ եկեղեցիս եւ առ քահանայս եւ առ կարաւտեալս մի՛ մոռասցի, զի յոյս ոչ երբեք ամաչեցուցանէ:

ԲԳԿ ՄՀ. Ոչ է պարտ զվարդապետի ուրուք կամ զկրաւնաւորի կամ զքահանայի բանադրեալ կամ զլուծեալ ուրուք եպիսկոպոսի աւրինել, այլ պարտ է բարեխաւսութեամբ միջնորդել առ ի հաշտութիւն, թէ պահողք զտանին բանին ճշմարտութեան: Ապա եթէ ոչ պահողք, այլ արհամարհողք զտանիցին բանին՝ յետ երից ամաց ապաշխարութեան արժանի լիցին եկեղեցւոյ եւ հաղորդութեան:

ԳԱՍ ԻԹ. Տաւն սրբոյ պասեքին յետ հասարակելոյ տունջեան եւ զիշերոյ, պահք սրբոյ պասեքին Խ. աւր հանդերձ շաբաթիւ եւ կիւրակէիւ, որպէս կանոնեցին առաքեալքն Տեառն եւ սուրբ տիեզերական ժողովն ՅԺԸ-ից հարցն որ ի Նիկիայ Բիւթանացւոց ժողովեցան. եւ լուծանեմք ի շաբաթու եւ ի կիւրակէի պաշտամամբքն միայն եւ սուրբ եւ մեղսաքաւիչ պատարագաւն, այլ ոչ ըմպելեաւք կամ պարարտ կերակրովք:

ԿՐՆ Զ. Վասն աւրինաւոր տաւնի Քառասներորդաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զոր ի փետրուարի ԺԴ-ն հրամայեցաւ կատարել ի փառս Աստուծոյ եւ մի՛ տաւնել ընդ հերձուածողս, որք դրութեամբ Արտեմոնի մոլորեցան յուղիղ ճանապարհէն եւ զդիր եւ զընթերցուած փոխեցին. կամ եղեւ մեծ եւ աստուածասէր ժողովոյս, զի ժողովեալ ամենայն հաւատացելոց, բերկրանաւք սրտիւ եւ ցնծալից ուրախութեամբ, հսկմամբ յերեկորեայ տաւնեսցեն ի փառս Աստուծոյ, յորում աւուր եւ

prières et ensuite se montrent sévères selon la parole du Sauveur «Sept esprits méchants s'établiront dans ses fils et ses petits-fils» (Mt 12, 45).

ECB 267. Ceux qui se sont noyés dans un océan de péchés sans se repentir et sans faire pénitence, puis ensuite par crainte de la mort se sont réfugiés dans l'offrande vivifiante pourront atteindre la véritable rémission, s'ils se conduisent avec sincérité. De fait, l'offrande est offerte aussi bien pour les morts que pour les vivants, mais que ceux qui commémorent les morts fassent attention, durant la quarantaine du souvenir, de ne rien manger d'autre que de la brioche avant la messe; quant à la messe pour le Seigneur, on ne communiera pas au *matal* et on ne goûtera pas à d'autres viandes, et une fois par an, on communiera à l'autel et par trois fois durant la quarantaine, en l'honneur du Seigneur, des apôtres et des prophètes, on jeûnera le jour et la nuit, et l'on priera deux fois en partageant le canon, et on n'oubliera pas le Rédempteur avec l'Église, les prêtres et les nécessiteux.

ECB 270. Un *vardapet*, un religieux ou un prêtre ne doit pas bénir une personne anathématisée ou déposée par un évêque, mais il doit intercéder avec de bonnes paroles en vue d'une réconciliation, afin que par des jeûnes, elle parvienne à la vérité. Mais si elle ne jeûne pas et se comporte avec mépris, elle fera pénitence pendant trois ans avant de pouvoir entrer dans l'église et communier.

GNT 29. La fête de la sainte Pâques sera fixée après le moment où le jour et la nuit ont une durée égale, le jeûne de la sainte Pâques comptant 40 jours avec le samedi et le dimanche, comme l'ont canonisé les apôtres du Seigneur et le saint concile œcuménique de Nicée; et nous permettons pour le culte du samedi et du dimanche uniquement le saint sacrifice qui expie les péchés, mais non les boissons et les nourritures grasses.

KAR 6. La fête obligatoire du 40e jour de notre Seigneur qui a lieu le 14 février ne doit pas être célébrée selon les hérétiques corrompus par les prescriptions d'Artémon qui ont modifié les modalités des lectures agréables à Dieu; car tous les croyants doivent se réunir dans la joie pour célébrer au crépuscule de la nuit – avec des torches enflammées – Celui qui s'est fait homme selon la chair et a intégré tous les ingrédients de la nature humaine. Jusqu'à la troisième heure, on ira dans les

հանդիպեսցի, հոգեւորական աւրինութեամբ, ջահիւք բորբոքելովք աւրինել զայն որ ըստ մարմնոյ մարդացաւ եւ կրեաց զամենայն կիրս մարդկային բնութեանս: Մինչեւ յերրորդ ժամն եղիցին ի հսկման ամենայն զգուշութեամբ, եւ յերրորդ ժամուն պատարագ մատչի՝ ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց, որ զսրբութեամբ վայելողացն աստուածատեսակս գործէ, յորում աւուրն զգիշերն որպէս տիւ լուսաւորէ, այնմ աւուր նկարել եւ ակն ունել եւ մի՛ արհամարհանաւք եւ ծուլութեամբ: Ապա եթէ ի պահս սուրբ Զատկի աղուհացիցն Քառասներորդացն հանդիպիցի, յորում աւուր հանդիպի՛ ի նմին աւուր տաւնեսցի սաղմոսիւք եւ աւրինութեամբ եւ երգովք հոգեւորաւք. եւ մի՛ փոխեսցեն զաւրն՝ ծուլութեան պատճառաւ <եւ> արհամարհանաւք, եւ պատարագ մատչիցի ի փառս Աստուծոյ եւ ի կատարումն խորհրդոյն. եւ ի փափուկ կերակուրս ամենեւին մի՛ լուծանիցին՝ մի՛ ի ձէթ, մի՛ ի գինի եւ մի՛ ի ձուկն, բայց միայն ի հաց եւ յաղ: Եւ եթէ ոք ըստ սովորական սրբոյ բաժակին այլ ինչ ազահիցի ի պատարագին՝ անընկալ լիցի, տաւնն եւ պահքն անվաւեր եղիցի. ըստ Մեծի հինգնաբաթի աւուրն պատարագին եղիցի պատարագն եւ կերակուրն: Ապա եթէ յարձակման աւուր հանդիպիցի՝ զառնազէն խմբեսցեն ամենայն հաւատացեալք ի Քրիստոս:

ԿՐՆ Է. Բայց եթէ ուրբաթի կամ չորեքշաբաթի հանդիպի՝ ըստ վերագոյն պատուիրանիդ պահաւք տաւնեսցեն եւ մի՛ լուծմամբ կերակրոց կամ ըմպելեաց. եւ եթէ ոք ի հաւատացելոց անցցէ ըստ կանոնեալ սահմանադրութիւնդ՝ անիծեալ լիցի, վասն զի այսպէս պատուիրեցաւ ընդ ամենայն աշխարհ ի սրբոց առաքելոցն եւ աւանդեցաւ մեզ եւ մեք այնմ հետեւեալ եմք, զոր նոքայն քարոզեցին եւ հաստատեցին: Թէպէտ եւ զատեալք եւ մեկնեալք ի փշաբեր անապատ գնացին ոմանք եւ եղեն լուցկիք հրոյ եւ կերակուր որդանցն, այլ մեզ քաւ լիցի խոտորել ի սրբոց քարաւզութենէն. ապա եթէ գտցի ոք զայս արարեալ՝ աւտար եղիցի ի մէնջ եւ ի սրբոց աւրինութենէ հեռի եղիցի:

ՅԵԵ Ա. Կանոնք եւ սահմանք զոր ընդունի եկեղեցի ի տաւն Ծննդեան եւ Յայտնութեան տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի եւ ուխտադրութիւն հաւատացելոց այսպէս. բայց յաւուրս շաբաթու եւ միաշաբաթու՝ զառաջիկայսն չափել պահաւք ապաշխարողաց եւ այրեաց, քահանայից եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ. զառաջիկայսն պահել պահաւք յաւտարամուտ խորհրդոց զաւուրս եւս Ը. բովանդակ հաւատացելոց զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն. ընդ նմին ծերք եւ տղայք պահեսցեն եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն, յորում աւուր դիպեսցի, կատարեսցեն զծննդեանն եւ զմկրտութեանն, վասն զի աստուածայինք են եւ փրկագործք:

ՅԻՊ Ա. Ըստ աւետեաց յիշատակին Թ. ամսեայ ծնեալ Տէրն իմ եւ Լ. ամեայ մկրտեցաւ ի նմին աւուր ըստ Ղուկայ Աւետարանչին. «Եւ Յիսուս էր ամաց իբրեւ Լ-ից» (Ղուկ. Գ. 23): Եւ յետ սակաւուց զմկրտութենէն ճառէ. վասն զի աննման էր յայլում աւուր ծնանել բանին Աստուծոյ եւ յայլում մկրտել եւ թերահաւատութիւն ի միջի արկանել, զի զայլ ծնեալ եւ զայլ մկրտեալ խոստովանեցան: Եւ վասն զի Բ. որդիս եւ Բ. բնութիւնս եւ Բ. դէմս խոստովանեցան, եւ այնր աղագաւ Բ. տաւնս յեղափոխեցին, որք ոչ հնազանդեցան առաքելական հրամանին եւ անհնազանդք

ténèbres avec précaution et à la troisième heure, on fera le sacrifice qui réalise la vision de Dieu. Ensuite, si le 40e jour avait lieu dans le carême du pain et du sel de Pâques, en ce même jour, on le célébrera avec des psaumes, des bénédictions et des chants spirituels et qu'on ne change pas le jour sous prétexte de paresse, et l'on offrira le sacrifice de mystère; et que l'on ne consomme pas des mets raffinés, de l'huile, du vin ou du poisson, mais seulement du pain et du sel. Et si quelqu'un, selon la coutume de la coupe sainte restreint quoi que ce soit d'autre du sacrifice, il ne sera pas accepté et la célébration et le jeûne seront invalides; et que selon le sacrifice du grand jeudi se fassent le sacrifice et la nourriture. Puis, si le jour est libre, tous les croyants se rassembleront à l'agneau pascal.

KAR 7. Mais si le 40e jour tombe un vendredi ou un mercredi, qu'on le célèbre selon le jeûne vénérable – mentionné ci-dessus – et non en consommant des mets raffinés ou des boissons; celui qui transgresse cette prescription canonique sera maudit, car c'est ainsi qu'il a été honoré dans tous les pays par les apôtres et c'est ce que nous devons suivre. Mais ceux qui s'isolent et vont dans le désert plein de ronces seront la nourriture des vers; mais celui qui détruit la prédication des saints que nous sommes tenus de suivre sera un étranger pour nous et restera loin de la bénédiction des saints.

JEJ 1. S'agissant des jeûnes pour les fêtes de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ; excepté le samedi et le dimanche, il faut calculer l'avent pour le jeûne des pénitents, des veuves, des prêtres et du clergé; il faut pour la totalité des fidèles jeûner durant l'avent et s'abstenir de la communion le samedi et le dimanche pendant huit jours; y compris les vieux et les jeunes – qui jeûneront aussi – et quel que soit le jour de la fête de l'Épiphanie, on célébrera la Nativité et le Baptême, car il s'agit de fêtes divines et salutaires.

HYP 1. L'Évangile témoigne que notre Seigneur est né au bout de neuf mois et qu'il a été baptisé 30 ans après le même jour (Lc 3, 23). Le discours concernant le baptême précise que pour le Verbe de Dieu naître un jour et être baptisé un autre jour est impensable. Puis l'incroyance se propagea car ils confessèrent un qui est né, et un autre qui est baptisé du fait qu'ils ont confessé deux Fils, deux natures et deux personnes, ils ont forgé deux fêtes en n'obéissant pas et en transgressant l'ordre apostolique. Mais l'Église a été établie avec les fêtes suivantes: célébrer la

էին եւ ուխտադրուժք: Իսկ եկեղեցի հաստատեցաւ այսպիսի տաւնիւք. ի մի աւուր տաւնել զծննդեանն եւ զմկրտութեանն եւ պատուել այսպէս՝ այրիք եւ ապաշխարողք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, քահանայք եւ վանականք եւթնից եւթնեակք չափեսցեն պահաւք, բայց միայն ի շաբաթուն եւ ի միաշաբաթուն, եւ յաւուրս տաւնեկին Ը. աւր համաւրէն հաւատացելոց եղիցի պահք շաբաթն եւ միաշաբաթն, եւ յաւուր յորում դիպեսցի տաւնն Տեառն՝ կատարեսցեն:

ՆՀԵ Ա. Սահմանք եւ ուղղափառութիւնք, զոր վայել է յկեղեցւոյ, յառաքելոցն հրամանաց հաստատեալ, ընդ նոսին ընկալաք եւ աւանդեմք եկեղեցւոյ Քրիստոսի, զոր սուրբ հարքն հաճութեամբ ընկալան ըստ Մովսէսեան Է-եկին, Է-ից Է-եակք ունին զազատութիւն ի մարմնական ծառայութենէն: Իսկ Քրիստոսի եւթնեակքն, զոր ընկալաւ եկեղեցի, ունի զազատութիւն անծառայական որ ի ծնունդն հնչեաց Քրիստոս ի ծագս հեթանոսաց: Եւ այսպէս ուխտադրութեամբ պատուեալ միայնացեալք անապատականք, քաղաքականք, ապաշխարողք եւ այրիք, սրբասնեալ մանկունք եկեղեցւոյ ուխտիւ յանձին կալեալ պահաւք եւ աղաւթիւք զաւուրս Խ: Բայց համաւրէն հաւատացելոցն՝ ծերք եւ տղայք զԸ. աւրն զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն ընդ նմին պահեսցեն. եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն՝ զծննդեանն ասեմ եւ զմկրտութեանն, վասն զի աստուածայինք եւ տէրունականք <են>, յաւուր յորում դիպեսցի՝ ի նմին կատարեսցի:

ՄԵԼ Ա. Այս գրեցաւ վասն միանալոյ բանին Աստուծոյ ընդ մեզ ծննդեամբ ի սրբոյ Կուսէն, մի յերկուց միացեալ, անշփոթ մնացեալ անորիշ ի միմեանց, միացեալ եւ մի լեալ անքակտելի տաւնեմք ըստ հրեշտակին աւետեաց Թ. ամսեայ՝ զծնունդն, Ը. աւրեայ՝ զթլփատութիւնն, Լ. ամեայ՝ զմկրտութիւնն, Խ. աւրեայ՝ զգալն ի տաճարն <ի> լրումն աւրինաց: Եւ պատուել այսպէս. զծնունդն եւ զմկրտութիւնն ի նմին աւուր տաւնել, Է-եկաւք չափ պահել, կրաւնաւորաց եւ քահանայից, ապաշխարողաց եւ այրեաց եւ ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ պահել միապէս Խ. աւր, բայց միայն զշաբաթ եւ զմիաշաբաթ: Ընդ նմին պահեսցեն ծերք եւ զինուորք եւ եկեղեցւոյ մանկունք, որպէս զաւուրս զյոբելեանս, բայց զտաւն Աստուածայայտնութեանն յաւուր յորում հանդիպեսցի՝ ի նմին աւուր տաւնեսցեն զԾննդեանն եւ զՅայտնութեանն:

ՍԲՆ Ա. Թէ ոչ առաւելուցու արդարութիւնն ձեր աւելի քան զդպրացն եւ զփարիսեցւոցն (Մատթ. Ե. 20), եւ թէ ոք պակասեալ գտցի, որպիսի պատժոց պատժապարտ գտանիցի. զի եթէ հրեշտակաց խաւսիւք հաստատեցաւ բանն եւ ամենաստունգանողն պատժապարտեցաւ՝ քանի՞ եւս պատուհաս ի վերայ յանցանացն որք ի վերայ կատարելութեանն թերակատարք գտանիցին. զի փարիսեցին պարծէր՝ «Պահեմ երկիցս ի շաբաթու». եւ որք ուխտադրուժք գտանիցին՝ քան զփարիսեցին եւս հայհոյանաց արժանի են: Նոքա ոչ առաւելան յարդարութիւն, այլ եւ պակասեալ եւս գտան. եւ այս յետին անմտութիւն է՝ զի յաւրինացն հրաժարեն եւ ի շնորհս ոչ դադարեն. եւ զինչ կամին լինել. քաջ գիտեմ, ի հեթանոսութիւն կամին դառնալ եւ ի զոհաբեր ճենճերսն վայելել: Վասն զի նախնիքն երկուս աւուրս ի շաբաթուն պահեցին՝ զմին վասն բանսարկուին յանցանացն եւ Եւայի անկմանն եւ զմիւսն

Nativité et le Baptême le même jour et l'honorer ainsi, et les veuves, les pénitents, les clercs, les prêtres et les religieux calculeront leur jeûne sept fois sept jours, sauf le samedi et le dimanche, et durant ces jours de festivités, l'ensemble des fidèles jeûnera durant huit jours y compris le samedi et le dimanche, et ils célébreront quel que soit le jour, la fête du Seigneur.

NEC 1. Les définitions de l'Église fixées par les apôtres ont été reçues par les pères selon les sept fêtes mosaïques, les sept fois sept jours de jeûne qui offrent la libération de la servitude corporelle. Et la naissance du Christ a soufflé une liberté sans servitude pour ouvrir le cœur des païens. Et par des actions de vœux, les ermites solitaires du désert, les citadins, les pénitents, les veuves, les saints clercs de l'Église devront honorer la Nativité, par le jeûne et la prière pendant 40 jours. Mais l'ensemble des fidèles, les vieux et les jeunes jeûneront huit jours y compris le samedi et le dimanche; et le jour de l'Épiphanie, c'est-à-dire la Nativité et le Baptême, car tous deux sont divins et se rapportent au Seigneur, et quel que soit le jour où elle surviendra, on la célébrera.

MLT 1. S'agissant de l'union du Verbe de Dieu avec nous – par la naissance issue de la sainte Vierge, les deux (*i.e.* la divinité et l'humanité) sont unies en une union sans confusion, inséparables l'une de l'autre de façon indissociable – que nous fêtons à la suite de la bonne nouvelle apportée par l'ange qui annonce la naissance au bout de neuf mois, la circoncision au bout de huit jours, le baptême à 30 ans, la venue au Temple le 40e jour pour l'accomplissement de la Loi. Il faut honorer et célébrer la Nativité et le Baptême le même jour en jeûnant sept jours; et s'agissant des religieux, des prêtres, des veuves et des clercs de l'Église, ils jeûneront 40 jours, excepté le samedi et le dimanche. De même, les vieux, les soldats et les catéchumènes jeûneront autant que les jours du Jubilé, mais quel que soit le jour de l'Épiphanie, on célébrera la Naissance et la Révélation.

SVN 1. Les chrétiens qui ne respectent pas les jeûnes prescrits sont pires que les pharisiens (Mt 5, 20) et paraissent souhaiter retourner au paganisme pour jouir des graisses de leurs sacrifices. Les Anciens jeûnaient deux jours par semaine, un jour pour les ruses qui ont causé la chute d'Ève et un jour pour la séduction d'Adam suivie de son expulsion du paradis. Mais les pères ont fait passer la mémoire des saints de ces jours-là aux jours de l'avent, excepté s'agissant des fêtes de Dieu et du Fils de Dieu qui doivent être célébrées quel que soit le jour où elles tombent, car Dieu libère (litt. délie) tout. Pour la Nativité et le Baptême, l'ensemble des croyants jeûne huit jours y compris le samedi et le dimanche, et il faut célébrer l'Épiphanie quel que soit le jour où elle tombe.

վասն Ադամայ պատրանացն եւ ելանելոյն ի դրախտէն: Եւ վասն այսպիսի պատճառանաց հարքն մեր զյիշատակ սրբոցն յաւուրցս այսոցիկ յառաջիկայսն անցուցին, բայց միայն զԱստուծոյն եւ զԱստուածորդւոյն ուր եւ հանդիպեսցի՝ կատարել զայն, զի Աստուած է եւ զամենայնն լուծանէ: Զծննդեանն ասեմ եւ զմկրտութեանն, զի նա ծոմացուցանէ աւուրս Ը. համարէն ամենայն հաւատացելոց՝ զշաբաթն եւ զմիաշաբաթն. եւ զտաւն Աստուածայայտնութեանն յորում աւուր դիպեսցի՝ կատարեսցեն:

ՍԿՏ Ա. Հանդէս ՅԺԸ-իցն յաւուրս մեծին Կոստանդիանոսի ժողովին հաստատեցին մի սահմանս հաւատոյ, այլքն յաւժարէին զառաքելականն հաստատել զկարգս, բայց Եւսեբի Պանփիլեայ եւ Աթանաս Աղեքսանդրի եպիսկոպոսն միաձայնեալ միաբանեցին զսուրբ եպիսկոպոսսն եւ հաստատեցին ընդ Մովսէսեան յոբելինին զտաւն պասեքին, վասն որոյ առաքեալքն յողոգոմեանն հաստատեցին եւ այլքն ըստ լուսնին յերեսներեակն կատարէին. բայց Եւսեբի Պանփիլեայ երկրորդ առաքելոցն փոխանակ Մովսէսեան փողոցն, զԳաբրիէլեան փողն ետես ի վերայ վիմին, փոխանակ անդ ազատութեան դատապարտելոցն, աստ աւտարացելոցս ժողովումն Եսայեայ ձայնն յայտնէ, թէ՝ «Իցեն մեղք ձեր արեամբ թաթաւեալ յասրուութիւն վերաբերեցից», եւ թէ՝ «Իցեն մեղք ձեր կռամոլութեամբ խցխցեալ ի ձեան սպիտակութիւն ածից» (յմմտ. Եսայ. Ա. 18). սա ի սկզբանց եւթնեկին եղեւ սկիզբն ըստ կարգին Մովսէսի աւրէնսդրութեանն, զոր աւրինակի Մովսէսեանն եւթնեկին չարարաւ թողութիւն մինչեւ ցԾ-եակն: Նոյնպէս եւ աստ չերեւի խտրոց ի միջի մինչեւ ցԾ. աւր. ըստ այնմ չափեցից եւ այս եղիցի կարգադրութիւն հաւատոյ: Եւ եթէ ոք ի սմանէ աւր թերացուցանէ ի շաբաթու կամ ի միաշաբաթու որկրամոլութեամբ, ի սակս անարժան կերակրոց, լիրք եւ խայտառակ խորհրդովք, ընդդէմ հարցն, միոյն փոխարէնս Խ. պահեսցէ եւ տուգանս յեկեղեցին ըստ կանոնի հրամանացն տացէ:

Եւ որ զառաքելական սահմանս կանոնաց քայքայեն, որպէս պատուիրեցին, թէ ի չորեքշաբաթուջ կամ յուրբաթուջ հասարակաց հաւատացելոց ուխտ պահոց եղիցին, եւ որք լուծանեն զհրամանս առաքելականս իբրեւ յաւուր եւթանցն շաբաթոցն պահոցն՝ պատժապարտեսցին. եւ թէ ոք մասամբք տաւնախմբութեամբ յանդգնեսցի սակս որովայնի եգիպտական բազմաստուածոցն, հաւասար է որ ոչ փրկութեան տաւն կատարեն. եւ որք միաբանին այսմ կանոնիս մեր՝ հաւասար են. եւ որք ընդդէմ հակառակին՝ ի մէնջ եւ յեկեղեցւոյ՝ նզովեալ եղիցին:

3.Այլ աւանդոյթներ եւ սովորութիւններ

ԼԱԻ ԽԶ. Զի չէ պատշաճ ի Քառասներորդսն հաց մատուցանել, բայց եթէ շաբաթու եւ կիւրակէի:

ԼԱԻ ԽԸ. Չէ մարթ եւ պատշաճ ի Քառասներորդսն զմարտիւրոսացն ծնունդս եւ տաւնս առնել, այլ զսուրբ մարտիւրոսաց յիշատակ կատարել շաբաթու եւ կիւրակէի:

ԼԱԻ ԽԹ. Չէ արժան ի Քառասներորդսն հարսանիս կամ ի ծնունդս ուրուք տաւնս առնել:

SOC 1. Le concile de Nicée a institué une profession de foi et d'autres se sont empressés d'établir les commandements apostoliques, mais Eusèbe de Pamphylie et Athanase d'Alexandrie ont réuni les saints évêques et ont établi avec le jubilé de Moïse, la solennité de la Pâques; c'est pourquoi, les apôtres l'avaient établie le dimanche des Rameaux et d'autres la célébraient à la trentaine, selon le cycle lunaire; mais Eusèbe de Pamphylie, l'un des seconds apôtres, a vu la trompette de Gabriel à la place des trompettes de Moïse sur le rocher et en échange de la libération des condamnés (Is 1, 18). À partir des sept jours de la création furent établies les sept fêtes selon l'ordre du législateur Moïse et sur l'exemple de ces sept fêtes, il n'y a pas eu de rémission jusqu'à la cinquantaine. De même, ici n'apparaît pas de rupture jusqu'au 50e jour; et il faut calculer en fonction de cela, et ceci sera l'ordonnancement de la foi. Mais si quelqu'un dévie de cela un samedi ou un dimanche par gloutonnerie du fait de nourritures indignes, par des pensées impudentes et scandaleuses contre les Pères, il jeûnera 40 jours au lieu d'un seul, et il paiera une amende à l'Église selon l'ordre canonique.

Ceux qui dissipent les définitions canoniques ordonnées par les apôtres, à savoir qu'il y a un vœu de jeûne le mercredi et le vendredi pour l'ensemble des croyants et ceux qui délient les ordres apostoliques seront punis, et devront jeûner un jour de plus durant sept semaines; et celui qui à l'image du ventre des polythéistes égyptiens s'enhardit à célébrer partiellement une solennité est égal à ceux qui ne célèbrent pas la fête du salut; et ceux qui sont d'accord avec ce canon sont égaux; et ceux qui s'y opposent seront anathématisés par nous et par l'Église.

3. Les autres traditions et coutumes

LAO 46. Il ne faut pas offrir le pain en carême, sauf le samedi et le dimanche.

LAO 48. Il n'est pas permis, en carême, de célébrer la naissance et la fête des martyrs, mais il faut les commémorer le samedi et le dimanche.

LAO 49. Il ne faut pas, en carême, faire des mariages ou célébrer une solennité pour une naissance.

ՅԻԱ Զ. Արժան է ի սուրբ քառասներորդս պահոցն՝ յաւուր շաբաթու եւ կիւրակէի պատարագ մատուցանել ահիւ եւ երկիւղիւ, ըստ սահմանելոյ սրբոց հարցն յամենայն ժողովուրդս իւրեանց: Իսկ եթէ ոք հակառակեալ ընդդիմասցի մերում հրամանիս կամ բանիւ կամ գործով, թէ ուխտաւոր է՝ լուծցի, թէ աշխարհական՝ որոշեսցի:

ԿԵՆ ԵԴ. Ոչ է պարտ ի Քառասներորդսն պատարագ մատուցանել, թէպէտ եւ մարտիւրոսաց յիշատակ իցեն, բայց ի շաբաթէ եւ ի կիւրակէէ:

ԲԳԿ Ի. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ շաբաթու եւ կիւրակէի արտաքոյ կալ, բայց թէ անհնարին լինի եւ Խ. աւր առանց խորհրդոյն մի՛ իշխեսցէ կալ. ապա եթէ յանդգնի՝ նզովեսցի:

Ե. Ս. Մկրտութիւն

ԿԱՌ ԺԳ. (...). Եւ լուանալով զոտս մեր ի վերնատանն՝ ջրով մկրտութեան զաւրացոյց զմեզ եւ անմեղացոյց սրբութեամբ աւազանին, աւրինակ աշխարհի եթող, զի ի ձեռն քահանայութեան կարգի՝ մանուկ ութաւրեայ մկրտեալ՝ եղիցի քրիստոսազգեաց, եւ վկայք, որ ոչ ունին զմկրտութիւն ջրոյն արեամբն իւրեանց փրկեսցին:

ԵԱԿ ԽԴ. Եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ զթերահաւատից զմկրտութիւն ընկալեալ կամ զպատարագ՝ լուծանել հրամայենք, զի «զինչ միաբանութիւն է Քրիստոսի ընդ Բելիարայ, կամ զինչ մասն հաւատացելոյն ընդ անհաւատին» (Բ. Կորնթ. Զ. 15):

ԵԱԿ ԿԳ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ երկրորդ ձեռնադրութիւն ունիցի յումէքէ՝ լուծցի նա եւ որ ձեռնադրեացն, բայց եթէ ցուցցէ ի թերահաւատից ունել նմա զձեռնադրութիւնն, քանզի յայսպիսեացս զմկրտեալսն կամ զձեռնադրեալսն ոչ հաւատացեալս եւ ոչ ժառանգաւորս լինել հնարէ:

ԵԱԿ ՀԹ. Եպիսկոպոս կամ երէց՝ զոր ճշմարտութեամբ ունիցի զմկրտութիւնն եւ վերստին մկրտեսցէ զնա կամ զպղծեալն յամպարշտութեանց մկրտեսցէ՝ անկցի յեպիսկոպոսութենէն, որպէս ծիծաղելով զխաչիւն եւ զմահուն տեառն, եւ ոչ ընտրէ քահանայն սուտ քահանայացեալն:

ԵԱԿ Զ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց, ըստ Աստուծոյ բարբառոյն, ոչ մկրտեսցէ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի սուրբ Հոգին, այլ յերիս հարս եւ յերիս որդիս եւ յերիս հոգիս՝ անկցի ի քահանայութենէն:

ԵԱԿ ԶԱ. Եպիսկոպոս կամ երէց որ ոչ յերիս մկրտութիւնս միոյ սրբութեանն կատարեսցէ, այլ ի մի մկրտութիւն՝ որ ի մահն Տեառն տուաւ՝ անկցի ի քահանայութենէն, քանզի ո՞չ ասաց մեզ Տէր. «Ի մահս իմ մկրտեցէք, այլ գնացէք աշակեր-

YAP 6. Il est permis durant la sainte quarantaine de jeûne d'offrir le mystère le samedi et le dimanche, avec crainte et frayeur, selon les prescriptions définies par les saint pères pour leurs peuples respectifs. Et le clerc qui s'opposerait à notre ordre par les paroles ou par les actes sera déposé, tandis que le laïc sera exclu.

SCN 104. Il ne faut pas pendant le carême célébrer la liturgie, même s'il y a mémoire de martyrs, sauf le samedi et le dimanche.

ECB 20. Le prêtre n'a pas le droit de sortir de l'église le samedi et le dimanche, sauf en cas d'extrême urgence et il ne restera pas sans communier durant plus de 40 jours; sinon il sera anathématisé.

E. Le saint Baptême

CAP 13. (...). Et en lavant nos pieds dans le cénacle avec l'eau du baptême, Jésus nous a fortifiés et nous a purifiés de tous nos péchés par la sainteté du bassin, offrant un modèle au monde, afin que par l'ordre du sacerdoce, l'enfant de huit jour baptisé soit revêtu du Christ et que les martyrs qui n'ont pas reçu le baptême d'eau soient sauvés par leur sang.

CCL 44. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui admet le baptême ou le sacrifice des gens de peu de foi sera déposé (2 Co 6, 15).

CCL 63. L'évêque, le prêtre ou le diacre qui reçoit une seconde ordination sera déposé – de même que l'ordinand –, sauf s'il démontre que sa première ordination lui avait été conférée par des personnes de peu de foi, car ceux baptisés ou ordonnés par de telles personnes ne sont pas des fidèles ou des clercs.

CCL 79. L'évêque ou le prêtre qui baptise à nouveau celui qui a été régulièrement baptisé ou qui ne baptise pas celui qui a été souillé chez les hérétiques (litt. les mécréants) sera déchu de l'épiscopat, du fait qu'il se moque de la croix et de la mort du Seigneur, et ne distingue pas le véritable prêtre du faux prêtre.

CCL 80. L'évêque ou le prêtre qui ne baptise pas selon la parole de Dieu, au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, mais au nom de trois pères, de trois fils et de trois esprits sera déchu du sacerdoce.

CCL 81. L'évêque ou le prêtre qui ne procède pas aux trois immersions de l'unique baptême (litt. sainteté), mais à une seule immersion conférée pour la mort du Seigneur, sera déchu du sacerdoce, car le Seigneur ne nous a pas dit: «Baptisez

տեցէք զնոսա եւ մկրտեցէք յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ» (Մատթ. ԻԸ. 19): Բայց որ մկրտելոցն է՝ ուսցի. եթէ Հայր ոչ խաչեցաւ եւ ոչ ծնունդ կրեաց մարդոյ, եւ ոչ Հոգին սուրբ մարդ եղեւ, եւ ոչ չարչարանս կրեաց, քանզի ոչ մարմնացաւ, բայց Փրկիչն փրկեաց զաշխարհս, ի վերայ հասեալ բարկութեամբ Միածին որդին: Վասն զի մարմնացաւ իւրով մարդասիրութեամբն, ի կուսէն մարմին ստեղծեալ. քանզի իմաստութիւն շինեաց իւր տուն (Առակ Թ. 1), որպէս արարիչ. քանզի խաչի համբերեաց եւ ապրեցոյց զաշխարհս յանակնկալ բարկութենէն:

Արդ՝ մկրտիմք յանուն Հաւր՝ ոչ որպէս մարդ եղելոյ կամ չարչարեցելոյ, եւ յանուն Որդւոյ՝ որպէս կրեցելոյ զծնունդն՝ որպէս համբերելոյ խաչի՝ որպէս մեռելոյ եւ յարուցելոյ, եւ յանուն Հոգւոյն սրբոյ՝ համագոյական Հաւր եւ Որդւոյ: Իսկ որք ոչ յայս մկրտեն, որպէս ոչ գիտելով զխորհուրդ բարեպաշտութեան, անկցին ի քահանայութենէ:

ԵԱԿ ՁԲ. Որ զՀայր ասէ չարչարեալ՝ ամպարիշտ է եւ ծանրագոյն քան զՀրէայսն՝ ընդ Քրիստոսի եւ զՀայր բեւեռելով. իսկ որ զՈրդին ուրանայ զմիածինն վասն մեր մարմնացեալ եւ խաչի համբերեալ՝ աստուածամարտ է եւ սրբոցն պատերազմող: Իսկ որ զՀոգին սուրբ Հայր անուանէ կամ Որդի՝ տգէտ եւ անմիտ է, քանզի Որդին արարչակից է Հաւր եւ աթոռակից եւ աւրէնսդրակից եւ դատաւոր եւ յարութեան պատճառ. եւ Հոգին սուրբ համագոյ, քանզի երեք են առանձնաւորութիւնք համագոյական աստուածութեանն. վասն զի առ մեաւք Սիմոն կախարդ զգայռեաւ ձգելով ժողովրդեանն մոլար եւ անհաստատ եւ չար յինքն հոգի, եւ մի եռանուն գոլ լեզուանեցաւ զԱստուած: Իսկ երբեմն զչարչարանսն Քրիստոսի եւ զծնունդն եհատ: Արդ՝ դուք, ո՛վ տենչալիք, ի մի Հայր եւ յՈրդի եւ ի սուրբ Հոգի երիցս մկրտեցէք ըստ Տեառնն կամաց եւ ըստ մերոյ հոգւոյն հրամանի:

ՆԻԿ ԺԴ. Վասն երախայից՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն զերիս ամս ուսցին զկարգն եւ զաւրէնն եւ մի եւս ամ ընդ ապաշխարողս աղաւթից զգուշացցին. մարդասիրութիւն ցուցցեն առ այնպիսիսն եւ խոնարհութիւն, զի զնմանութիւն բերելով աւգուտ քեզ գործիցես եւ ապա լուանցի եւ վերստին ծնցի աւազանաւն եւ հաւասարեսցի աւրինացն, զի որ արասցէ եւ ուսուսցէ՝ նա մեծ կոչեսցի յարքայութեան Աստուծոյ:

ՆԻԿ ԺԷ. Լուր էհաս ի սուրբ եւ մեծ ժողովն Նիկիայ, թէ ի տեղիս տեղիս սարկաւագունք աւրէնս տան եւ մկրտութիւնս առնեն, եւ ընդդէմ թուեցաւ գործն Առաքելական կանոնաց եւ մեծ ամենայն ժողովոյս. բայց աղէ որք ոչ ունին իշխանութիւն մատուցանել պատարագ՝ նոցա զիարդ համարձակ լինի զմարմինն Քրիստոսի բաշխել. այլ որք մատուցանեն զպատարագ՝ նոքին եւ բաշխեսցեն, եւ սարկաւագին իշխանութիւն լիցի հանել ի սեղանն եւ իջուցանել եւ զգուշութեամբ ի սպասու կալ եպիսկոպոսին, այլ եւ ընդ երիցունսն խառն աւրէնս առնուլ կանոնք ոչ հրամայեն:

ՆԻԿ ԺԹ. Որք հերձուածեցան ի հերձուածս Պաւղովնիայի հերձուածողի եւ յետ այսորիկ ապաւինեցան ի կաթողիկէ եկեղեցի՝սահման եղեալ է, զի դարձեալ

pour ma mort», mais «Allez, enseignez toutes les nations et baptisez-les au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit» (Mt 28, 19). Mais que celui qu'on baptise apprenne que le Père n'a pas été crucifié et n'est pas passé par une naissance humaine, et que le Saint-Esprit n'est pas devenu un homme, et n'a pas souffert du fait qu'Il ne s'est pas incarné, mais le Sauveur, Fils Monogène, a sauvé le monde de la colère imminente. Car il s'est incarné en raison de sa philanthropie, prenant un corps incarné de la Vierge, car la sagesse s'est bâti une maison (Pr 9, 1), comme le Créateur; du fait qu'il a enduré la croix et a épargné le monde d'une colère inopinée.

Donc nous sommes baptisés au nom du Père, non pas comme s'il était devenu un homme ou avait souffert, et au nom du Fils, comme celui qui a connu la naissance et a souffert la croix, qui est mort et a ressuscité, et au nom du Saint-Esprit qui est consubstantiel avec le Père et le Fils. Et ceux qui ne baptisent pas de cette façon seront déposés du sacerdoce, du fait qu'ils ignorent le mystère de la piété.

CCL 82. Celui qui affirme que le Père a souffert est un hérétique (litt. mécréant) et est pire que les juifs, car il mélange le Père avec le Fils; mais celui qui nie le fait que le Fils Monogène s'est incarné et a enduré la croix pour notre salut est un ennemi de Dieu et il guerroie contre les saints; mais celui qui qualifie l'Esprit Saint de Père ou de Fils est ignorant et insensé, car le Fils est co-créateur avec le Père et il siège avec lui sur le trône céleste, et légifère avec lui, et il est le juge et la cause de la résurrection; le Saint-Esprit leur est consubstantiel, car la divinité consiste en trois hypostases consubstantielles; car, c'est de nos jours que Simon le Mage a attiré vers lui par ses vomissements l'âme errante, inconstante et mauvaise des gens en clamant avec désinvolture que Dieu a trois noms. Et ainsi, il renonça aux souffrances et à la naissance du Fils. Donc vous, très chers, baptisez par trois immersions au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, selon la volonté du Seigneur et l'ordre de notre esprit.

NIC 14. Le concile de Nicée ordonne que les catéchumènes apprennent la loi pendant trois ans, puis s'adonnent à la prière avec les pénitents pendant un an, puis ils seront baptisés et communieront (Mt 5, 19).

NIC 17. En divers endroits, à l'encontre des canons apostoliques et du concile de Nicée, des diacres donnent la communion et administrent le baptême, car ne pouvant offrir le sacrifice, ils ne peuvent distribuer le corps du Christ; car ce sont ceux qui offrent le sacrifice qui distribueront aussi la communion, le diacre pourra apporter les choses saintes sur la table et se tiendra au service de l'évêque, mais les canons interdisent aux diacres de recevoir l'eucharistie mélangée avec les prêtres.

NIC 19. Les paulianistes qui viennent à l'Église devront être rebaptisés car leur baptême n'était pas complet; mais ceux qui faisaient partie de leur clergé, à

մկրտեսցին ի կաթողիկէ եկեղեցի, զի այն ոչ լիութեամբ էր. ապա եթէ ոք ի նոցանէ յանցեալ ժամանակս ընդ ուխտիւն լինին, զի թէ ամբիծք կամ անարատք գտանիցին ձեռնադրեսցին յեպիսկոպոսէն եկեղեցւոյ սրբոյ. ապա եթէ ի հարցանելն եւ ի քննելն անարատք չգտանիցին, արժան է լռեցուցանել զայպիսիսն: Սոյնպէս եւ վասն սարկաւագացն եւ ամենայն ոք որ եւ իցեն ընդ կանոնաւք. նոյն կարգ կացցէ: Յիշեցաք եւ վասն սարկաւագաց կանանցն, որք կերպարանաւք ձեռնադրութիւն ունին, զի ամենայն իրաւք իբրեւ զմի յաշխարհականաց կացցեն:

ՆԷԿ Ե. Վասն երախայից. եթէ յապաշխարութիւն եկեսցեն եւ հաղորդեալ աղաւթիցն եկեղեցւոյ սրբոյ եւ յետ այնորիկ ի մեղս անկանիցին, ընդ ունկնդիրս կացցէ հայելով եւ փորձելով եւ յորդորելով. ապա եթէ մինչդեռ ի դրունս ունկնդրութեանն կացցէ եւ դարձեալ ի յանցանս գտանիցի՝ ամենեւին մերժեալ լիցի ի բաց:

ՆԷԿ Զ. Վասն յղի կանանց. զի արժան է մկրտել յորժամ եւ կամին, զի ոչինչ յայսպիսի իրս հաւասարեալ է ծնաւղն ընդ ծննդեանն, այլ արժան է ամենայն իրաւք կամաւք զյաւժարութիւն ցուցանել առ ի խոստովանութիւն ընդունելութեան մկրտութեանն:

ՆԷԿ ԺԶ. Կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն՝ թէ մինչեւ ցերեսնամեանս մի՛ ոք աւծցի ի քահանայութիւն, զի փորձեսցի, ընտրեսցի պիղծն ի սրբոյն, ի բաց պարզեսցի, քանզի եւ Տէր մեր Լ. ամեան էր յորժամ առ զաւծումն մկրտութեանն եւ սկսաւ զնոյն աւրինակ ուսուցանել ամենեցուն՝ Ը. աւրեայ մկրտիլ, իսկ Լ. ամեան աւծանիլ ի քահանայ:

ՆԷԿ ԺԷ. Վասն որք ի նեղութիւն անկանիցին կամ ի խիստ հիւանդութիւն եւ կամ ըմբռնեսցի ի բռնաւորաց եւ վասն նեղութեան մկրտիցի, եւ կամ յառաջ էր անուն քրիստոնեայ եւ գործք վատթարք եւ ապա վասն նեղութեանն ի հաւատս կացցէ, զայնպիսին ընդունի եկեղեցի, այլ ոչ կատարելապէս, զի ակամայութեամբ են հաւատքն. զայնպիսւոյն ասէ գիր. «Միթէ՞ ի հող խոստովան առնիցիմ առ քեզ» (Սաղ. ԻԹ. 10):

ԼԱՒ Է. Վասն այնոցիկ, որ ի հերձուածողաց իցեն, այսինքն որ ասին Նաւատացիք կամ Չորեքտասաներորդեայք[1], ի դառնալն իւրեանց մի՛ յերախայս մի՛ ի հաւատացեալս մի՛ ընդունիցիք յառաջ մինչ չեւ նզովեալ եւ ուրացեալ զամենայն հերձուածողս, առաւել զոր գիտէինն եւ ուսեալ էին. յետ այսորիկ որք կոչին հաւատացեալք, ուսցին զհաւատոյս մերոյ զխորհուրդ եւ աւծցին զաւծումն սրբութեան եւ հաւասարեսցին աւրինաց:

ԼԱՒ Ը. Վասն այնոցիկ որք են ի հերձուածոյն Փռիւգացւոցն[2], ի դառնալն իւ-

[1] «Չորեքտասաներորդեայք», հրէական աւանդութեան համաձայն, Ս. Յարութիւնը տօնախմբում էին գարնանային առաջին լիալուսնի օրը՝ առանց հաշուի առնելու շաբաթուայ օրը:

[2] Մոնտանիստական շարժումը հիմնադրուել է Փռիւգիայում, ոմն Մոնտանի կողմից՝ 160-ական թթ.: Չնայած շարժումը տարածուեց Հռոմէական կայսրութեան նահանգներում, այնուամենայնիւ, Փռիւգիան

condition qu'ils soient sans souillure, seront consacrés par l'évêque de l'Église, sinon on leur enlèvera leur ordre. Cette disposition s'appliquera aussi aux diacres et à tous ceux qui sont dans le clergé. Quant aux diaconesses qui apparemment ont reçu la consécration, elles se tiendront de toute façon comme n'importe quel laïc.

NEO 5. Les catéchumènes qui viennent à la pénitence et participent aux prières de l'Église, puis tombent dans le péché se tiendront avec les auditeurs en étant observés, éprouvés et exhortés; mais si durant cette période, ils tombent à nouveau dans le péché, ils seront totalement rejetés.

NEO 6. Il faut baptiser les femmes enceintes quand elles le souhaitent, mais elles doivent signifier clairement leur volonté de recevoir le baptême.

NEO 16. Personne ne sera promu au sacerdoce avant 30 ans, afin que le pur soit séparé de l'impur; en effet, le Christ avait 30 ans quand il fut baptisé et qu'il se mit à enseigner, et de la même façon, on est baptisé à huit jours et consacré prêtre à 30 ans.

NEO 17. Ceux qui tombent dans une situation critique ou dans une grave maladie, ou qui sont pris par des gens violents et qui en raison de leur détresse se font baptiser, ou qui étaient chrétiens mais agissaient mal, mais qui à présent, se tiennent fermes dans la foi, l'Église les admet mais pas complètement, car leur foi tient à une contrainte (Ps 29, 10).

LAO 7. Ceux qui reviennent de l'hérésie dite des novatianistes ou quartodécimans[1] et qui se convertissent ne seront reçus ni parmi les catéchumènes, ni parmi les *credentes*, avant qu'ils n'aient anathématisé et renié tous les hérétiques, surtout ceux qui les connaissaient; ensuite, les *credentes* apprendront le mystère de notre foi, puis seront baptisés et communieront.

LAO 8. Les membres de l'hérésie des Phrygiens (*i.e.* les montanistes)[2] qui se

[1] Suivant l'usage juif, les quartodécimans célébraient Pâques le quatorzième jour de la première lune de printemps, quel que soit le jour de la semaine où cela tombait.

[2] Le mouvement montaniste est fondé en Phrygie par un certain Montan, à partir des années 160. Il se répandra dans tout l'Empire romain, mais la Phrygie restera toujours la terre sainte du montanisme, à tel

րեանց, եթէ յուխտէն իւրեանց իցեն մեծամեծաց, այսպիսիքս ամենայն փութով նախ ուսցին եւ ապա մկրտեսցին յեկեղեցւոյ մերոյ յեպիսկոպոսաց եւ յերիցանց:

ԼԱԻ ԽԱ. Չէ արժան զլոկ կանայս ի բեմ հանել, բայց զնորակնիք յաւուր տաւնի մերձ առ բեմն կացուցանել:

ԼԱԻ ԽԲ. Չէ արժան յետ երկուց շաբաթուց աղուհացիցն ի մկրտութիւն զոք ընդունել առանց ուսուցանելոյ:

ԼԱԻ ԽԳ. Արժան է՝ ոյք մկրտին՝ նախ զհաւատն ուսանել եւ յաւագ շաբաթուն հինգշաբաթ աւր համար տալ եպիսկոպոսաց կամ երիցանց:

ԼԱԻ ԽԴ. Արժան է՝ ոյք ի հիւանդութեան ընկալան զմկրտութիւն, յորժամ յառնիցեն՝ ուսանել, զի գիտասցեն թէ որոյ շնորհաց եւ պատուի արժանի եղեն:

ԼԱԻ ԽԵ. Արժան է՝ որ մկրտին, յետ մկրտութեանն աւծանել աւծմամբ երկնաւորաւ, զի արժանաւորք լիցին արքայութեան:

ԳՐԻ ԺԴ. Մանուկ, որ առանց կնքոյ մեռանի, եթէ ի ծնաւղացն ծուլութենէ լինի՝ Ե. ամ արտաքոյ, Ա. ընդ աւրինաւք: Նոյն եւ հոգաբարձուացն եւ քահանայիցն, որ ծուլացան:

ԳՐԻ Ի. Ոչ հրամայեն կանոնք՝ անապատականաց մկրտութիւն առնել եւ աւրէնս տալ ժողովրդեան կամ պսակ դնել, զի այս գործ առաջնորդաց է:

ՀԱԹ Ա. Հարցումն. Եթէ մանուկ երեխայ կատարեալ իցէ եւ դիպիցի յորժամ պատարագն մատուցանիցի եւ անգիտանալով հաղորդեսցի, զինչ պարտ իցէ առնել վասն նորա:

Պատասխանի. Մկրտել պարտ է, որպէս կոչեցեալ յԱստուծոյ:

ՀԱԹ Բ. Հարցումն. Թէ դիւահար ոք երախայ իցէ եւ կամիցի, նաեւ կամ որք նորա իցեն, զի առցէ նա զսուրբ մկրտութիւնն, պարտ է առնուլ, թէ ոչ, այլ թէ մերձ ի մահ իցէ դիւահարն:

Պատասխանի. Եթէ ոչ սրբեսցի ի պիղծ այսոյն, ոչ կարէ առնուլ զսուրբ մկրտութիւնն, բայց մերձ ի մահ իւր մկրտեսցի:

շարունակեց մնալ մոնտանիստների սրբազան հայրենիքն այն աստիճան, որ արդէն Գ. դարից սկսած, նահանգի ազգային պատկանելութիւնն օգտագործւում էր իբրեւ մոնտանականներին տրուող արհամարհական հոմանիշ՝ «փռիւգացի» կամ «կատափռիւգ»: Հակառակ առաջ քաշուած տեսութիւններին՝ մոնտանիստական շարժման գաղափարախօսութեան առանցքը հազարամեայի (խիլիազմ) կամ վախճանաբանական հայեացքները չէին: Շարժումը հենւում էր այն համոզման վրայ, որ Ս. Հոգին ներշնչում էր ազատօրէն եւ անհատապէս՝ առանց քրիստոնէական հրամանակարգի սահմանափակումների: Դրանով իսկ աղանդն իր հիմնադրի մահուանից յետոյ էլ դեռ շարունակում էր տարածուել Արեւմուտքում՝ ի դէմս նոր գաղափարական ժառանգորդների: Այս մասին աւելի մանրամասն տե՛ս **R. L. Fox**, *Païens et chrétiens. Religion et vie religieuse dans l'Empire romain de Commode au concile de Nicée*, Toulouse, 1997 [թրգմն. անգլերէնից], էջ 419-434.

convertissent, s'ils font partie de leur clergé (litt. «les grands»), on les instruira avec très grand soin, puis ils seront baptisés par les évêques et les prêtres de notre Église.

LAO 41. Il ne faut pas faire monter au *bêma* les femmes ordinaires, mais il faut placer la nouvelle baptisée près du *bêma* au jour de la fête.

LAO 42. Il ne faut pas après les deux semaines de jeûne recevoir quelqu'un au baptême sans l'instruire.

LAO 43. Ceux qui se font baptiser doivent d'abord s'instruire de la foi et qu'ils rendent compte aux évêques et aux prêtres le jour du samedi saint.

LAO 44. Ceux qui ont reçu le baptême en cours de maladie devront être instruits quand ils seront guéris, afin qu'ils sachent de quelle grâce et de quel honneur ils ont été rendus dignes.

LAO 45. Ceux qui sont baptisés doivent être oints après le baptême d'une onction céleste pour devenir dignes du Royaume.

GLI 14. L'enfant qui meurt sans avoir été baptisé, si c'est du fait de la négligence des parents, ils feront pénitence pendant cinq ans à l'extérieur de l'église et pendant un an à l'intérieur avec les participants sans accès à la communion. La même peine sera infligée aux tuteurs ou aux prêtres qui ont été négligents.

GLI 20. Les canons n'autorisent pas les anachorètes à baptiser, à donner la communion aux fidèles ou à célébrer un mariage, car cela est le rôle des prélats.

QCA 1. L'enfant catéchumène qui est irréprochable et qui assiste fortuitement à l'offrande du sacrifice devra être baptisé, car il a été appelé par Dieu.

QCA 2. Le catéchumène possédé ne peut être baptisé tant qu'il n'est pas purifié du mal, mais s'il est mourant, on le baptisera.

---

point que, dès le IIIe siècle, on utilisait l'ethnique pour désigner les fidèles de cette croyance, les appelant indifféremment «phryges» ou «cataphryges». Contrairement à ce qui est souvent avancé, le cœur du montanisme n'était pas constitué d'enseignements millénaristes et encore moins de convictions apocalyptiques militantes. Il se fondait sur la certitude que l'Esprit pouvait s'exprimer personnellement pour actualiser la «discipline» chrétienne. La secte pouvait donc survivre à la mort de son premier prophète et conquérir l'Occident grâce à de nouveaux messagers, voir **R. L. Fox**, *Païens et chrétiens. Religion et vie religieuse dans l'Empire romain de Commode au concile de Nicée*, Toulouse, 1997 [trad. de l'anglais], p. 419-434.

ՀԱԹ Դ. Հարցումն. Թէ ոք երախայ հիւանդասցի եւ ի մտաց թափեսցի եւ ոչ կարէ զհաւատն խոստովանել, եւ աղաչեսցեն ընտանիքն նորա զի առցէ զսուրբ մկրտութիւնն, այլ զի եւ աղաչանքն եւս յերկար լինիցին մինչեւ յաւուրս Է, արժմն է առնուլ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Արժան է առնուլ, թէ ի պիղծ այսոյն ոչ փորձեսցի:

ՀԱԹ Զ. Հարցումն. Թէ կին երախայ ետ զանուն իւր լինել երախայ եւ յաւուր մկրտութեանն եղեւ նմա լինել ըստ սովորութեան կանանց, պմրտ է մկրտել ի նմի՝ աւուր, թէ ոչ:

Պատասխանի. Ցապաղեցուցանել եւ արգելուլ պարտ է, մինչեւ սրբեսցի:

ՀԱԹ ԼԳ. Հարցումն. Եթէ ուրուք յերախայութեան զեղբայր իւր սպանեալ է նենգութեամբ եւ գայցէ կնիք խնդրել, զինչ արասցուք:

Պատասխանի. Տալի է, վասն զի ոչ էր ընդ աւրինաւք յորժամ սպանն:

ՀԱԹ ԼԷ. Հարցումն. Թէ երախայ ոք յերախայից բազմամեղ իցէ եւ եղեալ ի մտի իւրում ի ժամանակս երիտասարդութեան իւրոյ յանդգնութեամբ եւ ստահակութեամբ կեալ, եւ յանկարծ անկցի յախտ մահու եւ ի ժամ մահուն ի հարկէ առնու յանձն զմկրտութիւնն, տամք համարձակ, եթէ խղճեմք, վասն առաջին արհամարհութեանցն եւ հանապազ արհամարհելոյ զբան պատուիրանին:

Պատասխանի. Պարտ է տալ:

ՀԱԹ ԼԸ. Հարցումն. Իսկ եթէ ի ժամ մահուանն կապեսցի բերան երախային եւ ոչ կարասցէ զմեղս իւր խոստովանել եւ ոչ զհաւատն դաւանել ի սուրբ երրորդութիւն, այլ միայն ակնարկէ, թէ տուք ինձ կնիք, պմրտ է տալ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Պարտ է տալ:

ՀԱԹ ԼԹ. Հարցումն. Եթէ ընդ ծնանել կնոջ եւ մանուկն իսկ ի նմին աւուր դժուարածին լինիցի, պմրտ է տալ կնիք նմա, կամ թէ որ ողջ է, յետ քանի՞ աւուր պարտ է տալ զկնիք:

Պատասխանի. Յորժամ կամի, մանաւանդ փութալ պարտ է:

ՀԱԹ ԽԹ. Հարցումն. Թէ ոք յանդուգն ի մարդկանէ երթեալ քահանայ անուանէ զինքն յաւտար երկրի եւ զբազումս մկրտեսցէ վասն շահի աւգտութեան եւ կարասի ստանալոյ եւ յետոյ ի վերայ հասանեն, թէ չէր քահանայ յորմէ մկրտեցանն, զինչ պարտ է առնել զմկրտեալսն ի սուտ քահանայէն:

Պատասխանի. Վերստին մկրտել արժան է:

ՀԱԹ Ծ. Հարցումն. Թէ ոք ի քահանայից վասն անարժան վարուց իւրոց յեպիսկոպոսաց եւ ի վարդապետաց մերժեալ յաշտիճանէ իւրմէ եւ նա առ ստահակութեան իւրում երթայ յաւտար երկիր եւ գործէ զգործ քահանայութեան եւ մկրտէ զբազումս. եւ յորժամ հասանեն ի վերայ թէ ընկեցեալ էր ի քահանայութենէն եւ

QCA 4. Si un catéchumène tombe malade et ayant perdu la raison est incapable de réciter le *credo*, mais que sa famille réclame avec insistance, durant sept jours, de le faire baptiser, il pourra recevoir le baptême, s'il n'est pas tenté par le démon impur.

QCA 6. Il faut retarder et empêcher le baptême de la catéchumène qui a ses règles, jusqu'à ce qu'elle soit purifiée.

QCA 33. Le catéchumène qui tue son frère avec ruse, puis réclame le baptême pourra être baptisé, car il n'était pas soumis à la loi chrétienne quand il a tué.

QCA 37. Le catéchumène qui a fréquemment péché et a passé sa jeunesse dans l'impudence et la perversité, puis est atteint d'une maladie mortelle doit être baptisé, même s'il demeure dans le péché.

QCA 38. Le catéchumène mourant qui étant devenu muet est incapable de confesser ses péchés et de réciter le *credo*, mais qui réclame le baptême par des signes avec ses yeux doit être baptisé.

QCA 39. La femme dont la vie est en danger après un accouchement difficile doit être baptisée dès qu'elle le souhaitera, de même que son bébé, et en tout état de cause, il faut se dépêcher.

QCA 49. Si un homme audacieux se rend dans un autre pays et, se faisant passer pour prêtre, baptise beaucoup de personnes pour gagner de l'argent et des biens, mais qu'ensuite ces personnes apprennent la réalité, il sera nécessaire de les baptiser à nouveau.

QCA 50. Le prêtre qui après avoir été déposé par son évêque et *vardapet* – en raison de sa vie indigne – fait preuve d'insubordination et se rend dans un autre pays pour continuer d'exercer, et accomplit là de nombreux baptêmes; mais qu'ensuite, les baptisés apprennent qu'il avait été déposé, leur baptême n'en reste pas moins valide.

գործեաց զգործն զայն, զինչ պարտ է առնել զմկրտեալսն ի մերժեալ եւ ընկեցեալ քահանայէն:

Պատասխանի. Ընդունել արժան է:

ՀԱԹ ԾԴ. Հարցումն. Թէ ոք ի ժողովրդականաց աղաչէ զքահանայն վասն որդւոյ իւրոյ կամ դստեր, որ հիւանդ է եւ երախայ, զի երթիցէ կնիք տացէ նմա, եւ քահանայն կամ վասն ոխութեան, զոր ունէր ընդ նոսա յառաջագոյն, կամ վասն արհամարհութեան եւ հեղգութեան եւ ոչ երթիցէ մինչեւ մանուկն երախայ մեռանիցի, զինչ պատուհասի արժանի է քահանայն, վասն զկնիքն չտալոյն:

Պատասխանի. Լուծցի ի քահանայութենէն:

ՀԱԹ ՀԹ. Հարցումն. Թէ ոք յերախայից դիւահար է եւ ի պահս եւ ի ճգնութեան հանապազ ճգնի եւ ստիպէ զմեզ հանապազ եւ խնդրէ կնիք առնուլ, եւ դեւն ոչ հանապազ ունի, այլ ամսոյ ամսոյ կամ տարի տարի, զինչ պարտ է առնել, տացու՞ք կնիք, թէ ոչ:

Պատասխանի. Չէ պարտ տալ մինչեւ սրբեսցի:

ՀԱԹ ՁԲ. Հարցումն. Թէ մոգի ուրուք կին կամի քրիստոնեայ լինել եւ այրն չարգելու, բայց ի կենդանութեան իւրում չարձակէ ի բաց, պարտ է նմա կնիք տալ, թէ ոչ. նոյնպէս եւ այրն եթէ կամի քրիստոնեայ լինել եւ կինն ի նմին մոգութեան հաստատուն կայ, պարտ է տալ կնիք ի նմին ամուսնութեան, թէ ոչ:

Պատասխանի. Պարտ է տալ, կարի քաջ:

ՀԱԹ ՁԵ. Հարցումն. Թէ ոք երախայ դիպի ի բանակի ի պատերազմունս եւ ասէ ցերէցն, թէ «Տուր ինձ կնիք», եւ երէցն կազմած ինչ կնքոյ ոչ ունի, եւ երախայն ստիպէ, թէ «Պատերազմ առաջի կայ եւ մահ», եւ զերկուս եւ զերիս աւուրս զայ աղաղակէ եւ վկայութիւն դնէ առաջի Աստուծոյ, թէ «Մի՛ տայք ինձ երախայ մեռանել, թէ ոչ՝ դուք էք պարտական հոգւոյս իմոյ», եւ երէցն զկազմածէ ուրեք երթալ չէ ձեռնհաս վասն պատերազմացն, որ շուրջ զնոքաւք են, զինչ պարտ է առնել:

Պատասխանի. Մկրտել արժան է ի ջուր եւ ի Հոգին սուրբ, թէպէտ եւ ոչ ունի զեւղն աւծութեան, որպէս Կենարարն մեր ասաց ցաշակերտսն, թէ «Յովհաննէս մկրտեաց ի ջուր, բայց դուք մկրտիցիք ի Հոգին սուրբ» (Գործ. Առ. Ա. 5, ԺԱ. 16). որպէս ուսաք ի սուրբ գրոց, թէ «Որպէս ի սուրբ պատարագն ի վերայ սեղանոյն Հոգին սուրբ իջանէ, նոյնպէս եւ ի սուրբ աւազանն մկրտութեան Հոգին սուրբ իջանէ»:

ՀԱԹ ՁԷ. Հարցումն. Թէ երախայ ոք յամպարշտութեան եւ յաղտեղութեան կեցեալ է ի մանկութենէ իւրմէ եւ ի հիւանդութիւն անկանի եւ կոչէ քահանայս եւ ասէ. «Տուք ինձ կնիք», եւ վկայութիւն դնէ առաջի Աստուծոյ եւ ասէ. «Թէ ապրեցայց աստի յառաջ սրբութեամբ կեցից», եւ քահանայքն ըստ վկայութեան նորա տան նմա կնիք եւ նա յորժամ յառնէ ի հիւանդութենէն՝ դարձեալ ի նոյն աղտեղութիւն տայ զանձն իւր, եւ յորժամ հասանէ ի վերայ նորա ախտ մահու եւ դարձեալ խնդրէ աւրէնս, պարտ է տալ, թէ ոչ:

Պատասխանի. Պարտ է տալ:

QCA 54. Si un laïc supplie le prêtre de venir baptiser son fils ou sa fille encore catéchumène qui est malade et que le prêtre, par rancune ou mépris envers eux ou par paresse, ne vient pas et que le catéchumène meure, il sera déposé.

QCA 79. Le catéchumène qui est possédé par un démon, même s'il jeûne continuellement et mène une vie d'ascèse, et nous presse continuellement de le baptiser, et que le démon ne le possède que par intermittence - d'un mois sur l'autre ou d'une année sur l'autre – ne sera pas baptisé aussi longtemps qu'il ne sera pas complètement purifié.

QCA 82. Si la femme d'un zoroastrien souhaite devenir chrétienne et que son mari ne l'en empêche pas, mais que de son vivant il ne la répudie pas – ou si un mari zoroastrien veut devenir chrétien, mais que sa femme reste fermement dans le zoroastrisme, l'un comme l'autre devront être baptisés, assurément.

QCA 85. Le catéchumène qui se trouve dans l'armée en temps de guerre et demande au prêtre de le baptiser, alors que ce dernier ne dispose pas des accessoires nécessaires pour la cérémonie, mais que le catéchumène le presse pendant deux ou trois jours en pleurant et en disant que la guerre et la mort vont survenir, et le supplie devant Dieu de ne pas le laisser mourir comme un catéchumène, car, dans ce cas, il serait responsable de son âme, mais qu'en raison de la guerre, le prêtre ne soit pas en mesure d'aller chercher les accessoires de la cérémonie ailleurs, dans tous les cas, il pourra le baptiser avec de l'eau et l'Esprit Saint, même s'il ne dispose pas d'huile pour l'onction, car comme notre Sauveur l'a dit à ses disciples: «Jean a certes baptisé avec de l'eau, mais vous serez baptisés dans le Saint-Esprit» (Ac 1, 5; 11, 16).

QCA 87. Le catéchumène qui mène une vie impie et impure depuis son enfance et qui, tombant malade, demande aux prêtres de le baptiser en promettant devant Dieu qu'en cas de survie il mènerait une vie pieuse, et qui après avoir été baptisé – sur la foi de sa promesse –, et recouvré la santé retombe dans les mêmes impuretés, puis quand une maladie mortelle l'atteint demande la communion, il pourra malgré tout la recevoir.

ԲԱԿ Բ. Արդ հաճոյ թուեցաւ այժմ որք ի սկզբանէ ի վաղուց մկրտեալ են յաղանդաւորաց, զայն ամենայն իրաւք արհամարհել. իսկ որ բաժանմունս առնեն՝ զնոսա ընդունել, քանզի դեռեւս յեկեղեցւոջ են, իսկ որ արտաքոյ ժողովս կատարեն, եւ դարձցի ոք ի նոցանէն եւ արժանաւորապէս ապաշխարութիւն ցուցանէ եւ ի դարձ փրկութեան եկեսցէ եւ ձեռնադրութեան շնորհ ունէր՝ արժանի է անդրէն ի նոյն աշտիճան ընդունել, քանզի զոջացեալ ապաշխարեաց:

ՍԱՊ ԺԶ. Մկրտութիւն առնել երկիւղածութեամբ, եւ կանայքն ի ժամ մկրտութեանն մերձ առ քահանայսն մի՛ իշխեսցեն կալ, որպէս սովորեցին ոմանք առնել յանդգնաբար եւ մկրտել ընդ նոսա, այլ ի տեղւոջ իւրեանց աղաւթեսցեն:

ՍԱՊ ԺԷ. Եւ սարկաւագք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել, ապա եթէ արասցեն՝ լուծեալ լիցին ի սարկաւագութենէն հանդերձ պատուհասիւ, զի ոչ է սարկաւագն քահանայ, այլ սպասաւոր քահանային:

ՍԱՊ Ի. Եւ յամենայն տեղեաց մերոյ իշխանութեան, յամենայն ամի զկնի սրբոյ Զատկին, զիւղ մկրտութեանն հարկաւորութեամբ բերցեն առ մեզ քահանայք, եւ աստի ի մեզէ ընկալցին աւրհնութիւն իւղոյն: Եւ անձամբ մի՛ աւրհնեսցեն ի տունս իւրեանց, որպէս սովորեցին ոմանք ի տգիտութենէ, վասն զի ոչ է իշխանութիւն այդ քահանայից, այլ եպիսկոպոսաց գործ է:

ՆԵՆ Թ. Լուաք լուր ծանրագոյն հասեալ ի վերայ, եթէ քահանայք ի տեղիս տեղիս ինքեանք մկրտութիւն չառնեն, բայց ջուր իմն աւրհնեն եւ տան ցմանկամարդսն, հրամայեալ նոցին իսկ ի նոցին տունս մկրտել զմանկունս իւրեանց, վասն որոյ պատուհասեցան աներեւոյթ տանջանաւք, եւ այժմ, թէ գտցի ոք արարեալ ի նմին վնասու, ի բաց որոշեալ լիցի ամենայն տամբ իւրով ի քահանայական ժառանգութենէն ամենեւին:

ՆԵՆ ԺԵ. Մկրտութիւնս ոք ծուլութեամբ մի՛ իշխեսցէ առնել, որպէս լսեմք, այլ երկիւղիւ եւ զգուշութեամբ, բուրուառաւք եւ ճրագաւք եւ առագաստեալ վարագուրաւք, որպէս վայել է լուսաւորութեամբ սրբոյ աւազանին: Եւ աւազանն կանգնեսցի յեկեղեցւոջն կամ ի տան պաշտամանն, թէ քարեղէն իցէ, թէ զինչ եւ իցէ՝ երկիւղածութեամբ արժանի եւ բաւականութեամբ գործոյն լուսաւորութեան, լայնութեամբ եւ խորութեամբ, զի բաւականաբար ծածկեսցէ ջուրն զհասակ մանկանցն, որ մկրտիցինն: Եւ ի տունս շինականացն քահանայք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել, բայց վասն երկիւղի մահու թէ վտանգ ինչ իցէ:

ՆԵՆ ԺԶ. Եւ կանայք առ քահանայս մի՛ իշխեսցեն կալ, բայց սարկաւագունքն սպասաւորեսցեն, եւ կանայք յիւրեանց տեղին աղաւթեսցեն, եւ մի՛ եղիցին գործակիցք քահանայիցն, որպէս լսեմք, ունելով զտեղիս սարկաւագացն:

ՆԵՆ ԺԷ. Զգուշասցին առաւել եւս սարկաւագունք՝ մի՛ գուցէ մկրտութիւն առնիցեն յանդգնաբար ի կորուստ:

BAC 2. Ceux qui ont été baptisés par des hérétiques (litt. sectaires) seront totalement rejetés contrairement à ceux qui ont été baptisés par des schismatiques et qui appartiennent malgré tout à l'Église; quant à ceux qui après avoir constitué des Églises séparées se rachètent par la pénitence, on les recevra, de même que le clerc qui pourra garder son rang, car il s'est repenti par la pénitence.

SPT 16. Les prêtres doivent accomplir le baptême avec crainte et à ce moment-là, les femmes ne devront pas se tenir près d'eux et baptiser avec eux comme certaines ont coutume de le faire avec témérité, mais elles devront prier en restant à leur place.

SPT 17. Les diacres qui accomplissent le baptême seront déposés de leur diaconat et en plus, ils seront punis, car le diacre n'est pas un prêtre mais un serviteur du prêtre.

SPT 20. Dans les lieux placés sous notre juridiction, chaque année après Pâques, les prêtres devront nous apporter l'huile pour le baptême selon leurs besoins afin que nous la bénissions. Mais ils ne doivent pas la bénir eux-mêmes dans leurs maisons, comme certains ont coutume de le faire par ignorance, car ceci ne relève pas du pouvoir des prêtres, mais de celui du chef des évêques.

NEN 9. Les prêtres qui ne baptisent pas eux-mêmes et se contentent de bénir un peu d'eau, et la donnent aux jeunes femmes, et les autorisent à baptiser leurs enfants chez elles ont été punis par des maux invisibles, et désormais ceux qui agiraient ainsi seraient totalement exclus de l'héritage sacerdotal.

NEN 15. Il ne faut pas oser conférer le baptême avec paresse, mais avec crainte et attention, et des encensoirs, des cierges, et un voile de rideau comme il le convient à l'illumination du baptême. Et le bassin doit se trouver dans l'église ou dans la maison du culte, qu'il soit en pierre ou en quoi que ce soit d'autre, et il doit être illuminé, et d'une taille, et d'une profondeur convenable afin d'être fonctionnel. Et les prêtres n'auront pas le pouvoir de donner le baptême dans la maison des paysans, sauf s'il faut craindre un risque de mort.

NEN 16. Les femmes n'auront pas le droit de se tenir auprès des prêtres et elles prieront à leur place, et ne prendront pas celle des diacres, car c'est à ces derniers qu'il revient de servir les prêtres.

NEN 17. Les diacres seront encore plus attentifs à ne pas célébrer de baptême, car il s'agirait d'une prétention fatale.

ՅԻԱ Ժ. Պարտ եւ արժան է զմկրտութեանն ձէթ քահանային աւրինել մի ըստ միոջէ ընդ մկրտելն, ըստ բաւականի ժամուն պիտոյից եւ նոյնժամայն առ մկրտեալսն մերձեցուցանելով՝ զաւրինեալն սպառել, եւ մի՛ իշխել զմիանգամ աւրինեալն բազում անգամ աւրինել. եւ միայն աւծանել նովաւ զերախայսն եւ զմկրտեալսն ընդ մկրտելն յաւազանին, եւ յայլ խորհուրդ աւծման մի՛ իշխեսցեն մատուցանել զնա:

ՅԻԱ ԺԳ. Ոչ է պարտ զաւազանն յայլ իմեքէ նիւթոյ պատրաստել, եւ կամ ուրանաւր եւ կամեսցի, այլ աւազան քարեղէն հաստատել ի նմին իսկ յեկեղեցւոջն, եւ կամ անդէն մերձ յեկեղեցին ի մկրտատունն:

ՅԻԱ ԺԴ. Պարտ եւ արժան է զերախայիցն ձեռնադրութիւն եւ զաւծումնն եւ զհրաժարելն եւ զխոստովանելն առ դուրս մկրտարանին կատարել, եւ ապա տանել ի ներքս՝ ուր աւազանն է, եւ մկրտել:

ՍԻՈ Ը. Եւ տեսանեմք ի տեղիս տեղիս անարգեալ զսուրբ աւազանս մկրտութեան ի չպէտս համարեալ ի տգէտ եւ յանմիտ քահանայից. եւ զջուր լուացման հանեն արտաքս հեղուն ի կոխումն եւ յապականութիւն: Ցայսմհետէ մի՛ իշխեսցեն զնոյն անպատուութիւն առնել սուրբ աւազանին, այլ ընդ այլ սրբութիւնսն պատուով կալցին, որպէս զսեղանն եւ զխաչ՝ վերարկուաւք ծածկեսցեն եւ խնկարկութեամբ պատուեսցեն, եւ զջուրն անդէն ի նմին աւազանին կորուսցեն: Եւ քահանայ որ անցանէ ըստ այս հրաման՝ լուծցի:

ՍԻՈ ԺԹ. Ժողովրդական ոք որ յաղագս պէսպէս ինչ սխալանաց բանադրեալ լինի յեպիսկոպոսէն, թէ մեռեալ՝ թող չթաղէ զնա քահանայ, եւ ոչ զերախայն մկրտել. ապա թէ դէպ լիցի երախայի հասանել այնպիսւոյն մեռանելոյ, քահանայն մկրտեսցէ զերախայն եւ թաղեսցէ զմեռեալն, եւ զայլ կապանս բանին պնդութեամբ անլոյծ պահեսցէ:

ՍԻՈ Ի. Իսկ եթէ դիպեսցի երախայի հիւանդանալ եւ քահանայն հեռի իցէ եւ ընթանան յընտանեացն առ քահանայն ի կոչել, անդէն ուր դիպաւ քահանայն՝ սկսցի զկարգ մկրտութեանն յանուն երախային. եւ եթէ դէպ լիցի երախային մեռանել յորժամ եկեսցէ քահանայն, կնքեսցէ սուրբ նշանաւն զգլուխն եւ թաղեսցէ ընդ Քրիստոսի մկրտեալսն: Այդ կանոն ի վերայ ակամային դիպեսցի:

ՓԻԻ Է. Կանանց եթէ նոյն ծորումն լինիցի ախտակրական արեան եւ խափանէ զայգոյն եւ զերեկոյին աղաւթսն մերձ կալով յեկեղեցին, արհամարհեաց նա զմկրտութեան ջուրն՝ նզովեալ է:

ԿԵՆ ԺԴ. Պարտ է զհաւատացեալսն զերեամ մի ուսուցանել եւ այսպէս աղաւթակից լինել եւ մկրտել:

YAP 10. Le prêtre doit bénir l'huile du baptême au fur et à mesure des baptêmes qu'il confère – en quantité suffisante pour les besoins du moment – en la présentant aux baptisés et sans jamais l'utiliser plusieurs fois; et il bénira les catéchumènes avec cette huile, et les baptisés pendant le baptême dans la piscine, et on n'utilisera jamais cette huile pour un autre sacrement.

YAP 13. Il n'est pas permis de fabriquer les fonts baptismaux d'une matière quelconque ou en n'importe quel lieu, mais ils doivent être bâtis en pierre dans l'église elle-même ou près de celle-ci, dans le baptistère.

YAP 14. L'imposition des mains, l'onction, la renonciation et la profession de foi des catéchumènes doit s'accomplir aux portes du baptistère et ensuite, on les emmènera à l'intérieur pour les baptiser dans la piscine.

SIO 8. En différents lieux, les saints fonts baptismaux sont profanés et comptés pour rien par des prêtres ignorants et insensés qui retirent et renversent dehors l'eau de l'ablution pour la laisser foulée et corrompue. Qu'ils cessent d'infliger un tel outrage à la sainte piscine pour la garder avec honneur parmi les autres choses saintes, comme l'autel et la croix, et ils la recouvriront d'une couverture, et l'honoreront par l'encensement, et ils épuiseront sur place l'eau dans cette même piscine. Le prêtre qui transgresse ce commandement sera déposé.

SIO 19. Si un laïc excommunié pour différentes fautes par son évêque meurt, le prêtre ne devra pas l'enterrer ni le baptiser s'il était catéchumène; mais si étant catéchumène, il est mourant, le prêtre le baptisera et l'enterrera une fois mort, mais les autres effets de l'excommunication resteront fermes.

SIO 20. Si un catéchumène tombe malade et que le prêtre se trouve au loin, et que les membres de sa famille courent l'appeler, le prêtre commencera, là où il se trouve, la cérémonie du baptême au nom du catéchumène; mais si celui-ci meurt quand le prêtre arrive, il lui scellera la tête du saint signe et il l'enterrera parmi les baptisés au nom du Christ. Ce canon s'applique indépendamment de la volonté de la famille du défunt.

PHI 7. La femme qui a des écoulements cessera les prières diurnes et nocturnes dans l'église, et si elle souille l'eau du baptême avec ses écoulements, elle sera anathématisée.

SCN 14. Il faut instruire les *credentes* pendant trois ans et ainsi, ils prendront part aux prières et seront baptisés.

ԿԵՆ ԺԹ. Պարտ է որք ի հերձուածողացն դառնան՝ Պաւլիանոսք եւ Պոնտացիք՝[1] մկրտել, թէպէտ եւ եպիսկոպոսք իցեն:

ԿԵՆ ԼԶ. Երախայն կամ դադրեսցէ ի մեղանչելոյն կամ ի բաց որոշեսցի:

ԿԵՆ ԼԷ. Պարտ եւ արժան է զյղիսն մկրտել:

ԿԵՆ Խ. Ոչ է պարտ զերիցունս մեղուցեալս նախ քան զձեռնադրութիւնն՝ մատուցանել պատարագ կամ մկրտել, բայց զայլ պատիւ ունել, թէ երկիւղածութեամբ կացցեն: Նոյնպէս եւ սարկաւագունք:

ԿԵՆ ԾԵ. Ոչ է պարտ երդմնեցուցանել զերախայսն, բայց միայն զկարգեալսն յեպիսկոպոսաց:

ԿԵՆ ՂԹ. Ոչ է պարտ յետ երկուց շաբաթուց Քառասներորդացն ընդունել զոք ի մկրտութիւն:

ԿԵՆ Ճ. Պարտ եւ արժան է, որք մկրտին, զՀաւատն ասել ի Մեծի հինգշաբաթին:

ԿԵՆ ՃԲ. Պարտ է որք ի հիւանդութեան մկրտեցան՝ զՀաւատն ասել, յորժամ ողջասցին:

ԿԵՆ ՃԳ. Պարտ է զկնի մկրտութեանն աւծանել զլուսաւորեալսն աւծմամբ սրբով, անուանելով աւծումն պարգեւ ի Հոգւոյն Սրբոյ:

ԲԳԿ ԻԲ. Քահանայութիւն է որ յԱստուածոյ է եւ է՝ որ ի սատանայէ. զի որ ուրացող է կամ արուագէտ կամ անասնապիղծ կամ պոռնիկ կամ արբեցող կամ ընչասէր կամ մարմնազեղծ կամ արիւնահեղ կամ ագահ կամ անողորմ, եւ լինի քահանայ, այնպիսին ի հաւրէ սատանայէ է. եւ-եթէ չեն գիտակ նորա չար գործոցն, թէ որդի սատանայի է նա, մկրտեալն եւ պսակեալն ի նմանէ անմեղադրելի են՝ վասն չգիտելոյ զչարիսն, բայց ամենայն չարիք պատահեն նոցա:

ԲԳԿ ԻԸ. Քահանայ որ լուծեալ է ի կարգէն վասն չար գործոց՝ զմկրտեալն եւ զպսակեալն ի նմանէ պարտ է այլ նորոգել:

ԲԳԿ Լ. Ուխտաւոր մի ճանապարհ ունիցի ի մարմնաւոր կանայս վասն սիրոյ եւ մի տեսցէ զպսակեալս եւ մի ինքն դիցէ պսակ կամ առնիցէ մկրտութիւն կամ

[1] Պոնտացիները, որոնց մասին չի յիշատակւում Նիկիական կանոններում (ինչպէս յունարէն բնագրում, այնպէս էլ հայերէն խմբագրութեան մէջ), հաւանաբար ներկայացնում են Փոտինոս Սիրմիացու անունով յայտնի փոտինեան աղանդի մի թեւը: Մարկելոս Անկիւրացու յայտնի աշակերտ Փոտինոսը վարդապետում էր դէպի սաբելականութիւնը հակուող միապետական քրիստոսաբանական տեսութիւն, եւ ի վերջոյ բանադրուեց 351 թ. գումարուած ժողովով: Այս մասին տե՛ս **D. H. Williams**, «Monarchianism and Photinus of Sirmium as the Persistent Heretical Face of the Fourth Century», *Harvard Theological Review* 99 (2006), էջ 187-206:

SCN 19. Les hérétiques paulianistes et pontiens[1] qui reviennent à l'Église devront être baptisés, même s'ils sont évêques.

SCN 36. Le catéchumène qui ne cesse pas de pécher sera rejeté.

SCN 37. Il faut baptiser les femmes enceintes.

SCN 40. Les prêtres qui ont péché avant leur ordination ne peuvent pas offrir le sacrifice ni baptiser, mais ils auront une autre dignité, s'ils vivent dans la piété. De même aussi les diacres.

SCN 55. Ne doivent exorciser les catéchumènes que ceux qui ont été désignés par les évêques.

SCN 99. Il ne faut recevoir personne au baptême après deux semaines de carême.

SCN 100. Il faut que ceux qui sont baptisés «disent la foi» le grand jeudi.

SCN 102. Il faut que ceux qui ont été baptisés durant une maladie récitent la confession (*i.e.* symbole) de foi quand ils auront recouvré la santé.

SCN 103. Après le baptême, l'illuminé doit recevoir l'onction sainte en appelant l'onction du don de l'Esprit Saint.

ECB 22. Le sacerdoce peut être inspiré par Dieu mais aussi par Satan; car l'apostat, l'homosexuel, le zoophile, le fornicateur, l'ivrogne, celui qui aime les richesses, le difforme, le sanguinaire, l'avare ou l'inhumain qui accède à la prêtrise a Satan pour père; mais celui qui est baptisé ou marié par un tel prêtre sans avoir eu connaissance de ses crimes ne sera pas condamné, mais les crimes commis par ce prêtre pourraient retomber sur lui.

ECB 28. Ceux qui ont été baptisés ou mariés par un prêtre qui avait été déposé de son rang, en raison de ses mauvaises actions, devront l'être à nouveau.

ECB 30. Le religieux ne doit pas avoir de commerce charnel avec une femme par amour, ni regarder la mariée, ni célébrer un mariage, ni conférer le baptême, ni donner la communion à des femmes et il doit rentrer chez lui au coucher du soleil;

[1] Les Pontiens qui ne sont pas mentionnés dans les canons du concile de Nicée – aussi bien dans l'original grec que dans la version arménienne – représentent probablement les photiniens, le parti de Photin de Sirmium. Réputé disciple de Marcel d'Ancyre, Photin qui aurait prêché une forme de monarchianisme inclinant vers le sabellianisme est condamné par un concile en 351, voir **D. H. Williams**, «Monarchianism and Photinus of Sirmium as the Persistent Heretical Face of the Fourth Century», *Harvard Theological Review* 99 (2006), p. 187-206.

աւրէնս տալ կանանց, այլ ի մտանել արեգականն երթալ ի տեղիս իւրեանց. եւ եթէ յանդգնին՝ նզովեալ եղիցին ի Քրիստոսէ:

ԲԳԿ ՂԴ. Քահանայ որ վասն իւր վատ գնացիցին հալածեալ իցէ յեպիսկոպոսէն յայլ վիճակ, եւ անդ զկարգ քահանայութեանն յառաջ ունի, զմկրտեալն ի նմանէ եւ զպսակեալն ընդունել պարտ է եւ զվրէժն յԱստուած թողուլ:

ԲԳԿ ՃԺԳ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ ձէթ արկանել երախայի, այլ մկրտել, թէեւ ի ծնունդս հանդիպի:

ԲԳԿ ՃԺԴ. Քահանայ ի ժամ մկրտութեանն մի՛ իշխեսցէ զկինմարդ ի սուրբ աւազանն թողուլ եւ մի՛ կնքաւոր կացուցանել զայսահարս եւ զապաշխարողս:

ԲԳԿ ՃԼԹ. Այր կամ կին յանհաւատից թէ գան ի մկրտութիւն՝ արժան է ընդունել քահանային, բայց փորձել եւ քննել պարտ է. թէ ունին ամուսին՝ չէ արժան քակտել, այլ սրբութեամբ տանել յաւազանն եւ զկարգն կատարել եւ ապա աւրինել զջուրն եւ ինքեանց լուանալ տալ եւ ինչս ծախել եւ աւր ըստ աւրէ յորդորել ի հաւատս:

ԲԳԿ ՃԾԷ. Կին պոռնիկ եթէ ի ծնունդս վատնի՝ մի՛ իշխեսցէ քահանայն գարշել կամ նողկալ, թէեւ իւր հանդիպին իրքն, այլ երթալ փութով եւ տալ կնիք մանկանն, զի չիք խտիր:

ԲԳԿ ՃՀԸ. Քահանայ մի՛ իշխեսցէ մտանել ի տուն կնոջ որ ունիցի այր անհաւատ, մի՛ թողցէ զնա յեկեղեցի Աստուծոյ եւ մի՛ ընկալցի ողջոյն ի նմանէ եւ մի՛ տացէ աղ զուարակի նորա եւ մի՛ կնիք ուստերաց եւ դստերաց նորա. եւ եթէ հասանէ վախճան՝ զրկեսցին ի թոշակէն, բայց թէ դարձցին եւ ապաշխարեսցեն զկարգն. եւ եթէ ոք յանդգնի ի քահանայից երթալ առ նոսա եւ տալ զսրբութիւնս Աստուծոյ՝ շանց՝ եղիցի ընդ խաչահանուսն Քրիստոսի:

ԲԳԿ ՃՁԷ. Արժան է քահանային իւր վիճակին զգոյշ կալ հաւտին եւ զչարագործսն յանդիմանել հրապարակաւ, մանաւանդ զձեռնածուսն եւ զթովիչսն եւ զդեղահատսն եւ զլերդահմայ<u>ն եւ զթիկնագէտսն եւ զյուռթողսն եւ զհատընկէցսն եւ զայլ փաթեթս չարեաց սատանայի. զայնպիսիսն արգելուլ յեկեղեցւոյ եւ ի կնքոյ եւ ի տաւնից մինչեւ ի կարգ կալ եւ ապաշխարել՝ Բ. ամ ընդ ունկնդիրս եւ Ա. ամ ընդ ձեռամբ, արտասուաւք եւ տրաւք տնանկաց արժանի լիցին աւրինաց. եւ եթէ ոչ դառնան ի չար գործոցն՝ քահանայն կնիք նոցա մի՛ տացէ եւ պսակ մի՛ դիցէ եւ զդիս նոցա մի՛ թաղեսցէ. եւ եթէ ոք լուծցէ զկանոնս՝ նզովեալ լիցի:

ԲԳԿ ՄԼ. Երախայ եթէ յարգանդէ մաւր իւրոյ կենդանի գայ եւ հոգաբարձուքն անփոյթ առնեն եւ ոչ զգուշացուցանեն քահանային եւ երախայն մեռանի, արիւն նորա ի վերայ ամենեցուն որ ի տեղին հանդիպեցան, մանաւանդ ի վերայ մանկաբարձին եւ ծնաւղացն. Է. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Գ. ամ՝ ընդ ձեռամբ, ապա հաղորդեսցի աւրինաց. բայց վարդապետն հայելով ի վարսն՝ իշխան է կարճել զկարգն:

mais s'il commet une telle action, il sera anathématisé par le Christ.

ECB 94. Si un prêtre après avoir été chassé par son évêque en raison de son mauvais comportement s'enfuit dans un autre diocèse et exerce sur place son sacerdoce, les baptêmes et les mariages qu'il célébrera seront valides, mais lui-même subira la vengeance divine.

ECB 113. Le prêtre ne doit pas verser d'huile pour les catéchumènes, mais en verser seulement lors du baptême, même dans le cas d'un nouveau-né.

ECB 114. Lorsqu'il confère le baptême, le prêtre ne doit pas laisser les femmes s'approcher de la sainte piscine et il ne faut pas accepter un possédé ou un pénitent en tant que parrain.

ECB 139. Le prêtre doit recevoir l'homme - ou la femme - infidèle qui demande le baptême non sans l'avoir éprouvé et examiné; et si l'infidèle est marié, il ne doit pas quitter son conjoint, mais le prêtre devra les emmener vers la piscine pour y accomplir la règle et bénir l'eau, et les immerger dedans en épuisant le surplus d'eau, puis il les exhortera jour après jour dans la foi.

ECB 157. Le prêtre ne doit pas abhorrer et être dégoûté par celle qui a forniqué, puis à fait périr son nouveau-né lors de sa naissance, mais s'il est prévenu, il doit venir en urgence pour donner le sceau à l'enfant, car le baptême purifie totalement.

ECB 178. Le prêtre ne doit pas entrer dans la maison d'une chrétienne dont le mari est un infidèle et il ne doit pas la laisser entrer dans l'église de Dieu, et il ne doit pas recevoir de salut de sa part ni donner du sel à son bœuf pour le *matał*, ni baptiser ses fils et ses filles; ni à sa mort, leur offrir le viatique, sauf s'ils se convertissent et font pénitence selon la règle; et si un prêtre ose aller vers eux pour offrir la sainteté de Dieu aux chiens, il sera compté parmi les crucificateurs du Christ.

ECB 187. Le prêtre doit être attentif à son lot et réprimander publiquement les malfaiteurs, notamment les prestidigitateurs, les enchanteurs, les guérisseurs, les haruspices, les liseurs d'omoplates, les incantateurs, les jeteurs de grains et autres amulettes qui sont les amorces de Satan; ces personnes seront écartées de l'Église, du baptême et des fêtes jusqu'à ce qu'elles cessent et fassent pénitence pendant deux ans avec les auditeurs, puis un an sous surveillance et avec des larmes, et des dons aux pauvres, elles se rendront dignes de la communion; mais si elles ne cessent pas leurs méfaits, le prêtre ne pourra ni les baptiser, ni les marier, ni enterrer leur cadavre; et celui qui viole ce canon sera anathématisé.

ECB 230. Si un enfant sort vivant du sein de sa mère, mais que ses tuteurs s'avèrent négligents et n'alertent pas le prêtre, et que l'enfant meurt sans baptême, son sang retombera sur la tête de tous ceux qui étaient présents sur les lieux, et tout particulièrement de la sage-femme et des parents qui se tiendront pendant sept ans avec les auditeurs, puis pendant trois ans sous surveillance avant de pouvoir

ԲԳԿ ՄԼԱ. Ապա եթէ ծնաւղն զգուշացուցանէ քահանային, եւ նա վասն իւր աշխատութեան եւ կամ վասն այլ զբաղման անփոյթ արար եւ մանուկն մեռաւ՝ քահանայանալ ոչ կարէ, զի ոչ զգուշացաւ հաւտին. Գ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա. ամ՝ ընդ ձեռամբ. բայց եպիսկոպոսն մարդասիրութիւն արասցէ շնորհելով զպատիւ քահանայութեան:

ԲԳԿ ՄԼԲ. Թէ հանդիպի քահանայն ի մեծի խորհրդին եւ բերեն զմանուկ երախայ մերձ ի մահ, թողցէ քահանայն զխորհուրդն ի հրեշտակս սպասաւորել եւ կնքէ զբանն եւ ելեալ տացէ կնիք եւ անզբաղ մատուցեալ կատարեսցէ զխորհուրդն եւ արասցէ սկիզբն ի բանէն յոր եթող:

ԲԳԿ ՄԼԳ. Երախայ թէ եկեալ ի մկրտութիւն եւ քահանայն սկիզբն արարեալ հասանէ վախճան առ սուրբ աւազանին, տարցէ ի գլուխ զսուրբ խորհուրդն եւ տացէ կնիք, զի աւանդեցաւ ի ձեռն հրեշտակին եւ պատուով թաղեսցի:

ԲԳԿ ՄԼԴ. Ձերախայ մի՛ ոք իշխեսցէ պահել առանց կնքոյ քան զՁ. աւր կամ զԷ. ապա եթէ պահեսցէ ոք եւ վախճանի՝ քահանայն անպարտ է ի պատժոց:

ԳԱՍ Ա. Եթէ ոք ասիցէ՝ զՈրդին Աստուծոյ արարած ըստ Արիոսի մոլորութեանն, եւ ոչ էական եւ անսկզբնական ընդ Հաւր եւ համապատիւ, որպէս են ըստ տիեզերական սիւնհոդոսին ՅԺԸ-իցն, այնպիսին մերժեսցի յեկեղեցւոյ, եւ մի՛ կալջիք հաղորդութիւն ընդ նոսա, զի նզովեալ են: Ապա եթէ դարձցին զղջմամբ խոստովանելով զմիասնական Սուրբ Երրորդութիւնն ընդ մեզ, ուղղափառ հաւատով անսկիզբն Հայր, անսկիզբն Որդի, անսկիզբն Հոգին Սուրբ դաւանելով՝ ի նախնական սովորութենէն հեռացեալք եղիցին, ընկալեալք նախ ձեռնադրութեամբ ապաշխարութեան, ապա վերստին ծննդեամբ սուրբ աւազանին եղիցին ընդունելիք:

ԳԱՍ Բ. Իսկ որք զՍաբէլի զուգահաւաքմանն ի միասին զդսրովելի ախտն ախտանան եւ զՄակեդոնի հոգէմարտի զ'ի բաց ընկենլի զթիւր վարդապետութիւնն, մի՛ ոք այնպիսեացն կցորդեսցի, այլ նզովեսցեն, որպէս արտադրեցին սուրբ հարքն ՃԾ., որք ի Կոստանդնուպաւլիս գումարեցան, ի բաց տրոհելով զչար վիշապն ի մեռեալս: Արդ՝ եթէ ոք ի նոցանէ դարձցի ուրացեալ զաղանդն նոցա՝ նզովիւք ուսցին նախ զհաւատս առաքելական եկեղեցւոյ եւ ապա մկրտեսցին ի կաթողիկէն սուրբ, եւ ոչ վաղվաղակի կալցին աշտիճան ինչ մինչեւ փորձեսցին ըստ առաքելոյն խրատու:

ԳԱՍ Դ. Որ ոք արհամարհիցէ զսուրբ մկրտութեամբն որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին, որ որդեգրէ զմատուցեալսն, որպէս թէ ի լոկ ջուր ինչ նայելով, եւ ոչ հաւատայ Տեառն. եթէ ոք ոչ ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ՝ ոչ մտցէ յարքայութիւնն եւ առ սուտս կալցի զայսոսիկ՝ եղիցի նզովեալ. ապա եթէ ողջախոհասցի, ընկալջիք ութամեայ ապաշխարութեամբ:

ՄԱԿ Ներածութիւն. (...). Այլ եւ տեսեալ զբազմազգուշալի կարգաւորութիւն կե-

communier; mais le *vardapet* qui examinera leur comportement pourra écourter leur pénitence.

ECB 231. Si un enfant sort vivant du sein de sa mère et que les parents alertent le prêtre qui se montre négligent en raison de son travail ou d'autres occupations, et que l'enfant meurt, il ne pourra plus exercer le sacerdoce, car il n'a pas préservé son troupeau; il se tiendra pendant trois ans avec les auditeurs, puis pendant un an sous surveillance; mais l'évêque pourra faire preuve de philanthropie en le gratifiant à nouveau de sa dignité sacerdotale.

ECB 232. Si on apporte au prêtre un enfant non baptisé proche de la mort pendant qu'il célèbre la communion, il doit interrompre la célébration en terminant sa phrase pour aller servir les anges et conférer le baptême, puis il reviendra immédiatement pour reprendre l'offrande au début de la phrase à laquelle il s'était arrêté.

ECB 233. Si un enfant meurt durant son baptême dans la sainte piscine, le prêtre appliquera sur sa tête la sainte communion et le sceau du baptême – car l'enfant a été confié à l'ange – et il l'enterrera avec honneur.

ECB 234. Personne ne doit laisser un nouveau-né âgé de plus de six ou sept jours sans le faire baptiser; et si l'enfant meurt dans cette situation, le prêtre ne sera pas tenu pour responsable.

GNT 1. Celui qui à la suite d'Arius dit que le Fils de Dieu est une créature et qu'il n'est ni créé, ni sans commencement avec le Père, ni égal en honneur, comme ils le sont selon le concile universel des 318, sera écarté de l'Église, et ne communiez pas avec eux, car ils sont anathématisés. Mais s'ils se convertissent avec componction et confessent avec nous la sainte Trinité consubstantielle, professant avec une foi orthodoxe le Père sans commencement, le Fils sans commencement et le Saint-Esprit sans commencement, ils seront reçus, d'abord dans la pénitence par l'imposition des mains, puis après une seconde naissance dans la sainte piscine.

GNT 2. Il ne faut jamais se joindre aux sabelliens qui confondent comme égaux le Père et le Fils ou aux macédoniens, mais il faut les anathématiser comme l'ont formulé les 150 saints Pères à Constantinople. À présent, si l'un d'eux veut revenir à l'Église, après avoir renié leur secte, il apprendra la foi orthodoxe avec des anathèmes contre les hérésies avant d'être baptisé, mais on ne l'admettra pas immédiatement à la cléricature, afin d'éprouver longuement sa foi selon le précepte apostolique.

GNT 4. Celui qui méprise le saint baptême conféré au nom de la Trinité, qui considère que les candidats reçoivent simplement de l'eau, et que le baptisé ne naît pas de l'eau et de l'Esprit, et qu'il n'entrera pas dans le Royaume sera anathématisé; mais s'il revient à de saines pensées, il sera reçu après une pénitence de huit ans.

MCJ Préambule. L'Arménie – notamment les régions orientales – manque de

նարար մկրտութեան սրբոյ քաղաքիս, հիացեալ զարմացան, թէ կողմանք Արեւելից թերի են զգուշութեամբ յայսպիսիսս բազում ինչ իրաւք: Զի ի տեղիս տեղիս աւազան կարգաւոր ոչ ունին, եւ յորպէս ամանի մկրտեն. եւ է որ սարկաւագունք մկրտութիւն առնեն, և եպիսկոպոսք եւ քահանայք առանձնակ ձէթ աւծման <ոչ> աւրինեն: եւ զձէթ կնքոյ որ յառաքելոցն եւ այսր պահի, յաւելուածով ոչ ունին, եւ զբոլոր զգայարանս մանկան ոչ աւծանեն: Եւ է զի զժողովոյն կարգեալսն ոչ ասեն ուրեք ուրեք քահանայքն ի ժամ մկրտութեանն: Եւ ձեռնադրութեամբ ժառանգաւորքն միապատիւ հաւասարին, եւ ոչ ընդ աւելեաւքն հնազանդին: Եւ բազում եւ այլ շփոթութիւնք հպարտութեամբ եւ ծուլութեամբ, զոր ի կարգս եկեղեցւոյ մուծեալ են մարմնասէրք, զոր ծանուցին մեզ եկեալքս: (...) Բազում զգուշութեամբ եւ երկիւղիւ կատարել զկարգաւորութիւնն մեծի խորհրդոյն Աստուծոյ որ կատարի ի կաթողիկէ եկեղեցւոջ, որով պարգեւի ի շնորհաց հոգւոյն մեղաց թողութիւն եւ ոգւոց փրկութիւն մկրտելոցն ի սուրբ աւազանին: .... Եւ յայսմ ամենայնի չէ պարտ ծուլալ եւ դանդաղել եպիսկոպոսացն եւ երիցանցն ի մկրտել զայնոսիկ, որք կամին մերձենալ ի բարեպաշտութիւն աստուածպաշտութեան: Զի այն է փոյթ քահանայից եւ գործ կարեւոր առաջնորդաց եկեղեցւոյ՝ զկամողսն բարեպաշտութեան խրատել եւ ուսուցանել բանիւ եւ վարդապետութեամբ, մերժել ի սատանայէ եւ ընծայեցուցանել Աստուծոյ սրբոյ աւազանին լուսաւորութեամբ, եւ մի՛ ումեք լինել պատճառք կորստեան անհնազանդութեամբ եւ թերակատար ինչ կարգաւք մկրտութեան, վասն դանդաղութեան իւրոյ առ ոչ ածել զամենայն կարգաւորութիւն ի վերայ մատուցելոցն ի մկրտութիւն սուրբ աւազանին, զոր բազում զգուշութեամբ եւ ցնծալից դողութեամբ առանց դանդաղելոյ կատարէ ընդհանրական եկեղեցի Աստուծոյ:

ՄԱԿ Ա. Թէ արժան իցէ սարկաւագաց մկրտութիւն առնել, եւ կատարեալ իցէ խորհուրդն:

Գիտութիւն լիցի քրիստոսասէր եղբայրութեան ձերոյ, զի եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է իշխանութիւնս այս. եւ սարկաւագաց զայս առնել չէ արժան, քանզի սպասաւորք են. եւ խափանեալ է այս առ ի նոցանէ: Եւ աւելի է խնդրելն, թէ կատարեալ է առ ի նոցանէ մկրտեալն. բայց պարտ է նախ քննել, թէ սովորութիւն իցէ գաւառին այնմիկ սարկաւագացն մկրտել. եւ եթէ գտցի ոք արարեալ, ընդ անմեղութեամբ է վասն անգիտութեան կարգաց եկեղեցւոյ. զի սովորութեան գաւառին զհետ չոգաւ: Իսկ եթէ գիտէր զկարգս եկեղեցւոյ եւ անց զնոքաւք, եղիցին ի վերայ նորա պատիժք ըստ կարգի յանցանացն:

ՄԱԿ Բ. Եթէ աւազան սրբեալ ոչ ունին, եւ յորպէ՞տ ամանի մկրտեն:

Զի եթէ ոչ էր մերձ եկեղեցի շինեալ ի փառս Աստուծոյ եւ ի մուտս ժողովրդոց, առանց մեղադրելոյ արդեաւք էր. եւ եթէ եկեղեցիս ունիմք, պարտ է եւ մկրտատունս առնել եւ աւազան, յորում մկրտէ որ գայցեն յուղիղ հաւատս բարեպաշտութեան: Ապա եթէ դիպեսցի ոք հիւանդ, ուր ոչ իցէ եկեղեցի եւ կարգաւոր աւազան, չէ արժան արգելուլ որ կամիցին մկրտել, այս կատարել զմկրտութիւնն առանց կարգաւոր աւազանի՝ վասն ի հարկէ պիտոյիցն, զի մի՝ գտցի պարտական փրկութեանն՝ խափանելով զմկրտութիւնն: Զի Հոգին Սուրբ ըստ մաղթողին տայ զշնորհն, եւ ըստ

fonts baptismaux. Et les diacres ne doivent pas conférer le baptême; et les évêques et les prêtres, de façon isolée et de leur propre chef sanctifient l'huile d'onction, et du fait qu'ils n'ont pas assez d'huile de confirmation, ils n'oignent pas correctement les enfants. Et certains prêtres au moment de conférer le baptême ne respectent aucunement les commandements du concile de Nicée. Et le clergé est touché par de nombreux désordres dus à l'orgueil, et certains ne se soumettent pas à leurs supérieurs, et ne respectent pas les rangs et la hiérarchie. Par la grâce du Saint-Esprit sont accordés la rémission des péchés et le salut des âmes par le baptême pour ceux qui désirent la vraie religion. Et les évêques et les prêtres ne doivent pas différer le baptême de ceux qui le désirent, car les prélats ont la lourde responsabilité d'instruire dans la vraie religion par les paroles et la doctrine, et de renoncer à Satan, et de se dédier à Dieu par l'intermédiaire de l'illumination du baptême qu'ils confèrent; et ils ne doivent pas devenir une cause de perdition en différant le baptême dans le saint font, c'est pourquoi l'Église catholique accomplit le baptême sans aucun délai et avec grand soin.

MCJ 1. Le pouvoir de baptiser n'appartient qu'aux évêques et aux prêtres mais non aux diacres qui sont des serviteurs; et le baptême qu'ils conféreraient serait nul. Et ceux qui agissent ainsi par ignorance en suivant la coutume de leur région ne seront pas punis. Mais ceux qui le font en connaissant les dispositions de l'Église seront punis à la hauteur de leur transgression.

MCJ 2. Ceux qui ne disposant pas de fonts baptismaux confèrent le baptême dans tout autre récipient, du fait qu'il ne se trouve aucune église à proximité ne seront pas blâmés; mais s'il y a une église, celle-ci doit comprendre un baptistère et un font afin de baptiser là ceux qui viennent à la vraie religion. Mais celui qui se trouve dans un lieu dépourvu d'église et de font doit quand même être baptisé, même en l'absence d'un font réglementaire, si les circonstances le réclament, sinon le prélat sera débiteur du salut de celui qu'il n'a pas baptisé. Car la grâce du Saint-Esprit descend du fait de nos prières et de nos supplications et non d'après le font

ամանին ոչ լինի արգելեալ. եւ յամենայն ժամ փափագեալքն բաւականանան շնորհի Հոգւոյն: Եւ ոչ ի գլխաւոր տաւնսն միայն է կատարելութիւնն. զի առաքեալքն ոչ ըստ ընտրութեան տաւնիցն մկրտէին, այլ ըստ բաւականի եկելոցն լուսաւորէին ի ջուրցն վերստին ծնանելով: Եւ երեքկին ընկղմամբն թաղեալ ի ջուր սուրբ աւազանին, զերեքաւրեայ թաղումն Տեառն նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն: Զոր եւ աստուածային առաքեալն յայտնապէս ցուցանէ ասելով, թէ՝ «Թաղեցաք ընդ նմա մկրտութեամբն, նմանողք եղիցուք նմանութեան մահու նորա, զի նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտենից» (յմմտ. Հռոմ. Զ. 4-6): Եւ այսպէս ուղիղ դաւանութեամբ ձեռս ի վերայ դնելով՝ պարգեւեալ լինի Հոգին Սուրբ ի փրկութիւն մեզ, լուսաւորել զկոչեցեալսն յորդեգրութիւն: Եւ հաւատովք աւծանիմք յիւղ սրբութեան: Եւ այսպէս ըստ իւրաքանչիւր եղեալ մասանց կարգք սրբոյ եկեղեցւոյ յաւրինին, ոչ ելանելով ըստ եղեալ սահման եւ գլխաւորեալք ըստ երկնաւորացն դասուց, որպէս ուսաք ի հարցն հոգեւորացն՝ յաշակերտաց առաքելոցն սրբոց:

ՄԱԿ Դ. Եւ ո՞րպէս հրամայեցի բաւականանալ իւրաքանչիւր յեղեալն կարգի:

Արդ՝ միաբանութեամբ ժառանգաւորացս՝ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ սարկաւագաց, ես Մակարիոս արքեպիսկոպոս սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմի, աւանդեմ զկանոնադրութիւնս զայս ձեզ, ուսեալ յառաքելոցն պատմութեանց. եւ աւանդութեամբ հարցն առ մեզ հաստատեալ հիմնանայ: Զի զսուրբ մկրտութեանն ձեռնադրութիւնն, որպէս յառաջագոյն ասացաք, եպիսկոպոսաց եւ քահանայից միայն է կատարել: Եւ զիւղ սրբութեան՝ եպիսկոպոսապետն աւրինեսցէ. եւ վասն հեռաւորութեան եւ կարեւոր պիտոյից, հրամանաւ արքեպիսկոպոսին երկու եւ երեք միաբանեալ եպիսկոպոսք. եւ սարկաւագունք՝ սպասաւորք սրբութեանն: Եւ զիւղն աւծման մեռելոցն եւ հիւանդացն եւ մկրտելոցն առանձնակ աւրինեսցեն քահանայքն եւ եպիսկոպոսքն: Զայս սահմանեցին սուրբ հարքն մեր, եւ մի՝ ոք իշխեսցէ փոխել զուղիղ եղեալ սահման, զի մի զնոցին կապանք նզովիցն ընկալեալ որոշեսցի յԱստուծոյ:

ՍԿՆ ԺԹ. Վասն որ մանուկն մեռանի առանց կնքոյ ի ծուլութենէ՝ Գ. ամ ապաշխարեսցէ:

Զ. Պիղծ եւ մաքուր կերակուր

ԵԱԿ ԾԸ. Եթէ ոք եպիսկոպոս կամ երէց կամ սարկաւագ կամ բնաւ իսկ ի քահանայական կարգէ կերիցէ միս արեամբ շնչոյ կամ գազանաբեկ կամ մեռելոտի՝ լուծցի (յմմտ. Գործ. ԺԵ. 29), քանզի զայս աւրէնքն հրաժարեցուցին. ապա եթէ ժողովրդական ոք իցէ՝ որոշեսցի:

ՀԱՅ Թ. Զմկնանկն յանգէտս ուտել կամ ըմպել՝ առանց պատուհասի լինել արժան է. այլ մեծարելոյ վասն սուրբ զաւրէնսն, զաւուրս է զգուշացի ի հաղորդելոյ:

ԱՆԿ Գ. Վասն աշխարհականաց եւ վասն ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ. եթէ ոք ըմբռնեցաւ յանաւրինաց բռնութենէ զոհել տալ եւ յափշտակել եւս զստացուածս

baptismal. De même, l'accomplissement du baptême ne doit pas seulement avoir lieu lors des fêtes, mais à chaque fois que des candidats se présentent à l'illumination qui les fera renaître à travers la triple immersion dans l'eau du font qui symbolise les trois jours d'inhumation du Seigneur, selon la parole de l'apôtre (cf. Rm 6, 4-6). Et nous sommes oints dans la foi avec l'huile sainte, selon les prescriptions des pères spirituels qui sont les disciples des apôtres.

MCJ 4. Avec l'accord unanime du clergé, des évêques, des prêtres et des diacres, moi Macaire, archevêque de la sainte cité de Jérusalem, je vous lègue cette législation canonique que j'ai apprise des récits des apôtres; et de la tradition des pères qui est fermement ancrée chez nous. Seuls les évêques et les prêtres peuvent conférer le baptême et imposer les mains. Et seul le chef des évêques peut bénir l'huile de sainteté; mais en raison de l'éloignement ou d'une affaire urgente, sur ordre de l'archevêque, deux ou trois évêques réunis ensemble; et des diacres serviteurs de la sainteté pourront bénir l'huile d'onction des morts, des malades et du baptême qui sera utilisée par les évêques et les prêtres. Cette règle a été prescrite par nos pères et celui qui ne la respecte pas subira leur anathème et sera séparé de Dieu.

NPT 19. Celui dont l'enfant meurt sans baptême du fait de sa paresse fera pénitence pendant trois ans.

F. Les aliments purs et impurs

CCL 58. L'évêque, le prêtre, le diacre ou quiconque de rang sacerdotal qui mange de la viande dans le sang de sa vie (cf. Ac 15, 29) ou un animal déchiré par une bête sauvage ou mort sera déposé, car les lois interdisent cela; si c'est un laïc, il sera exclu.

CPC 9. Celui qui consomme un aliment ou une boisson sans savoir qu'une souris était tombée dedans n'est pas punissable; toutefois afin d'honorer les saintes lois, il s'abstiendra de la communion pendant sept jours.

ACY 3. Le laïc ou le clerc qui a sacrifié contre son gré en subissant de la part des impies des violences, la spoliation de ses biens et des menaces de mort, tout

իւրեանց եւ այլ եւս մեծեմեծ մահունս ածեալ ի վերայ եւ նոցա բողոքեալ թէ քրիստոնեայք եմք, բայց յԱստուծոյ զայլ ոք ոչ գիտեմք, եւ առ բռնութեան ուտիցեն զզոհեալն տրտմութեամբ եւ սգացեալ սրտիւք արտասուաւք եւ հառաչանաւք եւ յողորմութենէն Քրիստոսի խնայումն մարմնաւոր կենացն լինիցի, այնպիսիքն ի կարգ պաշտաման մատիցեն. ապա եթէ յուխտէ ոք իցէ, արժան է մատուցանել յաշտիճան քահանայութեան եւ մանաւանդ թէ առաջին վարքն ուղղութեամբ վարեալ իցէ, կամ եղեւ մեծ ժողովոյն:

ԱՆԿ Ե. Ոյք չոգան տխուր հանդերձիւք, եւ բազմականաւք եւ երախանաւք կերան եւ զաւրն ամենայն ի բազմականին արտասուեցին եւ զղջացան, յորժամ հեռացեալ անկեալ կատարեցին՝ մինչեւ յԳ. ամս առանց աւրինաց ընկալցին. ապա եթէ ոչ կերան՝ Բ. ամս հեռասցին, յԳամին հաւասարեսցեն առանց աւրինաց, զի զկատարեալն եւ զգլխաւորն յետ երից ամաց ընկալցին՝ այսինքն է զաւրէնսն: Զի եպիսկոպոսքն իշխեսցեն, իբրեւ փորձեսցեն զբարս դառնալոյն, մարդասիրութեամբ ինչ հայել կամ բազում եւս ինչ յաւելուլ զժամանակ ապաշխարութեանն, քան զամենայն ինչ որ անցեալ վարքն իցեն եւ յորում վարիցին ամենայն իրաւք հարց եւ փորձ լիցի, եւ ըստ նմին իրի մարդասիրութիւնն չափեսցի:

ԱՆԿ Է. Վասն այնոցիկ որ երթան ի տաւնս հեթանոսաց, ուր եւ տեղի որոշեալ իցէ պղծութեանն իւրեանց, մանաւանդ թէ զիւրեանց եւս զկերակուրսն տարան եւ անդ ցոփութեամբ շռայլեցան, քանզի զայնպիսեացն ասէ գիր. «Եթէ խառնակեցան ընդ հեթանոսս եւ ուսան զգործս նոցա» (Սաղ. ՃԵ. 35): Վասն այնպիսեացն կամ եղեւ՝ Գ. ամ ընդ ունկնդիրսն լինել եւ Բ. ամս ընդ ձեռամբ հաւասարել աղաւթից ըստ եպիսկոպոսին կամաց ի ձեռն ողորմութեան եւ գթոյ տնանկաց, հաղորդեսցի աւրինաց:

ԱՆԿ Ը. Վասն ոյք երկիցս եւ երիցս չոգան եւ խառնակեցան եւ կերան զյազեալն ի յաշտիցն եւ զիւրեանց եւս զկերակուրս տարան եւ զոհեցին, եւ ապա ի յորդորմանէ եպիսկոպոսին եւ յիւրեանց կամաց ի զղջումն եւ յապաշխարութիւն եկին. կամ եղեւ Է. ամ ընդ կարգաւք լինել եւ Բ. ամս հաւասարել աղաւթից ընդ ձեռամբ. ապա քննեալ հետքն եւ ջերմեռանդն ապաշխարութիւնն, ողորմութեամբ եւ գթով տնանկաց քաւեալ զինքն, ըստ եպիսկոպոսին կամաց հաղորդեսցի աւրինաց:

ԱՆԿ Թ. Վասն այնոցիկ որք ինքեանք չհեռացան ի զոհելոյ կռոցն եւ յուտելոյ զպղծեալն, այլ եւ զեղբարս, եւ զընկերս իւրեանց բռնադատեցին պատրանաւք հաւասարել կորստեան իւրեանց եւ մղեցին, ընկեցին ի գուբ խորխորատին, որպէս եւ գրեալ է. «Գուբ զոր փորեաց եւ պեղեաց՝ ի նոյն խորխորատ անկցին, զոր գործեցին» (Սաղ. Է. 16): Արդ՝ զայսպիսիսն առաջին կանոնքն սպանանել հրամայեն, այլ երկրորդս կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն միաբանութեան ընդդէմ երթալ տէրունական հրամանին, «Եթէ ոք ուրասցի զիս առաջի մարդկան, ուրացայց եւ ես զնա առաջի հաւր իմոյ որ յերկինս է» (Մատթ. Ժ. 33) եւ «Զոր արձակիցէք յերկրի, արձակեալ լիցի յերկինս» (Մատթ. ԺԸ. 18): Արդ՝ կամ եղեւ մեծ ամենայն ժողովոյն, զի կեցցեն եւ մի՛ մեռցին՝ եթէ ի դարձ փրկութեան եկեսցեն ի կատարեալ խոստովանութիւն մոլորեցուցիչքն որ մոլորեցուցին զընկերս իւրեանց, բազում զղջմամբ

en protestant qu'il était chrétien, et qui a mangé tristement la viande immolée en se repentant, si le Christ épargne sa vie, il pourra accéder à un ordre de ministère; et s'il s'agit d'un clerc, il pourra accéder à la prêtrise, surtout s'il a passé sa vie antérieure dans la droiture.

ACY 5. Ceux qui y sont allés en vêtements tristes et qui mangèrent dans les banquets en pleurant tout le jour puis se repentirent, après avoir passé jusqu'à trois ans à l'écart et prosternés, ils seront reçus sans la communion; mais s'ils n'ont pas mangé, ils se tiendront à l'écart pendant deux ans et la troisième année, ils participeront à la messe sans la communion, afin de recevoir cette dernière au bout des trois ans. Mais les évêques après avoir examiné leur conversion – et avant tout leur vie passée et leur comportement en général - pourront abréger ou allonger de beaucoup le temps de leur pénitence.

ACY 7. Ceux qui vont dans les lieux impurs où ont lieu les fêtes des païens en apportant leur nourriture et s'y livrent à la débauche (Ps 105, 35). Le concile a décidé que pendant trois ans ils seront avec les auditeurs, et, pendant deux ans, ils participeront aux prières sous surveillance selon le bon vouloir de l'évêque en pratiquant l'aumône en faveur des pauvres, puis ils participeront à la communion.

ACY 8. Ceux qui ont sacrifié deux ou trois fois, sont allés se mélanger et ont mangé ce qui a été immolé en sacrifice aux idoles, et ont même apporté leur nourriture, et ont sacrifié; puis à l'instigation de l'évêque et de leur propre volonté sont venus au repentir et à la pénitence le concile a décidé qu'ils seront prosternés pendant sept ans et ils participeront aux prières sous surveillance; puis par leur conduite éprouvée et leur pénitence fervente avec de la pitié (*i.e.* dons) envers les pauvres, ils pourront participer à la communion selon le bon vouloir de l'évêque.

ACY 9. Concernant ceux qui non seulement ont sacrifié aux idoles et ont mangé ce qui était impur, mais qui ont aussi par ruse contraint leurs frères et leurs compagnons à partager leur perte (Ps 7, 16); les premiers canons ordonnaient de les exécuter, mais en second lieu, le concile a unanimement considéré que cela s'opposait à l'ordre du Seigneur (Mt 10, 33; 18, 18). Ils pourront donc vivre, à condition qu'ils reviennent au salut et à une confession parfaite, et ceux qui ont trompé leurs compagnons recevront le viatique moyennant un grand repentir et de nombreuses pénitences; tandis que ceux qui ont été égarés se tiendront pendant sept ans avec les prosternés et, pendant quatre ans, ils participeront aux prières sous surveillance, et grâce à leurs dons, ils participeront à la communion.

եւ բազում վաստակաւք զյետին թոշակն ընկալցին. իսկ զորս մոլորեցուցին՝ Է. ամ ընդ կարգաւք լինել եւ Դ. ամ ընդ ձեռամբ հաւասարել աղաւթիցն, ի ձեռն տրոց հաղորդել աւրինաց:

ԱՆԿ Ժ. Վասն որք ուտեն խառն եւ անխտիր զկերակուրս հեթանոսաց՝ կամ եղեւ սուրբ եւ մեծ աստուածասէր ժողովոյն ասել, թէ սրբոցն ամենայն ինչ սուրբ է եւ պղծոցն ամենայն ինչ պիղծ է (հմմտ. Տիտ. Ա. 15). զի զոր ինչ արժան է ուտել նոցա այս է, թէ հնար ինչ իցէ ամենեւին մի՛ ճաշակել. ապա եթէ ոք յանդգնեսցի յորկորստութիւն զպանիր, զմիս, զոր երախայ մարդոյ զենեալ իցէ՝ մի՛ կերիցէ եւ զամենայն ինչ կերակուր եւ զըմպելի եւ զմիրգ եւ զբանջար անգամ, զոր ինչ ընդ յաժտ անցուցեալ է, ամենեւին մի՛ մերձենալ, բայց զոր ինչ ընդ յազումն պղծութեան իւրեանց չիցէ անցուցեալ զհաց, զգինի, զմիրգ, զբանջար, զհանդերձ, զկենդանի անասուն համարձակ լիցի: Այլ եւ դու նոյնպէս մի՛ տայցես զսրբութիւն շանց, զկերակուր ուխտի սրբոյ եկեղեցւոյ մարդոյ որ ոչ ունի զդրոշմ տէրունական (հմմտ.Մատթ. Է. 6), ոչ հրամայեն կանոնք: Եթէ կամեսցի զառաքելոյ բանն ի կիր արկանել՝ «զոր ինչ ի սպանդանոցի վաճառի կերայք» (Ա. Կոր. Ժ. 25, 28), լուր անդէն նմին, զոր ինչ ասեն, թէ գիտիցես թէ զոհեալ է կամ թէ ոք ասիցէ պղծեալ է՝ մի՛ ուտիցես: Ապա թէ ոք յանդգնեալ ընդդէմ հրամանիս եւ զորկորստութեան կամսն առնիցէ՝ ապաշխարութեամբ եւ գթով տնանկաց սրբեսցէ Ա. ամ ընդ ձեռամբ լինել, այլ ուխտի մանկանց ամենեւին ոչ մերձենալ: Ո՞չ գրեալ է, թէ. «Առ արտաքինսն իմաստութեամբ գնասջիք». (Կողոս. Դ. 5) զի մի անուն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյեսցի ի մէջ հեթանոսաց:

ԳԱՆ Բ. Ոյք ուտեն միս՝ առանց արեան եւ զոհելոյ եւ մեռելոտւոյ. զի ամենայն երկիւղածութեամբ եւ հաւատովք լիցի եւ դատապարտեսցեն զայնպիսիսն վասն ուտելոյն, իբրեւ այն, թէ յոյս ոչ ունիցին առ Աստուած՝ նզովեալ լիցին:

ՀԱԹ ԻԷ. Հարցումն. Թէ անասուն ինչ զմարդ սպանցէ, զինչ պարտ է զանասունն առնել:
Պատասխանի. Որպէս աւրէնքն ասեն:

ՀԱԹ ԽԱ. Հարցումն. Եթէ անասուն ինչ զազանաբեկ լինի եւ հովիւ ոգւով թափէ, պա՞րտ է ուտել զվիրաւորեալն, թէ ոչ:
Պատասխանի. Այո՛, պարտ է ուտել:՛

ՀԱԹ ՀԵ. Հարցումն. Թէ ի հնձան յորժամ գինի թողեալ լինի կամ ի կարաս, եւ մուկն անկցի եւ մեռցի, զինչ պարտ է առնել՝ հեղու՞լ ի բաց, թէ ըմպել անխտիր:
Պատասխանի. Հեղուլ պարտ է:

ՍԻՈ ԻԲ. Որք գերեվար լինին յանաւրինաց եւ ակամայ առ քաղցի կամ հարկէ նոցա կերիցեն յանսուրբ եւ ի պիղծ մսոյ, յորժամ դարձ արասցէ նոցա Աստուած յիւրեանց տեղիս՝ ամ մի ջերմեռանդ սրտիւ ապաշխարեսցէ արտասուաւք, պահաւք եւ աղաւթիւք արտաքոյ եկեղեցւոյ. եւ եթէ սխալանք այն իսկ իցեն նմա՝ հաղորդեսցի աւրինաց, եւ զուրբաթ եւ զչորեքշաբաթ իսպառ պահեսցէ: Նոյն կանոնդ

ACY 10. Ceux qui mangent indifféremment les nourritures des païens devraient s'en abstenir et, si possible, ne pas en manger du tout, même si «pour les purs, toute chose est pure et, pour les impurs, toute chose est impure» (Tt 1, 15); aucune nourriture – notamment du fromage et de la viande – ou boisson offerte en sacrifice aux idoles ne doit être mangée par gloutonnerie; mais ce qui n'a pas été offert en sacrifice – pain, vin, fruits, légumes, provisions, animaux vivants – peut être mangé. Inversement, la nourriture de l'Église ne doit pas être donnée à un non-baptisé (Mt 7, 6), car les canons ne l'autorisent pas (1 Co 10, 25; 10, 28). Mais celui qui satisfait ses désirs gloutons fera pénitence pendant un an sous surveillance et par la pitié (*i.e.* des aumônes) en faveur des pauvres, il pourra communier, mais il ne pourra pas accéder au clergé (Col 4, 5).

GNG 2. Ceux qui condamnent les personnes qui mangent avec piété et foi de la viande sans le sang ou de la viande non sacrifiée ou étouffée, comme si elles n'avaient aucun espoir devant Dieu seront anathématisés.

QCA 27. Si un animal tue un homme, il faut lui faire ce que la Loi commande.

QCA 41. La bête blessée par un fauve – et dont le berger perd la raison – peut être consommée.

QCA 75. Il faut renverser le vin qui se trouve dans un pressoir ou une jarre dans lesquels une souris est tombée et est morte.

SIO 22. Ceux qui ont été emmenés en captivité par les impies et qui, contre leur volonté, du fait de la faim ou par nécessité ont mangé de la viande impure et souillée, lorsque Dieu les aura ramenés chez eux, ils feront pénitence pendant un an avec un cœur fervent, des larmes, des jeûnes et des prières en dehors de l'église; et si quelqu'un agit ainsi par erreur, il participera à la communion, mais il jeûnera complétement le vendredi et le mercredi. Ce même canon s'appliquera pour les

եղիցի եւ առ կանայս որք ակամայութեամբ պղծին ի հեթանոսաց:

ՓԻԻ Գ. Էշ եթէ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի կամ ընդ արծաթոյ՝ պատարագեսցի ոչխարն, զի սրբեցաւ ի վերայ նստելով Տեառն, բայց ինքն ոչ ուտիցի:

ՓԻԻ Դ. Իսկ որ զենուն զնա եւ զվերարկու նորա վաճառեսցեն՝ որոշեսցին յեկեղեցւոյ. եւ որք զանմաքուրսն ի գազանաց կամ յանասնոց զենցեն եւ զվերարկուս նոցա վաճառեսցեն հեթանոսաց եւ զարծաթն կերիցեն՝ այնպէս է, թէ զշուն ուտիցեն. նոքա որոշեսցին յեկեղեցւոյ, զի հեթանոսական սովորութիւն է:

ՓԻԻ Ե. Որսորդք որ զմաքուր անասունս որսասցեն եւ վիրաւորեալ եւ առանց զենման ուտիցեն՝ նոքա որոշեսցին յեկեղեցւոյ. ապա եթէ զվերարկուն հանցեն կամ թէ լոկ մերձեսցին ի մեռեալ մարմինսն, զի եւ այս հեթանոսական սովորութեան չարիք են:

ԵՓՐ Դ. Որք մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսի զենեալ՝ նզովեալ լիցին ի կենդանութեան եւ ի մեռանել, եւ որոշեսցին յեկեղեցւոյ. ապա եթէ ապաշխարեսցեն եւ դարձցին՝ յետ ամի մի ապաշխարութեան հաղորդեսցին:

ԿԻԻ Ե. Քահանայ որ աւրինէ զմթերս ըմպելեաց յորս անկանի մուկն կամ այլ ինչ գարշելի սողուն, կամ ի հնձան՝ անիծեալ լիցի քահանայն եւ անսուրբ իբրեւ զմուկն, ի կարգէն լուծցի եւ անհաղորդ կացցէ ամս Գ. արտաքոյ աղաւթանոցին ջերմեռանդն ապաշխարութեամբ, եւ ապա հաղորդեսցի աւրինաց:

ՎԱՉ ԺԳ. Որ զմեռելոտի ուտէ եւ որ ի Քառասներորդսն միս ուտէ եւ որ ի կիւրակէի գործ ինչ գործէ եւ յեկեղեցի չերթայ՝ երէցն պատուհաս արասցէ ժողովրդեամբն հանդերձ:

ԲԳԿ ՁԵ. Թէ յազեսցի կերակուր ի պիղծ անասնոց, թէ կենդանի հանդիպի՝ արժան է ուտել. ապա եթէ մեռեալ է, կայտառն հեղցի ի վայր. եթէ յանգէտս ոք ուտէ Խ. աւր ապաշխարեսցէ. ապա եթէ գիտիցէ եւ գողոնաբար ուտէ՝ Գ. ամ ընդ ունկնդիրս կացցէ, տրաւք տնանկաց արժանի լիցի աւրինաց:

ԲԳԿ ՁՁ. Ի գազանաբեկէն ի Ե. մասնէն զԱ. տացէ աղքատաց, թէ ոչ՝ Ա. ամ ապաշխարեսցէ:

ԲԳԿ ՃԾԸ. Թէ ոք ի հաւատացելոց գերեվար լինիցի՝ վասն կերակրոյ մի մեռցի, բայց վասն հաւատոց մեռցի, զի պսակ ընդ սուրբս ընկալցի: Ապա եթէ ուրասցի՝ ուրացեալ լիցի առաջի Հաւրն որ յերկինս է. թէ դառնայ ի հաւատն՝ վարդապետն իշխան է հաւատովքն ուղղել զգործն:

ԲԳԿ ՃՁԵ. Կերակուր որ յազեալ է յանաւրինաց՝ զայն շունք կերիցեն եւ ի հա-

femmes qui auront été souillées contre leur volonté par les païens.

PHI 3. Si un âne est échangé contre un mouton ou de l'argent, le mouton pourra être donné en offrande car le Seigneur s'était assis dessus, mais il ne pourra pas être mangé.

PHI 4. Ceux qui immolent un âne et vendent sa peau seront exclus de l'Église; et ceux qui immolent des fauves ou des animaux impurs, et vendent leurs peaux aux païens, et mangent l'argent, c'est comme s'ils mangeaient du chien; ils seront exclus de l'Église car il s'agit d'une coutume païenne.

PHI 5. Les chasseurs qui chassent et blessent des animaux purs, et les mangent sans les immoler seront exclus de l'Église; de même que s'ils enlèvent la peau ou touchent simplement aux cadavres, car il s'agit d'une mauvaise coutume des païens.

SEP 4. Ceux qui mangent des charognes ou des viandes sacrifiées par les païens seront anathématisés dans la vie comme dans la mort et seront exclus de l'Église; mais s'ils se convertissent par la pénitence, ils pourront communier après un an de pénitence.

CYR 5. Le prêtre qui bénit un réservoir de boisson ou un chai à fouler dans lequel est tombée une souris ou quelque autre répugnante vermine sera anathématisé, il sera impur comme une souris, on le déposera de son rang et il se tiendra pendant trois ans hors de l'oratoire sans communier, et après une pénitence fervente, il communiera à l'eucharistie.

RVG 13. Celui qui mange une charogne ou de la viande pendant le carême ou qui travaille le dimanche, au lieu d'aller à l'église, sera châtié par le prêtre entouré de l'assemblée des fidèles.

ECB 85. Celui qui sacrifie un animal impur pourra le manger si l'animal était vivant; mais pas s'il s'agit d'une charogne, pas plus s'il s'agit d'un poisson qui n'est pas sorti vivant de l'eau (litt. étouffé); mais s'il a mangé par ignorance, il fera pénitence pendant 40 jours; mais s'il en mange en connaissance de cause en dérobant la viande, il se tiendra pendant trois ans avec les auditeurs et, par des dons aux nécessiteux, il sera digne de la communion.

ECB 86. La bête déchirée par les fauves sera divisée en cinq parts dont l'une sera donnée aux pauvres, sinon le propriétaire fera pénitence pendant un an.

ECB 158. Le croyant en captivité ne doit pas se faire tuer en raison d'une nourriture impure, en revanche, il doit le faire pour la foi, afin de recevoir la palme en compagnie des saints. Mais s'il se renie, dans les cieux le Père le reniera; mais si par la suite, il revient à la foi, le *vardapet* agira avec piété.

ECB 185. La nourriture qui a été immolée par les impies doit être donnée aux

լատացելոց մի՛ ոք իշխեսցէ ճաշակել ընդ նոսա. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ եղիցի նզովեալ:

ԲԳԿ ՃՁԶ. Ոչ է արժան քահանայի յանաւրինաց պտուղ առնուլ կամ կաթն կամ խունկ, կամ ողջոյն տալ եւ վիճել վասն հաւատոյ, եւ զանունն Աստուծոյ հայհոյել, կամ փոխ տալ եւ առնուլ ի նոցանէ, բայց զայն միայն որ ի սպանդանոցի վաճառի. եւ եթէ ոք յանդգնի՝ նզովեալ լիցի:

ԲԳԿ ՃՂ. Եթէ ոք յազեսցի ի մսոյ՝ իւր կամաց, որ յանաւրինաց զենեալ են, Բ. ամ՝ ընդ ունկնդիրս կացցէ, Ա. ամ՝ ընդ ձեռամբ առ դրանն ապաշխարեսցէ: Նոյն կանոն որ զմեռելոտի ուտեն:

ԲԳԿ ՃՂԱ. Իսկ եթէ այլում վաճառեն զմեռելոտի կամ զկերակուր որ յազեալ իցէ շան կամ մկան՝ եղիցին նզովեալ եւ Բ. ամ ապաշխարեսցեն:

ԲԳԿ ՃՂԲ. Անասնոց բազում որոգայթ հասանեն եւ մարդիկ պղծին վասն ագահութեան. իսկ որ զենուն ի ձգել զսուրն եւ յորդէ արիւնն հանդերձ շնչովն, կերիցեն անխիղճ: Ապա եթէ յորոգայթ անկեալ է, որպէս մարթէ՝ զենցէ եւ հանցէ արիւն հանդերձ շնչով եւ կերիցէ:

ԲԳԿ ՃՂԳ. Ոչ է արժան ուտել զմիս ուղտու եւ ցռու եւ նապաստակի: Ապա եթէ ոք համարձակի՝ աւրէնս մի՛ իշխեսցէ առնուլ մինչեւ Ա. ամ ապաշխարեսցէ:

ԲԳԿ ՃՂԴ. Որսոց բազում որոգայթք են պատրաստեալ մարդկան ի ջուր եւ ի ցամաքի՝ երէոց եւ թռչնոց եւ ձկանց. որ ի ձեռն սրոյ հանդիպի, արժան է ուտել ըստ բանին Սահակայ որ հրամայեաց Եսաւայ (հմմտ.Ծննդ. ԻԷ. 3-4), բայց զաւթեկանն մի՛ կերիցեն. եւ որ թռչուն է իջեալ ի վերայ՝ գէշ կոչեսցի, իսկ եթէ թակարդիւ՝ զենցեն ձեռամբ եւ ապա կերիցեն:

ԲԳԿ ՃՂԵ. Իսկ ձուկն յորոգայթ անկեալ, որպէս եւ հանդիպի կերիցեն:

ԲԳԿ ՃՂԶ. Եւ յորսոց մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել, բայց զաղաւնի եւ զայլ սուրբ թռչունս:

ԲԳԿ ՃՂԷ. Զանասուն խեղ կամ զայլ ինչ արատաւոր զինչ եւ իցէ մատաղ մի՛ ոք իշխեսցէ առնել կամ զյափշտակեալն: Եւ եթէ յանդգնի ոք՝ քահանա կամ ժողովրդական, նզովեալ եղիցի եւ զմատաղն անընդունելի արասցէ Աստուած:

ԲԳԿ ՃՂԹ. Զանասուն զոր նուիրէ ոք Տեառն, զնոյնն հատուսցէ Տեառն. եւ եթէ յանկարծ հասանէ որոգայթ՝ աղ տացէ եւ բաշխեսցէ աղքատաց եւ զմորթն եւ զհասն յեկեղեցին տացէ: Ապա եթէ յափշտակեն կամ ի ժանիս գազանի անկանի, արժան է զպարտսն հատուցանել, թէ ոչ՝ նզովեալ եղիցի:

chiens; et le croyant qui ose en manger sera anathématisé.

ECB 186. Le prêtre ne doit pas acheter des fruits, du lait ou de l'encens à des impies ni les saluer ou discuter de foi avec eux – sous peine de blasphémer le nom de Dieu –, ou leur accorder un prêt, ou en bénéficier d'un de leur part, mais il doit seulement acheter ce qui se vend à la boucherie; sinon il sera anathématisé.

ECB 190. Celui qui se goinfre volontairement de viandes immolées par les infidèles ou de charognes se tiendra pendant deux ans avec les auditeurs, et fera pénitence pendant un an à la porte de l'église sous surveillance.

ECB 191. Ceux qui vendent à d'autres des charognes ou des aliments entamés par les chiens ou les souris seront anathématisés et feront pénitence pendant deux ans.

ECB 192. Les animaux sont soumis à de nombreux périls et les hommes se souillent en raison de leur cupidité en mangeant ou en vendant des animaux dévorés par les fauves; mais ceux qui immolent un animal en le tranchant avec une épée et en laissant couler son sang – de sa vie – en abondance pourront le manger sans culpabilité. Et l'animal attaqué par les fauves qui est ensuite immolé pour être vidé du sang de sa vie pourra être mangé.

ECB 193. Celui qui mange de la viande de chameau, d'onagre ou de lapin ne recevra la communion qu'après avoir fait pénitence pendant un an.

ECB 194. Les hommes préparent de nombreux pièges pour attraper les animaux dans l'eau et sur terre; ainsi, l'animal tué avec une épée pourra être mangé, selon la parole d'Isaac à Esaü (cf. Gen. 27, 3-4), mais la charogne (litt. l'animal avarié) ne doit pas être mangé; et l'animal sur lequel des oiseaux se sont posés devient infect, mais s'il a été tué au moyen d'un piège on pourra le manger.

ECB 195. Le poisson attrapé d'une quelconque façon dans un filet pourra être mangé.

ECB 196. Un produit de la chasse ne pourra pas être offert pour le *matał*, sauf s'il s'agit d'hirondelles ou d'oiseaux purs.

ECB 197. Le prêtre ou le laïc qui ose offrir pour le *matał* un animal estropié, imparfait ou volé sera anathématisé et le *matał* sera rejeté par Dieu.

ECB 199. Celui qui offre un animal au Seigneur sera rétribué pareillement par le Seigneur; et si soudainement un péril survient, on donnera du sel à l'animal et on distribuera sa chair aux pauvres, et sa peau, et la part réglementaire de morceaux de viande seront données à l'Église. Mais si l'animal provient d'un vol ou est tombé sous les crocs d'un fauve, il conviendra de compenser, afin de rétribuer ses dettes sous peine d'être anathématisé.

ԳԱՍ Է. Իսկ որք ի կռապաշտութիւն տարագրեցան, զոհեցին եւ կերան յաժդիցն, եթէ երախայ իցէ՝ մկրտութեամբ սրբեսցի՝ Ե. ամեան ժամանակաւ ապաշխարեալ եւ սրբեալ աւազանաւն. ապա եթէ ոք ի մկրտելոց իցէ՝ Ժ. ամեան ժամանակաւ ապաշխարեալ հանդիպեսցի փրկութեան՝ Ե. ամ արտաքոյ եւ Ե. ի ներքս յոյժ երկիւղածութեամբ եւ հաւատով սրբեալ հաղորդեսցի. եւ եթէ արժանաւոր է այլովք վարուք կենաց իւրոց՝ յաշտիճան մատիցէ:

ՄԲԿ Ա. Արդ՝ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ զմանուկ տգէտ եւ զտխմար որ ոչ կարէ կարդալ զԱւետարանն ի բեմի ի լուր ժողովրդոց եւ զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նմ կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա, զի զհասնոցն եւ զուսելոցն զմեղացն համարս անձինք իւրեանց տան: Այլ աւրէն է առաւել զգիտունն եւ զհասակաւ կատարեալն արժանացուցանել այսմ շնորհի որ կարող են ապրեցուցանել զանձինս եւ առաջնորդել ժողովրդեան. վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբոլոք բարձեալ ասէր Տիմոթէի թէ՝ «Ձեռն յուրուք վերայ վաղվաղակի մի դնիցես եւ մի լինիցիս կցորդ մեղաց աւտարաց» (Ա. Տիմ. Ե. 22). եւ դարձեալ թէ՝ «Մի մատաղատունկ, զի մի հպարտացեալ՝ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Ա. Տիմ. Գ. 6). այլ զի պարտ է, ասէ, քահանային անարատ լինել, որպէս Աստուծոյ տնտեսի, վերակացու լինել բանին վարդապետութեան հաւատարիմ (յմմտ. Տիտ. Ա. 9): Արդ՝ զոր աւրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դնէ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ երաշխաւոր եւ փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնաւրինակ եւ քահանային աւրինակ է ամենայն անարատութեամբ լինել առաջնորդ եւ փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն Աստուծոյ: Արդ՝ եթէ վասն մեծին Մովսէսի ասէ գիր թէ՝ «Հեզ եւ խոնարհ եւ հանդարտ էր մարգարէն քան զամենայն մարդիկ եւ ուսեալ զամենայն իմաստութիւն Եգիպտացւոց» (յմմտ. Թիւք, ԺԲ. 3). զի թէ հեզն եւ հանդարտն եւ իմաստունն եւ անարատն ի բծոյ, հաւատարիմ պատգամաւորն Աստուծոյ եւ մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն եւ ապրեցուցանել զնոսա ի հարուածոցն Աստուծոյ եւ ժառանգեցուցանել նոցա զպարգեւական երկիրն, իսկ արդ այլ քահանայք տգէտք եւ արատաւորք զիմդ կարեն ապրեցուցանել զժողովուրդսն ի մեղաց, որք եւ զանձինս անգամ ոչ կարեն պահել ի մեղաց, թող թէ ժողովրդեանն Աստուծոյ լինել միջնորդ եւ երաշխաւոր, տանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. քանզի գրեալ է եւ պատուիրեալ եթէ՝ «Մի՝ յաջ խոտորիցիս եւ մի՝ յահեակ» (Առ. Դ. 27): Վասն որոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ ի ձեռնադրութենէ տգիտաց, եւ մի կաշառաւք արծաթոյ զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն կամ յերիցութիւն կամ ի սարկաւագութիւն կամ յայլ աշտիճան, այլ որպէս ի սուրբ Աւետարանին Փրկիչն ասէ առ սուրբ աշակերտսն թէ՝ «Զրի առէք եւ ձրի տուք» (Մատթ. Ժ. 8):

Նորին. Իսկ որ զուրբաթ որպէս կիւրակէ պահեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն՝ մեղք են, եւ կոչեն զնա ծեր. ոյր է տեսեալ զնորա ծերութիւնն, զի Ե. աւրն աւագ է քան զնա, իսկ որք չորեքտասան չորեքշաբաթ տաւնս կատարեն տգիտաբար՝ մեղք են, զի հեթանոսական է եւ անհրաման:

Իսկ վասն նապաստակի եւ ցռոյ մսոյ, զոր ուտեն ոմանք, ոչ եթէ աւրենք ինչ հրամայեցին ուտել կամ վարդապետք, այլ ի զարշանէ եւ ի սովորութենէ՝ ըստ սովորու-

GNT 7. Celui qui a été déporté chez les idolâtres (litt. en idolâtrie) et qui a sacrifié, et mangé des viandes immolées sera – s'il est catéchumène – purifié par le baptême après avoir fait pénitence pendant une durée de cinq ans et avoir été purifié dans la piscine; mais s'il s'agit d'un baptisé, il obtiendra la rédemption après avoir fait pénitence pendant dix ans – cinq ans à l'extérieur de l'église et cinq ans à l'intérieur – avec grande crainte et foi, il sera alors purifié et communiera; et si, pour le reste, il a une conduite de vie convenable, il accédera à la cléricature.

PYM 1. L'ordinand qui a ordonné un enfant ignorant et crétin – qui ne peut pas lire l'Évangile sur le *bêma* à l'attention des membres de l'assemblée et qui n'a pas étudié l'ensemble des enseignements de l'ordre sacerdotal – supportera la punition pour cette ordination, car il lui revient de rendre compte des péchés des personnes mûres et instruites. Mais il convient de légitimer davantage le savant et celui qui est parfait en âge de cette grâce, eux qui peuvent se sauver eux-mêmes et guider l'assemblée; c'est pourquoi le grand Paul lui-même se plaignit à haute voix auprès de Timothée: «N'impose les mains à personne avec précipitation, et ne participe point aux péchés d'autrui» (1 Tim. 5, 22); et de nouveau: «Qu'il ne soit point néophyte, de peur que, étant enflé d'orgueil, il ne tombe dans le jugement de Satan» (1 Tim. 3, 6); mais, en effet, il faut que le prêtre, dit-il, soit sans tache comme économe de Dieu, qu'il soit un fidèle surveillant de la parole de la doctrine» (cf. Tite 1, 9). Donc, à l'exemple de Paul qui pose le Christ comme intermédiaire entre Dieu et les hommes, garant et rachat du monde entier, le prêtre doit à partir de cet exemple être un guide totalement exempt de taches et permettre le rachat expiatoire des péchés du peuple de Dieu. À présent, l'Écriture dit à propos du grand Moïse que le prophète est le plus doux, le plus humble et le plus paisible de tous les hommes (cf. Nb 12, 3), et instruit de toute la sagesse des Égyptiens; car si le doux, le paisible, le sage et l'immaculé de tache, le fidèle messager de Dieu et intime surveillant du peuple ne peut pas garder préservé des péchés le peuple et le sauver des coups de Dieu, et le faire hériter de la Terre promise, comment les autres prêtres ignorants et maculés pourraient-ils sauver les assemblées des péchés, eux qui ne peuvent pas même se garder des péchés, sans parler d'être un intermédiaire et un garant du peuple de Dieu et de le conduire au royaume de Dieu. En effet, il est écrit et ordonné: «N'incline ni à droite ni à gauche» (Prov. 4, 27). C'est pourquoi je commande (*i.e.* Yovhannēs Mandakuni) aux prélats de l'Église de prendre garde à ne pas ordonner des ignorants ni à faire présenter par quelqu'un des pots-de-vin d'argent pour l'épiscopat, la prêtrise, le diaconat ou tout autre degré, mais comme le dit le Rédempteur dans le saint Évangile à ses saints disciples: «Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement» (Mt 10, 8).

Du même. Mais ceux qui jeûnent le vendredi comme le dimanche et s'arrêtent de travailler, c'est péché, et on l'appelle vieux; où ont-ils vu sa vieillesse ? Car le dimanche est plus vieux de cinq jours que le vendredi; mais ceux qui de façon ignorante célèbrent le 14 février la venue du Seigneur au Temple le 40e jour comme des mercredis, c'est péché, car c'est une attitude païenne et non autorisée.

Mais concernant la viande de lapin (litt. lièvre) et d'onagre, que certains mangent, ce n'est pas la Loi qui ordonne d'en manger ou les *vardapet*s, mais c'est par goût

թեան նախնեացն հեթանոսաց, այլ ըստ աւրինացն հրամանի ոչ է պատուեալ: Նոյնպէս եւ վասն ամճոց է իմանալ, յորոց սովորութիւն է եւ ի գարշանէ զմեռելոտիսն ուտեն անխտիր, որպէս հեթանոսս, այլ ոչ հրամանաւ: Իսկ որք ուտեն, պարտին սուրբ հաղորդութեանն զգուշանալ՝ մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Իսկ որք զթիւրակէսն առնուն վասն կարեաց մարմնոյն՝ ի սուրբ մարմնոյն զգուշասցին մինչեւ սրբեսցին ի ձեռն պահոց եւ աղաւթից: Այս ամենայն եւ այլ բազում կայ որ եւ ոչ բաւեմ զգրով արկանել, կամ գուսանացն արուեստ որ զպոռնկութիւնս յորդորէ, զի քրիստոնէից, վասն յուսոյն որ կայ պահի յերկինս, հարկ է պարկեշտանալ յամենայնէ, զի անուն Տեառն յոյս է նորա:

ՍԿՆ ԼԲ. Վասն որ մկնանկ գինի ըմպէ՝ Խ. աւր ապաշխարեսցէ:

ՍԿՆ ԼԳ. Վասն աւձահարաց. յամին այն զկաթն մի կերիցեն եւ մի զմիսն՝ յԳ. ամս:

pour l'abomination et par habitude, selon l'habitude des ancêtres païens, mais selon l'ordre de la Loi ce n'est pas acceptable (litt. honoré). De même aussi, concernant les mets préparés à partir de ces viandes, il faut savoir que c'est l'habitude de ceux qui mangent sans réserve des charognes par goût pour l'abomination, comme les païens, mais ce n'est pas par ordre. Quant à ceux qui en mangent, ils devront s'abstenir de la sainte communion jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Mais ceux qui prennent de la thériaque en raison de besoins corporels s'abstiendront du saint corps jusqu'à ce qu'ils se soient purifiés par les jeûnes et les prières. Il y a en plus de tout cela beaucoup d'autres choses que je ne peux pas coucher par écrit ici, tel l'art des aèdes qui exhorte à la fornication car, pour l'espoir qui est gardé dans le ciel, le chrétien doit se montrer modéré en tout, car le nom du Seigneur est son espoir.

NPT 32. Celui qui boit du vin dans lequel une souris est tombée fera pénitence pendant 40 jours.

NPT 33. Si une bête est mordue par un serpent; il ne faut pas boire son lait pendant un an ni manger sa viande avant trois ans.